

КИТИ КЕЛИ

ВЕСТИ ОТ КРАЛСКИЯ ДВОР

СЛАВА, БЛЯСЪК И САМОТА

КИТИ КЕЛИ ВЕСТИ ОТ КРАЛСКИЯ ДВОР

Превод: Станислава Миланова

chitanka.info

Американката Кити Кели е международно призната авторка на биографии на знаменити личности, сред които са Нанси Рейгън, Джаки Кенеди, Франк Синатра, Елизабет Тейлър... Книгите ѝ бележат рекорд след рекорд по отношение на читателския интерес в цял свят и ѝ носят множества престижни отличия. „Вести от кралския двор“ е поредният забележителен бестселър на Кити Кели. Във фокуса този път е английската кралска фамилия, която непрестанно провокира изострения апетит на журналистите за сензации било с пищни церемонии, било със скандално поведение. От зараждането на династията до трагичната смърт на принцеса Даяна — на страниците е побран, близо век история, бушуват събития и факти, едни неизвестни, други потулвани, изграждащи или развенчаващи мита за достолепието на монарсите на прага на третото хилядолетие.

Всяко семейство трябва понякога да се види през погледа на страничен наблюдател. Иначе току-виж затънало в собствения си вълшебен прашец, а това според мен неминуемо води до извличането на лъжи и измислици от споделените за убиване на времето късчета семейна история.

Керъл Шийлдс, „Каменните дневници“

Все пак аз вярвам в аристокрацията, ако това е точната дума и ако един демократ би могъл да я използва. Не в аристокрацията на силата, осланяща се на ранга и влиянието, а в аристокрацията на чувствителността, грижовността и смелостта. Нейни представители могат да се открият във всички нации и класи и през всички векове и когато се срещнат, между тях се установява тайно разбирателство. Те са носители на истинската човешка традиция, единствената непреходна победа на нашата странна раса над жестокостта и хаоса.

Е. М. Форстър, Есе от 1941 г.

На моя съпруг Джон, с когото мечтите се сбъдват

УВОД ОТ АВТОРКАТА

Щом „котката може да гледа краля“^[1], както се казва в една английска поговорка, то същото важи и за Кити^[2]. По времето, когато реших да насоча погледа си към трона, мястото на някогашния крал бе заето от съвременна кралица. Така че в знак на учтивост писах на Нейно величество кралица Елизабет II и я уведомих, че правя проучвания във връзка с книгата си за династията Уиндзор. Почтително помолих за интервю, но пресекретарят ѝ ми отговори, че кралицата не дава интервюта.

„Нашата политика — писа ми Чарлс Ансън върху бланка на Бъкингамския дворец — е да помагаме, доколкото можем, на добросъвестните автори, които изследват историята на монархията и кралското семейство, с фактическа информация по въпроси от обществен интерес. Така че ще бъда щастлив да сторя това за вас, ако първо ми дадете сведения за темата на книгата си и за конкретните области, относно, които бихте искали да ми зададете въпроси.“

Помоли ме да му изпратя резюме. „Ще го запазя естествено в пълна тайна“, писа ми той. Това ме озадачи. Нима имаше предвид, че няма да го покаже на никого, дори на кралицата и на останалите членове на кралското семейство? Или щеше да го запази в тайна от английската преса, която беше съобщила (неправилно), че пиша биография на съпруга на кралицата Филип, Единбургския херцог?

Херцогът вече беше разтревожен от перспективата някой да напише за него книга, за която не е дал съгласието си. През 1994 година според придружаващите го английски репортери заплашил да ме съди. При посещението му в Ню Йорк го попитали за „книгата, която Кити Кели пише“, и той отговорил: „Ще браня доброто си име.“ Изказването му предизвика шум в английската преса. „Никога досега член на кралското семейство не е отправял такава откровена заплаха — писа Крис Хътчинс в «Тудей». — Принц Филип казва, че е готов да заведе дело и адвокатите на Бъкингамския дворец вече са «в бойна готовност».“ „Дейли Стар“ интерпретира репликата така: „Принцът

заплашва Кити Шокър^[3]: ще ви съдя, ако книгата е прекалено пикантна.“

Материалите предизвикаха многобройни обаждания във вашингтонския ми офис на мъже и жени, които твърдяха, че са незаконни издънки на кралската особа. Хората звъняха от Аржентина, Австралия, Англия, Уелс и Ню Йорк, за да ми разкажат за кралския си произход. Предлагаха да ми изпратят свои снимки, извадки от семейни дневници и писма от далечни родственици, за да подкрепят твърденията си, но никой от тях не представи акт за раждане. И все пак дори и без автентичен документ те продължаваха да бъдат убедени, че са извънбрачни потомци на член на английското кралско семейство.

В отговора си до прессекретаря на кралицата му съобщих, че искам да интервюирам колкото може повече компетентни да говорят за династията Уиндзор. Като американска авторка, пишеща за международна аудитория, го помолих да ми помогне за точността на поднасяне на фактите, към които публиката проявява такъв жив интерес. За династията Уиндзор са написани много книги, но повечето взаимно си противоречат. Изтъкнати историци се разминават дори в най-важните детайли. Малцина са на едно мнение, освен по въпроса как семейството произнася името си.

Тъй като все още бях в процес на събиране на информация, обясних, че формата на книгата се диктува от хронологията, като се започне от 1917 година, когато кралското семейство се преименува, до настоящия момент. Вместо резюме изпратих две страници с въпроси относно женитбите, финансите и рицарските звания. В отговор получих от мистър Ансън книга от 632 страници, озаглавена „Кралска енциклопедия“.

Разменихме си още писма, докато пътувах между Вашингтон и Лондон, за да правя проучвания. През 1995 година бях в Англия за честването на Деня на победата — 8 май, в който през 1945 година съюзническите войски обявяват поражението на германската армия в Европа. Отново се обърнах към Двореца с въпроси и поднових молбата си за интервюта. При това посещение разговарях с мистър Ансън по телефона.

Обсъдихме вълнуващите церемонии по случай петдесетилетието от победата над нацистка Германия. Говорихме за трогателната сцена от предишния ден, когато деветдесет и пет годишната кралица-майка

бе излязла на балкона на Бъкингамския дворец, за да помахна на петдесетте хиляди души, насъбрали се долу. Преди петдесет години от същото място тя е приемала приветствията на благодарната нация. И тогава, както сега, двете ѝ дъщери са били до нея. Но в историческата картина от 1995 година липсваха съпругът ѝ, крал Джордж VI, и неговият министър-председател Уинстън Чърчил, стояли до нея през 1945 година. И все пак присъствието ѝ напомни на всички за непобедимия дух на Англия по време на войната.

„Такива събития — каза ми пресекретарят на кралицата — имат обединяващ ефект върху страната... Те показват, че монархията е институция, която допада на англичаните...“

След като се завърнах във Вашингтон, за да започна писането на книгата, мистър Ансън престана да отговаря на въпросите ми. Изглежда се тревожеше да не изтълкувам превратно съдействието му и да представя книгата си като официална биография. Не би трябвало да се безпокои. Но той изказал опасенията си пред репортер от любимия вестник на кралското семейство — „Дейли телеграф“, който озаглави своя материал „Дворецът в тревога заради американска книга за кралицата“.

Бяха цитирани думите на пресекретаря: „На мис Кели не бе оказано никакво специално сътрудничество, нито това ще стане занапред. Отговорихме на няколко фактологически въпроса, които ни бяха зададени, както постъпваме с всички автори, пишещи за кралското семейство. Това не означава по-специално отношение.“

Няколко дни по-късно получих последното писмо от Чарлс Ансън. „На този етап съм длъжен да подчертая — пишеше той, — че ако ограничената помощ, която ви оказахме, бъде превратно представена по какъвто и да било начин в бъдеще, ще предприемем необходимите действия.“ Това също бе изнесено в английската преса. Над статията в „Гардиън“ със заглавие „Отбранителни действия в Двореца“ имаше карикатура, изобразяваща две дребни ирландски палета, охраняващи кучешките колиби в Бъкингамския дворец. Оголило зъби, едното ръмжеше: „Кити! Рррр... Дори името ме влудява.“

Въпреки добре огласеното предупреждение на кралския пресекретар през последните четири години успях да интервюирам неколкостотин души, много от които настоящи или бивши членове на

кралското домакинство. Тъй като по принцип не плащам за информация, не съм давала пари на никого, но все пак гарантирах анонимност на онези, които се страхуваха от отмъщението на Двореца. Повечето служители подписват декларации за спазване на поверителността, така че съзнавах какъв риск поемат, разговаряйки с мен. Ако бъдеха разпознати, можеха да загубят работата си; оттеглилите се щяха да останат вероятно без пенсии. Чарлс Ансън беше изяснил този въпрос в едно от по-раншните си писма до мен: „Тук гледаме много сериозно на нарушаването на дискретността от страна на членове на кралското домакинство, както и на поетите обещания, засягащи службата им в Двореца.“

И все пак благодарение на всеотдайната помощ на много хора, включително бивши и настоящи служители, приятели и роднини, успях да видя отвътре английското кралско семейство и как живее то. Започнах от двореца Кенсингтън, на няколко мили от Бъкингамския, в центъра на Лондон.

Докато принцеса Маргарет беше в чужбина, човек от нейния персонал, когото вече познавах, ми предложи обиколка из покоите ѝ. Приех с благодарност, защото никога не бях влизала в дворец. Застанах пред парадния вход и с изненада забелязах хората от охраната да ми махат дружелюбно. Не ме попитаха за името ми, нито за причината на посещението ми, може би защото ме посрещна вътрешен човек.

Започнахме обиколката от апартаментите, известни като „жилища на благосклонността и благоволенieto“, предоставяни на избрани служители на суверена. Някои от тях приличаха на монашески килии — чисти, но много тесни, с място, колкото да се побере само най-необходимото — легло, стол, диван, маса. В други пространството е толкова ограничено, че личната тоалетна и ваната са разположени от двете страни на коридорчето. Но както изтъкна един благодарен служител: „За тях не се плаща наем.“

Когато влязохме в покоите на Нейно кралско височество принцеса Маргарет, зяпнах от изумление; тъй като се намирах в дома на сестрата на най-богатата жена в света, вероятно бях очаквала нещо по-внушително, по-грандиозно. Смятах едва ли не, че ще видя стени, обковани с диаманти, и подове, застлани с рубини. Вместо това се озовах пред изкуствени цветя, аранжирани във вази по первазите на прозорците, и електрическа камина с обгорял реотан. Очукан

алуминиев поднос бе мушнат зад вратата на дневната. Казаха ми, че го слагали пред телевизора, когато принцесата вечеряла сама. Две негърски статуетки охраняваха входа към яркосинята стая, където тя беше изложила огромната си колекция от бокали, кристални чаши и кани. Покрай стените бяха подредени порцеланови съдове с богати златни орнаменти. На поставената до бюрото ѝ махагонова масичка за сервиране се виждаше колекция от миниатюрни порцеланови кутийки. Една от тях, приблизително от 1800 година, носеше надписа: „Нека кралят живее, за да възнагради поданика, който би умрял за него.“

Моят гид ме водеше из помещенията в двореца и търпеливо отговаряше на въпросите ми за кралското семейство — кралицата, кралицата-майка, Единбургския херцог, принцеса Маргарет, принцеса Ан, принцовете Андрю и Едуард и принца и принцесата на Уелс. Когато попитах за Сара Фъргюсън, херцогинята на Йорк, последва рязък отговор: „Тя не е кралска особа.“ Взирах се в портретите и фотографиите, включително и в поставената в рамка снимка на принцеса Маргарет и бившия ѝ съпруг Антъни Армстронг-Джоунс на вечеря в Белия дом с президента и мисис Линдън Джонсън. Надписана от семейство Джонсън, тя беше окачена в банята.

Пътеката от Кенсингтънския към Бъкингамския дворец ме примамваше обещаващо, докато проучванията ми на династията Уиндзор ме водеха нагоре и надолу по класовата стълбица. Долу интервюирах лакеи. Горے разговарях с придворни. Слушах членове на Камарата на лордовете и на Камарата на общините. Разпитвах в парламента тори и лейбъристи относно господстващото влияние на монархията.

На едно женско събрание, на което присъствах, актрисата Гленда Джаксън, депутат от Лейбъристката партия, каза: „Моите избиратели не са съгласни с пътя, по който върви страната им, но човек никога не би разбрал това от отразеното в пресата, обсебена от фиксидеята за кралското семейство.“ Депутатът от Консервативната партия Рупърт Аласън, автор на детективски романи с псевдонима Найджъл Уест, ми писа за голямото си уважение към монархията. „Аз съм по-скоро старомоден, що се отнася до кралското семейство. В някои отношения системата може и да е непривлекателна, но служи добре на страната ни и... на нея... тук се гледа като на любима, макар и анахронична институция.“

Лорд Джейкъб Ротшилд се прояви като по-непослушен. По време на един обяд в лондонското „Ривър кафе“ той подхвърли, че неотдавна вечерял в Бъкингамския дворец. „Очаква се никога да не споменаващ, че си бил поканен в двореца. Но каква ти е ползата да познаваш кралските особи — смигна той, — щом не можеш да говориш за тях?“

Съпругата му направи опит да го застави да замълчи. Скара ми се с пръст, задето си водех бележки. „Не бива да пишете за династията — каза лейди Ротшилд. — Ние сме длъжни да пазим кралското семейство от самото него... Не ни е нужна книга, написана от обективна американка. Човек не трябва да подхожда обективно към кралските особи.“

Изследването ми неведнъж ме отвеждаше и на чай с титулувани лейди, омъжени за джентълмени с низ от инициали след имената им. Тези абривиатури свидетелстват за дадените им от Короната отличия. В провинциалните им имения видях поръбените с хермелин роби, с които са били облечени на коронацията, и малките златни столчета, на които са седели по време на церемонията в Уестминстърското абатство. Много от тях познаваха кралицата от дете. Тя бе присъствала на техните сватби и им беше писала писма, започващи със „Скъпи братовчедо“. „В този кръг — обясни ми един аристократ — всички се смятат за роднини.“ (Дори с помощта на „Дибретс Пиъридж“^[4], библията на благородническото съсловие, ми беше много трудно да се ориентирам в сложната английска социална йерархия. Неведнъж обърквах титлите и инициалите при изпращането на писма, но гафовете ми биваха снизходително прощавани. „Вие сте американка, скъпа — каза ми една графиня. — От вас не се очаква да знаете тези неща.“) До един роялисти, всички тези аристократи твърдо вярват в Короната и твърдят, че монархията ще съществува толкова дълго, колкото Белите скали на Дувър. Благодарна съм на всички тях за отделеното време и любезността им.

Техните виждания се различаваха коренно от тези на републиканците, които интервюирах и които се надяват, че дните на монархията са или би трябвало да бъдат преброени. Заедно с писателя Антъни Холдън присъствах на сбирка на „Клуба на здравия разум“ в Лондон, където английски писатели, редактори и учени обсъждат предложения за сваляне на монархията, както и конституция на страната, която да премахне Камарата на лордовете и да отдели

църквата от държавата. „Клубът на здравия разум“ е заимствал името си от един памфлет, написан от Томас Пейн през 1776 година, в който се настоява за декларация за независимост. Син на квакер, майстор на корсети, той бил арестуван, осъден за измяна и обявен извън закона в Англия. Неговият революционен дух все още вдъхновява мистър Холдън и колегите му републиканци, които влагат в политиката невероятния си чар. Беше ми много приятно да бъда с тях и ценя усилията им да ме образуват.

Марк Печтър, съветник по специалните проекти на секретаря на Смитсъновия институт^[5], организира ежемесечни семинари за вашингтонската Група на биографите, които посещавам заради мъдрите му напътствия. Той вярва, че биографията е живот, живян и наблюдаван от човек, надничаш отвън. Запомних думите му: „Пишете с нос, залепен на прозореца.“ И се опитах да направя точно това.

За експертни съвети относно английското кралско семейство се обърнах към специалисти по социална история, които четат лекции в Смитсъновия институт във Вашингтон. Особено обаятелни бяха Вирджиния У. Ньюмайер; Стенли Уайнтроб — професор по изкуствата и хуманитарните науки в Пенсилванския държавен университет; Едуард Кийфър от американското Министерство на външните работи; Марлен Илърс; Роланд Фламини, бивш дипломатически кореспондент на списание „Тайм“; Катерин А. Клайн, професор по история в Католическия университет; Дейвид Кенъдин, професор по история в Колумбийския университет.

За изясняването на множество въпроси, свързани с историята, съм задължена на следните библиотечни служители: Юджийн Уебър, мениджър на Пресасоциацията на Обединеното кралство, и неговия услужлив персонал: Ейдриън Маклий, Ричард Пийкок и Катарина Шели; Линда Амстър от „Ню Йорк таймс“; Пол Хембърг от Саймън Уизентал Сентър; Гарнър Шоу от „Ню Йорк обзървър“; Гуен Одъм от „Палм Бийч дейли нюз“; Стив Глетър от градската библиотека „Маями-Дейд“; Дон Остървайл от „Венити феър“; Джанет Браун от „ДО Ес Ей тудей“; Мерл Томасън от „Феърчайлд пббликвйшън“; Пол Корниш и Джанет Бейкън от „Бритиш информейшън сърбис“; Лайза Броди от Американския филмов институт; Тери Натал от „Ню стейтсман“; Чарлс Сийтън от „Спектейтър“; Родни Смит от градската библиотека на Ню Орлиънс; Поли Таунзент от библиотеката „Десмънт-

Фиш“, Гаризън, Нью Йорк; Джанет Лоренс от Националната информационна служба към Центъра за кинознание на Академията за филмово изкуство и наука; Маргарет О’Съливън от „Путнам Каунти (Нью Йорк) нюз енд рикордър“; Патрик Вагнер от „Смитсъниън резидънт проуграм“; библиотекарите в обществените библиотеки на Александрия, Арлингтън и Феърфакс, Вирджиния; „Уошингтонианарум“ в библиотеката „Мартин Лутър Кинг“ във Вашингтон; библиотеката „Фаундейшън сентър лайбъри“ във Вашингтон.

За предоставения ни достъп до документите и архивите, свързани с английското кралско семейство, съм благодарна на британското Министерство на военноморските сили; на Института за демографско развитие и проучвания „Сейнт Катерин Хаус“, Лондон; на архивистите и изследователите в библиотеките на Франклин Д. Рузвелт, Хари С. Труман, Дуайт Д. Айзенхауер, Джон Ф. Кенеди, Линдън Б. Джонсън, Ричард М. Никсън, Джералд Р. Форд, Джими Картър и Роналд У. Рейгън; на Националния архив и библиотеката на Конгреса във Вашингтон; Нюйоркския правен отдел; Службата за свобода на информацията към Министерството на външните работи; на Министерството на правосъдието, включително и на Федералното бюро за разследване; Министерството на отбраната и Централното разузнавателно управление. Рийвс Уест направи похвално изследване в Британската библиотека в Лондон. За съвети по протокола се обърнах към Джийн П. Инман от американското посолство в Лондон; ценя високо помощта на работещите в английското посолство във Вашингтон, както и на посолствата на Швеция, Дания, Норвегия, Канада и Австралия.

Някои хора ми предоставиха информация за книгата, други ми оказаха гостоприемство. На всички тях съм много задължена. Поднасям своите благодарности и на „Атенеум хотел“, чиито служители Джеймс А. Браун, Сали Бълок, Алекс Сера и Доналд Бирейн направиха първото от многото ми изследователски пътувания до Лондон толкова приятно. Особено съм им признателна за това, че ме представиха на президента на Южноафриканската република, Нелсън Мандела, който също беше отседнал в хотела. Срещата с този мъж беше първото ми и единствено докосване до благородството.

Писателите стават непоносими, докато пишат книгите си, затова те дължат най-дълбоки благодарности на онези, които са така добри да

ги търпят. Списъкът на хората, които ми помагаша по време на това изпитание, е дълъг. През последните десет години моята сътрудничка в проучванията Мелиса Лейки влагаше блестящия си ум и огромното си сърце във всяка задача, която ѝ поставях. И в професионален, и в личен план тя е истинско съкровище. Оценявам също и семейството, с което ме дари, в лицето на нейната майка Джинет Смолинг и брат ѝ Уолтър. Роднините ѝ подкрепяха този проект с обич и търпение и аз съм задължена на всички тях, особено на Рей Райнхарт; Пол, Марта и Алисън Гибсън; Стивън и Маргарет Гибсън; Роджър, Ан, Джинет и Рейчъл Бъкхолс; Джийн, Бил, Майк, Дъг, Джон и Гейл Лейки. Благодарна съм на съпруга на Мелиса Браян за разбирането, което прояви в дните, когато тя посвещаваше дълги часове на тази книга тъкмо преди раждането на първото им дете Дрю Едуард Лейки.

Моите сестри Мери Кери Кофлан и Адел О'Туул ме подкрепяха с обичта си по време на писането, както и скъпата ми приятелка Маргарет Ейнджъл, директор на фондацията „Алиша Патерсън“. Изключително любезни бяха членовете на Международния женски форум, особено Шерил Маршал, Джони Евънс, Шърли Нелсън, Пеги Чизак-Даненбаум, Марта Тичнър, Барбара Хоскинс, Пам Гарсайд, Сюзан Грийнуд, Уили Кемпбъл, Мюриин Киндел, Мери Лийман и Фружина Харшани. Благодарна съм за съдействието и на приятелките си от тази организация Патриша Гюрн, Мишел Хаганс, Сандра Тейлър, Мици Вертайм, Лилия Ан Ейбран, Александра Армстронг, Естер Смит, Патриша Бейли и Патриша Голдман.

Оценявам усилията на Бил Чапът от „Лотъс клъб“ в Ню Йорк; Рич Солк; Ерна Стайнър; Джеймс Хендерсън; Фабиола Молина; Джърмейн Атебъри; Сюзън Никълъс; Силвия Кастанос; Джоан Уорден; Дебора Коен; Ръсел Кот; Юнис и Моне Хоули; Сюзан Майкълуейт; Пати Панко; Каролин Телман; Форест Маккормак; и Самюел Мелман от „Джъстис Мелман Инк.“; Илейн Лафонт, президент на „Сигма фото нюз“; и на мистър и мисис Луиз Дж. Апел, чийто апартамент в Ленъкс Гардънс стана моят лондонски дом.

Не мога да отмина и експертната помощ на Мелиса Голдблат; Аура Липинкот; Хелейн Р. Стейвър; Джаклин Уилямс; Ан Уайтман от „Ей Би Си нюз“; Одри Сандс; Рей Бостън; Бари Фелпс; Сю Хармър; Мери Ойлмер; Саймън Натан; Дафни Сринивасан; Лили Лесинг; Роджър Лоу от „Спитинг имидж“; Памела Уорсън от „Лос Анжелос

таймс“; Елен Уорън от „Чикаго трибюн“; Уед Нелсън; Рейчъл Грейди; Аби Джоунс Поули; Емили Грайнс; Ребека Солт от „Рийд кънсюмър букс“, Лондон; Фоб Бентинк; Еда Ташемка от „Ханс Ташемка аркайве“; Ан Дженив от „Йейл юнивърсити прес“; Тед Ричардс от „Олсънс букс“; Тим О’Конър от „Палм Бийч поло клъб“; Франк Тенът, президент на „Хашет Филипачи прес“.

Що се отнася до касетите и документалните филми, които бяха нужни, разчитах на щедрата помощ на Хауърд Розенберг от „Си Би Ес нюз“ и на Ричард У. Карлсън, президент и изпълнителен директор на Корпорацията за обществена телевизия.

За преводите от чужди езици се доверявах на професионализма на Вивиан Глик, чиито лингвистични познания включват френски, немски и италиански. Мария де Мартини ми помагаше за интервютата на испански.

При анализите на кралските финанси бях ръководена от Марвин Х. Макинтайър от „Лег Месън Ууд Уолкър“ във Вашингтон и неговите служители: Колийн Брадли, Ким Декстър, Дон Мецгер, Боб Пар, Суоти Пейтъл, А. Дж. Фектър. Благодарна съм и на Арнолд Х. Кунин от „Копърс & Лайбрант“; и на Стив Уизман и Треиси Ноубъл от „Уизман, Ноубъл енд Мур“.

За правна помощ се осланях на Марк Милър от „Маклеъд, Уоткинсън и Милър“, Вашингтон; Робърт Уолд, Майкъл Нусбаум и Бенджамин Зеленко от „Наусбаум & Уолд“, Вашингтон. Любимият ми адвокат все още е моят деветдесет и три годишен баща, Уилям В. Кели от „Уитерспун, Кели, Дейвънпорт & Тул“ в Спокан, Вашингтон.

През последните години разговарях с много хора за династията Уиндзор. Сред дарилите ме щедро с времето, знанията и проникателния си поглед бяха Питър и Памела Евънс; Робърт Лейси; Сю Таунзенд; Майкъл Кол; Линда Уайт; Стив Арънсън; Патриша Босуърт; Питър и Кит Хамънд; Барбара и Кен Фолит; Мара Берни; Лейша Кристъл; Ерика Барти-Кинг; Андрю Дейвид Бол и Джудит Бол; Нанси, Барбара и Дейвид Моровиц; Боб Глиг; Шийла и Добли Сринивасан; Киси Финли Грант; Лайънъл Ъпстейн и Елизабет Страйкър; Линет и Джон Пиърсън; Антъни Холдън и Синди Блейк; Роузи Бойкът от „Ескуайър“; Рос Бенсън от „Дейли експрес“; Питър Маккий от „Ивнинг стандарт“; Гордън Маккензи от „Дейли мейл“; Хал Робинсън; Майкъл Байуотър; Питър Казарис; Роберта Ашли; Ричард

Коен; Дейвид Патрик Къламбия; Фиамета Роко от „Индипендънт он сънди“; Сю Крю; Филис Стирман; Ерик Уийл от „Буенос Айрес хералд“; Ивана и Джеймс Уитакър от „Дейли мирър“; Барбара Картланд; Тим Хийлд; Джилс Гордън; Кристофър Хътчинс от „Денити феър“; Франсис Уийн от „Дардиън“; Йън Хислоп, редактор на „Драйвит ай“; Матю Евънс; Каролин Майкъл; Лари Адлер; Дари и Мери Девлин; Дарил Бонер; Нанси Полард; Марк Холингзуърт; Норман Дъглас Хътчинсън; Антъни Самърс; Мюриел Фокс и Шеп Арънсън; Кен Бъроус и Ерика Йонг; Бони Голдшайн от телевизия „Ей Би Си“; Джим Грейди; Миуки Уилямс; Джаки и Джеф Уийвър; Морис Уийвър от „Дейли телеграф“; Бетси и Айра Силвърмен; Моника Уорт; Кристофър Гълкин; Уилям Норуич от „Ню Йорк обзървър“; Мариан Лиър Суейбил; Хийтър Перъм; Ричард Хау; Франклин Джонсън; Флор Каулз; Доминик Лоусън от „Спектейтър“; Маргарет Гарднър; Кен Дженингс; Рекс Рийд; Юнис Робърте; Уендал (Сони) Роулс; Г. Х. Хътчинсън Смит; Джефри Бейли; Джефри Харли; Джойс Хопкирк; Емили Малино Шюр; Бебис Хилиър; Вероника Форууд; Лаура Зеленко; Рори Найт Брус; Робин Найт Брус; Джон Дейби Бебъртън; Норийн Тейлър; Розалинд Майлс; Ричард Джонсън от „Ню Йорк поуст“; Ричард Търли; Карлос Анеси; Нина Мискоу; Грант Маккаон; Мери Кириакудис; Каринтия Уест от „Мари Клер“; Джон Тинън; Филип Бенджамин; Таки Теодоракопулос; Маргарет Холдър; Майкъл Торнтън; лейди Колин Кембъл; Силвия Уолас; Джонатан Ейнджъл от агенция „Ройтерс“; Майкъл Найджъл; Джефри Акуилина Рос; Кевин Даулинг; Джийн Ритчи; Никълъс Хаслъм; Каролин Кенеди; Джон Берът; Стивън Мейтин; Линдка Сиера; Уна Мери Паркър; Джанет Уолс от „Ескуайър“; Маджъри Уолас; Уенди Лий; Ричард Инграмс; Кристофър Силбестър; Джак Хедли; Уили Хамилтън; Кенет Джост от „Конгрешънъл куортърли“; Джеймс Белини; Филип Найтли; Андрю Росторн; Пади Креранд; Дезмънд Елот; Гант Гийтър; Джоди Джейкъбс; Шърман Дъглас; Ахтар Хюсеин; Арлен Дол; Памела и Роналд Кислър; Джон Принс; Форнида и Нанг Санг от „Пийпъл“; Ванда Боукъс; Марк Гисбърин; Джон Уудс; Тони и Одри Чарлс; Фелисити Грийн от „Дейли телеграф“; Шийла Хейли; Джералдин Шарп Нютън от „Си Ен Ен“; Сюзан Йъркс от „Сан Антонио експрес нюз“; Ян Колтър; Ангъс Колтър; Хийтър Елиът; Гордън Греъм; Марко Пиер Уайт; Виктория Мадър; Пинелъп и Мортимър; Дезмънд Елиът;

Йън Гордън; Майкъл Блоч; Ингрид Сюард от „Меджисти“; Стивън Бирмингам; Боб Джеръм; Андрю Нийл от „Сънди таймс“; Сюзан Уотърс от „Уиминс уеър дейли“; Джуди (Деметра) Грийн; Роберта Клайн; Чарлс Хайъм; Джули Шоо; Лиса Огъст от „Тайм“; Кони Бренсилвър; Лестър Хаймън; Ан Лендърс; Люси Скардино; Кевин Макманъс от „Таун & кънтри“; Уорън Роджърс; Джо Лейтин; Лила Пенант; Леели Линдър и Норма Куин; Никълъс Монсън; Стивън Хесълър; Линдзи Маки; Рой Грийнслей; Хю Байгот-Уеб; Магдален дьо Блакие; Ники Макуиртър от „Детройт нюз“; Джеймс Регинато от „Уиминс уеър дейли“; Максин Чемпиън; Леели и Андрю Кокбърн; Робърт Сам Ансън; Мартин Перец от „Ню рипъблик“; Дейвид Хюм Кенърли; Норман Мейлър; Ани Гроер от „Вашингтон пост“; Тони Алуиси; К. Уайът Дикерсън; Тери Лихщайн от „Ей Би Си“; Ег Къран; Бари Еврингъм; Дейвид Коган от агенция „Ройтерс“; Каролин Макдоналд; Гилбърт Матю; Максин Мауини от телевизия „Джи Ем“; Джоан Уордън; Уилям Кийтинг; Барбара Диксън; Сюзън Толкин; Мариан Мийнс от вестникарския тръст „Хърст“; Ал Ейсъл от „Хил“; Еванджелин Брус; д-р Нелсън Ленкфорд от Вирджинското историческо дружество; Присила Бейкър; Робърт М. Айзенгер; Джилиан Печтър; Рони и Арни Полард; Рики Морел; Нанси А. Поланд; Пинелъп Фартинг.

Също така искам да благодаря на литературния си агент Уейн С. Кабак от агенция „Уилям Морис“, който притежава не само блестящ ум, но и великолепно чувство за хумор дори и в моменти на криза. С него човек си спомня за „благородния и достоен рицар“ на Чосър. Ценя съветите му и приятелството на жена му Марша Берковиц и на децата му Виктория и Бенджамин. Неговите съдружници направиха писателския ми живот по-лек, особено изключителната му асистентка Лора Блустайн. Благодарна съм и на лондонския офис на „Ай Си Ем“, чийто служител Дънкан Хийт и неговата сътрудничка Люси Морисън толкова ми помогнаха.

Поднасям своите почитания на „Уорнър букс“ и неговия динамичен изпълнителен директор Лорънс Дж. Киршбаум, председател на „Тайм Уорнър трейд пбблишинг“; на Морийн Иген, президент; Крие Барба, вицепрезидент, рекламен директор; Тина Андреадис, рекламен мениджър; Джаки Джойнър, помощник на президента; Харви-Джейн Кауъл, вицепрезидент, главен редактор;

Даян Лугър, художествен редактор; Марта Отис, вицепрезидент, директор по промоциите; Карън Торес, директор по маркетинга; Нанси Уиз, директор по авторските права; Трейси Хауъл, мениджър по авторските права; Сара Телфорд, асистент. Моите благодарности на Сона Воугъл за вещото редактиране и на Винсент Вирджа за подбора на снимките.

Писането е трудно нещо, затова писателите имат нужда от ментори. Моят продължава да бъде Мавин Блок, който е идеал за мен. След двадесетгодишно приятелство все така се възхищавам на уменията и интелекта му. Колкото и унижително да беше, много съм му благодарна за червената писалка, която си поигра със суровата ми чернова, и за настояването му да съкратя някои подробности, за да стане повествованието по-стегнато и по-силно.

След като ръкописът беше завършен, моят издател ми изпрати съкровището Каролин Блейкмор, редакторката, която пристигна във Вашингтон, решена да превърне грубия материал в кадифе. Замина си с моята обич и благодарност.

Най-дълбоката признателност дължа на моя съпруг, Джонатан Е. Зукер, на когото е посветена тази книга. Той влезе в живота ми преди пет години и продължава да изпълва сърцето ми с радост.

13 февруари 1997 г.

[1] Поговорката означава, че всеки има право на мнение, независимо от социалното си положение. — Б.пр. ↑

[2] Непреводима игра на думи — на английски името на авторката — Кити, означава котенце. — Б.пр. ↑

[3] Shocker (англ.) — отвратителен човек; евтин булеварден роман. — Б.пр. ↑

[4] Книга с имената и родословието на перовете. — Б.пр. ↑

[5] Образователен институт във Вашингтон. — Б.пр. ↑

1

Принцеса Маргарет излиза с енергична крачка от кинотеатъра. Едва е изтърпяла началните сцени от „Списъкът на Шиндлер“. Започва да се върти на мястото си още щом вижда еврейските молитвени свещи да догарят, оставяйки само струйки дим, които трябва да извикат у зрителя представа за последвалите пепелища. Бърчи нос при вида на арестувания еврейски бижутер, на когото хвърлят шепа човешки зъби, за да търси златни пломби. С разгръщането на кошмара тя застива в стола си.

На екрана улиците, пълни с пищящи еврейски затворници, брутални нацистки войници и ръмжащи полицейски кучета, бързо опустяват, виждат се само разхвърляните куфари на онези, които току-що са изпратени в лагерите на смъртта. В този момент принцесата скача от мястото си.

„Аз си тръгвам — отсича тя. — Отказвам да остана дори и минута повече.“

Приятелите ѝ са слисани, но веднага отстъпват пред раздразнението ѝ. Напускат местата си и придружават Нейно кралско височество до Кенсингтънския дворец, където я очакват слугите ѝ.

„Не желая да чувам нито дума повече за евреи и за холокоста — заявява сестрата на кралицата. — Нито дума. Достатъчно се наслушах по време на войната. Не искам никога вече да си спомням за това. Никога.“

Приятелите на Маргарет по-късно се чудят защо, след като реагира така, изобщо е предложила да отидат на прожекцията. Би трябвало да ѝ е известно, че „Списъкът на Шиндлер“ пресъздава ужасите на геноцида. Но те не знаят, че принцесата е чела отзиви за филма и е била запленена от образа на добрия германец Оскар Шиндлер, тръгнал за военна плячка и превърнал се в самоотвержен герой, спасил живота на безброй обречени. Именно тази история тя иска да види на екрана.

Повече от шестдесет години Маргарет Роуз е принцеса от кралската династия Уиндзор, възпитавана да отрича германските си корени, да не признава смесицата от Сакс-Кобург-Готска кръв, която тече във вените ѝ, да отхвърля потеклото си — от Вюртембурги и Шлезвиг-Холщайн-Зондербург-Глюксбурги, което преследва предците ѝ.

Не я тревожат изпепеляващите детски спомени за Англия по време на въздушните нападения. При избухването на войната през 1939-а тя е деветгодишна. На шестдесет и четири принцесата рядко се замисля за разтърсващите бомбени експлозии, за затъмнените прозорци и за лишенията, които чувства, че тя и по-голямата ѝ сестра, кралицата, са изтърпели, за да служат за пример на другите, страдали много повече. Вече не се оплаква така, както някога, че ѝ е било отнето детството.

През онези години кралският ѝ образ вдъхновява и дава кураж на едно тринадесетгодишно еврейско момиче от Амстердам. За да си напомня, че има и по-добър свят, Ане Франк лепи снимки на принцеса Маргарет Роуз и на сестра ѝ Елизабет по стените на мансардата, където се крие от нацистите в продължение на две години заедно с близките си. Но после семейството е предадено на Гестапо и натоварено в закритите товарни вагони на влака за концентрационния лагер Берген-Белзен. Момичето умира там един месец преди освобождаването на Европа. Когато след войната отварят дома на Ане Франк за посещения, малките английски принцеси все още се усмихват на пожълтелите от времето снимки.

Принцеса Маргарет се гордее с поведението си по време на войната, със сериозността на сестра си и с храбростта на своите родители, сторили всичко, за да представят пред света монархията в най-добрата ѝ светлина.

Онова, което дразни принцеса Маргарет в „Списъкът на Шиндлер“ и в „други подобни изморителни филми за холокоста“, е натрапчивата немска миризма, която продължава да витае около семейството ѝ. Тайните им, свързани с алкохолизъм, пристрастеност към наркотици, епилепсия, умствени заболявания, хомосексуалност, бисексуалност, прелюбодеяния, измени и незаконородени деца, бледнеят пред връзката им с Третия райх. Тези тайни, документирани от заловени немски военни архиви и семейни дневници, писма,

снимки и записки, лежат погребани в заключените хранилища на Кралския архив в замъка Уиндзор, далеч от любопитните очи на учени и историци. Малцина си спомнят, че майката и бащата на Маргарет не са били склонни да се противопоставят на Хитлер и са предпочитали за министър-председател Чембърлейн пред Чърчил. Повечето хора са забравили, че любимият чичо на Маргарет приема нацистка Германия като освободител на Европа, а един от германските ѝ братовчеди е построил концентрационен лагер, за което по-късно бива съден като военен престъпник. Маргарет Роуз си спомня, но знае, че е най-добре тези факти — някои тайни, някои зловещи — да останат погребани.

И все пак принцесата не е склонна да изказва мнения — нещо, което изглежда като поразително невежество от страна на жена като нея, претендираща да чете толкова много. Въпреки всеизвестния си интерес към изкуствата и любовта към балета и театъра Маргарет Роуз остава безразлична към света извън хоризонта ѝ на привилегирована личност. Тя не се извинява за предразсъдъците си. По време на една дискусия за Индия казва, че мрази „тези дребни кафяви хора“. Наскоро след организираното от ИРА убийство на братовчед ѝ лорд Луис Маунтбатън тя нанася обида на ирландците. „Те са свине, истински свине“, заявява пред кмета на Чикаго, американец от ирландски произход, по време на посещението си в града. Когато представят принцесата на уважаваната журналистка Ан Лендърс, Маргарет я оглежда внимателно. „Еврейка ли сте? — пита тя. — Еврейка ли сте?“ Журналистката отговаря утвърдително и принцесата, загубила интерес, се оттегля. Определя д-р Шеди Джеган, президента на Гвиана, като противен. „Той е всичко, което презирам — не скрива Маргарет. — Черен е, женен е за еврейка и за капак тя е американка.“

След като си е излязла от „Списъкът на Шиндлер“, описвайки го като „отегчителен разказ за евреи“, съветва своя иконом да не си дава напразно парите за филма, спечелил наградата на Академията за филмово изкуство.

„Творба като «Списъкът на Шиндлер» само възбужда болно любопитство“ — казва принцесата, докато той ѝ сервира закуската на следващата сутрин. — „Не можах да го изтърпя. Беше толкова невероятно неприятно и отвратително, че просто трябваше да стана и да напусна.“

Икономът я изслушва търпеливо както винаги. После свежда глава и се връща в кухнята. По-късно повтаря разговора пред един американец, който го пита дали не се обижда от забележките на принцесата. Икономът остава озадачен от въпроса на своя събеседник.

„О, Боже, не. Вие не разбирате. Принцесата е кралска особа. Кралска особа“ — отвърща той, произнасяйки думата с благоговение. — „Представителка е на династията Уиндзор — най-важната кралска династия в света. Тя е дъщеря на крал и сестра на кралица. Това е невероятно високо положение.“

„Да не би да искате да кажете, че кралските особи, особено английските, никога не грешат? И че само защото е принцеса, е имунизирана срещу критики?“

„Тя е кралска особа“, повтаря икономът.

„И затова не подлежи на порицание?“

„Кралската особа си е кралска особа“ — отговаря той. — „Това никога не се подлага на обсъждане.“

2

Някога... династията Уиндзор била само фантазия. Плод на въображението на един придворен. Основана е през 1917 година, за да прикрие германските корени на краля и кралицата, и тази измама позволява монархията да бъде приета като английска от презиращите Германия поданици.

Дотогава много от английските крале изобщо не говорят на кралския английски. Използват само немски, защото в продължение на близо двеста години — от 1714-а до нашия век, все германци стоят начело на Британската империя. През 1915 година Англия най-сетне има крал — Джордж V^[1], който може да говори английски без немски акцент. Макар и да е немец от династията на Сакс-Кобург-Готите, които управляват Англия от осемдесет години, той се смята за безспорен англичанин. Но поданиците му, които мразят Германия, германците и всичко германско, не са убедени в това.

От години, особено в началото на XX век, англичаните изпитват нарастващ страх от пруския милитаризъм. Чувстват се застрашени от деспотизма на кайзера. И са „разгневени и с изчерпано търпение“, както пише Джордж Бърнард Шоу, от дрънчащите саби на немците. Затова приемат Първата световна война като война срещу Германия. Вестниците публикуват разкази на очевидци за отблъскващата жестокост на германците, които бомбардират беззащитни градове и избиват мирни граждани. Това шокира света през 1915 година. Уводните статии в английската преса порицават „марша на хуните“ и „предателството към цивилизацията“, когато немските подводници потопяват английски кораби. Планините от жертви по френските бойни полета предизвикват затруднения в Англия и това засилва омразата на англичаните към всичко чуждестранно.

Крал Джордж V е разтревожен, виждайки поданиците си да замерват с камъни месарите с немски имена и да изгарят домовете на хора, които имат дакели. Немските солени гевречета са анатемосани, а диригентите на симфонични оркестри избягват Моцарт и Бетовен.

Тази антипатия не е присъща единствено на Великобритания. Кръвната омраза към всичко немско е заразила цяла Европа и стига чак до Америка, където Холивуд пуска серия от заредени с ненавист филми като „По дяволите кайзера“, „Вълците на Култур“^[2] и „Кайзерът: берлинският звяр“.

Кралят на Англия порицава „истеричния протест“, наричайки го „дребнав и недостоеен“, но никой не се вслушва в гласа му. Образът на ужасния хун като мъчител, който изнасилва, ограбва и убива невинни хора, е завладял общественото въображение.

Кралят е дотолкова обезпокоен от импулсивните реакции на поданиците си, че се страхува да защити своите роднини с немски произход. Вместо това остава безмълвен наблюдател, докато охуват любимия му братовчед Луис Батенберг само заради немското му име. Щом заплахата от война става явна, Батенберг като първи лорд на Кралския военноморски флот, мобилизира Адмиралтейството бързо и експедитивно, така че Англия се оказва готова, когато войната избухва. Но Батенберг, натурализиран английски поданик, става обект на хули: името му било германско, роден бил в Германия, говорел с немски акцент, наемал немци за прислуга и притежавал имоти в Германия.

Независимо от абсолютната си лоялност към Короната той е принуден да се оттегли от флотския пост и да се откаже от титлата „принц“. Последното унижение идва, когато кралят му нарежда да си смени името. Разтърсен из основи, принц Луис послушно заменя Батенберг (berg на немски означава „планина“) с Маунтбатън^[3], за да бъде името му приемливо за англичаните.

Кралят се опитва да утеши своя братовчед, като го прави английски благородник. Луис приема титлата маркиз на Милфорд Хейвън, защото иска децата му да бъдат благородници, но никога не забравя срама при отричането от предците си. И все пак някак си запазва своето чувство за хумор. В книгата за гости на сина си той написва: „На 9 юни пристигна принц Хайд; на 19 юни си замина лорд Джекил.“^[4]

Неговият по-малък син и съименник Луис е шокиран от новината за оттеглянето на баща си. „Всичко беше толкова глупаво — спомня си той по-късно. — Баща ми служеше в Кралския флот от четиридесет и шест години. Изцяло се идентифицираше с Англия и ние винаги сме се смятали за английско семейство. Разбира се, добре си давахме сметка

за връзката си с Германия; как иначе би могло да бъде? Естествено, на никого от нас изобщо не е хрумвало да се срамува от това — даже напротив. Ние сме много старо семейство и се гордеехме с този факт... Баща ми се беше издигнал до върха в Кралския флот единствено благодарение на способностите и трудолюбието си. А сега с кариерата му беше свършено — и всичко това само заради нелепото подозрение, че може тайно да симпатизира именно на хората, от които беше избягал в Англия!“

Следващата стъпка на краля е да прочисти останалата част от германското си семейство. Подобно на митичните крале, около които, където и да отидат, витае някаква магия, крал Джордж V махва с вълшебната си пръчка. За една нощ единият му сродник по женска линия — херцогът на Тек — се превръща в маркиз на Кеймбридж, а другият — Александър, принц на Тек — става граф на Атлън. Един замах на кралската пръчица и всички следи от Мекленберг-Щрелиц, Хесе и Ветинс изчезват от кралското родословие: грозните германски патенца са превърнати в красиви английски лебеди. Тевтонските херцози, ерцхерцози и князе в кралското семейство мигновено стават английски маркизи.

Но кралят чувства, че, за да оцелее монархията, трябва да се отнеме малко от величавия ѝ ореол. И издава декрет, според който членовете на кралското семейство могат да се женят за обикновени благородници. Това разчиства пътя на втория му син Албърт, известен в семейството като Берти, да направи предложение на хубавкото шотландско момиче, отгледано като дъщеря на граф, макар и да се говори, че майка ѝ е една от уелските прислужници на графа (тези слухове, така и непотвърдени официално, тепърва би трябвало да се подкрепят с някакво доказателство). По ирония на съдбата женитбата на Берти през 1923 година с обикновеното момиче Елизабет Боус-Лайън донася стабилност на английския престол и крепи династията в продължение на няколко поколения.

По време на Първата световна война се повдига въпросът за кървавата роля, която играе немският братовчед на краля принц Алберт Шлезвиг-Холщайн, отговарящ за лагера с английски военнопленници в околностите на Берлин.

„Всъщност той не се бие на страната на германците — казва кралят отбранително. — Просто е определен да отговаря за лагер с

английски военнопленници.“

„Съществена разлика“, отбелязва по-късно министър-председателят Аскуит пред приятел. Неговият приемник, Лойд Джордж, е дори още по-рязък. Когато получава съобщение от краля да се яви в Двореца, той се обръща към секретаря си и подхвърля: „Чудя се какво ли има да ми казва моят германски приятел.“ Антипатията на министър-председателя заразява и служителите му, които оставят личния секретар на краля лорд Стемфордъм да чака на един дървен стол в коридора и отказват да станат, когато той влиза в кабинета им. Секретарят подминава тази неучтивост. „Ние всички сме слуги — заявява той пред шокираните придворни, — макар че някои са по-важни от други.“

Като верен секретар на кралица Виктория лорд Стемфордъм е сред най-приближените хора на краля. Служи и при наследника на Виктория — крал Едуард VII, който му поверява грижите за своя син Джордж още в ранна възраст. „Той ме научи на кралския занаят“, казва господарят за слугата си.

Именно на лорд Стемфордъм се пада незавидната задача да съобщи на крал Джордж V за Д. Х. Лорънс, принуден да се крие, защото се оженил за германка. Някога боготвореният писател се венчава за сестрата на немския военен летец барон Манфред фон Рихтофен, легендарния Червен барон, за когото се твърди, че свалил осемдесет съюзнически самолета по време на Първата световна война. След сватбата враждебно настроеното общество застава Лорънс и неговата булка Фрида да бягат и да търсят убежище из плевници като животни.

Новината разстройва краля, чиято съпруга също е германка. Но умната кралица Мери, говореща английски с лек гърлен акцент, се представя за „англичанка от главата до петите“. Кралят незабавно престава да се обръща към кайзер Вилхелм II Германски, командващ помитащите Европа немски войски, със „скъпи братовчедо Вили“. Неговите поданици, мразещи Германия, които по принцип отбягват въпросите на секса, започват да наричат мъжкия полов член Уили^[5].

Ненавистта към германците взема такива размери в Англия, че майката на краля го моли да махне почетните знамена на кайзера от параклиса. „Въпреки че по правило никога не се месея, смятам, че е настъпил моментът да изразя мнението си — пише кралица

Александра. — Редно и уместно е да се изнесат тези омразни германски знамена от нашата свещена църква «Сейнт Джордж» в Уиндзор.“

Тя изпраща писмото си до „моя скъп, малък Джорджи“, след като „Дейли мейл“ безпощадно го критикува, че е поставил осемте флага на „вражески императори, крале и принцове“ на почетно място в Уиндзор. „Докато оскърбителните знамена стоят там, за тези, които олицетворяват, ще продължават да се отправят молитви — гърми вестникът. — Къде са съветниците на краля?“

Суверенът остава глух за критиката, докато тя не идва от „милата му, скъпа майка“. Тогава отстъпва и нарежда да махнат знамената. „В противен случай — казва той на свой приятел — хората щяха да щурмуват параклиса.“

После кралят и семейството му се посвещават на военните действия. Той изпраща синовете си на западния фронт — Уелският принц (Едуард, когото обаче в семейството наричат Дейвид) заминава за Франция, а принц Албърт (Берти) служи на бойния кораб на Негово кралско величество „Колингуд“. Кралят забранява алкохола и въвежда строги икономии в Двореца, за да даде пример на нацията.

През март 1917 година неговият братовчед руският император Николай II („скъпият Ники“) е принуден да абдикира отчасти защото и той е женен за германка, която кралят обвинява за „настоящото състояние на хаос, което цари в Русия“.

Флигел-адютантът на краля е още по-рязък: „Императрицата е бош^[6] не само по рождение, но и в емоционално отношение. Тя направи всичко възможно за постигането на разбирателство с Германия. На нея се гледа като на престъпник или престъпен луд, а на бившия император — като на престъпник, задето е проявил слабост и се е подчинявал на желанията ѝ“.

Точно това иска да чуе кралят. Загрижен за оцеляването на трона си, той оттегля топлото приятелство, което някога е засвидетелствал на „любимия си братовчед“. Когато царят го моли да даде убежище на него и на семейството му, кралят отказва, забранявайки им достъп до Англия. Той усеща, че трябва да се разграничи от руския империализъм особено след като е завързан с немска панделка. И така пише на братовчед си, че според него не е „за препоръчване императорското семейство да се пресели в нашата страна“. Предлага

като алтернатива Испания или Южна Франция. В този момент революционерите в Русия осъзнават, че кралят няма да използва военна сила, за да спаси роднините си. Изоставени, царят и семейството му са задържани и изпратени в Сибир.

Кралят е изпълнен повече от всякога с решимост да съхрани застрашения си трон. Негодува от намеците за немския му произход и се вбесява от карикатурите на Макс Биърбоум, който го рисува като комична и тъжна фигура. Губи търпение, когато лейбъристски депутат го назовава „немски свинеубиец“ и отново избухва, когато Х. Дж. Уелс го определя като чужденец. В писмо до „Таймс“ английският журналист и писател призовава да се сложи край на „остарелите декорации като трон и скиптр“ и проклина кралската династия на Сакс-Кобург-Готите, наричайки я „чуждестранен и скучен Двор“.

„Може да съм скучен — избухва кралят, — но проклет да съм, ако съм чужденец.“

И веднага, на място, решава да отърве и себе си, и кралския двор от онова, което смята за страшно германско петно. Със замах, невиджан от магията на Просперо^[7] насам, той защитава божественото си право и приема най-благозвучното, най-мелодично английско име. Придворните му седмици наред търсят такова име, което да възкреси монархията като напълно английска.

Накрая лорд Стемфордъм си спечелва място в историята, предлагайки името Уиндзор. То съчетава всичко онова, което кралят търси — славен образ, в който отеква историята чак до Вилхелм Завоевателят, тъй като замъкът Уиндзор, възможно най-английският символ, е резиденция на английските монарси от осемстотин години насам. Макар и малцина от кралете да са живели в него, неколцина са починали там, а деветима са погребани в кралската крипта. Името наистина е достатъчно, за да спаси опетнената корона.

Създаването на династията Уиндзор е провъзгласено на 17 юли 1917 година и на следващия ден новината се появява на първите страници на английските вестници. Британският печат старателно огласява, че кралят се отказва от германското си име и титли от свое име и от името на всички потомци на кралица Виктория и отсега нататък той и наследниците му трябва да бъдат наричани династията Уиндзор.

В Съединените щати вестта за преименуването на английското кралско семейство е отбелязана на девета страница на „Ню Йорк таймс“. В редакционен материал „Таймс“ съобщава, че „отказът от предишното и приемането на новото име“ са одобрени от най-многочисленото досега събрание на Личния съвет на краля^[8] и изразява предположението, че името Уиндзор, англосаксонската крепост, в която легендарният крал Артур е седял сред своите рицари на Кръглата маса, вероятно е било избрано заради „внушението за приемственост и древност“. Американският официоз поздравява краля, че се е спрял на „достойно име за династията си“.

В Германия новината е съобщена с по-малко въодушевление. Кайзерът се присмива на донкихотовщината на братовчед си и подхвърля, че с нетърпение очаква да посети постановката на добре известната пиеса „Веселите Сакс-Кобург-Готки“^[9]. Но той разбира необходимостта от този политически компромис. Както изтъква: „Монархията е като девствеността — загубиш ли я веднъж, не можеш да си я върнеш.“

И все пак деветнадесет години по-късно, когато кралят умира, той си отмъщава, като изпраща Сакс-Кобург-Готския херцог на погребението на братовчед си в замъка Уиндзор. Херцогът е облечен в нацистката си униформа.

Джордж V никога не изпитва угризения за стореното. Той прагматично погребва германските си корени, за да спаси трона си, и после с достойна за възхищение последователност се дистанцира от своите чуждестранни роднини. Прави го без чувство за вина дори и след като от Русия идва новината, че царят, царицата, четирите им дъщери и малкият им син са били преместени от Сибир в Екатеринбург и са били избити от болшевиките.

„Това е мръсно дело — пише лицемерно той в дневника, който води заради потомството. — Аз обичах Ники, който бе най-милият сред мъжете и истински джентълмен.“

Държейки се на дистанция, кралят на Англия запазва короната си, подир, което продължава честно да ръководи династията Уиндзор през следващите две десетилетия. Няма скандал, който да се свързва с неговото управление, и също като баба си кралица Виктория той изпъква с добродетелите, които англичаните ценят най-високо: чувство

за дълг и точност. Поданиците му виждат в негово лице обикновен, свестен мъж, чиито вкусове не са по-различни от техните.

Кралят започва живота си на пълнолетен като херцог на Йорк и прекарва седемнадесет години, стреляйки по яребици из полята. Той става несъмнен^[10] престолонаследник, когато по-възрастният му брат херцогът на Кларънс умира. Но дори и като крал нагласява часовниците с един час напред, за да има повече време за лов. Като истински провинциален земевладелец, обича да броди из имението си от двадесет хиляди акра в Норфолк. Обожава жена си, глези дъщеря си и тероризира петимата си синове. „Страхувах се от баща си и добре ще се погрижа и децата ми да се боят от мен“, казва кралят.

Зле образован, той рядко чете, отбягва театъра и не слуша класическа музика. Остава безразличен към изкуството, литературата и науката. За развлечение облизва пощенски марки и с детинска прецизност ги лепи в син кожен класьор. В края на живота си е събрал огромна колекция от марки от места, които никога не е пожелал да види. Познат като „краля-моряк“, той не пътува нито с образователна цел, нито за удоволствие. „В чужбина е ужасно — казва той. — Знам, защото съм бил там.“ Той напуска страната рядко, освен, за да посети военни бази. Прави изключение през 1911 година, за да отиде в Индия за коронацията си, и през 1913-а, за да навести роднини в Германия.

„Баща ми, Джордж V, тайно се гордееше, че никога не е стъпвал в Съединените щати“, споделя първородният му син.

„Прекалено е далеч, за да отида“, изтъква кралят.

Не ще бъдат по-различни и децата му. По-късно най-големият му син Уелският принц, който става Уиндзорски херцог, се чувства толкова унижен от невежеството на баща си, че се отказва от споразумението да напише книга със спомени за кралското семейство и доверява причината на издателя си. „Не ми се иска светът да разбере колко необразовани бяхме всички ние.“ По време на една вечеря той изпитва силно неудобство, че чува за пръв път името на сестрите Бронте, написали „Джейн Еър“ и „Брулени хълмове“ — творби, смятани за класика в английската литература. Уелският принц, който рядко чете, не знае нито кои са те, нито как се произнася името им. „Кои са Бронте?“, пита той.

Непросветен относно умствените заболявания, Уелският принц се срамува от състоянието на по-малкия си брат принц Джон.

Последен от шестте деца на монарха, той е бавноразвиващ се и епилептик. Отпратен е тайно далеч от кралското семейство и живее в една ферма в имението Сандрингам, където умира през 1919-а на тринадесетгодишна възраст.

Колкото и необразован да е, Джордж V се радва на голямо уважение от страна на поданиците си заради добросъвестното изпълнение на кралските задължения, заради многобройните си военни униформи и заради очевидното удоволствие, с което ги облича на кралските паради. Поданиците му го възприемат като баща на страната и олицетворение на ценностите им. Англия завладява достатъчно земи, за да даде на суверена си над една четвърт от земното кълбо и от населението на света, правейки го по този начин последния велик владетел. По време на управлението му слънцето наистина никога не залязва над Британската империя.

Когато през 1936 година крал Джордж V умира, неговата страна е на ръба на нова световна война с Германия, която ще сложи край на имперската мощ на Великобритания. А династията Уиндзор, изградена от него върху подвижните пясъци на илюзията, бързо започва да потъва под тежестта на скандала.

През последните две години от живота си кралят се измъчва при мисълта за своя наследник. Той се ужасява да остави монархията си в ръцете на безотговорния си син, който на четиридесет и една години все още не е женен. След четиринадесетгодишна връзка с омъжена жена Уелският принц се влюбва безумно в семейната развеждана веднъж американка Уолис Уорфийлд Симпсън. Мисис Симпсън се вижда едва ли не като следващата кралица на Англия. В онези дни идеята за това разведен да влезе в кралските среди се възприема като такова светотатство, че кралят отказва да приеме „безсрамната любовница“ на сина си и му забранява да се появява с опетнената от развод жена в негово присъствие. На смъртния си одър той иска от жена си да се закълне, че никога няма да приеме презряната мисис Симпсън. Кралицата, която гледа на краля като на нещо повече от съпруг („Той е мой всемогъщ господар и суверен“), се подчинява на заповедта му през остатъка от дните си.

В края на живота си крал Джордж V проклина закона за първородството, който пречи на втория му син, създал солидно семейство, да го наследи. Макар и заекването и запъването на Берти да

го дразнят до полуда, би направил всичко, за да спаси Короната от Уелския принц и слугинските му истории.

„След като умра — казва той, — момчето ще се самоунищожи за дванадесет месеца“. В това кралят се оказва истински пророк.

Той иска тронът да мине във владение на втория му син и после на любимата му внучка Елизабет, която му вика „дядо Англия“, защото наричал националния химн („Боже, пази краля“) „моята“ песен. Тя седи в скута му, играе си с косата му, дърпа го за брадата и взема от чинията му храна за своите кучета ирландска порода. И го кара да лази на четири крака, за да си играе на конче с него. Старият крал е луд по първата си внучка и я вдига на ръце на балкона на Бъкингамския дворец, за да може тя да чуе рева на тълпата. „Те те поздравяват, разбираш ли“, шепне ѝ той. По-късно доверява на един от флигел-адютантите си: „Моля се на Бога по-големият ми син (Едуард) никога да не се ожени и да няма деца, така че нищо да не се изпречи между Бerti и Лилибет и трона.“

В критично състояние от дни, Джордж V умира в понеделник, на 20 януари 1936 година, в 11:55 вечерта. Краят му е ускорен от лорд Доусън, който му бие смъртоносна инжекция кокаин и морфин. Придворният иска кралят да издъхне преди полунощ, така че смъртта му да бъде оповестена в сутрешния „Таймс“, вместо в по-малко престижните вечерни вестници. Кралят, преименувал семейството си, се прощава със своя живот, за да не изпусне критичния срок на печатницата. Такова е наследството на династията Уиндзор, която ще се издига и ще пада като куклено шоу по волята на медиите.

[1] Джорж III говори английски, но като втори език той определено предпочита немския. — Б.а. ↑

[2] „Културкампф“ — битката на Бисмарк срещу католическото духовенство и антипруската и сепаратистка опозиция. — Б.пр. ↑

[3] На английски mount означава връх. — Б.пр. ↑

[4] По книгата на Р. Л. Стивънсън „Мистерията на д-р Джекил и г-н Хайд“, дала нарицателно определение за човек, у когото се борят две начала — добро и лошо. — Б.пр. ↑

[5] Willy на немски се произнася „Вили“, а на английски „Уили“. — Б.пр. ↑

[6] Voche — шваба (презр. за немците). — Б.пр. ↑

[7] Герой на Шекспир от „Бурята“. — Б.пр. ↑

[8] Съвет, в който влизат настоящите и бивши министри, както и някои видни граждани. — Б.пр. ↑

[9] Каламбур със заглавието на пиесата на Шекспир „Веселите уиндзорки“. — Б.пр. ↑

[10] Първият претендент от мъжки пол за трона. — Б.р. ↑

3

Уинстън Чърчил изпуска дима от пурата си и се замисля над проблема, заплашващ с конституционна криза: новият крал — Едуард VIII, иска да обяви годежа си с американката Уолис Уорфийлд Симпсън.

„Защо кралят да не може да се ожени за своето сладурче?“, пита Чърчил.

„Защото — отвръща драматургът Ноел Кауърд. — Англия няма нужда от сладурче за кралица.“

Новият крал, който е на четиридесет и една години и никога не е встъпвал в брак, възнамерява да се ожени за любовницата си веднага щом тя получи втория си развод. Исква по време на коронацията да бъде коронована като негова съпруга. Това обаче е немислимо за британските институции, които не биха приели Уолис за кралица. Министър-председателят Стенли Болдуин твърди, че е оскърбително и недопустимо една американка с два провалени брака да се омъжи за краля и да стане кралица на Британската империя. Кралят настоява, че общественото мнение ще го подкрепи. Министър-председателят се допитва до премиерите на страните от Британската общност на народите и съобщава резултата: или забравете мисис Симпсън, или абдикирайте.

„Тронът — отвръща кралят — не означава нищо, ако Уолис не е до мен.“

Десет месеца след възкачването си на престола новият монарх се отказва от короната. На 11 декември 1936 година той обявява публично абдикацията си по радиото в реч, която Чърчил му е помогнал да напише. Вечерното предаване от замъка Уиндзор достига всяко кътче на света, където се говори английски. В Ню Йорк шофьорите на таксите отбиват до бордюрите, за да чуят как кралят съобщава, че не може да остане на трона без подкрепата на жената, която обича. Английската общественост, научила за кризата преди броени седмици, започва да изпраща телеграми и каблограми до форт Белведере,

молейки краля: „Останете с нас! Не ни изоставяйте!“ Хората плачат, като чуват изявлението му. „Той бе ограбен!“ — пише „Бивърбук прес“. Според журналиста Х. Л. Менкен: „Това е най-завладяващата история от Възкресението насам.“

Когато шест месеца по-късно кралят се жени за мисис Симпсън, кралица Мери пише в дневника си: „Да се откаже от всичко заради *това*“ А министър-председателят цитира една водевилна шега: „Той беше адмирал във флота, а сега е трети помощник-капитан на американско търговско корабче.“

Мъжът, известен в семейството като Дейвид, е роден като Негово кралско височество принц Едуард Албърт Кристиан Джордж Андрю Патрик Дейвид. В продължение на двадесет и пет години, преди да стане крал, той е най-популярният Уелски принц в историята. Навред хората са във възторг от галантния, очарователен, хипнотизиращ рицар с блестяща златна коса и тъжни сини очи. Където и да отиде, около него витае магията на царствеността и всички охотно свеждат глави в негово присъствие. Той е един от най-обожаваните наследници, украсявали някога Британската империя.

„Може би никой в нашата история не е бил надарен с такава несъмнена сила, като младия принц, да заздравя емоционалната връзка и симпатиите между страната-майка и милионите мъже, жени и деца от отдалечените членки на Британската общност на народите — пише Франсис Доналдсън в своята посмъртна биография на Едуард VIII. — Изпитваните към Англия чувства в никакъв случай не могат да бъдат обяснени само с политическите или икономическите предимства и няма съмнение, че монархията играе най-важната роля за спояването на тези пренебрегвани нации...“

Жените са особено очаровани от компанията на такъв мъж. Дори само да се запознаеш с някой, който го е срещал, изглежда вълнуващо. Това вдъхновява създаването на популярна песен: „Танцувах с мъж, танцувал с момиче, танцувало с Уелския принц.“

Една от тези жени е дъщерята на шотландски граф, лейди Елизабет Анджела Маргарет Боус-Лайън. Като деветото от десет деца тя е толерирана и разглежена от отстъпчивия си баща. Подобно на други жени от нейното поколение е практически необразована, но веща в изкуствата, необходими, за да се задоми добре. И все пак на двадесет и две години е все още неомъжена, докато повечето от

приятелките ѝ аристократки вече имат съпрузи. Тогава среща Уелския принц, най-елегантния мъж на епохата. Тя е във възторг от вниманието към нея, след като на 5 януари 1923 година „Дейли нюз“ съобщава:

„Шотландска булка за Уелския принц. Наследникът на трона ще се жени за дъщеря на пер.“

Вестникът не споменава името ѝ, но очевидно въпросната млада жена е тя. „Бъдещата английска кралица е дъщеря на известен шотландски пер, който притежава замъци както на север, така и на юг от Туид.“

„Ние всички ѝ се кланяхме, правехме реверанси и я закачахме, наричайки я Мадам — пише Хенри (Чипс) Шанън в дневника си. — Това е най-нежната, прекрасна и изящна жена, но тази вечер ми се стори нещастна и объркана.“

Тя знае, че слухът за романа им не отговаря на истината, и за нейно огорчение няколко дни по-късно вестникът публикува опровержението на Двореца: „Официално сме упълномощени да съобщим, че това известие е «лишено от основания...».“

Едва на преклонна възраст признава пред приятел, че е била една от многото млади жени, влюбили се в Уелския принц през двадесетте години. „Той беше толкова забавен — споделя тя. — Тогава“.

По онова време принцът се интересува само от чужди съпруги, които са слаби, с плоски форми и изглеждат безполови и зловидни като самия него. Пухкавата Елизабет Боус-Лайън изобщо не го привлича. Всъщност години по-късно той и съпругата му лукаво ѝ дават прозвището Сладкишчето заради излязлата ѝ от мода пълнота и влечението ѝ към храната.

През април 1923 година Елизабет се омъжва за Бerti, по-младия брат на принца, херцога на Йорк, който ѝ прави предложение, след като лейди Морийн Стенли му отказва. Той страда от такава мъчителна нервност, че заеква, непрекъснато мига и не може да контролира мускулите около устата си. „Елизабет Боус-Лайън била твърдо решена да се омъжи в кралското семейство“ — свидетелства биографът Майкъл Торнтън, — така че след третото предложение се съгласила да вземе и изтърсака на фамилията. Казвам го, защото интервюирах Уиндзорския херцог, за да потърся причината за кръвната вражда между херцогинята на Уиндзор и кралицата-майка. Попитах го защо

продължава да проявява нетърпимост към съпругата му след толкова години и остава непреклонна в омразата си към нея.

„Ревност — отвърна той. — За да го кажем по-любезно, тя искаше да се омъжи за мен.“

Сега, след толкова време приятелите му, естествено, го отричат, но именно това бяха думите на херцога няколко години преди да умре.

След абдикацията на крал Едуард VIII през 1936-а по-малкият му брат Албърт, известен в семейството като Бerti, се възкачва на престола. За да има приемственост с управлението на баща му, той приема името крал Джордж VI. Съпругата му, която като малка се маскирала, за да играе на кралица, сега наистина облича кралските одежди. Новината бива съобщена чрез кинопрегледите и радиото, но коронацията от 12 май 1937 година не се излъчва на живо. Церемонията в Уестминстърското абатство се смята за твърде свята, за да бъде предавана по радиото. Архиепископът на Кентърбъри се бои, че мъжете в кръчмите ще слушат, без да свалят шапките си.

След като се възкачва на престола, новият крал Джордж VI е твърдо решен да държи големия си брат далеч от Англия, за да избегне конкурираното с втори Двор. Чърчил препоръчва Уиндзорският херцог да бъде назначен за губернатор на Бахамите. Но кралят възразява, защото кралицата е на мнение, че дори и този маловажен пост е прекалено добър за Уиндзорите.

„Тя искала да бъдат прогонени и лишени от всякакви привилегии — посочва Майкъл Торнтън. — Била толкова отмъстителна, та писала до министъра на колониите лорд Лойд, че ако херцогинята на Уиндзор, разведена с трима живи мъже, стане съпруга на губернатора на Бахамите, това ще доведе до катастрофално снижаване на моралните норми.“

Сър Уолтър Монктън, придворният, който играе ролята на посредник, също прозира мотивите ѝ. Ето какво пише в своя дневник:

Мисля, че кралицата ясно съзнаваше, че би било нежелателно да се предостави на херцога някаква реална сфера на дейност. И тогава усетих, както неведнъж, естественото ѝ желание да бъде нащрек, защото Уиндзорският херцог, към когото останалите братя винаги

са се отнасяли със страхопочитание, бе привлекателен и жизнен и би могъл да послужи като обединително звено за критично настроени към новия крал, привидно по-малко надарен с качества и уменията, които се харесват.

Въпреки протестите на кралицата назначението става факт. „По-късно тя все пак си отмъстила, като се погрижила Уиндзорската херцогиня никога да не получи реверанс, нито да бъде наречена Ваше кралско височество — пише Торнтън. — Кралицата инспирирала създаването на закон, който давал на Уиндзорския херцог «титлата, привилегиите и атрибутите на кралска особа», като същевременно отказвал подобна титла, привилегии и атрибути на съпругата му и неговите наследници.“

Кралят нарича херцогинята „мисис Симпсън“, докато кралицата използва пренебрежителното „онази жена“.

Техни величества заедно инструктират лорд-чембърлейна^[1] да съобщи за решението им на всички държавни служители. Телеграмата от Бъкингамския дворец гласи:

Вие несъмнено съзнавате, че когато една дама бива представяна на Уиндзорския херцог, тя трябва да направи пред него полуреверанс. На Уиндзорската херцогиня това не ѝ се полага. Към херцога обръщението следва да бъде „Ваше кралско височество“, а към херцогинята — „Ваша милост“.

Уиндзорският херцог пише пламенно, изпълнено с горчивина писмо до Уинстън Чърчил:

... Протестирам срещу прословутото дворцово решение... с което кралят (или може би е по-добре да кажем кралицата?) постановява, че херцогинята няма право на кралски статут... Абсолютно съм сигурен, че ако Вашата съпруга бе жертва на отмъстителна ревност... Вие

бихте изпитвали същото отвращение да служите на короната, с каквото съм изпълнен и аз...

До този момент всяка съпруга автоматично се е ползвала от ранга на съпруга си. Сега изведнъж правилата се променят, за да бъде лишена Уиндзорската херцогиня от кралски почести. Щом два пъти развежданата американка не е подходяща за кралица на Англия, то, естествено, не би могла да стане и част от кралското семейство и да бъде допусната в това високопоставено общество. Така че нито един член на династията Уиндзор не я приема до смъртта на съпруга ѝ, а дори и тогава ѝ е оказана само минимална вежливост. „Те бяха любезни и добри с мен — казва тя, — но студени. Много студени.“ Уиндзорската херцогиня умира няколко години по-късно, на деветдесетгодишна възраст, самотна и съсухрена от немощ.

Много преди да стане кралица Елизабет заедно със съпруга си поема отговорността да възстанови репутацията на кралското семейство. Флегматични и посредствени, двамата рязко се разграничават от прекаляващия с шампанско наследник на трона, който лудува във Форт Белведере с омъжените си любовници. Херцогът и херцогинята на Йорк, или Бети и Берт, както ги наричат някои вестници, са въплъщение на привързаността към семейството. Елизабет поощрява този образ, като позира за снимки, наливайки чай и разхождайки кучетата си ирландска порода из парка. Тя кани лейди Синтия Аскуит за авторка на книгата „Семейният живот на херцогинята на Йорк“, на чиято корица е отбелязано, че е „написана и публикувана с личното одобрение на Нейно кралско височество“. След като ражда първото си дете, разрешава на мис Ан Ринг, бивша служителка в домакинството ѝ, да напише „Историята на принцеса Елизабет, разказана със съгласието на родителите ѝ“. С тези лековати писания започва да създава мита, който ще я направи недосегаема за критиките.

„Великата илюзия“, така Ноел Кауърд определя изкусната мистерия на митотворчеството. Но Елизабет го постига с лекота, с ослепителна усмивка, мек глас и тиара. Това са съставките в рецептата за магическото ѝ суфле.

Родена е през 1900 година, по време на управлението на кралица Виктория, и през живота ѝ се сменят много монарси и министър-председатели. Надживява две световни войни и вижда как Британската империя се свива до малка общност от страни. С напредването на възрастта ѝ я почитат като достоен символ на едно славно минало. Тя е живата история — звеното, свързващо поколенията с техните най-хубави спомени за смелост, дълг и непоколебимост.

От самото начало Елизабет добре разбира огромната власт на имиджа над общественото въображение — реверансите, униформите, изправените на задните си крака коне, махането с ръка от златната каляска с изтънчеността на филмова звезда. Инстинктивно усеща колко важна е тази показност, за да се спечелят сърцата на хората. Тя е истински гений в умението да прави реклама на себе си и на своя съпруг, особено през военните години, когато подкрепя слабия, заекващ мъж, с когото е свързала живота си, и го принуждава да заприлича на крал.

Като първата простосмъртна, сключила брак с член на династията Уиндзор, Елизабет Боус-Лайън показва на страната как трябва да се държи една кралска особа. Спечелва си общото благоразположение като херцогиня на Йорк с нежно помахване на ръката и пленителни усмивки. Но с право си извоюва обожание като кралица през Втората световна война, оставайки в Лондон по време на бомбардировките. Снимана е заедно с краля сред руините на Бъкингамския дворец. „Почти се радвам, че ни улучи — казва тя. — Така ще мога да гледам в очите хората от бомбардирания Ист енд.“

Посветила се изцяло на своята воюваща страна, отказва да напусне Англия, за да потърси безопасност за себе си и за децата си.

„Те не могат да тръгнат без мен — казва тя. — Аз не бих и помислила да оставя краля, а той никога няма да замине.“

Когато двамата обикалят лондонския Ист енд, за да огледат щетите от бомбардировките, един шивач-евреин съветва монарха „да призове империята на бой в името на съпругата си“. Тя се превръща в такъв морален стимул, че Адолф Хитлер я нарича най-опасната жена в Европа. След войната един признателен войник я възпява:

Тя най-хубавата си рокля облече и усмихната весело беше, не избяга от града надалече, докато Лъндън Бридж се рушеше.

По време на Втората световна война една снимка на кралицата с корона на главата е оформена като коледна картичка и е разпратена на всички мъже и жени, служещи във въоръжените сили. Това е скъп спомен от монарха за неговите поданици.

Елизабет е толкова изобретателна в очовечаването на кралското семейство, че се превръща в международна медийна сензация в кинопрегледите от времето преди появата на телевизията. Речите ѝ по радиото вдъхват вяра навсякъде из окупирана Европа, когато казва на слушателите си: „Където и да отида, виждам блеснали очи и усмихнати лица. Защото, макар и каменист и труден, пътят ни е правилен, тъй като знаем, че се бием в името на велика кауза.“ Усмивката, с която посреща немските бомбардировачи, събужда патриотизъм.

Тя показва загрижеността на монархията, като посещава засегнати от бомбардировките места из цяла Англия. Преди това обаче се съветва с модиста си Норман Хартнел, за да е сигурна, че ще бъде подходящо облечена. Не би сложила нещо толкова мъжествено като военна униформа, но същевременно съзнава и че не бива да изглежда величествена и царствена. След бързи консултации решава, че не трябва да бъде в черно — траурния цвят, нито в червено, което би стояло твърде празнично за военно време. Вместо това, както пише Хартнел по-късно, той създава серия от „военни рокли“ в „нежни цветове — пепеляворозово, пепелявосиньо и пепеляво виолетово... защото тя искаше да излъчва съчувствие, утеха и кураж.“

Докато обикаля засегнатите от бомбардировките райони, Елизабет винаги е с шапка и бижута. Когато я питат дали е редно да бъде с най-хубавите си дрехи при срещите си с пострадалите, тя се усмихва. „Разбира се. И те биха облекли най-хубавите си премени, ако идваха да ме посетят.“

На свой ред тя също мрази германците и заявява, че би стреляла по тях, преди да ѝ хрумне да се предаде. Наблюдавайки тъжния парад на падналите крале и кралици, блуждаещи из Лондон след нахлуването

на неприятеля в техните страни, Елизабет се заклева да брани себе си и короната. Така че започва всяка сутрин да взема уроци по стрелба и настоява кралят да стори същото, „Аз няма да се предам като останалите“, отсича тя.

Двамата с краля са разгневени от неприкритото възхищение, с което Уиндзорите се отнасят към Хитлер. През април 1941 година биват цитирани следните думи на херцога: „Би било много неблагоприятно от страна на Америка да влезе във войната като неприятел на Германия, след като Европа така или иначе е обречена.“ Херцогинята се съгласява: „Ако Съединените щати се включат във войната, ще останат в историята като най-наивната страна на всички времена.“ После херцогът казва пред редактора на американското списание „Либърти“: „... за света ще е голяма трагедия, ако Хитлер бъде победен.“

Кралицата се вбесява още повече, когато гледа кинопрегледа, показващ как херцогинята на Уиндзор пътува с луксозен лайнер, докато хората в Англия мръзнат по опашките, за да се снабдят с парче прясна риба и хляб. Носи ръчно изработена чанта „Хермес“, кичи се с големи колкото яйца смарагди и с кожи, достатъчни, за да се покрие подът на цяла стая, когато осиромашелите през войната британци са принудени да кърпят стари палта, за да се стоплят. Кралицата е особено раздразнена от публикуваното в пресата съобщение, че херцогинята пътувала с първа класа от Бахамите до Ню Йорк само за да ѝ направят косата.

Кралицата вече е доказала силата на характера си при сблъсък с други препятствия в миналото, най-сериозното, от които е невъзможността ѝ да забременее в месеците след сватбата. Проблемът с плодовитостта е следствие от мъчителната „нервност“ на съпруга ѝ, която предизвиква изморителното му заекване, влудяващите тикове, треперещите крака и кървящите язви. Но най-тревожна за младоженката е неспособността му да я оплоди. Този дефект той споделя с брат си. Когато попитали херцогинята на Уиндзор защо нямат деца, тя се пошегувала с недъга на съпруга си: „Херцогът не е пригоден за създаване на наследници^[2].“

Нито пък брат му. В продължение на две години херцогинята на Йорк не може да зачене. Консултира се с няколко гинеколози и акушери. Накрая по съвета на нейния лекар Лейн Робърте двамата със

съпруга ѝ се обръщат към неортодоксалната наука за изкуственото осеменяване, овладяна от английските специалисти през 1866 година. Сложната процедура на инжектиране на негова сперма в утробата ѝ накрая ѝ помага да забременее. Само благодарение на подобно оплождане тя успява да роди първото си дете — Елизабет, през 1926-а, както и второто Маргарет Роуз през 1930-а. Единственият документиран коментар на лекарите ѝ след раждането на Елизабет е свързан с цезаровото сечение: „Успешно бе приложен изпитан курс на лечение.“ Нищо повече, почтителната английска преса не съобщава, че бъдещата кралица на Англия е продукт на изкуствено осеменяване. „Този факт беше добре известен в нашите кръгове по онова време — твърди близка на кралското семейство, чиято майка е кръщелница на кралица Виктория. — Майка ми и херцогинята на Йорк разговаряли за това, тъй като посещавали един и същ гинеколог... Херцогът имал... малък... проблем... със... въ... своя «уили»...“ Друг аристократ, осмият граф на Арън, коментира тази интимна тайна на херцога и херцогинята на Йорк: „По време на един обед в «Бифстейк клуб» — разказва писателят Бевис Хилиър — лорд Бафи Арън ми разкри, че и Елизабет, и Маргарет са заченати чрез изкуствено осеменяване.“ Както пише Джордж Бърнард Шоу: „Монарсите не се раждат; те са плод на изкуствена халюцинация.“

Като простосмъртна херцогинята е уважавана, загдето поема кралската отговорност да създаде наследник, както и един „резервен“, дори и това да налага да бъде изкуствено оплодена. „Семейството ни знаеше, че принцеса Елизабет и принцеса Маргарет са родени благодарение на изкуствени средства — споделя роднина на графа на Арън. — По онова време подобно нещо беше истинска революция, но не се обсъждаше публично и вероятно това никога няма да стане...“

В края на войната кралицата-майка се е превърнала в жива светица, заслужаваща да бъде почитана и щадена. Тъй като страната я боготвори, пресата следва примера ѝ и никога не си позволява да отпечата и една неодобрителна или охулваща дума за нея. Дори когато всеки интимен детайл от живота на кралското семейство е храна за вестникарите, единствено тя остава незасегната. Медиите почтително се въздържат да съобщят, че в резултат на операция носи колостомна торбичка.^[3] Непрестанното ѝ пиене, което би могло да се квалифицира като начален алкохолизъм у всеки друг, се отминава като обикновено

попийване. Склонността ѝ към хазарта никога не е била окачествявана като пристрастеност, а само като невинно убиване на времето от страна на една мила възрастна дама, която случайно си е инсталирала у дома свой собствен „горещ телефон“ или „гореща връзка с букмейкърите“, за да научава на секундата резултатите от конните надбягвания. Подкрепата ѝ за управлението на бялото малцинство в Родезия е определено не като расизъм, а по-скоро като десен уклон. Понеже принадлежи към друго поколение, кралицата е извинена, че нарича цветнокожите „чернилки“ и „сажди“. „Тя не си пада по чернокожите приятелчета — пише Пол Колан в «Интернешънъл експрес», — но това, разбира се, са черти, присъщи за хората от нейното поколение и от нейния социален кръг.“

Дори и сатиричната телевизионна програма „Спитинг имидж“ се въздържа да осмее най-обичания член на кралското семейство. „За първото шоу бяхме подготвили скеч как кралицата-майка играе на канадска борба с принцеса Маргарет, като залогът е бутилка водка — спомня си Роджър Лоу, — но продуцентът Джон Дойд не позволи да дебютираме с тази пародия... Трябваше да изчакаме, докато публиката приеме шоуто. Шокиращото беше, че се отнасяхме към кралската фамилия като към обикновено семейство...“

„През 1994 година кралицата-майка беше толкова недосегаема, че ми забраниха да загатна в романа си за възможността да умре — споделя писателката Сю Таунсенд, автор на «Кралицата и аз». — Когато адаптирах книгата си за сцената, режисьорът на Кралския дворцов театър Макс Стафорд-Кларк не ми разреши да използвам епизода с погребението на височайшата личност. Боеше се от негодуванието на публиката и от последиците за самия него. Така че се наложи да пренапиша тази част. Съгласих се, понеже се възхищавах от режисьора и исках пиесата да бъде поставена.“

Когато друг писател предава безобидните бележки, направени от кралицата по време на обяд, го наричат мошеник. „Обявиха ме за... грубиян, защото съм повторил казаното от възрастната дама“, споделя А. Н. Уилсън, който пръв нарушава табуто никога да не се цитират изреченията без предварителна подготовка думи на кралска особа.

Като сътрудник на „Спектейтър“ той преразказва забавния спомен на кралицата-майка за една вечер по време на войната, когато се запознала с Т. С. Елиът. Тя се тревожела, че децата ѝ не получават

подобавашо образование, затова поискала в замъка Уиндзор да бъде организирана поетична вечер.

„Толкова беше вълнуващо — спомня си тя. — Дойде този доста мрачен човек, облечен в костюм, и прочете някакво стихотворение... Мисля, че се казваше «Пустинята». И първо момичатата се разкикотиха, после аз, а накрая дори и кралят.“

„Пустинята“ ли, мадам? Сигурна ли сте, че не е било „Опустошена земя“?

„Точно така — рекла кралицата-майка. — Страхувам се, че всички се кикотехме. Такъв мрачен човек, изглеждаше сякаш работи в банка, а и не разбрахме нито дума.“

„Струва ми се, че за известно време той наистина е работил в банка“, отвърнал писателят, безпощадно разкритикуван, задето е представил обожаваната кралица-майка като еснафка. По това време тя вече се е превърнала в икона.

„Може би най-обичаният човек в целия западен свят“, така определя отношението към кралицата майка сър Едуард Форд, бивш помощник на личния секретар на кралицата.

„Въплъщение на онова, което кралските особи трябва да представляват“, казва за нея писателят Робърт Лейси.

Тя издига пиедестала си в хода на повече от седемдесет години изпълнение на кралските задължения: рязане на ленти, посещаване на полкове, кръщаване на кораби и първи копки. Ето как е заслужила издръжката си, която струва на британските данъкоплатци около един милион долара годишно. Маха весело с ръка, накланя кокетно глава и се усмихва мило.

„Работата е наемът, който човек плаща за мястото си на земята“, казва тя.

Британците са на мнение, че си струва всеки шилинг, който дават за поддържането на иконома ѝ, двамата ѝ шофьори, двамата телохранители, трите замъка, четирите камериерки, четирите придворни дами, осемте лакеи, десетте прислужници и петнадесетте работници в конюшната (които се грижат за четиринадесетте коня).

„Кралицата-майка ми е любимка — единствената от кралското семейство, която ме интересува — казва художничката Флор Каулз. — Не познавам останалите, а и нямам желание.“ Отваряйки вратата на лондонското си ателие, тя показва едно плюшено двуместно канапе.

„Когато Нейно величество кралица Елизабет кралицата-майка идва на вечеря, сяда там. А когато си тръгва, винаги се обръща на прага, подскача игриво като балерина и разперва ръце във въздуха. Това е такова ефектно оттегляне.“

Нежната, мила външност и слънчевите обноски прикриват пластове от лицемерие. Под перцата на кралицата-майка се крие кремък. Решителна и непоколебима, тя съхранява мистичния ореол на кралското семейство, като пази тайните му. През целия си живот е била стражът, който се грижи всичко застрашаващо приказния мит да бъде унищожено или погребано завинаги. Помогнала е да се спаси династията Уиндзор и възнамерява да я запази непокътната. Дори и прехвърлила деветдесетте, тя има достатъчно влияние, за да попречи на британското правителство да публикува доказателствата за тайните връзки на Уиндзорите с Третия райх. Повече от петдесет години пази документите, свидетелстващи за предложения от Уиндзорския херцог сепаративен мирен договор с нацистите. Държи заключени в хранилищата на замъка Уиндзор архивите на краля, сред които и заловените ирландски военни документи, резюмиращи визитата на Уиндзорите в Германия през 1937 година и срещата им с Хитлер.

В тях се споменава за план да се върне тронът на Уиндзорския херцог, след като Германия покори Европа. През юли 1940 година, докато обмисля нахлуването в Англия, Хитлер решава да отвлече Уиндзорите и да ги държи в Берлин, откъдето херцогът да апелира към английския народ да свали правителството и да сключи мир с Германия. След подписването на договора, херцогът и херцогинята щели да бъдат възстановени на трона като монарси-марионетки. Въпреки че планът никога не се реализира, замисленото съучастничество на Уиндзорите с Третия райх продължава да петни кралското семейство.

Кралицата-майка приема старостта храбро и с усмивка. На деветдесет и шест години претърпява операция, след няколко седмици в болница тя си слага синята копринена шапка, грабва един бастун и посещава дом за възрастни хора. „Аз съм най-старата тук“, казва на немошните пенсионери. Обсипва ги с усмивки и нежни думи и после си тръгва, оставяйки възрастните обитатели да се чувстват едва ли не благословени.

„Тя притежава невероятен чар“ — споделя една жена. — Просто повтаря: „Знам, знам“, и ти се чувстваш възнаграден. Каква прекрасна фраза. Кралицата променя интонацията в зависимост от случая: ако одобрява, изрича своето: „Знам, знам“ с усмивка. Ако утешава някого, който страда, потупва го по рамото и шепне: „Знам, знам“.

Малцина — само членовете на домакинството ѝ и близките родственици — се догаждат понякога за желязната сърцевина под приятната външност.

„Желязна ръка в кадифена ръкавица“, така я описва лорд Халифакс, секретарят на съпруга ѝ, отговарящ за външните работи.

„Непоколебима и безмилостна“, пише за нея историкът Джон Григ.

Самата тя се съгласява. „Вие си мислите, че съм добър човек — споделя веднъж пред приятелка, с която разговарят за Уиндзорите. — Всъщност съвсем не е така.“

Най-ожесточената пазителка на Короната, посветила целия си живот на монархията, тя ще бди над нея до смъртта си. Превръща се в по-кралска особа от кралските особи, когато става дума да се брани обграждащата ги мистика. Безгрижно отминава въпросите защо баща ѝ, след като е имал осем деца преди това, пропуска шестседмичния срок за регистриране на нейното раждане. Тогава той залага на карта древното си име като четиринадесети наследник на графа на Стратмор заради една лъжа. Правейки го, рискува доживотен затвор, което през 1900 година е най-тежкото наказание за фалшифициране на официален документ. Вместо това плаща глоба от седем шилинга и шест пенса и заявява, че дъщеря му е родена в Сейнт Поле Уолбън Бъри, семейната им къща в Хертфордшир. Кралицата-майка твърди, че е родена в Лондон.

Този спор подхранва слухове през годините, че след като е родила осем деца, на тридесет и девет годишната ѝ майка накрая ѝ е дошло до гуша. Някои хора предполагат, че баща ѝ може би е имал връзка с уелската камериерка, която работела в замък Гламис в Шотландия, и че от този съюз се е появило бебето, известно като Елизабет Боус-Лайън. Не са открити доказателства, които да потвърждават тези подозрения, породени може би от странния начин, по който бащата регистрира раждането ѝ.

„Наистина няма значение къде е родена и дали е имало неточности — казва говорителят на Кларънс хаус. — Стратмор е постъпил зле и е мъртъв. И да е сторил нещо лошо, то си остава скрито.“

Кралицата-майка отклонява желанията да бъде ровено в произхода ѝ, за да скрие наследствените недъзи в семейството си. Поколения наред Стратморови са преследвани от изрода от Гламис, който според легендата бил деформираното дете, родило се на прадыдо ѝ. Предполага се, че това момченце с яйцевидна форма и криви, тънки крака се превърнало в гротескно чудовище, покрито с дълги черни косми. Останало заключено в замъка десетилетия наред и съществуването му било известно само на брат му и на още трима души. Семейството забулило срама си в тайна. „Изобщо не ни се позволяваше да говорим за това — казва Роуз, по-голямата сестра на Елизабет. — Родителите ни бяха забранили да обсъждаме тази тема и да задаваме каквито и да било въпроси.“

Това отношение към физическите недъзи и умствените заболявания остава непроменено и през 1920 година, когато се раждат племенничките на Елизабет. Катерин и Нериса Боус-Лайън, и двете бавноразвиващи се по рождение, са затворени в болницата за умствено изостанали в Редхил, Съри, където живеят десетилетия наред. Срамът на семейството е толкова голям, че в „Бъркс Пиъридж“, библията на английските благородници, двете жени са отбелязани като починали през 1941 година.

„Щом това ни беше съобщено от семейство Боус-Лайън, то ние трябваше да го впишем в книгата — казва Харолд Брукс-Бейкър, редактор на «Бъркс Пиъридж». — Не е нормално да се съмняваш в думите на членове на кралското семейство. Приемаме всяка информация, която ни се дава, дори и да имаме доказателства за обратното...“

Това почтително отношение към Короната помага на кралицата-майка да потули всички тайни, които биха опозорили кралското семейство. Тя скрива алкохолизма на съпруга си, както и хомосексуалността и пристрастеността към наркотици на брат му принц Джордж, който в крайна сметка се оженва и става херцог на Кент. След войната погребва и взривоопасния военен рапорт на фелдмаршал Монтгомъри до крал Джордж VI, както и два поверителни

рапорта на лорд Маунтбатън, които той определя в едно телевизионно интервю като „прекалено горещи и опасни“, за да бъдат публикувани. Тя знае, че ако тези три документа станат публично достояние след смъртта на съпруга ѝ, ще се отразят неблагоприятно върху мнението за управлението му по време на войната.

„На краля му се докладваше всичко — признава тя пред Тео Аронсън през 1993 година, — така че аз, разбира се, също знаех всичко. Именно тогава се научих да прикривам някои неща. Човек чува толкова различни истории, и аз станах много потайна. И оттогава винаги съм била много потайна...“

[1] Висш сановник в английския кралски двор. — Б.пр. ↑

[2] На английски heir-conditioned (годен за създаване на наследници) и air conditioned (снабден с климатична инсталация) се произнасят почти по един и същ начин. — Б.пр. ↑

[3] Операция, при която се отваря дебелото черво за образуване на изкуствен анус. — Б.пр. ↑

Семейство Йорк, сега крал и кралица на Англия, завързват приятелства с важни американски личности с надеждата да повлияят на общественото мнение в Съединените щати. Те искат Америка да влезе във войната, преди да е станало твърде късно за Великобритания.

През лятото на 1939 година кралят и кралицата канят Джоузеф П. Кенеди, американския посланик в Двора на Сейнт Джеймс^[1], и съпругата му, Роуз, да прекарат един уикенд в замъка Уиндзор. По време на вечерята в тронната зала „Гартър“ 2 кралицата сядат между английския министър-председател Невил Чембърлейн и посланика Кенеди. Разказва на посланика колко доволни са двамата с краля от пътуването си до Съединените щати и колко са очаровани от президента Рузвелт и съпругата му, които ги забавлявали в Хайд Парк с хотдог и бира.

Тази кралска визита предизвиква политически препирни в Америка особено сред висшия слой републиканци, почитащи Великобритания като „страната-майка“. Една грандама бива дотолкова разтревожена от идеята кралската двойка да бъде подложена на непринуденото гостоприемство на президента в Хайд Парк, че апелира към английското външно министерство да отмени тази част от програмата.

„Липсват необходимите условия за хората от секретните служби и полицията дори и в обикновени случаи — пише тя. — Къщата няма подходящи апартаменти и стаи и т.н., а прислугата се състои от сбирщина негри и бели, англичани и ирландци. Лакеят е един червенокос ирландски простак, който би трябвало да мъкне дърва и въглища и да лъска обувки...“

На президента, към когото мнозина изпитват силни подозрения — и основателно, — че се опитва да въвлече Америка в Европейската война, му предстои тежка кампания за преизбирането му през 1940 година. Декретът за неутралитет, който по това време се обсъжда в Конгреса, ще ограничи възможностите на Америка да снабдява Англия

с оръжие в случай на война, а също така ще стесни пълномощията на Рузвелт като президент, подчинен на Конституцията. Той се надява документът да не се приеме.

Разчита също кралската визита да мине успешно, така че американците да бъдат благоразположени към Великобритания и да проумеят колко мъдро би било да ѝ се окаже военна помощ. Но президентът е направо сразен от снобизма на английската класова система, даже и сред прислугата. Опитал се е да подпомогне персонала на Хайд Парк при подготовката за кралското посещение, като е изпратил двама чернокожи служители от Белия дом. Това разгневява икономата на майка му, англичанина Джеймс, който отказва да работи заедно с цветнокожи при обслужването на монарсите и настоява да ползва годишния си отпуск по време на кралската визита.

„О, Джеймс — възкликва Сара Рузвелт, — но това се пада точно когато Техни величества ще бъдат тук.“

„Мадам — отвръща икономът, — аз не мога да участвам в опозоряването на английската монархия.“

Кралят и кралицата са отправили молба за придворните дами да бъдат осигурени пухени юргани и бутилки с гореща вода, което озадачава президента: посещението на монарсите е планирано за юни, когато времето обикновено е горещо и дори непоносимо влажно. Изненадва го и поведението на икономата на майка му, но той не знае, че английската прислуга може да бъде не по-малко високомерна от онези, на които служи. Президентът избухва в гръмогласен смях, когато му разкажат, че лакеят на крал Едуард VIII напуснал работата си преди три години, тъй като заварил своя господар да се държи според думите му „по най-непристоен начин“. Лакеят обяснил: „Ами икономът — мистър Осбърн, ме изпрати до плувния басейн с две питиета. Стигам там и какво заварвам. — Негово величество лакира ноктите на краката на мисис Симпсън. Моят суверен да лакира ноктите на жена! Страхувам се, че това ми дойде твърде много, и веднага си подадох оставката.“ Демонстрирайки подобно високомерие, икономът на семейство Рузвелт излиза в отпуск в деня, преди кралят и кралицата да пристигнат в Хайд Парк. Когато Техни величества потеглят, американският посланик във Франция Уилям С. Бълит изпраща поверително съобщение до президента:

Малката кралица сега е на път към вас заедно с малкия крал. Тя е сладко момиче — със или без пухени юргани — и вие ще я харесате, независимо от факта, че зълва ѝ — кралската принцеса, обикаля Англия, дърдорейки за „евтината ѝ рекламна усмивка“. Тя толкова много ми напомня момичетата, които ми носеха стиковите в Питлохри, Шотландия, че я намирам за приятна... Малкият крал започва да си придава важност, но си остава едно уплашено момче.

Предишната година кралят и кралицата са били на официално посещение в Париж, което е било успешно за всички, освен за френския премиер Едуар Даладие. Пред близки той нарича краля „слабоумен“ и казва, че кралицата е „невероятно амбициозна жена, готова да пожертва всяка друга държава в света, за да запази трона“.

В бележка до президента Рузвелт от 1939 година посланик Бълт го съветва да не споменава пред краля и кралицата за Уиндзорите, защото „преди около месец херцогът на Уиндзор писа на кралица Мери (неговата майка), че Бerti (брат му, кралят) се е държал с него толкова неджентълменски «под влиянието на онази посредствена и дребнава женичка» кралицата, че той не може да поддържа по-нататъшни връзки с брат си. Явно обичта между двамата не е от най-горещите.“

Кралят и кралицата пристигат със своите камериери, камериерки, гардеробиери и придворни дами, които веднага започват да се разправят с американските си колеги.

Камериерът на краля се оплаква от храната и питиетата — били далеч по-лоши от онова, на което бил свикнал в Бъкингамския дворец, където се предполага, че се правят икономии по време на войната. Макар сред обществеността да се насажда убеждението, че кралят, кралицата и двете малки принцеси се лишават от месо, хляб и масло като всички останали в страната и споделят лошата храна, състояща се от варени картофи, повехнало брюкселско зеле и яйчен прах, онези зад стените на двореца знаят друго. Кралят и кралицата заобикалят строгия дажбен режим и редовно ядат телешко печено и пият

шампанско. Бучките масло носят монограма на кралския герб, а вечерите се сервират в златни съдове.

„По време на войната, когато кралят и кралицата бяха в Лондон, а дъщерите им в замъка Уиндзор, принцесите имаха навика да си поръчват собствено меню — спомня си Рене Русен, френският готвач, работил за кралското семейство от 1937 до 1946 година. — Типичното им дневно меню се състоеше от пържени в масло яйца за закуска; варено пиле със зеленчуково — макар вече тийнейджърки, и двете предпочитаха зеленчуците във вид на пюре, — пържени картофи и крем карамел за обяд; хляб с масло, кейк, желе и препечени филийки за следобедния чай; и някаква супа и за десерт компот от круши с бита сметана за вечеря.“

В Лондон на всички ресторанти е забранено да сервират храна за повече от пет шилинга. Но в замъка кралят всеки ден поръчва две яйца и шест резена печен на скара бекон за закуска и яребица с подправки за вечеря. Кралицата, която е свикнала да си похапва солидно по време на следобедния чай, продължава да яде своя овесен сладкиш, приготвян от кралския готвач, от който наддава дванадесет фунта^[2] за една година.

„Нейно величество не искаше да се откаже от любимия си сладкиш“, казва камериерката ѝ, като признава, че ѝ се наложило да разшири роклите на височайшата особа.

Кралицата настоява чаят ѝ да бъде приготвян от специална смес от китайски и цейлонски чай, сварен с лондонска вода, която докарва в Съединените щати в тежки бъчви.

Огромното количество багаж на кралското семейство — обемисти гардероби, безброй куфари, кашони с кутии за шапки, сандъци с обувки — изненадва членовете на президентското домакинство, Английските прислужници реагират отбранително. Те знаят нещо, неизвестно за широката публика — че кралят е заслепен от обшитите със злато военни униформи и всеки ден прекарва часове наред с личния си шивач, който му взема мерки. Тази страст към модата се проявява отрано.

„За съжаление Бerti не се интересува от нищо, освен от дрехите и пак дрехите“ — оплаква се баща му. — Дори и когато е на лов го занимава повече панталонът му, отколкото дивечът!

Не по-малко загрижен за външността на съпругата си кралят се мръщи, чувайки да казват, че е „безвкусно облечена“. И на мига вика модиста Норман Хартнел в двореца, за да ѝ приготви подобаващ гардероб. Макар че за обикновените хора коприната е изчезнала от пазара и се използва само за изработването на парашути, за кралицата се прави и когато заминава за Америка, тя сменя тоалетите си поне по четири пъти на ден.

По време на снимките с фотографката Сесил Битън кралицата позира в светлосива рокля с дълги, общити с кожа ръкави и яка от сребърна лисица. Преоблича се в обточена с рубини рокля в златно и сребристо с щраусови пера, после се появява в обсипана с пайети хиацинтово синя дреха от тюл с два реда диаманти колкото орехи. За последната поза слага бледожълта дантелена рокля за градинско парти, общита с перли в тон с перлите около шията ѝ.

На гардеробиерката на кралицата ѝ трябва пълен работен ден само за да извади многобройните тоалети на височайшата особа и да подбере сутрешните и вечерните бижута за всеки от тях. Засяга се, когато един от портиерите на Белия дом я прекъсва, за да предаде тя съобщение от кралицата на една придворна дама.

„Аз съм камериерка на Нейно величество — сопва се тя, — а не куриерка.“ Служителят на Белия дом не може да схване разликата. Строгата класова система на Англия се простира от върха на обществото до низините или „нисшите слоеве“, както обикновено ги наричат. В йерархията на кралската прислуга служителите в домакинството са най-висшестоящи. Те дори си имат собствена дневна и трапезария в двореца. От високото си положение гледат надменно на слугите, чиновниците и стенографите и отказват да поемат задължения, които смятат под своето ниво.

Кралят и кралицата изглеждат безразлични към суетнята сред своите подчинени. Чувстват се като у дома си в провинциалната атмосфера на Хайд Парк, особено след като намират поднос с коктейли, очакващ тяхното пристигане.

„Майка ми смята, че трябва да изпие по чаша чай — казва президентът. — Тя не одобрява коктейлите.“

„И моята майка не ги одобрява“, отвърща кралят и благодарно си взема едно питие.

След завръщането си в Лондон кралската двойка вечеря с американския посланик и кралицата споделя този и други домашни детайли от пикника, който семейство Рузвелт са им организирали в Хайд Парк. Споменава и за емоционалното сбогуване, когато събралите се на гарата стотици хора спонтанно запяват: „Оулд ленг сайн“^[3].

Посланик Кенеди е чел възторжените отзиви в пресата за кралската визита в Америка през 1939 година. „Английските суверени покориша Вашингтон, като не направиха нито една погрешна стъпка — пише Артър Крок в «Ню Йорк таймс», — и оставиха такова добро впечатление, че надминаха очакванията дори и на най-оптимистично настроените си съветници.“

„Те умеят да печелят приятели, тези млади хора“, отбелязва Елинор Рузвелт.

Дори изолационистът^[4] Кенеди е впечатлен. Но по време на вечерята, докато кралицата бавно насочва разговора към американската външна политика, избухва:

„Онова, от което американците се страхуват най-много, е, че ще бъдат въвлечени във война — заявява ѝ той. — Те си повтарят: «Никога вече!», и не бих казал, че ги обвинявам. И аз изпитвам подобни чувства.“

„Аз също, мистър Кенеди — казва кралицата. — Но ако Съединените щати активно ни подкрепят и работят с нас, помислете си колко би заздравило това нашата позиция спрямо диктаторите.“

Президентът е съгласен с кралицата. След броени месеци той отзовава Кенеди. Когато научава, че посланикът е заявил пред личния си секретар: „Рузвелт и чифутите ни въвличат във война“, казва на жена си: „Не искам никога повече да виждам това копеле.“ По онова време посланик Кенеди — той се прощава с поста си, но никога с титлата „посланик“ — е презиран в Англия за политиката си на отстъпки. „Той напусна Лондон по време на въздушните нападения — отбелязва Конър О’Клери, вашингтонски кореспондент на «Айриш таймс» — и англичаните никога не му го простиха.“

На кралицата не ѝ се налага да прибегва до хитри ходове пред американските си приятели от шоубизнеса. Сред художниците и певците се шири мнението, че ако Англия бъде въвлечена във война,

Съединените щати ще трябва рано или късно да се намесят, защото би било нетърпимо да се живее в тоталитарен свят.

Кралицата, естествено, е привлечена от хората на шоубизнеса. Американският театрален продуцент Джак Уилсън се радва на специален достъп до Двореца, защото е близък приятел и бизнеспартньор на Ноел Кауърд — любим драматург на кралицата и неин приближен. След абдикацията Кауърд си постила добре, като предлага из цяла Англия да бъдат издигнати статуи на Уолис Симпсън заради услугата, която е направила на англичаните. „Тя ни даде вас — казва той — и спаси всички ни от управлението на крал Едуард VIII.“ Така че когато Уилсън се обажда на кралицата през 1939 година, за да я поздрави, веднага е поканен на чай.

Джак Уилсън пристига в замъка Уиндзор и бива преведен през голямата трапезария, където кралят и кралицата са наели един художник да нарисува на гърбовете на картините на Констабъл^[5], Ренълдс^[6] и Гейнсбъроу^[7] героите от анимационните филми за Мики Маус и патока Доналд, за да оживят мрачната атмосфера заради децата си. Уилсън се развеселява, когато лакеят на краля му доверява тази малка подробност от живота на кралското семейство. Тогава прислужникът минава на пръсти по обюсонския килим и лукаво обръща един позлатен портрет на Чарлс II, за да покаже глупавата усмивка на клепоухото куче Плуту на Уолт Дисни.

Уилсън влиза след лакея в дневната на кралицата, където тринадесетгодишната ѝ дъщеря Елизабет си играе на пода. Той се усмихва на момичето и го поздравява мило.

„Ехо, здравей, сладур — казва му. — Как сме днес?“

Лакеят замръзва на място. Елизабет втренчва суров поглед в продуцента. После вдига ръка и посочва пода.

„Поклони се, поклони се, поклони се“, заповядва тя на четиридесетгодишния мъж.

Младата престолонаследница е възпитана да изисква подобаващи за кралския ѝ статут почести.

„И знаете ли какво направих? — разказва продуцентът, припомняйки си със смях своето запознанство с девойката, станала шестдесет и трети суверен на най-старата кралска династия в Европа. — Скъсах си задника от поклони, защото това момиченце ме уплаши до смърт.“

Лорд-чембърлейнът има подобно преживяване, когато среща принцесата в един от коридорите на двореца.

„Добро утро, млада лейди“, поздравява той.

„Аз не съм млада лейди — сопва се тя. — Аз съм принцеса Елизабет.“

Надменният тон на момичето разтревожава кралица Мери, нейната баба. Един час по-късно тя завежда внучката си до вратата на лорд-чембърлейна и почуква.

„Това е принцеса Елизабет — обявява кралица Мери, — която се надява някой ден да стане лейди.“

След известно време принцесата ядосано иска някаква услуга от гувернантката си. Тя отказва, но принцесата продължава да настоява. Накрая изкрещява: „Говори ти кралска особа.“ Майка ѝ обаче възразява: „Кралското потекло никога не е било извинение за лоши обноски.“

И все пак младата принцеса така и не се научава да прикрива властността си. От десетгодишна тя е възпитавана като следващата кралица на Англия^[8]. Ята от облечени в ливреи икономи, лакеи и шофьори ѝ се покланят всеки път, щом влезе в някоя стая, а камериерките, бавачките и гардеробиерките правят дълбоки до земята реверанси. А когато пристига или си тръгва от кралските резиденции в Бъкингамския дворец, замъка Уиндзор, Сандрингам, Балморал или Бъркол, облечените в червени униформи пазачи до вратите застават мирно и изпълняват величествения ритуал „отдаване на почест“, поздравявайки я с пушка или сабя.

Тези кралски почести я очароват. Първия път, когато забелязва какво внимание предизвиква, се изплъзва от бавачката си и започва да марширува напред-назад пред дворцовия страж, който удря токове, вдига пушката си и застава изпънат като бастун, щом тя мине покрай него.

На името ѝ са наречени сервиз от костен порцелан, болници и дори шоколадови бонбони. Восъчната ѝ фигура върху бялото пони — подарък за четвъртия ѝ рожден ден, стои в музея на мадам Тисо. Тържествено вдигат знамето на рождения ѝ ден, а образът ѝ се появява върху шестпенсова марка в Нюфаундленд^[9]. Портретът ѝ е окачен в Кралската академия, а снимката ѝ отпечатана на корицата на списание „Тайм“. Това благоговение тревожи баща ѝ, който пише на майка си,

кralица Мери: „Почти се плаша, че хората я обичат толкова много. Предполагам, че това е хубаво, и се надявам тя да се окаже достойна за тази любов, горката малка сладурана.“

Младата принцеса има малко нормални преживявания, като например коледно пазаруване в „Улуърдс“, пътешествие на втория етаж на автобус и пътуване инкогнито с метрото. Но тя никога не се е возила на такси, нито пък е поръчвала телефонен разговор. Толкова я пазят, че изобщо не боледува от детски болести като морбили или варицела^[10]. Обикновено се придвижва с каляска заедно с майка си и баба си или с кралския влак с девет тапицирани с кремава кожа вагона, позлатени вентилатори, златни електрически контакти и златен телефон. Винаги я придружават гувернантката ѝ Марион (Крофи) Крофърд, нейната възпитателка и гардеробиерка Маргарет (БоБо) Макдоналдс и бавачката ѝ, Клеър (Ала) Найт.

„Ние казваме, че първото нещо, на което бавачката учи кралската особа, е как да звъни за прислугата“, споделя един служител в Двореца. Младото момиче, наричащо себе си Лилибет, определено е усвоило добре този урок. Преди да навърши седем години, тя научава също така и мястото си в родословното дърво.

„Аз съм три, а ти — четири“, казва тя на по-малката си сестра.

„Не, не е така — отвърща Маргарет Роуз, която си мисли, че сестра ѝ говори за възрастта им. — Аз съм на три, а ти си на седем.“

Знаейки, че по-голямата му дъщеря Елизабет ще го наследи на трона, новият крал решава, че тя трябва да бъде по-добре подготвена за тази роля, отколкото е бил той. Перспективата да се откаже от всекидневния лов на яребици, за да стане крал, истински го травмира.

Минути преди абдикирането на брат му той доверява на братовчед си Луис Маунтбатън: „Това е най-ужасното нещо, което ми се е случвало някога. Аз съм напълно неподготвен за крал. Не съм получил съответното образование.“

Решава, че няма да позволи същото да се случи и с дъщеря му, и започва да я обучава от ранна възраст. Обяснява ѝ церемониалните задължения на суверена и я кара да учи права, така че да бъде подготвена за дългите часове на крак в тежки одежди, когато ще рисуват портрета ѝ. Повтаря ѝ, че трябва всеки ден да пише в дневника си, и ѝ показва как да прави преглед на войските и да приема салюти.

Показва ѝ също и червените куриерски чанти със строго секретни документи, които му носят всеки ден. Скоро тя посреща новите задачи с въпроса: „Ще трябва ли да правя това, след като татко умре?“

Първия път, когато по-малката ѝ сестра вижда флигел-адютанта на краля да вика Елизабет и да я отвежда в кабинета му, за да „прегледат куфарчетата“, я обзема любопитство.

„Това означава ли, че ще трябва да станеш следващата кралица?“, пита Маргарет.

„Да, някой ден“, отвърща Елизабет.

„Горкичката“, казва Маргарет Роуз, която е потресена, когато баща ѝ става крал и семейството трябва да се премести в Бъкингамския дворец.

„Какво? — възкликва Маргарет. — Искате да кажете завинаги? Мразя всичко това. Аз бях Маргарет Роуз Йоркска, а сега съм Маргарет Роуз никоя.“

Но Елизабет ококорва широко очи, когато вижда в коридора писмо, адресирано до „Нейно величество кралицата“.

„Това сега е мама, нали?“ пита тя, изтръпнала от благоговение.

През 1939 година Лилибет започва изреченията си с „Когато стана кралица...“

„И дава много ясно да се разбере, че докато кралицата (майка ѝ) е простосмъртна, то тя, принцеса Елизабет, е с кралска кръв“, казва херцогът на Девъншир.

Макар разликата между двете принцеси да е четири години, те биват отглеждани като близначки и до юношеска възраст носят еднакви кафяви обувки с връзки, палта с кадифени яки и шапчици, прикрепени на главите им с ластични панделки. Снимани често за вестниците и кинопрегледите, те стават образец за това как трябва да се обличат, седят, ходят, разговарят и се държат малките момичета.

Двете принцеси играят заедно и изнасят пиеси и пантомими пред родителите си на сцената, направена за тях в замъка Уиндзор. Майка им обича да пее танцови песни, докато кралят предпочита танцуването в редица. Техният свят, описан веднъж от баща им с краткото „ние четиримата“, е изпълнен с кучета, с коне и с прислужници, но със съвсем малко приятели. Те слушат плочите на Бинг Кросби, вземат уроци по танци всяка седмица, свирят на пиано и непрекъснато пеят.

Тъй като майка им набляга на музиката пред математиката, момичетата се справят отлично с първото и пренебрегват второто.

Когато през 1939 година Германия напада Полша, Англия ѝ обявява война. Скоро жените и децата са евакуирани от Лондон. Двете принцеси остават в пълно усамотение в Уиндзор през следващите пет години, пътувайки до Лондон само за да отидат на зъболекар. Дворецът съобщава, че принцеса Елизабет, предполагаемата престолонаследница^[11], прекратява уроците си по немски и — още една уловка за предизвикване на американска интервенция — започва да изучава американска история. Нищо не се казва за обучението на принцеса Маргарет, тъй като тя не е от значение, понеже е само резервна престолонаследница. По-късно, когато Маргарет пожелава да изучава история с итънския преподавател на сестра си, ѝ заявяват: „На теб не ти е необходимо.“ Маргарет избухва: „Родила съм се прекалено късно.“

В Елизабет като бъдещ суверен е инвестирано най-много време и внимание и принцесата става също толкова дисциплинирана, с чувство за дълг и отговорност като баща си. „Именно тя е дъщерята, която праволинейният и добросъвестен крал Джордж и почтената кралица Елизабет заслужават — пише списание «Тайм». — И точно такава я искат и бъдещите ѝ поданици.“ Елизабет споделя страстта на баща си към конете, лова на яребици и преследването на елени. Също като него не обича особено да ходи на църква. Когато един шотландски свещеник ѝ обещава да ѝ подари книга, тя благодари и го моли книгата да не бъде за Бога. „Знам всичко за Него“, добавя.

Тя наследява и силното, водевилно чувство за хумор на баща си, с когото заедно се смеят на преувеличените лудории на облечените с торбести долни гащи клоуни, които непрекъснато падат на задниците си. Маргарет, която повече прилича на майка си, предпочита изисканата комедия и салонните остроумия. Като дете тя е толкова разглезена, че слугите я смятат за „ужасна“ и „абсолютно невъзможна“, но гордите и снисходителни родители гледат на възмутителното ѝ държане като на „забавно и приятно поведение“. Не си правят труда да държат Маргарет отговорна за постъпките ѝ, тъй като никога няма да стане кралица. Както веднъж се пошегувала тя: „Аз нямам защо да бъда упорита и да имам чувство за дълг като Лилибет. Мога да бъда противна колкото си искам.“

Зад стените на замъка Уиндзор принцесите понякога се сбиват, ала въпреки това остават най-добри приятелки за цял живот, като по-голямата сестра поема наставническата роля.

„Маргарет едва не забрави да каже «благодаря», Крофи — докладва Елизабет на гувернантката си, — но аз здравата я сръгах и тя го изрече съвсем подobaващо.“

И все пак, когато Елизабет става водачка на собствената си момичешка скаутска група, не прощава на никого, дори и на бърбривата си сестра.

„Виж какво — предупреждава тя Маргарет, — тук аз не съм ти сестра и няма да позволя разпуснатост.“

Маргарет се изплезва, без изобщо да се изплаши от бъдещия си суверен. „Ти се грижи за империята си — казва ѝ тя веднъж, — а аз ще се грижа за себе си.“

Маргарет не се бои също така да направи забележка на бъдещата кралица за преяждането ѝ, особено когато се нахвърля на сладкиши.

„Лилибет — казва тя, — това е четиринадесетата шоколадова бисквита, която изяждаш. И ти си като мама — нямаш мярка.“

Майката обаче най-добре знае как да се оправя с безцеремонната си дъщеря. Просто не ѝ обръща внимание и отказва да реагира на подигравките ѝ.

„Мамо, защо носиш тези отвратителни шноли? — пита Маргарет веднъж. — Изобщо не отиват на косата ти.“

„О, скъпа — отвръща кралицата, преди да се оттегли с усмивка, — наистина ли са толкова ужасни?“

Двете малки принцеси споделят ограничения, изолиран свят на кралските особи, където всички се опитват да ги развличат, защото това желаят кралят и кралицата — особено кралят, който изпитва чувство за вина, че войната лишава дъщерите му от нормален живот. „Миличките ми — пише той в дневника си, — досега не са разбрали какво е да се забавляваш.“ Така че използва всяка предоставила му се възможност да ги развеселява.

Когато Ноел Кауърд започва снимките на „В името на дълга“, филм за героичните подвизи на Луис Маунтбатън и на командвания от него кораб на Негово кралско величество „Кели“, кралят и кралицата са поканени да посетят снимачната площадка и вземат със себе си

двете малки принцеси, които остават очаровани от света на фантазията.

Кралят се радва на компанията на обаятелния Маунтбатън, независимо от огромната му амбиция и досадното самоизтъкване. Той тайно завижда на елегантността и природния чар на своя братовчед, който плава по повърхността на живота, без да пуска котва. Кралят дори толерира прекомерната суетност на Маунтбатън и изглежда по-скоро развеселен, отколкото обиден, когато той тръгва да обикаля с медалите и ордените си, изваждайки ги с театрален амплонб от направена по поръчка кутия с безброй отделения: „Показах ли ви моята «Звезда на Непал»?“ Кралицата не е впечатлена. Тя не вярва на Маунтбатън заради продължаващата му дружба с прокудения Уиндзорски херцог и години по-късно, когато Маунтбатън става вицекрал на Индия, го обвинява, че е „предал империята“. Нито пък харесва лъскавата му, елегантна съпруга Едуина, наследила огромно богатство от дядо си сър Едуард Касъл. От баща си наследява Броудландс, семейното имение в Хемпшир.

„Тя не е чиста англичанка, нали разбирате — обяснява кралицата на една от придворните си дами. — Майка ѝ беше наполовина еврейка.“ Изводът е, че „еврейската кръв“ е причината за вкуса на Едуина към джаза, бързите коли, коктейлите и плуването без дрехи на лунна светлина — всичко това е неприемливо за кралицата, която сега се вижда като възплъщение на английската почтеност.

„Кралицата беше твърде умна, за да атакува открито“ — казва Джон Берът, личният секретар на Маунтбатън. — Тя презираше Едуина, която се славеше като една от най-добре облечените жени в света и приличаше на газела в костюмите си на Шанел, докато дрехите на кралицата наподобяваха калъфи за пожарогасител. Но тя никога не срязва Едуина директно. Стрелите бяха по-скоро прикрити и ловко изстреляни дори при смъртта ѝ. След като през 1960 година лейди Маунтбатън почина в съня си, кралицата, която по това време беше вече кралица-майка, присъства на заупокойната литургия в абатството Ромзи, но се върна в Кларънс Хаус, за да наблюдава погребението в морето по телевизията. Когато спускаха ковчега във водата, тя се усмихна и рече: „О, боже. Едуина винаги е искала да пръска очарование.“

В първите дни на своето управление кралят и кралицата се чувстват неуверени в силите си да се преборят с емоциите около абдикацията на Едуард. Безпокоят се, че Уинстън Чърчил отвлича вниманието от тях. „К и К. чувстват, че Уинстън ги изтласква в сянката“, пише депутатът от Консервативната партия Виктор Казалет в дневника си през юни 1940 година. След среща с придворни той отбелязва: „Говорихме за К. и за това, че Уинстън съвсем неволно ги е изместил на заден план. Но кой ще му каже?“

Мотивите на лорд Маунтбатън, или „чичо Дики“, както е известен сред роднините си, са дори още по-подозрителни. Кралицата протестира, след като той започва да повдига въпроса за бъдещия съпруг на по-голямата ѝ дъщеря. За първи път подхваща темата, когато принцеса Елизабет е само на тринадесет години; кралицата слага край на разговора, като преждевременен, макар че свекърва ѝ, кралица Мери, вече е съставила списък с подходящите младежи. Предложените от нея кандидати, всички с кралска кръв, включват принц Чарлс Люксембургски, който е значително по-млад от Елизабет, и принц Горм Датски.

Проявявайки стоицизъм, Маунтбатън продължава да упорства през годините, стратегически натоварвайки хубавия си племенник принц Филип Гръцки с различни семейни дела. Той окуражава младежа, когото приема като собствен син, да спечели разположението на краля и кралицата и да опознае Лилибет, която му се пада трета братовчедка. Маунтбатън му предлага да си пише с Елизабет по време на войната („Веднъж — картичка, друг път — бележка, така ще бъде много добре, момчето ми“), тъй че на осемнадесет години Филип също се вижда като потенциален съпруг на бъдещата кралица.

Когато постъпва във флота, той шокира своя началник, разкривайки му плана на чичо си. Вицеадмирал Харолд Том Бейли-Громан е капитан на бойния кораб „Рамилис“ в Средиземно море през лятото на 1939 година. От любезност към лорд Маунтбатън той приема на кораба си флотския курсант, известен като принц Филип Гръцки. Казва на младежа, роден в Гърция от баща с германо-датски произход от династията на Шлезвиг-Холщайн-Зондербург-Глюксбург и майка-германка (Батенберг-Маунтбатън), че няма да може да прогресираща в Кралския флот като гръцки гражданин. Филип го разбира и отвърща, че иска да стане натурализиран английски поданик. Знае, че кариерата

му в британския флот няма да потръгне, ако не се откаже от гръцката си националност. По това време Гърция е неутрална страна и Англия не би могла да рискува дори далечен наследник на гръцкия трон (Филип е шести претендент за престола) да бъде убит от неприятеля, докато служи на английски боен кораб.

„Тогава дойде изненадата“ — пише адмиралът в дневника си. — Принц Филип изведнъж каза: „Чичо ми Дики има планове за мен, той смята, че мога да се ожения за принцеса Елизабет.“ Бях леко смаян и след известно колебание попитах: „Наистина ли я обичаш?“

„О, да, много — беше отговорът, и: — Пиша ѝ всяка седмица.“

Адмиралът добавя в скоби: „Записах разговора веднага, така че е съвсем точен.“

Две години по-късно, през 1941-ва, двадесетгодишният Филип все още продължава кореспонденцията си с петнадесетгодишната принцеса. По време на един отпуск в Кейптаун, Южна Африка, неговата братовчедка принцеса Александра Гръцка вижда флотския курсант, сведен над хартията за писма. Пита го на кого пише.

„На принцеса Елизабет Английска“, отвърща Филип.

„Та тя е направо бебе!“

„Но може би аз ще се ожения за нея.“

Александра е поразена. „Предполагам, че самата аз бях малко влюбена във Филип — признава тя години по-късно. — Когато бях тийнейджърка, съществуваше възможността да се омъжа за него... Семействата ни я обсъждаха.“

Филип остава на грижите на роднините си, когато собственото му семейство се разпада. Баща му принц Андреас е седмото дете на Георгиос I Гръцки. Майка му Алис е дъщеря на принц Луис Батенберг, първи лорд на Адмиралтейството на Англия в началото на Втората световна война. Баща му е професионален военен в гръцката армия. Когато турските войски нахлуват в Гърция през 1922 година, Андреас е обвинен в измяна заради неподчинение на заповед и напускане на поста си под вражеския огън. Осъждат го и го хвърлят в затвора. Докато той чака разстрела, съпругата му апелира към могъщите си английски роднини да спасят живота му. Крал Джордж V си спомня какво се е случило с неговия руски братовчед („скъпия Ники“) и изпраща в Гърция кораб, който да освободи със сила Андреас и семейството му. Принцът се качва заедно с глухата си съпруга и

четирите им дъщери на кораба на Негово величество „Калипсо“. Носи щайга за портокали, в която е сложен единственият му син, осемнадесетмесечният Филип.

Платиненорусият дребосък е роден върху кухненска маса на гръцкия остров Корфу, в Монрепо — къща без електричество, без топла вода, без вътрешен водопровод. Той се научава да общува със знаци с майка си, която е оглушала, след като на четиригодишна възраст хванала дребна шарка. Усвоява английски, френски и немски, но не знае нито думичка гръцки. След като семейството му е евакуирано от Гърция, той прекарва девет години в околностите на Парц заедно с родителите си, които са от кралско потекло, но не са богати. Безрадостни изгнаници, те живеят под наем, носят дрехи втора ръка и приемат подаянията на роднини и приятели, за да се изхранват, да се обличат и да дадат образование на децата си.

През 1930 година в разстояние на девет месеца четирите поголеми сестри на Филип, получили образование в Германия, се омъжват за немски благородници. Един от тях е СС полковник от личния персонал на Химлер, а останалите са принцове, подкрепили нацистите по време на Втората световна война. Една от сестрите му — София, кръщава първородния си син Карл Адолф в чест на Адолф Хитлер. След като омъжва четирите си дъщери, бащата на Филип напуска взетата под наем къща, за да живее на яхтата на любовницата си в Монте Карло, където се пристрастява към масите за залагания. Изоставя десетгодишния си син. Съпругата му, принцесата, рухва. След раздялата изживява нервен срыв, който, погледнат от дистанцията на времето, вероятно е бил тежка менопауза. Изпратена е на лечение в Швейцария и не е в състояние да се грижи за малкия си син.

Тя излиза от клиниката няколко години по-късно, открива религията и основава Християнския орден на Марта и Мария, който се грижи за болните и нуждаещите се в Гърция. По време на войната приютява еврейски семейства в Гърция и посмъртно е наградена от Израел за героизъм. Въпреки че е била омъжена и е родила пет деца, тя дава обет за безбрачие. До края на живота си ходи със сива роба, препасана с бяло въже, и с монашеска забрадка.

Тъй като майката на Филип е неспособна да се грижи за него, баба му, вдовстващата маркиза на Милфорд Хейвън, поема отглеждането на десетгодишното момче, което е изпратено в Англия.

Когато няколко години по-късно тя умира, отговорността за Филип ляга върху по-големия ѝ син Джордж, маркиз на Милфорд Хейвън. Съпругата му Нада, която мие краката си с шампанско, е не по-малко ексцентрична от Едуина Маунтбатън. И двете са богати, неукротими и с репутация на сексуални авантюристски. По време на процеса в Ню Йорк през 1934 година за присъждане на родителски права над Глория Вандербилт една камериерка свидетелства за лесбийската връзка между младата майка на Глория и Нада. „Тя обвини ръце около мисис Вандербилт и я целуна“, казва камериерката. Сензационните показания за „целувка по устните“ не са отразени в английската преса, защото Милфорд Хейвън са близки на английското кралско семейство, а вестниците не биха съобщили нищо, което да се отрази негативно върху монархията. Кралската закрила се простира и над съпруга на Нада Джордж Милфорд Хейвън, който е бисексуален и пристрастен към порнографията. Съгласно собствените му финансови документи той е изхарчил повече от 100 000 долара за придобиването на огромна колекция от албуми с еротични снимки и садомазохистични книги за кръвосмешения, хомосексуализъм, перверзни и семейни оргии, където майка и син се присъединяват към баща и дъщеря в сексуален акт. Джордж инвестира цяло състояние за закупуването на каталози за изкуствени гениталии, афродизиаки, камшици и инструменти за самобичуване. След смъртта му част от неговата порнографска колекция е заключена в отделен сейф в Британския музей. Той е само на четиридесет и шест години, когато умира от рак през 1938-а, и грижите за Филип падат върху по-малкия му брат лорд Луис Маунтбатън. „Тогава ме пое чичо Дики — казва Филип. — До този момент никой не мислеше, че имам баща... Повечето хора така или иначе смятат, че Дики ми е баща.“

В течение на десет години Филип посещава четири училища, за които плащат различни роднини. Една богата леля финансира първите му две години в „Елмс“, училище за богати американци в Сен Клу, близо до Париж. Английските му роднини плащат за следващите четири години в „Олд Тейбър“ в Чийм, в Съри, едно от най-старите и най-традиционалистични частни училища в Англия. После сестрите му решават, че трябва да получи образование в Германия, така че на дванадесет години — през 1933-та — го записват в „Шлос Залем“ в Баден, училище, ръководено от негов зет. „Образованието не беше от

особено значение, когато с Филип ходехме в «Залем» — спомня си актрисата Лили Лесинг. — Наблягаше се на смелостта, честността и грижата за по-слабите... и Филип, който беше много атлетичен, се отличаваеше още тогава. Беше силно повлиян от д-р Курт Хан — с всички ни беше така, — но д-р Хан беше евреин, тъй че му се наложи да напусне Германия. Потърси убежище в Шотландия, където основа «Гордънстаун» и Филип го последва година по-късно.“

Курт Хан, когото някои бивши ученици описват като „силен и догматичен, вероятно потиснат хомосексуалист“, ръководи експерименталното училище, което предхожда „Аутуърд Баунд“. В училището на Хан разговорите за секс са забранени, а програмата за военно обучение включва суров режим с изтощителни упражнения, два ледени душа дневно и укрепващи походи преди закуска. Филип, който става един от най-ревностните последователи на Хан, разцъфтява в „Гордънстаун“ и получава добри бележки и отличия в спорта. Избират го за капитан на отборите по крикет и хокей.

През петте години, които прекарва там, семейството му не го посещава нито веднъж и тъй като няма собствен дом, за ваканциите го местят от едни роднини при други. Получава малко джобни пари от свой чичо, кронпринца на Швеция, но те никога не са достатъчни, за да покрият всичките му разноски. Често му се налага да заема дрехи от приятели, които си спомнят как са тичали да му търсят костюм, копчета за ръкавели и за подвижна яка, за да бъде подходящо облечен за сватбата на братовчедка си Марина с херцога на Кент.

След като завършва „Гордънстаун“, Филип иска да постъпи в Кралските авиационни сили и да стане военен пилот. Но чичо му Дики го насочва към флота, твърдейки, че това е единствената военна служба, приемлива за аристократ. „Кралската авиация е за работническата класа... Всичките ни най-добри крале са служили в Кралския флот — казва му Маунтбатън. — Аз твърдо вярвам, че военноморското обучение е най-подходящата подготовка за кралските задължения.“ Така че Филип постъпва в Кралския флотски колеж в Дартмът.

Той не скрива причината за тази своя крачка, когато среща политическия летописец сър Хенри (Чипс) Шанън. По време на едно посещение при майка му в Атина Филип говори открито с Шанън и той записва следното подир разговора им от 21 януари 1941 година:

„Отидох на едно приятно гръцко парти. Филип Гръцки беше сред присъстващите. Невероятно привлекателен. Ще става съпруг на бъдещата ни кралица, затова служи в нашия флот.“

По това време младият флотски курсант има ясна цел в живота и поема курс към уреждане на брак с бъдещата английска кралица. И все пак три години по-рано той се влюбва в най-сниманото момиче в света. Името ѝ е Кобина Райт и Филип е омаян. Среща я във Венеция по време на едно посещение през ваканцията при леля му Аспасия, вдовицата на крал Александър Гръцки.

Филип е израснал сред кралски особи — освен кронпринца на Швеция негов чичо е и прокуденият гръцки крал, който се оженва за принцеса Мари Бонапарт. Някога тя е била любовница на френския премиер, а по-късно става ученичка и покровителка на Зигмунд Фройд. Една от братовчедките на Филип, принцеса Александра, се омъжва за краля на Югославия, а любимата му братовчедка принцеса Фредерика, внучка на кайзера и бивша членка на младежкия съюз на Хитлер, става кралица на Гърция. Като дете Филип прекарва известно време в Кенсингтънския дворец в Лондон, кралските дворци в Букурещ и Синая и кралската резиденция в Трансилвания, където е на посещение при братовчед си принц Михай Румънски. Нарича кралица Мария Румънска леля Миси. Посещава също и друга леля, кралица София Гръцка, която е сестра на кайзера.

Свикнал с руски белогвардейци със сивкави зъби и европейски кралски особи с високи скули, Филип никога не се е сблъсквал със заслепяващия, мегаватов чар на американските филмови звезди. Кобина Райт е всичко това и нещо повече. Тя е не само от Холивуд, но и от висшето общество, което е американският еквивалент на кралския кръг. Ослепителна руса красавица, Кобина се е появявала на кориците на „Лайф“ и „Лейдис хоум джърнъл“ като една от дебютантките, представяни от Бренда Фрейзър. „Това беше, когато висшето общество наистина имаше значение“, споделя майка ѝ, която също се казва Кобина Райт. Тя води светска рубрика във вестникарския тръст на Хърст и социалното ѝ положение е от ранга на това на чичото на Филип Дики.

„Моята малка Кобина беше нещо повече от обикновена звезда — казва тя. — В края на краищата баща ѝ — бившият ми съпруг — беше мултимиллионер, вписан в Светския регистър^[12]“. Без парите на

съпруга си тя е принудена да печели сама своята прехрана и го прави, пишейки за знаменитостите на деня — генерали, политици, филмови звезди, и всички онези, които въодушевено определя като „*creme de la creme*“^[13] на обществото“.

„Мама беше — ами, толкова буйна, толкова агресивна, винаги изпълнена със стремеж да общува с най-известните, най-важните хора, че чак ме дразнеше“ признава дъщеря ѝ.

Предприемчивата майка гласи „малката Кобина“ за кариера в киното, която да завърши с блестящ брак. „Разбира се, Кобина е момиче «най», — казва тя през 1938-а. — Най-сниманото, най-рекламираното, най-желаното“. По това време нейните славословия вече са убедили прес агентите да обявят осемнадесетгодишната ѝ дъщеря за „мис Манхатън на Нюйоркския световен панаир“, „най-добре облечената домакиня в нюйоркския «Сапър кльб» и «най-красивото момиче в Палм Бийч».“ Тя прави всичко възможно дъщеря ѝ да бъде наречена и „любимката на висшето общество“.

По времето, когато среща принц Филип, младата Кобина пее в нощни клубове, работи като модел при Джон Робърт Пауърс и има договор с „Туентид сенчъри фокс“ заедно с Линда Дарнел и Джийн Тиърни — по-късно страстна любовница на Джон Ф. Кенеди и бъдеща съпруга на Олег Касини.

В мига, в който влиза, Филип е привлечен от главозамайващата млада жена, седнала с майка си и с една италианска графиня в бар „Харис“ във Венеция. Ослепителната ѝ красота го поразява. В нея няма нищо от леденото високомерие на европейските му братовчедки с кралска кръв и изглежда много по-пленителна от надменните аристократки, които го преследват толкова агресивно. Тази млада жена съчетава слънчевото безгрижие на калифорнийските плажове с изящната изисканост на манхатънските частни клубове. Руса, гъвкава и грациозна, тя е ярка и блестяща като ново американско пени. Нейната стройна, източена и дългонога красота подхожда на неговата собствена. Той моментално изоставя братовчедка си принцеса Александра и с уверена стъпка се насочва към масата на Кобина, където приема с безразличие реверансите на двете по-възрастни жени, които скачат от местата си, щом го виждат да приближава. Те го познават на мига и не скриват възхищението си да бъдат в неговата компания. Младата Кобина не знае кой е той, но също става и понечва

да последва примера на майка си и да направи реверанс. Филип бързо протяга крак, сякаш за да я спъне.

„Да не сте посмели — казва той. — Аз съм само един дискредитиран балкански принц без особени заслуги и отличия. Името ми е Филип Гръцки.“

„Просто Филип Гръцки? Без фамилия?“, пита тя.

„Просто Филип Гръцки“, отвърща той.

Малката Кобина е заинтригувана, когато Филип се опитва да обясни, че по традиция принцовете от кралските семейства нямат фамилии, понеже се предполага, че всички в страната знаят кои са. Само нисшите слоеве имали нужда от фамилии, за да се отличават. „Защото те са толкова много — добавя усмихнато Филип, а ние — толкова малко.“

Разправя й как винаги зачертавал „г-н“ в горната част на формулярите на Адмиралтейството и вписвал „Филип, гръцки принц“. Някак си успява да прозвучи почти като демократ и реалист, докато говори за изключителните прерогативи, които отличават кралските особи от простосмъртните. Отхвърля церемониалните права като досадни и Кобина е очарована. Филип на свой ред е толкова запленен, че остава във Венеция през следващите три седмици, за да й прави компания. Приемат всички покани за партита, които майка й им осигурява, и танцуват, похапват и пият чуждото шампанско. По-късно майката казва, че двойката прекарвала „страстни“ вечери в гондоли по Канале Гранде. „После Филип ме последва в Лондон“, споделя дъщерята.

Забравяйки за очаквания го брак с принцеса Елизабет, той дарява сърцето си на американската красавица. Прави й предложение, настоявайки да се смятат за сгодени, и се отнася с майка й като с бъдеща тъща. Дори подписва една своя снимка с посвещението „На скъпата ми Madre, от Филип“. Заклева се да последва дъщеря й в Съединените щати.

„Ще дойда в Америка, ще си намеря работа — казва той — и ще приема името Огъстъс Дженкс.“

Майката е във възторг, че един принц предлага брак на дъщеря й. Това, че произхожда от едно от най-дискредитираните европейски кралски семейства и че живее от подаяния, изобщо не я тревожи. „Принц без княжество“, така описва хубавия млад викинг. Със или без

пари той все пак е кралска особа. Така че тя е решена да окуражава връзката му с Кобина. С радост приема готовността му да напусне Венеция и да ги последва в Лондон и е поласкана, когато изявява желание да сподели с тях поканата от английската актриса Бий Лили за един уикенд в провинциалната ѝ къща.

„По онова време Филип ми напомняше на огромно, гладно куче — казва братовчедка му Александра, — съвсем като някое дружелюбно коли, което никога не е имало своя собствена колиба и откликва на всяка покана с въодушевено махане на опашката.“

След трите седмици във Венеция Кобина и Филип прекарват още една в Англия, похапвайки, танцувайки и разхождайки се из лондонските улици, хванати за ръка. Плачат, когато гледат френския филм „Майерлинг“, тъжен романс с Шарл Боайе и Даниел Дарио. Вечерта преди Кобина и майка ѝ да отплават за Америка, Филип отива в хотел „Кларидж“ да се сбогува. Подарява на Кобина малка златна гривна с думите „Обичам те“, гравирани близо до гръцкото знаме. Докато я целува за сбогом, сълзи изпълват очите му.

През следващите три години ѝ пише по два пъти седмично. „Това бяха страстни любовни писма — по думите на Гант Гийтър, един от дългогодишните приятели на Кобина. — Пишеше, че възнамерява да я уговори да се оженят, независимо от всичко. Той отчаяно искаше да му стане съпруга, но Кобина просто не проявяваше особен интерес.“

Други приятели потвърждават връзката им. „Няма спор по това — казва писателят Стивън Бирмингам, който през 1973 година прекарва много часове с Кобина, за да напише статия за «Таун енд Кънтри». — Тя наистина имаше връзка с принц Филип и майка ѝ искаше тя да се омъжи за него, но самата Кобина не желаше. Влюби се в Палмър Бодет и през 1941 година се венчаха. Майка ѝ никога не ѝ го прости.“

Възрастната Кобина продължава да пише на младия принц дълго след като дъщеря ѝ го е изоставила, за да се омъжи за Бодет, наследник на богатство, натрупано в автомобилния бизнес. Пресметливият принц, който все още служи в кралския флот, възобновява кореспонденцията с братовчедка си принцеса Елизабет Английска. Но до края на своя живот и той като баща си остава податлив за чара на актрисите.

„В онези дни повечето момичета имаха някого в морето или на фронта, комуто пишеха — спомня си гувернантката на Елизабет Марион (Крофи) Крофърд. — Според мен в началото ѝ харесваше да може да каже, че и тя от време на време изпраща колети и пише писма на мъж, който се сражава за своята страна.“

Един ден Крофи забелязва снимката на Филип над камината в стаята на принцесата.

„Дали е разумно? — пита тя. — Толкова хора влизат и излизат. Знаете до какво ще доведе това. Ще започнат да разпространяват какви ли не клюки за вас.“

„О, Божичко, предполагам, че ще го направят“, отвърща принцесата.

Няколко дни по-късно снимката изчезва. Замества я друга фотография на Филип с буйни руси мустаци и брада, скриващи половината от лицето му.

„Ето, Крофи — сочи принцесата. — Не вярвам някой да го разпознае. Тук е напълно неузнаваем.“

Все пак плъзват слухове и скоро тайната мълга стига до вестниците, които съобщават, че снимката на принц Филип Гръцки краси спалнята на принцеса Елизабет. Чичо Дики е във възторг.

Писмата, започващи със „Скъпи Филип“ и „Скъпа Лилибет“, кръстосват между замъка Уиндзор и военните кораби в Средиземно море, Бонифачо^[14], Алжир, Малта, Суецкия канал, Цейлон и Австралия. Флотският курсант, който официално се е отказал от претенциите си към гръцкия трон, през 1942-ра е повишен от младши лейтенант в лейтенант. На следващата година Филип пристига в Англия и не се връща във флота четири месеца. През това време го канят в замъка Уиндзор за Коледа. Години по-късно той подхвърля, че приел поканата „само защото нямах къде другаде да отида“. Разправя пикантни анекдоти на кралица Мери, която го обявява за „много буден младеж“. Забавлява крал Джордж VI с разказите си за това как немските бомбардировачи пикирали над кораба му близо до Сицилия и се хвали как заобикалял мини и торпеда, акцентирайки върху своя принос за извоюването на голяма победа. „Беше много интересно“, казва кралят по-късно. Знаейки, че Филип е предложен за награждаване, той слуша внимателно, но нещо в този нахакан младеж с неговия гръмък смях и безцеремонни обноски го дразни. Като

треперещ над децата си баща не може да си представи своята любима Лилибет омъжена, за когото и да е, камо ли пък за някой толкова недодялан като Филип. И което е още по-лошо, той не е богат и не се облича като джентълмен. „Гардеробът му беше ужасен — казва кралят. — Направо ужасен.“

Камериерът на лорд Маунтбатън Джон Дийн е на същото мнение. „Принц Филип като че ли нямаше много цивилни дрехи — спомня си той. — Всъщност цивилният му гардероб беше по-беден дори от този на повечето банкови чиновници... Предполагам, че му се налагаше да се оправя, както може, само със заплатата си от флота. Не носеше много багаж, когато идваше в Лондон, понякога единствено самообръсначка... Нямаше собствени четки за коса... Или във флота не се грижеха добре за него, или беше просто нехаен, тъй като нямаше дори риза за смяна. Вечер, след като си легнеше, изпирах ризата и чорапите му и му ги приготвих за сутринта. Освен това и го кърпех.“

Бащата на Филип умира през 1944-та, на шестдесет и две години, в ръцете на своята богата любовница. Не е виждал съпругата и сина си от пет години. Без пукната пара, принц Андреас оставя на единствения си син наследство, състоящо се от куфар с два проядени от молци костюма и комплект четки за бръснене от слонова кост. Филип не се наканва да отиде да прибере оскъдното си наследство до 1946 година. Тогава поръчва да преправят костюмите по негова мярка, за да има какво да облича, когато не е с униформа. Но протритият евтин габардин не впечатлява Негово величество, за когото мъж, който не притежава спортни костюми от туид или панталони тип дълъг голф, е човек без обноски. Елизабет настоява баща ѝ да го покани на лов за яребици в замъка Уиндзор, но кралят отказва, тъй като Филип няма собствен дълъг голф. Той дори не знае какво представлява. Кралят му обяснява, че се нарича така, защото е с четири инча по-дълъг^[15] от обикновения къс голф — торбестите панталони до коленете, които носят играчите на голф.

„Тогава може да obuе някои от твоите“ — предлага Елизабет на баща си.

Той се съгласява неохотно. Все още има резерви към младежа, който никога не използва пижама и чехли, няма официални дрехи и не се притеснява от износените си обувки. Кралят подозира, че Филип е бил отгледан като простосмъртен, а не като кралска особа.

Личният секретар на краля, сър Алън (Томи) Ласелс, смята Филип за хулиган. „Той беше груб, невъзпитан, необразован и вероятно нямаше да е верен съпруг“ — тези негови думи цитира писателят Филип Циглер.

Монархът, който оценява хората по дрехите им, не може да разбере липсата на интерес към копчетата и папийонките. Въпреки че Филип винаги е любезен и почтителен с „чичо Бerti и леля Елизабет“, той все пак си остава твърде напорист и фамилиарен, за да отговаря на вкуса на краля. Що се отнася до кралицата, според нея Филип се чувства прекалено като у дома си; на няколко пъти тя го смъмря, задето дава разпореждания на слугите. Тогава нито тя, нито съпругът ѝ осъзнават, че тромавата им седемнадесетгодишна дъщеря си го е харесала за съпруг.

„Усетих, че флиртуват далеч, преди да се съобщи за това във вестниците“ — казва Чарлс Мелис, който в продължение на дванадесет години е готвач в кралския влак. — Забелязах го в начина, по който се смееха, закачаха и се гледаха, като пътуваха заедно. И никога няма да забравя момента, когато чух кралицата-майка да ги смъмря: „Ей, вие двамата, престанете да се ритате под масата и се дръжте прилично.“

Принцеса Маргарет безмилостно дразни сестра си, че е лапнала по Филип, но кралят и кралицата, изглежда, не подозират нищо. Те откриват, че Елизабет съзрява на едно парти, дадено от херцогинята на Кент през 1944 година. Там забелязват, че Филип танцува почти непрекъснато с по-голямата им дъщеря и бива заснет как ѝ помага да си облече коженото палто. Но и през ум не им минава мисълта за евентуален брак, докато малко след осемнадесетия рожден ден на Елизабет чичо Дики не подтиква братовчед си, гръцкия крал Георгиос, да загатне за това пред баща ѝ. Крал Джордж VI се нахвърля върху Маунтбатън и му заявява, че „прекалено избързва“. По-късно в писмо до майка си кралица Мери той пише:

Ние и двамата смятаме, че тя е все още твърде млада за това. Не се е срещала с младежи на своята възраст... Харесвам Филип. Той е интелигентен, с добро чувство за хумор и с правилна насока на мисълта... Възнамеряваме да

отговорим на Георгиос, че е по-разумно Ф. засега да не мисли повече по този въпрос.

Но пресметливият чичо не се обезкуражава лесно. Той се хваща за завоалираното обещание в думата „засега“ и се заема да уреди Филип да промени гражданството и религията си, за да бъде напълно подходящ за брак в кралското семейство по-късно. Тъй като британските войски са ангажирани на страната на гръцкото правителство по време на гражданската война, на Маунтбатън му е казано, че едно евентуално британско поданство на Филип може да бъде превратно изтълкувано като подкрепа на Великобритания за гръцките роялисти или, обратно, се възприема като за знак, че Англия смята каузата на роялистите за загубена и дава на Филип нещо като убежище. Така че въпросът трябва да бъде отложен до общите избори в Гърция и референдума за монархията през март 1946 година.

Помнейки враждебното отношение към собствения му германски произход, Маунтбатън се тревожи от гърленето презиме на Филип — Шлезвиг-Холщайн-Зондербург-Глюксбург — и неговите връзки със сестрите му и съпрузите им германци, подкрепили хитлеровия Трети райх. Филип е особено близък със зет си Бертолд, маркиз на Ваден. Маунтбатън е обезпокоен от миналото на Филип, принц на Хесе, на когото младежът е кръстен. Този негов роднина е бил личен куриер на Хитлер и работел толкова усърдно за фюрера, че е награден с почетното звание генерал на Щурмовите отряди. До смъртта си през 1943 година друг чичо на Филип — Кристофор, принц на Хесе — е шеф на подслушващата телефоните тайна служба в разузнаването на Гьоринг; това звено по-късно се превръща в Гестапо, тайната полиция на нацистите.

Маунтбатън е решен да отдалечи Филип колкото е възможно повече от германските му корени. Хитрият чичо знае, че е жизненоважно за племенника му да бъде приет от британските институции, затова пише на член на кралската комисия, изтъквайки, че Филип е живял през по-голямата част от живота си в Англия и е постъпил в Кралския флот преди войната с намерението да направи кариерата си там. „Той е възпитан като англичанин, който язди добре,

стреля добре и играе всички игри от рода на футбола с умение, по-голямо от обичайното“, подчертава Маунтбатън.

После пише на племенника си и му съобщава, че действа „с пълна пара“ по натурализирането му, така че да бъде „напълно приемлив“, за да продължи романа си с принцеса Елизабет. Филип моли чичо си да намали темпото.

„Моля те, умолявам те — настоява той, — без много съвети в сърдечните дела или ще бъда принуден да я ухаждам чрез пълномощник.“

Младежът знае колко са обезпокоени кралят и кралицата от появилата се в „Ню Йорк таймс“ статия със заглавие „Брак а la Mode^[16]“, в която се твърди, че най-вероятният кандидат за ръката на принцеса Елизабет е принц Филип Гръцки. Съобщението е официално опровергано от Двореца. Но работниците в английските фабрики, изтормозени от шестте години война, жадуват за романтика. Когато бъдещата им кралица се появява за първи път официално след безусловната капитулация на Германия през 1945 година, тълпите я стряскат с дръзките си викове: „Къде е Филип?“, „Как е Филип?“, „Ще се омъжите ли за Филип?“

„Беше ужасно“, казва тя на сестра си по-късно.

„Горката Лилибет — отвърща Маргарет. — Нищо лично. Нито дори собствената ти любовна връзка.“

[1] Дворецът Сейнт Джеймс е резиденция на английските монарси от 1697 г. до 1837 г. И досега посланиците се акредитират в „Двора на Сейнт Джеймс“. — Б.пр. ↑

[2] 1 фунт = 0,453 кг; 12 фунта = 5,5 кг. — Б.пр. ↑

[3] Много известна песен по стихове на шотландския поет Робърт Бърнс „Старата любов докрай“. — Б.пр. ↑

[4] Изоляционизъм — течение в САЩ, което е за политика на невмешателство в европейските работи особено по време на Втората световна война. — Б.пр. ↑

[5] Джон Констабъл (1776–1837) — най-големият английски художник-пейзажист. — Б.пр. ↑

[6] Джошуа Ренълдс (1723–1792) — английски художник, основател на Художествената академия в Лондон и неин пръв председател. — Б.пр. ↑

[7] Томас Гейнсбъроу (1727–1788) — английски живописец и график. — Б.пр. ↑

[8] Помежду си херцогът и херцогинята на Уиндзор наричат хубавата принцеса Шърли — с името на Шърли Темпъл, най-известното дете-звезда в историята на Холивуд. — Б.а. ↑

[9] Остров в Атлантически океан, край бреговете на Северна Америка. — Б.пр. ↑

[10] През 1971-ва, когато е на четиридесет и пет години, кралица Елизабет се заразява с варицела от седемгодишния си син Едуард. През 1982-ра, на петдесет и шест години, за първи път ѝ вадят мъдрец. — Б.а. ↑

[11] Макар и да е първа претендентка за трона, понеже е жена, бива наричана предполагаема престолонаследница. — Б.пр. ↑

[12] Списък на хора, принадлежащи към висшия слой на обществото. — Б.пр. ↑

[13] Каймакът (фр.). — Б.пр. ↑

[14] Проток 6 Средиземно море. — Б.пр. ↑

[15] На английски тези панталони се наричат „plus four“ — плюс четири. — Б.пр. ↑

[16] По модата (фр.). — Б.пр. ↑

През 1945 година династията Уиндзор е вече преустроена. Уиндзорите са преобоядисали тъмната си германска основа в ярки английски цветове и са префасонирали екстериора по изключително привлекателен начин. Фалшивата фасада скрива семейните недостатъци и позволява на обновената германска династия да изглежда напълно английска — дотолкова, че в края на Втората световна война е на върха на своята популярност. Дистанцирала се от политиката и вече вън от опасността фракционните диспути да ѝ нанесат вреда, институцията се превръща в модел за порядъчност. Монархията, олицетворявана от кралското семейство, символизира дълга, благоприличието и почтеността.

След като съюзниците смазват нацистка Германия, британците се отказват от своя смел военновременен лидер — министър-председателя Чърчил, но милеят за боязливия си малък монарх. В деня, когато Германия капитулира, тълпите обграждат Бъкингамския дворец и възторжено приветстват любимите си крал и кралица. Кралското семейство, възплаващо представата на англичаните за висок морален дух, се е превърнало в център на живота в Обединеното кралство. Когато кралската двойка излиза на балкона, за да помахва на хората, откъм множеството се чува глас: „Слава на Бога за добрия крал!“ Дълбоко развълнуван, Джордж VI пристъпва напред и изрича, заеквайки: „С-с-слава на Бога за д-д-добрия народ!“

След като войната най-сетне е приключила, кралят иска да се реваншира за изгубеното време пред семейството си и особено пред по-голямата си дъщеря. Организира пикници в Сандрингам и стрелби, лов и преследване на дивеч в Балморал, така че тя да сподели с него любимите му занимания. Елизабет обича да бъде с баща си, но деветнадесетгодишната предполагаема престолонаследница, прекарала шест години затворена в замъка Уиндзор, копнее да вкуси и от музиката на суинга в лондонските нощни клубове.

Покорната дъщеря започва да пораства. Има собствена придворна дама, собствен апартамент и собствен даймлер, каран от шофьор. Тя никога не е ходила на училище, нито е посещавала чужда страна, не знае и как да си приготви ваната, да направи нещо за ядене или да плати сметка; но сама избира тоалетите си. Докато бъдещите ѝ поданици все още купуват дрехи срещу купони и се обличат с ушити от пердета поли и скроени от балтони панталони, тя има собствен шивач и си поръчва сатенени вечерни рокли без презрамки.

„Бих искала да притежавам и собствена кола — споделя тя с една приятелка, — но семейството ми толкова се спори коя марка трябва да взема, че май никога няма да я получа.“

Всичко, свързано с Елизабет, е предмет на дълги дискусии. Баща ѝ в никакъв случай не може да се нарече инициативен човек. От страх да не направи погрешна стъпка той непрекъснато се тревожи за външното впечатление и за това какво могат да си помислят хората. Не се чувства уверен да предприеме нещо, докато не се посъветва с всичките си придворни. Съпругата му, която малко се безпокои за каквото и да било, рядко успява да прецени кое ще е най-доброто за голямата ѝ дъщеря. Така че независимо дали става дума за кола, кожено палто или нов кон за Елизабет, решението винаги се взема мъчително.

„Те искаха най-доброто за нея — спомня си Крофи, гувернантката ѝ, а за родителите никога не е лесно да преценят кое е това «най-добро».“

Единственият въпрос, по който кралят и кралицата бързо стигат до съгласие, е за Филип Гръцки. Усещат, че дъщеря им проявява твърде голям интерес към флотския лейтенант, но го отдават на факта, че не е срещала други мъже. Така че започват да организират следобедни танци, вечерни партита, посещения на театрални постановки и официални балове, за да ѝ дадат възможност да се запознае с подходящи за нея синове на аристократи. Канят и неженени офицери от разположения близо до замъка Уиндзор гарнизон. Елизабет се произнася за безкрайната върволица от аристократи като за „надути, безинтересни и скучни“, а сестра ѝ отхвърля офицерите, казвайки, че имащ „лоши зъби, дебели устни и противен дъх“. Тактиката на родителите ѝ за отвличане на вниманието не убягва на баба ѝ кралица Мери, която нарича тълпата млади офицери, появили се ненадейно в

двореца, „лична гвардия“. Придворната дама на кралица Мери е на мнение, че кралят е просто прекалено привързан баща, който не може да приеме мисълта по-голямата му дъщеря да се влюби. „Беше отчаян“, казва тя.

През 1946 година, когато Филип се завръща в Англия, Елизабет го кани да посети семейството в Балморал. Не го е виждала повече от три години. Било е Коледа на 1943-та, когато той я е преследвал из коридорите на замъка Уиндзор с огромни изкуствени зъби и я е карал да се залива от смях.

„Един или два пъти прекарвах Коледа в Уиндзор, защото нямаше къде другаде да отида — споделя Филип години по-късно. — Предполагам, че ако бях обикновен познат, това би било ужасно показателно. Но ако си роднина — имам предвид, че половината хора там ми бяха родственици, — не е нещо необичайно да се държиш непринудено с някого. Не е задължително да мислиш непременно за брак.“

В онзи ден Елизабет се забавлява от младежките лудории и шеги на братовчед^[1] си, особено когато той ѝ предлага да си вземе ядки от една купа и оттам изскача изкуствена змия или когато по време на вечеря, подавайки ѝ хляб, издава, както тя ги нарича, „груби чревни звуци“. Толкова е развеселена, че от смях не може да продължи да се храни. Заинтригувана от соления палячовски хумор на Филип и хубавата му външност, тя едва дочаква следващата им среща. Започва да разпитва гувернантката си за любовта и брака.

„Крофи — подхваща тя, — какво кара човек да се влюби?“ „Опитвах се да ѝ обясня за дълбоките общи интереси, които не само привличат мъжа и жената първоначално, но ги свързват заедно за цял живот — спомня си гувернантката. — Принцесата слушаше внимателно.“

„Струва ми се, че нещата станаха сериозни в Балморал (през 1946 година)“, споделя Филип, припомняйки си хубавата двадесетгодишна принцеса, която все така се смее на шегите му.

„Още помня, когато по време на един отпуск от флота принц Филип беше почетен гост на принцеса Лилибет — както всички я наричахме — на онези след театрални партита — разказва Рене Русен, бившият кралски готвач. — Тогава искаха — беше специална молба от

страна на принцесата — да изпратят горе малко банички с омари, които принц Филип особено много обичаше.“

След като той прекарва няколко дни със семейството в техния шотландски замък, кралят е на мнение, че е прекалил с гостоприемството им. „Момчето трябва да замине на юг“, казва на любимия си флигел-адютант, командира на Кралските въздушни сили Питър Таунсенд. Така че Филип заминава. По-късно той кани Елизабет да го посети в апартамента на леля му, маркизата на Милфорд Хеивън, в Кенсингтънския дворец и в дома на Маунтбатънови на Честър Стрийт. Също така я води при наскоро омъжилата се по-голяма дъщеря на Маунтбатън Патриша и съпруга ѝ Джон Брабърн в скромния им дом в Кент.

„Това беше напълно непознат начин на живот за нея — спомня си Брабърн. — Тя никога не беше водила такова съществуване и бе очарована, макар че камериерката ѝ направо не можа да повярва на очите си, като видя къде живеем.“

Филип завежда Елизабет и в Копинс, дома на херцогинята на Кент, в Бъкингамшир, където е прекарвал много от кратките си отпуски. Гръцката херцогиня, известна като Марина, „внесена“ специално, за да се омъжи за херцога на Кент, у когото прозираха хомосексуални предпочитания, е една от любимите роднини на Филип. След няколко посещения в Копинс Елизабет ѝ се доверява достатъчно, за да сподели: „Татко не иска да се срещам с Филип или който и да било друг, така че, моля ви, не му казвайте.“ Маркизата изпълнява молбата ѝ.

Братовчедката на Филип Александра, която знае за тайните посещения на двойката в Копинс, си спомня страстта му към Кобина Райт и се чуди дали той просто не си играе с Елизабет.

„Надявам се, че Филип не само флиртува с нея — казва тя на Марина. — Толкова е отвезан, че го прави, без да съзнава.“

„Струва ми се, че времето на флиртовете е отминало — отвърща херцогинята. — Сега той ще е нараненият, ако се окаже само флирт или ако не е писано да прерасне в нещо повече. В едно обаче съм сигурна, някой от двамата никога няма да направи нещо, което да нарани другия.“

Спомняйки си за периода на ухажването им, след години Филип казва: „Като че ли нещата се развиха от само себе си. Струва ми се, че

започнах да разсъждавам сериозно по въпроса... о, нека си помисля, когато се върнах през 1946 година и отидох в Балморал. Вероятно тогава ние, нали разбирате, започнахме да мислим сериозно и дори да разговаряме за това...”

След като прекарва известно време в Балморал през август 1946-а Филип прави предложение и Елизабет приема — тайно. Това е първият път, когато тя действа самостоятелно, без да се е посъветвала с родителите си. После предизвиква първата истинска разправия с тях, като настоява, че иска да се омъжи за непритежаващия пукната пара гръцки принц. Тя знае какво е казано в закона за кралските бракове, от 1772 година, а именно че потомците на крал Джордж II трябва да получат разрешението на монарха, за да се венчаят, и то следва да бъде „дадено пред Съвета“, за да може бракът да се сключи. Елизабет иска съгласието на баща си, но той не желае да ѝ го даде. Кралят споделя притеснението си със своя флигел-адютант, който подкрепя мнението му за нахакания младеж и се съгласява, че Негово величество трябва да отложи вземането на каквото и да било решение.

Единственият съюзник на Елизабет в кралското семейство е баба ѝ кралица Мери, чийто уговорен от родителите ѝ брак с крал Джордж V прераства в изпълнен с взаимна обич съюз, от който се раждат пет деца. Така че когато се присмиват на принц Филип в нейно присъствие, тя се държи настрана. Мръщи се, като чува да го наричат презрително продукт на „ексцентрично училище, сеещо теории за социално равенство, където момчетата се учат да се свързват с кого ли не“. Кралица Мери не отговаря нищо и гледа втренчено право пред себе си.

„Що за минало е това за един кралски зет?“, питат я.

„Полезно“, отвърща рязко тя.

Предпазливият крал се съветва с придворните си относно възможността дъщеря му да се омъжи за Филип Гръцки и те му докладват за направеното от списание „Сънди пикториал“ допитване, показващо, че 40 процента от класово осъзнатите читатели не одобряват брака, защото Филип е „чужденец“.

Преди един век, когато принц Алберт пристига в Англия като съпруг на кралица Виктория, царедворците го наричат „онзи германец“, а за придворните му казват, че са „германски шпиони“.

Сега, повече от сто години по-късно, хората в Двореца проявяват същата ксенофобия. За тях Филип е „Фил Гърка“.

Той се самоопределя като скандинавец или „по-точно датчанин — както казва на един репортер. — У дома говорехме на английски... но после разговорът преминаваше на френски. От време на време — и на немски, защото имахме немски братовчеди. Ако не се сещахме за някоя дума на съответния език, бяхме склонни да превключим на друг.“

Дъщерята на херцогинята на Марлбъроу си спомня как братята ѝ се подигравали на Филип зад гърба му, че не е аристократ. „Той не познаваше провинциалния живот — казва тя. — Беше различен и това привлече Елизабет. Както и фактът, че бе страшно, направо убийствено очарователен. Въпреки че никога не се приспособи напълно към английските обичаи, навреме реши да стане точно толкова претенциозен, скучен и тесногръд, като всички нас, докато упорито се изкачваше към върха.“

Елизабет твърдо се противопоставя на бащиното си неодобрение. Изтъква аргумента, че не тя е искала да бъде родена и че ако по причина на раждането си трябва да прекара своя живот, изпълнявайки задълженията на кралица, то най-малкото, което той би могъл да направи за нея, е да ѝ позволи да се омъжи за човека, когото обича. „В края на краищата, ти си се оженил за мама — казва му. — А тя дори не е кралска особа. Но Филип е.“ Кралят отвърща с въздишка, че според него Елизабет е твърде млада, за да се омъжва. Принцесата дава за пример кралица Виктория. „Била е само на двадесет години, когато се е омъжила за принц Алберт, а виж колко щастлив е бил бракът им.“

Кралят не е убеден. Като баща той се дразни от клетвата за вярност на Филип. Старият му приятел от флота Майкъл Паркър го е осведомил за кратките отпуски на някои от младите лейтенанти и за посещенията им в бордеите на Александрия; не му харесват приказките за продължаващата връзка на Филип с неговата приятелка от детинство Елен Фофонис Корде и искрено не одобрява нощните му скитосвания из лондонския Уест Енд заедно с братовчед му Дейвид Милфорд Хейвън. Ала кралят е загрижен и от нарастващата упоритост и решителност на дъщеря си. Тя знае, че тъй като е предполагаема наследница, бракът ѝ трябва да бъде одобрен не само от баща ѝ, но и от правителството и Британската общност. И все пак подплашва баща

си, като му подхвърля, че ако не ѝ позволи да се омъжи за Филип, ще последва примера на чичо си Уиндзорския херцог, абдикирал, за да се свърже с жената, която обича.

Очевидната готовност на принцесата да постави любовта пред дълга е отбелязана дори от американския посланик в Двора на Сейнт Джеймс Луис Дъглас, близък приятел на кралското семейство. В паметна записка от 1947 година той информира Министерството на външните работи на САЩ:

... стана ни известно, че принцеса Елизабет е решила твърдо да се омъжи (за принц Филип) и е заявила, че ако ѝ се противопоставят, няма да се колебае да последва примера на чичо си крал Едуард VIII и да абдикира. Тя има твърд характер.

Повече от четиридесет години по-късно един от бившите помощници на краля все още потръпва при споменаването на абдикацията на Уиндзорския херцог през 1936 година, което се смята за светотатство в кралските среди. „Всъщност... принцесата не заплаши да стори точно това — казва помощникът в опита си да «изясни» този исторически факт. — Тя само намекна, че може да разбере романтичното решение на чичо си. Това е далеч от заявяване на желание за абдикация.“

Елизабет вече не е в състояние да крие чувствата си към Филип на обществени места. Обожанието ѝ е толкова очевидно, та започват да се носят слухове, подтикнали чуждата преса да съобщи, че двойката е „неофициално сгодена“. Английският печат не смее да направи подобни предположения. И все пак загрижен за общественото мнение кралят нарежда на Двореца официално да опровергае съобщението. През есента на 1945 година биват огласени пет такива опровержения.

След като прави предложение на Елизабет, Филип подава молба за натурализация като лейтенант Филип Маунтбатън от Кралския флот. Първо приема съвета на чичо си, а после — и името му. Години по-късно Филип се опитва да омаловажи неговото влияние. „Не бях в особен възторг (от името) — казва той на един биограф през 1971 година, — но накрая се оставих да бъда убеден, защото така или иначе

не се сещах за по-добър вариант... Въпреки общото впечатление чичо Дики нямаше такова голямо въздействие върху хода на живота ми.“

След като се отказва от кралската си титла, Филип се отрича и от гръцката православна църква, за да приеме протестантството. На 16 декември 1946 година „Ню Йорк таймс“ съобщава на първа страница, че „единствено политиката, разрушила толкова много кралски любовни връзки, забавя обявяването на годеща на принцеса Елизабет, наследничка на английския трон, и принц Филип Гръцки“. Дворецът отново излиза с опровержение.

Кралят е извън себе си. Ставайки все по-раздразнителен и избухлив, той започва доста да си попийва от гарафата с уиски, която настоява да слагат до чинията му на вечеря. Изтощената от войната страна обаче все още живее при купонна система. Освен от недостига Англия бива измъчвана и от друг проблем: с демобилизирането на милионите военнослужещи нивото на безработицата се покачва. А след смяната на Уинстън Чърчил кралят е принуден да работи с нов министър-председател в лицето на Клемент Атли и лейбъристко правителство, което консервативният монарх намира за „прекалено социалистическо“. (Когато някой казал на Чърчил, че Атли е скромен човек, той се съгласил: „И има всички причини да бъде“).

През 1946 година кралят пише мрачно: „Храната, дрехите и горивото са основна тема за всички нас.“ Става нетърпелив с околните, особено с братовчед си Дики Маунтбатън, който се перчи като паун, след като лейбъристкото правителство го назначава за вицекрал на Индия, където трябва да се погрижи нацията да поеме път към независимост. Кралицата се оплаква, че Дики „отново се фука с медалите си“ и в Мубитън нюз^[2] се говори повече за него, отколкото за краля. Години по-късно тя ще се надсмива над двете колони за Маунтбатън в „Кой кой е“ като на претенциозни и изцяло прилягащи му помпозни писания. Кралицата е особено подразнена, когато той настоява да има собствен „хонърс лист“^[3], за да може да награждава с благороднически титли в Индия, също както кралят — в Англия. Тя изразява протеста си пред премиер-министъра, който се съгласява с нея. „За цял век никой не е имал такива права — казва Атли, — но той настоя за това като условие да приеме поста.“ Колкото и да е раздразнен, кралят усеща, че най-големият му проблем е не

Маунтбатън, а племенникът му Филип и проблемите, които той носи като консорт^[4] на бъдещата английска кралица.

Любимата му дъщеря е ужасена, че трябва да остави тайния си годеник у дома, за да придружи своето семейство на десетседмичната обиколка из Южна Африка, по време на която се пада и двадесет и първият ѝ рожден ден. Но кралят настоява. Двумесечното пътуване е планирано в знак на благодарност към Южна Африка за това, че по време на войната отхвърля министър-председателя си и подкрепя Великобритания. Кралят вярва, че раните, разкъсващи Южна Африка, могат да бъдат излекувани от балсама на кралските особи. Тъй като е първият монарх, пътуващ със семейството си, той иска Елизабет да бъде до него, когато открива парламента в Кейптаун. Очаквайки кралско посрещане от африканците, поръчва за себе си и семейството си несъобразен с никакви икономии гардероб, включващи перли и диаманти, златотъкани одежди и безкрайни метри коприна и сатен, за което са необходими седмици проби и изтощителна работа на десетки шивачки. Обикновеният англичанин получава годишно за дрехи между 48 и 66 купона. Но на кралското семейство се дават по 160 допълнително. За визитата в Южна Африка са им предоставени 4329 купона. „Ню Йорк таймс“ описва резултата така: „Най-пищните дрехи, обличани някога от английското кралско семейство.“

На двадесет и първия си рожден ден Елизабет трябва да произнесе реч по случай навършването на пълнолетие, която тя като бъдещ монарх посвещава на своите сънародници. Речта е излъчена в целия свят по нейните думи, докато добросъвестно я репетирала, тържествените слова всеки път я просълзявали.

„Заявявам пред вас, че целият ми живот, независимо дали ще е дълъг, или кратък, ще бъде посветен в служба на вас и на нашата велика Британска общност, на която всички принадлежим^[5]. Но аз няма да имам сили да изпълня това обещание, ако не застанете до мен, за което сега ви призовавам; зная, че вие неизменно ще ми помагате. Бог да благослови всички, които имат желание да ме подкрепят.“

Накрая при цялото си нежелание кралят отстъпва. Склонява да позволи на дъщеря си да се омъжи, при положение че Филип, който е сменил името, националността и религията си, бъде сметнат за приемлив от британските институции. Чичо му бързо го представя на най-могъщите хора от пресата, които се съгласяват, че родството му с кралица Виктория (и той като Елизабет ѝ е праправнук) и службата му в Кралския флот го правят подходящ. И въпреки това кралят отказва да обяви годеща. Нареща бъдещите планове да се пазят в строга тайна до завръщането им от Южна Африка, надявайки се, без да го вярва, че Елизабет може да промени решението си. Инструктира Двореца да продължава да отрича обграждащите двойката слухове и изисква пълна дискретност от страна на Филип. Забранява му да го виждат на обществени места заедно с Елизабет. Предупредил го, че не може да изпрати семейството на гарата Ватерло и не може да се качи на борда на кораба им в Портсмът, за да се сбогува. Кралят не позволява на бъдещия си зет да присъства на прощалния обяд в Бъкингамския дворец с членовете на кралското домакинство, нито да дойде на кея да посрещне кралското семейство при завръщането му у дома десет седмици по-късно. Разрешава обаче Филип да пише на годеницата си по време на пътуването и да присъства на годишното парти с кралското семейство и лорд и лейди Маунтбатън в техния лондонски дом на Честър Стрийт две вечери преди заминаването. Там двете семейства тайно отпразнуват събитието, което няма да бъде официално обявено още няколко месеца. Тази вечер кралят пие много.

На борда кралицата намира утеха в любезността на морския лекар, контраадмирала Хенри (Чипи) Уайт, който придружава кралското семейство до Южна Африка, където се пенсионира следващата година. „Чипи Уайт, чийто син е мой чичо, бе посветен в рицарство за службата си на краля — казва Хю Байгот-Уеб, — но не мисля, че званието «Кавалер на Викторианския орден» имаше нещо общо с историята му със съпругата на краля. Всъщност нямам сигурни доказателства за връзката му с кралицата, която по-късно стана кралица-майка, но романът им, придружен от любовни писма, бе приеман като даденост от роднините му в продължение на години. Писмата се съхраняват от семейството и винаги ще бъдат пазени.“

На снимките от пътуването в Южна Африка кралицата се усмихва лъчезарно, докато дъщеря ѝ Елизабет има отегчен и отнесен

вид, освен на празненството по случай двадесет и първия ѝ рожден ден на 21 април 1947 година в Кейптаун. Приветствана цял ден и зачетена с голям бал и фойерверки вечерта, Елизабет прекарва сутринта, отваряйки подаръци с екстравагантни размери; платинена брошка във формата на лилия, обкована с триста диаманта и платена с едноседмичните джобни пари на четиридесет и две хиляди родезийски ученици; чифт диамантени обеци във формата на венчелистчета от членовете на кралското домакинство, които едва изкарват по 1000 лири (2000 долара) годишно; обкована с диаманти значка на Гренадирите, любимия ѝ полк, където тя е полковник; и от родителите ѝ — две брошки на „Картие“ във формата на листа от бръшлян, покрити с две хиляди монтирани един до друг диаманта с два петкаратови диаманта в центъра. Държавните подаръци на Южна Африка, струващи повече от 1 милион долара по онова време, са също толкова разточителни: кралят получава златна кутия, пълна с диаманти, за да ги сложи на своя Орден на Жартиерата, а на кралицата е подарен гравирен двадесет и два каратов златен сервиз за чай. Принцеса Маргарет е дарена с колие от седемнадесет шлифовани диаманта, а Елизабет — със сребърно ковчеже, съдържащо двадесет и един шлифовани диаманта, някои по десет карата, обработени прецизно във формата на продълговати правоъгълници.

Натоварено със скъпоценни камъни, кралското семейство се завръща в Англия през май 1947 година. Ала кралят отново не обявява годеща на дъщеря си. Той изключва името на Филип от списъка с гостите за официално парти в замъка Уиндзор, но на 8 юли младежът, който е на обучение в Офицерската школа на Кралския флот в Кингсмуър, звъни на монарха. Той иска разрешение същата вечер да отиде в Бъкингамския дворец, за да подари на Елизабет трикаратовия диамантен годежен пръстен, принадлежал на майка му^[6]. Кралят се съгласява и любезно кани бъдещия си зет на вечеря. Филип изминава със спортната си кола деветдесет и осемте мили от Уилтшир до Лондон. Два дни по-късно годежът е обявен от същия дворецов говорител, който опровергава слуховете за това в продължение на две години.

„Сгодихме се“, казва камериерката на Елизабет Маргарет (БоБо) Макдоналд, в деня на обявяването на годеща. Тя е толкова близо до Елизабет, че често говори за себе си и за бъдещата си кралица като за

едно лице. Шотландката, която е с принцесата от самото ѝ раждане, ще я придружи и по време на медения ѝ месец и ще ѝ сервира сутрешното кафе всеки ден до самата си смърт през 1993-та, четиридесет и седем години по-късно.

Сватбата е насрочена за 20 ноември 1947-а, но отново въпреки протестите на краля. Позовавайки се на недостига на въглища и на икономическия срив в страната, той предлага скромна церемония в параклиса „Сейнт Джордж“ в Уиндзор, за да сведе до минимум разходите. Елизабет и майка ѝ обаче настояват за голяма сватба. Кралят се опитва да избегне неизбежното, като подхвърля да отложат за юни следващата година, когато по думите му времето щяло да е по-топло. Елизабет отвърща, че не я интересува дали ще вали сняг: тя ще се омъжи през ноември.

Английската преса отбелязва събитието като брака по любов на века. „Това не е брак по споразумение“, пише „Дейли мейл“. „Двойката е истински влюбена“, съобщава „Дейли телеграф“. Скептичните американци не се опитват да спорят. „Виждайки хубавото момиче и младия морски офицер заедно, светът би искал да мисли, че това е наистина брак по любов, а не продиктуван от политически съображения съюз“, заявява в уводна статия „Ню Йорк таймс“.

Браковете по споразумение не са чужди за Филип. До 1923 година те са по-скоро правило, отколкото изключение за кралските особи. Любовта рядко се взема предвид — пример за това са браковете на родителите му, на неговите двама чичовци Маунтбатън и на всичките му братовчеди, включително Марина, обеднялата гръцка принцеса, „внесена“ в Англия, за да сложи в ред бисексуалния херцог на Кент. Прагматик по душа, Филип също се жени поради определена причина.

„Защо мислите, че се женя? — споделя той с Кобина. — Ще ви кажа: защото всъщност никога не съм имал дом. От осемгодишен винаги съм бил или в някое училище или във флота.“

Почти четвърт век по-късно Филип публично признава, че бракът му с Елизабет е бил уреден. „Пътуваха до Южна Африка и после, след завръщането им, нещата като че бяха уговорени — доверява на биографа си Базил Бутройд през 1971 година. — Това е истината за случилото се.“ По онова време той е женен за Елизабет от двадесет и четири години, осигурил е мъжки наследник на трона и се е

примирил с ролята си на консорт. Нещо повече, научил се е да бъде дискретен по отношение на връзките си с други жени.

„Това не означава, че не беше привързан към Елизабет, когато се ожени за нея — казва приятелят му Дари Адлер, свирещият на хармоника американец, който се преселва в Англия, след като в Америка го включват в черния списък като предполагаем комунист^[7]. Той принадлежи към мъжката компания на Филип, известна като «Тързди клъб». — Дали беше влюбен в Елизабет? Не, но изпитваше голямо уважение към нея.“

И то до такава степен, та когато някой подхвърля, че се жени за грозното патенце и че принцеса Маргарет е далеч по-хубава от сестра си, Филип избухва. „Не бихте го казали, ако ги познавахте. Елизабет е сладка и мила — заявява той, — също като майка си.“

Веднага след обявяването на годежа чичо Дики пише от Индия на племенника си, бомбардирайки го със съвети за това как да организира сватбата и как трябва да се ръководи новото домакинство. Предлага Бродландс, дома си в Хемпшир, за медения месец, като съветва Филип и Елизабет да използват апартамента на Едуина. В него са окачени картини на Салвадор Дали, има прекрасно легло в стил Тюдор с четири колони, с горна рамка от слонова кост и сатен и от „онези чудесни розови сатенени чаршафи“. Филип приема гостоприемството на чичо си, но само за няколко дни. Казва, че невестата му иска да прекара по-голямата част от медения месец в Бъркол, малката кралска къща в имението Балморал в Шотландия, простиращо се върху двадесет и четири хиляди акра. После предупреждава наставника си: „Не искам да бъда груб, но очевидно ти харесва ролята на главен мениджър на това малко шоу, а много се страхувам, че тя може да не те приеме с такова покорство като мен. Знам, че ми мислиш доброто, ала не забравяй, че за нея ти не си бил чичо *loco parentis*^[8], съветник и приятел толкова дълго, колкото за мен.“

Невъзмутим, Маунтбатън пише на Уинстън Чърчил и го моли да заведе Филип на обяд, за да му втълпи „колко сериозно нещо е да се жениш за наследницата на престола“. Чърчил, който тогава не е на служба, се съгласява да обучи младежа в името на монархията.

Женихът обаче бива държан настрана от плановете за сватбата. Позволено му е да избере братовчед си Дейвид Милфорд Хейвън за

кум, но от 2500-те покани за Филип са оставени само две. Тях той изпраща на приятеля си от флота Майкъл Паркър и на майката на Елен Корде. Кобина Райт, майката на първата му любов, се появява в списъка на официалните гости като светски репортер на вестникарския тръст на Хърст. Нещо повече, на Филип не му е разрешено да покани роднините си. Това не е само сватбена церемония, но и държавно дело, което ще фокусира световното внимание върху британската монархия. Следователно, съобщават му кралят и кралицата, неговите сестри и съпрузите им германци, някои от които са подкрепяли Хитлеровия Трети райх, не биха могли да бъдат сред гостите. Така че те остават в Германия и слушат церемонията по радиото в замъка Мариенбург, южно от ХанOVER. Принцеса Маргарита Хохенлое-Лангенбург, принцеса Теодора, съпруга на маркграфа на Ваден, и принцеса София ХанOVERска телефонират на брат си, за да го поздравят. „Изпратихме му общ подарък — златна автоматична писалка, върху която бяха гравирани имената ни“, казва София.

Херцогът и херцогинята на Уиндзор, посетили Хитлер в Германия, също са изключени от списъка на гостите. Въпреки че прокуденият херцог е любим чичо на Елизабет, той е поставил кралското семейство в неудобно положение по-рано същата година, като е продал спомените си и е публикувал „Историята на един крал“. Кралицата се обръща към Министерството на външните работи с искане да предложи на херцога и херцогинята да планират пътуване до Америка през ноември, което да възпрепятства присъствието им на сватбата. Външното министерство изпълнява височайшата воля, но херцогът отговаря, че те не желаят да отсъстват по това време. Дворецът настоява. Нещо повече, инструктира херцога, ако ги попитат, двамата с херцогинята да отричат, че не са били поканени на кралската сватба. Накрая заминават за Америка, където нарочно не слушат церемонията.

След като преглежда списъка на поканените, кралицата подема, темата за майката на Филип, която тя смята за „приятна, но странна... определено странна“. Пълничката, хубавка кралица с небесносиня кожена наметка и клокочещ кикот рязко се различава от сухата и сериозна гръцка принцеса в нейното строго религиозно облекло. Двете жени никога не са се разбирали, макар и двете да са притежавали кураж и решителност. През войната всяка посвоему демонстрира

смелост: кралицата — като всеки ден придружава съпруга си от замъка Уиндзор до Бъкингамския дворец, рискувайки, подобно на своите поданици, да попадне под бомбите, а принцеса Андреас, като крие еврейско семейство в атинския си дом по време на немската окупация на Гърция. Години след смъртта ѝ тя е наградена от Израел за доблест. Но през 1947 година кралицата не си дава сметка за героизма на принцесата и гледа на нея като на ексцентричка и прекалено религиозна.

Загрижена за изискаността на кралската сватба, пита мило Филип дали мисли, че майка му ще бъде облечена с монашеските си одежди. И добавя, че като майка на булката тя самата се е спряла на рокля от брокат в кремаво и златисто, изящно надиплена и спускаща се по земята. Филип моментално разбира, че строгата сива роба, бялата забрадка, връвта и броеницата на майка му ще трябва да бъдат заменени за случая. Така че в сватбения ден принцеса Андреас седи с кралското семейство в Уестминстърското абатство с шапка и проста копринена рокля, които кралицата по-късно определя като „много хубави и по-подходящи“.

Сутринта в деня на венчавката Филип изразява опасенията си, че се свързва с жена, предопределена да се превърне в институция. „Закусихме заедно“ — спомня си един родственик — и той рече: „Не знам дали постъпвам много смело, или много глупаво.“

Крал Джордж VI и неговата кралица са превърнали собствената си сватба в зрелище, така че разбират по-добре от всеки друг колко е важно да устроят грандиозна церемония за поданиците си. Знаят как да ги привлекат със звуците на сребърни тромпети и златни каляски. Съзнават, че този величествен монархически ритуал ще отвлече хората от мизерията на сивия им живот и празнуването ще сплоти Британската общност. Всеки ще се почувства съпричастен към радостта на кралското семейство и това на свой ред ще заздравя емоционалното влияние на монархията върху поданиците ѝ.

Мощното въздействие на подобно зрелище не убягва на Уинстън Чърчил, който през 1947 година описва предстоящата сватба като „светъл лъч по тежкия път, който сме поели“. „Ню Йорк таймс“ отбелязва нуждата от този „добре дошъл случай за веселие в мрачна Англия, натоварена и в мирно време с проблеми, не по-малко смазващи от тези през войната“. На следващия ден едно малко

момиченце от Бруклин счупва прасенцето си касичка, за да изпрати на принцесата пуйка, „защото тя живее в Англия, а там нямат какво да ядат“.

Разполагайки само с четири месеца за подготовката на величествена сватба, кралят и кралицата се концентрират върху костюмите — вестителите в средновековни алено златни ливреи, конницата с греещи, украсени с пера шлемове, лъскави саби, блещукащи медали, с тъмночервени колани и с проблясващи нагръдници. Всичко това е извадено от довоенните складови помещения, където се съхранява от 1939 година. Отново обсъждането на дрехите е главна тема за кралското семейство, което събира купони за облекло от членовете на кабинета, за да осигури подходящ чеиз и заслепяваща сватбена рокля на принцеса Елизабет. Тя казва на модиста си Норман Хартнел, че иска да стъпи на пътеката в църквата, облечена с нещо уникално и великолепно. Заклева го да пази тайна и го заплашва да отиде при друг модист, ако описанието на сватбената ѝ рокля стане известно на публиката преди церемонията. Кралският дизайнер настоява работниците му да подпишат декларации за спазване на поверителността да покрият прозорците на ателието с пердета от тежък бял муселин, така че никой да не може да види какво става вътре. Хартнел, който казва, че получил вдъхновение от „Примавера“ на Ботичели, си представя Елизабет в акри от бял сатен и тюл, избродиран с десет хиляди перли и малки кристали, което изисква двумесечната работа на десет жени, които да бродират, и на двадесет и пет шивачки.

По време на сватбата в абатството трябвало да бъдат изпратени две шивачки, в случай че роклята има нужда от подшиване. Тюленият воал на булката е дълъг петнадесет ярда^[9] и за ушиването му отиват сто мили конци. Така че на Елизабет са дадени допълнително сто купона за облекло, плюс по двадесет и три за всяка от осемте ѝ шаферки. Тя също така получава от различни доброжелатели триста осемдесет и шест чифта найлонови чорапи — много ценен артикул за младите жени, живеещи в бавно възстановяващата се след войната Англия.

Разходите не се вземат предвид, когато Елизабет избира чеиза си. За първата брачна нощ тя поръчва нощница и роба от супермаркета „Джоск“ в Сан Антонио, Тексас, които струват 300 лири, два пъти

повече, отколкото болшинството американци печелят за цял месец. Бледокремавата нощница от жоржет е изработена от четиридесет ярда коприна с избродирани върху корсажа сатенени рози; брокатената роба е изпъстрена с миниатюрни лейди и лордове, танцуващи менует, всичките ръчно извезани. Шефката на отдела за опаковане на подаръци в магазина си изтърква ръцете като хирург, преди да се докосне до скъпоценния колет.

На сватбата архиепископът на Кентърбъри заявява, че обредът за принцеса Елизабет ще бъде „абсолютно същият, като за всеки земеделски работник, който би се оженил този следобед в малка провинциална църква в някое отдалечено селце в Дейлс: отправят се същите молитви; дават се същите благословии“. Разликите: дванадесетте сватбени торти на кралския прием, включително една, висока девет фута^[10], която Филип разрязва със сабята си, като всяко парче съдържа седмичната дажба захар на едно средно семейство; 2666 сватбени подаръка, в това число породист кон, палто от визон, двадесет и двукаратов златен сервиз за кафе, телевизор, петдесет и четири каратов розов диамант, за който се твърди, че е единствен по рода си в света, и плантация и ловна вила в Кения.

Водени от процесия от осемнадесет карети, кралските гости включват шестима крале, шест кралици, седем принцеси, един принц-регент, един индийски раджа, един кронпринц, седем графове, шест графини, единадесет виконти, четиринадесет херцози и единадесет херцогини, които стават причина на едно място да се съберат повече от шестдесет и седем диамантени тиари.

„Бижутата на сватбата бяха главозамайващи — спомня си дъщерята на датския посланик, която присъства заедно с баща си. — Бях слисана и наблюдавах със зяпнала уста изумителното представление. Беше в довоенни мащаби. Всички бяха извадили бижутата си от сейфовете в банките. Диамантените тиари приличаха на шапки без периферии, а бившата херцогиня на Рутланд беше покрила цялата си глава с диаманти. Каза, че това бил поясът на баба ѝ. Жена с тюрбан от перли, големи колкото череши, се размина с друга, чиито рамене бяха обсипана със специално обработени смарагди, спускащи се като гроздове на лозница. Индийците бяха с нагръдници от рубини и диаманти, а ръцете им бяха обвити от китките до раменете със сапфири.“

За една нощ бедният младоженец, който печели по осем гвинеи^[11] седмично като лейтенант от флота, се превръща в благородник с ранг, титла и позиция, даваща му право на блестящи златни еполети. Получава камериер, личен секретар и флигел-адютант, плюс кралска резиденция в Кларънс Хаус с 50 000 лири (100 000 долара) за ремонт, както и замък (Сънингхил Парк) за уикенди. Преди двойката да посети замъка, кралският имот в дъното на Уиндзор Грейт Парк избухва в пламъци — един от многото необясними пожари, преследващи династията Уиндзор.

„О, Крофи, как можа да се случи това? — пише Елизабет на бившата си гувернантка. — Мислиш ли наистина, че някой може да го е направил нарочно? Не мога да повярвам. Хората са винаги толкова мили с нас...“

Сутринта преди сватбата Филип коленичи пред краля, който изважда сабята си и докосвайки първо едното, после другото му рамо, прави бъдещия си зет кавалер на Ордена на Жартиерата. В британската система на почестите синият като метличина колан и осмолъчната звезда на Жартиерата се смятат за най-високите отличия^[12], които монархът би могъл да присъди. В писмо до майка си кралят казва, че е дарил Елизабет с тази чест осем дни по-рано и че тя ще има предимство пред съпруга си.

Преди това Филип се е принизил до статута на простосмъртен, отказвайки се от гръцкото си име, титла, националност и религия. Сега е възнаграден с три високи английски титли — барон Гринуич, граф на Мерионет и херцог на Единбург. Титлата принц на страната ще му бъде дадена едва през 1957 година. Но преди сватбата Филип е дарен с правото да се обръщат към него с Ваше кралско височество. Това вбесява някои от благородниците, които изтъкват, че британските херцози, в чиито жили не тече кралска кръв, трябва да бъдат наричани „Ваша милост“, а не „Ваше кралско височество“. Ала кралят е решил да направи двадесет и шест годишния си зет благородник, така че дъщеря му да има статута на съпруга на пер. Исква също внуците му да са родени с благородническа кръв. „Сериозно нещо е да дадеш на някого всичко наведнъж — отбелязва той. — Но аз съм сигурен, че Филип разбира новите си отговорности.“

В деня на сватбата младоженецът, който е настинал, по молба на булката проклина цигарите и се заклева никога вече да не пуши.

Пристига по-рано в църквата заедно с кума си, който година по-късно пише, че двамата страдали от такъв махмурлук в резултат на ергенското парти предишната вечер, та трябвало да успокояват нервите си с джин с тоник.

На това парти шегите са солени, а пиенето — здраво, особено след като художникът-портретист Васко Лацоло, който е убеден, че Филип се жени за принцеса Елизабет, за да се издигне, става, олюлявайки се, от стола си и вдига тост. Хваща чашата си с бренди и поглежда свирепо почетния гост. „Съдейки по постъпките ти, смятам, че си абсолютно лайно“, заявява той. Хвърля чашата в камината и изхвърчава от стаята.

„Страхотно парти беше — спомня си Дари Адлер, — и Филип определено не се забавляваше толкова, колкото останалите. Твърде много се боеше. Цялата вечер беше блед като призрак и нервничеше. Дяволски се страхуваше. Кралят му беше изяснил правилата — от бързите коли до другите жени.“

„Филип претърпя лека катастрофа малко след обявяването на годеща, което разбуни вестниците. Карал бързо, колата занесла, ударила се в една преграда и той се понаранил. Това предизвика крайни коментари в пресата, където го изкарваха безразсъден, обикалящ кръчмите плейбой. Кралят, естествено, беше ядосан. После точно преди сватбата се разчу за връзката му с Елен Корде — френските вестници я описваха като «мистериозната руса парясница», която Филип посетил в Париж миналата година. От тогава Елен винаги е първата, която се споменава като любовница на Филип и майка на незаконните му деца. Разбира се, те двамата твърдят, че са само приятели от детинство, израснали заедно в Париж. Той я предава на младоженеца, когато тя се омъжва за първи път през 1938 година, и е кръстник и на двете ѝ деца, така че кой знае?“

Адлер се усмихва и вдига рамене, когато говори за връзката на стария си приятел с Елен Корде, която работи в магазин за дрехи в Париж, преди да се премести в Лондон, да отвори нощен клуб и да стане кабаретна певица. Родителите ѝ, заклетите гръцки роялисти, са подкрепяли неговите родители по време на изгнанието им във Франция, докато Филип възмъжава. „За щастие той ни спести интимните подробности за романа си с Елен — казва Адлер през 1992 година. — Но ние си направихме определени изводи по онова време и

независимо дали бяхме прави, или не, разбяхме защо кралят се вълнуваше, че дъщеря му се е влюбила в такъв непрокопсаник като стария ни приятел. Както подхвърлих тогава на Филип, бъди благодарен, че ципът ти не може да говори.“

Въпреки намеците на приятелите му той си остава женен за Елизабет, но поддържа тайни връзки с много други жени, повечето от които аристократки или актриси. Говори се, че една от любовниците родила детето му като самотна майка и никога не разкрила името на бащата. Отказът ѝ да назове мъжа само подклажда слуховете. През 1989 година приказките за предполагаемите незаконни деца на Филип принуждават сина на Елен Кордет Макс да направи публично изявление.

„Слушал съм тези слухове през целия си живот, но те са нелепи — заявява той. — Моят баща — истинският ми баща — (французинът Марсел Боазо) живее в Париж и е глупаво да се твърди друго. Всичко води началото си от детските години на майка ми и Филип. Няма нищо повече от това.“

Майка му признава, че Филип е платил обучението на сина ѝ в „Гордънстаун“, но го е направил, защото тя била в затруднено положение, а не защото е бащата на момчето. По това време обаче слуховете, повтаряни вече години наред, сякаш живеят самостоятелен живот.

„Не ме интересува какво казва Макс Боазо сега — разказва неговият съученик Джеймс Белини през 1994 година. — Учехме заедно в Кеймбридж и тогава всички мислехме, че той е едно от копелетата на Филип. Непрекъснато си говорехме за това. Преди да дойде в Кеймбридж, Макс беше учил в «Гордънстаун», училището в Шотландия, където се е обучавал Филип и в което изпрати синовете си — Чарлс, Андрю и Едуард. И не забравяйте също, че Филип е кръстник на Макс, традиционният начин, по който кралските особи признават незаконните си деца. Така подават на незаконното си отроче тънка нишка към кралските кръгове. Вгледайте се внимателно в кралските особи, кръстници на аристократи, и ще съзрете незаконните синове и дъщери на монарсите.“

Въпреки че Филип е поддържал интимни връзки с много жени преди брака си, отношенията му с Елен никога не са били обагрени от страстна любов, както се твърди. Тя публично отрича да е имала роман

с него, но със свенливото си опровержение като че цели да си направи реклама, за да подтикне своята кариера на кабаретна певица. По-късно извлича материални облаги от връзката си с Филип, пишейки книга, озаглавена „Родена в смутни времена“. Споделя, че не е била поканена на кралската сватба, защото именно тя е била „мистериозната блондинка“, за която пишели вестниците. Всъщност Елен не е поканена, понеже е разведена, а по онова време разведените не са допускани в кралските среди.

Години по-късно нейната внучка я съветва да не се отказват от любовната си история със съпруга на кралицата. „Престани да отричаш, че с Филип сте били нещо повече от приятели — дразни се внучката й. — Харесва ми хората да си мислят, че съм с кралска кръв и че Филип ми е дядо.“

Елизабет — девствена, когато се омъжва — е глезена, покровителствана дъщеря на родители-пуритани, докато Филип — син на разделени родители — е отгледан от родственици, повлияни от атмосферата на декаданса и аморалността. Тя е израснала сред умиротворяващия мирис на восък и свежи рози, докато той е свикнал с натрапчивата миризма на нафталин, носеща се от взетите на заем дрехи в кашоните и олющените куфари, набързо стягани и разопаковани. Двадесет и шест годишният младоженец, обиколил Европа, Австралия и Близкия изток, се жени за двадесет и една годишна жена, която никога не е напускала Великобритания преди пътуването на кралското семейство до Южна Африка. Зле образована, тя никога не е посещавала училище и е получила известни познания само по английска история и хералдика. Изучавала е трудовете на Уолтър Беджът за монархията и е усъвършенствала наследствените благороднически звания с всичките им сложни старинни титли. Говори прекрасен френски^[13], но не разбира почти нищо от математика и знае съвсем малко от естествознанието, като се изключат кучетата и конете. Не обича поезия, с изключение на стиховете на Ръдиърд Киплинг и лорд Алфред Тенисън. Единственото стихотворение, което някога е научила, е детската поема „Смяна на караула пред Бъкингамския дворец“ от А. А. Милн.

„Така и не успях да й вдъхна влечение към модерната поезия — признава гувернантката й Марион Крофърд. — «О, престани!»,

прекъсваше ме тя, когато ѝ четях творбите на някои съвременни поети. — Не разбирам абсолютно нищо. Какво се мъчи да каже този човек?“

Извън двореца Елизабет изпитва неудобство заради пропуските в образованието си. Веднъж пита дали Данте е кон, тъй като никога не е чувала за средновековния поет.

„Не, не, не е кон“, отговарят ѝ.

„Тогава сигурно е жокей?“, продължава тя.

Изчервява се, като ѝ казват, че Данте Алигиери е италианският класик, написал „Божествена комедия“, шедьовър в световната литература. Тя познава най-добре конете.

Бъдещият съпруг на Елизабет не е нито гений, нито учен, но все пак дванадесет години от живота му са посветени на системно образование, плюс няколко години морско обучение и никога не изпитва нейните колебания при разговори. Със самоувереност, граничеща с арогантност, той може да влезе без предизвестие, да се представи весело и да се насочи към най-хубавото момиче с думите: „Е, тази аудитория е много по-привлекателна от онази, която току-що напуснах.“ Филип бърби с всекиго за всичко, докато Елизабет постоянно се притеснява какво да каже. „Само да можех да го правя толкова добре, колкото майка ми“, възкликва тя.

Приемането на посетители я кара да изпитва безпокойство, тъй като не е в състояние да измисли за какво да говори. Веднъж по време на неловко мълчание, тя заявява: „Е... не се сещам какво повече да кажа по въпроса.“

Пред своя приятелка споделя: „Не знам дали ще ми повярваш, но лежа във ваната си преди вечеря и си мисля: «О, до кого ли ще седя и за какво ли ще разговарят?» Ужасявам се от мисълта да бъда сред хора, които могат да отронят дума за неща, за които не съм и чувала.“

След няколко години Филип също ще признае невежеството си. „Със съжаление искам да кажа, че всичките ми научни степени са почетни“, заявява той пред студентите в Университета в Делхи. По-късно се връща към тази тема и на среща със студентите от университета в Уелс. „Моето поколение, макар и сравнително добре обучавано, е вероятно най-зле образованото през този век. Войната помете всички шансове за придобиване на по-високо образование. Аз съм част от това загубено поколение, опитващо се да навакса пропуснатото между 1939 и 1945 година.“

Когато Лондонският университет присъжда на него и на Елизабет почетните титли доктор по право, тя също проявява скромност: „Има един вид щастие, което не сме изпитали — казва. — Никога не сме познавали университета отвътре...“

Кралят, семпъл, необразован мъж, високо цени непосредствеността на своята дъщеря и отбелязва в дневника си колко ще му липсват шарадите, игрите и песните, с които се развличали в замъка Уиндзор. На сватбения прием той става от стола си, вдига чаша и подчертано пренебрегвайки младоженеца, поздравява любимата си дъщеря. „Да живее булката“, изрича със сълзи на очи. Няколко дни по-късно ѝ изпраща трогателно писмо:

... Бях толкова горд с теб и развълнуван от близостта ти по дългия ни път през Уестминстърското абатство, но когато подадох ръката ти на архиепископа, усетих, че губя нещо много скъпо. Ти беше тъй спокойна и сдържана по време на церемонията и изрече думите си с такава убеденост. Тогава разбрах, че всичко е наред.

Толкова се радвам, задето писа на майка си, че според теб дългото чакане преди годеща и продължителният период преди сватбата са били за добро. Много се боях, че си ме мислила за коравосърдечен. Толкова исках да дойдеш в Южна Африка и ти го знаеш.

Нашето семейство, ние четиримата, кралското семейство, трябва да остане заедно, разбира се, с „притурки“ в подходящи моменти! През всичките тези години с гордост наблюдавах как растеш под умелото ръководство на майка ти, която, както вярвам си се убедила, е най-прекрасният човек на света в моите очи, и аз знам, че мога винаги да разчитам на теб, а сега и на Филип, да ни помагате в нашата работа...

Твоето заминаване остави огромна празнина в живота ни, ала непременно помни, че старият ти дом все още е твой, и непременно идвай в него колкото е възможно по-често. Виждам, че си невероятно щастлива с Филип, което е редно, но да не ни забравяш, е желанието на

[1] Филип и Елизабет са втори братовчеди по линия на крал Кристиан IX Датски, трети братовчеди по линия на кралица Виктория и четвърти братовчеди по линия на крал Джордж III. — Б.а. ↑

[2] Мубитън нюз са кинопрегледите, показвани в кината преди ерата на телевизията. Така хората можели да видят новините преди или след игралния филм. Създадени през 1909-а, те са особено популярни през 30-те и 40-те години. Английският писател Найджъл Никълсън си спомня как гледал един кинопреглед в Лондон през 1947-а заедно с приятелката си Сибил Колфакс. Отишли да видят заминаването на Маунтбатън от Индия в края на мандата му като вицекрал. „На летището ги изпращаше (министър-председателят) Джавахарлал Неру — разказва Никълсън. — Когато самолетът излетя, Сибил ми прошепна: «Не показаха обаче, че в последния момент Едуина целунала Неру по устата. Това дълбоко оскърбило индийците, помитайки всичко, постигнато от Дики.» Жената пред нас се обърна и рече: «Здрасти, Сибил.» Беше Едуина Маунтбатън, а до нея седеше съпругът ѝ. Бяха дошли инкогнито в киното. Нямахте съмнение, че са чули казаното от Сибил. Прошепнах ѝ: «Искаш ли да си вървим?» «Май ще е по-добре», отвърна тя. И си тръгнахме.“ — Б.а. ↑

[3] Отличия, титли и пр., които монархът дава по случай Нова година. — Б.пр. ↑

[4] Съпруг на кралица, който сам не е монарх. — Б.пр. ↑

[5] През следващата 1948 година лейбъристкото правителство прокарва закона за английската националност, чрез който гражданите на Британската общност се приравняват с тези на Англия, давайки по този начин право на всеки гражданин на Общността да живее в Обединеното кралство. При създаването на Общността членовете се споразумяват, че английският монарх ще бъде „символ на свободния съюз на народите и като такъв — глава на Общността“, независимо от това дали страната — членка ще го смята за глава на държавата си. През 1997 година Общността има 53 страни — членки с общо население 1,4 милиарда души. — Б.а. ↑

[6] На официалната годишна снимка се вижда Филип, красив в униформата си, до Елизабет, скръстила ръце, за да покаже платинения

си пръстен. Нейна приятелка си спомня колко очарована била принцесата от пръстена, символизиращ края на сивите години и началото на щастливото бъдеще. Каза: „Все едно затварям една страница.“ — Б.а. ↑

[7] „Филип, който има развито чувство за хумор, се шегуваше, че съм в черния списък“ — спомня си Лари Адлер. — Когато на един обяд ни сервираха „Бяла стръв“ (вид херинга), каза: „В чест на Лари рибата трябва да се нарича «Червена стръв». Също така предложи да бъде вписан като «подривен елемент от далечна страна». По-късно разговаряхме за черния списък и той ме попита как се справям с това. Изглежда беше горещ противник на подобен род неща.“ — Б.а. ↑

[8] Заместващ родителите (лат.) — Б.пр. ↑

[9] 1 ярд = 0,941 м. — Б.пр. ↑

[10] 1 фут = 30, 48 см. — Б.пр. ↑

[11] Парична единица от 21 шилинга. — Б.пр. ↑

[12] През 1945 година Уинстън Чърчил отказва Ордена на Жартиерата. „Не мога да приема Ордена на Жартиерата от моя суверен, след като съм получил ритник от неговия народ“, казва той. По-късно принцеса Елизабет се обръща към него: „Ако вие сте министър-председател, когато стана кралица, бих искала да бъдете моят първи кавалер на Ордена на Жартиерата.“ Тя спазва обещанието си, посвещава го в рицарство на 24 април 1953 година и го въвежда официално в длъжност на 14 юни 1954 година. — Б.а. ↑

[13] Твърденията за перфектния френски на Елизабет карат бившия ѝ готвач Рене Русен да се усмихне. „Помня, че бях един от първите французи, разговаряли с нея на собствения си език“, пише той в „Гууд хаускийпинг“ през септември 1955 година. „Правилно ли го рекох, Русен?“, питаше ме тя. „Дори и произношението да не ми се виждаше много добро, никога не ѝ го казвах. Единствения път, когато ѝ направих забележка, малкото ѝ лице помръкна и тя изглеждаше толкова съкрушена, че сърце не ми даваше да го сторя отново.“ — Б.а.

↑

Няколко месеца след сватбата им принц Филип се оплаква, че младата му съпруга непрекъснато копнее за секс. Твърди, че ненаситността ѝ го е изненадала. „Не мога да я изкарам от леглото си — жалва се той. — Не мърда оттам. Направо ме влудява.“

Филип казва това, когато през 1948 година заминава за Южна Франция, а съпругата му остава в Англия. Пътува заедно с братовчед си Дейвид, маркиз на Милфорд Хейвън — негов кум и най-близък приятел. Отсядат в Монако, в апартамента на свой познат англичанин, който развлича тях и останалите си гости с посещения при английски благородници. Изявленията на Филип шокират всички, включително и братовчед му, който го критикува открито за неговата недискретност. „Истинските фехтовачи не обсъждат спаринг-партньорите си“, изтъква Милфорд Хейвън.

„Филип се оплакваше, че не може да изгони принцеса Елизабет от леглото си, че непрестанно го преследва със сексуални желания“, спомня си херцогинята на Лийдс, която по това време също е на почивка в Монако.

Херцогът на Лийдс разказва за непристойното поведение на Филип на своя сродник, Оливър Литълтън, един от водещите тори в парламента, и горещо настоява за официални санкции.

„Всички смятаха, че постъпва крайно неприлично, като обсъжда жена си така директно — отбелязва херцогът на Лийдс. — Наистина отвратителен човек.“

„Тъстът и тъщата ми бяха изумени от пълната липса на дискретност у Филип — споделя Найджъл Демстър, водещ светската рубрика на «Дейли мейл», който е женен за дъщерята на Лийдския херцог. — Не го обвинявах в лъжа, а че казва истината прекалено безцеремонно. Като аристократи тъстът и тъщата ми не можеха да преглътнат образа на похотливата, луда по секса малка принцеса, която един ден щеше да стане кралица.“

Филип получава частично опрощение, когато същото лято Дворецът оповестява, че принцеса Елизабет отменя ангажиментите си

за следващите шест месеца. В официалния бюлетин от 4 юни 1948 година се казва: „Нейно кралско височество принцеса Елизабет, херцогиня на Единбург, няма да поема обществени ангажименти след края на юни.“ От съобщението става ясно, че принцесата е бременна.

„Кралските норми за благоприличие забраняват използването на точната дума — обяснява биографът Антъни Холдън. — Човек трябва да чете между редовете, за да разбере, че е бременна. В онези дни лекарите казват за бременната жена, че е «в положение», а вероятната дата на раждането наричат ПДИП, или предполагаема дата на излизане от положението. След раждането тя започва да кърми, но и тази новина не е огласена, защото думата «кърми» е табу, щом се отнася за кралска особа. Този допотопен начин на мислене все още беше в сила, когато тридесет години по-късно започнах да пиша биографията на кралското бебе принц Чарлс и споменах, че майка му го е кърмила. Предадох ръкописа си в Двореца за корекции и Джон Доут, прессекретарят на принца, ми позвъни почти в истерия.“

„Изречението за кърменето трябва да отпадне. Безапелационно и веднага.“

„Но защо?“, попитах аз.

„Кърменето насочва мисълта към гърдите, а човек никога не споменава кралските гърди.“

„Тогава може би да го кажа по друг начин: «Принцесата храни бебето си сама».“

„Това също навежда на мисли за кралските гърди, а кралските гърди никога не се излагат на показ.“

„Накрая — признава Холдън, надсмивайки се над предвзетите забрани на кралския протокол, махнах изречението.“

След раждането на несъмнения престолонаследник принц Филип изглежда като герой. Той е осигурил продължител на рода и монархията, при това момче. Бъдещият крал, Чарлс Филип Артър Джордж, е роден чрез цезарово сечение в Бъкингамския дворец шест дни преди първата годишнина от сватбата на родителите му, в 9:14 вечерта на 14 ноември 1948 година и тежи 7 паунда и 6 унции^[1].

Майка му настоява той да бъде роден в апартамента ѝ в Бъкингамския дворец, а не в специално подготвеното за целта отделение в болницата. „Искам бебето ми да се роди в собствената ми стая, сред нещата, които са ми близки“, заявява тя.

Като дете Елизабет е казала на гувернантката си: „Ще имам много крави, коне и деца.“ Когато двадесет и две годишната принцеса забременява, Крофи някак си не може да повярва, че тя ще има дете.

„Никак ли не се страхувате, Лилибет? — пита я тя. — Какво изпитвате?“

Елизабет отвърща, че чака с нетърпение събитието. „В края на краищата нали точно за това сме създадени.“

Една сутрин гувернантката я заварва разстроена от прочетеното във вестника съобщение за развода на нейна позната, която има малки деца.

„Защо хората постъпват така, Крофи — извърща очи към гувернантката си Елизабет. — Как могат да разбиват семейството си, след като трябва да мислят за своите деца?“

Крофи се опитва да обясни, че някои хора имат несъвместими характери, че някои семейства са нещастни, ала принцесата, която е отгледана в кралски дворец от любящи родители и прислужници, като че не може да го проумее.

„Но тогава защо изобщо се женят?“, пита Елизабет.

Крофи насочва темата към раждането, което ѝ предстои.

„Тя каза, че за нея няма значение дали първото ѝ дете ще е момче или момиче — спомня си Джон Дийн, камериер на принц Филип. — Струва ми се обаче, че херцогът много искаше да има син.“

Кралят е убеден, че бебето ще бъде момиче, защото женските гени са много силни и в двата рода: Филип е единственото момче, родено след четири момичета, а Елизабет е едното от двете момичета. Генетичната вероятност да се роди момиче безпокои краля, който иска внучето му да получава кралски почести, което включва поклоните и/или реверансите, съпътстващи титлата „Негово кралско височество“. От създаването на династията Уиндзор през 1917 година тази титла е запазена за синовете на суверена и изключва дъщерите му. Тъй като не е хазартен тип, предпазливият крал предпочита да не поема рискове. Седмица преди дъщеря му да роди (понеже не иска внукът му да бъде простосмъртен) той издава официален декрет^[2] и постановява, че всички деца на Елизабет и Филип ще бъдат смятани за кралски особи: към всички трябва да се обръщат с Ваше кралско височество и да им се дадат титлите принц и принцеса. По този начин той си осигурява внуче

с кралски ранг, дори да е момиче. Когато Елизабет ражда момче, кралят е във възторг и ентусиазмът му се предава на останалите в Двореца.

„Момче е. Момче е“, крещи един полицай пред вратите на двореца. Насъбралите се тълпи пеят с всички сили часове наред, докато страната празнува раждането на бъдещия крал. Кралското бебе е поздравено с четиридесет и един празнични изстрела от бойните кораби на Негово величество по целия свят. Уинстън Чърчил казва, че раждането на принц Чарлс е направило британската монархия „най-сигурната в света“. Министър-председателят Клемънт Атли поздравява кралското семейство, което чрез „примера си в личния живот, както и чрез самоотвержено изпълнявания дълг към обществото, е дало сили и утеха на много хора в това време на стрес и несигурност“.

В замъка Уиндзор звънът от двутонната вечерна камбана, която бие само за кралското семейство в четири случая — раждане, сватба, коронация и смърт, — се разнася в продължение на часове. През следващата седмица църковните камбани в Лондон бият ден и нощ, избухват фойерверки и от фонтаните блика синя — като за момченце — вода. През първата нощ в Бъкингамския дворец пристигат повече от четири хиляди телеграми и се налага временно да бъдат наети дузина машинописки, за да се справят с писмата и колетите, прииждащи от цялата империя и извън нея.

В деня след раждането на принц Чарлс кралят нарежда на работниците в Кларънс Хаус „да престанат да си правят толкова дяволски много почивки за чай“. Настоява да се трудят извънредно, за да подготвят резиденцията за преместването на дъщеря му, зет му и бъдещия му наследник от тесните им апартаменти в Бъкингамския дворец. По време на Втората световна война кралят предоставя Кларънс Хаус на британския Червен кръст. Когато решава да даде пострадалата от бомбардировките постройка, която няма отопление, бани и електричество, на дъщеря си като сватбен подарък, така че тя да може да живее близо до него, парламентът отпуска 50 000 лири (200 000 долара) за ремонт. Но честите прекъсвания на работата заради кретащата английска следвоенна икономика забавят осъществяването на проекта с осемнадесет месеца и в крайна сметка той струва пет пъти повече, отколкото пресушената от войната хазна е отпуснала. Въпреки това поданиците на краля не протестират. Кралското семейство е толкова обичано след войната, че обществото охотно приема струващия

1 милион долара ремонт на кралската резиденция и обзавеждането ѝ с кристални полилеи, сатенени пердета и златни кранчета. Само комунистическият вестник в Лондон недоволства от разходите за бъдещия суверен в момент, когато средната седмична заплата е по-малко от 25 долара и множество бездомни семейства зъзнат в изоставени военни казарми.

Кралицата засяга темата за бедственото положение на „всички онези, които живеят в нечовешки условия и мечтаят да имат собствен дом“. В обръщението си по радиото през 1948 година по случай сребърната сватба на Техни величества тя казва: „Сигурна съм, че търпението, толерантността и любовта ще им помогнат да запазят вярата си непокътната и няма да им позволят да загубят кураж, когато нещата изглеждат толкова трудни.“

Кралят продължава да се гневи на работниците в Кларънс Хаус, а и неговата раздражителност е подсилена от влошаващото му се здраве. На петдесет и три години навикът да пуши цигара след цигара му е докарал рак на белите дробове, макар и тази дума никога да не се споменава в негово присъствие. Смъртоносната болест е блокирала бронхите му, което го кара непрекъснато да кашля и му пречи да си поема дъх. Той разчита на доктора си сър Джон Уиър, мил седемдесет и две годишен хомеопат, който повече се шегува, отколкото да предписва лекарства, докато състоянието на Негово величество се влошава. Накрая симпатичният лекар извиква шестима други възрастни специалисти, които препоръчват операция, при която да се изреже левият дроб на краля. Никой от тях не споменава пред монарха за злокачествените разсейки и само един се осмелява да го предупреди да внимава с пушенето.

„Преди да направим тази операция, ще трябва да сведем цигарите до минимум“ — заявява Джеймс Лиърмант, най-големият английски специалист по сърдечносъдови заболявания. Той има смелостта да каже на своя суверен, че се самоубива с цигарите, но по това време никотинът вече се е превърнал в проклетие за династията Уиндзор: кралица Мери, Уиндзорският херцог и принцеса Маргарет са пристрастени, а дори и кралицата пуши по осем цигари на ден, макар и никога на обществени места.

Освен от рак на дробовете кралят страда и от атеросклероза, която причинява болезнени спазми в краката му. През 1949 година той

се подлага на операция на лумбалните вени, за да облекчи болката и да предотврати гангрена, което би означавало ампутирание на двата му крака. Сърдечните усложнения толкова го изтощават, че се налага да съкрати програмата си и да отложи кралската визита в Австралия и в Нова Зеландия.

Кралицата иска да скрие болестта на съпруга си, така че по време на публични изяви започва да слага грим на лицето му, за да заличи бледността. Всеки път, когато освежава с руж хлътналите му бузи, тя проклина херцога и херцогинята на Уиндзор: „Това не би се случило, ако Уолис не се беше довяляла от Балтимор!“ По нейна заповед Дворецът отрича, че кралят прикрива болестта си с помощта на козметика.

Кралицата е най-привлекателната личност в кралското семейство с присъщите ѝ интелигентност и незлобливост. Но след абдикацията през 1936 година е непреклонна в омразата си към херцога и херцогинята на Уиндзор. И сега, изпълнена с горчивина, тя обвинява тях за угасващия живот на съпруга си. „Само ако на Бerti му бяха спестени всичките тревоги по време на войната — пише в едно писмо, проклинайки абдикацията, станала причина съпругът ѝ да се възкачи на трона. — Само да не му се беше налагало да носи отговорността за целия свят на раменете си.“ Според нея и според свекърва ѝ кралица Мери вината за тревожното състояние на краля трябва да бъде хвърлена право върху „онази проклета Симпсън“.

Заета с влошаващото се здраве на съпруга ѝ, кралицата не обръща особено внимание на писмото от „Лейдис хоум джърнъл“, в което настоятелно я молят за бележки и поправки на откъси от ръкописа на Марион Крофърд, озаглавен „Малките принцеси“. Тя е изумена, че гувернантката на децата ѝ се готви да издаде мемоари за седемнадесетгодишната си служба в Двореца. Оттеглилата се през 1949-а шотландска учителка споделя, че е отлагала женитбата си до четиридесетгодишна възраст, за да се грижи за кралските деца. Чакала, докато Лилибет, на двадесет и три, и Маргарет Роуз, на деветнадесет, вече нямат всекидневна нужда от нея. Едва тогава решила, че би могла с чиста съвест да приеме предложението за женитба на майора в оставка Джордж Бътли. Кралското семейство не посреща с радост новината. Всъщност кралица Мери е ужасена.

„Скъпо дете, не можеш да ги оставиш — казва тя на Крофи. — Просто не можеш.“

Кралицата също е потресена от намеренията на Крофи, особено след като тя споменава, че смята да се омъжи три месеца преди принцеса Елизабет. Кралицата, която Крофи описва в книгата си като „неизменно мила“, „обикновено очарователна“ и „винаги приятна“, я поглежда студено. След миг ледено мълчание възстановява равновесието си.

„Трябва да разбереш, Крофи — казва тя, — че това изобщо не е уместно точно сега.“ В медения ѝ глас изведнъж зазвучават острите нотки на жена, открила, че кучето е направило поразия насред дневната ѝ.

Кралят, който обикновено се съгласява с жена си и майка си, изпада във величав гняв. Едва когато Крофи обещава да изчака да мине кралската сватба, той се успокоява. Тогава склонява да я направи носителка на Кралския викториански орден. Тази награда, учредена от кралица Виктория през 1896 година за членове на кралското домакинство, отличили се със службата си към суверена, не е достатъчна за Крофи, или поне така твърди кралицата. Според нея гувернантката е очаквала да получи най-високото отличие за членове на домакинството — Дейм^[3] на Кралския викториански орден, което рязко я издига над останалите. И тъй като не е почетена точно по този начин, тя си отмъщава, като пише мемоари и още две книги.

Кралицата обявява Крофи за предателка и никога повече не ѝ проговаря. Когато през 1988-а Марион Крофърд умира на седемдесет и осем години, никой от кралското семейство не присъства на погребението, нито пише съболезнователно писмо, нито пък изпраща цветя. Що се отнася до кралицата, за нея Крофи умира^[4] в деня, в който книгата ѝ излиза от печат.

Повече от всеки друг в семейството тя разбира значението на разкритите детайли и смекчените анекдоти. Дава си сметка за историческото въздействие на книги като тази на Крофи и въпреки засвидетелстваните в нея любов и привързаност към семейството кралицата никога не прощава на гувернантката. Не ѝ харесва, че Крофи я описва като инертна, нехайна майка, която малко се интересува от образованието на децата си, с изключение на умението им да пеят и танцуват. Тя се чувства предадена от твърденията, че е използвала

гувернантката като психолог, за да разговаря с трудната ѝ дъщеря Маргарет. „Знаех, че истинската ми работа като кралска гувернантка е приключила — пише Крофи, учила детска психология, преди да постъпи на служба в кралското семейство, — но при новия натоварен живот, който водеше принцеса Маргарет, майка ѝ смяташе, че час-два спокойни, неограничавани от нищо разговори за важни неща биха ѝ повлияли добре... Трябваше всеки ден да ходя в Двореца и да обсъждам с принцеса Маргарет каквото се наложи.“

Макар и да описва кралицата като „една от най-прекрасните личности, които съм срещала“, Крофи същевременно пише, че херцогинята на Кент е „изключително красива жена“, която, за разлика от кралицата, се е омъжила за „най-хубавия от принцовете“.

Кралицата се възмущава и от направените публично достойние интимни детайли, като „драпираното в синьо-зелено легло“ на краля в собствената му спалня, „отделена и отдалечена от тази на кралицата“. Не ѝ допада и това, че Маргарет Роуз приличала на „пълничка морскосиня рибка“ в банския си костюм, и пребледнява като смъртник, прочитайки колко „привързан към Лилибет“ бил „чичо Дейвид“ (Уиндзорският херцог). Ядосва се, че Крофи е позволила на света да подслуша трансатлантическия телефонен разговор, който кралят и кралицата провеждат с децата си през 1939 година: „Завършихме разговора, като вдигнахме кучето на кралицата Дуки и го накарахме да излае в телефонната слушалка с едно ощипване по задницата.“

Кралицата никога не прощава на гувернантката и разказите за детската стая на Лилибет, свидетелстващи за натрапчивите идеи на бъдещата кралица.

„Тя стана почти прекалено методична и подредена — пише Крофи. — По няколко пъти на нощ скачаше от леглото, за да сложи обувките си точно една до друга и да скатава дрехите си както трябва.“ Образът на това вманиачено дете, „прекалено прилежно, за да се чувства добре“, е твърде болезнен.

Кралицата съзнава, че „Малките принцеси“ ще направят Марион Крофърд най-цитираната кралска историчка на XX век, тъй като никой преди нея не е получавал толкова близък достъп до семейството. След това събитие всяко споменаване на името ѝ кара кралицата да се извързва с раздражение. Жаргонният израз, който използва за предателство, е „да извършиш крофи“.

Кралят и кралицата поръчват на адвокатите си да въведат клетвени декларации за спазване на поверителността^[5] за всички бъдещи прислужници. Всеки посмял да „извърши крофи“ е съден от Двореца и му е налагана забрана от съдилищата. Заради Крофи оттук насетне авторите на подобни мемоари трябва да продават произведенията си извън Обединеното кралство. Никой британски издател не би посмял да опозори монархията, пускайки спомени, неодобрявани от Двореца. Подобен акт би свидетелствал за скандално неуважение и между другото би отнел възможността за получаване на рицарско звание. През годините тайните на династията Уиндзор се разчуват, лишават монархията от нейната мистичност и унищожават вълшебството. През 1994 година химерата е вече толкова разголена, че почитта изцяло се е изпарила. Дори опасността от съдебно преследване не плаши кралската прислуга. С вълшебната приказка е свършено напълно, когато принц Чарлс, бъдещият крал на Англия, публично признава изневяратата си по телевизията. Тогава камериерът му разкрива, че той палува извън брачното си ложе.

„Беше в храстите с любовницата си и всичко бе изпоцапано с кал и мръсотия — казва отвратеният слуга, който споделя, че е трябвало да изпере кралската пижама. — Очевидно го правеха под открито небе.“ Камериерът е принуден да се откаже от работата, носеща му 18 000 долара годишно, но твърди, че не го е грижа. По това време вече не е чест да си член на кралското домакинство. Кралското семейство така главоломно се е сринало от пиедестала си, че дори дворцовата прислуга е слисана. Кралският гняв вече няма силата, която е имал през 1949 година.

По онова време на крал Джордж VI никак не му е лесно. Докато се опитва да се справи с международното брожение, предизвикано от книгата на Крофи, и със собственото си нестабилно здраве, зет му го измъчва с настояването да му бъде позволено да се върне на активна служба. Принц Филип, който се стреми към адмиралски чин, иска да напусне чиновническия си пост в Адмиралтейството, където по думите му „по цял ден размества кораби“, и да се посвети на кариерата си във флота. Кралят се противопоставя, защото знае, че Елизабет ще пожелае да придружи съпруга си при двегодишното му пътуване, а той не иска тя да заминава. Седмици наред се водят семейни преговори и едва когато Елизабет се съгласява да се връща в Лондон на всеки няколко

месеца, кралят склонява да освободи Филип от поста му. През октомври 1949 година Единбургският херцог отпътува за Малта, където чичо му Дики Маунтбатън, заместник-командир на средиземноморския флот, накрая му предоставя командването на фрегатата на Негово величество „Мегпай“. Уважаван, но не и обичан, той е наричан от своя екипаж „херцогчето“.

Спазвайки обещанието си, Елизабет се задържа няколко седмици в Лондон. Скоро обаче оставя единадесетмесечното си бебе с бавачките, баба му и дядо му. Пропуска рождения му ден, за да отиде при съпруга си в Малта за втората годишнина от сватбата им.

„Принцесата нямаше ясна представа как живеят хората извън стените на Двореца — казва гувернантката ѝ, Марион Крофърд. — Но... когато отлетя при принц Филип в Малта, тя за пръв път видя и усети върху гърба си живота на обикновените момичета, които не обитават дворец.“

Лейди Маунтбатън потвърждава това. В писмо до Джавахарлал Неру тя пише: „Прекрасно е да я видиш така сияеща и поне веднъж в живота си водеща малко или много нормално човешко съществуване.“

Маунтбатънови отстъпват жилището си във „Вила Гардаманджия“ на Елизабет и Филип по време на нейните посещения и принцесата така се забавлява, че удължава своя престой, за да бъде със съпруга си на Коледа. Тъй че малкият принц Чарлс прекарва празниците с бавачката, баба си, дядо си и прабаба си кралица Мери, която нарича „Ган Ган“^[6].

„Толкова е сладък, като топурка из стаята, и ние с удоволствие бихме го оставили да живее в Сандрингам — пише кралят за двегодишния си внук. — Той ще е представител на петото поколение, живеещо там, и аз се надявам да обикне мястото.“

Елизабет се завръща вкъщи едва когато съпругът ѝ отплава и лейди Маунтбатън я придружава до летището.

„Лилибет си замина просълзена и със заседнала в гърлото буца — пише Едуина Маунтбатън на своя приятелка. — Докато я настанях в самолета, имах чувството, че връщам птичка в много тясна клетка, и на мен самата ми стана тъжно и ми се доплака.“

След пристигането си у дома Елизабет открива, че е бременна. Така че през март 1950 година отново заминава за Малта, за да съобщи новината на съпруга си, и остава с него един месец. Връща се в Лондон

през май и вижда Филип едва когато той си идва вкъщи за раждането на дъщеря им Ан на 15 август 1950-а. Остава четири седмици преди да отпътува за Малта.

Елизабет отива при него през ноември за три месеца, отново оставяйки децата си с бавачките им и със своите родители. Придружавана от камериерката, лакея и телохранителя си, тя пристига на острова със спортния си автомобил, четиридесет сандъка с дрехи и нова малка спортна кола за своя съпруг. Прекарва дните си във фризьорските салони и в излежаване на слънце, пазаруване, обеда с офицерските съпруги. От време на време посещава военни бази, реже ленти и ходи в детски градини. Запълва вечерите си с партита, танци и кино. При по-късните си посещения пътува с Филип до Италия и Гърция. Пресата в Малта отразява частното пътуване като делово: „Тя се присъедини към съпруга си като жена на обикновен морски офицер.“ Но макар да твърди, че гледа на себе си като на „съпруга на моряк“, не се отказва от реверансите, нито от официалното представяне като „Нейно кралско височество принцеса Елизабет, херцогинята на Единбург“.

Малтийците са очаровани от нея и „Таймс ъф Малта“ публикува няколко материала, отразяващи визитите ѝ в „Ъндър-файв клъб“ — детска градина за деца под пет години, чиито бащи са разпределени на служба в Малта. Но вестникът не повдига въпроса защо тя, за разлика от останалите съпруги на военнослужещи е оставила децата си, ненавършили пет години, в Англия. Често се появяват нейни снимки — как се усмихва и маха с ръка на партита с шампанско, на посещения в църкви, на бойни кораби и в конюшни. Тя е приветствана като „най-обичаната, най-знатната моряшка съпруга, посещавала някога тези острови“.

У дома обаче коментарите на пресата съвсем не са така екзалтирани. В една статия се дава израз на изумлението, че е могла да изостави децата си за седмици наред, особено когато синът ѝ се разболява от ангина. Друг вестник я нарича „водевилна кралица от епохата на крал Едуард“. Упреците към теглото и гардероба ѝ я тревожат много повече, особено пък когато идват от страна на съпруга ѝ, отколкото критиките, свързани с децата ѝ.

„Нали нямаш намерение да носиш това нещо? — пита той, когато Елизабет влиза в стаята, за да му покаже новата си рокля. — Веднага го

съблечи.“

„Всичко това много я разстройва“ — пише Джефри Бока в една ранна биография. — Империята има принцеса, която обожава страстно, но която също така е твърде пълна и доста безвкусно облечена... Тъй като е непушачка, тя не може да разчита на никотина за снижаване на теглото си... затова се отказва от съдържащи нишесте храни и започва да взима хапчета за убиване на апетита: синя таблетка на закуска, зелена — на обяд, и шоколаденокафява — на вечеря.

Амфетамините, както и останалите медикаменти на принцесата, се набавят от прислужник, за да се запази тайната. „Когато ѝ предписаха приспивателни, за да може да си почива добре през нощта, аз ги купих на свое име — казва Джон Дийн. — Да не привличаме вниманието към покупката и към факта, че са за принцеса Елизабет.“

По време на най-продължителния престой на Елизабет в Малта пристига сестра ѝ и перспективата да бъдат в компанията на зашеметяващата принцеса с нацупени устни, с дълго, украсено цигаре и с рокли без презрамки предизвиква вълнение сред ергените, разпределени на малкия остров.

„Малта е с територия само деветдесет квадратни мили и визитата на принцеса Маргарет беше огромно, огромно събитие за мъжете, които почти пощуряха от възторг — спомня си Роланд Фламини, специален кореспондент на списание «Тайм». — Тогава бях тийнейджър и тъй като по това време баща ми пишеше конституцията на Малта, по-късно имах възможността да се запозная с принцеса Елизабет. Чудех се какво да ѝ кажа, така че смотолевих нещо за посещението на принцеса Маргарет и изразих надеждата, че е прекарала добре.“

„Нямам никаква представа — отвърна принцеса Елизабет с пискливия си глас. — Малката кучка още нито ми е писала, нито ми е благодарила.“^[7]

„Тогава разбрах, че у благовъзпитаната, високо морална принцеса има нещо, което не се вижда на пръв поглед.“

Поради влошаващото се здраве на баща ѝ Елизабет се връща в Лондон, Филип също пристига няколко месеца по-късно, след като напуска флота. На 16 юли 1951 година се сбогува с екипажа си. „Последните единадесет месеца бяха най-щастливите в моряшкия ми живот“, казва той. Пет дни по-късно отлита за Англия, където е

посрещнат на летището от малкия си син принц Чарлс и една от бавачките му. В този момент Елизабет е на надбягванията в Аскот.

През октомври 1951 година Елизабет и Филип са поканени да направят от името на кралското семейство обиколка из Канада, в която след дипломатически боричкания между англичани^[8] и американци е включено кратко посещение в Съединените щати. Височайшите особи отново поверяват децата си на грижите на бавачките, баба им и дядо им. Пропускат първите стъпки на принцеса Ан и третия рожден ден на принц Чарлс. Преди да отпътуват от Англия обаче, им избират подаръци и ги оставят на краля и на кралицата, за да им ги дадат. Потеглят на петседмичното си пътуване с четирима прислужници и 189 сандъка с дрехи. В един от куфарите е сложен запечатан пергаментов плик, съдържащ Декларация за встъпване в права, в случай че кралят умре по време на обиколката им. Прекарват близо месец в доминиона^[9], където целта им според сведения на британското външно министерство е да „развеят знамето“ пред четиринадесетте милиона души, които кралят продължава да смята за свои поданици. Той настоява за тази визита, след като чува премиера на Нюфаундленд да казва: „Със страната майка ни свързват само копринените нишки на сантименталността.“ Суверенът иска да заздрави тези нишки, така че Елизабет и Филип обикалят Канада нашир и надлъж два пъти, пропътувайки десет хиляди мили из Северна Америка, като не пропускат нито една провинция, включително Нюфаундленд. От всяка спирка по маршрута им Елизабет се обаждат на родителите си.

„Усмихваш ли се достатъчно, скъпа?“, пита кралицата.

„О, майко! — отвръща дъщерята. — Имам чувството, че се усмихвам непрекъснато!“

След това пътуване тя казва, че Канада „се превърна в мой втори дом във всяко отношение“. Филип обявява страната за „добра инвестиция“.

Когато височайшите особи пристигат във Вашингтон за двудневното си посещение, президентът Хари С. Труман ги посреща на летището. Такъв жест е необичаен за президент на Съединените щати, но Труман е благодарен на „приказната принцеса“, както нарича Елизабет, затова че е забавлявала дъщеря му Маргарет в Лондон. Единственото му дете е било прието от кралското семейство в Бъкингамския дворец, така че той се реваншира, като посреща Елизабет

с отворени обятия. Когато тя слиза по подвижната стълба, Труман я чака. Пренебрегвайки кралския протокол, се обръща към нея с нежното „скъпа моя“ и несприинудено я задържа при самолета десет минути, за да могат фотографите да направят снимките си. В това време Труман разказва анекдоти.

„Наоколо сновяха стотици полицаи — спомня си Джон Дийн. — Изказаха пред мен изненада, че принцесата и херцогът пътуват с толкова малко охрана. Никога няма да забравя пътешествието, което ни беше устроено до Блеър Хаус... ескортираха ни полицаи на мотори и през цялото време виеха сирени.“

Гъст кордон от униформени служители обгражда президента и охранява бронираната му лимузина. Вдигайки палец към силите на сигурността, Труман казва: „Предполагам, че вие нямате такива шантaви традиции като нашите.“ Знаейки, че предишната година пуерторикански националисти са направили опит да убият президента, Елизабет и Филип оценяват шегата на Труман. Докато стои с тях в официалната редица, той дава знак, че са готови, казвайки на помощника си: „Пусни клиентите.“ Усмивнатите лица на кралската двойка се появяват във вестниците на следващия ден и президентът изпраща снимките на краля. В саморъчно написаното писмо Труман нарича визитата огромен успех. „Току-що ни посетиха една прекрасна млада лейди и красивият ѝ съпруг — пише президентът. — Те покориха сърцата на всички граждани на Съединените щати... Казвам Ви го като баща на баща — ние можем да се гордеем с нашите дъщери. Но Вие сте по-щастлив от мен — защото имате две!“

Кралят отвръща на проявата на бащинска любов, като изпраща телеграма от Бъкингамския дворец: „Кралицата и аз бихме искали да знаете колко сме трогнати да чуем за топлия прием, който дъщеря ни и зет ни са получили във Вашингтон. Мислите ни се връщат към нашето собствено посещение през 1939 година, от което пазим толкова щастливи спомени. Много сме Ви благодарни, господин президент, за Вашата любезност и гостоприемство към нашите деца.“

Тъй като Белият дом е в процес на ремонт, Бес Труман се опитва да поразкраси Блеър Хаус. Тя демонтира всички климатични инсталации, както гостите са помолили, и макар да се изненадва от желанието им да бъдат настанени в отделни спални, приготвя апартамент за принцеса Елизабет и премества в него тапицираното със

синя дамаска легло с балдахин и четири колони, което тя дели с Труман. В гостната на принцесата първата дама окачва завесите на цветчета от президентската спалня и приготвя съседния зелен апартамент за принц Филип. „Внесохме вътре малък ориенталски килим, маса и няколко книги, за да му придадем по-голям уют — спомня си икономът на Белия дом, Дж. Б. Уест. — Но принцесата все пак трябваше да се задоволи с бетонна вана.“

Камериерката и гардеробиерка на принцесата БоБо Макдоналд оглежда всичко, преди Нейно кралско височество да пристигне, и обявява обстановката за задоволителна. „О, съвсем като спалнята ѝ в замъка Уиндзор“, казва тя.

По време на посещенията си в чужбина Елизабет никога не се оплаква от жилищата, в които бива настанявана. При следващата си визита във Вашингтон кралската двойка отново отсяда в Блеър Хаус и цяла нощ двамата се будят от влизането и излизането на агентите от секретните служби. На сутринта Филип протестира пред шефа на протокола на Съединените щати Хенри Като. „Слушайте, Като. Да не би в тази къща да има специално наети хора, които да тряскат вратите?“ Силно сконфузен, Като веднага нарежда всички каси на вратите да бъдат обшити с кече.

Майка на президента, принудена поради напредналата си възраст да пази леглото на последния етаж на Блеър Хаус, чака с нетърпение да се запознае с младото семейство. „Ще ме убие, ако не ѝ се даде възможност да ви поздрави“, казва Труман на принцесата. Така че Елизабет и Филип изкачват заедно с президента шестте стълбища.

„Майко — изревава Труман, — доведох принцеса Елизабет да те види!“

Немощна и почти глуха, на деветдесет и осем години, Марта Труман е научила, че на 25 октомври 1951-ва Уинстън Чърчил отново е станал министър-председател. Тъй че се чувства подготвена за срещата с височайшата двойка.

Дребната възрастна жена разцъфва в усмивка. „Толкова се радвам, че са избрали баща ви“, казва тя.

Елизабет се усмихва, Филип се разсмява, а Хари Труман отмята глава назад и избухва в гръмогласен смях.

Дружелюбният президент си е спечелил обичта на своите гости и Елизабет му написва благодарствено писмо от три страници. „Ще

пазим дълго спомена за посещението си във Вашингтон и сме Ви много благодарни, че ни поканихте. Мъчно ни е единствено, че останахме толкова кратко при Вас, но онова, което видяхме, ни кара още повече да желаем да дойдем отново някой ден...”

Британската компания „Парамаунт нюз“ заснема хиляда фута лента за височайшата визита във Вашингтон, защото след пребиваването на американски военни в Англия по време на войната британците са заинтригувани от Америка. Те изпълват киносалоните, за да видят материала. Външното министерство дава висока оценка на британския посланик в Съединените щати за добре свършената работа и той пише на президента: „Много съм доволен от успеха, който имаше посещението на принцеса Елизабет и Единбургския херцог, и бих искал да Ви засвидетелствам собствената си дълбока благодарност. От онова, което ни казаха, зная колко много са харесали принцеса Елизабет и съпругът ѝ престоя си в Блеър Хаус.“

При завръщането си Елизабет и Филип са поласкани от похвалите, отправени към тях, за подобряването на англо-американските отношения. Кралят и кралицата ги посрещат на гара „Виктория“ заедно с принц Чарлс, който се държи срамежливо с родителите си, сякаш са непознати. Снимката на принцеса Елизабет, поздравила тригодишния си син с потупване по гърба, ще я преследва и години по-късно, когато момчето пораства и позовавайки се на фотографията, я укорява, че е била студена и дистанцирана майка.

Кралят, подложил се на три операции в разстояние на три години, твърди, че се чувства дотолкова по-добре, че иска да осъществи посещението си в Австралия и Нова Зеландия. „Операцията не е болест — казва той, — и едно пътуване по море ще ми се отрази ободряващо.“ Лекарите му обаче са непреклонни, така че Елизабет и Филип отново са натоварени да изпълнят дълга си. Кралят получава колебливото съгласие на докторите да запланува терапевтично пътуване до Южна Африка през март следващата година. Страната ликува по повод на възстановяването му. „Тогава той беше болезнено почитан“, спомня си писателката Ребека Уест. Девети декември 1951 година е определен за Национален ден на благодарността. Църковните камбани бият, Британската общност благодари на Бога, а кралят посвещава лекарите си в рицарство. Пет дни по-късно той празнува в Бъкингамския дворец своя петдесет и шести рожден ден.

Подготвяйки тежкото пътуване, което им предстои след пет месеца, Елизабет моли в маршрута да се добави спирка за почивка, за да може да види резерватите за диви животни в „колониална Кения“, както я наричат тогава. С Филип искат да се отбият във вилата „Сагана Роял Лодж“ в Ниери, която е сватбеният им подарък от народа на Източна Африка.

На 31 януари 1952 година двойката се качва на самолета в Лондон заедно с малка група съпровождащи ги лица. Кралят, кралицата и принцеса Маргарет отиват на летището да ги изпратят. На борда на сребристосиния кралски самолет суверенът се обръща към БоБо Макдоналд, личната гардеробиерка на дъщеря му.

„Грижи се за принцесата вместо мен, БоБо — заръчва ѝ той. — Надявам се пътуването да не бъде твърде изморително.“

Слиза и остава в подножието на стълбата, измъчен и гологлав. Кинокамерите са го запечатали, свил се в палтото си под жилещо студения вятър. Маха на дъщеря си и се взира след самолета, докато той заприличва на точка в небето. Никога повече не я вижда.

Пет дни по-късно в Сандрингам в ранните часове на 6 февруари 1952 година той получава коронарна тромбоза и умира в съня си. Същата сутрин, докато кралицата пие чая си, сър Харолд Кембъл влиза в стаята, за да ѝ каже, че кралят е издъхнал. Тя се втурва към спалнята на съпруга си, застава до леглото и целува челото му за последен път. „Не бива да оставяме краля сам — казва тя. — И трябва да уведомим Лилибет.“ Бързо се поправя: „Трябва да уведомим кралицата“.

Флигел-адютантът излиза от стаята, за да съобщи ужасната новина на младата жена, която напуска страната като принцеса и ще се завърне като кралица. Кембъл не успява да се свърже, тъй като тропическа буря е прекъснала телефонните връзки в Кения. Така че се обажда в Ройтерс — най-благонадеждната новинарска агенция според него, и ги моли да предадат съобщението. Елизабет и Филип са прекарвали нощта в Тритопс, отдалечения наблюдателен пост в африканската джунгла, където гледат как животните се събират да ближат сол в сянката на връх Кения. На зазоряване изтощената двойка се завръща в „Сагана Роял Лодж“ да поспи няколко часа. Репортерът на Ройтерс получава сензационната вест от Лондон и открива личния секретар на кралицата Мартин Чартърис.

„Спомням си, че извади с треперещи пръсти цигара, преди да се осмели да ми каже, че кралят е мъртъв“, разказва Чартърис, който съобщава новината на Майкъл Паркър, адютанта на принц Филип: „Майк, бащата на работодателката, ни е мъртъв. Предлагам да не казваш на дамата поне докато вестта не се потвърди.“

Бритиш бродкастинг корпорейшън^[10] предава официалното съобщение в 10:45 сутринта на 6 февруари 1952 година и в знак на уважение не излъчва нищо повече до края на деня. Зашеметените тълпи изпълват мокрите от дъжда лондонски улици, а шофьорите на таксите стоят по средата на пътя до колите си и плачат. Църковните камбани бият по петдесет и шест пъти — по един удар за всяка година от краткия живот на краля. Мъката на Англия намира отглас по целия свят. В Австралия един член на парламента казва: „Изгубихме велик човек.“ В Америка Камарата на представителите приема съболезнователна резолюция и закрива заседанието. Президентът Труман пише в дневника си: „Той беше велик човек. Струваше два пъти повече от брат си Ед.“

Братът, Уиндзорският херцог, научава новината в Ню Йорк, където двамата с херцогинята са отседнали в хотел „Уолдорф-Астория“. Уинстън Чърчил го съветва да се върне в Англия веднага, но го предупреждава да не взема съпругата си, която не би била приета подобаващо. Херцогът отплава за Англия сам. Прилича на изгубено камъче, изпаднало от вълшебна гривна. Отсяда при майка си в Марлбъроу Хаус, макар и да негодува срещу омразата на кралица Мери към жена му.

В Кения Майкъл Паркър влиза забързано в стаята на принц Филип да го събуди. „Негово задължение беше да съобщи на кралицата — казва Паркър. — Вероятно най-лошият миг в живота му. Успя да отрони единствено: «Това ще бъде ужасен удар.» Изведе я в градината и двамата се разхождаха бавно напред и назад по алеята, докато той й говореше, говореше, говореше... Никога през живота не ми е било толкова жал за някого. Филип не е от хората, които показват чувствата си, но тези неща се долавят по лицето — от начина, по който се изменят чертите. Никога няма да го забравя. Изглеждаше така, сякаш бяха стоварили на гърба му тежестта на половината свят... Останалите от групата се впуснаха да действат и отсъстваха през следващия час.“

Елизабет приема новината, без да трепне. Връща се бавно във вилата, където БоБо Макдоналд ѝ лъска обувките. Личната ѝ гардеробиерка я посреща с дълбок реверанс. „О, БоБо, недей — спира я тя. — Ти не е необходимо да го правиш.“ Придворната ѝ дама Памела Маунтбатън се втурва да я утеши с прегръдка.

„О, благодаря — казва новата кралица. — Но толкова съжалявам, че се налага да се върнем в Англия и че това проваля плановете на всички.“

Мартин Чартърис влиза с ужасяващия плик, съдържащ документите за унаследяване, в които трябва да се впише името на новия суверен.

„Направих, каквото беше необходимо“ — спомня си той. — Обърнах се към нея: „Единственият въпрос, който трябва да ви задам на този етап, е, как искате да бъдете наричана, когато се възкачите на трона?“

„О, с моето собствено име, разбира се. Елизабет. Как иначе?“

„Добре. Елизабет. Елизабет Втора.“

Години по-късно Чартърис описва реакцията на новата кралица: „Спомням си я минути след като стана кралица“ — минути, не часове, — изглеждаше направо въодушевена. Нямаше сълзи. Стоеше там, съдържана, с позачервено лице. Просто очакваща съдбата си.

„За Филип беше доста по-различно. Седеше отпуснат пред един брой на «Таймс». Случилото се щеше да промени целия му живот: да му отнеме емоционалната стабилност, която най-накрая беше намерил.“

Чартърис събира представители на пресата, за да им съобщи за „дамата, която сега трябва да наричаме кралица“. Моли фотографите да уважат чувствата ѝ, като не правят снимки при отпътуването ѝ. Те се подчиняват и стоят, докато тя минава, държейки фотоапаратите си отпуснати в левите си ръце, а десните са допрели до сърцата си. Народът на Кения обгражда черния път до летището в плътна редица, дълга четиридесет мили. Черни африканци, кафяви индийци и бели европейци, всички те — поданици, скланят глави в мълчалива почит.

„По време на полета до Лондон почти не се водеха разговори — спомня си Джон Дийн. — С БоБо седяхме заедно, а кралската двойка — точно зад нас... Кралицата стана един или два пъти по време на пътуването и когато се връщаше на мястото си, изглеждаше сякаш е плакала.“

Тя е облечена с лятната рокля в бежово и бяло, с която е била в Кения, и отказва да сложи траур до последния момент. При приземяването поглежда през прозореца и вижда министър-председателя Чърчил да чака с група възрастни мъже в строги, купени с купони черни костюми и с черни ленти на ръцете. Ахва при вида на дългата редица черни даймлери.

„О, Господи — прошепва тя на придворната си дама. — Докарали са катафалката.“

Владееща се, но неуверена какво трябва да направи, Елизабет се обръща към съпруга си.

„Сама ли да сляза?“

„Да“, отвръща той, внезапно осъзнавайки превъзходството ѝ. Като поданик на съпругата си сега трябва да я нарича „мадам“ на обществени места и да върви на четири крачки зад нея.

По бузите на Чърчил се стичат сълзи, докато се опитва да се овладее и ѝ изказва съболезнованията си.

„Трагично завръщане у дома — отвръща кралицата, — но спокоен полет.“

След като благодари на екипажа на самолета, тя се качва в семейния даймлер и потегля към Кларънс Хаус, където облечената в черно кралица Мери я очаква, за да ѝ изкаже почитанията си.

„Старата ѝ баба и поданичка трябва първа да ѝ целуне ръката“, заявява кралица Мери.

Осемдесет и пет годишната жена, която ще издъхне тринадесет месеца по-късно, е тази, която е въвела жалейните стандарти в кралското семейство. След като погребва съпруга си крал Джордж V и двама от петимата си синове, тя обявява черното за цвят на скръбта, който може да се носи само при смърт. Така че жените от династията Уиндзор никога не обличат черно, освен ако не са в траур. „Когато членовете на кралското семейство пътуваха, винаги слагахме нещо черно в багажа им, в случай че ни застигне нечия смърт — казва Джон Дийн. — Затова новата кралица успя да пристигне от тропическа Африка, облечена подobaващо с проста черна рокля, палто и шапка.“

Кралицата поздравява баба си както обикновено — целува я по двете бузи и прави реверанс. Кралица Мери се намръщва и поклаща глава, настоявайки тя да е тази, която да засвидетелства почитта си. Въпреки тормозещия я артрит, се отпуска до земята в дълбок реверанс

пред двадесет и пет годишната си внучка, която сега е неин суверен. След като се изправя, възрастната кралица сгълчава новата: „Лилибет казва тя, — полата ти е прекалено къса за траурно облекло.“

След срещата с баба си кралицата е отведена в двореца „Сейнт Джеймс“, откъдето произнася трогателна прокламация при възкачването си на престола. „Сърцето ми е твърде развълнувано, за да мога днес да ви кажа нещо повече от това, че винаги ще работя така, както работеше баща ми“, изрича тя.

В Сандрингам майка ѝ и сестра ѝ я очакват, потопени в собствената си мъка. Принцеса Маргарет се е заключила в стаята си, почти безутешна. „Струва ми се, че животът е спрял завинаги — казва тя на майка си. — Чудя се как би могъл да продължи.“ Петдесет и една годишната кралица, все още без черни дрехи, отказва да сложи траур. Връща се в стаята си и започва да пише писма. Знае, че сега я очаква ролята на вдовстваща кралица — титла, която я кара да изтръпва. Пренебрегвайки протокола, тя настоява да я наричат кралица Елизабет кралицата-майка. Биографката ѝ Пинелъпи Мортимър предполага, че е измислила тази титла, тъй като не е могла да приеме внезапно понижения си статут след смъртта на своя съпруг. „По този начин — пише Мортимър — прави така, че да бъде наричана кралица два пъти.“^[11]

Тригодишният внук на краля Чарлс е почти забравен в огромния, притихнал дворец Сандрингам. Играе си сам, плъзгайки един зелен крокодил нагоре и надолу по големия махагонов парапет на стълбището.

„Какво се е случило, нани? Какво се е случило?“, пита той грижещата се за него бавачка Хелън Лайтбоди.

„Дядо заспа завинаги“, отвръща тя, покланяйки се на обърканото момче, което сега е херцог на Корнуол, херцог на Родсей, граф на Карик, барон на Ренфру, лорд на Британските острови и Велик стюард на Шотландия. Като несъмнен престолонаследник той е с по-висок ранг от баща си. Нани хваща кралския си повереник за ръката и го повежда към леглото за следобедния му сън.

На горния етаж изнасят тялото на краля от спалнята му, за да го преместят в малката семейна църква „Света Мария Магдалена“, където над него бдят денонощно работниците от имението му, облечени в същите зелени бричове от туид, които са носели, когато са ловували със

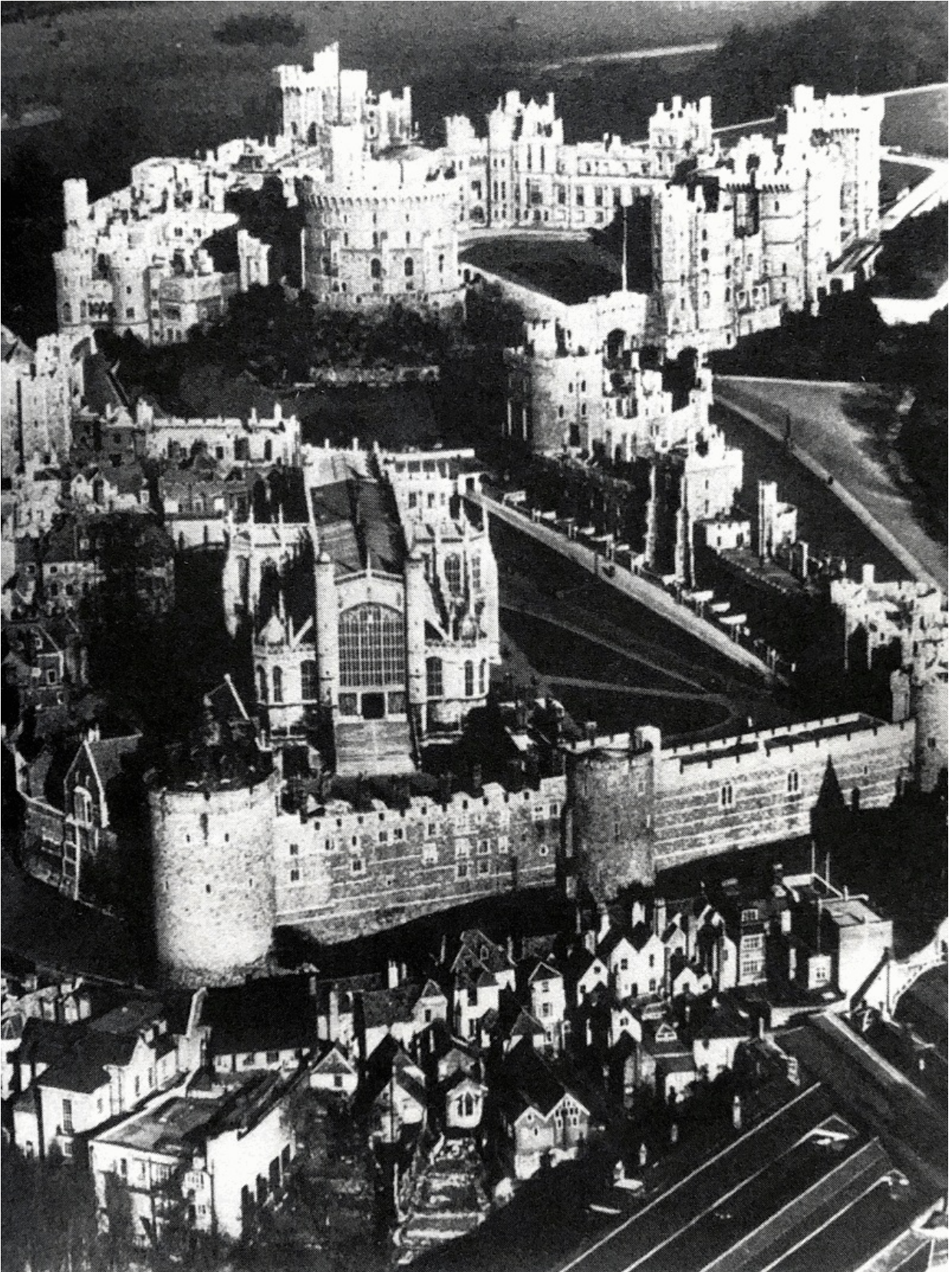
своя суверен. Покриват с пурпурното кралско знаме ковчега, който са изработили сутринта от сандрингамски дъб. До него поставят белия венец от Уинстън Чърчил. Министър-председателят е написал саморъчно: „За доблест“. Цветята от кралицата за баща ѝ пристигат малко по-късно и биват положени върху ковчега с картичката ѝ: „На милия Папа от твоята тъгуваща Лилибет“. Реверансът пред тялото на баща ѝ по време на погребението е последният в живота ѝ.

Историците определят краля като важен символичен водач на британците по време на Втората световна война, но посочват също, че царуването му бележи края на Британската империя. Без да е повече крал и император, Джордж VI бива понижен до глава на Британската общност и с тъга наблюдава как Великобритания се превръща в социална държава. Френският посланик обаче отбелязва, че той е завещал на дъщеря си „толкова стабилен трон, какъвто Англия не е познавала почти през цялата си история“. За сънародниците си кралят остава достоен за почит герой и заслужаващ уважение суверен. След смъртта му войниците носят черни ленти на ръкавите, а хората даряват пари за мемориален фонд. Парламентът гласува сумата от 168 000 долара, за величествената церемония по държавното погребение на 16 февруари 1952 година, която включва застилане на паважа с пурпурен плат, така че белите найлонови възета, с които ковчегът на краля бива преместен в катафалката, да не докоснат земята.

В този ден паметта на монарха е почетена с двуминутно пълно мълчание. Един мъж, който непокорно тропа с крака на улицата, е арестуван за оскърбително поведение. Тълпи от разгневени британци се нахвърлят върху него, докато не се оказва на сигурно място в ръцете на един полицаи. Същия следобед в съда го глобяват 2,80 долара, защото е нарушил мълчанието в памет на краля.

От мига, в който слиза от самолета в Лондон, новата кралица е обсадена от придворни, съветници и флигел-адютанти, които настойчиво я напътстват относно официалното опело на баща ѝ в Уестминстър Хол, полагането на тялото в параклиса „Сейнт Джордж“ в замъка Уиндзор и дългия период на национален траур. Осведомяват я за протокола при приемането на пристигащите за погребението министър-председатели и високопоставени представители на страните от Общността, за начина, по който трябва да посрещне седемте суверени на други държави, както и чичо си Дейвид, Уиндзорския херцог, който

поставя един деликатен въпрос. Той държи да обсъдят продължаването на годишната издръжка от 70 000 долара, която е получавал от баща ѝ след 1936 година. Тъй като тези лични фондове сега са нейни, тя трябва да реши как да постъпи.

Замъкът Уиндзор е най-известният символ на британската монархия. Вилхелм Завоевателя избира мястото за крепост, след като завоюва Англия в 1066 година. През 1917-а, когато крал Джордж V трябва да прикрие германския си произход, назовава кралската династия с името Уиндзор.

Кралица Виктория през 1893 година. След смъртта на съпруга си принц Алберт в 1861 г. тя слага траур и носи черни дрехи през останалата част от живота си. Тук е заснета със своя син, херцога на Йорк, който по-късно ще стане крал Джордж V, и съпругата му, херцогинята на Йорк, бъдещата кралица Мери.

Кралица Мери с трима от петте си синове: принц Алберт, който става крал Джордж VI; принц Едуард (Уиндзорски херцог), бъдещия крал Едуард VIII; принц Джордж (херцог на Кент), който умира по време на Втората световна война. Отсъстват принц Хенри, по-късно херцог на Глостър, и принц Джон, който умира през 1919 г. на четиринадесетгодишна възраст.

Германското кралско семейство на Англия се преобразява в династията Уиндзор. Отляво принцеса Мери, единствената дъщеря на крал Джордж V и кралица Мери, заобиколена от четирима от петте си братя.

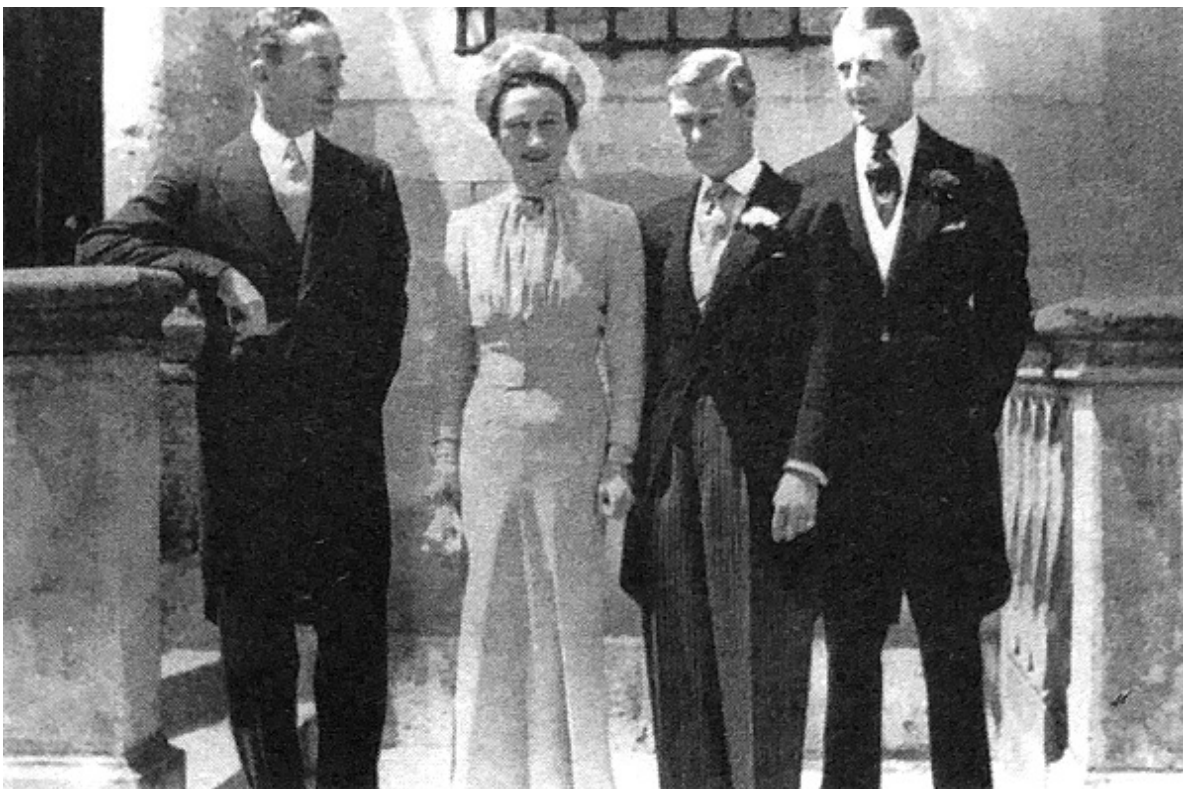

Първата публикувана снимка на Нейно кралско височество принцеса Елизабет на две години през май 1928-а с бавачката ѝ Клеър Нйт

пред дома на херцога и херцогинята на Йорк, бъдещите крал Джордж VI и кралица Елизабет.

"Британците мразеха онази американка", казва кралският флигел-адютант Едуард Дъдли Меткалф, припомняйки си текстовете плакати от времето на абдикацията.

"Възнамерявам да се ожения за мисис Симпсън в мига, в който тя бъде свободна да встъпи в брак — заявява крал Едуард VIII на министър-председателя. — Ако мога да го сторя като крал, много добре... Но ако ли не... готов съм да се оттегля." Той се отказва от трона през 1936 г. и след втория ѝ развод се венчава за четиридесетгодишната Уолис Уорфийлд Симпсън на 3 юни 1937-а във Франция.

"Нашето семейство, ние четиримата", така новият крал, Джордж VI, описва себе си, съпругата си кралица Елизабет и своите две дъщери, принцесите Маргарет и Елизабет.

Херцогът и херцогинята на Уиндзор изглеждат очаровани от срещата си с Хитлер през 1937 година.

Кралят и кралицата, придружени от министър-председателя Уинстън Чърчил, оглеждат нанесените от бомбите поражения на Бъкингамския дворец през Втората световна война.

Кралица Елизабет и мисис Франклин Д. Рузвелт в президентската лимузина по време на парада в чест на Техни величества във

Вашингтон. Кралят и кралицата посещават Белия дом, за да апелират за интервенция на САЩ във Втората световна война.

Принцеса Елизабет се сгодява за лейтенант Филип Маунтбатън на 9 юли 1947 г. въпреки първоначалните възражения на родителите си.

Филип се е отказал от гръцката си кралска титла и е приел германската фамилия на дядо си по майчина линия.

На 20 ноември 1947 г. принцеса Елизабет се омъжва за принц Филип в Уестминстърското абатство. „Не знам дали постъпвам много смело — споделя младоженецът със свой роднина, — или много глупаво“.

"МОМЧЕ Е", пише на плаката, окачен на входа на Бъкингамския дворец на 4 ноември 1948 г., с който се оповестява раждането на принц Чарлс Филип Артър Джордж. Кралят и кралицата с принцеса Елизабет и Единбургския херцог след кръщаването на първото им дете.

След тримесечна кралска обиколка принцеса Елизабет се завръща в Лондон със съпруга си. Тя поздравява малкия си син Чарлс с потупване по рамото, докато Филип прегръща майка ѝ.

Жалеещите жени от династията Уиндзор на погребението на крал Джордж VI на 6 февруари 1952 г.: дъщерята на краля Елизабет; неговата осемдесет и пет годишна майка Мери, която умира след тринадесет месеца; вдовицата на краля Елизабет, по-късно нарекла себе си Нейно величество кралица Елизабет кралицата-майка.

Заобиколена от семейството си, Елизабет II маха на своите поданици от балкона на Бъкингамския дворец в деня на коронацията (2 юни 1953 г.). След наложения от войната четиринадесетгодишен режим на строги икономии, реконструкции и ограничения Англия похарчва 300 милиона долара през седмицата на събитието. Роклята на кралицата струва на правителството ѝ 1 милион.

Новата кралица се среща с любимия си министър-председател Уинстън Чърчил. „Той винаги беше толкова забавен“, казва тя. Чърчил признава, че „малко се е влюбил“ в своя монарх, чийто портрет е закачил над леглото си.

Принцеса Елизабет с любимия си американски президент Хари Труман по време на първото ѝ посещение във Вашингтон през 1951 година.

Принцеса Маргарет се отърсва от спомена за Питър Таунзенд чрез Антъни Армстронг-Джоунс, простосмъртния, станал граф на Сноудън. Те се оженват на 6 май 1960 г. и създават две деца, Дейвид и Сара.

Роди Люелин среща принцеса Маргарет в 1973 г., когато тя е на четиридесет и три, а той — на двадесет и три. Любовната им връзка, станала публично достояние, кара кралицата да порицае сестра си, че „води живот на уличница“.

Нейно кралско височество принцеса Маргарет е първата от британското кралско семейство, която се развежда. Тя не е имунизирана срещу разразилия се скандал. Преживява нервен срив и постъпва в болница с гастроентерит и алкохолен хепатит. В един момент заплашва да се самоубие.

SUNDAY EXPRESS

JULY 17 1957 *Journal of the American Medical Association* 165:1000-1001

THIS SMILING DAY

146

На слуховете за разпадация се брак на кралицата се дава гласност за първи път през февруари 1957 г. в американските вестници. Прессекретарят ѝ отрича мълвата: „Не е вярно, че между кралицата и Единбургския херцог има разрыв... Това е лъжа.“ И все пак кралската двойка, разделена от четири месеца, демонстрира твърде показно събирането си пред фотографите.

Из личния албум на кралицата: Нейно величество в леглото с децата си Ан (на тринадесет години), Чарлс (на петнадесет) и Андрю (на четири) след раждането на последното ѝ дете Едуард през 1964 година. Тази снимка се появява в Англия само веднъж. След поместването ѝ в „Дейли експрес“ Дворецът обявява: „Тъй като снимките са от строго лично естество, кралицата, естествено, би предпочела да не се отпечатват. Затова не можем да одобрим публикуването им в бъдеще“.

Отчаяният принц Чарлс на тринадесет години, нападнат от фотографите. „Самотата е нещо, от което кралските деца винаги са страдали и ще страдат — казва лорд Маунтбатън. — Наистина не може да бъде другояче“.

Най-хубавата снимка на кралица Елизабет II: няма кучета, няма чанти няма смръщени вежди.

Американските височайши особи се срещат с английските кралски особи през 1961 г., когато Нейно величество и Единбургският херцог посред президента Джон Ф. Кенеди и първата дама Жаклин в Бъкингамския дворец.

Адвокатът на херцога твърди, че това е доживотна пенсия и компенсация от страна на брата на херцога за отказа му от наследството. Херцогът си дава сметка, че новата кралица ще обсъди искането му с майка си и с кралица Мери. „Ужасно е да си дотолкова зависим от тези студенокръвни кучки — пише той от Лондон на съпругата си. — Страхувам се, че имат прекрасно извинение заради националната икономика, ако пожелаят да го използват.“

Но те нямат нужда от него. Кралицата-майка заявява, че херцогът вече е получил милиони, които херцогинята просто е профукала за разни прищевки, като например сатенени възглавнички за своите кучета и парфюми „Диорисимо“, с които пръска цветята си, за да ухаят по-

силно. Кралица Мери, която колекционира антики — често като посещава домовете на приятели и после изпраща прислужниците си да „се осведомят“ (тоест да вземат) предмета, който я е възхитил — отбелязва, че херцогинята-прахосница ще похарчи парите само за да задоволи страстта си към обувките, изтъквайки, че веднъж купила петдесет и шест чифта наведнъж. Новата кралица отстъпва пред майка си и баба си и решава да не плаща на херцога.

След смъртта на краля цялото негово имущество преминава направо към новия суверен, включително дворците, двадесетте му кобили, придворните и личният му секретар сър Алън (Томи) Ласелс. Така че практически майката и сестрата на Елизабет вече нямат домове, коне и придворни. И което е по-лошо, изселването им от Бъкингамския дворец би означавало, че Елизабет и Филип ще трябва да напуснат Кларънс Хаус, а те и двамата не го желаят — и да се преместят в Бък Хаус, както наричат Бъкингамския дворец.

„О, Господи, сега ще трябва да живеем зад огради“, възкликва Елизабет.

„По дяволите“, отвърща съпругът ѝ. Той се ужасява от перспективата да замени модерните удобства на Кларънс Хаус със студените, подобни на хангари помещения в Бъкингамския дворец с неговите 10 000 прозореца, дългите общо 3 мили, покрити с червени килими коридори, 1000 часовника, 10 000 броя мебели, 690 стаи, 230 прислужници и 45-акровия заден двор. Крал Едуард VII го е кръстил презрително „гробницата“. Крал Едуард VIII, по-късно Уиндзорски херцог, се оплаква от миризмата на влага и мухъл, а бащата на кралицата крал Джордж VI го нарича „хладилник“. Така че принц Филип, който казва, че „се чувства като квартирант“, предлага да използват двореца като офис и сграда за официални приеми и да продължат да живеят в Кларънс Хаус. Кралицата излага идеята пред Уинстън Чърчил, който запелтечва от възмущение. Настоява, че Бъкингамският дворец е мястото, където суверенът трябва да живее и да работи — фокусираща точка за нацията и символ на монархията.

Тъй като не дръзва да спори с уважавания държавен мъж, кралицата се съгласява и послушно определя датата на преместването. Съпругът ѝ е толкова разгневен, че поръчва да свалят ламперията от бял клен от кабинета му в Кларънс Хаус и да я монтират в спалнята му в Бъкингамския дворец. После Чърчил препоръчва на кралицата да

обмисли размяната на резиденциите с майка си и сестра си. Министър-председателят споделя своята загриженост за душевното състояние на майка ѝ. Бил чул, че в мъката си разстроена вдовица се е обърнала към спиритуализма и дори е участвала в сеанс, за да разговаря с мъртвия си съпруг. Чърчил е толкова обезпокоен от мисълта за общуващата с духове душа на кралицата-майка, че отива в Бъкингамския дворец, за да я убеди да се отдаде на активна дейност. Изтъква, че държавата сега се нуждае от нея повече, отколкото докато съпругът ѝ е бил жив. Предлага да облекчи връщането ѝ към общественото ангажиран живот, като направи Кларънс Хаус неин лондонски дом.

„Кралицата-майка винаги е имала високо мнение за бляскавите удобства, сред които дъщеря ѝ и зет ѝ живеят в модернизирания Кларънс Хаус — казва Джон Дийн, — и дори им завиждаше за това. Но когато ѝ предложиха да се пренесе там, не изглеждаше изпълнена с желание да напусне двореца. И то е съвсем обяснимо, защото обширният ѝ апартамент бе пълен със спомени за обичния ѝ съпруг.“

Кралицата-майка отговаря на Чърчил, че цветовата гама на Кларънс Хаус не ѝ харесва. Той предлага да я промени. Тогава тя казва, че не би могла да понесе раздялата със спалнята си в Бъкингамския дворец, защото камината ѝ била личен подарък от краля. Чърчил я уверява, че ще преместят камината в Кларънс Хаус. Кралицата-майка отново се противопоставя, като изтъква, че не може повече да си позволява да живее в подобен лукс. В отговор Чърчил я уведомява, че поради жизненоважната ѝ роля за монархията правителството възнамерява да ѝ отпусне 220 000 долара, за да обнови жилището по свой вкус, както и годишна издръжка от 360 000 долара, плюс персонал от петнадесет души. Предоставени са ѝ също и още два двореца: Роял Лодж — елегантна готическа сграда в Уиндзор Грейт Парк, близо до замъка Уиндзор, и Бъркол в Шотландия. В добавка кралицата-майка купува замъка Мей в Шотландия, заобиколен от двадесет и пет хиляди акра равна земя. И все пак тя се колебае да приеме идеята на Чърчил. „Вече се готвех да ѝ предложа и Биг Бен — казва той по-късно, — но тя отстъпи — навреме.“

И новата кралица се съгласява с всичко. Елизабет съчувства на майка си за внезапната загуба на кралските прерогативи, на които се радва в продължение на шестнадесет години — скъпоценните камъни

на короната, дворците, прислужниците, титлата. Но тя не си дава сметка, че на майка ѝ най-много ѝ липсва властта, която е споделяла с краля. Осъзнава го едва когато вижда писмото, написано от кралицата-майка до приятелката ѝ лейди Еърли:

О, Мейбъл, да знаете колко ми е трудно; как се борех със себе си. През всичките тези години кралят споделяше всичко първо с мен. Толкова ми липсва това.

Кралицата бързо поръчва нова червена кожена куриерска чанта, върху която със златни букви е изписано „НВ кралица Елизабет кралицата-майка“.

Кралицата не дарява с тази невероятна привилегия дори съпруга си. Всъщност тя отказва на Филип честта да получи достъп до червените куриерски чанти с поверителните документи, които правителството ѝ изпраща за одобрение. В това отношение нарушава традицията: кралица Виктория ги е преглеждала с принц Алберт. А нейният син и наследник крал Едуард VII ги е давал дори и на снаха си, тъй като бил толкова впечатлен от предаността ѝ към монархията, че искал тя да бъде подготвена за ролята си зад кулисите, когато съпругът ѝ стане крал. След като се възкачва на трона, Джордж V продължава традицията да „обработва“ чантите заедно със съпругата си кралица Мери и наследникът му Джордж VI постъпва по същия начин. Но кралица Елизабет II отказва да споделя кралските отговорности с партньора си. Съветниците ѝ са толкова изненадани от това, че отново поставят въпроса да се позволи на Филип да има достъп. Отговорът е: „Не и до чантите.“ А пред съпруга си обвинява своите съветници.

Няколко седмици по-късно нейният приятел лорд Кинрос, трети барон на Гласкълън, публикува очерк за Филип в „Ню Йорк таймс“, където цитира един разговор на кралицата:

„Какво правиш, когато съпругът ти желае нещо много силно, а ти не искаш той да го има?“, пита Елизабет своя приятелка.

„О, мадам — отвръща тя, — опитвам се да го обсъждам с него, да го разубеждавам и понякога постигаме компромис.“

„О — възкликва замислено Елизабет, — моят метод не е такъв. Казвам на Филип, че трябва да го има, и после правя всичко възможно

да не го получи.“

Кралицата пази така строго кралските си прерогативи, че дори не позволява на съпруга си да влиза в пастелносинята зала на Бъкингамския дворец по време на седмичните ѝ аудиенции с министър-председателя.

„По-рано... каквото и да правехме, правехме го заедно — казва Филип за отношенията им преди възкачването на съпругата му на престола. — Предполагам, че съвсем естествено бях поел водещата роля.“

Но сега ситуацията се е променила. Силният, властен, обигран съпруг изведнъж е изместен на заден план. Вече не е на нивото на съпругата си. По конституция той няма права, освен онези, които кралицата му предостави.

„Спомням си, че присъствах на една вечеря само за десет души“ — казва Евелин Пребенсен, дъщерята на доайена на дипломатическия корпус. — И дори тогава горкият Филип нямаше право да седне, щом кралицата все още стоеше права. През първите години тя се държеше като истински монарх и настояваше за кралските си прерогативи. Ако влезеше в стаята след нея, Филип трябваше да ѝ се поклони и да каже: „Съжалявам, Ваше величество.“

Приятелите му наблюдават безпомощно как той изпада в депресия след възкачването на Елизабет на трона.

„Всичко това се усеща зад фасадата — споделя бившият крал на Югославия Петър със съпругата си след погребението на краля. — Не знам колко ще издържи... потискан по този начин.“

„Той често казваше: «Не съм нито това, нито онова. Аз съм нищо», спомня си съпругата на Майкъл Паркър Айлийн.“

Филип, който се е стремил към адмиралски чин, разбира, че кариерата му във флота е приключила. Затваря се в стаята си и прекарва часове наред в уединение, доверявайки се само на най-голямата си сестра Маргарита.

„Можеш да си представиш какво ще стане сега“, казва ѝ той, изпълнен с лоши предчувствия.

В деня след погребението на краля Маунтбатънови забавляват германските си роднини в Броудландс, където чичо Дики се хвали, че династията Уиндзор не управлява вече. С чаша шампанско в ръка той вдига тост за новата династия Маунтбатън. Перчи се, че кръвта на

Батенберг се е отърсила от неизвестността по бреговете на река Рейн и се е издигнала до най-високия престол в света. Братовчед му принц Ернст Август Хановерски предава разговора на кралица Мери, която побеснява. Като човек, изучавал генеалогията, както миньорът прави анализ на златото, тя знае, че семейството на Филип произлиза от династията Шлезвиг-Холщайн-Зондербург-Глюксбург-Бек. Изброява кралските му предци, подобно на дете, както казва азбуката.

„Името на Филип не е Маунтбатън — казва тя. — Ако изобщо има някакво име, то е Глюксбург“.^[12]

Тя извиква Чърчил и му напомня, че съпругът ѝ крал Джордж V е издал декрет през 1917 година името на кралското семейство да остане завинаги династия Уиндзор и изтъква, че колкото и да се надува онова „амбициозно парвеню“ Дики Маунбатън, не е в състояние да измени кралската повеля. Министър-председателят слуша почтително и се възхищава колко добре е съумяла възрастната кралица да погребее германските си корени, за да се превърне в икона на Великобритания. Тя му казва, че винаги е презирала Хитлер, защото немският му бил ужасен. „Изобщо не говореше езика както трябва“, посочва кралската особа.

Чърчил свиква заседание на кабинета, за да обсъдят претенциите на Маунтбатън. Министрите, пазещи спомена за двете световни войни, които Англия води срещу омразните хуни, настояват новата кралица да направи публично изявление: тя трябва да потвърди, че е Уиндзор, и да заяви, че всичките ѝ потомци ще носят фамилното име Уиндзор. Чърчил и министрите му са наясно, че всякакъв друг вариант би предизвикал политически безредици, толкова подозрителни са спрямо династичните амбиции и либералната политика^[13] на Маунтбатън. Кралицата е надлежно информирана. Чърчил я уведомява, че „на базата на общественото мнение правителството смята, че Нейно величество следва да се откаже от името Маунтбатън и да управлява с бащиното си име Уиндзор“. Филип горещо настоява за династия на Маунтбатън и Уиндзор, а после, изоставяйки тази идея, пледира за династия на Уиндзор и Единбург. Но тя се осланя на своя министър-председател и на съветниците си, с което напълно унижава съпруга си.

„Аз съм само една проклета амеба — чуват го да вика. — Това е всичко.“

Много години по-късно Мартин Чартърис казва: „Винаги съм тълкувал това така — че Филип (смята, че) е там единствено, за да осигурява сперма.“

Кралицата лишава съпруга си дори от тази функция. След като предишната година е дала да се разбере, че иска да има още едно дете, сега е променила решението си. Вбесява се, когато открива във вестниците намеци, че е бременна. По време на една среща с Чърчил и членовете на кабинета, на която обсъждат смяната на името, тя заявява остро: „Очаквам тези слухове да секнат!“ На следващия ден са цитирани думите на министър-председателя: „Може да не е «в положение», но определено се държи на положение!“

След шума във връзка с преименуването на династията Уиндзор кралица Елизабет II, четвърти суверен от тази династия, изпълнява дълга си и на 9 април 1952 година обявява, че за разлика от всички останали омъжени жени в кралството тя няма да носи името на съпруга си.

„Принц Филип се чувстваше много наранен, че единственото нещо, което беше привнесъл в брака си — своето име — не бе повече желано“ — казва графиня Патриша Маунтбатън. — Но Чърчил беше възрастен човек с богат опит, а (Елизабет) — много млада и отскоро кралица, и, естествено, тя усещаше... че не е възможно да се опълчи срещу него и да заяви: „Не желая да го направя.“

Положението на Филип е неловко. Щом някой мъж се възкачва на престола и става крал, съпругата му автоматично става кралица. Не е така обаче, когато жена наследява трона и става кралица. Няма правила, определящи положението на нейния съпруг. Съпругът на Мери, кралицата на Шотландия, става крал консорт, както и съпругът на Мери I. Кралица Виктория удостоява съпруга си с титлата принц консорт. Елизабет избира същата титла за Филип.

Тя се опитва да утеши съпруга си, като издига ранга му в кралството. Заявява, че „Негово кралско височество Филип, Единбургски херцог, отсега нататък и при всички случаи... ще има, ще държи и ще се радва на Положение, Превъзходство и Първенство непосредствено след Нейно величество“. Определеният по този начин статут моментално извежда Филип над всички в кралството, включително и над онзи, който някога е бил крал (Уиндзорския херцог), както и над онзи, който един ден ще стане крал — принц Чарлс.

След това кралицата повишава съпруга си от лейтенант в адмирал, което му дава право да носи униформа и да получава всички почести като адмирал на Кралския флот^[14]. Издига го също и до най-високите чинове в останалите подобни войски, правейки го фелдмаршал на армията, маршал на Кралските военновъздушни сили и генерал-капитан на Кралската военноморска пехота. Като се изключат тези почетни звания — внезапни и незаслужени, — Филип не разполага с власт: той е само далечен музикален фон за песента. В този период на болезнено привикване с възкачването на съпругата му Филип разбира смисъла на казаното от неговия тъст крал Джордж VI: „Да си консорт е много по-тежко, отколкото да бъдеш суверен. Може би това е най-трудната работа в света.“

Броени дни след преместването от Кларънс Хаус в Бъкингамския дворец Филип получава пристъп на жълтеница — заболяване на черния дроб, което приятелите му приписват на стреса и депресията. Разкъсван от яд, той е принуден да пази леглото три седмици. Неговият камериер Джон Дийн му сервира храната — „само варени и леки ястия“, а кралицата го посещава три пъти дневно.

„Кожата на херцога стана болезнено жълта и той бе потиснат и отвратен, когато разбра от какво се е разболял — казва камериерът му. — През цялото време, докато беше на легло, го обграждах с внимание и правех всичко възможно, за да изпълня всяко негово желание, защото ужасно го съжалявах, че трябва да стои затворен в онази мрачна стая.“

Постепенно принц Филип възстановява здравето си, ала продължава да се чувства подценен в брака. Няколко месеца по-късно той влага цялата си енергия в подготовката на коронацията, тъй като жена му го е натоварила с отговорността за церемонията, но нерадостното положение на консорт едва не го сломява.

„Хората забравят какво изживяхме, когато кралицата беше на двадесет и шест години, а аз — на тридесет, и тя се възкачи (на престола) — разказва той на писателката Фиамета Роко. — Е... именно тогава започна всичко...“

[1] 1 фунт = 0,453 кг; 1 унция = 0,283 кг. Принцът е тежал приблизително 4, 900 кг. — Б.пр. ↑

[2] „Бритиш информейшън сървисиз“, агенция на британското правителство, издава документ от шест страници, разглеждащ сложния

въпрос за ранга и титлата на бебето на Елизабет. — Б.а. ↑

[3] Титла на жена, посветена в рицарство. Поставя се пред името. — Б.пр. ↑

[4] Гувернантката храни надеждата, че кралското семейство ще ѝ прости. Тя пази писмата от кралицата по време на кралската визита в Канада през 1936 година, както и снимките на Лилибет и Маргарет Роуз в кралската детска стая, а също и картичките за рождени дни и за Коледа, които момичетата ѝ изпращат. Вместо да продаде ценните реликви, тя ги оставя на Лилибет в завещанието си. След смъртта на Крофи кутията със съкровищата изчезва в хранилището на кралския архив, който се контролира от кралицата. — Б.а. ↑

[5] Към всички членове на кралското домакинство е отправено следното предупреждение: „Връзки с пресата: не ви се разрешава нито да публикувате случки или разговори, които са ви станали известни поради работата ви в кралското домакинство, нито да давате на когото и да било, устно или писмено, свързана с Нейно величество или с други членове на кралското семейство информация, която може да бъде предоставена на журналистите.“ — Б.а. ↑

[6] От „great grandmother“, което на английски означава прабаба. — Б.пр. ↑

[7] Четиридесет години по-късно, когато Фламини написва „Суверенът: Елизабет II и династията Уиндзор“, той разказва за запознанството си с принцеса Елизабет, но е принуден леко да промени диалога. „Адвокатите на издателите отказаха да ми позволят да цитирам бъдещата кралица да нарича сестра си «кучка». Макар да бях там и да чух какво казва, адвокатите твърдяха, че никой няма да повярва, че Елизабет е нарекла сестра си така.“ — Б.а. ↑

[8] Дипломатическият етикет на САЩ изисква официалната покана към принцеса Елизабет и Единбургския херцог да бъде отправена от Министерството на външните работи. Телеграмата до секретаря на министерството от 5 юли 1951 г. гласи: „Ако не последва официална покана от страна на Съединените щати, това може да бъде превратно изтълкувано в Англия. Едно днешно съобщение в лондонската преса цитира официален говорител на Бъкингамския дворец, който казва, че принцесата ще реши дали да посети Съединените щати ако и когато получи покана от американците.

Препоръчително е официалната визита... през есента да бъде изтеглена за по-ранна дата..." — Б.а ↑

[9] Суверенна държава, която е член на Британската общност и поддържа с Великобритания специални политически връзки. — Б.пр. ↑

[10] Би Би Си. — Б.пр. ↑

[11] В отговор на предположението на авторката пресслужбата на Бъкингамския дворец предлага различна интерпретация: „Никоя вдовстваща кралица в английската история не е носила подобна титла като кралица Елизабет кралицата-майка, тъй като никоя друга не е имала дъщеря кралица, нито е доживявала да види дъщеря си коронована“. — Б.а. ↑

[12] Семейството на принц Филип — чрез женитбата на крал Георгиос I Гръцки с великата херцогиня Олга, внучка на цар Николай I — включва шестнадесет крале от династията Олденбург, седем руски царе, шестима шведски крале и трима крале от династията Шлезвиг-Холщайн-Зондербург-Глюксбург-Бек. — Б.а. ↑

[13] Либералната политика на Маунтбатънови шокира консервативния им персонал. Когато един предизборен агитатор на Лейбъристката партия се отбива у тях, Маунтбатън казва: „Не се безпокойте за нас. По-скоро трябва да се занимаете с прислугата ни.“ — Б.а. ↑

[14] Когато повишават Маунтбатън в адмирал на флота, той пристига в Бъкингамския дворец, за да бъде поздравен от принц Филип, носещ същата униформа. Някой задава въпроса: „Кой на кого отдава чест, след като и двамата сте адмирали от флота?“ Филип отговаря: „И двамата си отдаваме чест, но само единият го прави искрено.“ — Б.а. ↑

Три месеца след смъртта на краля черните ленти изчезват от ръкавите и през следващата година темата за коронацията на кралицата като че доминира в редакциите, баровете, заседателните зали и гостните в цялата страна. Събитието е насрочено за вторник, 2 юни 1953 година, в 10:30 часа сутринта и до момента всичко се върти около кралските права и привилегии.

Коронацията, която трябва да бъде нещо като награда за Англия за победата във войната, е белязана със спомена за саможертвата и с надеждата за възраждане. Британската преса, която има слабост към хиперболите, изписва купища хартия за настъпването на „новата елизабетинска ера“ и сравнява постиженията на страната по времето на Елизабет I с чудесата, които ще се случат при Елизабет II. Накрая самата тя взема думата, за да сложи край на прекомерните словоизлияния.

„Честно казано — заявява кралицата, — аз самата съвсем не се чувствам като моята предшественица от династията на Тюдорите, която не е дарена с щастието да има нито съпруг, нито деца, управлява като деспот и никога не се престашава да напусне бреговете на страната.“

Дистанцирайки се от нея, Елизабет II придава на образа си мекотата на жена, отдадена на семейството и децата си. Четиридесет и пет години по-късно тя ще бъде уважавана като съвестен монарх, пътувал най-много в британската история, но и ще бъде смятана за недостатъчно добра съпруга и майка. Все пак Елизабет I продължава да буди възхищение с умениято, интелигентността и твърдостта, с които ръководи страната.

Треската около коронацията непрекъснато повишава градусите на напрежението през 1953 година и празничното настроение обзема не само Лондон, но и най-отдалечените кътчета на Британските острови и доминионите. Английските домакини пазят кафявите купонни книжки, които контролират консумацията на масло, сирене,

маргарин, месо и захар. Ала сега ограниченията за захарта са премахнати и хората, лишавали се от сладкиши и бонбони в продължение на четиринадесет години, се нахвърлят върху лакомствата. Премахнати са и купоните за чая и яйцата. Военновременните мисли за пушки, противогази и каски са избледнели, тъй като всички обсъждат украсените със скъпоценни камъни саби, тиари и диадеми. В чест на възвестената нова елизабетинска ера Лондон се превръща в огромен лунапарк от триумфални арки и мигащи светлинки. Главните улици са окичени с пурпурни знамена и флагчета със сложни орнаменти от корони и скиптри. Щитове с гербове и медальони разкрасяват учрежденията, а осветителните стълбове по главните магистрали са боядисани в зашеметяваща комбинация от жълто, светлолилаво, черно, бяло и червено. Празнични ленти и гирлянди са окачени покрай дългия седем мили маршрут, по който кралицата ще мине след коронацията. Екзотични цветя, докарани от Австралия, изпълват гигантските саксии пред Парламента, а Уестминстърското абатство е застлано с две хиляди квадратни фута нови килими, за да приеме 7700-те гости, които кралицата е поканила да станат свидетели на възкачването ѝ на престола.

Предугаждайки огромния интерес към коронацията, Бритиш бродкастинг корпорейшън предлага да излъчи церемонията по телевизията, но придворните на кралицата отказват. Заявяват, че не желаят телевизионните камери да заснемат събитието, което според тях следва да бъде видно само от аристокрацията. Излизат с аргумента, че това би комерсиализирало един свещен ритуал.

„Не виждам защо Би Би Си трябва да има по-добър изглед към моя монарх от мен“, заявява министър-председателят Чърчил.

„Точно така“, съгласява се личният секретар на височайшата особа сър Алън Ласелс.

Кралицата е уведомена и се очаква да се съгласи. Вместо това обаче тя започва да задава технически въпроси относно излъчването на церемонията до най-отдалечени точки на земята, колко микрофона ще са необходими и къде ще бъдат разположени камерите в абатството.

„Но... но... силната, заслепяваща светлина“, протестира Ласелс.

И архиепископът на Кентърбъри се намесва: „Не би било честно да ви подлагаме... на този прецизен метод на заснемане, без

възможност да поправите някоя грешка в продължение може би на два пълни часа.“

Кралицата ги изслушва, но не се съгласява. „Трябва да ме видят, за да ми повярват“, казва тя.

След няколко дни изпраща съпруга си в кабинета на премиера да съобщи решението ѝ: на Би Би Си ще бъде позволено да предава коронацията, при едно условие: без снимки в близък план. Демократичният жест на кралицата изумява консервативния министър-председател, но той се съвзема и уведомява кабинета: „Нейно величество смята, че всичките ѝ поданици трябва да имат възможността да видят коронацията.“

Министрите протестират и се опитват да променят решението ѝ, ала Чърчил им заявява, че нямат шансове.

„В края на краищата щяха да короноват кралицата — казва той по-късно, — а не кабинета.“

И така светът наблюдава продължилото седем часа и половина събитие на живо. Телевизионната аудитория е най-голямата за онова време — триста милиона зрители. По-късно, когато отива в Би Би Си, за да види материала от коронацията, кралицата остава доволна. „Толкова ѝ хареса — казва продуцентът Питър Димок, — че посвети в рицарство Джордж Барне, тогавашния директор на телевизията. Направи го още там, на място, в Лаймгроув, където гледа записа.“

„Допускането на телевизионни камери в свещената крепост на Уестминстърското абатство бе ключово решение за царуването ѝ — споделя писателят Джон Пиърсън. — Благодарение на това че коронацията... щеше да остане като уникална в анализите на монархията, за първи път в историята суверен беше коронован пред милиони следящи отблизо и очаровани свидетели на непознатата и силно въздействаща церемония...“

В никоя друга страна коронацията не е дотолкова обвита с мистика и импозантност, пропита от история и наситена с религиозно съдържание. Събитието се отбелязва с празненства, които включват песни, фойерверки и улични панаири. Амбулантните търговци царствено излагат дрънкулки като цедки за чай, таймери за варене на яйца, джобни гребенчета и халки за салфетки. Оживената търговия предшества църковната служба, която е комбинация между величествено ръкополагане на папа и тържествено встъпване в

длъжност на президент. Всичко това, плюс романтиката на короната, златната сфера с кръста отгоре, скиптъра и позлатената каляска.

Нищо в света не е толкова усложнено, колкото бляскавото зрелище на коронацията, и нищо не възпламенява по-добре смисъла на британската монархия. Така че кралицата е решена да постави най-великолепната коронация в английската история. И този спектакъл струва на правителството ѝ 6,5 милиона долара — около 50 милиона долара по стандарта на 1996 година. Според височайшата особа това е необходима инвестиция за обеднялата ѝ страна, защото монархията според нея е най-ценното ѝ притежание и символ на историческата приемственост. Повечето други монархии са се разпаднали под тежестта на двете световни войни, но английската продължава да доминира живота в страната. Като кралица Елизабет II ще управлява едно смалващо се кралство, известно като Британска общност, група, включваща Австралия, Нова Зеландия, Канада, няколко пристанища в Карибско море и някои части от Африка. Но дори и без империя короната ѝ свързва хонконгския кули с австралийския абориген и родезийския земеделец с уелския миньор. По думите на Уинстън Чърчил: „Короната се е превърнала в мистичната връзка — наистина, бих казал дори магическата връзка, — обединяваща нашите хлабаво обвързани, но силно преплетени в Британската общност нации, държави и раси.“ Няма нужда да добавя, че короната също така представлява и най-магнетичната сила за привличане на туристическите долари. За бляскавата церемония в Лондон се очаква да пристигнат поне двеста хиляди туристи, които ще харчат средно по 8 долара на ден, така че общата сума възлиза на 1,6 милиона долара на всеки двадесет и един часа.

„В седмицата на коронацията ще сменят собствениците си повече пари, отколкото по-голямата част от английските банки обработват за една година“, предрича „Таймс ъф Ландън“. Вестникът пресмята, че по това време ще бъдат похарчени 300 милиона долара, включително 28 милиона за украса, 280 000 долара за фойерверки вечерта след коронацията и 10 милиона за парада^[1]. „След четиринадесет години война, реконструкции и ограничения англичаните просто не ги е грижа.“

Ляво ориентираният вестник „Трибюн“ критикува подобно разточителство: „Все пак наистина би трябвало да е възможно

конституционният монарх в една демократична страна да бъде коронован, без да се създава впечатлението, че Англия се е превърнала в Руритания.^[2] Първата страница на „Чикаго трибюн“ крещи: „Събуди се, Феъриланд^[3]!“ А комунистическият „Дейли уъркър“ пише, както би могло и да се очаква, че коронацията представлява най-лошата крайност на „разкоша и раболепието“.

Невъзмутима, кралицата извиква личния си модист Норман Хартнел. Поръчва десет скици за пищната бяла сатенена рокля, с която желае да бъде облечена. Държи да се подчертае тънката ѝ талия, така че Хартнел измисля фуста от девет пласта колосан тюл, за да ѝ придаде желанния обем. После тя решава, че иска върху роклята ѝ да бъдат избродирани и инкрустирани с полускъпоценни камъни гербовете на единадесетте държави, членки на Британската общност. Така че Хартнел преработва модела, за да включи английската тюдорианска роза, шотландския магарешки бодил, ирландската детелина, праса на Уелс, канадското кленово листо, южноафриканската протея, лотоса на Индия и Цейлон, пакистанския житен клас, австралийската акация и новозеландската папрат. После наема шест млади жени, които прекарват два месеца, бродирайки роклята на кралицата. Парите нямат значение за Елизабет в ролята ѝ на суверен, но като господарка на собствения си дом е истинска скъперничка. Дори докато се пазари за подробностите по роклята, която ще струва на правителството 1 милион долара, тя се скъпи, като става дума за завеси.

„Бях до нея, когато преглеждаше каталога с мостри на платове на «Бон Марше»^[4], където имаше някои с много приятен дизайн“ — казва Уилям Елис, бивш управител на замъка Уиндзор. — Кралицата видя цените и ме погледна, сведе глава и рече със съжаление: „Наистина са хубави, мистър Елис, но ми се струва, че са твърде скъпи за мен. Ще се наложи да намерим нещо на по-добра цена.“

„Същото се случи и с лампите — спомня си Елис. — Отказа множество прекрасни абажури. Причината: прекалено скъпи. Всички, които в крайна сметка ѝ доставих, трябваше да бъдат купени от града и можеха да струват само по няколко шилинга. Кралицата беше много благоразумна по отношение на парите.“

В другите си резиденции редовно прави инвентаризация на припасите храна. „Спомням си как отбелязваше нивото на алкохола в

бутилките с уиски всеки път, когато идваше — разказва Норман Барсън, бивш неин иконом. — Проверяваше също и количествата шунка. Всичко се записваше. Беше много делова и забелязваше, ако нещо липсваше. Искаше обяснение защо кутията с цигари, за която си спомняше, че е била пълна, сега е наполовина празна, макар и да не пушеше. Или пък питаше защо бутилката от джин е празна и къде е изчезнало питието с кора от ангостура.“

Заета с изморителните подробности около коронацията, кралицата репетира, като се разхожда из коридорите на Бъкингамския дворец с падащи от раменете ѝ чаршафи, за да се научи да върви царствено с дълъг шестдесет фута (18 м) шлейф. Седи зад бюрото си и работи над документите от куриерските чанти, сложила короната на Сейнт Едуард, за да свикне да носи седемфунтовата (3 кг) тежест на главата си. За да одобри марката, която ще бъде пусната в чест на коронацията ѝ, тя проучва шестдесет и три предложения. А за да избере най-хубавата снимка за официалния сувенир^[5], преглежда 1500 фотографии.

Дворецът издава строга заповед за облеклото по време на церемонията. Джентълмените трябва да са с парадни униформи, с всичките си отличия и с бричове до коленете. Външното министерство изпраща серия от инструкции до посолствата в целия свят: „Ако бриchoвете са черни, те следва да са от същия плат като вечерните фракoве, да имат черни копчета и катарамии на коленете. Трябва да се носят черни копринени чорапи и прости черни официални обувки с връзки, а не с катарамии.“ За жените се изисква да сложат нещо на главите си, за предпочитане диамантена тиара, или дълъг до раменете воал, който отзад да не пада по-надолу от кръста. Дипломатическите телеграми уточняват: „За него могат да се използват всички цвятoве, освен черния и трябва да е от подходяща, лека материя, като например тюл, шифон или дантела. Може да бъде прикачен с гребен, игли със скъпоценни камъни, цветя или панделки — но не и с пера.“

В Бъкингамския дворец шивашкото ателие работи на пълни обороти, за да облече мъжете от кралското домакинство с черни кадифени бричове до коленете, с бели копринени чорапи, с черни сака до кръста, с украсени със златни ширити фракoве и с дантелени жаба. Лачените обувки със сребърни катарамии завършват празничното облекло. Петнадесет хиляди полицаи са докарани в Лондон, за да

поддържат реда сред събралите се за събитието тълпи, а двадесет хиляди войници са подредени в шпалир по маршрута на коронацията. В съгласие с древната традиция на войските е наредено да се въздържат от сексуални контакти четиридесет и осем часа преди свещената церемония. Шестте девойки с бели сатенени рокли, носещи шлейфа на кралицата, трябва да бъдат девствени дъщери на графове — „неомъжени и неопетнени“. „Ландън Сънди“ ги описва като почетни придворни дами на кралицата — „момичетата, на които завижда целият свят.“

Никоя филмова звезда не е упражнявала по-голямо въздействие върху феновете си от онова, което тази обичана двадесет и шест годишна кралица има върху своите поданици. Те я помнят като малко момиче в замъка Уиндзор по време на войната и после като четиринадесетгодишна, как ги уверява по радиото, „че накрая всичко ще бъде добре“. Тогава са ѝ повярвали и сега, когато тя по право става шестата кралица на Англия^[6] за четири века, те ѝ подаряват сърцата си. Един влюбен поданик, който цяла нощ е чакал на опашка, за да ѝ помахва в деня на коронацията, цитира два стиха от поема от XII век:

*Аз само видях я как мина край мен,
но ще я обичам до сетния ден.*

Дори възрастният министър-председател бива запленил от младата кралица. „Любезна“ и „благородна“ са думи, познати на всички ни в дворцовата фразеология — казва Чърчил в навечерието на коронацията, — но днес те звучат някак различно, защото знаем, че са верни като характеристика на бляскавата фигура, която „Провидението ни е изпратило във време, когато настоящето е трудно, а бъдещето — несигурно.“ Той е толкова възхитен от снимката на усмихващата се от прозореца на каляската кралица с вдигната за поздрав лява ръка, че си поръчва да му я увеличат и я слага в рамка. Окачва я над леглото в провинциалното си имение Чартуел.

Архиепископът на Кентърбъри също се поддава на внушителния чар на монарха. „В деня на коронацията — спомня си той, — страната ни и Британската общност не бяха далеч от Небесното царство.“

„Ландън таймс“ пише: „Кралицата символизира живота на народа си... като мъже и жени, а не качеството им на лордове и простосмъртни и електорат.“

За поданиците си кралицата е образец за почтеност и висока нравственост. Тя, хубавият ѝ съпруг и двете ѝ деца са олицетворение на идеалното английско семейство с прости ценности и обикновени добродетели. През 1953 година британците отдават почит на своя суверен като на избран от Бога човек. Такъв, който е достоен за преданост, за когото биха пожертвали живота си без колебание. Верността към монархията запълва съкровената нужда на личността да вярва в кауза отвъд личния интерес — в нещо велико и монументално, което събужда религиозен плам и патриотизъм. През най-мрачните дни на войната кралското семейство кара хората да бъдат доволни от себе си и от жертвите, които правят. Когато по време на бомбардировките кралят и кралицата пътуват всеки ден от замъка Уиндзор до Лондон, за да споделят с поданиците си риска да попаднат под бомбите, те вдъхват твърдост. Напълно покриват представата за кралските особи, които винаги трябва да се държат образцово. Да бъдат над обикновените смъртни. Да бъдат благородни като в легендата за крал Артур и неговите рицари на Кръглата маса. Оправдавайки тези грандиозни очаквания, кралят и кралицата предизвикват благоговение и уважение към династията Уиндзор и даряват монархията с магия, която я прави недосегаема.

Магията на трона, подсилена от блясъка на дворците и спиращите дъха процесии, е толкова завладяваща през 1953 година, че в Лондон пристигат рояци чужденци с надеждата да надникнат в историята. Американците са особено привлечени от изкушението да се полюбуват на сияещите брони, напетите коне и позлатените каляски. Те се тълпят в Лондон с хиляди, заплени от перспективата да танцуват в Хемптън Корт^[7] или да бъдат поканени на чай в Бъкингамския дворец. Кралицата е толкова харесвана в Америка, че в едно социологическо изследване по популярност тя е пред президента Дуайт Д. Айзенхауер, най-почитания човек в страната. През 1952 година списание „Тайм“ я обявява за „Жена на годината“ — чест, присъждана дотогава само на Уолис Уорфийлд Симпсън през 1936-а.

Водещите американски вестници, новинарски агенции и радиотелевизионни мрежи командироваат свои репортери за коронацията.

„Вашингтон таймс-хералд“ изпраща една млада жена на име Жаклин Буви, чийто интерес към кралската особа впоследствие революционизира модата в Съединените щати^[8]. За да отрази събитието, тя прекосява океана на борда на парахода „Юнайтд стейтс“ и пише до редакцията на вестника си: „Списъкът на пасажерите напомня за този на плаващите «Мейфлауър»^[9], само дето посоката на пътуване е обратна.“ Цитира имена като Фрейлингузен, Маклийн, Ревентлоу, Арпелс от „Ван Клийф енд Арпелс“, кореспондента на Си Би Ес Уолтър Кронкайт, Уайтлоу Рийд (издател на „Ню Йорк хералд трибюн“) и херцога и херцогинята на Уиндзор. Уиндзорите пътуват с пет кучета мопс, двама камериери и хомосексуалния любимец на херцогинята Джими Донахю, тридесет и седем годишния наследник на „Улуърт“. Той е придружаван от камериерката, камериера, шофьора и майка му.

„Пътниците гледат херцога — пише Жаклин Буви, — съзнавайки, че ако не беше абдикирал, сега те не биха пътували за коронацията на неговата племенница. Понякога децата му искат автографи, които той дава на драго сърце.“

„Херцогът и херцогинята са сред малкото пасажери, които не отиват в Англия за коронацията на кралицата.“

„Че защо да го прави? — пита херцогинята. — Не отиде даже на собствената си.“

Уиндзорите слизат в Хавър, вземат влака за Париж и гледат церемонията по телевизията на едно парти в дома на американката Маргарет Томпсън Бидъл. Херцогът е получил 100 000 долара за съдържащата десет хиляди думи статия във връзка с коронацията, която написва за едно американско списание^[10]. Също така продава на „Юнайтд прес“ изключителните права да го снима как гледа церемонията по телевизията. На партито той обяснява на херцогинята дългия, сложен ритуал, привеждайки исторически детайли по шестте фази на церемонията — припознаване, клетва, миропомазване, предаване на престола, възкачване на престола и отдаване на почести. Пее всички химни и разпознава всички сановници, чиито лица минават на екрана, показва приятелите си и проклина враговете си. Виждайки в близък план кралицата, която нежно нарича Лилибет, той хвали царствената ѝ осанка и посочва огърлицата ѝ от диаманти, големи колкото яйца на пъдпъдък.

„При подобно събитие една кралица се радва на значително предимство пред един крал — пише херцогът, — след като комбинацията от скромност и бляскави бижута играе такава важна роля. Жената може да се държи в такива случаи много по-естествено и грациозно от всеки мъж.“

В навечерието на коронацията кралицата научава новината, че след няколко опита британците са покорили връх Еверест^[11]. По-късно тя посвещава в рицарство Едмънд Хилари от Нова Зеландия за това, че е забил знамето на Обединеното кралство на най-високата планина в света. През 1953 година този 8880-метров връх е последният аванпост на Земята, непознат за човека. В едно кралство, смалило се от империя до общност от народи и страдащо от огромни лишения, изкачването на Еверест предизвиква национално ликуване. Броени месеци преди коронацията преброяването на населението показва, че 4,5 милиона души в Англия нямат водопровод в баните си, а повече от 900 000 британци не разполагат с течаща вода. Сравнително не много семейства имат кола, хладилник или телевизор.

Перовете на кралството присъстват на коронацията по силата на традиционното си право да припознаят, приветстват и отдадат почит на новия владетел. Това е един от редките случаи, при които носят своите малки корони и мантиите си и за няколко часа отново се връщат в миналите времена, когато властта и привилегиите на аристократите са имали водеща роля. През 1953 година Великобритания е обедняла дотолкова, че повечето от 860-те ѝ благородници и благороднички не могат да си позволят да похарчат 600 долара за нови, гарнирани с хермелин, мантии от червено кадифе. Някои от тях закърпват старите, използвани през 1937-а за коронацията на крал Джордж VI, но повечето лордове и лейди прибегват до наемането на пелерини от памучно кадифе, подшити с оцавена заешка кожа. Гарнитурата от бяла кожа официално е наречена хермелин^[12], за да звучи по-пищно и по-внушително. За парада по случай коронацията кавалерията на страната, принудена да продаде повечето от конете по време на войната, наема 350 товарни коня от пивоварните фабрики и 100 коня от филмовата компания на Александър Корда.

В деня на коронацията небето е сиво, но когато кралицата излиза от Бъкингамския дворец и се качва в златната си кралска каляска^[13], дъждът временно спира. Огромният, тежък четири тона екипаж се

поклаща напред-назад, докато осемте сиви коня, водени от един на име Айзенхауер^[14], галопират надолу по Мел^[15]. Кралицата, която през последната година е репетирала всеки детайл за този ден, седи до Единбургския херцог. Когато вижда насъбралите се наоколо тълпи от хора, дошли да я приветстват, тя се усмихва. Някои са престояли навън цялата нощ, изтърпявайки проливния дъжд и ледения вятър, само за да я зърнат. Кралицата накланя глава ту на едната, ту на другата страна и повтаря подсказаната ѝ от придворните фраза, която да ѝ помага по време на двучасовото пътуване към абатството и обратно да изглежда така, сякаш разговаря с поданиците си.

Докато каляската ѝ се носи край множеството, тя изрича: „Толкова сте мили, толкова любезни, толкова, толкова лоялни.“ И вдига елегантно ръка да им помахва. „Толкова, толкова лоялни.“

Повтаря рефрена отново и отново, докато седналият до нея Единбургски херцог се усмихва естествено и отвърща на поздрава на войниците, застанали мирно до Арката на адмиралтейството.

В абатството перовете на кралството започват официалната си процесия по дългата пътека между пейките. Ритмичният ход е нарушен, когато прегърбеният под тежестта на седемдесет и осемте си години министър-председател вижда своя стар приятел Джордж С. Маршал, бивш шеф на Генералния щаб на Съединените щати по време на Втората световна война, а сега водач на американската делегация за коронацията. На Маршал е отредено най-престижното място в абатството в знак на уважение заради плана му за възстановяване на Европа, който носи неговото име и по-късно му спечелва Нобеловата награда за мир. Чърчил е толкова трогнат да види седемдесет и две годишния генерал, че импулсивно напуска строя, за да му стисне ръката. Порумениял и щастлив, премиер-министърът прилича на едър червен домат.

Лордове и лейди заемат местата си на малките позлатени столчета с украсени с пискюли кадифени възглавнички. Отвън народът се разполага на бордюрите или сяда на някой от струващите 14 долара, подредени като на стадион столове, поставени, за да могат хората да видят кралицата в златната ѝ каляска, с тежката корона на главата, със златната сфера — инкрустираното със скъпоценни камъни кълбо — в едната ръка и скиптър — покрит със скъпоценни камъни жезъл — в другата.

Приветствана от тромпети и от гласовете на четиристотин млади уестминстърски хористи, кралицата минава по пътеката между редовете в абатството, след което започва древният ритуал на коронясването ѝ. По време на цялата церемония Единбургският херцог, който седи редом с принцовете с кралска кръв — Глостърския херцог и младия херцог на Кент, нито за миг не сваля очи от нея. На моменти напрегнато се накланя напред, докато тя изпълнява сложните ритуали.

Върховият момент е предвиден за 12:30 на обед, когато архиепископът на Кентърбъри помазва Нейно величество със свещено миро и слага короната на главата ѝ, провъзгласявайки я за кралица Елизабет II, „по волята на Бога, Кралица на Обединеното кралство на Великобритания и Северна Ирландия и другите ѝ страни и територии, Глава на Британската общност, Защитник на вярата, Суверен на Британския орден на рицарите, Генерал-капитан на кралската артилерия“.

С тези думи на престола бива възкачен монархът, чиято кръв тече от саксонския крал Егбърт през Хенри VIII и кралица Мери Шотландска, свързвайки Елизабет II с почти^[16] всички английски суверени от Вилхелм Завоевателя насам. Като кралица, тя става глава на Англиканската църква и Защитник на вярата. Кралските ѝ прерогативи включват десет пълномощия: да разпуска правителството; да обявява война; да разформирова армията; да продава всички кораби от флота; да разпуска държавните ведомства; да преотстъпва територия на чужди сили; да прави благородник, когато пожелае; да обявява извънредно положение; да дава амнистия; да основава университет във всяка енория.

Като конституционен монарх тя има символична, но не и реална власт. Единствените ѝ права са да съветва, да бъде информирана, да насърчава и да предупреждава, а дори и те са по-ограничени, отколкото по времето на нейните предшественици. Ролята ѝ е по-скоро церемониална, дейността ѝ — откриване на парламента, подписване на закони, назначаване на важни чиновници и присъждане на медали и титли — ритуална. На практика официалната ѝ дейност не е нищо повече от разбиращо се от само себе си одобрение на намеренията на правителството ѝ. И все пак символичната ѝ власт е значителна, защото като „кралицата“ тя олицетворява Великобритания. Правителството е „правителство на Нейно величество“, а не

правителство на Англия. Британските паспорти се издават „в името на Нейно величество“, а не в името на държавата. Ликът ѝ се появява върху марки и монети. Кралската ръка направлява правораздаващите органи. Кралските символи ръководят църквата. Министрите от кабинета са нейни министри, министерствата — нейни учреждения, а живеещите в кралството ѝ хора са нейни поданици. Във Великобритания няма граждани, а само поданици, и въоръжените сили и полицията на страната служат „на кралицата“, не на хората.

Най-голямата ѝ власт като кралица се състои в емоционалното въздействие, което упражнява върху народа си, който вдига тостове за нейно здраве на всеки официален банкет и вечеря и чийто национален химн призовава Бог да я пази. Като средоточие на подобни почести, тя е свещен символ, което я издига над критиките. От този пиедестал кралицата налага абсолютна преданост.

„Поради високопоставеното си положение — пише Уиндзорският херцог в своята статия за коронацията в американската преса — монархът има възможността със силата на личния си пример и индивидуалните си качества да придаде определен стил и колорит на цяла епоха по начин, непосилен за изпълняващото всекидневни функции правителство.“

След като архиепископът слага короната на главата ѝ, принц Филип става, за да ѝ засвидетелства пръв почитта си. В пълната си парадна униформа на адмирал от флота отива до подножието на трона, сваля малката си корона и се покланя. Изкачва петте стъпала и коленичи в краката на съпругата си. Тя взема ръцете му в своите, докато той изрича:

Аз, Филип, херцог на Единбург, ставам ваш васал на живот и смърт и ще ви почитам; с вяра и истина ще ви служа, за да живея или за да умра, независимо от всичко. И нека Бог ми помага.

Той докосва короната ѝ и целува лявата ѝ буза, преди да се завърне на мястото си.

„Това беше жест, в който се долавяше цялото смирение на поданика и цялата нежност на съпруга — пише британски журналист,

— и за един кратък миг кралицата притисна силно буза до съпруга си.“

Същата вечер публично засвидетелства почит на онзи, за когото се е омъжила. В обръщение по радиото към своите поданици дава обет „с цялото си сърце“ да посвети живота си в служба на своя народ. „И в това — казва тя, — аз мога да разчитам на подкрепата на моя съпруг.“

Елизабет влиза в Уестминстърското абатство сред възгласи: „Да живее кралицата!“, а когато излиза, зазвучават тромпети и църковните камбани започват да бият. Въодушевените тълпи ликуват, докато покрай тях се изреждат каляските на седемдесет и четири чуждестранни владетели. Въпреки пороя кралицата на Тонга — Салот, единствена пътува в открит екипаж. Огромна жена, тя маха с едрите си месести ръце на зрителите и напълно затъмнява слабичкия, дребен мъж до себе си.

„Какво е това до нея?“, пита някой.

„Обядът ѝ“, отвръща Ноел Кауърд.

Султаните на Бруней, Джохор, Перак, Лахей, Келантан, Селангор^[17] и Занзибар минават с колоритни тюрбани, копринени сарита и екстравагантни украшения. Националните носии на зулусите, арабите, индийците, китайците и непалците заслепяват зрителите. За да подсилят тържествеността на парада, техниците на Би Би Си слагат микрофони на земята, като улавят кънтящите удари на конските копита, и записват славеите, които пеят на Бъркли Скуеър.

Емоционалното напрежение довежда някои мъже до сълзи. „Когато каляската ѝ мина покрай мен, имах чувството, че сърцето ми ще се пръсне — спомня си Ричард Смит, войник на пост. — Буквално плачехме, докато отдавахме чест на кралицата. Не бяхме на повече от десет ярда от нея и не мисля, че съм виждал нещо по-красиво през живота си.“

Подобни чувства завладяват и хората в абатството. „Въпреки усилената подготовка имаше нещо, за което репетициите не ни бяха подготвили, а именно — емоционалността на церемонията, особено влизането на кралицата и шествието ѝ — казва радиоговорителят Джон Снег. — Бях като замаян: Хенделовата «Музика за кралски фойерверки» за орган, всички изправени, после църковният химн — о, това беше най-вълнуващият момент.“

Инженерът от Би Би Си, на когото е възложено да затъмни близките планове на кралицата по време на церемонията, е като

парализиран и не може да се реши да намали светлината и да цензурира.

„Беше великолепна — спомня си Бен Шоу. — Виждаше ми се толкова красива в близък план, че няхах сили да натисна копчето.“

Като кралица Елизабет става глава на две отделни Църкви — Англиканската, която е епископална, и Шотландската, която е презвитерианска. За възкачването си на престола тя се причестява и се черкува и в двете църкви. Тъй като се заклева да управлява своите поданици съобразно законите и обичаите им, скоро след коронацията в Лондон заминава на север — за втора коронация в Единбург, при която да приеме древната шотландска корона.

„Това беше първото ѝ посещение в Шотландия като кралица и, естествено, всички очакваха да пристигне в одеждите си от лондонската церемония“, разказва Маргарет Маккормик, която е присъствала на ритуала. — „Бях с най-хубавата си премяна и останах шокирана, когато тя се появи в просто сивосинкаво палто, защото изглеждаше толкова... толкова... толкова... обикновена. Би трябвало повече да зачете събитието.“

В катедралата „Сейнт Джилс“ кралицата, заобиколена от шотландските благородници с техните кадифени наметала и малки корони, изглежда съвсем не на място с черните си кожени обувки, сивосинкавата филцова шапка и дългото си палто, особено до Единбургския херцог, облечен великолепно в извезана със сърма униформа с украсен с перо шлем. Най-дразнецът в тоалета ѝ е голямата черна чанта, която носи на лакътя си. На шотландците им заприличва на домакия от средната класа, тръгнала да пазарува.

При олтара кралицата пристъпва напред и херцогът на Хамилтън и Брандън коленичи пред нея в своята официална мантия, за да ѝ поднесе короната на Шотландия, поставена върху кадифена възглавничка със златни пискюли. Когато тя протяга ръка напред, голямата колкото кутия за хляб кожена чанта едва не го удря по лицето. Той бързо отмества глава, за да избегне конфузното положение.

На картината, изобразяваща церемонията, Елизабет II е нарисувана как получава древната корона на шотландец, но без чантата си. Шотландският портретист нарочно пропуска този детайл, защото не може да понесе неговата кралица да изглежда като простосмъртна жена.

Около нея витае такава благоговейна атмосфера, че никой не се осмелява да каже и дума против облеклото ѝ, което някои шотландци приемат като обида. Още няколко пъти тя ще допуска неприятни грешки в новата си роля, но всяка подобна стъпка ще бъде внимателно завоалирана от придворните ѝ, чиято мисия в живота е да поддържа мита за непогрешимостта на монарха.

Тези придворни, чиито родове служат на кралското семейство от векове, са или военни, или от средите на благородниците земевладелци. „Кръгът около трона е аристократичен — пише «Дейли мирър», — тесногръд и — няма друга дума за това — самодоволен, какъвто е бил винаги.“ Придворните смятат, че постове им са предопределени от Притчи Соломонови: „Щом някой книжовник показва усърдие в работата си, той ще заслужи да стане придворен... Видял ли си мъж прилежен в задълженията си? Той ще стои пред крале.“ С пораснало чувство за превъзходство правят за кралицата онова, което винаги са вършили за баща ѝ: определят какво трябва да стори или да каже публично и кого да приеме — от дебютантките до дипломатите. Те също така пазят Короната от опетняване, очерняне и опозоряване. Постигат го, като контролират предоставяната на обществеността информация.

В началото на управлението на Елизабет придворните очакват от репортерите да проявяват необходимата почтителност и в по-голямата си част те го правят. Това заиграване между пресата и Двореца позволява на кръга от приближени да фабрикуват новини, да потулват информация и да налагат ограничения, които не подлежат на обсъждане. Те манипулират медиите при формирането на общественото мнение и някои от опитите им да направят така, че монархът да изглежда достоен за уважение, изглеждат нелепи в ретроспекция, но предаността им е несъмнена, а лоялността — непоклатима. В началото на владичеството ѝ придворните се стараят да представят Елизабет като величествена и едновременно — благовъзпитана. Отказват да признаят, че обича да играе на канаста или че за първия си портрет като кралица пристига, носейки короната в кутия от яйца. Неохотно потвърждават, че я влекат конните надбягвания, факт, който няма смисъл да отричат, тъй като тя постоянно е на хиподрума, ала заявяват, че изобщо не залага.

„Нейно величество никога не прави залози, но изразява голямо задоволство, когато някой от кралските коне спечели“, казва пресекретарят на кралицата пред „Ю Ес Нюз енд Уърлд рипорт“.

В действителност кралицата винаги залага на своите коне и два пъти — през 1954 и 1957 година — води листата на печелившите собственици на коне по британските хиподруми. Дори съветва прислужниците в Двореца кога да не залагат на нейните коне. И все пак, тъй като залагането е незаконно и според придворните един почитан монарх не бива да си го позволява, те създават мита, че кралицата никога не го прави.

Четири години по-късно лорд Алтриншам ги нарича „мухлясали“, старомодни и тесногръди, осмивайки ги като „второразредно племе“. Самият той се отказва от наследствената си титла и се превръща просто в Джон Григ. Историк по професия, става известен като човека, който публично критикува кралицата, че е „предвзета“ и „зле образована“, разобличава служителите ѝ като ограничени и некадърни.

По времето на коронацията подобна критика е толкова възмутителна, че се приема като богохулство. Монархията все още е почитана до такава степен, че дори и онези, които ѝ служат, се смятат за недосегаеми. Единственият глас на несъгласие идва иззад стените на Двореца и това е раздразненото ръмжене на съпруга на кралицата, ужасен от некомпетентността, която среща навсякъде около себе си.

Обявявайки придворните на съпругата си за „непоносими“, а начинът, по който управляват Бъкингамския дворец, за „средновековен“, принц Филип кара повече от 230 слуги да потънат в земята, наричайки ги „проклети идиоти, които си прислужват един на друг — но не и на нас“. Настоявайки за експедитивност, на каквато е свикнал във флота, гледа на двореца с 690 стаи като на пробито ръждясало корито, което той трябва да направи годно за плаване. Най-напред заявява на лакеите, че практиката да „пудрят“ косите си с отвратителна смес от сапун, вода, брашно и нишесте е „старомодна и недостойна за мъже“. Слага край на този им навик. Обявява комуникационната система на Двореца за „безнадеждно остаряла“ и настоява за нова, която да ги отърве от „проклетите пажове, мотаещи се навсякъде“. Поръчва да инсталират модерен интерком, така че с натискането на едно копче кралицата да може да се свърже с него, със

секретарите си, с бавачките на децата и дори с готвача си. След това досетливият херцог нарежда да се сложат интеркоми във всички офиси, а в кралските автомобили да се инсталират радиостанции. Въвежда диктофони, магнетофони и автоматизирана картотека. Поръчва в мазето на Двореца да се поставят перални машини, които да заменят рояците перачки, непрестанно търкащи дрехи по дъските за пране. Слага край на традицията в Двореца да има няколко трапезарии, работещи целодневно с пълна пара, само за да може персоналът да яде. Заповядва към кралските апартаменти да се оформят малки помещения с котлони и хладилници, та на прислужниците да не им се налага да извървяват по три мили всяка сутрин само за да донесат кафето на кралицата. Прекратява традицията до леглото на монарха да се слага пълна бутилка с уиски — странна практика, въведена през 1910 година, когато Едуард VII поискал да му донесат уиски, за да прогони наистинката си. Никой преди Филип не е отменял заповедта.

Позволява обаче на кралицата да запази гайдаря си. Според въведената от кралица Виктория традиция главният гайдар на планинците от Аргайл и Съдърленд всяка сутрин в девет часа минава по терасата на Двореца и свири на гайдата си.

За тесногърдите придворни, предпочитащи млади пажове с копринени бричове да разнасят съобщенията им лично, както е било при кралица Виктория, Филип е тотален разрушител. Те протестират срещу неговото изискване персоналът да му дава отчет и възразяват срещу летището за хеликоптери зад Двореца, което пести времето за пътуване. Противопоставят се на плана му да се продава излишъкът от грах от фермите в Сандрингам и се подсмивват подигравателно, когато инсталира резачки за хляб и машини за стъргане на моркови. Възпротивяват се, след като нарежда оранжерията на кралица Виктория в замъка Уиндзор да бъде превърната в отопляван плувен басейн. Изразяват особено неодобрение по повод общуването му с обикновените хора и казват, че не прави разлика между простосмъртните и аристократите. Настръхват, когато приема лейбъристски лидери, и потръпват, когато виждат филмови звезди да обядват с кралицата. Да поканиш филмови звезди в Бъкингамския дворец е по-лошо, отколкото да пуснеш парий в гробницата на светец.

„О, това германско принцче“, дразни се личният секретар на кралицата Томи Ласелс, който нито разбира, нито оценява усилията на

Филип да държи съпругата си в крак с реалността.

„Този човек не е джентълмен — бушува сър Ричард Колвил, пресекретар на кралицата. — А няма и приятели-джентълмени.“ В представите на придворен, според когото честта е синоним на джентълменство^[18], това е ужасна обида, но ударът е нанесен на четири очи. Като така наречени джентълмени придворните внимават да бъдат коректни на публични места, защото не могат да си позволят открита враждебност към съпруга на кралицата. Външно са любезни и се обръщат към него почтително. Зад гърба му го нападат яростно. Филип, който малко се интересува дали ще го смятат за джентълмен, продължава със смелите си нововъведения.

„Наше задължение е да направим тази монархия работеща“, казва той. За кралицата изпълнява същите функции, които Елинон Рузвелт е имала по отношение на президента. Тя е била неговите очи и уши, неговият емисар сред хората. Филип е твърдо решен да съживи Короната и да я приведе в съответствие с живота извън двореца. Той приема почетни постове в организации като Националната спортна асоциация и се бори с всички сили, за да създаде Награден фонд на Единбургския херцог за младежи с изключителни постижения в спорта, културата и доброволческата дейност.

Министерството на образованието се отнася с голямо подозрение към проекта, носещ явния отпечатък на д-р Курт Хан, германец, основал „Гордънстаун“ — алма-матер на Филип. Министърът на образованието изпитва нещо повече от съмнение към Единбургския херцог. „Имахме доста тежък разговор“ — признава Филип много години по-късно. — Като всичките ни институции и Министерството на образованието страдаше от синдрома „не е създадено тук“. Всичко, което не е измислено на място, непременно се смяташе за лошо... Но постепенно, когато започнаха да осъзнават какъв е смисълът на проекта и че това не е някаква нова хитлеристка младежка организация, хората си дадоха сметка, че има своите достойнства.^[19]

С френетична енергия Филип обикаля заводи, фабрики и училища и непрекъснато задава въпроси: „Как правите това? Не можете ли да намерите по-добър начин? По-бърз? По-ефективен?“ На всяка крачка се бори с придворните, отказва да им позволи да му пишат речите и нещо повече — не се вслушва в съветите им да не

казва нищо. Той настоява да бъде чул и за тяхно изумление наистина го чуват.

Като президент на Британската асоциация за научно развитие Филип упреква членовете ѝ за самодоволството им.

„Не е хубаво да си затваряме очите, да повтаряме по три пъти на ден след ядене: «Британското е най-доброто», и да очакваме наистина да бъде така — заявява той. — Боя се, че нашето «не» на всичко, идещо отвън, е хиляди пъти по-вредно от американското «да». Ако държим на просперитета си, трябва да намерим начин да освободим енергията и предприемчивостта от обезсърчаващата власт на природната боязливост.“

Придворните се страхуват, че пресата ще реагира негативно на прямотата на Филип. Те вече са изтощени от усилията си месеци наред да предотвратят назряващия скандал, свързан с двадесет и три годишната сестра на кралицата принцеса Маргарет и полковника от авиацията Питър Таунзенд, тридесет и осем годишния флигел-адютант, който е служил при баща ѝ след 1944 година, а сега е заместник-управител на домакинството на майка ѝ. Дълго придворните отричат слухове за роман, но на една снимка, направена по време на коронацията, се вижда как принцесата маха някаква пращинка от рамото на Таунзенд. Интимността на този дребен, случаен жест разкрива истината и предизвиква объркване в Двореца.

Боен пилот в битката за Великобритания през Втората световна война, Питър Таунзенд е получил Почетния кръст на авиацията и Почетен орден за служба заради проявената доблест. След това става любимият флигел-адютант на краля. Притежаващ нежната привлекателност на Лесли Хауърд, който играе Ашли Уилкс в „Отнесени от вихъра“, Таунзенд е надарен с чар и с чувство за хумор. Не е силен и арогантен като принц Филип, а по-скоро някак деликатен и чувствителен. Заеква, което е една от причините кралят, който има същия дефект, да го обича. В Кралската военна авиация Таунзенд изживява нервен срыв и понякога го лишават от правото да лети заради неизлечимата му екзема на нервна почва. Онези, които го познават, го смятат за симпатичен и внимателен, образец за офицер и джентълмен. „Всички го обичахме“, казва английската писателка Анджела Лембърт. „Той беше красив, смел, романтичен и дискретен — пише Франсоа Нурисие във в. «Фигаро» след смъртта му през 1995 година. — Един

от хората, без чийто героизъм и саможертва животът ни несъмнено би бил по-малко свободен и достоен. Онази Англия, която ми се ще да вярвам, че все още съществува, създаде порода свършени личности и това беше постижение за цяла Европа. Питър Таунзенд бе последният представител на тази раса, сега заплашена от изчезване.“

Таунзенд познава Маргарет от четиринадесетгодишна и заради родителите ѝ я е придружавал на танци и конни изложения. Бил ѝ е компаньон в ездата и е карал самолета ѝ в авиационните състезания за Кралската купа. Когато навършва двадесет и една, тя вече е влюбена в него. Преследва го открито и всеки път, щом той отблъсне авансите ѝ, се позовава на кралските си прерогативи.

Една вечер, на връщане от танци, иска да я носи на ръце нагоре по стълбите. Таунзенд отказва. Тя настоява. Той отново се противопоставя.

„Питър, това е кралска заповед“, дразни се принцесата и тропва с крак.

Красивият флигел-адютант се засмива и я вдига на ръце. „Винаги ваш покорен слуга, Мадам“, казва той и я понася по стълбите на Кларънс Хауз.

„Маргарет беше доста досадна — казва приятелката ѝ Евелин Пребенсен, чийто баща, норвежкият посланик, е доайен на дипломатическия корпус в Лондон. — В онези дни прекарвах много време с нея и си спомням една Коледа, когато кралят беше обещал на Питър да му даде отпуск, за да бъде със семейството си. Маргарет си науми, че желае да играе карти, и настояваше Питър да ѝ прави компания. Така че той беше принуден да се откаже от празненството с близките си и да остане с нея. Нищо чудно, че съпругата му хойкаше.“

През 1952 година Таунзенд иска развод на основание изневяратата на жена си и получава родителските права над двете им деца. Въпреки че той е потърпевщата страна, събитието травмира придворните на кралицата, които все още не могат да забравят развода от 1936-а, довел до единствената доброволна абдикация в английската история, завършил с доброволно изгнание за изпадналия в немилост крал. Разводът се смята за нещо толкова отвратително, че лорд-чембърлейнът^[20], глава на домакинството на кралицата в Англия, не бива да допуска разведен човек до Нейно величество^[21]. Изключва от обкръжението ѝ в Аскът дори такава забележителна личност като

Лорънс Оливие, смятан за най-големия актьор на Англия. Но Оливие е разведен. В Шотландия хералдмайсторът изпълнява функциите на морален арбитър и той зачертава имената на разведените от списъка на кралските гости. Един шотландски благородник протестира, че не са го включили сред при кралската визита в Единбург с аргумента, че е разведен.

„Бракът ми беше анулиран — изтъква благородникът, — и се ожених отново в църква.“

„Това сигурно ще ви осигури достъп в Царството небесно — отвърща хералдмайсторът, — но няма да ви позволи да влезете в двореца Холирудхауз.“

През 1953 година любовната връзка на принцеса Маргарет с разведения Таунзенд разтърсва английското общество, правителството и църквата, а членовете на кралското семейство се изпокарват заради романа им. Като принцеса с кралска кръв Маргарет Роуз — трета претендентка за трона, е извинена за влюбването си, докато простосмъртният Таунзенд е порицан, че е прекрачил класовите граници.

„Каква наглост! — възкликва Единбургският херцог. — Работата на флигел-адютантите е да се грижат за конете!“

Придворните на кралицата са не по-малко възмутени. Те вярват във върховността на класовата система, както е описана в бездарните стихчета, които са научили още като деца:

*Бог да благослови скуайра и всичките му роднини.
И да помогне всеки да си седи в собствената
градина.*

Когато Питър Таунзенд споделя, че се е влюбил в принцеса Маргарет, личният секретар на кралицата Ласелс реагира рязко: „Или си луд, или заслужаваш шут.“ Ласелс незабавно се съветва с министър-председателя.

„Полковник Таунзенд трябва да си отиде — заявява Уинстън Чърчил. — Просто трябва да си отиде.“

В отчаянието си придворните решават да последват съвета на Чърчил и прогонват Таунзенд от Англия. Хранят напразни надежди, че

раздялата ще сложи край на връзката му с принцесата, без да съзнават, че разстоянието може да засили магията. Опитват се да печелят време до двадесет и петия рожден ден на Маргарет. Дотогава тя няма право да се омъжва без съгласието на сестра си, а като глава на Англиканската църква Елизабет никога не би ѝ позволила да се венчае с разведен мъж. Разделяйки двойката, придворните също така отвличат общественото внимание от връзката, която заплашва да засенчи първата обиколка на кралицата из Британската общност.

Таунзенд, който първоначално е бил определен да съпровожда принцеса Маргарет и кралицата-майка по време на пътуването им в Родезия през 1953 година, изведнъж е уволнен от поста си в Двореца и е изпратен в посолството в Брюксел като военновъздушен аташе. „Дойдох тук, понеже ситуацията беше невъзможна за двама ни — казва той пред един репортер. — Не мога да отговарям на въпроси, защото не аз съм инициаторът на всичко това. Лоялността ми към принцеса Маргарет е несъмнена. Заради тази лоялност бих изтърпял всякакви трудности.“

Таунзенд е прогонен толкова бързо, че няма време да подготви синовете си, които живеят в пансиона на едно начално училище в Кент. Маргарет горещо умолява сестра си да отмени своето решение, но ѝ е отказано. Между двете избухва ужасен скандал^[22]. Маргарет остава на легло три дни, вземайки успокоителни. Когато се съвзема, сяда до пианото и излива мъката си. „Написах една елегия — и думите, освен музиката — разказва тя на биографа Кристофър Уоруик. — Това беше, след като с Питър Таунзенд разбрахме, че не можем да се оженим.“ Той напуска страната веднага след като пристига от Северна Ирландия с кралската двойка и за последен път го виждат в Англия на самолетната писта да се ръкува с кралицата и с принц Филип^[23]. Два пъти се връща тайно, за да се види с принцесата преди двадесет и петия ѝ рожден ден, и се среща с нея у приятели.

През октомври 1955 година, няколко седмици преди рождения ден, Маргарет отива в замъка Уиндзор. По време на емоционалния разговор и кралицата, и Филип ѝ съобщават, че правителството на сър Антъни Идън и архиепископът на Кентърбъри са категорично против женитбата.

„Ти си трета претендентка за трона“, напомня ѝ Филип.

„Мога да броя“, сопва се Маргарет.

„Предизвикваш конституционна криза“, продължава той, посочвайки уводната статия на „Таймс“, в която се казва, че сестрата на кралицата, глава на Англиканската църква и Защитник на вярата, трябва „да бъде безвъзвратно лишена от правото да изпълнява основните кралски функции“, свърже ли се с разведен мъж.

„Ако упорстваш в намерението си да се омъжиш — заявява кралицата, — няма да получиш благословията на църквата.“ Добавя, че сватбата не би могла да се състои във Великобритания, че двойката ще трябва да живее в чужбина, че Маргарет ще загуби титлата и годишната си издръжка и ще бъде принудена да напусне мястото си в кралското семейство. Принцесата си тръгва, обляна в сълзи.

За да не присъства на неприятната сцена, майка ѝ се е оттеглила в замък Мей в Шотландия. Колкото и силна да е, кралицата-майка се пази от директна конфронтация. Тя не може да търпи лични сблъсъци и ги избягва, като се разболява от бронхит, ляга повалена от грип или получава главоболие.

Без защитници в обществото двойката е обречена. С мъка на сърце те се подчиняват на натиска и решават да се разделят, съзнавайки, че никога не ще се видят отново. Таунзенд написва изявление, което принцесата одобрява, и седмица по-късно то бива разгласено. Би Би Си прекъсва програмата си, за да бъде прочетен текстът, подписан само с „Маргарет“.

Бих искала да съобщя, че реших да не се омъжвам за полковника от авиацията Питър Таунзенд... В съзвучие с църковното учение за светостта на християнския брак и като осъзнах дълга си към Британската общност, стигнах до убеждението, че следва да поставя тези съображения пред останалите. Взех това решение съвсем самостоятелно.

Уиндзорският херцог е изпълнен с гняв към системата, принудила племенницата му да направи подобно изявление. „Неискрените, лицемерни и сълзливи писания в «Таймс» и «Телеграф», предизвикани от решението на Маргарет да не се омъжва за Таунзенд, са направо нетърпими — пише херцогът на съпругата си. — Англиканската църква отново спечели, но този път те уловиха

мухата, докато аз бях достатъчно хитър да се измъкна от паяжината на тази старомодна институция, превърнала се в подразделение на правителството...”

Мнозина други също изпитват огромно състрадание към принцесата и вестниците публикуват няколко протестни писма, ала преобладаващото мнозинство приема тъжния факт, че е постъпила правилно, като е поставила дълга на първо място. Църквата е всемогъща. „В някои среди се говори, че Църквата е принудила едно самотно момиче да направи нещо против волята си — казва преподобният Питър Джилинхам, един от капеланите на кралицата. — Това не е вярно. Църквата само изясни църковните закони.“

Питър Таунзенд се връща огорчен в Брюксел, напуска Кралските военновъздушни сили и няколко години по-късно се оженва повторно. Живее в доброволно изгнание в Рамбуи, югозападно от Париж, и се заклева никога да не стъпи в Англия. В своята автобиография пише, че желае прахът му да бъде разпръснат над Франция. „И ако — завършва той — вятърът, южният вятър, с който летят лястовиците, го отнесе към Англия, тогава така да бъде. Нито ще знам, нито ще ме интересува.“ Тридесет и седем години по-късно, когато се разболява от рак, той се промъква в Лондон за дискретен обяд с принцесата в двореца Кенсингтън.

„Това беше нещо като сбогуване“, казва един приятел, присъствал на него. Таунзенд, тогава среброкос, но все още хубав и на седемдесет и седем години, е болен от рак на стомаха, който галантно омаловажава като „дребен стомашен проблем“. Три години по-късно умира, без да изпитва съжаления.

„Щом нещо вече е останало зад теб, ти не се обръщаш — казва той. — Животът можеше да протече и другояче — но не би.“

По това време нетърпимостта към развода в кралските среди вече се е смекчила, но не и отношението към връзката между Маргарет и Таунзенд. „Много е просто наистина: дългът над удоволствието. Държавата над флиртуването — заключава бивш придворен. — Направихме, каквото беше необходимо, за да защитим Короната, а след това трябваше да подготвим първата обиколка на кралицата.“

След коронацията си тя се съгласява да прекара шест месеца на път и да измине четиридесет хиляди мили, за да поздрави 750 милиона свои поданици, които населяват една четвърт от земното кълбо и

осъществяват една трета от световния търговски обмен. Кралицата планира да посети дванадесет страни, шест колонии, четири зависими области и два доминиона. Ще чуе 276 речи, ще получи 6770 реверанса и ще стисне 13 213 ръце.

По-късно тя ще стане най-много пътувалият монарх в британската история. Но през 1953 година първата ѝ кралска обиколка е изумително начинание, каквото никой държавен глава не е предприемал. Кралицата държи да бъде първата, защото е твърдо решена да докаже на поданиците си, че е нещо повече от фигурантка.

„Искам да разберете, че Короната не е само абстрактен символ на нашата Общност — заявява тя в коледното си послание от Нова Зеландия, — а лична и жизнена връзка между вас и мен.“

„Това пътуване беше изтощително и безмилостно за всички ни“ — спомня си репортерката Гуен Робинс, член на малката група журналисти, съпровождаща височайшата особа. „Работех за «Ивнинг нюз», вестникът с най-голям тираж в света по онова време, и наблюдавах кралицата всеки божи ден, всяка вечер, понякога и всеки час. Мога да ви кажа, че тя определено не би издържала на това напрежение без помощта на Единбургския херцог.“

Изключително дисциплинирана, Елизабет може да стои с часове под палещото слънце и да язди дълго върху дамско седло. Но контактуването с хората и задължението да разговаря несприетено с непознати за по-продължително време е истинско бремене за нея. Израснала е в уединението на замъка Уиндзор, в компанията на сестра си, слугите и гувернантката. Не е свикнала да се съобразява с другите и не умее да предразполага събеседниците си. Общителният ѝ съпруг обаче обича да се шегува, да подхвърля остроумни забележки и да флиртува.

„Филип беше идеален за нея и тя бе сляпо влюбена в него“ — разказва Гуен Робинс. — Беше толкова млада и се чувстваше неуверена в ролята си на кралица. Бе много, много стеснителна като монарх. Болезнено нерешителна. Не знаеше какво да прави и как да се държи сред толкова хора. Но той беше обигран и приветлив, потракан. Създаваше ѝ добро настроение и я подготвяше за срещата с тълпите. През повечето време на лицето ѝ беше изписано раздражение, защото бе преуморена, ала той успяваше да я накара да се усмихне. Държеше се отвратително с пресата. „Ето ги лешоядите“,

казваше, щом ни видеше. В Малта ни замерваше с фъстъци, така че го мразехме, но си давахме сметка, че за нея присъствието му е от огромно значение. Край него тя разцъфваше. Достатъчно беше да ѝ прошепне нещо на ухото и грейваше. Всеки път, когато се ядосаше или помръкнеше, Филип впрягаше чара си и я караше да се засмее. Помагаше ѝ да изглежда добре. Наистина той изнесе на раменете си това пътуване.

Спомням си как в Австралия кралицата се беше вцепенила от досада, след като ѝ се наложи да стисне стотици потни ръце при изпепеляващите 110 градуса по Фаренхайт^[24]. Тя се мръщеше и изглеждаше направо грозна, докато той не се обърна и не ѝ рече: „Я по-бодро, наденичке. Не е чак толкова лошо.“

В Нова Зеландия маорските хлапета бяха полудели от вълнение, искаха да ѝ устроят „подобаваш прием“ и започнаха да скачат в реката. Но кралицата изобщо не ги удостои с внимание и се насочи към колата си. Филип забеляза какво става. „Виж, Бет — реагира той на мига. — Не са ли прекрасни?“ Тя се обърна и отиде да погледа децата.

Филип ожесточено я бранеше, когато енергията ѝ започна да отслабва. Заставаше до нея и махаше на фотографите да се оттеглят, ако сметнеше, че са се приближили твърде много и биха могли да я притеснят. „Не се бутайте в кралицата“, казваше им той. Но ако с нея се държеше великолепно, с останалите беше истински грубиян. Спомням си в Южна Австралия как кметът на някакво малко градче се беше обвил целия в ужасна, саморъчно изработена мантия от заешка кожа, за да посрещне Нейно величество. Беше около седемдесетгодишен, толкова симпатичен, толкова трогателен. Подаде на кралицата една огромна кутия и изрече с треперещ глас: „Ваше кралско височество“ — „горкичкият, трябваше да се обърне към нея с «Ваше величество» — точно в този момент нашият посланик в Лондон поднася подобна кутия на Вашия представител в Двореца.“

„О, боже мой, човече — изрева Филип. — Не можете ли да проумеете времевата разлика от десет часа и половина между това градче и Лондон? Вероятно посланикът ви в момента е дълбоко заспал.“

Кметът клюмна. Имаше вид на напълно опозорил се човек. Представляваше такава тъжна гледка в жалкия си, смешен костюм, треперещ и ръсещ извинения. „Трябваше да се сетя“, рече той

самообвинително. Това беше денят на живота му и Единбургският херцог го провали. Филип се държеше като истинско копеле.

„Естествено, не можех да напиша подобно нещо във вестника — продължава Робинс. — Нито пък да вмъкна каквито и да било други по-лични неща. Когато забелязах, че кралицата си свали обувките — нещо, което ми се стори мило и човешко, споменах в една от кореспонденциите си: «Уморената кралица изхлузи обувките си.» Редакторите ми остро ме смъмриха: «Остави кралицата на мира. Бъкингамският дворец е бесен.» Друг път пак си позволих да вметна, че кралицата изглежда изморена. Знаехме, че е ужасно отегчена от всичките знамена, украси и червените, бели и сини цветове^[25], които виждаше навсякъде, затова отбелязах, че има изтощен вид, като всички нас. Отново същото: «Остави кралицата на мира.» Накрая се отказах да отразявам човешката страна на пътуването...“

Бдителният Дворец се опитва да пази кралицата от самата нея. „Искаха да скрият човешкия ѝ образ — или поне доколкото го имаше — казва репортерът на «Дейли телеграф» Морис Уийвър. — Спомням си едно кралско посещение в Папуа — Нова Гвинея, когато местните хора танцуваха пред кралицата в направените си от треви поли. Носеха гердани, изработени от кости, клончета и някакви странни монети. Тя се обърна към флигел-адютанта си: «Имам чувството, че им трябва монети с моя лик.» Той начаса извика британските репортери и поиска златните им английски лири“.

Написах весел материал за това как сме събирали помощи за кралицата и сме се изръсили с по няколко монети. Когато научи, флигел-адютантът заудря по вратата на хотелската ми стая посред нощ и поиска да се откажа от написаното.

„Ще излезе, че кралицата е бедна“, рече той.

„О, глупости — отвърнах. — Та това е само една повърхностна история, а и никой не очаква от кралицата да носи пари.“

В крайна сметка Уийвър не изпраща материала, отразяващ трогателната представа на кралицата за това как трябва да изпълнява благородния си дълг към своите бедни, мили туземци. Така че празнодумството побеждава. Но журналистът разбира колко чувствителен е Дворецът към всяка дума, публикувана в пресата за височайшата особа. „Не ни се позволяваше да пишем нищо друго, освен с какво е била облечена и как е изглеждала — твърди той. —

Дворцовият пресекретар идваше и ни поднасяше описание на зелената ѝ рокля от тюл, а ние прилежно си записвахме всичко и го предавахме точно по този начин...”

След като кралицата започва да се държи по-уверено в ролята си, пресслужбата на Двореца като че се поотпуска, но само малко. „Имаше негласно споразумение“ — обяснява журналистът Филип Найтли, който придружава Нейно величество при първата ѝ кралска обиколка. — Все едно Дворецът ни беше казал: „Ние сме ви необходими, за да привлечете аудитория, тъй като хората обичат да четат за кралското семейство. Ние имаме нужда от вас, за да информираме поданиците на Нейно величество какви са намеренията ѝ и да им покажем какъв прекрасен човек е тя. Така че можете да пишете за кралските особи каквото пожелаете, стига да не поставяте под въпрос монархическата институция.“

И все пак се очакваше известна почтителност. В Нова Зеландия само на американската преса ѝ се размина, че е споменала допуснатата от кралицата езикова грешка. Беше чула две момиченца да спорят дали тя е кралица Елизабет или принцеса Маргарет. Едното настоявало: „Казвам ти, това е принцеса Маргарет.“ А другото твърдяло: „Не е. Не е. Кралицата е.“ И с „нехайно пренебрежение към кралския английски“, както писа „Нюзуик“ кралицата се навела към децата и рекла: „Не, това съм аз.“

След години пътувания Елизабет накрая си изработва модел на поведение, но с големи усилия. „Винаги се държеше безупречно, да, никога — топло и предразполагащо — казва Гуен Робинс. — Скована и далечна, тя запазваше дистанция, за да не допусне грешка, да не направи невярна стъпка. Беше толкова неуверена, че единствено по този начин можеше да се справи с ролята си. Не е от жените, които се оживяват пред публика, като майка ѝ, която външно е мила, усмихната и весела, но отвътре наподобява стомана — студена, твърда стомана в шарена опаковка.“

Въпреки очевидното неудобство, което изпитва, когато е в центъра на вниманието, младата кралица е звездата поне на три филма, заснети по време на пътуването ѝ.

След шест месеца отсъствие тя се завръща в Лондон и бива посрещната възторжено от поданиците си, които се изсипват по бреговете на Темза, за да я видят как пристига в кралската яхта

„Британия“. Те съзнават, че тя никога няма да бъде очароваща масите актриса, като майка си, но все пак оценяват отдадеността ѝ на дълга. Крещят одобрително при приближаването на кралската яхта и Елизабет отвърща на поздравите им със сковано помахване. Тя също си дава сметка колко различна е от обаятелната си майка. И също като сдържания си баща разчита на чара на своя брачен партньор. По-късно признава този факт пред близки приятели, отдавайки дължимото на съпруга си: „Без Филип нямаше да мога да се справя.“

[1] Коронацията става най-скъпото празненство в британската история. Правителството на Великобритания похарчва двадесет и пет пъти повече, отколкото хазната на Съединените щати изразходва за встъпването в длъжност на президента Айзенхауер през 1953 година. За по-малко от две седмици британските поданици изтеглят от личните си влогове 25 милиона долара, за да ги похарчат за тържествата. Прахосничеството предизвиква сериозна уводна статия в „Ландън таймс“, в която англичаните биват упрекувани, че са си взели „отпуск от реалността“. — Б.а. ↑

[2] Измислено европейско кралство в два романа на Антъни Хоуп Хокинс, където царят романтично веселие, приключения, дворцови интриги и кралско великолепие. — Б.пр. ↑

[3] Вълшебна страна, страна от приказките (англ.). — Б.пр. ↑

[4] Евтино, на изгодна цена (фр.). — Б.пр. ↑

[5] Кралицата избира снимката, на която е заснета как заедно със съпруга си отива с държавната каляска на откриването на парламента на 4 ноември 1952 година. Този ден била ядосана, защото процесията закъснявала. И се разтревожила, когато фотографите ги наобиколили. Тогава принц Филип казал: „Скъпа, покажи им се в най-добрата си светлина.“ Това я накарало да се засмее и така на снимката тя е усмихната — една от малкото, на които не прилича на кисела даскалица. — Б.а. ↑

[6] Названието „Кралица на Англия“ е общоприето и разбираемо. Точната титла е Кралица на Обединеното кралство на Великобритания и Северна Ирландия и на другите ѝ страни и територии, Глава на Британската общност, защитник на вярата. — Б.а. ↑

[7] Дворец край Лондон. — Б.пр. ↑

[8] След завръщането си от Англия Жаклин Бувие се сгодява за Джон Ф. Кенеди. Те се женят на 12 септември 1953-та. Седем години по-късно той е избран за президент на Съединените щати. Неговата първа дама решава да носи шапки „точно като на английската кралица“. Тя си взема собствен модист, подобно на кралицата, и му заповядва и нейните рокли, като тези на кралицата, да бъдат уникати. „Направи така, че със сигурност никоя друга жена да няма точно същия тоалет като мен — пише на дизайнера си, — нито пък със същия цвят или от същия плат.“ За встъпването в длъжност на съпруга си тя имитира кралицата, като облича бяла рокля, умалено копие на кралския шлейф при коронацията. — Б.а. ↑

[9] Параходът, с който през 1620 г. пътуват пилигримите — пуританите, основали колонията Плимут в Нова Англия. — Б.пр. ↑

[10] Докато британците се срамуват от абдикацията на крал Едуард VIII, американците са очаровани, така че съвсем естествено херцогът и херцогинята на Уиндзор прекарват голяма част от времето си в Съединените щати. Те стават част от нийоркския елит и онова, което минава за висше общество в Палм Бийч. — Б.а. ↑

[11] Покоряването на Еверест до такава степен завладява въображението на четиригодишния принц Чарлс, че той се катери по всички по-високи мебели в двореца, съобщавайки, че се „занимава с алпинизъм“. Откачва кърпите от баните, за да си прави „базов лагер“. — Б.а. ↑

[12] Хермелинът е бяла кожа, ценена през средните векове като част от облеклото. — Б.а. ↑

[13] Златната кралска каляска е изработена за Джордж III през 1762 година по проект на флорентинския художник Джовани Батиста Киприани, който живее в Лондон. Каляската, дванадесет фута висока, двадесет и четири фута дълга и осем фута широка, е позлатена отвън, тапицирана с тъмночервен сатен отвътре и е използвана за всички коронации от 1831 година насам. — Б.а. ↑

[14] Като главнокомандващ Съюзническите войски в Европа Дуайт Д. Айзенхауер се радва на специални отношения с английското кралско семейство, зародили се по време на Втората световна война. — Б.а. ↑

[15] Алея в парка „Сейнт Джеймс“ в Лондон. — Б.пр. ↑

[16] И трите деца на Хенри VIII стават суверени (крал Едуард VI, кралица Мери I и кралица Елизабет I) и всичките умират бездетни. — Б.а. ↑

[17] Джохор, Перак, Лахей, Келантан и Селангор са султанати в Малайзия. — Б.пр. ↑

[18] През 1995 година антропологът Джефри Горър издава книгата „Изследване на английския характер“, в която търси отговори на въпросите за вярванията, предразсъдъците и начина на мислене на голяма част от английската средна класа. Той открива, че англичаните като цяло се стараят да потискат всеки елемент на насилие и много високо ценят благородството (на англ. gentleness — Б.пр.) като добродетел. Приемат нетърпеливостта и избухливостта като големи грехове. Да бъдеш смятан за джентълмен е от огромно значение. — Б.а. ↑

[19] Идеята за Наградния фонд на Единбургския херцог е подета от повече от петдесет и пет държави, но под различни наименования: „Венелукс“ в Белгия; наградата на кронпринца в Йордания; „Златен щит“ в Южна Африка. В Австралия, Ямайка и Нова Зеландия тя е назована „Дий ъф Ий“ („Dee of Ee“ — съкратено от „the Duke of Edinburgh“, херцога на Единбург — Б.пр.). Принц Филип казва: „Не ме интересува как го наричат, стига идеята да е запазена“. — Б.а. ↑

[20] По-късно задълженията на лорд-чембърлейна са модифицирани, така че кралицата да може да посещава разведените си братовчеди, разведената си сестра, разведената си дъщеря и двамата си разведени синове, единият от които е престолонаследникът. — Б.а. ↑

[21] Забраната разведени да дишат същия въздух като кралското семейство е леко смекчена след развода на Питър Таунсенд. Само онези, които не носят вина за разтрогването на брака, са допускани в кралската компания. Тази политика позволява на Таунсенд, онеправдан от изневяратата на съпругата си, да продължи да служи на кралицата. От 1950 до 1953 година той е управител на домакинството на кралицата-майка. През останалата част от живота му, дори и когато е в изгнание, неговото име е вписано в справочника „Уитакърс олмънек“ като допълнителен флигел-адютант на Нейно величество кралицата. — Б.а. ↑

[22] Години по-късно принцеса Маргарет признава: „Само два пъти съм се карала с кралицата. Все заради мъже.“ Обяснява на

историчката Елизабет Лонгфорд: „В нашето семейство никога не спорим — понякога се караме, но никога не спорим.“ — Б.а. ↑

[23] В своята съдържана автобиография Таунзенд пише, че е бил склонен да харесва Филип, но... „не може да се твърди, че когато заминавах в изгнание през 1953 година, ме изпрати любезно до вратата и ми каза довиждане... Германец е, ала не прилича много на германец. Той е решителен и възгледите му са също така категорични. Бих казал, че е интелигентен, без да е интелектуалец... Рязък е и говори сякаш в стакато, макар и често да завършва разговора с шега или с някоя остроумна забележка.“ — Б.а. ↑

[24] 43 градуса по Целзий. — Б.пр. ↑

[25] Цветовете на английското знаме. — Б.пр. ↑

Монархията е като далечен влак, който лети към Елизабет от десетгодишната ѝ възраст. Докато расте, тя непрекъснато го чува да приближава. Знае, че един ден ще трябва да се качи на него; но никога не е мислила, че ще стане толкова скоро. На двадесет и пет години бракът ѝ тепърва започва да разцъфтява.

Преди смъртта на баща ѝ да я възкачи на трона тя гори от желание да бъде съпруга и майка. След женитбата си казва, че иска да има четири деца и да се посвети на семейството си.

В първите години на брака, когато е изправена пред избора да бъде или съпруга, или майка, Елизабет винаги избира първото. Съпругът ѝ е над всичко — тогава. Преди раждането на сина ѝ през 1948 година заявява: „Аз ще бъда майка на детето, а не бавачките.“ И все пак, когато ролята на майка ѝ пречи да бъде съпруга, тя прибегва до бавачките.

Не присъства на първия рожден ден на сина си, за да бъде с Филип, който служи във флота в Малта. Оставяйки за няколко месеца малкия си син у дома с баба му и дядо му и бавачките, пропуска първите му стъпки и първото му зъбче. Първата му дума не е „мама“, а „нана“, най-близкия до него човек, любимата му „нани“. Елизабет отглежда децата си по начина, по който тя е отгледана. Като бебе е оставена с бавачките си за шест месеца, докато родителите ѝ пътуват из Австралия и Нова Зеландия, така че не се колебае да повери собствените си деца на чужди грижи.

Понякога обаче се усеща чувството ѝ за вина. „Не искам някой друг да отглежда децата ми“ — казва тя преди раждането на принцеса Ан през 1950 година. И все пак Елизабет оставя дъщеря си, макар и едва на три месеца, за да пътува със съпруга си. Когато трябва да бъдат оперирани сливиците на момиченцето, бавачката го завежда в Детската болница и прекарва нощта до леглото му. Майката, не особено разтревожена, остава в замъка Уиндзор.

„Кралските особи се отнасят към децата си като към добитък“ — пише Джон Гордън в „Дейли експрес“, след като научава, че кралицата е останала в леглото си в нощта, когато закарали принц Чарлс в болница за спешна операция на апендикса. — Хората не одобряват това, че майката не е отишла да бди над сина Чарлс, докато той е страдал.

През 1952 година, когато Елизабет става новата кралица, тя се бори да освободи в живота си място за своето семейство, но вече няма време да бъде майка. Вместо това се посвещава на Короната и отлага раждането на повече деца.

В качеството на нов суверен, тя знае, че трябва да властва — да пътува по света, да прави държавни посещения, да посреща световни лидери, да консултира парламента, да произнася речи, да приема почетни салюти, да реже ленти, да посвещава в рицарство — и да се опитва да се усмихва.

Страдащото от натрапчиви мании дете, някога описано от гувернантката си като „прекалено прилежно и подредено... с твърде силно развито чувство за дълг, за да се чувства добре“, отново заявява за себе си, когато кралицата потъва в работа в името на монархията. „Не успях да почиракувам — казва тя по-късно. — Баща ми почина прекалено млад. Съвсем неочаквано ми се наложи да поема задълженията си и да се опитам да върша своята работа по възможно най-добрия начин...“ Фанатично изпълнява дълга си — отговаря на писмата, подготвя речите си, занимава се с чантите с държавни документи, които ѝ изпрацат всеки ден.

„О, тези чанти — възкликва бивш придворен след години. — Много лесно ѝ беше да каже: «Горе ме чакат две чанти, това е мой конституционен дълг, така че наистина ще е по-добре да се заема с тях, отколкото да се карам със сина си, с дъщеря си или със съпруга си.» Червените чанти са чудесен начин да избягаш от семейните проблеми.“

За пред обществото Елизабет изглежда идеалната майка. Нейни снимки с хубавия ѝ съпруг и двете им малки деца редовно се появяват във вестниците и списанията. Усвоила е този урок от умната си майка, която като кралица е поощрявала издаването на книги от рода на „Семейният живот на кралица Елизабет“ и е вдъхновила фото поредици като „Нашите малки принцеси у дома“ или „Игри в

кралската вила“, за да внуши представата за идилично кралско семейство. И съвсем естествено Елизабет израства с убеждението, че тази оркестрирана реклама е жизненоважно оръжие за монархията. Тя приема позирането за снимки като част от работата си на кралица и съпругът ѝ споделя нейните вижданията. „Ако възнамеряваш да бъдеш истински монарх — казва той, — необходимо е да имаш семейство, а то трябва да е пред очите на обществото.“

Преподреждайки приоритетите си, кралицата сега слага монархията на първо място, бракът си — на второ, а децата — на трето. „Струва ми се, че всички надежди за нормално семейство рухват с възкачването ѝ на престола в толкова ранна възраст — пише биографът Филип Циглер. — Не мисля, че е било в природата ѝ да бъде любвеобилна майка, но така или иначе това става невъзможно, когато я подхваща въртележката на задълженията ѝ като кралица.“

И все пак тя се опитва да не пренебрегва съвсем майчинските си отговорности. „Трябва да отделям малко време за децата всеки ден“, убедена е Елизабет. Променя часа на седмичните си срещи с министър-председателя, за да може да вижда четиригодишния Чарлс и двегодишната Ан, преди да си легнат, и им позволява да прекарват по тридесет минути с нея и с Филип всяка сутрин. Бавачките Хелън Лайтбоди и Мейбъл Андерсън отвеждат децата в дневната на кралицата в 9:00 сутринта всеки ден и ги взимат точно в 9:30, когато тя сядат зад бюрото си, за да работи. Обикновено Ан не иска да си тръгне, но брат ѝ я дърпа с думите: „Ан, не бива да пречиш на мама. Заета е. Тя кралства.“

Децата прекарват останалата част от деня с бавачките си — енергичните шотландки с практични черни обувки и ситно накъдрени коси, които ги хранят, обличат, къпят и дори спят в същата стая с тях. Всеки ден в пет часа следобед^[1] те отново отвеждат Чарлс и Ан на посещение при майка им и баща им, след което ги връщат обратно в детската, за да ги изкъпят и да ги сложат в леглата. Децата виждат бавачките си много по-често, отколкото своите родители.

„Нещастно детство“, спомня си принц Чарлс след години, упреквайки родителите си, особено баща си, за начина, по който е израснал. Най-тъжното било самотата му като дете. Баща му рядко присъствал на рождените му дни пропуснал първите пет. Вместо това му пращал бележки.

„Самотата е нещо, от което кралските деца винаги са страдали и ще страдат — казва лорд Маунтбатън, отказвайки да обвини, когото и да било от родителите. — Наистина не може да бъде другояче.“

Писателката Барбара Картланд се въздържа да обвини открито кралицата, че е била лоша майка. Но го прави косвено: „Беше още много млада, когато Чарлс се роди, така че не прекарваше достатъчно време с него — казва тя. — Той беше такова нещастно малко момченце.“

Кралицата-майка знае къде да насочи вината. „Вестниците непрекъснато обвиняват Филип, че е твърде суров баща — споделя тя с приятелка по време на вечеря. — Истината е друга... Винаги Лилибет е била прекалено взискателната, докато Филип се опитва да смекчи нещата.“

Всеки път, когато се завръща от пътуване, кралицата изразява учудване колко много е пораснал синът ѝ и колко шумен е станал. Непривикнала с енергията му, тя се изморява от присъствието му. „Той ми е такава грижа“, казва с въздишка.

Още в началото Елизабет решава, че членовете на домакинството трябва да се обръщат към децата с „Чарлс“ и „Ан“, а не със „сър“ и „мадам“. Постановява с декрет, че камериерките и лакеите вече не са длъжни да се покланят и да правят реверанси пред децата на суверена, запазвайки тези почести за себе си и за своята майка. Също като персонала и Чарлс трябва да се покланя на майка си, преди да излезе от стаята, както и на баба си, кралицата-майка.

„Винаги трябва да правиш каквото ти каже баба — съветва свой приятел, — иначе в торбичката ѝ няма да има бонбони.“

„Защо ѝ се покланяш?“, пита момчето.

„Така трябва да постъпвам.“

„Защо?“

„Защото Папа така казва.“

Когато в Балморал бавачката настоява Чарлс да сложи чифт карирани шорти под шотландската си поличка, той отказва: „Няма да ги обуя. Папа не носи такива.“

„Папа“ е слънцето, огряващо детството му и топлещо дните му, независимо че от време на време му се кара и го пляска. „Струва ми се, че имаше доста силно влияние върху мен, особено в детството ми — споделя Чарлс по-късно. — Вярвах безрезервно на преценките му.“

Едва когато не успява да задоволи очакванията на баща си, той се обръща срещу него. Тогава Чарлс го обвинява, че е тиранин, управлявал детството му като деспот. Пред приятели казва, че има два типа бащи: едните вдъхват самоувереност на децата си, като ги хвалят, когато заслужават, и се въздържат от критика, ако е възможно. „Вторият тип е Единбургският херцог“, заявява той. По това време Чарлс е забравил как е идеализирал баща си и му е подражавал във всичко, дори и в походката с наведена глава и сключени зад гърба ръце.

„Като дете Чарлс молеше да бъде с баща си — спомня си лакеят на кралицата — и предпочиташе да седи върху коленете на принц Филип, отколкото в скута на майка си, когато ги водехме за сутрешното посещение... Той беше такъв баща, какъвто всяко дете би обожавало... Много повече от кралицата умееше естествено и с лекота да слезе на детското равнище, без да изглежда нито покровителствен, нито снизходителен.“

Членовете на кралското домакинство си спомнят как Филип чете „Хайауата“^[2] на децата си и слага на главата си индианските пера, които е донесъл от Канада. Викайки и крещейки, той изпълнява бойни танци из детската стая, за да достави радост на малкия си син. „Това е играта, която обичам най-много“, заявява Чарлс, пляскайки с ръце.

Други наблюдават Филип с по-скептични очи. „Той толерираше Чарлс, но не мисля, че беше любящ баща — казва Айлийн Паркър, чийто бивш съпруг Майкъл Паркър е бил най-добър приятел и флигел-адютант на Филип. — Вдигаше го на ръце, ала начинът, по който го правеше, беше някак странен. Повече се забавляваше с Ан. Мисля, че Чарлс се страхуваше от баща си.“

Малкото момче определено се бои от майка си, която изглежда далечна, отчуждена и твърде заета, за да се занимава с него. Години по-късно той заявява, че не може да си спомни нито един жест на майчина обич в детството си, освен една вечер, когато майка му дошла в детската стая преди къпането му. Седнала на позлатен стол, придружавана от един лакей, и гледала как бавачката го къпе. „Не потопи ръце във водата — спомня си Чарлс, — но поне наблюдаваше процедурата.“

Разказва на един от биографите си как го е поздравила след първата си кралска обиколка. Не я бил виждал шест месеца, така че се

втурнал на борда на „Британия“, за да я посрещне с „добре дошла“ у дома. Изтичал горе, за да се присъедини към групата величия, чакащи да стиснат ръката ѝ. Когато забелязала малкото си момче да се върти на опашката, кралицата рекла: „Не, ти не, скъпи.“ Не го прегърнала, нито го целунала, а само го потупала по рамото и минала към следващия посрещач. Един фотограф запечатва неловката среща между майка и син, която кралицата по-късно обяснява на своя приятелка по следния начин: „От дете са ме учили да не показвам чувствата си на публично място.“

„Нежеланието ѝ за физически контакт е почти фобия — пише британската журналистка Линда Лий-Потър. — С неумението да показва на децата си, че ги обича кралицата ги прави неспособни и те на свой ред да проявяват обич. Тя е стоик и също като майка си притежава коравосърдечна жилка.“

И ако Елизабет е сякаш неспособна да изразява привързаността си, то съпругът ѝ изглежда не по-малко отчужден и резервиран. „Той не е от хората, които дават воля на чувствата си — казва Майкъл Паркър. — Винаги съм искал да го видя как прегръща кралицата и ѝ засвидетелства обичта си. Подобно на всички съпрузи. Но Филип винаги оставаше някак неизменно скован. Споменах му го един-два пъти. Той обаче само ми хвърли мрачен поглед.“

В детството си Чарлс не е свидетел на особена физическа привързаност между родителите си; нито пък си спомня майка му да го е целувала, след като е навършил осем години. Тъжно споделя с приятел, че в емоционално отношение бавачката е означавала за него много повече, отколкото майка му. Цитира едно изследване на бебета-маймуни, лишени от нежна майчина ласка веднага след раждането им. Те ставали студени и затворени, също като уплашеното малко момче, бродещо из застланите с килими коридори на Бъкингамския дворец. Когато научава за това изследване, показващо, че обичта между майката и детето прави детския мозък податлив на обучение, Чарлс заявява, че най-сетне е разбрал защо са го наричали „зубрач“.

Болнаво дете, той е с изкривени навътре колене като дядо си и прадядо си. Тъй като има плоско стъпало, му се налага да носи ортопедични обувки, а освен това е податлив на настинки, възпаления на гърлото, астматични пристъпи и страда от хронична гръдна конгестия^[3].

„Негово кралско височество беше сериозно момче — спомня си бивш придворен. — Прилежно, възпитано, но плахо, като майка си. Не се чувстваше уверен на кон и му прилошаваше в лодка. Сестра му, Ан, по-малка с двадесет и един месеца, беше смела и буйна като баща си и затова стана негова любимка.“

Филип се тревожи от крехкостта на сина си и се опитва да го закали. „Искам да бъде истински мъж“, казва той. Силен, жилив и красив, Филип играе поло и крикет, участва в състезания с яhti, кара карети, пилотира самолети и с жар се впуска в лов на яребици. Държи синът му да прави същото. Подарява на Чарлс за първия му рожден ден бухалка за крикет и по-късно го учи как да играе. Подарява му първия пистолет и го учи да стреля. Също и да плува, да язди, да ловува. По-късно го въвежда в рисуването и полото и урежда да взема уроци по пилотаж, така че да е в състояние да управлява собствен самолет. След това Чарлс е подложен на изтощително морско обучение, за да може да командва крайбрежен миночистач, но все пак не успява да се пребори с образа на непохватен и неумел младеж.

Като дете той си гризе ноктите и се бои от тъмнината, но толкова копнее за одобрението на баща си, че преодолява страха от конете, за да язди, и морската болест, за да плава. За разлика от сестра си не е атлет по природа, но се занимава самоотвержено със спорт, понякога с граничеща с безразсъдство жар.

Филип съвсем не е снизходителен баща и пердаши Чарлс винаги когато той удря сестра си или ѝ дърпа косата. А това се случва често. „С Чарлс се биехме като куче и котка“, спомня си Ан. Филип му казва, че трябва да си понесе шамарите „като мъж“.

„Дръж се като мъж — това е вечният рефрен на баща му. — Бъди мъж“. Веднъж след леко смърмяне от страна на бавачката Чарлс изтичва при баща си: „До гуша ми е дошло от момичетата, Папа. Хайде да заминем някъде сами и да бъдем мъже.“

Понякога загрижеността на Филип за мъжествеността на сина му граничи с хомофобия^[4]. „Спомням си, когато двамата с кралицата дойдоха да видят обновления Порчестър Хауз“ — разказва английският декоратор Николас Хасълъм. — Доведоха принц Чарлс, но го оставиха в колата. Домакинята попита: „Няма ли да позволите на принц Чарлс да ни придружи?“

„Мили Боже, не — отвърна принц Филип. — Не искаме да се занимава с такива немъжествени неща като декорацията.“

Въпреки това лакеят на кралицата забелязва отпечатъка от женското въздействие върху момчето. „По времето, когато за първи път го изпратиха в училище, Чарлс вече проявяваше признаци на податливост спрямо витаещата в Двореца атмосфера на преситеност и самовглъбяване — казва той. — Беше обект на значително женско въздействие.“

Филип се дразни от влиянието на всички тези жени върху сина му. „Само бавачки, гувернантки и котенца“ — реагира остро той, имайки предвид служителите в домакинството, повечето от които са хомосексуалисти.^[5] Настоява синът му да получи образованието си извън Двореца. Кралицата възразява, но Филип ѝ напомня за самотното ѝ детство и за това, че рядко е срещала простосмъртен, който да не е слуга. „Чарлс трябва да се научи да общува с останалите младежи на равна нога“, заявява той. Майката предпочита синът ѝ да продължи образованието си в Двореца с частната учителка мис Катерин Пийбълс (Миспи), която го обучава от петгодишна възраст. Филип посочва, че макар и дребната, пъргава шотландка да е мил човек, тя няма нито необходимата подготовка, нито университетска диплома. Следователно не е достатъчно квалифицирана, за да преподава на бъдещия крал. Уменията ѝ са достатъчни, за да води децата в зоологическата градина, в планетариума и в музеите, но сега, когато Чарлс е на осем години, той трябва да напусне Двореца и да започне системното си образование. „Това означава училище — истинско училище“, добавя Филип.

Образованието на Чарлс става предмет на горещи дебати вътре и извън Двореца. Заглавията във вестниците гласят: „Защо кралските деца да не могат да ходят на училище — винаги ли ще трябва то да отива при тях?“ и „Имаме ли правото да лишим принц Чарлс от естествените удоволствия на едно толкова ранна възраст?“

Кралицата неохотно се съгласява да изпрати сина си в „Хил Хауз“, лондонско дневно училище. Той пристига там, облечен със сиво палто с черна кадифена яка. Останалите деца са с училищна униформа. За следващата година Филип предлага началното училище, което самият той е завършил „Чийм Скул“, където Чарлс ще живее, делейки спалнята с още девет момчета, и ще спи на сковано от летви легло.

Кралицата отново се противопоставя, но Филип е непреклонен. Накрая тя склонява и позволява на сина си да стане първият британски престолонаследник, който посещава училище като простосмъртен.

„Искаме да ходи на училище с момчетата от своето поколение и да живее с останалите деца, за да попие от детството дисциплината, възпитавана в процеса на съвместното обучение“, заявява Филип. Кралицата казва на директора на „Чийм“ да се държи с бъдещия монарх като с всички други ученици, но да се обръща към него с „принц Чарлс“. За момчетата той е просто „Чарлс“ и някои от тях се подиграват с леко закръгления си бъдещ монарх, наричайки го „шишко“.

Малкото момче, до този момент обличано с копиринени дрехи и украсени с панделки шапки, през тези две години за първи път се сблъсква с бамбуковата пръчка на директора. „Предупредиха ме — признава Чарлс години по-късно, — че ще ни бият, и ме биха за игра на прескочикобила в спалното помещение. Повече не го направих. Бях от онези хора, при които телесните наказания наистина вършат работа.“

През първия учебен ден Чарлс стиска кутията с шоколадовите бонбони, украсена с неговите инициали — прощалния подарък от майка му. Той не знае как да почерпи останалите момчета и е твърде изплашен, за да опита. Раздялата с любящите ръце на бавачката и гувернантката е болезнена за Чарлс, който е срамежлив и не умее да се сприятелява.

„Преживяваше раздялата със семейството си много дълбоко“, спомня си бавачката му Мейбъл Андерсън.

„Пишеше на Миспи всеки ден разказва сестра му Ан. — Беше съкрушен. Изплакваше мъката си и все повтаряше: «Липсваш ми».“

Изпраща тъжно писмо на баща си: „Скъпи Папа, копнея да те видя на кораба.“ Рисува платноходка, като онази, която принц Филип е управлявал на състезанието в Кауз^[6], най-голямата регата в света. Той изпъква в изкуствата, обича да рисува и да прави портрети на семейството си. Шестгодишен изработва хумористична коледна картичка за баща си, изобразен до една бъчва, на която е написано „средство за засилване растежа на косата“. Филип се дразни от застрашаващото го оплешивяване.

Скоро след като започва училище, Чарлс бива смъмрен за неприлична дума. „Може да я е чул от някой работник — предполага Филип, — но се боя, че съвсем спокойно би могъл да я е научил и от мен.“

След пет години и половина в „Чийм“, където се проваля по математика и едва се справя с историята^[7], Чарлс заявява на родителите си, че иска да отиде в училището на Папа, което означава „Гордънстаун“, шотландската цитадела на ледените душеве и тръстиките пръчки.

„Спомням си как Филип обсъждаше частните училища на обедите на «Тързди клъб» онези мъжки събирания, които си организирахме в таверната «Уилърз» в Сохо — споделя свирещият на хармоника Дари Адлер. — Казах му, че според мен това са фабрики за хомосексуалисти. Джеймс Робертсън Джъстис^[8], добър актьор и грубоват шотландец, се включи в разговора.“

„О, за Бога, Адлер, отново ли подхващаш тази твоя отвратителна любима тема?“ — възкликна той. „Насилиха ме още през първата ми седмица в Итън. Не ми навреди по никакъв начин.“

„Е, Джеймс — рекох аз, — при теб е било различно, тъй като всички е трябвало да се обърнат и да наблюдават как те насилват заради училищното мото: «Правосъдието не само трябва да се прилага, но и това трябва да става пред очите на всички.» Филип избухна в смях.“

Той е на мнение, че като изпрати сина си в „Гордънстаун“ в Шотландия, ще го предпази от упадъчното влияние на английските частни училища. Смята също, че училището в Мъррейшир е достатъчно далеч от Лондон, така че Чарлс ще може да избегне всекидневния тормоз от страна на репортерите. „За Итън често се говори по новините, което ще рефлектира върху теб — казва той на сина си. — Ако заминеш за северната част на Шотландия, ще се загубиш от погледа и журналистите доста ще се позамислят дали току-така да вземат самолета, тъй че ще трябва да се случи нещо наистина важно, за да се озоват там, и ти ще имаш възможността да учиш на спокойствие“.

Накрая Чарлс се съгласява и избира училището на баща си, за което по-късно съжалява. „Беше истински ад — казва той. — Провалих се на изпитите по математика три пъти.“ Скъсват го и по

немски, много му е трудно и с естествените науки. Непрестанно пише тъжни писма, в които се оплаква от отношението на съучениците си. „Изобщо не мога да спя... по цяла нощ ме замерват с чехли, хвърлят по мен възглавници или се затичват през стаята и ме удрят с всичка сила.“ Години по-късно обвинява баща си, че го е пратил в „Гордънстаун“. И все пак навремето Филип не се е чувствал особено спокоен при мисълта, че е поверил изнежения си син на строгите учители в „Гордънстаун“. След като завеждат Чарлс, двамата с Елизабет се връщат в Балморал, където прекарват уикенда с приятелите си Дейвид и Майра Батър. Филип преживява много по-тежко от кралицата факта, че е оставил първородния си син в пансиона.

„Принц Филип влезе в дневната — спомня си Майра Вернер Батър, която го познава от детството му. — Беше бял като платно. Попитах го какво се е случило, но той само прекоси стаята и си наля питие, което беше необичайно за него. След години Чарлс ми разказваше какво е изпитвал, когато е изпращал сина си в училище. Уверих го, че разбирам, а той отвърна: «О, това е, защото винаги си била много загрижена. Обзалагам се, че никой не е бил толкова загрижен за мен.» Тогавя разправих за случая с баща му. Беше изумен. Направо не можеше да го повярва.“

През 1956 година, когато Чарлс е готов да започне училище, на Филип вече му е дошло до гуша. Той е изморен да се бори с придворните, да воюва за времето и вниманието на Елизабет. Не ги одобрява — нарича ги „дърти пръдльовци“ — и се дразни, съпругата му е толкова зависима от тях. Тя вече не се съветва с него по дворцови въпроси и равнодушието ѝ към предложенията му го вбесява. „Хайде, Лилибет. Хайде — сопва ѝ се той. — Просто го направи. Направи го.“ Разгневен от дворцовата бюрокрация, Филип прекарва все повече време с приятелите си от „Тързди клъб“. Това само затвърждава мнението на придворните за него като за незрял юноша със склонност към просташки хумор.

„Единбургският херцог е много похотлив, истински германец“, твърди един от личните секретари на кралицата. Високомерният придворен обяснява „вулгарния, типично германски интерес на Филип към голотата“ с „маунтбатъновския му произход“. Позовава се на снимките, за които лорд Маунтбатън е позирал заедно с Кари Грант в

Лае Вегас. На първата двамата мъже са обградени от красиви танцьорки с одежди от пера. На втората те са с гръб към фотоапарата, както и момичетата, които отзад нямат пера. Маунтбатън толкова харесва снимката на танцьорките с голи задници, че поръчва да я увеличат и я окачва в коридора на кралицата на кралската яхта. Филип, който избухва в смях, когато я вижда, обича да я показва и не желае да я махне, дори и когато имат официални държавни гости. „Такава е неговата германска представа за изкуство и развлечение — голи задници“, възмущава се придворният.

Филип започва да ходи често в лондонския апартамент на актьора Ричард Тод, където с още двама женени мъже се забавляват с актриси. Наричат себе си „Тримата кокетъори“.

„Не, не мога да разказвам какво ставаше в онзи апартамент — заявява категорично английският актьор Джак Хедли през 1993 година. — Прекалено опасно е да се говори за онези дни — дори и четиридесет години по-късно.“

Филип използва и апартамента на адютанта си на Сауд Стрийт. „Майк, или Паркър от Двореца“, както го наричахме — така се представяше винаги по телефона, — водеше друг живот, отделно от жена си и семейството си, и веселбите в жилището му предизвикваха скандали — спомня си един мъж, присъствал на много от партитата. — Да, Филип винаги беше там и винаги с жени, но нищо сериозно. Както казват французите, *les danseuses*^[9], с които богатите мъже си угаждат. Обикновено идваше с Паркър и Барън Нейхъм, дворцовия фотограф, известен с първото си име^[10]. Веднъж Аристотел Онасис доведе Мария Калас, а друг път принц Бернард, женен за кралицата на Холандия Юлиана, прекара буйна вечер с нас.

„Спомням си вечерята с принц Бернард — разказва Дари Адлер. — Именно тогава осъзнахме колко много мрази Филип ролята си на консорт. През цялото време бърбеше на Бернард: «Човече, наистина ти завиждам. Можеш да отидеш, където си пожелаеш, без да те познаят. Можеш да имаш колкото си искаш приятелки и никой няма да разбере. А аз не мога да направя и една стъпка, без лешоядите от пресата и полицаите да ме последват.» Тази вечер Бернард трябваше да си тръгне рано, за да се върне в Холандия, преди да затворят летището и да изгасят светлините на пистата. Когато стана да си върви, Филип се наведе и му направи пресилен поклон. «Предай почитанията ми на

Нейно императорско величество», рече той. Произнесе последните три думи със сразяващо презрение. Можеше да се каже, че се идентифицира с Бернард, който също като него беше завързан на късата кралска каишка.“

През 1956 година Филип вече се е преситил от „разкоша“, както нарича дворцовия протокол. След като синът му е започнал училище, дъщеря му е твърде малка, за да ѝ се обръща внимание, а жена му — твърде заета за него, той се чувства излишен. Решава да замине сам за известно време. Има покана да посети Мелбърн, Австралия, за откриването на Олимпийските игри през 1956 година, така че си съставя маршрут от четиридесет хиляди мили около това единствено събитие, за да включи визити в Гамбия, Сейшелските острови, Малая, Нова Гвинея, Нова Зеландия, Антарктида, Фолклендските острови, Галапагоските острови и Западното крайбрежие на Съединените щати. Планира да пътува четири месеца с Майкъл Паркър. Двамата мъже са колеги от флота, членове на екипажа на една и съща яхта, както и съотборници в тима по крикет. Наскоро Паркър се е разделил с жена си, а сега Филип иска да се раздели със своята — поне географски, ако не в брака. Така че двете пораснали момчета планират пътуването си в южната част на Тихия океан с увлечението на Хъкълбери Фин и Джим, плаващи със сала си по Мисисипи.

„Филип се е родил с таралеж в гащите — казва кралицата, привидно необезпокоена от плановите му. — Би било загуба на време да се опитваш да промениш характера на мъжа — добавя тя. — Трябва да приемеш съпруга си такъв, какъвто е.“

Съпругът ѝ представя пътешествието като „дипломатическа мисия“. „Това е личният ми принос за каузата на Британската общност“ — изтъква той, обявявайки, че ще напусне Англия на 15 октомври 1956 година със самолет за Момбаса, Кения, на източния африкански бряг, за да се качи на кралската яхта „Британия“ с екипаж от 275 души. Ще го придружават адютантът му Майкъл Паркър и приятелят му Барън, фотографът.

Няколко седмици преди заминаването четиридесет и девет годишният дворецов фотограф влиза в болница за операция на таза, за да облекчи артритата си. Исква да бъде в добра форма за пътуването, но броени дни след операцията умира от сърдечна недостатъчност.

Годеницата му, актрисата Сали Ан Хауз, която го е молила да не се подлага на интервенцията, никога не прощава на Филип.

„Барън беше прекрасен човек — остроумен, жизнерадостен и доста смел — разказва Лари Адлер. — Членуваше в «Тързди кльб» и той организира ергенското парти на Филип. Беше официален фотограф на кралската сватба през 1947 година, както и на коронацията през 1953-та. Смяташе, че ако не беше евреин, би могъл да се ожени за принцеса Маргарет. Направи прекрасни снимки на кралското семейство и за всичко това напълно естествено очакваше да бъде удостоен с рицарско звание. Ала Филип не пожела да се застъпи — мисля, че би могъл, но не го стори, — а причината беше, че кралицата не одобряваше Барън. Според нея той забъркваше Филип в неприятности и му помагаше да си намира приятелки.“

Единбургският херцог, невероятно красив на тридесет и пет години, няма нужда от помощ, за да привлича жените. Необходимо му е само усамотение, което пътуването му осигурява; то също така провокира и множество слухове. Посещението му в Австралия става деликатна тема за биографите, които се опитват да разберат какво се е случило там, и за приятелите, които се стараят да го защитят от циничните намеци. Дори и преданата монархистка Барбара Картланд, която благоговее пред кралското семейство, споменава за тайна любовна връзка, за която научила от чичото на Филип, лорд Маунтбатън.

„Знам всичко за незаконната дъщеря на Филип в Мелбърн — казва тя пред репортер, — но няма да говоря за това.“

„Надникнете в крайбрежния навес за лодки на лейди Мери Елън Бартън в Сидни — съветва един австралийски адвокат. — Това е мястото, което Филип използваше за авантюрите си.“

Историите за жените на принца и похожденията му са толкова многобройни и толкова разнообразни, колкото междинните му спирки. „Две машинописки излетяха, за да се качат на яхтата в Сингапур“ — отбелязва кралският биограф Брайън Хоуи. „Разправяше се, че не са се занимавали много-много с машинопис. Не бяха такъв тип.“

Слуховете преследват Филип от Мелбърн към Сидни и Сингапур, но като съпруг на кралицата той има известен имунитет. Никой не може да го засегне, без да навреди и на нея, а дори и републиканците във Великобритания не желаят да наранят кралицата,

която през 1956 година все още се смята за неприкосновена. Така че независимо от жалбите си пред принц Бернард Филип се радва на безгрижен живот далеч от Двореца.

В дните на пътуването се отпуска достатъчно, за да е в състояние да се шегува с второстепенната си роля в брака. В Австралия му представят млада двойка като „мистър и д-р Робинсън“. Филип изглежда озадачен и мистър Робинсън му обяснява, че съпругата му е доктор по философия и е много по-важна от него. „А, да — отвърща Филип. — И в нашето семейство имаме същия проблем.“

По време на пътешествието двамата с адютанта си обявяват състезание кой ще си пусне по-дълга брада; фотографират алигатори и са заснети как скитат в еднакви костюми за сафари; седят на палубата на „Британия“, пекат се на слънце, прекарват часове пред стативите си за рисуване следобед и пият джин с тоник вечер. Филип се чувства у дома си на яхтата, която задоволява нуждата му от красота и подреденост. Бордовите стюарди използват ролетка, за да подредят масата така, че ножовете, вилиците и лъжиците да са на една линия с чиниите. Те обуват филцови чехли, за да не вдигат шум, когато му носят съобщенията. Британската преса говори за пътуването като за „прищявката на Филип“ и го нарича безполезен и ненужен лукс, струващ на нацията „поне два милиона лири“^[11]. Изчислявайки разходите на 11 000 долара седмично, журналистите пишат за „сала“ на Филип, специално направен, за да разтоварва кралския ролс-ройс на местата, където няма съоръжения за сваляне на автомобили, и роптаят, че пътува със собствената си спортна кола. „Кой плаща за всичко това?“, пита един вестник.

Никой обаче не смее да публикува и дума за жените, гостували на борда на яхтата. Съпругът на кралицата не е недискретен човек и определено не би желал да постави жена си в неловко положение. „Още в деня, когато ми предложи работата — казва Майкъл Паркър, — той ми заяви, че неговата работа — първа, последна и вечна, е никога да не разочарова кралицата.“ И все пак слуховете не секват, докато Филип обикаля Индийския океан, пропускайки някои семейни тържества, като осмия рожден ден на своя син, собствената си девета годишнина от сватбата и десетата семейна Коледа.

„Идеята на принц Филип за пътуването беше брилянтна и заслужава много по-висока оценка — заявява Паркър години по-късно.

— Целта беше «Британия» да се използва по възможно най-добрия начин, като се посетят британските поданици, разпръснати навътре в океана — на островите Възнесение, Света Елена, Гау, Тристан да Куня, Дисепшън, Южна Джорджия, на Чатъмските и Фолклендските острови, както и някои бази в Антарктида, отворени само по двадесет дни годишно. Беше голяма жертва от страна на всички ни — и първата Коледа далеч от дома след края на войната.“

Близо до Цейлон (сега Шри Ланка), Филип и адютантът му са свидетели как светът едва не експлодира. Малко след отплуването си от Англия „Британия“ е известена да остане на котва, тъй като Близкият изток изглежда готов за война заради Суецкия канал. Египет слага ръка на канала през юли 1956 година, след като Съединените щати оттеглят поетото обещание да подпомогнат с 56 милиона долара строежа на Асуанския язовир. Актът на САЩ разгневява египетския президент Гамал Абдел Насър, който затваря канала за чужденци.

„Дано се задушите и пукнете от гняв! — изревава Насър по адрес на американците. — Годишният приход от Суецкия канал е 100 милиона долара. Защо да не го прибираме ние? Ще разчитаме на собствената си сила, на собствените си мускули, на собствените си фондове. И те ще се ръководят от египтяни! Египтяни! Египтяни!“

От 1,5 милиона барела петрол, минаващи всекидневно през Суец, 1,2 отиват за Западна Европа. Така че национализирайки канала, Насър прекъсва единствения източник на петрол за Англия и за Франция. Изплашени за оцеляването си и жадуващи за възмездие, двете държави тайно се съюзяват с Израел, който също е застрашен от арабите, за да завладеят канала. На 29 октомври 1956 година израелските танкове минават през Синай и атакуват Египет, осигурявайки на Великобритания и Франция необходимото извинение. На следващия ден те обявяват, че войната в Близкия изток заплашва международното мореплаване, и изискват и двете страни да се оттеглят от Суецкия канал в срок от двадесет и четири часа. Египет отказва и на 31 октомври 1956 година британците и французите започват да бомбардират. Пет дни по-късно те пускат петдесет хиляди десантчици в Порт Саид, Египет, в устието на канала.

„Британия“, официално обявена за кораб-болница по време на война, прекъсва плаването си. Филип поддържа постоянна радиовръзка с Двореца, откъдето излъчват новинарски бюлетини на

всеки час. Научава, че по-голямата част от света не одобрява англо-френския съюз с Израел и използването на военна сила. В Обединените нации Америка, най-верният съюзник на Англия, заклеява инвазията и британската валута рязко пада. Въпреки това Англия и Франция продължават да отхвърлят предложенията на ООН за прекратяване на огъня. Накрая Белият дом дава ясно да се разбере, че ако не престанат да използват сила, Съединените щати няма да ги подкрепят. Също толкова ужасяваща за Англия, Франция и Израел е суровата заплаха на Русия да „смаже агресорите“ и „да възстанови мира... като използва сила“. Загубили подкрепата на САЩ и настроили останалата част от света срещу себе си, те отстъпват и обявяват прекратяване на огъня.

Кралицата е твърде млада и неопитна, за да се възползва от кралските си прерогативи и да съветва новия си министър-председател Антъни Идън. Вместо това тя го слуша и приема предложенията му. Знае, че той е бил брилянтен като министър на външните работи в правителството на Уинстън Чърчил, но не съзнава, че ролята на министър-председател не му е по силите. Спейки само по пет часа на нощ, той се пристрастява към амфетамините, които пречат на трезвите му преценки. Елизабет е на хиподрума, когато пратеникът му идва, за да подпише тя спешната прокламация, с която се свикват запасняците от армията. Между две надбягвания кралицата слага подписа си. Великобритания е готова да се впусне във война.

„До няколко седмици — предрича лейбъристът Джон Страчи — страната ни ще се събуди с вестта, че сме навлезли в Египет, оттеглили сме се от Египет, направили сме така, че каналът да бъде блокиран, спрели сме доставките на петрол, превърнали сме всеки арабин в света в свой враг, отворили сме Близкия изток за руското влияние, разцепили сме Британската общност, скарали сме се с американците и сме се самоунищожили — и всичко това за нищо.“

Министър-председателят Идън рухва и през декември заминава за Ямайка да се възстанови. Рандолф Чърчил сравнява Идън като лидер с Хитлер, който закарва войските си до Сталинград и после ги изоставя там да умират от студ. „Само че — добавя синът на Уинстън Чърчил — Хитлер, при всичките си грешки, не е прекарал зимата в Ямайка.“ Сър Антъни се завръща три седмици по-късно, за да открие, че опашките за бензин задръстват пътищата поради наложилите се в

резултат на кризата ограничения за зареждане. На следващия месец си подава оставката като министър-председател. За негов заместник кралицата избира министъра на финансите Харолд Макмилан.

Страната е замаяна от унижението, на което е подложена в международен мащаб. Британската преса се нахвърля на всеки, свързан с поражението. Дори Филип, отдалечен на хиляди мили, е порицан, че не е бил до съпругата си. Но в частен разговор кралицата признава, че е доволна, задето го е нямало. „Радвам се, че не беше тук — споделя тя. — Пъкълът щеше да се отприщи.“

След четири месеца на борда на „Британия“ Филип се отправя за семейна среща в Лисабон с жена си, преди официалното им посещение в Португалия. Първо се налага да спре в Гибралтар, за да остави адютанта си, на когото вече не се разрешава да се явява в присъствието на кралицата. Броени дни преди това новината за развода на Майкъл Паркър е достигнала до пресата и вестниците тръбят, че жена му Айлийн го съди за сексуална разпуснатост и иска издръжка на базата на предполагаема изневяра. Той е принуден да подаде оставка. Филип негодува срещу лицемерното изискване рухналият брак да бъде пречка да се служи в Двореца, след като бившият министър-председател сър Антъни Идън е два пъти женен и развеждан. Той умолява адютанта си да размисли, защото не може да понесе загубата на единствения човек, който му е приятел и съюзник в Двореца, но и двамата мъже са наясно с реалността и Филип по-късно признава, че Паркър „трябваше да напусне“, особено след аферата „Таунзенд“. Придворните изискват адютантът да бъде оставен на брега преди срещата на Филип с кралицата. Бесен, че е принуден да се подчинява на заповедите им, той настоява да придружи приятеля си до летището на Гибралтар: „Това е най-малкото, което мога да сторя“. Изглежда нещастен, когато слиза от правителствената лимузина с Паркър. Изпраща го до чакащия самолет и пред репортерите^[12] мълчаливо стиска ръката му. Паркър се насилва да се усмихне, изкачва стъпалата, без да се обърне назад, и отлита за Лондон, където дава пресконференция заедно с адвоката си.

На летището го чака страховитият прессекретар на кралицата Ричард Колвил. Флигел-адютантът грейва, когато вижда придворния, и понечва да му благодари, че е дошъл да му помогне да се справи с репортерите. Прессекретарят го прекъсва, преди да е успял да изрече и дума, и му дава да разбере, че не възнамерява да му помага.

„Здравейте, Паркър — казва той. — Дойдох да ви уведомя, че отсега нататък сте сам.“ След това изявление Колвил се обръща и се отдалечава.

В Лисабон самолетът на кралицата кръжи над летището, защото съпругът ѝ закъснява. На борда на големия пътнически самолет „Виконт“ Нейно величество и двадесет и петимата ѝ придружители, сред които са външният министър Селуин Лойд, както и всичките ѝ придворни дами, се кикотят и си лепят изкуствени бради, подготвяйки се за пристигането на Филип. Той е изпратил на Елизабет снимка, направена седмици след като е спрял да се бръсне. „Идеята беше на кралицата — споделя една от жените. Тя притежава прекрасно чувство за хумор.“

По онова време на малцина от приближените до трона им е до смях. Пресата в Германия, Франция и Италия е публикувала нова серия от материали за Единбургския херцог и „ергенския му апартамент, близо до знаменития лондонски Бъркли Скуеър“ и задава въпроса дали на седмичните вечери на „Тързди клъб“ в „съмнителния квартал Сохо“ присъстват само приятелите на Филип от мъжки пол. На 5 февруари 1957 година лондонският вестник „Ивнинг стар“ загатва за един не особено щастлив брак, огласявайки, че Филип си е поръчал ново легло за стаята си в замъка Уиндзор. Изработено според изричните му изисквания („Това легло е единично“, съобщава вестникът). Британските медии мълчат относно разклатения брак на кралицата и споменават само, че Нейно величество „язди сама“ в Уиндзор Грейт Парк и открива парламента, „без съпругът ѝ да е до нея“, като разчитат на американските си колеги да разпространят лошата новина. На 8 февруари 1957 година „Балтимор сун“ я разгласява на първа страница под заглавието: „Лондон говори за разрив в кралското семейство“. Снабден с информация от лондонския си кореспондент Джоун Греъм, вестникът свързва оставката на Майкъл Паркър със слухове, че Единбургският херцог е имал нещо повече от преходен интерес към една неомъжена жена и редовно се е срещал с нея в апартамента на покойния дворецов фотограф, неговия приятел Барън Нейхъм. Според статията слухове за рухналия кралски брак „едва сега стигат до британския народ, който научава за височайшето семейство само онова, което британската преса публикува“, след което авторът изказва предположение относно истинската причина за

четиримесечното пътуване на Филип, а именно че е бил изпратен вън от страната, за да се поохлади.

Както свидетелстват приближени, кралицата е била толкова разтревожена за брака си, че се е консултирала с психолог три пъти за този период, но въпреки това се прави на изумена: „Как могат да говорят такива ужасни неща за нас?“, пита тя гардеробиерката си БоБо Макдоналд. Придворните са обезпокоени — според тях монархията е опетнена. Ричард Колвил, прессекретарят на Елизабет, бързо реагира на публикацията. „Съвсем не е вярно, че между кралицата и Единбургския херцог е настъпил разрыв — заявява той. — Това е лъжа.“ Опровержението му е разгласено по целия свят заедно с препечатка на оскърбителния материал, така че разклатеният брак на кралицата се превръща в световна новина.

Британската преса прави изключение. „Не можахме да изтръгнем от Двореца дори и едно просто опровержение за пред британския читател — пише в уводна статия «Ландън дейли хералд». — За американците — опровержение. За британския народ — без коментар. Очевидно поданиците на кралицата нямат право да знаят.“ „Дейли мирър“ обвинява придворните: „Трябва да се научат как да се справят с деликатни въпроси.“

На следващия ден Елизабет прави публично изявление и „Юнайтид прес“ съобщава от Лондон, че слуховете за разрыв между нея и съпруга ѝ са я „развеселили“. „Кралицата отмина историята с пренебрежение — гласи известието на ЮП — и остави впечатлението, че срещата ѝ с херцога в Португалия след най-дългата раздяла в брака им ще предотврати по-нататъшни сплетни... Всеки, който има очи, ще види колко неверни са тези твърдения.“

Рояци от репортери и фотографи се изсипват в Лисабон, за да наблюдават срещата на кралското семейство на летището. Филип вече е раздразнен от писанията за него в печата, където го сравняват — и сравнението не е в негова полза — със съпруга на кралица Виктория Алберт. Виктория го е включвала в разговорите си с министри и му е позволявала да чете държавните документи. Отначало Филип се шегува с липсата си на статут. „От конституционна гледна точка аз не съществувам“, казва той. Но когато пристига в Лисабон и вижда чакащите го журналисти, не му е до смях. „Тези дяволски лъжи, които

публикувате, за да трупате пари — избухва Филип. — Тези лъжи, че никога не съм със съпругата си.“

Закъснял с пет минути, той изкачва стъпалата на самолета по две наведнъж. Облечен е с костюм, с бяла риза и вратовръзка, а бронзовият му тен е накърнен от малка бяла ивица заради брадата, която очевидно току-що е обръснал.

Час по-късно излиза от самолета с лека следа от червило на бузата и усмихнато заема мястото си на няколко крачки зад Елизабет. Прекарват уикенда заедно на „Британия“, спуснала котва в неспокойните води на река Садо, което е голям компромис от страна на кралицата. Тя се бои от водата и обикновено избягва яхтата, защото е склонна към морска болест, но през този уикенд иска да угоди на своя съпруг, който обича морето. Знаейки, че програмата им е подготвена за две години напред, Елизабет решава след визитата им в Канада през 1959 година да се концентрира върху желанието си да има четири деца. Също така е готова да промени правилата, свързани със семейното име, така че потомците ѝ, които няма да бъдат преки престолонаследници, да носят фамилията на съпруга ѝ и да се наричат Маунбатън-Уиндзор.

След четиридневното си официално посещение в Португалия кралската двойка се завръща в Англия, където кралицата демонстрира публично обичта си — нещо, което рядко прави. Тя награждава съпруга си за заслуги към Британската общност, като издава прокламация, присъждаща му титлата (и свързаните с нея почести) принц на Обединено кралство Великобритания и Северна Ирландия. Заявява, че отсега нататък той ще бъде принц Филип^[13], Единбургски херцог. Тя не желае повече да го възприемат като обикновен придатък към кралицата. Освен че му осигурява достъп до свещените червени куриерски чанти и до седмичните срещи с министър-председателя, Елизабет прави съпруга си свой пълноправен партньор в управлението на монархията. Дори настоява, когато присъства сам на официални церемонии, да бъде почитан с цялата първа строфа на националния химн, а не със съкратения вариант, както дотогава.

Филип се чувства поласкан и няколко дни по-късно произнася себеизтъкваща реч, за да оправдае четирите месеца, прекарани далеч от съпругата и децата си. „Вярвам, че има неща, за които си струва да правиш лични жертви, и според мен Британската общност е едно от

тях. Аз самият съм готов да жертвам много, ако с това бих допринесъл дори и малко за благоденствието й... Да, бих могъл да се върна у дома за Коледа, но в такъв случай нямаше да бъда в състояние да дам двадесет и шестте обяда, вечери и приеми на яхтата на кралицата за близо 1400 души от Австралия, Нова Зеландия и отдалечените райони и по този начин да заздравя, надявам се, тесните връзки, които съществуват между Короната и народите от Общността.“

Суецката инвазия толкова силно обтяга тези връзки и до такава степен накърнява моралната репутация на Великобритания в международната политика, че кралицата е принудена да помогне за събирането на парченцата. През 1957 година тя осъществява четири официални визити — в Португалия, Франция, Дания и Канада. През октомври новият ѝ министър-председател Харолд Макмилан я подканя да посети Съединените щати и да се опита да поправи вредите, които е позволила Великобритания да нанесе на традиционно добрите им контакти с Америка. „Едно посещение от страна на кралицата струва колкото сто дипломати“, казва премиерът, който силно желае да оправи отношенията между двете държави. Освен това иска да убеди американците да споделят с Англия своята технология за ядрените оръжия.

Кралицата не е склонна да добави още едно официално посещение в програмата си, докато министър-председателят не ѝ показва една карикатура, появила се в Америка, след като станало ясно, че Англия е измамила Съединените щати, съюзявайки се тайно с Франция и Израел за нахлуване в Суец. На карикатурата е изобразен президентът Айзенхауер зад бюрото си в Овалния кабинет. Бившият главнокомандващ Съюзническите сили в Европа по време на Втората световна война винаги е казвал, че гледа на Англия като на „стар и верен приятел“. Сега, очевидно смутен, се е хванал за главата. Текстът е следният: „Великобритания вече не е велика.“

Кралицата не се колебае повече. Тя веднага се съгласява да отиде на петдневна визита в Америка с престой в Джеймстаун, Вирджиния, във Вашингтон и в Ню Йорк, където обещава да направи обръщение към Генералната асамблея на Обединените нации. Напуска Англия „като лебед, излетял от изпочупен Ноев ковчег“ по думите на историчката Елизабет Лонгфорд.

Кралица Елизабет и Филип пристигат в Съединените щати в Деня на Колумб^[14], сподиряни от две хиляди репортери и фотографи, на които не им е разрешено да разговарят с нея. Инструкциите на Двореца включват „препоръчително“ облекло. За жените: никакви черни рокли, ръкавиците са задължителни, реверансите — желателни. За мъжете: риза, вратовръзка и почтителен поклон от врата. Дворецът разпространява прескомюникета при всяко спиране на кралската двойка, но отклонява всякакви интервюта.

„По колко души ходят на пресконференциите на президента Айзенхауер?“, пита Филип.

„Около триста“, отговаря кореспондентът на „Нюзуик“. Единбургският херцог поклаща глава.

„Ако ние направим подобно нещо, ще съберем до двеста.“ Британските репортери не са на същото мнение. „Никой диктатор не е привличал пресата толкова силно, колкото кралицата на Англия днес я привлича във всяко отношение“, пише Ан Едуарде в „Дейли мейл“.

„Получавахме заповеди от Чарли Кембъл от английското посолство“ — казва Уорън Роджърс от Асошиейтид прес. — Никакви директни въпроси към кралицата, никакви разговори с нея, дори не я поглеждайте в очите. Така че на приема за пресата в посолството разговарях с Филип, който словоохотливо разправяше за брифинга, даден му току-що от шефа на Комисията за атомна енергия. Изглеждаше толкова самодоволен, сякаш можеше да изстреля „Спутник I и II“ като едното нищо. САЩ тежко преживяваха поражението си в космическата надпревара, нанесено им предишната седмица от руснаците, пратили първите изкуствени земни спътници. Така че глупостите, които дрънкаше Филип по въпроса, бяха злободневни и аз го цитирах дословно. И двамата си навлякохме неприятности: той правеше впечатление едва ли не на идиот с думите си, а аз си го получих от британското посолство, задето му бях позволил да ги изрече. Заявиха ми: „Трябваше да го предпазиш от самия него.“

„Отначало съчувствах на Филип, че е принуден да се мъкне след полата на жена си. Тъй като не съм роялист, не очаквах да бъда впечатлен от кралицата на Англия, но след като отразявах кралското турне в Канада и Америка в продължение на тринадесет дни и нощи, открих, че той е надутото магаре — и се влюбих в нея. Тя беше толкова

хубава и срамежлива, толкова скромна. Спомням си я как слизаше по каскадата от бели гранитни стъпала пред сградата на Конгреса в САЩ — сигурно са не по-малко от хиляда — и не погледна надолу нито веднъж. Не можех да повярвам. Бях сигурен, че ще падне по лице, но предполагам, че в кралското училище ги обучават как да слизат по стълби, без да се втренчат в краката си. Както и на онова забавно помахване с ръка.“

Американците са омаяни от височайшата визита. „Чикаго трибюн“ нарича кралицата „очарователна млада лейди“, а „Луизвил куриър-джърнъл“ я описва като английска роза „с малко капчици от сутрешната роса, задържала се по венчелистчетата ѝ“. Келнери и шофьори на таксите се струпват по уличните ъгли, за да приветстват лимузината ѝ, а портиерът на Долната камара на Конгреса е толкова развълнуван, като я вижда, че изкрещява: „Многоо ми е приятно, мадам.“ Жените са очаровани, когато Елизабет отива за първи път на мач по ръग्би и изглежда объркана от страстта на мъжете към този спорт. Не разбира нито смисъла на играта, нито защо двата отбора се блъскат. „Защо се струпват по този начин? — учудва се тя. — Защо вратите са зад линиите в края на игрището? Защо някой от играчите пръв напуска мелето?“ Посочва таблото с резултата и пита какво означават цифрите, а с напредването на времето отронва жаловито, но сладко: „Колко продължава играта?“

Уорън Роджърс, репортерът на Асошиейтид прес, който пише по няколко статии дневно по време на кралската визита^[15], отново си навлича гнева на пресслужбата на британското посолство, когато съобщава, че Нейно величество и Джина Лолобриджида ползват услугите на един и същ шивач на корсети. „Сутиените на Джина целяха да правят формите ѝ по-пищни“ — разказва Роджърс, — докато тези на кралицата, която имаше същата внушителна гръд, бяха изработени така, че формите ѝ да изглеждат по-малки. Написах, че това е разликата между филмовите звезди и кралските особи. Но един служител от британската пресслужба ме нахока, задето изобщо съм споменал хановерската гръд на кралицата. Заяви ми високопарно, че съм минал всякакви граници дори и за невъзпитан американец. Не съм демонстрирал необходимата почтителност. „В края на краищата — заключи той, — Короната никога, никога, никога не показва цепката на бюста си.“

[1] „Този час беше избран по-скоро заради кучетата, отколкото заради децата — разказва лакеят на кралицата за всекидневния ѝ ритуал да дава вечерята на кучетата си в дневната. — Всяка вечер по това време някой от нас занасяше на Нейно величество поднос с купички, в които беше сложена специално приготвената в кухнята храна за седемте кучета ирландска порода.“ Поставяли купичките върху найлон на пода и кралицата разбърквала всяка една със сребърни нож и вилица. — Б.а. ↑

[2] Легендарен северноамерикански индиански вожд, магически защитник на човечеството от злите сили в природата. — Б.пр. ↑

[3] Прилив на кръв в някоя част на тялото. — Б.пр. ↑

[4] Страх от хомосексуални наклонности. — Б.пр. ↑

[5] Недоволен от наличието на толкова много хомосексуалисти в кралското домакинство, Филип поздравява лакея, хванат на местопрестъплението с камериерка. „Уволниха го — казва Единбургският херцог. — А трябваше да му дадат медал.“ — Б.а. ↑

[6] Пристанищен курорт на остров Уайт, Англия. — Б.пр. ↑

[7] Единадесетгодишният Чарлс изумява учителя си по история в „Чийм“ със своята неосведоменост, че Англия някога е имала Уелски принц, който след това е станал крал Едуард VIII, абдикирал е и е получил титлата Уиндзорски херцог. Години по-късно Чарлс шокира друг учител по история, като защитава крал Джордж III, който страда от пристъпи на лудост, дължащи се на рядкото, неизлечимо заболяване порфирия. „Аз пък одобрявам, ценя и подкрепям много от нещата, които е правил — казва Чарлс за британския крал, загубил американските колонии през 1783 година. — Той е чудесен ексцентрик.“ — Б.а. ↑

[8] Джъстис (justice) на английски означава правосъдие. — Б.пр. ↑

[9] Танцърките (фр.) — Б.пр. ↑

[10] Барън (Baron) на английски означава барон. — Б.пр. ↑

[11] Около 6 милиона долара. — Б.а. ↑

[12] Гневът на Филип към вестникарските писания за неговия брак и за развода на адютанта му се проявява по-късно на един прием. Докато официално лице му показва известните гибралтарски маймуни, живеещи в пещери, Филип пита високо: „Кои са репортерите и кои — маймуните?“ — Б.а. ↑

[13] Въпреки че Филип е роден като принц Гръцки и Датски, той се отказва от титлата си през 1947 година, когато става британски поданик и приема името Филип Маунтбатън, за да се ожени за Елизабет. След брака си става Единбургски херцог. Но повечето хора продължават да го наричат принц Филип — неправилно. Практически той не е принц, докато жена му не му дава тази титла. — Б.а. ↑

[14] Официален празник в чест на откриването на Америка от Христофор Колумб през 1492 година, отбелязван на 12 октомври в повечето щати и в много страни от Южна Америка — Б. пр. ↑

[15] Трите основни телеграфни агенции на САЩ — Асошиейтид прес, Юнайтид прес и Интернешънъл нюз сървиз — пускат четиристотин хиляди думи за кралската визита. Предишната седмица са изпратили триста хиляди за „Спутник“. — Б.а. ↑

Кралските сватби укрепват монархията. С целия си блясък те вливат енергия в древните ритуали. Осигуряват епично зрелище, събуждащо емоции. Романтичното шествие на теглената от напети коне стъклена каляска, в която кралската булка пътува към очарователния и щастлив живот, няма равно на себе си извън вълшебните приказки. Ударите на барабаните на военните оркестри, звукът на тромпетите и ревът на радостните тълпи омайват страната като дъжд от метеори.

Заразени от вълнението, хората се включват в празненството. И не на последно място бизнесът процъфтява, тъй като придворните поръчват шапки и рокли; хотелите приемат гости; ресторантите устройват партита; амбулантните търговци наизваждат всевъзможни джунджурии; и туристите харчат с размах. Нищо друго, освен коронацията не очарова британците така, както кралска сватба, а през 1960 година монархията има нужда от подобен спектакъл.

Благоговението пред Короната е загубило от силата си след коронацията на Елизабет II и традиционната почителност на пресата е заменена от любопитство. Макар и все още покорни на Двореца, британските журналисти най-сетне започват да разкриват пред читателите колко струва на данъкоплатците издръжката на кралските особи.

През 1959 година сметката за поддръжката на кралската яхта „Британия“, на двата самолета на кралицата, на двата хеликоптера „Уестленд“ на принц Филип, на кралския влак и на четирите кралски ролс-ройса надхвърля 1 милион долара.

Репортерите, макар и далеч не агресивни, поне започват да проявяват по-голяма изобретателност в материалите си за кралското семейство. Шестдесетгодишната кралица-майка все още остава недосегаема, така че рядко публикуват лоша дума за нея, но на няколко пъти укоряват кралицата за сухия ѝ стил, за тесногръдите ѝ придворни,

за разклатения ѝ брак и за отсъстващия ѝ (разбирай флиртуващ) съпруг^[1].

„Това семейство има нужда от сватба догодина“, казва кралицата-майка на по-голямата си дъщеря, докато празнуват Коледа през 1959-а. Прегледала е дворцовите календари, за да избере подходящо време за обявяването на годеча на принцеса Маргарет. Решила е да устрои на по-малката си дъщеря истинска кралска сватба с цялата ѝ пищност. Тя знае, че такова държавно събитие ще съживи монархията, но кралицата се противопоставя. Бои се, че една екстравагантна сватба само ще предизвика нови намеци относно парите на данъкоплатците, а тя не желае подобно нещо. И все пак никога не би се опълчила срещу майка си открито^[2].

Кралицата-майка я успокоява, че съобщението за годеча на принцеса Маргарет няма да попречи на националните празненства, замислени по повод очакваното през февруари трето дете на кралицата. От раждането на принцеса Ан са изминали десет години и Елизабет е на мнение, че настоящата ѝ бременност ще докаже стабилността на нейния брак и всеотдайността ѝ към семейството. Очевидно раждането е планирано да съвпадне с промяната на името от династия Уиндзор на династия Маунтбатън-Уиндзор. Кралицата е поискала това предишната година и е предложила съобщението за включването на името на съпруга ѝ да бъде направено малко след появата на третото им бебе.

Въпреки опасенията си премиерът се съгласява да постави въпроса пред кабинета. Традиционните монархисти протестират, когато той подема темата, но министър-председателят Харолд Макмилан изтъква позицията на кралицата и подчертава колко важно е за нея да зачете името на съпруга си. Епископът на Карлисъл го подкрепя, като заявява, че не е редно родено в законен брак дете да бъде лишено от фамилното име на баща си. „Защо Нейно величество да се различава от която и да било омъжена жена в кралството?“, пита премиерът членовете на кабинета.

„Защо наистина?“, изсумтява един министър от торите, който подозира, че амбициите на „онова леке Батенберг“ (тоест Луис Маунтбатън) играят много по-голяма роля в случая от личните желания на кралицата.

Заместник министър-председателят уведомява височайшата особа, че някои от министрите подозират намесата на силната ръка на непопулярния ѝ съпруг. След това той пише поверителен доклад до премиера за срещата: „Кралицата подчерта, че принц Филип не знае за настоящото решение, на което тя много държи.“

Така че министър-председателят отново се изправя пред членовете на кабинета и страстно защитава промяната на името. Дебатът е толкова бурен, че свързаните с него документи остават засекретени дори и през 1990 година, след изтичането на тридесетгодишната давност. Разискваната от министрите тема, наричана „Аферата «Кралица», е толкова деликатна, че правителството нарежда да не се разрешава достъп до архивите още двадесет години.“

След цели месеци дискусии кабинетът на Макмилан^[3] накрая се подчинява на кралицата и с помощта на адвокати новото име е хитроумно модернизирано, за да задоволи желанието ѝ, без по този начин да се жертва историческата приемственост. Получилият се чрез добавянето на тиренце хибрид е смущаващ, но поне донякъде удовлетворява желанията на Елизебет и на принц Филип, да не говорим пък за „чичо Дики“. На 8 февруари 1960 година, единадесет дни преди раждането на принц Андрю^[4], Нейно величество обявява:

Докато аз и децата ми и занапред ще бъдем назовавани и известни като династия и семейство Уиндзор, то потомците ми, освен онези, които ще се радват на титлата и атрибутите на Кралско височество и съответстващите на нея титли принц и принцеса, както и потомците от женски пол, след като се омъжат, също и техните потомци, ще носят името Маунтбатън-Уиндзор.

Реакцията е незабавна и злостна: „Само петнадесет години след Втората световна война срещу Германия — вилнее един журналист от «Мирър» — изведнъж сме информирани, че името Маунтбатън, бившето Батенберг, трябва отнемай къде да бъде прибавено към името Уиндзор.“

Лорд Бивърбрук, собственик на „Дейли експрес“, „Сънди експрес“ и „Ивнинг стандарт“, обвинява Маунтбатън, че е принудил кралицата да приеме името с тире. „Няма съмнение, че лорд Маунтбатън, чиято преданост към предците му граничи с фанатизъм, години наред е хранил тайната амбиция един ден името на властващата династия на Великобритания да бъде Маунтбатън — пише той. — Кралицата не би могла да допусне името Уиндзор, избрано от дядо й, да бъде изоставено от кралската династия. От друга страна, се съобразява със съпруга си и по-специално с инициативите на чичо му.“

Надутият Маунтбатън остава невъзмутим. Прекалено зает е да празнува. „Най-голямото ми щастие — посочва той в писмо до свой приятел — е, че бъдещите кралски деца ще носят фамилията Маунтбатън-Уиндзор.“

През януари 1960 година лорд Маунтбатън е устроил изискана сватба на по-малката си дъщеря лейди Памела и специалиста по интериора Дейвид Найтингейл Хикс. Той поканва всички короновани особи от Европа, за да направи събитието не по-малко колоритно и разкошно, от която и да е кралска сватба, подтиквайки пресата да го опише като „почти кралска особа“. Бъдещият министър-председател Харолд Уилсън го определя като „цехов отговорник на кралските особи“, но бъдещият му зет казва, че Маунтбатън не е бил наясно със статута си. „Бедата при Дики — споделя Дейвид Хикс — беше, че независимо от огромните му постижения той никога не знаеше ясно кой е и какъв е. Не беше член на аристокрацията; имаше кралска кръв, ала не беше изцяло приет в кралското семейство, така че заемаше някакво особено положение, което го правеше странно неуверен.“

Отначало Маунтбатън е поразен, че дъщеря му иска да се омъжи за простосмъртен, който той смята за далеч под нейния ранг и положение. Заради собствената си гордост баща й желае тя да сключи много по-блестящ брак, като сестра си. През 1946 година е убедил по-голямата си дъщеря Патриша, негова явна любимка^[5], за която е запазил титлата си^[6], да се омъжи за Джон Нечбул, виден аристократ и барон Брабърн. Маунтбатън е горд да нарече този мъж свой зет; и никак не е доволен от перспективата да стори същото по отношение на бедния декоратор.

„Женската професия на Дейвид, както и сексуалните му предпочитания тревожеха лорд Маунтбатън — споделя бившият му секретар Джон Берът. — Но си даваше сметка, че Пами вече беше на тридесет години и не след дълго щеше да премине в категорията на старите моми. Дотогава никой не ѝ беше правил предложение, така че той се опита да приеме положението и да извлече най-голяма полза от него.“

„Биографът на Маунтбатън Филип Циглър също изтъква, че Хикс^[7] не е идеалният зет в очите на Маунтбатън. «Специалист по интериора» — пише Циглер, не е човекът, който той би избрал за член на семейството си.“

„Английската аристокрация е наистина с двоен стандарт относно сексуалността — казва журналистката Гуен Робинс. — Беше много лицемерно от страна на Маунтбатън — самият той стар педал, или поне бисексуален, да протестира срещу Дейвид Хикс. Дейвид никога не лъжеше за себе си и за приятелите си. Винаги е бил открит, а Пами приемаше мъжете в неговия живот.“

Опознах Пами и Дейвид доста добре, докато с него работехме върху една книга за вътрешната архитектура. Вечерях с тях често и винаги на масата присъстваше хубаво младо момче. Запознах се с неколцина от приятелите на Дейвид и дори ги интервюирах, докато пишех биографията му^[8]. Спомням си обаче, че веднъж попитах Пами как се примирява с обкръжението му. А тя отвърна: „Гуен, ако имаш родители като моите, можеш да се примириш с всичко. Освен това, Дейвид е изключително добър баща и е изключително мил с мен. Той управлява къщата, той поръчва храната и избира всичките ми дрехи.“

„Дейвид сподели, че през 1959 година е бил пред банкрут“ — продължава авторката. — Някакъв приятел му казал, че единственото решение на проблема е да се ожени за богата наследничка, но той не познавал такива, така че приятелят му го поканил на едно парти, за да го запознае с няколко. Същата вечер Дейвид щял да води майка си на кино — по онова време живеел с нея. Оставил я в колата за няколко минути и изтичал на лов за наследнички. Тогава се появила лейди Памела Маунтбатън. Дейвид не пропилял и секунда.

„Видях да влиза състояние от пет милиона лири с бели, изрязани отпред обувки и с най-ужасната бяла чанта, която можете да си представите“ — разказа ми той. — Веднага я взех в обятията си да

танцуваме и ѝ прошепнах: „Колко бебета искаш?“ Естествено, Пами, която никога дотогава не беше ухажвал и имаше вероятност изобщо да не се омъжи, беше очарована. Каза ми, че се прибрала вкъщи и разправила случилото се на майка си, която се зарадвала, ала останала доста озадачена.

„Това е прекрасно, скъпа — рекла Едуина, наследничка на вещи, събирани от не едно поколение, която никога през живота си не била купувала мебели. — Но какво е това вътрешен архитект?“

След като се съветва с придворните на кралицата, лорд Маунбатън избира 13 януари 1960 година за сватбата на дъщеря си, защото това е единствената дата, устройваща височайшите особи. „Въпреки снега, кишата и зимната виелица той настояваше сватбата да бъде през януари, понеже държеше кралското семейство да присъства — казва Берът, — и повечето от тях дойдоха, освен кралицата, която се беше затворила в Сандрингам, очаквайки раждането на третото си дете.“

Маунтбатън се заема лично със сватбата на дъщеря си като импресарио, уреждащ театрално представление. Избира ѝ шаферки с кралска кръв — принцеса Ан, десетгодишната дъщеря на кралицата, принцеса Клариса Хесенска принцеса Фредерика Хановерска. Поръчва сватбената рокля на Оуен Хайд-Кларк от „Хаус ъф Уърд“ и бързо заставя дъщеря си да остане на диета, за да изглежда фина и елегантна в деня на венчавката. Прехвърля грижата за по-маловажните детайли на бъдещия си зет, декоратора, който гори от желание да се хареса на бъдещия си тъст. Хикс заявява, че всичко трябва да бъде бяло, „бяло и само бяло“ — от бизоновите маншети на булчинската рокля до венчетата от зюмбюли на шаферките.

„Като майка на булката, Едуина беше доволна, че бъдещият ѝ зет направо хвърчи, за да се погрижи за всичко — казва една нейна приятелка, — тъй като тя се беше изтощила да подготвя благотворителното си пътуване до Далечния изток. Замина няколко дни след сватбата и за жалост почина в съня си, докато обикаляше Борнео.“

Вестникарските материали за сватбата на Маунтбатънови създават впечатлението за славен съюз между дъщерята на благородник и обикновения, но достоен мъж на мечтите ѝ. Влизането на булката в абатството Ромзи е съпроводено от звуците на тропети,

свирещи „О, идеална любов“. А на дадения по-късно прием Единбургският херцог вдига тост за и младоженците пред членове на британската и германската кралска фамилия.

„Ако създадат деца и осигурят продължение на рода — казва Гуен Робинс, — това е достатъчно. Дали женихът е хомосексуален, бисексуален или хетеросексуален, няма значение, стига бракът да изглежда сполучлив отстрани, и двамата да се появяват заедно при обществени ангажименти. На гейовете от аристокрацията им е по-трудно, защото дълг на най-възрастния мъж е да осигури наследник, на когото да предаде фамилното име, имотите и титлата. Така че те трябва да се оженят, независимо каква е сексуалната им ориентация, което обяснява отдавнашната английска традиция хомосексуалните мъже да създават семейства само за да се размножават. Няма значение какво правят след това извън брачното ложе, стига да бъдат дискретни. Това е чисто лицемерие.“

В своята мемоарна книга „Палимпсест“ писателят Гор Видал размишлява за хомоеротичните предпочитания на мъжете — нещо, прието като житейски факт във Великобритания, най-вече в частните училища. „Повечето млади мъже, особено привлекателните, имат сексуални връзки с представители на своя пол — пише Видал. — Предполагам, че това все пак е необичайно за вярващите в двата отбора: на праволинейните, които са добри и непроменими; и на извратените, които са лоши и също непроменими, освен ако не се окаже, че е само Предпочитание, което в такъв случай трябва по някакъв начин да бъде променено, дори и със сила.“ Сред английската аристокрация тази сила е бракът.

„Любов, която не смее да се назове с това име“, така през 1895 година младият любовник на Оскар Уайлд характеризира сексуалните предпочитания на мъжете един към друг. По онова време мъже като Оскар Уайлд, които се женят за жени, но обичат мъже, са смятани за дегенерати, чиито сексуални действия подлежат на наказание чрез лишаване от свобода. Шестдесет и пет години по-късно в Англия този възглед с нищо не се е променил и през 1960-а сексуалността отново става гореща тема.

Слуховете започват скоро след като кралицата-майка обявява годеща на дъщеря си и предстоящия ѝ брак през май. Обикновените хора са доволни, че двадесет и девет годишната принцеса, която, след

като се е отказала от Питър Таунсенд, живее безцелно в продължение на пет години, изглежда най-сетне е намерила щастието си. Според обществеността бракът ѝ с простосмъртен ще намали дистанцията между монархията и народа и ще приближи хората до трона. Според кралските кръгове обаче известието предизвиква осезаем тътен в тектоничните слоеве, поддържащи статуквото в британското общество, фотографът-бохем е не само простосмъртен, чиито родители са разведени, но и майка му е еврейка. Бялата англосаксонска протестантска аристокрация изобщо не го приема като подходяща партия за една дъщеря на крал и сестра на кралица, принцеса с кралска кръв, четвърта претендентка за трона.

„Принцеса Маргарет обяви годеща си с Тони Армстронг-Джоунс — пише Ноел Кауърд в дневника си на 28 февруари 1960 година. — Тони е доста хубав, но дали бракът е напълно уместен, тепърва ще се разбере.“ По-нататък записва неодобрението на херцогинята на Кент и на принцеса Александра. „Те не са доволни от годеща — посочва той. — Усетих неприкрита froideur^[9], когато споменах за това.“

Роналд Армстронг-Джоунс остава шокиран, че синът му възнамерява да встъпи в подобен брак. „Кълна се в Бога, ще ми се това да не се беше случвало — споделя той. — Нищо няма да излезе. Тони е твърде независим човек, за да се поддаде на дисциплиниране. Няма да успее да свири втора цигулка на когото и да било. Ще му се налага да върви на две крачки зад жена си и аз се боя за бъдещето му.“

Най-близкият приятел на Тони е на същото мнение. „Изпратих телеграма“ — казва Джослин Стивънс, негов съученик, бивш редактор в списание, в която му написах: „Никога не е имало по-обречено начинание.“

Уводната статия на „Таймс“ е в подобен дух. „Няма скорошен прецедент някой стоящ толкова близко до Трона да се жени извън кръга на кралските семейства или на британската аристокрация.“

Дори „Ню стейтсман“, либерално издание, от което се очаква да демонстрира ентусиазъм, се въздържа да изрази одобрението си. Списанието пише, че трябва да се прояви „снизходителност, немислима само допреди няколко години“, когато се отсъжда дали въпросният простосмъртен е подходящ да стане член на кралското семейство.

Кралицата е първият суверен от пет столетия насам, допуснал човек с обикновено потекло в собственото си семейство. Тя се опитва да поправи ситуацията, като предлага на мистър Армстронг-Джоунс титла, но той отказва^[10]. Година по-късно, когато жена му забременява, решава, че иска децата му да имат титли, така че приема предложението на кралицата да стане граф на Сноудън, както и виконт Линли на Нимънс. „Манчестър гардиън“ изразява „леко разочарование, че на обикновения, честен мистър Армстронг-Джоунс трябва да му бъде натрапена титла“. „Пийпъл“ отбелязва, че новосъздаденият благородник е загубил привлекателността си. „Като съпруг на сестрата на кралицата Тони Армстронг-Джоунс притежаваше нещо, с което силно се харесваше на британския народ. Нямаше титла пред името си. Всъщност той беше един от нас... сега загуби дори това ценно преимущество, което му е дадено по рождение.“

Приближените на принцесата са загрижени, че тя се омъжва вследствие на любовно разочарование. Знаят, че Питър Таунсенд ѝ е писал на 9 октомври 1959 година, за да ѝ съобщи, че ще се жени за красивата и млада двадесетгодишна белгийска наследничка на тютюневия концерн, която е срещнал в Брюксел скоро след като е пристигнал там като изгнаник. „Може да е богата — казва принцесата, опитвайки се да омаловажи новината, — но не е кралска особа.“ Броени часове след получаването на писмото Маргарет изтръгва предложение за женитба от Армстронг-Джоунс.

„Истина е — признава тя години по-късно. — Сутринта е пристигнало писмото от Питър и същата вечер реших да се омъжа за Тони. Не беше съвпадение. Всъщност изобщо не желях да се омъжвам. Защо го направих? Защото той ми предложи! Все пак Тони наистина беше прекрасен човек по онова време. Разбираше работата ми и ме подтикваше да правя разни неща. В известен смисъл той ми разкри цял един нов свят.“ Маргарет добавя, че е успяла да запази предложението на Тони в тайна за няколко месеца, „защото никой не вярваше, че той се интересува от жени“.

Описван от пресата като „артистичен“, „непостоянен“ и „показен“, Антъни Армстронг-Джоунс, тридесет и девет годишен, е единственото дете на адвокат. Баща му отдавна се е развел с майката на Тони и се е оженил за актриса, с която също се е развел. Когато

съобщават за годеща на сина му, Роналд Армстронг-Джоунс живее със стюардеса тридесет години по-млада от него. Бързо се оженва за нея, за да не поставя в неудобно положение сина си, който е дори една година по-млад от новата си мащеха. Много преди това майката на Тони се е омъжила повторно за ирландски благородник и сега е графиня на Рос, което прави сина ѝ полублагородник. Той учи в Итън с намерението да стане архитект и да продължи в Кеймбридж, но на втората година пропада на изпитите.

На шестнадесет години се разболява от детски паралич. След болнично лечение и няколко месеца с шини на краката започва да се грижи сам за здравето си, като си прави ски, с които се упражнява, за да заздравя мускулите на краката си. По-късно си изработва подскачаща походка, за да прикрие накуцването. И все пак смята инвалидите за сродни души и проявява съчувствие към тях. Участва в благотворителни комитети, набиращи пари за медицински изследвания на недъзи. Създава и моторизиран инвалиден стол, който позволява на немощните лесно да се придвижват от стая в стая.

Вуйчо на Тони е театралният дизайнер Оливър Месъл, близък приятел на Сесил Битън и Ноел Кауърд. Те препоръчват дворцовия фотограф Барън, специализирал се в снимки на кралски особи и аристократи, да вземе Тони за помощник. След като работи при него в продължение на няколко месеца, Тони отваря собствено фотоателие в Пимлико, Лондон, и с невероятния си чар и амбиция започва да търси собствени ангажименти като дворецов фотограф. Снима херцога на Кент и децата на флигел-адютанта на кралицата. Тогава Елизабет го извиква в Бъкингамския дворец, за да направи снимки на принц Чарлс и принцеса Ан.

Няколко месеца по-късно фотографът се запознава с Маргарет в дома на лейди Елизабет Кавендиш. Принцесата, обикновено високомерна, тази вечер е по-достъпна, макар и да настоява Тони да я нарича „мадам“ — нещо, което изисква от всички, защото по думите ѝ това е нейно право като кралска особа. (Когато питат нейна близка приятелка що за човек е принцесата, тя казва: „Има нужда да чува изхрущяването на колене поне три пъти преди закуска.“) Тони умело поласкава суетата ѝ, като иска от нея съвет относно снимките, които прави за списание „Вог“. По-късно я кани в апартамента си — и тя приема. Макар и да произлизат от съвсем различни среди, принцесата

и фотографът имат еднакъв темперамент. Интелигентни, остроумни и с остър език, те са малки бунтовници, които пушат цигара от цигара и си падат по порнографски филми. Фотографът, висок едва метър и седемдесет, жадува да надскочи класово обусловеното си място, а принцесата, висока метър и петдесет с обувки без токове, обича да се надсмива над структурите на обществото. Под развеселения поглед на кралицата-майка между тях започва най-необичайната любовна афера. Дегизирана с шал и тъмни очила, принцесата често се измъква от Кларънс Хаус и отива с кола до апартамента на фотографа в Пимлико, където той я забавлява в спалнята си, боядисана в лилаво. Привлечени от блясъка на шоубизнеса, те се сближават с нашумелите звезди на деня като Мик Джагър, Дейвид Фрост, Питър Селърс и „Бийтълс“.

„Тон и Пет — галените имена, с които се обръщаха един към друг — обичаха да изследват табутата: странното, тъмното, чудатото — фетиши, такива неща“, разправя техен приятел и описва как си разменяли дрехите и позирали за снимки.

Като малък Тони от време на време си слагал женски дрехи. Една вечер, окуражен от мащехата си, актрисата, той се преоблича като камериерка, за да сервира вечерята на баща си и дядо си. По-късно ходи на партита, дегизиран като жена, а две години преди годежа си навлиза в областта на моделиерството. Докато ухажва принцеса Маргарет, той шокира лакея ѝ, като използва нейния грим, навлича официалните ѝ рокли и си слага шапките ѝ с воал. „Зяпнах от изумление — спомня си лакеят, — но Маргарет се тресеше от смях при вида на голите крака на Тони с тънките му прасци, подаващи се изпод червено-кафявата ѝ плисирана пола... Стъпалата му се кривяха в чифт нейни сандали с незавързани връзки.“ Лакеят Дейвид Джон Пейн разказва за случая с размяната на дрехите в една книга, вбесила кралицата-майка, която го съди, за да предотврати издаването ѝ в Англия. Тя не би могла да допусне кралското семейство да бъде поставяно в неудобно положение от един лакей, особено пък с намеците му, че е бил обект на сексуални предложения от страна на Антъни Армстронг-Джоунс. Британският съд налага забрана върху публикуването на книгата в Обединеното кралство, но тя излиза в Париж и читателите на „Франс диманш“ научават така наречените интимни детайли от ухажването на Маргарет.

Лакеят, напуснал службата си преди кралската сватба, описва и друг инцидент, който го е шокирал. Спомня си как си тръгвали от Роял Лодж в замъка Уиндзор и той помагал на принцесата да избере кои плочи да вземе със себе си в Лондон.

Станах да си вървя, а тя продължи да седи на пода. Бях в средата на стаята, когато вратата се отвори рязко и влезе Тони Армстронг-Джоунс. Като ме видя, той възкликна: „Джон, търсих те навсякъде. Седни, скъпи.“

Сърцето ми направо спря. Очевидно не беше забелязал седналата на пода зад дивана принцеса и това обясняваше фамилиарността му към мен. Сепна се от внезапното прошумоляване на полите ѝ, когато тя побърза да се изправи.

Погледна го с преbledняло от гняв лице. „Джон, седни, скъпи. Какво би трябвало да означава това? На кого говориш?“

Зададените с леден тон въпроси хванаха Тони натясно. Той се изчерви и започна да пристъпва от крак на крак.

„О, мадам — взе да се оправдава. — Не знаех... Не ви видях. Търсех Джон.“

„И какво имаше предвид под «скъпи»?“ — запита Маргарет войнствено.

„Това обръщение се използва непрекъснато в театъра, мадам“ запелтечи той.

Маргарет не му каза нищо, обърна се към мен и с най-властния си тон заяви: „Можеш да си подадеш оставката.“

„Оставих я все още вторачена в слисания Тони; лицето ѝ продължаваше да изразява шок. После си тръгнах и след като затворих вратата, си дадох сметка, че съм подгизнал от пот.“

Въпреки очевидното недоволство от фамилиарността на годеника ѝ с лакея принцесата няма нищо против играта с размяната на

дрехите, която Антъни Армстронг-Джоунс толкова обича. Маргарет включва, като поема мъжката роля, слагайки си костюми и вратовръзки. Редуват се да се снимат един друг. Тя го увековечава, облечен като дете; той я фотографира, позираща в неговия смокинг с пура в ръка. Те са живо възплъщение на жизнерадостното ново десетилетие на шестдесетте години, през което границите на сексуалната идентичност са размити.

Тъй като майка му е графиня, Антъни Армстронг-Джунс се смята за привилегирован, но за аристократите той все пак е простосмъртен, който се обвързва с жена с по-високо социално положение. Този смел социален скок заедно с артистичните му прояви го прави обект на нападки от страна на пресата. Малко преди сватбата „Нюзуик“ го описва подигравателно като „необикновен простосмъртен, когото на едно парти подпийналите гости от мъжки пол нападнали и оставили без панталон, тъй като го видели да се разхожда с окачен на врата фотоапарат. Той преглътнал този позор, вдигнал брадичка, точно както нямал навика да се извинява и за бохемски настроените си приятели-непукисти и не се смуцава от безпрецедентно многото приказки за личния му живот из кръчмите и клубовете“.

Намеците за извратеността му дразнят някои от приятелите му, които подчертават, че съставените само от мъже общества са традиция в определени английски училища. „Мъжете от някои оксфордски випуски редовно се обличат като жени, ходят с рокли без презрамки и с обувки на високи токове — обяснява един мъж. — Най-прочутото мъжко общество е «Пиърс Гавистън съсайъти», наречено на името на пасивния партньор на крал Едуард II, което според дефиницията в речника означава момче, държано за противоестествени цели. Разправят, че партньорът на краля умрял, когато го изнасилили с нажежен ръжен. Така че в сравнение с подобен акт приключението на Антъни Армстронг-Джоунс със събуването на панталона е направо скромно.“

Без да засяга направо темата за сексуалността, пресата прави злонамерени намеци за мъжкия кръг от приятели на Тони, които са описани като „заклети ергени“ — журналистическият евфемизъм за хомосексуалисти.

„Тони не знаеше дали е Артур или Марта — казва британската писателка Уна-Мери Паркър. — Не говорим за Адам и Ева; говорим за Адам и Стив^[11].“

„Не е точно така — възразява един от съучениците на Тони от Кеймбридж. — Бих рекъл, че той беше по-скоро бисексуален, отколкото хомосексуален. Нямаше никакви задръжки.“

Друг намира по-лицеприятно обяснение: „Нека просто кажем, че става дума за онова, което сър Озбърт Ситуел нарича огромна търпимост към неблагоприятното и ексцентричното.“

Няколко седмици преди сватбата Тони съобщава името на кума си и пресата се нахвърля върху него като котка върху мишка. Разкрива се, че кумът, който е женен, е бил съден за хомосексуално престъпление преди осем години.

„Принц Филип направо побесня. И без това Тони беше твърде модерен за вкуса му с алените си кадифени наметала и дългокосите си приятели, които си пускаха бради все едно че си обуваха обувки — казва негов близък. — Но когато обяви, че Джереми Фрай ще кумува на сватбата му, Единбургският херцог избухна. Фрай беше отявлен хомосексуалист.“ Така че, подложен на натиск, Тони се отказва от Фрай и Дворецът бързо съобщава, че младият мъж се е разболял от жълтеница и няма да може да присъства на сватбата. Няколко дни по-късно Тони избира за свой кум Джереми Торп, но агентите на Скотланд Ярд информират Двореца, че той би могъл да се окаже обект на изнудване заради хомосексуалните си връзки и поради това не е подходящ. Придворните на кралицата уведомяват Тони, че на приятеля му не ще бъде позволено да му кумува в Уестминстърското абатство в присъствието на кралски особи. Тони отново е принуден публично да се отметне.

Тъй като това е първата кралска сватба, която ще се излъчва по телевизията, Дворецът настоява да се създаде подобаващо впечатление. Придворните, чието задължение е да предпазват Короната от скандал, се безпокоят да не би хората да си помислят, че кралицата гледа снизходително на „поквареното“ поведение, щом позволява известен хомосексуалист да участва в сватбеното тържество.

„Нелепо е, знам — казва приятел на Тони години по-късно, — особено след като мнозина от придворните винаги са били хомосексуалисти, да не говорим пък за аристокрацията и

духовенството; но през 1960 година Дворецът беше крайно чувствителен по въпроса.“

Тони е призван в Двореца за спешна среща с приближените на кралицата. След броени часове те обявяват, че третият избраник за кум е д-р Роджър Джилиът, син на гинеколога на Нейно величество. Той е женен за редакторката Пинелъпи Джилиът, за която Тони от време на време работи. Едва ли би могъл да му се нарече близък приятел, както споделя Джилиът. „Армстронг-Джоунс ми се струва приятен човек — казва той, — но не го познавам много добре.“

Пергаментовите покани за сватбата, започващи с думите „Лорд-чембърлейнът на кралица Елизабет кралицата-майка е натоварен от Нейно величество да покани...“ са разпратени от Кларънс Хаус до две хиляди души. Дворецът не разгласява имената от страх да не би пресата да се заинтересува от семейното положение на някои от гостите. Бащата на младоженеца и двете му бивши съпруги с новите си брачни партньори са включени в списъка на поканените. Междувременно изпадналият в немилост чичо на булката Уиндзорският херцог и два пъти развежданата му жена нарочно са изключени. „О, както и да е, може би скоро ще има погребение“, така Уиндзорската херцогиня се опитва да омаловажи продължаващото толкова дълго пренебрежение от страна на Двореца. Шегувайки се със самата себе си, добавя: „Поне не могат да кажат, че не се държим като семейство Джоунс^[12]“.

Като единствената кралска институция, обвързала унаследяването на трона с нетърпимостта си към развода, династията Уиндзор вече не е в състояние да спазва правилото да не допуска разведени да участват в кралски събития. По онова време малцина го съзнават, но именно тази кралска сватба завинаги разрушава бариерите пред разведените.

„Снощи смениха стражата пред Бъкингамския дворец“, отбелязва „Дейли мейл“ и изброява свързаните с театъра гости на сватбата, седнали в „Поете корнер“ в Уестминстърското абатство: драматурга Ноел Кауърд, балерината Дейм Марго Фонтейн, филмовата звезда Лесли Керън и актрисата Маргарет Лайтън. Вестникът изрежда имена на актьори, актриси, придворни, фризьори, декоратори, реставратори, хореографи, танцьори, писатели, певци и автори на песни: всички те — приятели на младоженеца. „Това са хората, които

ще доминират в обществения пейзаж — предрича журналистът, — а не мухлясалата аристокрация.“

„Тази сватба бележи нова страница за кралското семейство — пишат «Дейли телеграф» и «Морнинг поуст». — Като седми син на седми син, който накрая се жени за красивата принцеса, младоженецът е ново, магическо свързващо звено между Двора и народа. За обикновените хора сватбата между кралски особи е спектакъл; но сватбата на една принцеса с фотограф е повод за тържество.“

Не толкова ентусиазирани обаче са неколцина шотландски аристократи на север от границата, които гледат церемонията по телевизията. Изразяват изумлението си, когато младият Уелски принц минава по пътеката между скамейките, облечен като хайландски^[13] водач. Репортерът на Би Би Си казва, че според него принц Чарлс изглежда прекрасно в зеления си жакет, дантеленото жабо и кралската карирана мъжка пола, но някои шотландци изтъкват, че единадесетгодишният принц е неподходящо облечен с вечерно облекло. Възмущението им е дори още по-голямо, когато Антъни Армстронг-Джоунс се появява на Кралските хайлендски игри в Бреймар, Шотландия, обут с панталон, а не с мъжка пола. Шотландските благородници гледат отвисоко на династията Уиндзор, откакто кралицата приема шотландската корона, облечена неофициално вместо с роклята от коронацията.

За всички останали сватбата е заслепяващо кралско зрелище, като се започне от диамантената тиара на булката и се стигне до петте златни каляски, превозващи членовете на височайшето семейство. В Уестминстърското абатство мизансценът грее с повече златни отблясъци от кутия на Фаберже. От позлатения стол на кралицата през излъсканата митра на архиепископа до златния олтар, всичко блести, създавайки усещането за невероятно богатство. Тълпа от над сто хиляди души обгражда процесията, за да поздрави принцесата, чиято сватба е най-веселата и най-грандиозната в историята на кралската династия. Три милиона зрители гледат по телевизията, а на учениците е даден почивен ден. За първи и единствен път в живота си Маргарет пътува със стъклена каляска, ескортирана от сто конници със сърмени облекла. Очаквайки пристигането ѝ, тълпите крещат: „Искаме Маргарет! Искаме Маргарет!“

Парламентът вдига държавната ѝ издръжка от 18 000 на 45 000 долара годишно. След четиридесет и четири дневен меден месец в Карибско море на борда на „Британия“, струващ 30 000 долара дневно, тя и съпругът ѝ ще се върнат в състоящия се от десет стаи апартамент в Кенсингтънския дворец, чийто ремонт коства на данъкоплатците 180 000 долара. На британските служители е направена удръжка от заплатите, като принос за сватбения подарък. Самата церемония струва 78 000 долара, което тревожи кралицата. Кралицата-майка вдига рамене пред разходите и заявява на дъщеря си, че ще трябва да се научи да живее по луксозния начин, който хората очакват от една кралска особа.

„Никога не е имало нещо подобно — пише Ив Перик в «Дейли мейл». — И преди съм била на високопоставени сватби. Бях пред абатството, когато кралицата се омъжи за принц Филип. Свидетелка съм как принц Рение се венча за филмовата звезда Грейс Кели. Уникалността на вчерашното полудържавно събитие е, че съчетаваха най-добрите елементи и от двете. Беше достойно за крале.“

„Единствено кралицата изглеждаше недоволна — пише Ноел Кауърд в дневника си. — Маргарет беше точно такава, каквато би трябвало да бъде принцесата във вълшебните приказки. Принц Филип беше ведър и излъчваше нежност и спокойствие, докато водеше булката към олтара. Музиката беше божествена, а фанфарите — невероятно трогателни. Никъде по света, освен в Англия подобно тържествено, великолепно и зрелищно събитие не е изпълнено с такова невероятно достойнство... беше весело, очарователно, романтично, прекрасно и осъществено без фалшиви нотки. Все още е много вълнуващо да бъдеш англичанин.“

Ноел Кауърд няма да живее достатъчно дълго, за да осъзнае, че това, което току-що е видял, е началото на края. Кралските особи започват да губят мистичния си ореол. След няколко години тази сватба ще донесе на династията Уиндзор онова, от което тя най-много се бои.

[1] През 1959 година принц Филип предприема продължително пътуване до Близкия изток за около четири месеца. „Дейли експрес“ публикува серия от статии под заглавие „Най-известната жена в света с отсъстващ съпруг“. Филип толкова често напуска страната, че при

завръщането му един вестник пише: „Херцогът посещава Англия.“ — Б.а. ↑

[2] Хералдмайсторът, отговарящ за церемониите на суверена, пише на кралицата, за да поиска мнението ѝ дали целият Хералдически институт трябва да присъства на сватбата на принцеса Маргарет. Кралицата изтръпва. Личният ѝ секретар отговаря: „Макар и Нейно величество да оценява лоялността на служителите в института, те без съмнение ще разберат, че по обясними причини тя не желае сватбата да бъде по-грандиозна, отколкото е абсолютно необходимо.“ — Б.а. ↑

[3] Три години по-късно кралицата с тъга приема оставката на Макмилан от поста му на министър-председател. В писмо му благодари, че е бил неин „водач и помощник“ в международните въпроси. „Боя се, че имаше и редица проблеми, засягащи семейството ми... които сигурно са отнемали голяма част от времето Ви. Бих желала да Ви изразя признателността си за безценната подкрепа, която ми оказахте, като ме съветвахте и ми помогнахте да намеря решение.“ — Б.а. ↑

[4] „Сънди експрес“, един от трите вестника на лорд Бивърбрук, язвително поздравява принц Филип, докато кралицата ражда: „Учудени сме, че той се отказа от ловуването в Сандрингам, за да бъде при съпругата си в този вълнуващ момент от живота ѝ.“ — Б.а. ↑

[5] Маунтбатън не крие пристрастието си към своята по-голяма дъщеря Патриша. През 1953 година в едно писмо до нея признава: „Знаеш колко съм привързан и винаги съм бил към майка ти, прекрасно знаеш и за приятелките ми, но никоя от тях не е притежавала онова «магическо нещо», което имаш ти.“ Не отрича, че обича и второто си дете Памела, „но главната причина за любовта ми (към нея) е, че тя е твоя сестра и че ти я обичаш.“ — Б.а. ↑

[6] През 1946 година лорд Луис Маунтбатън става виконт Маунтбатън на Бирма. На следващата година става барон Ромзи и граф Маунтбатън на Бирма със „специално упоменаване“ за наследниците му от мъжки пол, а ако няма такива, за най-голямата му дъщеря и нейните наследници от мъжки пол. Това специално упоменаване, което позволява титлата да бъде наследена от жена, е рядка отстъпка от страна на монарха и се прави само за военни ветерани, изявили се със службата си. След смъртта на съпругата си през 1960 година

Маунтбатън споделя с любимата си дъщеря Патриша, че не смее да се ожени отново, защото може да му се роди син и това да осуети плановите му тя да наследи титлата. — Б.а. ↑

[7] Маунтбатън никога не се привързва особено към Дейвид Хикс и никога не го приема като син, така както се отнася към Джон Брабърн и принц Филип. През 1972-ра, дванадесет години, след като Хикс се оженва за по-малката му дъщеря, Маунтбатън пише на Филип: „Патриша и Пами не биха могли да бъдат по-любящи дъщери, но на човек винаги му липсват синовете — така че аз съм голям късметлия да имам теб и Джон, защото и двамата сте толкова привързани и мили с мен.“ — Б.а. ↑

[8] Маунтбатън протестира срещу сътрудничеството на зет си за книгата. Телефонира на авторката и я кани на обяд. След няколко питиета ѝ предлага: „Хайде сега, мис Робинс. Бъдете добро момиче и ми дайте онези ленти.“ Тя отказва: „Не можех — казва. — Бях записала всичките стари гаджета на Дейвид, които разправяха ужасни неща за него, и не смятах за уместно да се откажа от тях.“ Маунтбатън заплашва да я съди. И тя се предава. „Не бих могла да се боря с човек с толкова пари, така че накрая отидохме в кабинета на адвокатата му и изгорихме записите.“ Хикс изчаква смъртта на лорд Маунбатън, за да се свърже с друга писателка, Джун Дюкас, която да възобнови работата по историята на живота му. „Джун може да пише, каквото си поиска, да изкара всичките ми кусури — заявява той през 1995 година. — Не ми пука.“ — Б.а. ↑

[9] Студенина, хлад (фр.) — Б.пр. ↑

[10] Когато на 24 април 1963 година Ангъс Оджилви, простосмъртен, се оженва за братовчедката на Маргарет, принцеса Александра, дъщеря на Марина, херцогинята на Кент, той отказва предложената му от кралицата графска титла. „Не виждам причина да получа благородническа титла само защото съм се оженил за принцеса.“ — Б.а. ↑

[11] На английски Стив се римува с Ева, тъй като Ева се произнася Ийв. — Б.пр. ↑

[12] „Дръжте се като семейство Джоунс“ — заглавие на вестникарска поредица от 1923 г., в чийто център е едно семейство, решено на всяка цена да не пада по-долу от привидно заможните си съседи. — Б.пр. ↑

[\[13\]](#) Highlands (Хайландс) — високопланинска област в Северна Шотландия. — Б.пр. [↑](#)

Първата дама седи в спалнята си в Белия дом, когато секретарят ѝ се появява с поредната телеграма от британското посолство. Вече от седмици между Лондон и Вашингтон летят дипломатически депешки във връзка с вечерята, която кралицата ще даде на 5 юни 1961 година в чест на президента и първата дама. Но тя е изтощена. „Това е абсурд — казва тя на секретаря си. — Не съм искала да канят херцога и херцогинята на Уиндзор.“

Първата дама е предложила да поканят сестра ѝ Лий Радзивил и съпруга ѝ полския принц Станислас Радзивил. Но след като Белият дом изпраща своя вариант за списъка на гостите в Бъкингамския дворец, семейство Радзивил са заличени. От кралицата.

След официалното си посещение в Париж семейство Кенеди планира да спре за няколко дни в Лондон, за да кръсти племенницата на президента Кристина Радзивил. В Лондон семейство Кенеди възнамерява да отседне в дома на Радзивилови на Бъкингам Плейс, съвсем близо до Двореца. Докато е там, президентът иска да се срещне неофициално с британския министър-председател. Макар и посещението на семейство Кенеди да е частно и неофициално, английското правителство съветва кралицата да покани президента и съпругата му. Тя се съгласява. Това ще е първият път, когато американски президент ще вечеря с британския монарх в Бъкингамския дворец, откакто Удроу Уилсън гостува там през 1918 година.

Планирана е вечеря за петдесет души в официалната трапезария на Двореца и Белият дом е помолен да изпрати имената на хората, за които семейство Кенеди държи да присъстват. Първата дама предлага домакина и домакинята си — семейство Радзивил, както и принцеса Маргарет, с която мисис Кенеди иска да се запознае; президентът моли за принцеса Марина, херцогиня на Кент, с която се е запознал през първата си година в Оксфорд. Кралицата не одобрява никого от тях.

Подразнена от резкия отказ, първата дама телефонира на британското посолство във Вашингтон, за да разговаря с посланика на Нейно величество Дейвид Ормзби-Гор, който е и близък приятел на семейство Кенеди. Той тактично ѝ разяснява дворцовата политика по отношение на развода и изтъква, че тъй като това е неофициално посещение, Радзивилови не могат да бъдат поканени в Двореца, защото и двамата са се развеждали: тя — веднъж, той — два пъти. Ако визитата била официална и те били част от съпровождаща президента група, щяло да се наложи да ги поканят.

„Но тя ми е сестра — казва Джаки на британския посланик, — и те са ни домакини.“

Посланикът изразява съчувствието си и я съветва да се обади на шефа на американския протокол Енджър Бидъл Дюк, за да отправи възражението си чрез американския посланик в Двора на Сейнт Джеймс Дейвид Брус.

„О, Енджи — изплаква Джаки, трябва да ми помогнеш.“ Дипломатът успокоява първата дама и обещава да се свърже с Дейвид Брус. После Джаки звъни на съпруга си в Овалния кабинет, за да му съобщи какво е направила. Президентът е смутен. Той бързо се обажда на посланик Брус в Лондон, за да го увери, че не желае да предизвиква международен скандал.

Посланикът отбелязва в дневника си: „Искаше да изясни, че що се отнася до него, той не придава голямо значение на случилото се и оставя окончателното решение за гостите на кралицата.“

В крайна сметка тя скланя да включи семейство Радзивил; дори позволява да бъдат официално вписани за събитието като „принц“ и „принцеса“. Това е голяма отстъпка, тъй като дотогава не е давала официалното си позволение на Радзивил да използва полската си титла^[1] във Великобритания.

„Тя не го харесваше — казва Еванджелин Брус, съпругата на посланика. — И това нямаше нищо общо с развода му. Съпругът ми беше разведен, а кралицата го обичаше. Просто Сташ Радзивил не ѝ допаднаше... не го одобряваше и винаги наричаше него и жена му мистър и мисис, което ги дразнеше.“

„Както и да е, кралицата си отмъсти — споделя Джаки по-късно с Гор Видал, неин доведен брат. — Нито Маргарет, нито Марина, никой, освен всички британски министри на земеделието от

Британската общност, които са могли да намерят. Кралицата беше доста недружелюбна. Мисля, че се дразнеше от мен. Филип се държа любезно, но беше нервен. Човек не би могъл да открие нищо общо между тях.“

Кралицата наистина е раздразнена. Чела е репортажите за ефектното посещение на първата дама в Париж и определенията на френските вестници за нея като „ravissante“, „charmante“ и „belle“^[2]. Парижаните се изсипали на улиците, размахвайки американски знаменца и викайки: „Жаки! Жаки! Жаки!“ Кметът на Париж ѝ подарил часовник за 4000 долара и обявил визитата ѝ за най-вълнуващата, откакто кралица Елизабет II посетила града преди четири години.

„Кралица Елизабет, как не — казва пред журналисти помощникът на президента Дейв Пауърс. — Не биха могли да съберат толкова хора и с Второто пришествие.“

Дори президентът е изумен от възбудата, която жена му предизвиква. Поздравявайки репортерите на една пресконференция във Франция, той се представя като „мъжа, който придружава Жаклин Кенеди в Париж“.

При пристигането на семейство Кенеди в Лондон британците са не по-малко обхванати от треската „Джаки“ и се струпват по улиците в очакване по същия начин, по който посрещат кралицата. Един вестник дори кръщава първата дама „кралица на Америка“. Друг пуска шарж със Статуята на свободата с лицето на мисис Кенеди; едната ръка държи факлата на свободата, другата стиска брой на „Вог“. „Ивнинг стандарт“ изпада във възторг: „Жаклин Кенеди даде на днешните американци онова, което винаги им е липсвало — величественост.“

„Младият президент и прекрасната му съпруга заедно с целия блясък, който ги обгражда, предизвикаха нещо като сензация — пише министър-председателят Макмилан в мемоарите си. — Обикновено посещенията на чужди държавници не пораждат особен ентусиазъм... но семейство Кенеди бе новина във всяко отношение, политическо и лично.“

Министър-председателят премълчава неудоволствието на Нейно величество от факта, че трябва да ги приеме. Кралицата, която винаги е афиширала презрението си към блясъка, се отнася пренебрежително към Холивуд и към всичко, което филмовата колония олицетворява. За

разлика от майка си, сестра си, съпруга си и чичо си Дики, за когото киното е най-висшето изкуство, тя не е благоразположена към Холивуд и неговите знаменитости. Всъщност дотолкова се гнуси да общува с филмови звезди, че през 1956 година отклонява поканата за сватбата на Грейс Кели и принц Рение Монакски. „Прекалено много филмови звезди“, отсича Елизабет.

Като кралица отказва да си придава блясък. Когато един продуцент от Би Би Си плахо я съветва да изрази повече оживление по време на първото си коледно обръщение по телевизията, тя му се сопва: „Аз не съм актриса.“

По същата причина не приема да облича кожено палто. „В никакъв случай — заявява на лакея Ралф Уайт. — С визона твърде много приличам на филмова звезда.“

Показва, че си дава сметка за строгото си излъчване, като споменава, че за разлика от майка си тя не е изпълнителка, която многократно извикват на бис. При едно не особено въодушевено посрещане отбелязва: „Ако мама беше на мое място, всички те щяха да крещят.“

Съпругът ѝ споделя мнението ѝ, че една кралска особа не бива да пада до равнището на филмова звезда. Също като кралицата и той не дава автографи и се дразни от опитите да го накарат да играе роли. Когато произнася реч пред Британската филмова академия, го апострофират.

„Влей малко живинка“ — подвиква актьорът Том Бел. — „Хайде, разкажи ни някоя весела история.“

Единбургският херцог се наежда. „Ако искате весела история — отвърща той, — предлагам ви да наемете професионален комик.“

По това време нито Филип, нито Елизабет си дават сметка, че британската публика иска от монархията нещо по-човешко и спонтанно от високомерното помахване с ръка от кралската каляска.

„Кралицата приема задълженията си към Британската общност много сериозно — обяснява министър-председателят Макмилан, — и съвсем правилно, защото отговорностите на британската монархия са се свили до такава степен, че ако ги оставим така, съвсем спокойно бихме могли да сложим на трона и актриса. Тя се дразни, когато я възприемат като жена, филмова звезда или талисман.“

При посещението на семейство Кенеди височайшата особа е изправена пред необходимостта да забавлява символа на блясъка под светкавиците на фотоапаратите. Кралицата признава пред сестра си, че се е чувствала много по-добре с внушителната съпруга на президента Айзенхауер Мами, излъчваща благородство, отколкото с омагьосващата Джаки, предизвикала обикновено трезвите поданици на кралицата да се държат като полудели фенове. Те задръстват улиците на Лондон в продължение на часове, за да зърнат американския президент и неговата първа дама.

При подготовката за посещението на Кенеди лорд-чембърлейнът, който по принцип упражнява правото си на цензор само при някоя непристойна дума или израз, забранява театрален спектакъл, осмиващ съпругата на президента. В шоуто, подготвено от един нюкаслски театър, бил предвиден мъжки хор, който пеел:

*Вижте я, тя идва, пейте до ре ми.
О, колко е различна от старата Мами.*

После трябвало да се появи актриса с черна перука, пародираща мисис Кенеди. Репликите ѝ, низ от язвителни остроумия, включвали и рефрена:

*Докато с Русия Джак се занимава,
действам аз подмолно и лукаво,
за да скрия от печата и народа,
че той е като Айк^[3],
но облечен по последна мода.
На всички да угодя — така ще се наглася:
ще играя майката на Каролин на Мерилин с гласа.*

Споменаването на Мерилин кара ножиците на цензора да заиграят. „Спектакълът нетактично се занимава с личния живот на държавен глава“, е официалното обяснение на лорд-чембърлейна,

което само налива масло в огъня около слуховете за интимната връзка на президента с холивудската звезда.

Въпреки различията си кралицата и първата дама имат нещо общо и това е харизматичността на съпрузите им. Невероятно очарователни и остроумни, и двамата биват привлечани от хубави актриси като риба от блесна. И двамата не позволяват на романтичността да им пречи и разбират социалната необходимост от подходящ брак.

Издигането на семейство Кенеди от ирландските блатата до Белия дом не впечатлява кралицата. Тя все още си спомня антипатията на родителите си към бащата на президента Джоузеф Ф. Кенеди. Като посланик в Двора на Сейнт Джеймс той е бил против американска интервенция на страната на британците през Втората световна война, така че президентът Франклин Рузвелт го отзовава. Съвсем естествено кралицата не приема с възторг сина на Кенеди.

В крайна сметка си променя мнението, но е твърде закъсняла неговата почитателка. По време на президентската кампания през 1960 година тя тайно поддържа опонента на Кенеди вицепрезидента Ричард М. Никсън. Публично запазва мълчание, ала съпругът ѝ, който може и говори открито, дава израз на позицията им. При пътуване до Ню Йорк за откриването на една британска изложба принц Филип показва добро познаване на президентската политика. Не подкрепя открито Никсън, но напомня за „специалната връзка“ между Америка и Англия с думите: „Кралицата бе особено доволна, че нашият скъп приятел президентът Айзенхауер се съгласи да се присъедини към нея като патрон на тази изложба.“ След това обикаля изложението заедно с вицепрезидента и губернатора на Ню Йорк Нелсън Рокфелер и позира за снимки. Когато фотографите молят принца за още снимки, той настоява да позира с вицепрезидента. „Не можем да се снимаме без мистър Никсън“, казва Филип.

След като Кенеди спечелва изборите, кралицата е достатъчно умна да осъзнае колко е важно да поддържат добри отношения със Съединените щати. Така че се вслушва в съвета на министър-председателя си да покани президента и съпругата му в Двореца.

По-късно Жаклин Кенеди разказва на Гор Видал за вечерята при кралицата, на която тя седяла между принц Филип и лорд Маунтбатън.

По време на приема преди вечерята първата дама разговаря с височайшата особа, която определя като студена и неприветлива.

„Кралицата се прояви като човешко същество само веднъж“ — спомня си тя. — Разказвах ѝ за официалното ни посещение в Канада и споменах колко е трудно непрекъснато да си пред очите на всички. Казах ѝ, че всеки ден съм поздравявала Джак с набраздено от сълзи лице. Кралицата придоби конспираторски вид и рече: „След известно време човек натрупва опит и се научава как да се пази.“ После ме попита: „Обичате ли картините?“ И ме поведе през дълга галерия. Спря пред една творба на Ван Дайк с думите: „Това е хубав кон.“

Кралицата и първата дама имат и други допирни точки, освен любовта към конете. И двете ще се превърнат в митични фигури и ще станат най-известните жени на своето време. И двете са монарси — Елизабет наистина, Жаклин — във въображението. Съществената разлика между тях е в отношението им към политиката. Първата дама мрази политиката и е напълно аполитична; не е така с кралицата.

„Бог е свидетел, че тя би трябвало да бъде над политиката — пише биографът ѝ Роланд Фламини, — но всички знаят, че кралицата се занимава с политика особено когато става дума за Британската общност, която наистина живо я вълнува. Макар и никога да не се говори за политическите ѝ вмешателства, всички подозират за тях.“

През 1962 година кралицата се е заела с тайния план да повлияе на изборите в Аржентина. Тогава тя все още не осъзнава, че да изпълнява дълга си означава да се подчинява на онова, което министър-председателят и архиепископът ѝ внушават. Вместо това тя желае да влияе върху политиката. Така че изпраща съпруга си да посети британските общности в единадесет южноамерикански държави под предлог да подкрепи британската индустрия. В Аржентина истинската му мисия е да осигури президентския пост на един приятел — Артуро Фрондизи, застрашен да бъде свален от привържениците на диктатора в изгнание Хуан Перон.

По-рано същата година кралицата и Филип са приели Фрондизи в Бъкингамския дворец и той е изказал опасението си да бъде позволено на привържениците на Перон да гласуват на изборите през март. „Само моята личност стои между реда и хаоса“, заявява Фрондизи.

Кралицата решава да направи каквото може, за да предотврати военен преврат, който би довел до нова диктатура. Макар и Аржентина да не влиза в Британската общност, там живеят повече англичани, отколкото където и да било другаде по света, освен в Съединените щати, и осъществяваният от тях внос и износ е важен за английската търговия. Или поне такава е извинението на кралицата за вмешателството. Според съпруга ѝ така се гради империя, което, казва той, е фундаментален въпрос за англичаните: „Те винаги се месят в чуждите работи... Затова британската благотворителна дейност има такъв успех отвъд океана. Мисля, че това е остатък от дългогодишната отговорност за прякото управление на други държави.“

Филип е първият член на кралското семейство, който посещава Аржентина от тридесет години насам, но кралицата смята, че кралският ѝ престиж ще рефлектира и върху Фрондизи.

В Буенос Айрес аржентинският президент организира официална вечеря за Единбургския херцог, който използва случая да изнесе лекция на военния министър генерал Розендо Фрага.

„Отдавна ли сте министър?“, пита Филип.

„Почти от година.“

„Я ми кажете, харесва ли ви?“

„Да, Ваше височество.“

„И още нещо. Участвали ли сте във война?“

„Не, напоследък Аржентина не е воювала.“

„Е — казва Филип и размахва пръст пред лицето на генерала, — гледайте да не забъркате нещо точно сега.“

В една реч принцът говори за добрите контакти между Аржентина и Великобритания: „И най-забележителното е, че все още сме в такива прекрасни отношения след толкова години близко сътрудничество. Може би тайната е да се преодолее кризата на седмата година и да се запази доброто приятелство завинаги.“ (Дипломатично не споменава за епидемията от шап, разпространила се в Англия чрез внесените от Аржентина консерви говеждо в собствен сос.)

На следващия ден млади комунисти замерват Филип с яйца и домати. Полицията арестува младежите, но принцът се застъпва за тях. Той е в Аржентина, за да спомогне за намаляването на политическото напрежение, а не, за да предизвиква сблъсъци. „Пуснете ги, но им кажете да не го правят пак. Нямам неограничен брой костюми.“

Това е първият (не и последен обаче) случай, при който кралицата умело заобикаля конституционното изискване да не се намесва в политиката. Като монарх ѝ е забранено да се занимава с вътрешните дела на чужда държава. Така че в Аржентина тя използва съпруга си, за да повлияе върху изхода от изборите. За съжаление зле си е направила сметката: опонентите на Фрондизи печелят, влизат в столицата с автомати и поставят страната под свой контрол.

Принц Филип незабавно е евакуиран от Буенос Айрес и правителството на Макмилан се постаравало да снесе от кралицата отговорността за ситуацията и да я защити от критиките. Кабинетът прикрива участието ѝ, като засекретява всички документи, свързани с пътуването. Отказват да разрешат достъп до правителствените архиви и след изтичането на тридесетгодишната давност и ги засекретяват до 2057-а. Повечето хора смятат, че целта е да се прикрие сексуален скандал, в който са замесени Филип, четиридесетгодишен по това време, и сеньора Магдалена Нелсон дьо Блакие, петдесетгодишната вдовица, в чийто дом той живее след военния преврат.

„Вгледайте се в тази история — приканва видният британски журналист Питър Евънс — и вероятно ще откриете подозрително раждане девет месеца след заминаването на херцога.“

„Говори се, че едно от трите незаконни деца на Филип е дъщерята на аржентинска състезателка по поло — посочва биографът му Тим Хийлд, — но не знам подробностите.“

Така се случва, че Единбургският херцог е обвинен за любовна връзка, която никога не е имал, и за дете на любовта, към чието раждане няма никакво отношение.

„Дори не познавах Филип, докато посланикът не ми позвъни и не ме помоли да го приема в дома си“ — казва госпожа Дьо Блакие, чието внушително имение — Да Консепсион, е на деветдесет мили от Буенос Айрес. — Обадиха ми се, защото моята estancia^[4] е сигурна и достатъчно голяма, за да побере три игрища за поло. Правителството трябваше да изведе Филип от Буенос Айрес, понеже там беше много опасно. Не можеха да го оставят в града при онази криза, така че пристигна в провинциалното ми имение.

Не говореше испански, а аз не знаех добре английски, затова общувахме на френски. Той говори езика свободно, като французин. Бях омъжена от тридесет години, когато през 1960-а съпругът ми

почина при самолетна катастрофа. Имахме девет деца. Филип отседна при мен и децата ми във фермата, там беше и двойката, която се грижи за нас. Той беше много simpático^[5], изключително забавен, мил и дружелюбен. Вечер играеше на карти с децата, а аз организирах за него четири игри на поло на нивото, на което той играеше. Не е съвсем добър, но е страстен състезател. Страстен. Играе с десет хендикепа, което не е много добре, поне според аржентинските стандарти, а аз не исках да се чувства пренебрегнат; така че намерих хора, които да играят като него, и той беше много щастлив.

Междувременно имаше три частни срещи с Фрондизи. Филип остана при нас шест дни, след което го откараха на летището и си замина за Англия. Не допусна фотографии до себе си по време на престоя, така че нямам снимки, но ми изпрати много мило писмо, в което ми благодари за гостоприемството. Не го бях виждала тридесет и две години, докато не отидох на едно състезание по поло в Париж. Изпратих му съобщение, че съм там със синовете и внуците си. Той дойде.

„Вие ли сте моята прекрасна домакиня?“, попита Филип. Аз потвърдих и той ме представи на кралицата. Запозна ме също и с принц Чарлс, който каза: „Какво сте направили с баща ми? Винаги когато се спомене за Южна Америка, единственото място, за което говори с обич, е Аржентина, заради прекрасното отношение към него в Ла Консепсион.“

„Разбирате ли, причината е в игрищата ми за поло. Филип каза, че можеш да посещаваш замъци в Европа, но не можеш да играеш поло в тях. За поло — истинско поло — трябва да отидеш в Аржентина. Затова обича страната ни толкова много. Както и Мексико.“

В ролята си на британски посланик на добра воля Филип се възползва от всяка възможност, за да се върне в Аржентина и да играе поло. Посещава няколко пъти и Мексико и хората отново предполагат, че магнетичната сила, която го привлича там, е любовница — красивата Мерл Оберон, притежаваща луксозна вила в Акапулко, дворец в Куернавака и огромно имение в Мексико сити. Омъжена за индустриалния мултимилионер Бруно Палиаи, бившата филмова звезда е представяна в списанията като интернационална домакиня, често забавляваща бившия крал на Италия, гръцки собственици на

кораби и принцове от Саудитска Арабия. Любимият ѝ кралски гост е Единбургският херцог.

„Съпругът на кралицата беше момче на Мерл — казва водещият светска рубрика нюйоркски журналист Дейвид Патрик Къламбия. — Той беше билетът ѝ за висшето общество. Вечерях в къщата ѝ в Малибу Бийч, Калифорния, с нея и с Луис Естийвс, любимия ѝ модист. Навсякъде бяха окачени, сложени в рамки, снимки на много известни хора. Почетното място беше запазено за лично надписаната от Филип фотография осем на десет, която тя бе поставила в по-голяма сребърна рамка. Вечно говореше за това, «как Филип ни посети в Мексико» и «как Филип ме представи на кралицата», и «Филип това» и «Филип онова». Не знам дали са имали връзка или не; съмнявам се само защото Луис не мислеше така, а той би трябвало да знае. Всъщност Луис, който е хомосексуалист, се чудеше дали Филип не е малко обратен под тази своя крайно мъжествена фасада. Луис бил в Мексико с Мерл няколко пъти, когато Филип я посещавал, и в разрез с онова, което мнозина намекват, той твърди, че никога не е видял помежду им да става нещо романтично.“

Освен че е привлекателен за жените, Филип е ценен и от мъжете, особено като по-млад. „Мисля, че той много повече предпочиташе мъжката компания — отбелязва негов познат от флота. — Имаше го чисто мъжкия «Тързди клъб» преди и след брака му. Четиримесечното пътуване с флигел-адютанта му през 1956 година...“ Друг мъж, писател с международен авторитет и неприкрит хомосексуалист, се усмихва лукаво, когато чува името на Филип. През 1994-та, докато седят на по едно питие в „Оук рум бар“ на хотел „Плаза“ в Ню Йорк, казва на свой колега, че добре помни Филип. „О, да — подхвърля дяволито, познавах го, когато той беше момичето.“

Мерл Оберон като че ли омагьосва Филип по-скоро с богатството си, отколкото с някаква романтика. Впечатлен от екстравагантността ѝ, той се наслаждава на невероятните удобства. Тя му осигурява кашмирени одеяла, копринени чаршафи и френски готвач, който поднася превъзходни ястия и отбрани вина. Макар да е женен за най-богатата жена в света и да е свикнал с кралско обслужване на най-високо ниво, Филип не живее разкошно. Съпругата му е пестелива и е привикнала с грубите дрехи от туид и с практичните обувки. Дворците ѝ са студени и в тях постоянно става течение, така че трябва във всеки

ъгъл да се слагат електрически печки. В именията на Мерл Оберон има мраморни подове с подово отопление, затоплени шкафове за кърпите и позлатени легла с копринени пискюли. Партитата й са богати, спокойни и слънчеви, с приятен бриз, носещ мириса на бугенвил^[6].

Лорд Маунтбатън, който обожава бляскавите кинозвезди като Мерл Оберон, запознава племенника си със знаменитата красавица, когато посещават Мексико петнадесет години по-рано. „Бях на това пътуване — спомня си Джон Берът, личният секретар на лорд Маунтбатън, — и изобщо не забелязах дори и намек за любовна история между Единбургския херцог и Мерл Оберон. Съпругът й присъстваше там и беше наш домакин.“

Редакторът и писателят Майкъл Корда обаче е на друго мнение. „О, хайде — хайде — казва той. — Всички знаят, че Филип имаше връзка с Мерл. Чичо ми (филмовият режисьор Александър Корда) беше женен за нея от 1939 до 1945 година... Не, тогава не бях там и никога не съм ги виждал заедно, но така винаги са ми казвали. Освен това, ако не са имали връзка, трябвало е да имат!“

Джоди Джейкъбс, бивша репортерка на „Уиминс уеър дейли“ и редакторка на светските рубрики в „Лос Анжелос таймс“, присъства на едно от вечерните партита на Мерл Оберон в чест на принц Филип. „Беше по време на летните олимпийски игри (1968) в Мексико сити и Мерл, която педантично се придържаше към кралския протокол, настояваше всички да пристигнат преди Единбургския херцог и жените да бъдат с дълги рокли. Покани мароканската принцеса Лала Неза и богаташи като Кристина Форд, женена за Хенри Форд тогава, макар той да не беше с нея в онази вечер; една-две холивудски звезди; неколцина мексиканци от хайлайфа, които Мерл смяташе за достатъчно богати или аристократични, за да бъдат включени сред гостите. След вечеря, когато повечето си тръгнаха, аз бях сред малката групичка около принца, който стоеше до френския прозорец, водещ към терасата и басейна. Имаше още две жени — загорели и свежи, едната, от, които беше Кристина Форд. Същата Кристина Форд, чиито лудешки танци на вечерята в Белия дом в чест на принцеса Маргарет бяха станали международна новина: както танцувала туист и се кълчела, изведнъж бялата й рокля без презрамки се изхлузила. Горната част на тоалета й буквално се смъкнала. Сега тя бясно флиртуваше с принц Филип. Бяха танцували няколко пъти тази вечер. Изведнъж

вдигна поглед към него и рече: «Защо не идем при басейна да поплуваме? Ние (имаше предвид жените) можем да останем по сутиени и бикини».

„Принц Филип пребледня. «Хм, хм — измърмори той. — Мисля, че е време да си тръгвам.» Усмихна се на Кристина и на останалите. Бързо бе заобиколен от свитата си, която изникна сякаш от нищото; сбогува се с Мерл и потегли. Смятам, че при тези обстоятелства, в присъствието на репортер, той постъпи много деликатно. А може би просто не си падаше по Кристина.“

Единбургският херцог е твърде дискретен, за да си позволи нещо повече от безобиден флирт на публично място. „Уговорките ставаха насаме“ — разказва една мароканка, Режиин Тролсен, която сега е омъжена и живее със съпруга си в Ню Йорк. — В края на шестдесетте години живеях в Лондон и ходех на партита с художника Феликс Тополски, който беше нарисувал портрет на принц Филип и бяха станали добри приятели. Казах на Феликс, че според мен Филип е много хубав и бих искала да се запозная с него.

След няколко седмици Феликс ми съобщи: „Устроих ти среща с Филип. Кралицата ще е заета с регатата. Той има апартамент горе на хълма и ще се срещнете там в 10:30 часа вечерта.“

„Но аз не съм жена за една нощ, Феликс“, рекох му.

„Нали каза, че го харесваш.“

„О, да, ала не и да спя с... Феликс бе хванат натясно и срещата с Единбургския херцог бе отменена. Сигурна съм, че не бях единствената жена, получила подобно предложение.“

Филип винаги е внимателен и според някои често колоритен. „Преди много години — спомня си Елке Гандловски през 1997-а — работех в една къща в провинцията между Айша и Оксфорд, когато пристигна херцогът на Единбург с личния си секретар сър Рупърт Невил... Аз сервирах, като чух принц Филип да казва, че използва червен кондом за щастлив секс и черен за задължителен секс.“

Филип определено няма намерение да става обект на критики, които биха могли да поставят Короната в неудобно положение. Аферата „Профумо“ вече е донесла достатъчно неприятности на страната. В разгара на студената война британският военен министър Джон Профумо дели една проститутка Кристин Кийлър, със съветския военноморски аташе Евгений Иванов и скандалът едва не събаря

правителството. Военният министър е принуден да подаде оставка, след като излъгва в лично заявление до Камарата на общините. Години по-късно кралицата го удостоява със званието „Командир на ордена на Британската империя“. По онова време сексуалната афера прави британците прицел на международни шеги и позорът тегне над тях години наред, петнейки престижа на държавата.

Дори и преди скандала обаче страната като че ли се олюлява под товара, оставен ѝ от двете световни войни. „Англия все още има срамни бедняшки квартали, порутени къщи и запустели корабостроителници — пише Джон Гънтър в списание «Лук». — Повечето граждани са апатични към бъдещето, паднали духом или объркани.“

Някои от тях са разгневени. „Върви по дяволите, Английо — пише Джон Озбърн, младият драматург, преобърнал английския театър с унищожителните си социални пиеси. — Изпълнена с искрена и огромна омраза... ти в момента гниеш и съвсем скоро ще изчезнеш... недосегаема, невъзприемаща, непревземаема.“

Бившият министър на външните работи на САЩ Дийн Ачесън, вижда една държава, която се е простила със славата си и се носи без посока. „Великобритания е загубила цяла империя — казва той и още не си е намерила роля.“

Дори природата не пожалва осиромашалата страна. В началото на шестдесетте години ветровете в Англия са толкова свирепи, че електричеството е прекъснато и хората зъзнат. Тогава се случва невъзможното: кралицата е освиркана. Тя и съпругът ѝ присъстват на театрално представление заедно с гръцкия крал Павлос и кралица Фридерика, когато група гръцки демонстранти в Лондон я освиркват и крещат, че общува с фашисти.

Кралица Елизабет сякаш не забелязва. Тъй като никога не се е сблъсквала с подобен изблик на критичност, тя не осъзнава, че виковете са насочени към нея. Остава също толкова безразлична и когато я заплашват с убийство, след като Дворецът съобщава за плановете ѝ да посети Канада през 1964 година.

„Кралицата не бива да идва“, предупреждава „Торонто трибюн“.

„Един невинен живот е изложен на риск“, пише „Таймс ъф Лъндън“.

„Дейли мирър“ вещае „втори Далас“, ако кралицата все пак замине за Канада, където френското малцинство в Квебек се бунтува срещу английското мнозинство в Отава.

Но тя отказва да отмени пътуването. Канада е част от кралството ѝ, както и най-голямата държава в Британската общност. „Не се тревожа за посещението — заявява кралицата, — ние сме напълно спокойни.“

Тя прекарва седмици в подготовка на визитата и дни наред изпробва дрехи с любимия си дизайнер Харди Еймис. За това пътуване позволява на шапкаря си Фредерик Фокс, да ѝ ушие рокля. „Фреди беше във възторг“, спомня си негов приятел. — С месеци я обмисля, ушива я и отива в двореца за проба. Синя тясна рокля без колан със сребърни цилиндрични мъниста на дългите ръкави. Кралицата е очарована. Облича я. Изглежда страхотно. После натиска едно копче. Влиза старица, носеща кутия едва ли не с големината на Мадагаскар. Кралицата я отваря и изважда огромна като чиния аметистова брошка. Измъква диаманти, колкото купички за супа, и слага всичко това на гърдите си. Стилът и красотата на роклята се изгубват под достойните за Гаргантюа кралски бижута. Фреди скъсва всичко: фльонгите, мънистата, цялата дреха. Кралицата усеща разочарованието му. Казва: „Но това е, което те искат да видят.“ По-късно някой ѝ задал абстрактния въпрос: „Какво е мнението ви за вкуса?“ Тя отговорила: „Не мисля, че помага.“

При това пътуване в Канада Нейно величество посещава Квебек заедно със съпруга си и неохотно се съгласява да използва бронирани лимузини и да бъде пазена от контролиращи размириците полицаи. Филип се дразни от толкова много охрана и както винаги е откровен. Външното министерство търпеливо изтъква политическото напрежение сред френскоговорещите канадци и отбелязва, че насилието се е превърнало в ужасна реалност след убийството на Кенеди няколко месеца по-рано.

„Кенеди нямаше да бъде застрелян — реагира остро Филип, — ако не беше проклетата охрана около него.“

Из цяла Канада кралицата е следвана от въоръжени телохранители и патрулни коли. Присъства на приеми, където пускат само с покани, и прави двете си изявления от безопасни телевизионни

студиа. Докато пътува по река Сейнт Лорънс с кралската яхта, водолази проверяват корпуса за експлозиви на всяка спирка.

„Представяте ли си да трябва да свикнете с такова нещо“, възкликва гардеробиерката й БоБо Макдоналд.

„Не се безпокой за мен — отвърща кралицата. — Никой няма да ми стори нищо. Аз съм в пълна безопасност.“

Тя говори на английски в Отава и на френски — в Квебек, призовавайки за братство двете враждуващи групи. Нарича Канада „една от най-старите и най-стабилни държави в света“. И все пак я освиркват и хулят, но при всичките обиди и крясъци тя дори не трепва.

След заминаването й канадската телевизия излъчва едночасов филм за нейната визита. „Въпросът си остава — заключава коментаторът, — струваше ли си? Заради онова, което беше постигнато — откриване на сграда тук, произнасяне на реч там, — струваше ли си конфликтите, суровите думи и потискащите мерки за сигурност? Ние смятаме, че не. Лека нощ.“

В миналото прекрасният глас на Уинстън Чърчил би разтръбил добродетелите на Британската монархия и би заглушил тези критици. Но този глас вече го няма. Първият и любим^[7] министър-председател на кралицата изпада в кома през януари 1965 година и девет дни по-късно умира. Смъртта му бележи края на цяла епоха в английската история и лишава монархията от най-верния й защитник.

„Тази вечер умря величието на Великобритания — съобщава Би Би Си на 24 януари 1965 година. — Силата и славата си отидоха.“

Кралицата плаче в усамотение. После се мобилизира и устройва на почитания си ментор най-голямото кралско погребение, организирано някога за простосмъртен. Години по-рано Чърчил е оставил инструкции за траурния ритуал: „Искам много войници и военна духовна музика.“ Неговият суверен му отрежда всичко това и далеч повече.

Настроена на вълната на Чърчиловия усет за историчност и театралност, тя заръчва на дворцовия церемониалмайстор, който е и херцог на Норфолк, да не жали разходите. Англия се разделя със своя спасител и кралицата знае, че светът ще гледа това историческо сбогуване по телевизията. Исква спектакълът да бъде толкова величествен, колкото е бил самият Чърчил.

Нарежда тялото да бъде изложено за поклонение в Уестминстър Хол в продължение на три денонощия, така че милионите мъже, жени и деца, които се молят за него, докато е в кома, да могат да му отдадат последна почит. Подът на огромната зала е покрит с кече, за да бъде заглушен звукът от стъпките. Четирима стражи стоят с четири свещи до ковчега, осигурявайки единствената светлина в мрака. Кралицата и съпругът ѝ се присъединяват към дългата редица опечалени, следваща катафалката, и за първи път от възкачването си на трона Нейно величество не е в центъра на вниманието. Тя е само част от реката от хора. Както отбелязва списание „Тайм“: „Пред ковчега на Уинстън Чърчил всички опечалени са равни.“

В студения сив ден на погребението кралицата отстъпва каляската си пълна с одеяла и бутилки с топла вода, на лейди Чърчил и двете ѝ дъщери. След това Нейно величество отдава особена почит на своя първи рицар на Ордена на Жартиерата, като пристига в катедралата „Сейнт Пол“ преди ковчега и официалната церемония, а не последна, както би следвало за една кралица.

След величествената церемония кралското семейство се присъединява към сановниците на 110 нации^[8] на стъпалата на катедралата, докато поставят ковчега на сър Уинстън върху лафета за последното му пътуване към гробното място в малкия църковен двор на Блъндън в Оксфордшир. Венецът от кралицата е положен върху плочата с картичка: „От народа и Британската общност с благодарност Елизабет“. Големите камбани на „Сейнт Пол“ бият и топовете изстрелват деветдесет салюта — по един за всяка година от забележителния живот на Чърчил. Облечен във военноморската си униформа, Единбургският херцог, който е бил млад лейтенант по време на Втората световна война, излиза напред, за да отдаде чест на стария воин за последен път^[9].

„Не може да има сбогуване между Чърчил и народите, на които той служи и които спаси — изтъква лейди Аскуит в Камарата на лордовете. — Много от нас днес вероятно чувстват, че след като него вече го няма, всичко е западнало, че мащабът ни се е смалил, че славата ни е напуснала... Аз си спомням думите от речта му в чест на победата — когато ни подтикваше да не поемаме по коловозите на инерцията, объркването и «малодушния страх да бъдем велики». И аз

зная, че вдъхновената от него смелост да съхраним стремежа си към величие е почитта, която той иска да му засвидетелстваме днес.“

Независимо от тези гръмки слова Англия е изгубила величието си. Страната се бори да запази основата под краката си в студената война със своя бивш съюзник, Москва, докато същевременно е принудена да се сближава с бившия си враг Бон. Четири месеца след погребението на Уинстън Чърчил, който се е възправял срещу „отвратителната атака на нацистката военна машина с нейното подрънкване на оръжия, удряне на токове, наkontени пруски офицери“, кралицата посещава Западна Германия. Това е първото ѝ пътуване в страната, нанесла щети на Англия в две световни войни. Съпругът ѝ е ходил там вече много пъти, за да види сестрите и зетъвете си, но поради силните антигермански настроения във Великобритания посещенията му не са били разгласявани. Кралицата е искала да го придружава, ала молбата ѝ всеки път е била отхвърляна от консервативното правителство на торите, което добре съзнава, че обществеността не би приела подобна кралска визита толкова скоро след войната. Сега, при министър-председател лейбърист, който желае да сложи край на старата вражда, Елизабет е помолена да направи посещение през май 1965 година и това е първата визита на английски суверен в Германия след 1913-а, когато дядо ѝ, крал Джордж V, отива да се види с роднините си.

По повод смъртта на Чърчил германският вестник „Франкфуртер рундшау“ припомня нацистките нападки срещу британския премиер. „Нищо не остана от нацистките тиради — пише вестникът. — Онези, които ги подклаждаха, не само изчезнаха, но се оказаха и неправи.“

Пресата непрекъснато предупреждава германците да не викат „Зиг хайл!“, когато кралицата прави преглед на войниците на Бундесвера и на летците от „Луфтвафе“. Вместо това са инструктирани да размахват хартиените знаменца на Обединеното кралство, които ще им бъдат раздадени, и да скандират името ѝ.

Вестниците и списанията наблягат на темата за помирението, като публикуват родословното дърво на династията Уиндзор с немските ѝ корени, включвайки имената на четиристотинте кралски роднини на Елизабет и Филип, все още живеещи в Германия: княжеските фамилии ХанOVER, Хохенцолерн, Брунsvик и Глюксбург изтупват праха от старите си ордени в очакване на кралската визита.

„Щом няма как да си върнем нашия собствен баварски монарх — подхвърля един мюнхенски градски сановник, — то поне можем да заемем нечий чужд за известно време.“

„В края на краищата — добавя помощникът му, — те са почти германци, нали?“

За немците присъствието на кралицата означава, че Англия най-сетне им е простила. В поздравленията си Елизабет набляга на своята оздравителна мисия въпреки гримасата, когато за първи път вижда грозните шипове на бодливата тел по Берлинската стена. „Трагичният период свърши — казва тя и думите ѝ се превеждат на немски. — Ако искаме да съхраним най-доброто от великото си наследство, трябва да се обединим в името на общата кауза... През последните двадесет години проблемите, пред които бяха изправени нашите народи, отново ни сблизиха. Сега задачата ни е заедно да запазим цивилизацията мирна и свободна.“

Тълпите крещат: „Еее-лии-за-бет, Еее-лии-за-бет!“, но кралицата нито се усмихва, нито им маха. Всъщност тя се страхува от ентусиазирания прием. „Струва ми се, кралицата смяташе, че е малко прекалено — казва британският външен министър Майкъл Стюарт, — твърде много напомняше за ритуалното нацистко скандиране. Може би това беше единственият случай, когато съм я виждал объркана.“

По-скоро с чувство за лично достойнство, отколкото с топлота кралицата обикаля десет града за единадесет дни и получава големи похвали. „За тридесет и девет годишен британски монарх, теоретично над политиката — пише «Ю Ес Нюз енд Уърлд рипорт», — това е доста сериозна политическа изява.“

Критиките към Короната стават все по-резки. През 1957 година, след като лорд Алтриншам нарича кралицата „самодоволна“ и „напаст божия“, на улицата го спира един човек, който възприема думите му като богохулство. Година по-късно, когато водещият британски журналист Малкълм Магъридж се изказва пренебрежително за височайшата особа като за „приятна, обикновена женица“, чиято монархия е „чиста мистификация“, му забраняват достъп до Би Би Си. И все пак десет години след това критичността към Короната е станала нещо обикновено. През шестдесетте студентите са апатични към монархията. За тях кралското семейство е ненужно, почти смехотворно. Киносалоните са престанали да пускат националния

химн, защото твърде много младежи го освиркват. Оксфордският университетски съюз обсъжда резолюция: „Монархията трябва да бъде премахната, Бъкингамският дворец — да се даде на бездомните, а на кучетата ирландска порода — да се намери полезна работа.“

Монархията все още може да разчита, че официозната преса — „Таймс“ и „Дейли телеграф“ — ще ѝ засвидетелства почит. И двата вестника публикуват изпращаните всеки ден по куриер дворцови циркуляри^[10] с ангажиментите на кралското семейство.

„Няма да бъдем в състояние да ви предоставяме дворцовия циркуляр — заявява говорителят на Двореца на един редактор, — ако продължавате с неоправданите си атаки срещу принцеса Маргарет.“

„Какви атаки?“, пита редакторът, който се срамува от сервилността на вестника си спрямо кралското семейство.

„Какви атаки наистина? — реагира рязко говорителят на Двореца. — Прекрасно знаете, че като принцеса с кралска кръв тя има право да бъде наричана «принцесата».“

Пропускът е надлежно поправен.

През същия период „Сънди таймс“ поръчва на един преподавател от Кеймбридж да напише кратка биография на Нейно величество за рубриката, озаглавена „1000 най-известни мъже и жени на века“. В биографията кралицата е определена като принадлежаща към „царството на масовата консумация... подобно на повечето добре оформени продукти, кралицата е безвкусна, безобидна, красиво опакована, но малко скъпичка... претрупана с приятни феодални ексцентричности... монархията оцелява, за да възстанови по-раншната си функция и да отслужва литургия на фантазията“.

Написаното от преподавателя моментално е отхвърлено. Един по-почтителен редактор пренаписва материала и характеризира Нейно величество като „чаровна, остроумна и мъдра... с красиви очи и прасковена кожа“.

Но дори късогледите придворни забелязват липсата на уважение от страна на младите хора и се опитват да накарат кралицата да се държи в крак със съвременността. Обявяват, че тя ще направи „Бийтълс“ кавалери на Ордена на Британската империя^[11].

„Оо! — възкликва Джон Ленън. — Мислех, че човек трябва да кара танкове и да печели войни, за да получи Ордена на Британската империя.“

Някои хора протестират срещу награждаването на „Бийтълс“, като връщат своите Ордени на Двореца, и това е първият случай, когато подобни почести са отказвани. Ленън е бесен. „Армейските офицери са получили ордените си за избиването на хора — изтъква той. — Ние получихме нашите за това, че ги забавляваме. В крайна сметка смятам, че ние ги заслужаваме повече.“

Четири години по-късно той връща ордена си на кралицата в знак на протест срещу намесата на Англия в гражданската война в Нигерия и английската подкрепа за американските действия във Виетнам. „Наистина не биваше да го приемам — казва Ленън. — Чувствах, че съм се продал...“ Един от хората, върнали ордените си на Двореца, като израз на несъгласие с награждаването на „Бийтълс“, сега си го иска обратно.

Когато през 1965 година четиримата ливърпулски младежи от работническата класа пристигат в Бъкингамския дворец, за да получат ордените си, се налага полицията да ги пази от екзалтираните им фенове. Вестниците съобщават, че преди срещата с кралицата те се шумугнали в една от тоалетните на Двореца, за да пушат марихуана.

„Свирили сме в «Кау Пелъс» в Сан Франсиско, но не сме виждали дворец като този — признава Пол Макартни след визитата. — Бива си я къщурката.“

„А Нейно величество?“

„Тя се държа с нас като майка.“

Той отдава почит на кралицата с хумор, като пише в нейна чест песента „Нейно величество е много мило момиче, но няма много какво да каже“.

На следващата година Елизабет нарушава установените традиции, като посвещава в рицарство католик, чернокож и равин. Дори дава на разведения си братовчед, графа на Хеъруд, разрешение да се ожени повторно^[12], след като научава, че любовницата му е бременна. И все пак я критикуват, че не е в крак с времето. Филип смята, че проблемът е в скучната домашна атмосфера, чието олицетворение е станала кралицата, след като през 1964 година е родила още едно дете. „Няма нищо по-обикновено от кралица на средна възраст със съпруг на средна възраст и четири подрастващи деца — заявява той пред група журналисти. — Бих казал, че навлизаме в най-безинтересния период от бляскавото си съществуване... Беше

много по-интересно. Сега хората приемат всичко като нещо нормално. Или не могат да ни понесат, или смятат, че сме си в реда на нещата.“

За да популяризира Фирмата, както Филип нарича кралското семейство, той непрекъснато пътува открива английски изложби, лансира английски продукти, подкрепя английската търговия. И винаги мистиката на кралската кръв е осигурявала ентусиазирани тълпи около него и за кралицата, особено в Америка. Но през 1966 година като че ли вече никой не се интересува от това. Така че, когато се съгласява да направи обиколка из Съединените щати, за да набере средства за „Върайъти клъбс интернешънъл“, той наема холивудски прес агент.

„Аз бях късметлията — казва Хенри Роджърс от «Роджърс енд Кауън», фирма за връзки с обществеността със седалище в Лос Анжелос. — Макар да съм представлявал най-големите имена в Холивуд, като Франк Синатра и Рита Хейуърд, усетих особено вълнение от факта, че член на кралското семейство е мой клиент... Преди да бъда ангажиран, трябваше да отида в Бъкингамския дворец за среща с принц Филип. Той беше любезен, малко резервиран, но много изискан. И най-хубавото от всичко — приемаше идеите ми.“

Първото предложение на Роджърс е принцът да дава пресконференции във всеки град. Филип се изсмива.

„О, Господи, Хенри — казва той. — Никога преди не съм давал пресконференция^[13]. В кралското домакинство изобщо не правим такива неща. Политиката ни е тъкмо противоположна. Но ако мислиш, че трябва, тогава ще организираме пресконференция... Обаче се налага да има някои твърди правила и ще ти бъда задължен, ако предварително уведомиш журналистите какви са те.“

След това Единбургският херцог му обяснява ограничената си роля като консорт. „Първо, обясни им добре, че не съм член на британското правителство. Пресата извън Великобритания често не е наясно с ролята, която кралицата и аз играем в страната. Тъй като не съм член на правителството, не мога да отговарям на въпроси за английската икономика, за торите срещу лейбъристите, за министър-председателя, за проблемите на Обединеното кралство и за инфлацията. Второ, няма да търпя никакви лични въпроси за кралицата. Извън тези неща можеш да им дадеш зелена улица и да ги оставиш да стрелят свободно.“

Прес агентът уверява принца, че не бива да се безпокои. „Всички въпроси ще са безобидни.“ И повечето наистина са такива. Но Филип отговаря с жизнерадостен хумор.

„Кажете ни нещо за Лондонския симфоничен оркестър.“

„Свири хубава музика.“

„Мислили ли сте да изпратите децата си в американско училище?“

„Ако трябва да бъда съвсем искрен, отговорът е не, но сега, като ме карате да се замисля за това... Хмммм. Отговорът продължава да е не.“

„Какво е мнението ви за успеха на «Бийтълс»^[14]? Като експортен продукт, не внасят ли повече пари в Англия?“

„Възвръщаемостта е незначителна, като се имат предвид някои нанесени на страната щети.“

„Това първото ви посещение в Америка ли е?“

„Не — отвръща Филип. — Първото беше по време на управлението на Хари Труман.“

„Защо рожденият ден на кралицата е...“

„Не ме карайте да обяснявам защо официалният ѝ рожден ден е през юни, след като всъщност е родена през април. Просто ще трябва да го приемете, като крикета, лирите, шилингите и пенитата и други чудати английски обичаи.“

Репортерите са във възторг от принца и във всеки град той получава хвалебствени отзиви в пресата. Набира един милион долара за благотворителна дейност и се завръща у дома с убеждението, че Дворецът има нужда от английска версия на холивудския прес агент. Кралицата отхвърля идеята му като напълно нелепа и заявява, че не е необходимо да рекламира себе си или монархията.

„Баща ми никога не го правеше“, изтъква тя.

„Той нямаше нужда от това — отвръща съпругът ѝ. — Имаше си Уинстън Чърчил и Втората световна война.“ Думите му предизвикват скандал пред лакея.

Филип отново говори за Фирмата пред група журналисти. „За да оцелее, монархията трябва да се промени — казва той. — Никой не би искал да отмре като бронтозавър и да свърши препариран в музея заради неспособността си да се приспособи. Аз самият съвсем не желая да се озова там.“

Продължава да натяква на съпругата си този проблем, но тя не му обръща особено внимание — докато една сутрин принцът не нахълтва в спалнята ѝ, размахвайки брой на „Сънди телеграф“, дясно консервативния роялистки вестник, който веднъж той шеговито нарича „семеиния рог“.

„Може би това ще те заинтересува“ — отбелязва раздразнено Филип и тиква първата страница под носа ѝ.

Елизабет слага очилата си и прочита статията за „коренната промяна в отношението на обществото към Короната“.

Филип крачи напред-назад пред лакея на кралицата.

Тя продължава да чете без коментар:

Повечето хора ги е грижа далеч по-малко, отколкото някога — особено младите, много от които гледат на кралицата като на суперстаромодна. Те не са против, в смисъл че са за република. А просто са напълно безразлични Британската монархия няма да бъде пометена в пристъп на гняв, но спокойно може да бъде погълната с една голяма и все по-разширяваща се прозявка.

Няколко седмици по-късно, след като прессекретарят ѝ Ричард Колвил се пенсионира, го наследява енергичният австралиец Уилям Хезелтайн. „Когато поех поста, промяната вече беше назряла — спомня си той. — В сърцевината си ролята на кралицата означава комуникация и тя трябваше да бъде подобрена... През шестдесетте години семейството беше изпаднало от страниците с новините до светските рубрики. Искях да поправа това, като ги измъкна от клюкарските колонки и ги върна в блоковете с новините, където им беше мястото, както и като се възползвам по-добре от телевизията.“

Първата задача на Хезелтайн е да организира церемонията по удостояването на Чарлс с титлата Уелски принц^[15]. Преди години кралицата е обещала на уелския народ да му представи най-големия си син в замъка Карнафон. Тя решава, че Чарлс е готов да бъде коронован няколко месеца преди двадесет и първия си рожден ден. Съгласява се церемонията да бъде предавана по телевизията, тъй като смята, че мини коронацията е част от приемствеността в монархията.

Продуцентът на Би Би Си предлага да се направи биографичен филм за принц Чарлс, но кралицата и принц Филип отказват; смятат, че синът им е твърде неопитен, за да отговаря на въпроси без предварителна подготовка. След това продуцентът предлага филм,

който да показва какъв живот очаква принц Чарлс като несъмнен престолонаследник. Кралицата и принц Филип отново отказват, но повлияни от ентусиазма на Хезелтайн спрямо телевизията, се съгласяват да обмислят документален филм за кралското семейство и за работата, която то върши. Новият прессекретар на Двореца иска да покаже кралицата, Единбургския херцог и четирите им деца като нещо повече от сковани картонени кукли. „Никой не ги познаваше като хора“ — изтъква той. — „Трябваше да ги направим по-многоизмерни и по-човешки за обикновената публика.“ В това начинание той получава подкрепата на лорд Маунтбатън, за чийто живот неотдавна Би Би Си е заснела осемсериен филм.

И все пак кралицата упорства. Тя не желае монархията да има нищо общо с шоубизнеса и определено е против членовете на семейството ѝ да се държат като телевизионни звезди. „Аз не съм Джаки Кенеди и това не е Белият дом“ — подчертава тя, намеквайки за заснетия от телевизията тур на първата дама из Белия дом. Кралицата не обича да се показва на екрана и никога не успява да се отпусне пред камерите. Ужасява се, когато се налага да бъде заснето годишното ѝ коледно послание, поставяно и внимателно реализирано с помощта на гримьори, техници и телепромптери^[16]. Тя не би могла да си представи телевизионни камери да я следват всеки ден, запечатвайки всяка нейна дребна забележка или действие.

„Кралицата също така се съмняваше дали е уместно да се позволи на телевизията да нахлуе в личния живот на семейството — спомня си Хезелтайн. — Накрая обаче се съгласи.“

Необходими са три месеца преговори, за да получат одобрението ѝ. „Нали знаете поговорката «Когато атовете се ритат, магаретата страдат» — казва един мъж, участвал в дискусиите. — Трябваше да спорим с принц Филип, който непрекъснато повтаряше: «Повечето журналисти искат да те снимат как си чоплиш носа», а Костън (шефът на документалния отдел в Би Би Си) от своя страна каканижеше «Аз не съм журналист». После и Маунтбатън, който, разбира се, знаеше всичко необходимо за телевизията, както и зет му, лорд Брабърн, който като филмов продуцент наистина знаеше нещо. Той бе онзи, който предложи Ричард Костън, шефа на документалния отдел на Би Би Си.“

Накрая кралицата дава съгласието си за филма — след като я уверяват, че ще има пълен редакторски контрол, както и авторските

права^[17], плюс половината приходи от продажбите в целия свят^[18]. После склонява да допусне снимачния екип на Би Би Си в кабинета си в Бъкингамския дворец по време на седмичната си аудиенция с министър-председателя — нещо, което някога е било такава привилегия, че дори съпругът ѝ не е присъствал на тези срещи. Кани телевизионния екип и в дома си в Балморал за семеен пикник. За да може филмът да се продаде на доходоносния американски пазар, тя предлага да се включат кадри с президента Никсън при посещението му в Лондон, както и епизод, показващ как Уолтър Аненберг представя акредитивните си писма като посланик в Двора на Сейнт Джеймс. „Имаме нужда от нещо специално“, казва кралицата.

Но не толкова специално, че да предизвика дискусии. Нейно величество е достатъчно умна да не допусне камерите да я придружат в параклиса „Сейнт Джордж“ в Уиндзор сутринта на 31 март 1969 година за тайното полагане на тленните останки на баща ѝ. Знае, че обществеността може да остане потресена, ако научи, че тялото на краля е лежало непогребано седемнадесет години в дъбов ковчег, заключен в малък тунел под замъка. Така че заповядва територията наоколо да бъде затворена за посетители и събира кралското семейство^[19] в параклиса, където главният свещеник на Уиндзор, преподобният Робин Удс, отслужва тържествена погребална литургия пред най-близките.

През целия период на снимките екипът на Би Би Си получава заповеди от кралицата. В един момент режисьорът ѝ предлага да разходи някое от кучетата си. Нейно величество настоява да вземе всичките. Съпругът ѝ, който мрази злобните псета на жена си, избухва.

„Искат едно от проклетите животни, не разбираш ли? — кресва Единбургският херцог. — Не четиринадесет шибани кучета.“

В тази сцена кралицата е без съпруга си, но с всичките си кучета.

Продуцентът на Би Би Си нарича филма исторически. „Сигурен съм, че на зрителите ще им бъде интересно, защото в него е разкрита ролята на монархията, изпълняваните без много шум всекидневни задължения и как кралската институция се вписва в настоящето.

Ужасно е важно да се разбере, че това не е филм за церемониите. Всъщност публиката иска да знае какво прави кралицата, какво става в Двореца, в какво се състои мисията ѝ... Това ще бъде филм за хората, а не за сградите и ритуалите. Целта на всяка документална творба е да

покаже личностите такива, каквито са.“ Той прави преоценка на гледната си точка, след като вижда въздействието на филма върху зрителите: „Монархията е ВО... Връзки с обществеността, фокус на общественото внимание — в това е цялата работа.“

Антропологът Дейвид Атънбъро предупреждава продуцента, че документалният филм ще срина монархията. „Цялата институция се крепи на мистиката и на скрития в колибата си племенен вожд — казва той. — Ако някой член на племето дръзне да надзърне в колибата, тогава цялата система на племенната йерархия рухва и в крайна сметка племето се разпада.“

Телевизионните камери остават в „колибата“ на кралицата седемдесет и пет дни и дори я придружават при официалното ѝ посещение в Чили. Заснети са повече от четиридесет часа, което струва 350 000 долара. 105-минутният^[20] документален филм, озаглавен „Кралското семейство“ (но неофициално известен като „Кучетата и Бет“), е гледан от четиридесет милиона британци през юни 1969 година. Излъчен е отново през декември и това е причината кралицата да отмени годишното си коледно обръщение. „Всичко трябва да има мярка“, повелява Дворецът, но двадесет хиляди британци не са съгласни и изпращат протестни писма.

„Най-вълнуващият филм, правен за телевизията“ — така коментаторът на Би Би Си го представя пред зрителите. После те наблюдават как кралицата и принц Чарлс приготвят салата на семейно барбекю, докато принц Филип и принцеса Ан пекат наденици и пържоли.

Кралицата опитва соса на салатата, като топва в нея малкото си пръстче и го облизва. Прави гримаса. „О, олиото е много“, казва тя. Добавя още оцет и обявява соса за превъзходен, след което съобщава на съпруга си: „Е, салатата е готова“.

„Браво — отвърща принц Филип. — Останалото обаче както сигурно забелязваш, не е.“

В друга сцена кралицата, известна на поданиците си като най-богатата жена в света, си играе с прекрасна рубинена огърлица. Казва, че я харесва и че е била подарена на кралица Виктория от владетеля на Персия. После с доста озадачен глас се обръща към придворната си дама и я пита: „Наистина съм я носила, нали?“

След броени минути височайшата особа, за която се смята, че никога не се занимава с пари, влиза в един магазин с четиригодишния си син принц Едуард, за да му купи сладкиш. Плаща, казвайки, че има у себе си точно толкова, колкото струва лакомството.

В друга сцена възкликва през смях, заобиколена от семейството си: „Как можеш да запазиш сериозно и величествено изражение, когато лакеят ти съобщава: «Ваше величество, следващата ви аудиенция е с горила»? Това беше официален посетител, но приличаше досущ на горила.“ И кралицата не могла да скрие смеха си.

„Прави се, че си духаш носа — съветва я принц Чарлс, — и дръж кърпичката пред лицето си.“

Не се налага Елизабет да цензурира филма, макар съпругът ѝ да се безпокои, че сцената, в която принц Чарлс показва на малкия си брат как да настрои виолончелото, може да я натъжи. При пристягането Чарлс къса ла-струната, като обелва бузата на Едуард и той се разплаква. Реакцията на кралицата обаче е: „Това може да се случи на всекиго.“ Одобрява филма такъв, какъвто е.

Повечето от вестниците му дават висока оценка, включително и „Таймс“, в чиято уводна статия се подчертава колко важни са документалните филми, за да се изтъкнат предимствата на монархията, особено когато суверенът знае как да изпълнява кралските си задължения и е обграден от семейство с традиции в служенето на родината.

„Победа за кралското семейство — славослови един критик. — Всички заслужават поклон за този филм.“

„Излъскването на кралския имидж, за което от известно време се полагаха усилия, сега благодарение на известни умения стана факт — пише бившият вестникар Уилям Хардкасл, — а уменията в тази област изискват чувство за мярка. Според мен «Кралското семейство» е по-скоро завършек на един процес, отколкото предвестник на бъдещи откровения.“

Навярно е подозирал нещо. Монархията използва телевизията, за да подобри имиджа си, защото по онова време идеята изглежда добра. Само няколко години по-късно тази стъпка ще се отчете като груба грешка.

[1] Когато нацистите нахлуват в Полша, Радзивил избягва от Варшава в Лондон и става британски поданик. Официално се лишава от своето право да използва наследствената си титла на принц на Свещената римска империя, дадено на семейството му през XVI век. Настояването му да го наричат принц Радзивил в Англия е спорно. — Б.а. ↑

[2] Очарователна; прелестна; хубава (фр.). — Б.пр. ↑

[3] Прозвище на президента Айзенхауер. — Б.пр. ↑

[4] Имение (исп.) — Б.пр. ↑

[5] Симпатичен (исп.) — Б.пр. ↑

[6] Тропическо растение. — Б.пр. ↑

[7] Кралицата признава предпочитанието си към Чърчил, когато я питат: „Мадам, аудиенциите си с кого от министър-председателите обичахте най-много?“ Тя отговаря: „С Уинстън, разбира се, защото винаги беше толкова забавно.“ — Б.а. ↑

[8] Президентът на Съединените щати отсъства от групата, състояща се от петима министър-председатели, четирима крале, четирима президенти, трима премиери, двама канцлери, една кралица и един велик херцог, които представляват страните си на погребението на Уинстън Чърчил. Линдън Бейнс Джонсън остава в леглото си в Белия дом и гледа погребението по телевизията. „Президентът е настинал“, твърди прессекретарят му, като добавя, че прекараният от Джонсън пристъп на сърдечна недостатъчност прави лекарите му особено бдителни. Фактът, че Чърчил е наполовина американец по майчина линия, е особен източник на гордост за американците, много от които са смутени, че президентът им не присъства на погребението на най-знаменития почетен гражданин на страната им и не е упълномощил вицепрезидента си да го замести. Вместо това президентът изпраща външния министър Дийн Ръск, който настива в Лондон и също не може да присъства. Така че върховният съдия на САЩ Ърл Уорън представлява Америка. Бившият президент Айзенхауер е сред официалните лица, тъй като той е командвал съюзническите войски по време на Втората световна война. — Б.а. ↑

[9] Този уместен жест контрастира с желанието на Филип да замине на лов в деня след смъртта на Чърчил. Маунтбатън му заявява, че това не е редно в период на национален траур, но принцът не е

убеден. „Е, така или иначе аз няма да дойда“, отсича Маунтбатън и отказва да го придружи. Филип отменя лова. — Б.а. ↑

[10] Първият дворцов циркуляр е издаден през XVIII век от крал Джордж III, който е подразнен от неточното отразяване на дейностите на кралското семейство във вестниците. Така че кралят натоварва новинаря на Двореца всеки ден да подготвя прецизен документ, който да се предоставя на пресата. — Б.а. ↑

[11] „Това е най-ниското отличие, което можеш да получиш в Англия“, заявява Пол Макартни пред „Нюзуик“ тридесет години по-късно, обяснявайки, че то не е подплатено с никаква титла (дори и едно „сър“) и носи съвсем минимален престиж. Млекарят, доставящ млякото в официалната резиденция на министър-председателя, получава същия орден. Това не остава незабелязано за най-голямата английска попзвезда. „То е най-ниското“ — казва Макартни. — Но не можеш ей-така да си седиш и да си викаш: „Божичко, ще ми се да ме направят сър.“ През 1997 година кралицата накрая прави Макартни рицар, отбелязвайки „приноса му към музиката“ в Новогодишния си почетен списък. Благодарейки за честта, сър Пол казва: „Това бе рицарство след тежък ден.“ (Парафраза на песента на „Бийтълс“ „Нощ след тежък ден“.) — Б.а. ↑

[12] Законът за кралските бракове от 1772 година повелява всички роднини на суверена, които биха могли да наследят трона — графът е седемнадесети поред претендент — да искат позволение, за да се оженят. Кралицата неохотно разрешава на разведения си братовчед да встъпи отново в брак, но той си плаща скъпо за това — в продължение на години. Отлъчен е от Двора. Не е поканен на погребението на чичо си Уиндзорския херцог, нито пък на сватбата на дъщерята на кралицата принцеса Ан. Принуден е рано да се оттегли от поста ректор на Йоркския университет и трябва да се примири да бъде художествен директор на Единбургския фестивал. — Б.а. ↑

[13] Дворцовият прессекретар остава шокиран, когато репортерите предлагат Нейно величество да дава редовни пресконференции. „Това би било уместно за една кинозвезда, изтъква Колвил, но не и за кралицата. Монархията няма нужда от подобен род публичност.“ — Б.а. ↑

[14] Единбургският херцог не е почитател на рокендрола. По време на представление на Кралския ваниететен театър той се мръщи

на изпълнението на Том Джоунс и после го типа: „С какво си правите гаргара — с камъчета?“ На следващия ден, в реч пред бизнесмени принцът споменава певеца. „Той е млад мъж на около двадесет и пет или нещо такова, вероятно има около три милиона лири (6 милиона долара) — казва Филип. — Трудно ми е да проумея как можеш да станеш толкова популярен с такива според мен ужасни песни“. — Б.а.

↑

[15] Титлата Уелски принц е запазена за най-големия син на суверена, но тя не е наследствена. Дава се само по личната воля на монарха. — Б.а. ↑

[16] Механизъм, който бавно разгръща написания с едри букви текст на телевизионните говорители. — Б.пр. ↑

[17] След няколко години кралицата си дава сметка, че е сгрешила, като е сътрудничила на Би Би Си за създаването на „Кралското семейство“. В Обединеното кралство е почти невъзможно да гледаш филма. Тъй като тя си запазва авторското право, за да го видиш, трябва да платиш такса от приблизително 70 долара и да получиш писмено разрешение от Двореца. Такова разрешение се дава рядко, ако изобщо се дава. — Б.а. ↑

[18] Филмът е излъчван три пъти в Обединеното кралство, два пъти в Съединените щати и по един път в 124 други държави. Дворецът отказва да съобщи спечелената сума, но проучванията посочват цифрата от около 2,5 милиона долара. — Б.а. ↑

[19] От уважение към майка си тя не кани Уиндзорския херцог на погребението на брат му. — Б.а. ↑

[20] Изрязаните кадри — повече от тридесет и осем часа заснет материал, останал на пода в монтажната — са изпратени в кралския архив в замъка Уиндзор. — Б.а. ↑

Принц Чарлс хвърля поглед към окачения на стената в спалното помещение плакат, на който са снимани три млади жени, седнали на диван от епохата на крал Едуард. Момичетата се усмихват подканващо под сламените си шапки. Едната дългокоса красавица е по сандали; другите са боси. Текстът гласи: „Момичетата казват «да» на момчета, които казват «не».“ Постъпленията от продажбата на плаката отиват за организиране на предвидените протести.

„Отвратително — отсича принцът и поклаща глава. — Ексцентрично и отвратително.“

Уелският принц не е в крак с времето. Докато много от кеймбриджките студенти протестират срещу войната във Виетнам, той играе поло. Избягва политическите активисти и ги нарича „откачени“. И не одобрява хипитата. За него децата-цветя са „смахнати“, а феминистките — „видиотени мъжемразки“. Обича „Гуунс“, групата английски комици, известни с неприличния си хумор и смелите си лудории. (Немците ги наричат „Die Doofen“ или „Глупаците“.)

Чарлс се хвали, че е старомоден. „Гордея се, че съм консервативен“, заявява той. Докато останалите млади мъже ходят по ергенски барове и вземат участие в сексуалната революция, Уелският принц отпива шери бренди и пази девствеността си. Остава непоклатим през шеметния бяг на шестдесетте години и почита светостта на брака. Заявява, че няма да се ожени, преди да стане на тридесет.

До осемнадесетгодишната си възраст най-богатият^[1] тийнейджър в света още не е ходил на среща. Но три години по-късно, към края на обучението му в Кеймбридж, той е съблазнен от млада южноамериканка — асистентка в колежа. Посветен в тайната на секса, Чарлс има низ от любовници, които инструктира да го наричат „сър“ — дори и в леглото.

„Обожавам принц Чарлс — споделя писателката Барбара Картланд, — а лорд Маунтбатън, когото много обичах, винаги казваше,

че от Чарлс ще стане велик крал. Дики му помогна да стане мъж, като му осигури в Броудландс (дома на Маунтбатън) усамотението, от което се нуждаеше, за да се забавлява дискретно с млади жени. Далеч от любопитния поглед на пресата.“

Чарлс благоговее пред Маунтбатън и го смята за „най-прекрасния и най-мил дядо на света“, а Маунтбатън се опива от тази роля. „Обикновено му доставяше удоволствие да действа като кралски сводник — казва Джон Берът, личният секретар на Маунтбатън. — Устроихме няколко уикенда в Броудландс за Чарлс, за да се забавлява с млади жени — лейди Джейн Уелзли, пряка потомка на Уелингтънския херцог, Лусия Санта Круз, дъщеря на чилийския посланик, и Камила Шанд, чиято прабаба Алис Кепъл е била любовница на Едуард VII, прапрадядото на Чарлс. По-късно Камила се омъжи за майор Андрю Паркър Боулс. Беше доста приятна и весела, но Чарлс късно възмъжа^[2]. Жалко, че тогава беше твърде неопитен, за да разбере, че тя ще бъде любовта на живота му.“

Едно от момичетата, които Маунтбатън му поднася, е неговата петнадесетгодишна внучка Аманда Нечбул, втората дъщеря на лорд и лейди Брабърн^[3]. Девет години по-млада от Чарлс, тя разпалва династичните фантазии на дядо си. Маунтбатън я вижда като следващата кралица на Англия и — като винаги кроящ планове сватовник, — прави всичко възможно, за да поощрява връзката ѝ с Чарлс, който ѝ се пада втори братовчед. Маунтбатън ги кани да прекарват уикендите си с него в Броудландс и ги събира за семейни ваканции. След един подобен престой на Бахамите писмото на Чарлс до дядо му звучи обещаващо: „Трябва да призная, че Аманда наистина се е превърнала в едно изключително момиче — много смущаващо.“ Когато научава за сватовничеството на Маунтбатън, принц Филип го одобрява. „Добре. Неприятно е непознати да влизат в семейството ти.“ Маунтбатън съветва Чарлс да стане „подвижна мишена“ за жените, докато Аманда порасне достатъчно, за да бъде вземана насериозно. В едно писмо го напътства:

Предполагам, че в случай като твоя, мъжът трябва да сее дивите си семена и да има толкова връзки, колкото може, преди да се установи; но за съпруга следва да избере

подходящо, привлекателно и добро по характер момиче, преди то да срещне някой друг, в когото да се влюби. В края на краищата твоята майка никога не е мислила сериозно за никой друг след срещата в Дартмът, когато тя беше на 13! Смятам, че за жените не е добре да са с опит, ако искат да бъдат поставяни на пиедестал след брака.

Съветва Чарлс да си търси внимателно съпруга. „Купувачът трябва да има сто очи“, казва Маунтбатън, цитирайки една арабска поговорка. „Препоръчваше му да избира само богати млади жени от висшата класа“ — спомня си Берът, — „защото парите и общественото им положение щели да осигурят дискретността им“. Когато го питат дали е вярно, както е посочено в една книга, че Маунтбатън е основал в банка на Бахамите ръководен от един британски адвокат частен фонд, за да плаща на „създаващите неприятности завоевания“ и „момичетата за една нощ“, чиито разкрития биха могли да поставят Уелския принц в неудобно положение, Берът се усмихва. „Звучи абсурдно, но лорд Луис би направил всичко, за да защити принц Чарлс и монархията.

Маунтбатън обрисова протежето си като най-видния ерген в света, сексуален магнит за жените. Сравнява го с кинозвезди като Уорън Бийти и се хвали пред «Таймс», че «момичетата с готовност скачат в леглото на Чарлс». Пред близки обаче той дава израз на раздразнението си от емоционалната незрялост на принца. «Влюбва се прекалено лесно» — споделя Маунтбатън с Барбара Картланд. — И отгоре на всичкото е верен.“

Пресата следва Чарлс по петите винаги щом се появи с момиче, независимо дали по алпийските ски писти или по карибските плажове. Някои репортери са на поста си дори и когато той не очаква наоколо да има представители на медиите. „Спомням си, че седях в храстите и наблюдавах как Чарлс се опитва да прави любов с Анна Уолъс на брега на река Дий в Балморал — споделя журналистът Джеймс Уитакър. — Мигове преди кралският фитил да се възпламени, той ни забеляза легнали по корем с бинокли в ръце. Скочи и се скри в храстите, оставяйки горката Анна да вдигне гащите си. Този ден се държа ужасно непочтено. Скри се като страхливец и заряза младата жена

сама. Не биваше да го прави — срамувах се заради него, — но, разбира се, не публикувах историята. В края на краищата той е бъдещият ми крал.“

На хартия Негово кралско височество принц Чарлс Филип Артър Джордж, принц на Уелс, граф на Честър, херцог на Корнуол, херцог на Родзей, граф на Карик, барон на Ренфру, лорд на Британските острови и принц и Велик стюард на Шотландия звучи внушително.

Но той е като мъжа, когото Джейн Остин описва в „Разум и чувства“: „От онези мъже, за които всички разправят хубави неща, но с които никой не желае да разговаря.“ Със старомодни обноски и свъсени вежди, прилича на разтревожен чиновник. Неуверен и нерешителен, сякаш е смазан от тежестта на титлите си и очакванията на страната си. Предопределен да стане Чарлс III, четиридесет и първия суверен на Англия от 1066 година насам, той съзнава, че е различен.

„Аз не съм обикновен човек в буквалния смисъл на думата — казва пред журналисти. — Не мога да си позволя да бъда. Възпитаван съм по определен начин или, ако предпочитате, програмиран. Родителите ми винаги много са внимавали в това отношение, очевидно в името на английския трон. Но по този начин ме изолираха от нормалния живот.“

Мрачен и сериозен, принцът излъчва тежка досада — до такава степен, че съучениците му в Кеймбридж го смятат за тъпак и зубрач^[4]. „Той влиза в стаята като буреносен облак в двуреден костюм“, спомня си един от тях. Дори най-близките му приятели го наричат „старата душа“.

„Чарлс не е от мъжете, които си падат по бързите коли — казва негов съученик от Кеймбридж. — Той е едни щръкнали уши и издадена адамова ябълка — малкото момченце, за което си мечтаят бабите.“

Възторжен слушател и невероятно любезен, Чарлс, за разлика от рязката си сестра полага големи усилия да се хареса. Но ако не беше принц на Уелс, не биха му обръщали внимание. Израснал сред хора, които му се кланят и отстъпват заднишком пред него, той става арогантен и високомерен, ала все пак успява да запази известна искреност, която го прави приемлив. Облича се в костюми по поръчка, колосани ризи, слага си златни копчета за ръкавели и копринени

вратовръзки; обувките му блестят като огледало. Подобно на чичо си Уиндзорския херцог той е известен с великолепно ушитите си дрехи. Придирчив към външния си вид, особено когато е в униформа, Чарлс внимателно се приготвя, преди да се появи на публично място, и измърморва списъка на задължителните си атрибути под мустак: „Очила, тестикули, портфейл и часовник.“ Развеселен от този ритуал, британският посланик Никълъс Хендерсън казва: „Предполагам, че това е част от кралската рутина, във всеки случай поне за мъжете от кралското семейство.“

Макар че има елегантен вид и съвършени обноски, Чарлс не може да се отпусне. Често върти златния пръстен-печат с герба на Уелския принц, който носи на малкия пръст на лявата си ръка.

„Мисля, че причината са ушите му — предполага бивш придворен на кралицата. — Никога не превъзмогна тези свои нещастни уши. Жалко наистина...“ Спомня си, че щръкналите уши на принца са били повод за постоянни шеги сред членовете на кралското семейство, които непрекъснато го дразнели, и това го е направило доста стеснителен. Принцеса Маргарет увещава сестра си да позволи на Чарлс да се подложи на пластична операция, но кралицата отказва. Когато синът ѝ Дейвид е на три години, Маргарет забелязва, че и той започва да развива онова, което тя нарича „уиндзорски мухогонки“. Така че го изпраща при един пластичен хирург в детското отделение на „Грейт Ормънд Стрийт Хоспитъл“.

Маунтбатън постоянно повтаря на кралицата и на принц Филип да се погрижат за ушите на сина си, но те не предприемат нищо, така че той подтиква Чарлс да помоли родителите си за пластична операция. „Не можеш да бъдеш крал с тези уши“, казва му. Покойният фотограф Норман Палкинсон е толкова слисан от ушите на принца, че когато го снима за официален портрет, ги прибира назад с лепенка.

„Чарлс не е надут самохвалко като баща си — продължава придворният. — Той е мил, симпатичен, но неуверен в себе си. Да, бих казал, че огромните уши са основната причина. Определено не е родителско нехайство... поне от страна на кралицата.“

Бившият придворен лоялно защитава своята кралица като майка, докато се опитва да отговори на въпроса за детството на Чарлс.

„Негово кралско височество беше нерешително момче. Възпитано, с добри обноски, но доста плахо, като Нейно величество —

добавя придворният. — Не се чувстваше уверен на кон. Сестра му, която бе отгледана по същия начин, беше смела и буйна като баща си... Тя трябваше да е момчето, а Чарлс — момичето.“

„В Австралия ме попитаха дали полагам усилия да се усъвършенствам и да подобрявам имиджа си — като че ли съм някакъв прах за пране, например със специална избелваща съставка — споделя Чарлс пред репортери. Опитва се да се държи непосредствено и забавно, но си остава непохватен. — Смея да кажа, че бих могъл да се погрижа за имиджа си сред определени кръгове, като си пусна косата до по-модерна дължина, като от време на време се появявам в «Плейбой клуб» и като се обличам с убийствено тесни дрехи... Нямам никаква представа какъв е имиджът ми, така че възнамерявам да си бъда самият аз, доколкото ми е възможно.“

Журналистите обсипват принца с въпроси за това каква жена ще избере за своя кралица. Наричат многобройните му приятелки — слаби, дългоноги и (обикновено) руси — „ангелите на Чарли“ и тръбят, че най-желаният ерген в света търси спасение в бройките. Чарлс признава, че се бои от брака, защото не му е позволено да допуска грешки. „Разводът е нещо немислимо за хора като мен — казва той. — С моето обществено положение последното нещо, което бих приел с лека ръка, е да се разveda. Затова следва да бъда много внимателен.“

Маунтбатън му е препоръчал практичен подход към брака, на който Чарлс се позовава пред пресата. „Ако трябва да реша с кого искам да живея петдесет години — е, това ще е последното решение, при което бих желал разумът ми да бъде ръководен от сърцето — заявява. — Мисля, че страшно много хора имат погрешна представа за същността на брака. Той е далеч повече от това да се влюбиш лудо в някого и да останеш влюбен през остатъка от брачния си живот.“

Всъщност Маунтбатън го е предупредил да внимава с влюбванията. Защото не може да си позволи подобен лукс. „Все още го чувам как му казва, че влюбването не е уместно за мъж, който ще стане крал — спомня си Джон Берът. — Остави това на братовчед си, съветваше го Маунтбатън.“ Той има предвид Майкъл, принца на Кент, шестнадесети претендент за трона, който се влюбва в баронеса Мари-Кристин фон Райбниц. Тя едва ли е подходящ избор дори и за далечен наследник на британската корона. Разведена е, католичка, и още по-лошо, германка, чийто баща е нацист. Кралското семейство има и

други роднини нацисти — херцога на Кобург, брат на графинята на Атлон принцеса Алис.

„Мари-Кристин беше висока, руса и красива — продължава Джон Берът. — Лорд Маунтбатън смяташе, че ще придаде известен блясък на династията Уиндзор. Така че помогна на принц Майкъл да получи разрешението на кралицата да се ожени. Тя даде съгласието си, но отказа да присъства на сватбата, макар и да не беше в католическа църква. Папата го беше забранил. Така че сключиха граждански брак и принц Майкъл^[5] бе принуден да се откаже от мястото си като претендент за трона.“ Чарлс едва ли има нужда от по-явен пример за провален брак от този на леля му — принцеса Маргарет, която предизвиква международен скандал.

Италианското списание „Мен“ публикува статия за „буйните и интимни партита“ на семейство Сноудън и намеква за страст към порнографията. Авторът изтъква, че Единбургският херцог бил отвратен от непристойното по думите му поведение на Сноудън, който според херцога „влязъл в обществото през черния вход“.

Сатиричното телевизионно шоу „Спитинг имидж“ осмива семейство Сноудън в един скеч, озаглавен „Кошмарни двойки“. „Събрахме заедно възможно най-неподходящите двойки, за които можахме да се сетим — казва Роджър Лоу, талантливият собственик на шоуто. — Сложихме Маргарет Тачър с Джони Ротън; Роман Полански с Мей Уест; Даяна Рос с Йън Смит. И, разбира се, принцеса Маргарет с Антъни Армстронг-Джоунс.“

Списание „Ескуайър“ съобщава, че Сноудън се карат непрестанно, особено заради настояването на Маргарет дори и най-близките им приятели да съблюдават протокола и да се държат с нея с дължимата за една кралска особа почтителност.

„Ти ме наричаш с малкото ми име — протестира един редактор във вестник, който познава Маргарет отдавна, — така че защо аз да не мога да правя същото спрямо теб?“

„Не можеш и толкова“, отвръща принцесата високомерно. Държи да се обръщат към нея с „мадам“ или „скъпа мадам“, а когато говорят за нея, да я наричат „Нейно кралско височество“. Изисква от жените полуреверанси и леки поклони от мъжете. След като тя влезе в стаята, на никого не му е позволено да си тръгне. И ако иска да остане на партито до четири сутринта, сънливите гости са длъжни да танцуват,

за да ѝ угодят. Никой не сяда в нейно присъствие, без да му позволи, и ако ѝ хрумне да пее, никой не смее да проговори.

Скоро двамата Сноудън тръгват всеки по своя път. Маргарет си създава дом на остров Мастик в Карибско море, който съпругът ѝ никога не посещава. А той устройва съботно-неделни партита във вилата си в Съсекс, на които тя никога не присъства. Те поддържат свободен брак, като и двамата имат любовници. Склонната към безразборни сексуални връзки принцеса си играе с неколцина от приятелите на съпруга си, включително и с рокзвездата Мик Джагар, писателя Робин Дъглас-Хоум, актьора Питър Селърс и фотографа Патрик Личфийлд, който ѝ се пада и племенник^[6]. „Целуваме роднините си — казва тя, — така че всичко е наред.“

Сноудън също има извънбрачни връзки, включително продължилия една година роман с лейди Джаклин Рафъс-Айзъкс, двадесет и две годишната дъщеря на маркиза на Ридинг. Но протестира срещу връзката на съпругата си с племенника на бившия министър-председател сър Алек Дъглас-Хоум. Романът е започнал през декември 1966-а, когато Сноудън заминава да прави снимки по поръчка на „Сънди таймс“. При завръщането си научава, че жена му е прекарала уикенда с Дъглас-Хоум в провинциалното му имение. Сноудън изпада в ярост и Маргарет бързо приключва връзката. Аристократът се отдава още повече на алкохола и наркотиците. Година по-късно се самоубива. Молил е принцесата да сложи край на безрадостния си брак, но тя отказва. В едно писмо до него Маргарет признава, че твърде много се бои от съпруга си.

Скъпи, не мога... Какъвто е ревнив, не знам какво не би направил, за да разбере намеренията ми, както и твоите. Можем ли да бъдем щастливи от разстояние? Струва ми се, че да, дори само с мисълта, че другият съществува. Обещай ми, че никога няма да се предадеш и ще продължаваш да ме насърчаваш да оправя брака си, и ако ми се удаде добра и безопасна възможност, ще се опитам да се върна при теб някой ден. В момента не смея да го сторя.

Бракът на Маргарет заприличва на кокал, за който те подобно на кучета се бият в калта. Преследват го, гложат го и го ръфат. В началото се заяждат като палави кутрета; накрая си ръмжат като питбули.

И двамата пушат цигара от цигара и пият твърде много. Маргарет, която страда от мигрена, започва да пие джин с тоник на закуска. Взема хапчета, за да спи, и се чувства толкова депресирана, че отива на психиатър. Сноудън, който прекарва седмици наред далеч от нея, иска развод, но тя отказва. Не вижда причина да променят живота си. Враждата им поражда яростен секс, споделя Маргарет с приятелки, и тя му се наслаждава. Пази като съкровище сложения в рамка колаж, който Тони ѝ е направил, след като са станали любовници. Събрал е късчета от листа, перо от паун, монета, изрезки от списание и корона, носеща се над малко, покрито с розов сатен легло. Пъзелът, очевидно с интимно послание, е подписан със снимка на пони. Зачертавайки буквата П, той я е заменил с Т — Тони. Маргарет окачва колажа в банята си.

Силно религиозна, тя вярва, че дори един ужасен брак е подобър от развод, особено за сина им и дъщеря им. Отначало със съпруга ѝ не искат деца. „След като се оженихме, Тони си промени мнението — споделя тя. — Така че го дарих с две деца.“ Сега желае да запази брака заради шестгодишния Дейвид и тригодишната Сара. Освен това Маргарет знае, че за членовете на династията Уиндзор разводът е забранен. И за нея тази възможност изглежда немислима. „Не казвам, че не искам развод — доверява тя на приятелка. — Но смятам, че е мой дълг да спазя тържествените си клетви — дълг към семейството ми, към мен самата и към страната ми.“ Сноудън моли кралицата, заявявайки, че бракът му със сестра ѝ е станал непоносим.

Кралицата, която се пази от всякакъв род семейни конфронтации, не желае да обсъжда този проблем, докато „Дейли експрес“ не публикува слухове за раздора. Тогава съветниците ѝ препоръчват да се срещне със семейство Сноудън. Тя неохотно поканва двойката в Бъкингамския дворец след края на работното време — на 18 декември, понеделник, 1967 година. Маргарет казва на една приятелка, че срещата била „en famille“^[7] и присъствали принц Филип и кралицата-майка.

Принцът категорично се обявява в полза на неофициална раздяла. Сравнява брака им с ракообразно животинче, прикрепило се

към дъното на монархическия кораб. Единственото разрешение, твърди морякът, е телената четка. Маргарет подсмърча, а кралицата-майка, която гледа да избягва неприятни неща, е разстроена, но не се намесва. Мълчаливото ѝ присъствие е в подкрепа на кралицата, която е заявила, че иска поддръжката на всички за това решение. Сноудън, който желае окончателна раздяла, седи безмълвно. В джоба си носи три любовни писма до Маргарет от Робин Дъглас-Хоум. След като ги изслушва безстрастно, кралицата казва, че ѝ трябва известно време, за да се консултира със съветниците си. Тъй като не се стига до решение, Сноудън си тръгва. Маргарет остава след него и по-късно споделя с приятелката си Шърман Дъглас, че съветът на кралицата при сбогуването им бил: „Защо всеки от вас не си върви по собствения път — но, моля ви, не го разгласявайте.“

Сноудън се чувства като хванат в капан и реагира подобно на затворено в клетка животно. Тъй като не вижда изход, отвърща на удара с безпощадна жестокост. Унижава жена си на всяка крачка, често пред други хора.

При едно пътуване до гръцкия остров Корфу след дълъг пиански обяд с приятели той предлага на Маргарет да си починат няколко часа преди вечерния си ангажимент. Така че се оттеглят всеки в спалнята си да подремнат. Час по-късно на вратата на апартамента им се звъни.

„Маргарет викнала на Тони да отвори, но той се направил на заспал — разправя техен приятел. — Продължавало да се звъни, така че накрая тя станала. Била по нощница, с ролки на косата. На вратата стояли шестима души; казали, че Тони ги е поканил на чай. Маргарет разбрала, че ѝ е скроил този номер само за да изглежда като глупачка.“

Принцесата си отмъщава в Лондон, разливайки кана с кафе върху негативите му. „О, толкова съжалявам“, възкликва тя с очевиден сарказъм. На едно нийоркско парти, устроено от Шърман Дъглас, Маргарет е заобиколена от малка групичка в единия край на помещението, а Сноудън забавлява приятели в противоположния. Домакинята, чийто баща е бил посланик на САЩ във Великобритания през 1947 година, тича от единия към другия. След като поздравява Маргарет, тя се интересува за кралицата.

„За коя кралица питаш? — държи да уточни принцесата, махвайки с цигарето си. — За сестра ми, за майка ми или за съпруга^[8] ми?“

В края на вечерта Маргарет пожелава да благодари на кухненския персонал. Очаква съпругът ѝ да я придружи, така че изпраща един от помощниците си да го доведе.

„Сър, Нейно кралско височество е готова да отиде в кухнята.“

Сноудън не му обръща внимание и продължава да разговаря.

Помощникът чака. Прочиства гърлото си и опитва отново. Ала Сноудън не престава да бърби. Накрая онзи го прекъсва.

„Сър, моля да ме извините, но Нейно кралско височество е готова да отиде в кухнята.“

„Сериозно? — сопва се Сноудън. — И какво ще прави там? Ще опържи няколко яйца?“

Седмица по-късно Сноудънови присъстват на частно вечерно парти в Лондон. „Беше ужасно — спомня си домакинята. — Когато седнахме да вечеряме, Тони си нахлузи торба на главата. Сервирах първото блюдо. Той не помръдна. Никой не му каза дума, всички се преструвахме, че го няма. Накрая принцеса Маргарет попита: «Защо си си сложил тази кафява торба на главата?» «Защото не мога да търпя шибаната ти физиономия», отвърна Тони“. Остава на тоалетната ѝ масичка бележка с наслов: „Двадесет причини да те мразя“.

Препирните му не са спестени на никого. Пред приятели Сноудън се подиграва с външността на жена си, с избора ѝ на дрехи и особено с обувките, които Маргарет си прави по поръчка, за да изглежда по-висока.

„О, мадам, какъв прекрасен копринен парашут“ — казва той, когато тя влиза в дневната, готова за едно вечерно парти. Облечена е с широк шифонен кафтан, изработен така, че да прикрива наедряването ѝ напоследък. Той поглежда надолу към обувките с подметка танк. — „О, виждам също, че сме си обули най-хубавите предвоенни, изрязани отпред обувки.“ По-късно подхвърля: „Приличаш на еврейка маникюристка.“

В началото на брака им Сноудън помага на жена си да изпълнява кралските си задължения, за които получава издръжка от 45 000 долара годишно. „Беше много подходящ за мен — тогава“, спомня си принцесата, която признава, че той очаровал там, където тя обижда. Веднъж шокирала шефа на една детска организация с думите: „Не желая да се срещам с никакви гламави деца.“ По-късно Сноудън се чувства унижен да я придружава при откриването на болници,

кръщаването на кораби и засаждането на дървета. Особено ненавижда намеците, че е издържан мъж. „Аз сам се издържам — заявява пред репортери. — Плащам 2500 долара данъци годишно.“

По това време е възобновил кариерата си на фотограф в „Сънди таймс“. Вестникът високо цени подписа: „Снимка: Сноудън“. Тони се радва на достъп до хора, недостижими за колегите му. Актрисата Вивиан Мърчант приписва това на брака, не на таланта му. „Разбира се, единствената причина ние, артистите, да ти позволяваме да ни снимаш — казва му тя на едно вечерно парти, — е, че си женен за нея.“ И посочва с пръст принцеса Маргарет. Сноудън кипва.

Разбитият му брак не е тайна за журналистите, които клюкарстват помежду си, но никога не публикуват и ред.

„Спомням си как отидох в Кенсингтънския дворец по повод на едни снимки“ — споделя служител на „Таймс“. — Със Сноудън седяхме и внимателно разглеждахме пробните отпечатъци. Не бях забелязал, че принцесата е влязла в стаята, докато не чух пискливия ѝ глас над раменете ни.

„Какви хубави снимки“, възкликна тя.

„О, господи“ — рече Сноудън, съскайки от раздразнение. Отказа да стане. Само кимна с глава по посока на Нейно кралско височество и додаде: „Запознай се с главния сийскаут^[9]“.

„Това беше злобна забележка, крайно груба и направена с единствената цел да я унижи: През следващите петнадесет минути не обърна никакво внимание на принцесата и накрая тя излезе от стаята. Той въздъхна с облекчение.“

Заяжданията на двойката карат приятелите им да се чувстват неудобно. „От брака им изобщо не би могло да излезе нещо — казва една жена. — На кръщавката на Маргарет е имало зла магьосница, а Тони, който е достоен за възхищение и много интересен, е с огромни изисквания. И двамата желаеха да бъдат звезди и звездите им се сблъскаха. Тони беше по-талантливият, но нейният апетит настояваше за постоянно внимание, с което той нито можеше, нито желаше да я дари. Тя притежава мъжко его, ако се съди по ненаситността ѝ. Тони — също, ала поне си заслужава аплодисментите. А Маргарет просто ги изисква.“ Британската преса запазва официално мълчание по отношение на кралския брак, защото принцесата, тогава пета претендентка за трона, е сестра на кралицата. „Страстта на британците

към зловни клюки не може да бъде задоволявана за сметка на монарха, който е неопетнен, скучен и почтен — казва английският писател Андрю Дънкан. — Затова по-малката сестра се превръща в отдушник на лицемерието.“

Отначало промъкналите се в печата писания защитават повече принцесата, отколкото простосмъртния, за когото се е омъжила. Списание „Макколс“ съобщава, че графът на Сноудън се е появил на парти с твърде много грим. „Прайвит ай“ пък отбелязва, че на друга сбирка „той се втурнал през стаята към Рудолф Нуреев и го поздравил с целувка право по устата“. Сатиричното списание описва лорд Сноудън като куче на каишка: „Принцесата постоянно губи съпруга си. Той се измъква от повода си и изчезва, често за седмици наред.“ Авторът споменава, че кралицата била толкова сърдита на дребничкия си зет, че не му говорила единадесет месеца след отвратителното му държане по време на коледната вечеря през 1969 година в Сандрингам: „Именно тогава гениалният запъртък се превърнал в кулминационна точка на вечерта, като скочил на масата, викайки: «А сега — ето го Тони La Rue^[10]» и започнал весело да прави стриптийз.“ На следващата година принцеса Маргарет отива в Сандрингам сама с децата си, а съпругът ѝ прекарва празника в една лондонска болница, където постъпва за операция от хемороиди.

„Кралицата винаги много е обичала лорд Сноудън“, твърди член на персонала ѝ, отхвърляйки намеците на списанието. Години по-късно, когато Нейно величество се запознава с кинематографист, спечелил „Оскар“, тя го пита какво всъщност прави. Той отговаря, че е оператор^[11].

„О, колко интересно — говори се, че отвърнала кралицата. — Всъщност имам зет, който е фотограф.“

„Какво невероятно съвпадение“ — рекъл кинематографистът, — аз пък имам зет, който е „кралица“. Нейно величество се оттеглила, без да каже нито дума повече.

Зад слуховете около брака на Маргарет и Тони се крие мръсна смесица от алкохол, наркотици, ярки светлини и бурни нощи. „Но най-лошото от всичко бяха отвратителните скандали — спомня си една бивша придворна дама на принцесата. — Нечовешко и за самите тях, и за хората наоколо. Тони пътуваше поради ангажиментите си като фотограф — Токио, Мелбърн, Ню Йорк — и гледаше да го прави,

колкото е възможно по-често, за да избяга, а Маргарет копнееше той да замине. Но след като прекараше седмица без него, ѝ доскучаваше.“

По време на един триседмичен ангажимент в Индия Сноудън не звъни на жена си. След края на първата седмица принцесата започва всеки ден да се обажда на фоторедактора на „Таймс“, за да пита за съпруга си, който телеграфира на вестника три пъти дневно, но не се свързва с нея. Когато редактора го няма, секретарката му приема обажданията от Кенсингтънския дворец и оставя съобщения на бюрото на шефа си: „НКВ ви търси“ или „Позвъни мадам — отново“. В края на третата седмица бележките на секретарката свидетелстват за влудяващата честота на обажданията: „Моля ви, позвънете на кралското джудже.“

Разпадналият се брак на принцеса Маргарет травмира принц Чарлс, чиято единствена отговорност в живота е да се ожени добре и да създаде поколение. Ограничават го два закона от XVIII век: законът за държавното устройство от 1701 година, който забранява на престолонаследниците да се обвързват с католици; и законът за кралските бракове от 1772 година, който изисква престолонаследникът да получи разрешението на суверена, за да се ожени, освен ако не е на повече от двадесет и пет години. След това трябва да заяви намерението си да сключи брак и може да го направи само ако след изтичането на дванадесет месеца и двете камари на парламента не са възразили. Роден, за да бъде крал, Чарлс знае, че е длъжен да даде на страната кралица и да осигури продължението на династията Уиндзор. Откакто е навършил три години, бъдещият му брак е постоянна тема за пресата, която не се колебае да предлага подходящи кандидатки. Необходимостта да направи идеалния избор се подсилва от всички събития в кралското семейство през седемдесетте години.

Смъртта на Уиндзорския херцог напомня срама от абдикацията на бившия крал и самотното му, принудително изгнание — и всичко това заради неподходящ брак. Независимо от враждебността на семейството му към Уиндзорите Чарлс изпитва съчувствие към херцога и херцогинята. Той придружава родителите си при една официална визита в Париж и посещава за кратко херцога десет дни преди смъртта му.

Знаейки, че седемдесет и седем годишният херцог е смъртно болен, кралицата се съгласява да се види с него по време на

петдневното си официално пътуване във Франция. Независимо от настоящите обаждания от страна на лекарите на херцога, тя не желае да промени програмата си. Докторът моли секретаря да ѝ предаде колко сериозно е болен херцогът. „На смъртно легло е“, добавя лекарят. На следващия ден му се обажда британският посланик, Кристофър Соумс, който се тревожи, че смъртта на херцога би могла да обърка височайшата визита.

„Вижте, докторе — спомня си Жан Тин думите на дипломата. — Херцогът трябва да умре преди или след посещението на кралицата, но не и по време на него. Разбирате ли?“

Един репортер споменава пред секретаря й очевидната грубост на Нейно величество спрямо Уиндзорския херцог. „Вие знаете, че той умира. Аз знам, че той умира. Но НИЕ не знаем, че той умира“, отвръща секретарят.

Чарлс, който придружава родителите си при посещението им в дома на семейство Уиндзор в Булонския лес край Париж, е потресен от болезнения вид на стареца, съсипан от рак на гърлото. Макар да е крайно изтощен, бившият крал настоява да стане от леглото, за да отдаде необходимата почит на своя суверен. Чарлс е трогнат от галантността му.

Охулваната от кралското семейство херцогиня на Уиндзор намира кралицата за студена и дистанцирана. „Държането ѝ сякаш казваше, че не да го почете, е възнамерявала с посещението си“, споделя с графинята на Романон, — а просто го прави от приличие, тъй като се знае, че той умира, а тя е в Париж.

След смъртта на херцога Чарлс иска да изрази съчувствието си към толкова дълго пренебрегваната от кралското семейство херцогиня. Любезно предлага да посрещне самолета ѝ в Лондон и да я придружи за погребението на съпруга ѝ, но Дворецът казва „не“. Придворните на кралицата обясняват, че като безспорен престолонаследник той ще постави монархията в неудобно положение с подобен кралски жест към една два пъти развеждана простосмъртна. „Може да се изтълкува превратно“, изтъква секретарят на кралицата. Чарлс разбира, че пречката продължава да бъде кралицата-майка, а той не желае да оскърби любимата си баба. Така че граф Маунтбатън е изпратен да посрещне херцогинята. Тя е поканена да отседне в Бъкингамския дворец, но само докато трае погребението на съпруга ѝ.

„Веднага след това цялото кралско семейство замина за Уиндзор и остави херцогинята съвсем сама — спомня си един от камериерите на кралицата. — Тогава работех в помещението, където се държаха златните и сребърните прибори, и си ги спомням всичките — кралицата-майка, кралицата и принцеса Маргарет, — като се уговаряха да заминат без херцогинята на Уиндзор. Беше отвратително да се държат така с нея след всичките тези години. Все още виждам слабото ѝ и повехнало лице да наднича през завесите на Бъкингамския дворец, след като всички тръгнаха. Изглеждаше толкова самотна и съсипана.“

Необходимостта да се ожени подобаващо отново е напомнена на Чарлс през ноември 1972 година, когато със сестра си организират вечерно парти, за да отпразнуват сребърната сватба на родителите си. Страната почита двадесет и пет годишния брак на кралицата и принц Филип с тържества, които продължават целия ден. Учениците са разпуснати и кралицата кани сто семейства да присъстват на тържествената служба в Уестминстърското абатство. Макар и двойките да са чужди хора, те са се оженили на същата дата, като Елизабет. Така че тя ги кани да се помолят с нея. В края на службата Единбургският херцог присъства до централната пътека между пейките и спира, за да предложи ръка на съпругата си и да я изведе от абатството, точно както е сторил в деня на сватбата им. Но Нейно величество не гледа към него, така че ръката му не е приета. Двамата излизат навън усмихнати, ала без да се докосват, което всъщност съвсем точно отразява брака им, представляващ ефективно партньорство — близко, но не и интимно.

Хиляди хора се изсипват в лондонското Сити да чуят как кметът хвали кралицата като неизменен пример в обществения и в личния си живот. „С помощта на телевизията вие ни позволихте да надникнем през отворените ви прозорци по-свободно от всички поколения досега — казва той. — Една от многото огромни заслуги към поданиците ви през тези двадесет и пет години, гледката на щастливия семеен живот, на който вие, консьортът и децата ви очевидно се радвате, трябва да е сплотила всяко едно семейство в нашата страна.“

Дори Уили Хамилтън поднася поздравленията си. Най-непреклонният критик на монархията в парламента учудва хората със засвидетелстваната почит. Само секунди по-късно обаче той се възмущава от сувенирните чинийки и лъжички, наизвадени от амбулантните търговци по улиците, и заклежда „мръсната, алчна

комерсиализация на събитието и жадните за пари верноподаници, които са се втурнали да забогатяват на гърба на ирационалната сантименталност, породена от това необикновено кралско събитие“. Предлага Дворецът да постави условие всички приходи да отидат за благотворителност, най-вече за децата, които са се родили с недъзи, защото майките им са вземали лекарството талидомид. Дворецът не обръща внимание на идеята му.

„Тогава изглеждах като чудак — спомня си той. — Двадесет години по-късно изглеждам като пророк.“

Кралицата е толкова доволна да сподели емоциите от годишнината от сватбата си, че се отърсва от обичайна сдържаност и тръгва сред поданиците си, опитвайки се да води непосредствени разговори. Хората са изумени; не се е чувало суверенът им да разговаря с обикновени люде. Това е първата непринудена среща на кралицата с народа, на която Лондон някога е ставал свидетел, и размахващите знаменца британци ликуват, докато Елизабет II, Единбургският херцог, принц Чарлс и принцеса Ан се смесват с тълпата, стискат протегнатите ръце и се опитват да направят кралската фамилия по-малко далечна.

Акцентирайки върху всеотдайността си към семейството, Нейно величество произнася кратко слово на непорочна невинност. „Бракът започва със събирането на мъжа и жената, но тази връзка между двамата, колкото и да е силна в началото, трябва да се развие и да съзрее с годините. За това е необходимо да бъде здраво вплетена в паяжината на семейните отношения, между родители и деца, между дядо и баба и внуци, между братовчеди, лели и чичовци.“

Според едно допитване от 1972 година след тези думи повечето англичани вярват, че монархията е тази, която установява моралните стандарти на страната дори в по-голяма степен, отколкото църквата. Това доверие към Короната подтиква кралицата да изпрати до парламента „любезно писмо“, в което иска увеличаване на издръжката си. Макар че в този момент един милион души са без работа, никой член на парламента, освен един^[12], не желае да лиши суверена от освободената от данъци сума в цивилната листа.

„Защо тя да получава милиони, след като възрастните пенсионери са застрашени да умрат от студ и от глад тази зима?“, пита Хамилтън от мястото на Камарата на общините. Вбесените тори скачат

на крака и бурно протестират. Лейбъристкият депутат не им обръща внимание. „Вижте това“, прогърмява той, размахвайки списък на тридесет и три членния персонал на кралицата, включително пет Лейди на Спалнята и единадесет Жени на Спалнята^[13].

„Какво, по дяволите, правят те? Що за размери има тази спалня? Добре, кралицата-майка е възрастна пенсионерка и бихте казали: «Да, тя винаги се е усмихвала много мило.» Но, господи. Ако жена ми получава такава заплата, няма да спира да се смее.“

Още повече парламентаристи започват да тропат в знак на протест. Да се критикуват разходите на кралицата-майка им се струва истинско светотатство. „Това е непристойна реч“, извиква един консерватор. Но Хамилтън продължава, негодувайки срещу повишаването на издръжката на принцеса Маргарет. „За тази скъпо поддържана жена? — изревава той. — Тя трябва да бъде «уволнена».“

Дори Нейно величество не е пожалена. Хамилтън заявява: „В моя избирателен район има хиляда жени, които могат да вършат нейната работа.“

В началото Дворецът се опитва да не обръща внимание на Хамилтън и да го отмине като досадник. „Той е проклет комунист“, избухва принц Филип, когото в парламента критикуват за изказването му, че Англия би трябвало да се грижи повече за заслужилите това богаташи, отколкото за безнадеждните бедняци. Яростта, която тази забележка предизвиква в Камарата на общините^[14], принуждава министър-председателя Джеймс Калахън да напомни на критиците на традиционната институция „да говорят с повече уважение за членовете на кралското семейство“. Премиерът не отправя подобен укор след атаката на Уили Хамилтън.

„Той е само един обикновен^[15], незначителен шотландец“, казва принцеса Маргарет, изплювайки определението „обикновен“ като топка косми. Кристалното ѝ произношение изпълва думата с презрение. За нея най-важни са твърдите закони на класовата система. Хората се оценяват единствено по произхода им — не по характера, образованието, богатството или постиженията им. Стойността им се определя по рождение. А кралските особи стоят на върха на човешката стълбица. Всички останали се катерят отдолу с надеждата да се издигнат. Принцесата не прощава на никого, дори и на баба си. „Не харесвах кралица Мери — признава пред Гор Видал. — Държеше се

грубо с всички ни, освен с Лилибет, която щеше да стане кралица. Разбира се, страдаше от комплекс за малоценност. Ние бяхме с кралска кръв, а тя — не.“

Като кралска особа Маргарет не носи у себе си пари. Нито пък плаща собствените си сметки. Няма дори кредитна карта. За финансите ѝ се грижи управителят на домакинството ѝ, който разпределя отпусканите по цивилната листа суми. Тя постоянно се оплаква от нищожната си издръжка и няма нищо против бартерните сделки.

„За една Коледа някой ѝ беше подарил огромна кошница, която двама души трябваше да носят, пълна с всевъзможни ароматизатори за вана, парфюми, масла и лосиони“ — спомня си Уилям К. Брюър, бивш съдружник в парфюмерийната компания „Крабтрий енд Евелин“. — „Принцесата и придворната ѝ дама пристигнаха в магазина ни в Кенсингтън в деня след Коледа с гигантската кошница. Познах, че е принцеса Маргарет по обувките с подметка танк. Беше дошла да върне подаръка и отказа да приеме кредит от магазина. «Искам пари в брой», заяви тя. Какво можехме да направим? Макар и да беше в разрез с политиката ни, ѝ възстановихме сумата, защото беше принцеса Маргарет. Придворната дама взе парите и двете излязоха.“

Маргарет очаква всички да ѝ угаждат, защото е кралска особа. Майка ѝ и сестра ѝ разчитат на същото. Когато ги канят на гости (или по-точно, когато придворните им дами звънят на приятели, за да ги питат възможно ли им е да приемат кралска визита), предварително пристигат хора, които да се уверят, че помещенията за през уикенда са подходящи, не само от гледна точка на сигурността, но и като удобства.

Британският адвокат Майкъл Прат, казва пред приятели, че преди кралицата-майка да го посети придворната ѝ дама донесла списък с инструкции: джин и тоник в спалнята, никакви шумни деца, и хартия „Бронко“, нагъната като ветрило в банята. „Бронко“ е твърда, груба кафява абразивна хартия, подходяща за почистване на моторно масло от линолеума — спомня си един от приятелите на Прат. — „Повечето хора искат само най-меката тоалетна хартия за задниците си, но тази стара кранта настоява да ѝ се осигурят гласпапирени бърсалки от Втората световна война, когато страната беше на купонна система. «Бронко» дори вече не се продава. Трябва да я поръчаш

специално на Уолтън Стрийт или пък да си направиш имитация, като разлееш чай върху бяла хартия за факс.“

Приятелите на принцеса Маргарет, които я описват като гостенка, пратена от дявола, също получават списъци с инструкции: акордирайте пианото, намерете много плочи на Ела Фицджералд, открийте неколцина млади мъже, които обичат да пеят и да танцуват, и осигурете запис на „Смелия шотландец“ в изпълнение на Кралските хайлендски мускетари. И най-важното: да има напитки — джин „Гордънс“ и тоник от средата на сутринта до средата на следобед, а от средата на следобед до средата на нощта шотландско уиски „Феймъс Граус“. „Непременно трябва да й пригответе намазани с конфитюр питчици за чая — казва една от домакините на Маргарет. — Това означава малки кръгли сандвичи от бял хляб с конфитюр от малини по средата. Конфитюрът да е без семенца, защото Нейно кралско височество не обича семенцата да й се забиват между зъбите, така че е добре да купите вносен конфитюр.“

Кралските уикенди са такъв кошмар. Най-тежко е, ако ти гостува кралицата. Тогава се налага да заключиш котките си в конюшната, понеже Нейно величество мрази котките. Трябва да й приготовиш ечемичена отвара, защото с нея си почиства лицето. Също и да изпратиш децата си някъде, тъй като кралските особи не понасят деца. Синът ми ненавижда кралското семейство да ни се изтърсва на гости, особено Маргарет. Казва, че приличала на предната част на „Нотр Дам“ — като водоливник с фантастични фигури, — и от устата й би следвало да се лее вода.

Всички членове на кралското семейство вярват, че престижът, който носят на домакините си, оправдава неудобствата и разходите при посещението им. Това е доста арогантно предположение, ала несъмнено е вярно, защото не познавам никой сред аристокрацията, който да им е отказал, включително и аз. Лордът на Нийдпат все заплашва да отклони следващата визита на Маргарет, но досега не го е сторил.

Перспективата за кралско посещение може да обърне едно домакинство с главата надолу. „Всеки път, когато се обаждаше флигел-адютантът на краля (Джордж VI) или придворната дама на кралицата (Елизабет), майка ми припадаше — спомня си дъщерята на една маркиза. — О, Господи, о, Господи, те искат да дойдат на чай.“ Човек

не можеше да откаже. Просто не можеше. Така че започвахме да тичаме за бисквити, намирахме „Ърл Грей“ и доставяхме гъста сметана. След това се измивахме и почиствахме конските нечистотии от обувките си. Ужасявахме се от пристигането им, но бяхме готови.

Заради тях правехме всичко. Първата визита, която си спомням, беше на крал Джордж VI, кралица Мери, графинята на Атлон (роднина на кралица Мери), принцеса Елизабет, принц Филип и принцеса Маргарет. Бях на осем години, а брат ми — на три. Стояхме почтително, когато пристигнаха. Аз трябваше да направя дълбок реверанс, а той — поклон от врата, като долепи брадичката си до гърдите...

С годините принцеса Маргарет все повече разчита на щедростта на богати приятели като Ага Хан и Имелда Маркос да ѝ осигуряват вили и яhti, където да се забавлява. Особено обича да посещава Италия и редовно се самопоканва на гости на Харолд Ектън в Ла Пиетра, Флоренция, и на Гор Видал в Равело. Очаква също така да ѝ се плаща, за да присъства на различни задокеански благотворителни събития, и изисква първокласни удобства — самолети, хотели, лимузини, фризьори — в добавка към хонорара за появяването си. Държи се така, сякаш това ѝ се полага. Кралското присъствие заслужава кралска отплата, особено от страна на богатите американци.

„Спомням си как една от най-добрите приятелки на Маргарет уреди принцесата и лорд Сноудън да бъдат почетни гости на благотворителен бал в Ню Йорк — разказва писателят Стивън Бирмингам. — Сноудънови ни поискаха хонорар от 30 000 долара за присъствието си, но ние не можахме да им платим, защото не успяхме да съберем достатъчно пари от продажбата на билети. Те си тръгнаха от Ню Йорк с чувството, че са били експлоатирани, а ние се смятахме за ограбени. И което е по-лошото, принцесата никога вече не проговори на приятелката си — и всичко това заради някакви си въшливи 30 000 долара.“

Дори приятелите ѝ я описват като своенравна. „Маргарет е наперена, — казва един от тях. — Познавам я, откакто се помня. Придружавал съм я къде ли не, гостувал съм в дома ѝ в Кенсингтънския дворец, дори сме били заедно на Мастик. И въпреки това за нея съм напълно незначителен човек. Нужен съм ѝ само за да я забавлявам и веселя, когато желае да се забавлява и весели. Иначе за

нея съм никой. Дори не ме забелязва. Една вечер стоях до среднощ да пия и да пея с нея — Господи, как обича да пее, смята, че е по-добра от Барбра Стрейзънд — и два дни след това я видях на голямо парти в Двореца. Тя влезе и мина покрай мен, сякаш бях мраморна колона. Нито поглед, нито кимване, нито усмивка. Такива са кралските особи. Повече от арогантни. Пълно пренебрежение към останалите човешки същества.“

Принцесата на Кент^[16] става известна като Нахаканата принцеса, след като настоява „Торн И Ем Ай“ (звукозаписна компания) да ѝ изпрати десет цветни телевизора за жилищата на прислугата ѝ, за да се съгласи да присъства на коктейл. Телевизорите пристигат — както и принцесата, под наем.

Тя показва завидно разбиране на финансовата изгода от кралския патронаж. Обикаляйки бижутерияния магазин „Мозафериън“ на Бошамп Плейс в Лондон, забелязва декоративна мечка от слонова кост на витрината. „Струваше 1000 долара“ — спомня си дъщерята на собственика. — Тя я поиска. И баща ми каза: „Опаковай ѝ я.“ Принцесата си тръгва с желания предмет и личният ѝ секретар изпраща благодарствена бележка, която собственикът окачва в златна рамка.

Британското кралско семейство е ексцентрично стиснато в очите на обслужващия персонал. „Принц Чарлс не обича да харчи — казва бившият му камериер Стивън Бери — и мърмори за цената на всичко.“

Също като майка си Чарлс брои билетата във фризера във всеки от дворците си и настоява остатъците да се претоплят и сервират „вечер след вечер“, по думите на един от секретарите му, „докато от храната не остане нищо. Не може да понася прахосничеството“. Освен това изстиска пастата си за зъби с инструмент от чисто сребро, наречен преса, така че да изцеди и последната капка. След това настоява тубите да бъдат рециклирани.

„Всички Уиндзори са стиснати като кокоше дупе“ — твърди Джон Берът. „До един — от кралицата надолу, а тя държи първенството. Плащат малко на персонала^[17], защото смятат, че за нас е чест да им служим. Правят мизерни подаръци — и то само на Коледа. Веднъж кралицата подари на перачката си торбичка щипки за пране, — такава явно беше представата ѝ за практичен подарък. Даде на шивачката си тежка подкова-магнит, за да събира карфиците, които

е изпуснала на пода по време на пробите. Нейно величество, разбира се, е малко по-щедра към приятели, особено ако са известни. Подари на Ноел Кауърд за седемдесетия му рожден ден златна табакера, украсена с корона — странен подарък за човек, който твърди, че мрази пушенето, но щедър. Обичайният подарък от страна на кралицата е нейна снимка — сама или с Единбургския херцог, сложена в сребърна рамка с кралския герб.“

Подаръците на принцеса Маргарет за служителите ѝ са не по-малко ужасни. На една от най-възрастните си придворни дами подарила четка за тоалетна, защото нещастницата нямала такава в клозета си, когато принцесата я посетила.

Преди Коледа принцесата прекарва седмици наред в търсене на подходящи подаръци за семейството, приятелите и персонала си и лично опакова всеки от тях. Подбира ги разумно, но е известно, че харчи нашироко за някои специални служители. Една година подарява на детектива си видео компактдиск плейър, а на шофьора си — две ризи от „Търнбъл енд Асър“. Същата година икономът ѝ, нает само преди няколко седмици, получава по-малко екстравагантен подарък. „Беше много хубава копринена вратовръзка от «Симпсънс» — казва той. — Принцесата ми обясни, че бих получил нещо по-голямо, ако служех при нея по-отдавна.“

„Кралицата подаряваше възможно най-минималното — спомня си Берът, — електрически печки, килимчета за баня, лопата. Обаждаше се и питаше какво би искал лорд Маунтбатън. Аз ѝ казвах, че има нужда от нови шпори. И тя му подаряваше шпори. Това е много разумен начин за избиране на подарък, макар и да му липсва спонтанност. Но пък спонтанността е неприсъща за кралското семейство, където всичко е програмирано.“

Кралицата изглежда трудолюбива в очите на поданиците си, които оценяват пестеливостта ѝ. Добросъвестността ѝ им действа успокояващо, когато научават, че преправя гардероба си и прехвърля ненужното на сестра си и дъщеря си. Кимат одобрително, когато едно от кучетата ѝ убива заек в Балморал и тя предоставя окървавеното животно на готвача си. „Можем да изядем това“, казва. Приветстват практичността ѝ, когато подарява на всеки от служителите си по една саксия с хризантеми за Коледа и ги инструктира: „Върнете саксиите на градинаря, след като цветовете увехнат.“ Одобряват бележката, която

написва на управителя на домакинството си да смени 40-ватовата крушка на нощната ѝ лампа с 60-ватова — „но не преди тази да изгори“. Харесват малките ѝ опити да пести, особено по време на сушите през седемдесетте години. Когато тя нарежда в домакинството ѝ да не се прахосва вода, в тоалетните на Бъкингхамския дворец надлежно се появяват надписи: „Не пускай водата заради едно пишкане“^[18].

Поданиците ѝ приемат, че известна екстравагантност е в реда на нещата за кралицата, като например багажа ѝ — 172 направени по поръчка куфара от ръчно обработена кожа, които съдържат пухените ѝ възглавници, бутилките ѝ с топла вода, любимия ѝ порцеланов чаен сервиз и бялата ѝ кожена седалка за тоалетна.

Консервативното ѝ, сковано поведение се интерпретира като величествено дори и когато държането ѝ е очевидно неуместно. Докато обикаля приют за бездомни при една визита в Будапеща, тя вижда неколцина небръснати мъже да седят на пейка отпред. „Сигурно тук е прекрасно през зимата“, подхвърля кралицата. Прави опит да предразположи група домакини от Шефилд, Англия, с думите: „И на мен ми е трудно да поддържам подовете у дома чисти.“

След като забелязват, че Нейно величество няма ясна представа за реалността, придворните ѝ започват да организират обеда в Двореца, за да я запознаят с интересни хора. „Предполагаше се, че това трябва да ѝ помогне да слезе на земята — казва един актьор, който е сред редовните гости, — но за десет години не съм открил никаква промяна... Тя пак си е кралицата, която изпраща на смъртно болния Уинстън Чърчил шест половинлитрови бутилки от не най-качественото шампанско... тя е най-богатата жена в света и това само по себе си е достатъчно, за да те направи резервиран и далечен, та чак недостъпен. Горката жена не умее да общува на човешко равнище... не знае как... бърбенето за дреболии е истинско мъчение за нея.“ Началната реплика на кралицата към един сътрапезник илюстрира огромната дистанция между монарх и поданик: „Нямате представа колко много работа е необходима за поддържането на частно игрище за голф.“

Кралицата се справя по-добре на хартия, отколкото в лични контакти. Когато получава протестни писма срещу пристигането на датски режисьор в Англия за филмирането на „Любовният живот на

Исус Христос“, тя също изразява несъгласие. Пресекретарят ѝ заявява: „Нейно величество смята това начинание за противно, както и повечето от поданиците ѝ.“ На режисьора не се позволява да снима в Обединеното кралство. Когато вестниците предлагат огромни суми за житейската история на Йоркширския изкормвач, тероризирал Северна Англия в продължение на пет години, убивайки жени, кралицата изказва „чувството си на отвращение“. Пише на майката на една от жертвите, която протестира, че убиецът забогатява от престъпленията си. Кралицата се съгласява и вестниците оттеглят своите предложения.

Поданиците смятат, че Нейно величество е най-добрият представител на най-престижната оцеляла монархия в света и като такава има правото на невероятно богатство. С изключение на буйния Уили Хамилтън, малцина изразяват недоволство срещу 400-те ѝ милиона^[19] долара. Така че след малкия инцидент през 1972 година парламентът гласува исканото от нея освободено от данъци увеличение — 3 милиона долара годишно — и освободените от данъци увеличения за семейството ѝ: кралицата-майка получава 237 500 долара; принц Филип — 162 500 долара; принцеса Маргарет 87 500 долара; а принцеса Ан — 37 500 долара. Тъй като принц Чарлс получава годишен доход от херцогството Корнуол, не е включен в цивилната листа.

Натискът върху Чарлс да се ожени се засилва през 1973 година, когато принцеса Ан се сгодява за капитан Марк Филипс. Репортерите пишат, че сестра му го захлупва под коритото, като се жени преди него. Ан избира двадесет и петия рожден ден на брат си, 14 ноември 1973-та, за свой сватбен ден, но Чарлс не се чувства поласкан. Той се намира на борда на фрегата на Нейно кралско величество „Минерва“, когато получава вестта за годеча в писмо от баща си. „Сякаш ме удари гръм — признава Чарлс. — Бях шокиран и слиян.“

С годините са се сблизили с Ан, особено след обиколките из Австралия и Съединените щати като представители на кралицата. При тези пътувания в сравнение с Ан, която се държи егоистично и арогантно, Чарлс изглежда добър. Той гледа да се хареса; тя е възплъщение на високомерието. Той разрешава на репортерите да му досаждат с въпросите си; тя отказва да отговаря. Той се усмихва пред фотографите; тя ги смазва като досадни мухи. „Разкарайте се“, заповядва им и се скрива зад чантичката си от фотоапаратите, щом се

приближат твърде много. Във Вашингтон Чарлс пита говорителя на Долната камара на Конгреса защо плешивият орел е избран за национален символ на страната. Ан бърчи нос в знак на отвращение. „Много лош избор, нали?“, вметва тя.

„Ан се държеше ужасно — спомня си съпругата на помощник-шефа на протокола в администрацията на Никсън. — Не разговаряше с никого. Чарлс беше глупав, но много мил. По време на визитата им в Съединените щати през 1970 година той се обърна към британския посланик с думите: «Католиците и протестантите и тук ли се бият така, както в Англия?» Посланикът потъна в земята от смущение.“

Когато питат принцеса Ан какво е да имаш частна собственост като Бъкингхамския дворец, тя свива рамене. „Не знам — казва, подразнена от въпроса. — Той не е частна собственост. Принадлежи на Короната.“

Чарът не е присъщ на Ан, която не потиска прозевките си, когато е отегчена, нито се прави на заинтригувана, щом не е. Наследила е силния, избухлив характер на баща си и неговото отношение към пресата — „единственият добър репортер е мъртвият репортер“. Тя е рязка, упорита и безстрастна и съвсем не прилича на баба си. Кралицата-майка предпочита милия, отстъпчив Чарлс пред грубата му сестра, но Ан спечелва обичта на леля си Маргарет, която ѝ завижда заради независимия ѝ дух.

„Ан е много по-положителна личност, отколкото бях аз — признава принцеса Маргарет, която разбира колко е трудно да растеш като второто дете в кралското семейство. — Тя е и далеч по-твърда, израснала е в друга атмосфера и е ходила на училище.“

Чарлс, който се възхищава от смелостта на сестра си да не търпи глупости, изживява болезнено перспективата да я загуби, когато тя се омъжи. „Виждам, че ще трябва да си намеря съпруга час по скоро — пише той на един приятел, — иначе ще се чувствам изоставен и много нещастен!“ На друг доверява: „Наляво, надясно и в центъра... всички се сгодяват. Започвам да се убеждавам, че скоро ще се окажа захвърлен на някой рафт, изпуснал всички влакове!“

Склонен към меланхолия, Уелският принц изпада в дълбока депресия, на която дава израз в дълги, самосъжалителни писма до приятели. „Предполагам, че чувството за празнота накрая ще

премине“, пише той. Усамотява се, доколкото му е възможно, на борда на фрегата и излива своята мъка в дневника си.

Пред екипажа се опитва да се преструва на радостен от годежа на сестра си, но не може да прикрие раздразнението си. „Тъй като няма как да се омъжи за коня си, Ан се омъжва за Марк“, казва той за бъдещия си зет, съвършен ездач от Кралската драгунска стража. Години по-късно писателката Оберон Уо описва Филипс като „усмихнатия, безмълвен съпруг на принцеса Ан, който, ако му подсвириш, се подмокря“. Чарлс го нарича Мъгла, защото е „толкова задръстен“.

Единбургският херцог, в чието писмо до Чарлс се намеква за несъответствие между Ан и армейския капитан, е поразпитал бъдещия си зет, след като двойката е фотографирана да се целува на обществено място. Младият офицер декларира честните си намерения спрямо принцесата, но Филип го отрязва.

„Глупости — възразява той. — Само се надявам да няма нещо от онези предбрачни щуротии.“

Дворецът се опитва да твърди, че снимката с целувката е фалшификат. Официално отричат между принцесата и Марк Филипс да има връзка. Заявяват всъщност, че двамата дори не се познават. „Никога не са се срещали“, отсича прессекретарят на кралицата. След това моли Робърт Едуарде, редактор в „Сънди мирър“, да пусне статия, която да сложи край на приказките за връзка между принцеса Ан и капитан Марк Филипс. Редакторът се съгласява. Няколко седмици по-късно кралицата обявява годежа на дъщеря си.

По онова време женитбата в кралското семейство е свързана с отговорността за създаването на поколение. Уелският принц още не се е оженил и не е осигурил престолонаследник, а братята му, принц Андрю (на тринадесет години) и принц Едуард (на девет) са твърде млади за това, така че перспективата Ан, четвърта претендентка за трона, да създаде деца, е от съществено значение. Марк Филипс е повикан в Двореца и му е наредено да даде семенна течност за проба. Когато потентността му е потвърдена, кралицата му предлага титла, която той почтително отказва. Тя не може да разбере как някой би могъл да предпочете да остане простосмъртен, така че опитва отново. Но младият капитан казва „не“ и получава твърдата подкрепа на принцеса Ан. По-късно отклонява предложението за чиновнически

пост в Министерството на отбраната и решава да стане провинциален земевладелец. Така че кралицата предлага на Ан и Марк да им купи Гатком Парк, 500-акров имот в Глостършир, който струва почти 2 милиона долара. Филипс приема. „Много мило от нейна страна, наистина“, казва той.

„Те са позлатени паразити — креци Уили Хамилтън в парламента. — Цялата тайфа. Всички са паразити.“

Четири месеца по-късно след въоръжен опит за отвлечането ѝ начумерената принцеса си спечелва неохотното уважение на обществеността. Една вечер Ан и съпругът ѝ минават с кралската лимузина по Мел на път за Бъкингамския дворец. Синята светлина над предното стъкло на колата показва, че вътре има член на кралското семейство, така че пешеходците и шофьорите остават изумени, когато малък бял форд ескорт се блъска в лимузината. Шофьорът на форда изскача навън с по един пистолет в двете ръце и започва да стреля. Нападателят се затичва към лимузината, убива шофьора, офицера от охраната и един пешеходец. След това се хвърля към задната врата, за да се добере до принцесата. Изплашени, но твърди, Ан и съпругът ѝ държат вратата от вътрешната страна, докато откачилият мъж бива укротен.

През 1974 година терористичните актове са такава рядкост в Англия, че полицаите не носят пистолети^[20] и хората не се боят, че могат да бъдат застреляни. Един мъж втурнал се да спасява Ан, е много по-загрижен за обноските, отколкото за хулиганството.

„Първата ми мисъл беше, че двете коли са се блъснали и шофьорът на ескорта е излязъл от кожата си — спомня си Рон Ръсел, мениджър на лондонска фирма по чистотата. — Очевидно не осъзнаваше, че се е нахвърлил върху член на кралското семейство. Някой трябваше да му каже. С тази мисъл в ума отбих колата си встрани.“

Обществеността е шокирана от нападението над член на кралското семейство, но хвали самообладанието на принцесата, която забравя за нападателя си с бързината на Мери Попинс.

„Момичето притежава желязно самообладание“, казва лондонски таксиметров шофьор пред „Дейли мейл“.

Баща ѝ е на същото мнение. Ан му се е обадила в Индонезия, където е на посещение с кралицата. Принцесата не желае да обсъжда с

майка си опита за отвличане, само с баща си. „Господ му е помогнал на тоя кретен — отбелязва принц Филип. — Ако беше успял да я похити, Ан щеше да му съсипе живота, докато е в плен.“ След завръщането си в Лондон Нейно величество отдава кралски почести на четиримата мъже, ранени, задето са се опитали да помогнат на дъщеря ѝ. Единбургският херцог похвалва любимото си дете за успеха във връзките с обществеността. „Браво — казва той на Ан. — Ти спаси цивилната листа.“

Кралските издръжки остават незастрашени, докато принцеса Маргарет не пуска лисицата в кокошарника. С вкус към слабите мъже, тя е допуснала романтично увлечение по слабохарактерен младеж, живеещ с отявлен хомосексуалист. Маргарет е на четиридесет и три, когато среща Родерик (Роди) Люелин на едно парти. Той е седемнадесет години по-млад от нея. Като втори син на сър Хенри Люелин Роди е аристократ, което не е без значение за принцесата. Баща му изглежда развеселен от връзката им. „Имате предвид новото гадже на Роди? — пита той. — Е, доста е различно от обичайните италиански келнери.“ Маргарет твърди, че дългокосият младеж, живеещ в една комуна в Уелс, ѝ напомня за съпруга ѝ „в онези далечни дни, когато Тони беше сладък“. Принцесата и хипито започват роман, известен само на приятелите им. От уважение към кралицата двойката не се появява на обществени места.

Сноудън, който също се е впуснал в любовна връзка, отчаяно се стреми към развод. Принцесата немислено му дава повод за това, като през 1976 година завежда младия си любовник на Мастик. На острова те са заснети в уютен бар заедно с друга двойка. На първа страница на „Нюз ъф дъ уърлд“ е публикувана снимка на Маргарет и Роди, седнали по бански костюми на дървена пейка. Двамата им спътници са изрязани от фотографията и се създава впечатлението, че Маргарет е в интимната компания на мъж, който не ѝ е съпруг. Авторът на статията със заглавие „Маргарет и красивият млад придворен“ статията описва как двамата влюбени се разхождат по плажа, хванати за ръка, и добавя, че „Роди втрива плажно масло по загорелите ѝ рамене. Изведнъж тя сияе така, както публиката не я е виждала от дълго време“. В по-късно издание заглавието е променено на „Снимката, която съпругът просто не може да понесе“.

Дори онези, които подозират, че бракът на Маргарет не е идеален, са благодарни за запазената фасада. От години обществото проявява снисходителност към принцесата и ѝ прощава дребните прегрешения, като пушенето на обществени места и закъсненията за кралски събития. Хората си спомнят каква невероятна мъка е трябвало да изживее, когато е била принудена да се откаже от Питър Таунзенд, така че снижават изискванията си по отношение на нея. Проявяват толерантност спрямо високомерното ѝ поведение и съчувствено я наричат „горката Маргарет“. Това я поощрява да се държи лекомислено. Но сега, на Мастик, е стигнала твърде далеч.

Вече няма прошка за получаващата 70 000 долара годишно от обществения джоб омъжена принцеса, оставила децата си в Англия, за да се отдаде на скандални лудории в Карибско море с разпуснат младеж, който е бисексуален и живее в хипарска комуна в Уелс.

„Ако вири нос пред данъкоплатците, като отлита за Мастик — заявява Уили Хамилтън, — не бива да очаква работниците в тази страна да плащат за това.“

Този път към него се присъединява и друг член на парламента. „Принцесата е паразит — посочва Денис Канаван, лейбъристски депутат от Шотландия. — Не бива да получава повече никакви пари.“

Усещайки надигания се обществен гняв, Сноудън напада. Изтъква, че се чувства унижен от скандалната недискретност на съпругата си и че при никакви обстоятелства не е възможно бракът им да продължи. Стресната от врявата, кралицата вика Маргарет в Лондон, така че тя напуска Мастик — без любовника си. Дворецът нарежда на Сноудън да я посрещне на летището заради приличието. Той пристига с кралската лимузина заедно с малкия им син и предвидливо носи коженото палто на Маргарет, за да не замръзне в лятната си рокля. Пред фотографите я целува по бузата и грижливо я намята с палтото. По-късно тя казва: „Лорд Сноудън се прояви като дяволски хитър.“

Два месеца по-късно Кенсингтънският дворец съобщава^[21]:

Нейно кралско височество принцеса Маргарет, графиня на Сноудън, и графът на Сноудън решиха да живеят отделно. Принцесата ще изпълнява обществените

си задължения и ангажименти, придружавана от лорд Сноудън. Не се планират постъпки за развод.

„Помня вечерта, когато направиха съобщението — споделя една от приятелките на Маргарет. — Принцесата беше направо смазана. Непрекъснато тичаше в банята с обляно в сълзи лице, но ние я подкрепяхме, заведохме я на премиера и после в «Бъбълс» (нощен клуб) на чаша шампанско. Останахме с нея до четири и половина сутринта. Тя имаше нужда от поддръжката ни.“

Английският закон изисква официална двугодишна раздяла, за да бъде даден развод по взаимно съгласие. Ако едната страна възрази, налага се петгодишен изчаквателен период. Маргарет не вярва, че раздялата ще доведе до крайния изход, но Сноудън е твърдо решен. Твърди, че се чувства като излежаващ присъда затворник и иска свободата си.

Кралицата е толкова разстроена от саморазрушителната страст на сестра си, че не ѝ говори няколко седмици. Не крие, че сестра ѝ живее като „уличница“, и отвращението на Нейно величество скоро довежда до зловни шеги за сексуалната разпуснатост на Маргарет. В един виц, разпространяващ се от ухо на ухо, кралицата и придворната ѝ дама пътуват из провинцията, когато ролс-ройсът им е нападнат от бандити. Въоръжените мъже, които не разпознават пътничките, искат парите и бижутата им, но не получават нищо, освен една празна бяла чантичка. Така че изхвърлят двете жени от колата и заминават с ролса.

Кралицата се изтупва от прахта.

„Къде е красивият ви пръстен?“, пита придворната дама.

„Скрих го“, отвръща кралицата.

„Къде?“

„На едно много лично място.“

Кралицата поглежда придворната дама и пита за тиарата ѝ.

„Скрих я“, отговаря придворната дама.

Височайшата особа вдига вежди въпросително.

„На същото място“, признава придворната дама.

Кралицата я поглежда и се усмихва. „Жалко, че Маргарет не беше с нас — казва тя. — Можехме да спасим ролса.“

Въпреки публичните подигравки принцесата продължава връзката си с Роди Люелин, защото по думите ѝ това е единственият човек, който се държи мило с нея. „Имам нужда от него — проплаква тя. — Той е добър с мен.“ Кралицата си дава сметка за общественото мнение и я моли да размисли. Маргарет отказва.

„Това приятелство може да е в крак с модата — кънти гласът на Уили Хамилтън от мястото на Камарата на общините, — но то превърна принцесата в кралска уличница.“ Този път малцина депутати на консервативната партия стават да възразят. Всъщност единственият човек, който я защитава, е младият ѝ любовник.

„Бих искал да видя Уили Хамилтън или някой от останалите да върши работата ѝ така прекрасно като нея — казва Роди Люелин. — Хората обичат монархията и оценяват с цялото си сърце онова, което Маргарет прави.“

По това време обаче обществеността се е настроила срещу принцесата според едно национално проучване. 73% смятат, че начинът ѝ на живот е навредил на репутацията ѝ, както и на тази на монархията. Така че кралицата заявява на сестра си, че трябва да направи своя избор: или да се откаже от любовника си, или да се прости с обществения живот.

Маргарет не приема сериозно двучлните уводни статии срещу нея в официозните вестници. Нарича авторите им „слуги на лицемерието“. Но накрая се огъва под обществения натиск и се съгласява да следва дълга си.

Явно съсипана и изтощена, тя продължава да изпълнява официалните си задължения, ала често закъснява или си тръгва рано, оправдавайки се с преумората. Лекарите я предупреждават да престане да пуши и пие, но Маргарет не обръща внимание, докато не се налага да постъпи в болница заради гастроентерит и алкохолен хепатит. Дори когато я застрашава операция на дробовете, тя продължава да пуши по шестдесет цигари без филтър на ден, които втъква в цигаре от черупка на костенурка. Изживява нервен срыв и малко преди обявяването на развода заплашва със самоубийство.

Маргарет не си е давала сметка за решимостта на съпруга ѝ да се отърве от нея. Въпреки раздялата им тя никога не е вярвала, че ще се разведат. Така че остава учудена, когато Сноудън я моли да сложат край на брака си. Уверява го, че няма да му пречи, особено ако желае

да се ожени отново, но той ѝ отвърща, че няма такива планове. Просто иска развод. Съобщението е направено на 10 май 1978 година. Седем месеца по-късно обаче Сноудън се оженва повторно. Любовницата му Луси Линдзи-Хог е бременна. Маргарет прочита за сватбата във вестниците. „Дори не бе така вежлив да ми се обади предварително — споделя тя с биографа си, — и изобщо не съобщи на децата.“

Първият кралски развод след този на крал Хенри VIII през 1533-та тежи на Уелския принц, който наближава тридесетте. „Това е Годината“ — гласи заглавието в един вестник над фотомонтаж на всички „подходящи“ млади жени, с които Чарлс се е срещал и е отхвърлил. Друг вестник пише: „Принцът — заседнал между олтара и манастира“.

Филип подкача сина си за журналистическите писания. „По-добре ще е да се заемеш с това, Чарлс — съветва го той. — Иначе няма да остане нито една.“

Чарлс празнува рождения си ден на 15 ноември 1978 година с голям бал в Бъкингамския дворец, на който присъстват повече от четиристотин души. В поканите от кралицата и Единбургския херцог се посочва „никакви тиари“ по начина, по който други богати родители биха могли да уточнят „никакви подаръци“. Принцът избира за своя партньорка високата руса актриса Сюзан Джордж, но през по-голямата част от вечерта танцува със съпругите на приятелите си — Дейл (Канга) Трайън и Камила Паркър Боулс. Като кръстник на първите деца и на двете Чарлс признава, че се чувства по-спокойно с тях, отколкото с подходящите за съпруги красавици, които го преследват. „Омъжените жени са безопасни — обяснява той по-късно на годеницата си. — Тъй като имат съпрузи, умеят да бъдат дискретни.“

Като принц на Уелс Чарлс е свикнал с ласкателствата. Той ги очаква и наистина ги получава в изобилие, особено от съпругите на двамата свои приятели. Тези омъжени жени дават щедро и не желаят нищо в замяна, за разлика от неомъжените, които искат да им се отделя време и внимание и да бъдат ухажвани. За семейните любовници на Чарлс да споделят леглото му е все едно да притежават великолепен замък или скоростен самолет: повдига престижа им. Приятно им е да говорят за тях като за негови „доверенички“, а съпрузите им се чувстват горди да делят жените си с бъдещия крал. Това положение повдига реномето им сред аристокрацията.

„Горкият Чарлс се чувства по-спокоен дори с властни възрастни дами като мен, отколкото с млади неомъжени жени на неговата възраст — казва шестдесет и пет годишната виконтеса, която той кани на обяд няколко дни по-късно. — Аз съм една от старите аристократки, израснали заедно с Нейно величество и принцеса Маргарет във времето, когато всички се познавахме помежду си и разбирахме мястото си. Аз съм част от един свят, който вече не съществува: гордата висша класа, над която все още се носи ехото на почителността и ни кара да бъдем любезни към кралското семейство, което за съжаление е с германски произход, и да се разграничим от нетърпимата арогантност на средната класа. Ние ги виждаме (кралското семейство) такива, каквито са — те са необразовани и невежи германци и се нуждаят от помощта ни. Ние чувстваме, че трябва да ги закриляме — особено това се отнася за несъмнения престолонаследник, което е причината Чарлс да ме търси.“

„Никога не е бил по-мил от онзи ден след тридесетата си годишнина“ — продължава тя. — Пристигнах за обяда и той каза: „О, Господи, надявам се да не сте много гладна. Когато мама я няма, нищо не се получава. Така че камериерът ми ще ни направи омлет.“ Погледна кучето ми. „Слава Богу, че мама я няма. Кучетата ѝ щяха да излапат лабрадора ви. Наистина са ужасни.“

Чарлс е много сладък, но не особено умен. Зле разбира света. Смирено добър и с прекрасни обноски, ала нещо му липсва. Довери ми, че така е свикнал с живота си на ерген, та не вярва да си намери съпруга, която да се съгласи да го сподели. „Тъжно, нали? — кимна той. — Коя жена би се примирила с всичко това? С мен?“

„След обяда ми показва коня си Мантила и после си тръгнах, порешена от всякога да закрилям бъдещия крал на Англия, който привидно имаше всичко, но всъщност нямаше нищо. Поне нищо, което да има някакво значение.“

[1] Чарлс получава по 500 000 долара годишно от херцогството си в Корнуол, плюс заплата от 150 000 долара като Уелски принц. Към 1995 година той взема повече от 4 милиона долара годишно от херцогствата си и плаща 40% данъци. — Б.а. ↑

[2] Камила се хвали пред девера си, че е първата жена, съблазнила принц Чарлс. „Довери ми, че му се пуснала (през 1971

година), но той не умее да прави секс“ — казва Ричард Паркър Боулс. — Не знаел как. Тя се засмяла и му рекла: „Представяй си, че съм люлеещо се конче.“ — Б.а. ↑

[3] За да илюстрираме сложността на британските титли: Патршиа Маунтбатън, дъщеря на лорд Маунтбатън — по-точно граф Маунтбатън на Бирма, — се омъжва за Джон Нечбул, който наследява бащината си титла и става лорд Брабърн. Патриша Маунтбатън Брабърн тогава става лейди Брабърн. Баща ѝ, който няма мъжки наследници, моли кралицата да даде титлата му на най-голямата му дъщеря. След смъртта на Маунтбатън лейди Брабърн става графиня Маунтбатън на Бирма. След смъртта ѝ нейният син Нортън Нечбул наследява титлата. Дотогава, той носи дадената му по обичай (не по закон или по наследство — Б.пр.) титла лорд Ромзи. — Б.а. ↑

[4] Британските младежи, които желаят да постъпят в университет, държат изпити по избрани от тях предмети. Добрите ученици полагат четири. Средните — три. Лошите — два. Чарлс полага два. — Б.а. ↑

[5] Когато се оттегля от мястото си като претендент за трона, принц Майкъл го запазва за децата си. Заявява, че всички родени в брака деца ще бъдат възпитани по каноните на Англиканската църква. Така че синът му лорд Фредерик Уиндзор и дъщеря му лейди Габриела Уиндзор остават в линията на унаследяване. — Б.а. ↑

[6] Майката на Личфийлд Ан е дъщеря на Джон Боус-Лайън, брат на кралица Елизабет кралицата-майка. — Б.а. ↑

[7] Семейна (фр.) — Б.пр. ↑

[8] На английски „queen“ освен кралица означава и хомосексуалист. — Б.пр. ↑

[9] Сий-скаутите са морският еквивалент на бойскаутите. Те връзват морски възли и приготвят наденици в кутии от консерви. Принцеса Маргарет е техен почетен патрон. — Б.а. ↑

[10] Улицата (фр.) — Б.пр. ↑

[11] На англ. — director of photography. — Б.пр. ↑

[12] Бившият член на парламента Уили Хамилтън каза пред автора през 1993 година: „Заплашиха ме с убийство, когато поисках разследване на кралските финанси... Съветниците на кралицата арогантно ни заставиха да им дадем парите. «Няма значение какво има кралицата — заявиха ни те. — Няма значение колко е богата. Дайте ни

парите.» И ние покорно им ги дадохме. Те знаеха, че имат раболепно правителство и че се боим да направим нещо, с което да обидим монархията — тогава.“ — Б.а. ↑

[13] Най-издигнатият в социално отношение пост е този на Лейди на спалнята. Това са жени, които са омъжени за благородници. Те са избирани изцяло заради личните им качества и придружават кралицата-майка при специфични обществени изяви. Жените на спалнята се редуват на пълни смени от по две седмици и се грижат за неща като пазаруване и отговаряне на писма. — Б.а. ↑

[14] „Единбургският херцог е безполезен, реакционен, арогантен паразит — заявява Артър Латъм, лейбъристски депутат. — Той е най-високоплатеният претендент за социално осигуряване в Англия само защото е съпруг на жена си.“ — Б.а. ↑

[15] Кралицата също влага нотка на обвинение в думата „обикновен“. Използва я с презрение за актьора, изиграл ролята на крал Джордж VI в телевизионния сериал „Едуард VIII и мисис Симпсън“. „Андрю Рей — казва Нейно величество — е твърде обикновен, за да играе баща ми.“ — Б.а. ↑

[16] Кралицата и принц Филип наричат русокосата принцеса, висока метър и осемдесет, Нашата Вал поради ярката прилика с валкириите, войнствени девизи в скандинавската митология. Когато от едно списание попитали виконт Линли (син на лорд Сноудън и принцеса Маргарет) какво би подарил на най-големия си неприятел за Коледа, той отвърнал хитроумно: „Вечеря с принцесата на Кент.“ — Б.а. ↑

[17] През 1994 година лакеят на кралицата получава 12 000 долара годишно, плюс двустаен апартамент. — Б.а. ↑

[18] Историците хвалят кралицата за прогресивните ѝ надписи за „пишкането“, изтъквайки, че далечната ѝ предшественица, кралица Елизабет I, е била толкова изостанала, та отказала да даде патент за тоалетно казанче, тъй като според нея то щяло да насърчи непристойното поведение. — Б.а. ↑

[19] Маунтбатън се бои от негативната реакция спрямо данните за богатството на кралицата. През 1972 година той пише на принц Филип: „Ако не успееш да уредиш публикуването на компетентен отговор (в някой от утвърдените вестници, като например «Таймс»), монархията ще бъде сериозно застрашена. Вярно е, че има богатство,

което е огромно, но преобладаващата част (85%) е в картини, произведения на изкуството, мебели и т.н. в трите държавни двореца. Кралицата не може да продаде нищо, те не носят приходи. Така че защо двамата не повярват на любящия си стар чичо, а не на конституционните си съветници, и не го направите.“ Филип не го прави. — Б.а. ↑

[20] Страхът от обществен гняв при абдикирането на крал Едуард VIII през 1936 година е толкова голям, че вечерта, когато той публично се сбогува с нацията, на пазачите на Бъкингамския дворец за първи път в историята са раздадени истински муниции. — Б.а. ↑

[21] Съобщението за раздялата е разгласено от Кенсингтънския дворец, защото това е домът на принцеса Маргарет и според кралския протокол тя е глава на семейството си. — Б.а. ↑

Чарлс е в Исландия на риболов, когато на 27 август 1979 година му се обажда британският посланик. „Ваше кралско височество — казва той, — боя се, че имам трагични новини... Лорд Луис е бил... Сър, толкова съжалявам... Граф Маунтбатън е мъртъв.“

Чарлс е прекалено зашеметен, за да заплаче. Заеквайки от изумление, пита за подробности, но посланикът заявява, че знае само онова, което е чул в извънредното съобщение на Би Би Си. Така че Чарлс се обажда на майка си в замъка Уиндзор. Тя му казва, че „чичо Дики“, на ваканция в Ирландия, е бил убит от бомба на ИРА.

Седемдесет и девет годишният Маунтбатън е на борда на своята яхта заедно с дъщеря си Патриша, съпруга ѝ Джон Брабърн, четиринадесетгодишните им близнаци Никълъс и Тимъти и възрастната майка на лорд Брабърн. Тръгнали са да ловят омари в пристанището на Малъмур, когато бомбата се взривява. Експлозията мигновено убива Маунтбатън, внука му Никълъс, и едно ирландско моряче, наето в екипажа. Лорд Брабърн е сериозно ранен, а съпругата му едва не умира. Прекарва дни на животоподдържащи системи и е подложена на няколко операции, за да бъде спасено зрението ѝ, а после остава седмици наред в интензивното отделение. Синът им Тимъти изпада в безсъзнание, но се възстановява; осемдесет и три годишната майка на лорд Брабърн издъхва на следващия ден.

Принц Чарлс е съкрушен. Телеграфира на личния секретар на Маунтбатън: „Това е най-лошият ден за мен. Не мога да си представя живота без него.“ През нощта излива мъката си в своя дневник: „Изгубих един безкрайно скъп на сърцето ми човек. Животът никога вече няма да бъде същият, след като него го няма...“

Няколко дни по-късно Чарлс се среща с майка си и баща си на обяд в Броудландс, за да обсъдят погребението на Маунтбатън. Все още съсипан, той се съмнява дали ще е по силите му да изтърпи церемонията, без да рухне.

„Него вече го няма, Чарлс — леко изрича баща му. — Ще трябва да свикнеш с това.“

Уелският принц заплаква и излиза от стаята. Кралицата не реагира и продължава да се храни. Пуска късчета от пилето на пода, за да храни кучетата си. Принц Филип хвърля салфетката.

„Надявам се, че сега поне Чарлс няма да пролива сълзи на публично място“, казва той. Кралицата отпива от водата, без да продума.

„Звучи жестоко — спомня си Джон Берът, — но Единбургският херцог бе твърдо решен да накара сина си да се стегне. Нейно величество не даваше пет пари. Горкият Чарлс беше съсипан. Той бе в такава зависимост от Маунтбатън. Разговаряха всеки ден и си пишеха веднъж седмично. Лордът беше всичко за Чарлс — изпълняваше ролята на дядо, на баща, на учител и на най-добър приятел.“

Макар и понякога да се дразни от тази близост, Филип страда за смъртта на чичо си и никога не прощава на Ирландската републиканска армия. Две години по-късно, по време на едно пътуване в Австралия с кралицата, той минава край група демонстранти на ИРА. Елизабет не им обръща внимание и гледа право пред себе си; Филип вдига ръка като за поздрав и им показва среден пръст.

В деня на траурната церемония Чарлс тъжно се качва на подиума на Уестминстърското абатство, за да прочете молитвата, избрана от лорд Луис години по-рано, когато е планирал държавното си погребение. Уелският принц е закачил на военноморската си униформа всички негови отличия и медали, защото, както споделя със своя камериер, така би желал Маунтбатън. Потупвайки гърдите си, той заявява: „Ако ИРА иска да ме простреля тук, ще трябва доста да се потруди.“

С треперещ глас Чарлс чете 106-и псалм в памет на адмирала от флота: „Ония, които тръгват по море на кораби... виждат делата на Господа и чудесата Му в дълбочините...“ Мъчи се да запази самообладание, но когато тръбачите изсвирват за последен път, не издържа и избърсва една сълза.

Емоционалността му рязко контрастира със самообладанието на майка му, която седи на няколко крачки от него, невъзмутима като камък. В деня на експлозията, десет дни преди погребението, Дворецът съобщава, че Нейно величество е „дълбоко потресена и натъжена“, ала тя не написва съболезнователно писмо до дъщерите на Маунтбатън, които са ѝ братовчедки и най-близки приятелки от детинство. Нито пък

прекъсва ваканцията си в Балморал, където на следващия ден към нея се присъединява дъщеря ѝ принцеса Ан за пикник. Кралицата е видяна да разхожда кучетата си в градината и да играе с двегодишния си внук Питър.

Тези обикновени занимания непосредствено след трагедията потрисат един репортер, който наблюдава сцената през мощния си бинокъл. Твърди, че е бил изумен, като съзрял кралицата да подскача и да се смее, сякаш е най-безгрижният човек на света. „Беше в деня, след като взривът разкъса Маунтбатън на парчета — спомня си той, — а аз не бях виждал Нейно величество толкова спокойна и щастлива^[1] през целия ѝ живот.“ Неизменно лоялен поданик, журналистът публикува във вестника си съобщението, че смазаната от мъка кралица се разхожда в градината на Балморал самотна и тъжна.

Чарлс скърби за смъртта на Маунтбатън месеци наред и се обръща за напътствие към Лорънс Ван дер Пост, писателя, служил като помощник на дядо му в Индия. Чарлс е възхитен от възрастния мъж, който сега замества Маунтбатън като негов гуру, духовен наставник и политически съветник. Ван дер Пост, приятел и биограф на шведския психоаналитик Карл Густав Юнг, разисква с Чарлс концепцията за колективното подсъзнание, изразявано чрез митовете и мечтите. Насърчава го да вярва в свръхестественото и да бъде открит за света на духовното. Придружава принца в пустинята Калахари в Югозападна Африка, за да общува с духовете на бушмените. Чарлс е очарован от възрастния мистик и скоро започва да търси утехата на пророци, медиуми и ясновидци. Занимава се с паранормалното, участва в сеанси и се консултира с медиуми, за да контактува с починалия Маунтбатън.

„Чарлс се опита да извика сянката на лорд Луис на масичката за спиритически сеанси — казва Джон Берът, — но когато пресата научи, Дворецът го накара да отрече, защото изглеждаше откачено.“

По това време принцът се влюбва в красивата актриса, родена в Индия, която е била любовница на холивудския режисьор Джон Хюстън. Зое Салис, която през 1962 година ражда на Хюстън син, е будистка, поклонничка на индуистките идоли. Влиянието ѝ върху принц Чарлс тревожи Двореца. Тя изповядва трансцендентализъм^[2] и доктрината за множество божества, което е несъвместимо с англиканската вяра във всемогъщия Бог.

Чарлс е запленил от новата си любовница, която е с десет години по-възрастна от него, и започва да практикува онова, което тя проповядва. Дала му е книга, озаглавена „Пътят на учителите“, и твърди, че мисията ѝ е да го накара да повярва в прераждането. За изумление на служителите му успява. Той все по-често говори за превъплъщенията на душите и размишлява каква форма би приел лорд Маунтбатън, когато се върне на земята.

Личният секретар на принца Едуард Адийн се тревожи от неразбираемостта за него бръщолевене. Адвокатът реалист, чийто баща сър Майкъл Адийн е бил личен секретар на кралицата, очаква от бъдещия крал на Англия повече, отколкото Чарлс демонстрира. Адийн е слисан от отшелническият манталитет, от поученията „прави добро“ и търсенията в алтернативната медицина. И най-вече е загрижен за отношението на Чарлс към религията. Опитва се да го върне към общоприетите постулати на Англиканската църква. Набляга върху отговорността на несъмнения престолонаследник към бъдещите му поданици, но Чарлс остава неподатлив. Той е прекалено очарован от идеята за нирвана. Под влиянието на новата си любовница става вегетарианец и е твърдо решен (временно) да спре да убива животни. „Искам да се пречистя — заявява — и да постигна единение с всички религии.“

„На това трябва да се сложи край“ — отсича Адийн пред останалите членове на персонала. Отстоявайки позицията си, личният секретар се мъчи да внуши на принца, че връзката му с красивата будистка е потенциална опасност за монархията. Адийн чувства, че въздействието на по-възрастната жена изкривява светогледа на Чарлс. Изтъква, че Уелският принц е предопределен да стане Защитник на Вярата, а не — защитник на много вери. Препоръчва на Чарлс да прекрати връзката, но той отказва — докато Адийн не го заплашва, че ще разговаря с кралицата. Тогава Чарлс отстъпва. На тридесет и една години той все още се бои от майка си.

Чарлс се мятал между случайни връзки и момичета за една нощ и търсил кратки романи с високи, руси красавици, чиито бащи са богати земевладелци. „Толкова лесно се влюбвам“ признава пред репортерите, опитвайки се да оправдае присъствието на множеството жени, влизали и излизали от живота му. Два пъти прави предложение за женитба — на Давина Шефийлд и на Анна Уолас — но и двата пъти то бива

отхвърлено, и двете блондинки изпадат в немилост, когато пресата разкрива миналото им.

„О, Господи — оплаква се Чарлс на камериера си, — никога ли няма да намеря жена, която наистина да си струва?“

Един ден през лятото на 1980 година той се озовава седнал на една бала сено. Свежата и хубава деветнадесетгодишна лейди Даяна Спенсър изглежда твърде млада и твърде невинна, за да има минало. Чарлс, който е тринадесет години по-възрастен, я забелязва по време на уикенд с приятелите си Филипа и Робърт де Пас. Принцът се е запознал с Даяна през 1977-а, когато за кратко се е срещал с по-голямата ѝ сестра Сара и е прекарал един ловен уикенд при Спенсъррови в Олторп, семейното им имение в Нортамптъншир, на около седемдесет и пет мили северозападно от Лондон. Така че тя не му е непозната, когато я вижда три години по-късно. Той забелязва колко е пораснала в сравнение с шестнадесетгодишното момиче, което помни. „Вече я няма пухкавата пълнота“, отбелязва Чарлс.

Даяна се изчервява и свежда поглед към дългите си нозе. „Просто сега съм по-висока — шегува се тя. — Надраснах пухкавата пълнота.“

Развеселен от самоиронията ѝ, принцът се разсмява и сяда да си поговорят. Бъбрят за сестра ѝ Сара, която неотдавна се е омъжила за Нийл Маккоркъдейл, бивш офицер в Колдстрийм Гардс. Чарлс не крие колко е радостен, че се е откъснал от кралските си задължения, за да се забавлява с приятели. („Нямащото край проклето“ бreme да бъде Уелски принц ще се превърне в постоянен рефрен през следващите няколко месеца.) Даяна го слуша със съчувствие и го уверява, че той изпълнява задълженията си прекрасно. Споменава му колко трогната е била, когато го е гледала по телевизията на погребението на Маунтбатън.

„Изглеждахте толкова тъжен, докато вървахте по пътеката между пейките. Това беше най-трагичната гледка, която съм виждала. Сърцето ми кървеше за вас. Помислих си: не е честно. Вие сте самотен. Трябва да има някой, който да се грижи за вас.“

По-късно тя предава този разговор на съквартирантките си и споделя, че е говорила на принца така, сякаш е един от малчуганите в детската градина. Добавя, че той се присламчил до нея също като питомците, за които се грижела в „Йънг Ингленд“. Чарлс, който си

тръгва по-рано, я моли да пътува с него до Лондон, но тя отклонява поканата с извинението, че би било неучтиво спрямо домакините.

„Това беше добър ход от нейна страна — казва една от приятелките ѝ. — Не би искала да изглежда невъзпитана, а и определено не би желала да бъде твърде въодушевена.“

За Даяна ухажването е започнало. Тя се вълнува, че принцът на Уелс я е забелязал, и споделя, че ако ѝ излезе късметът, няма да се отнася с него толкова пренебрежително, колкото сестра си Сара, която заявява пред пресата: „Гледам на принца като на по-голям брат, какъвто никога не съм имала. Наистина ми е приятно с него, но не съм влюбена. А аз не бих се омъжила за човек, когото не обичам, независимо дали е боклукчия или кралят на Англия. Ако ми направи предложение, ще му откажа.“ Даяна, която е чела любовните романи на Барбара Картланд, си е фантазирала, че ще се омъжи за принц. Тя никога не би му отказала.

Принцеса Александра, омъжена братовчедка на кралицата, е близка приятелка на принц Филип.

a brother of [unclear]
 of [unclear] or N.Y. [unclear]
 [unclear]. They are the highest 'Ritual'
 or [unclear] they are [unclear].
 De [unclear], in the [unclear].
 [unclear] [unclear] of
 H.H., but these [unclear] indicate a
 [unclear], & [unclear] [unclear].

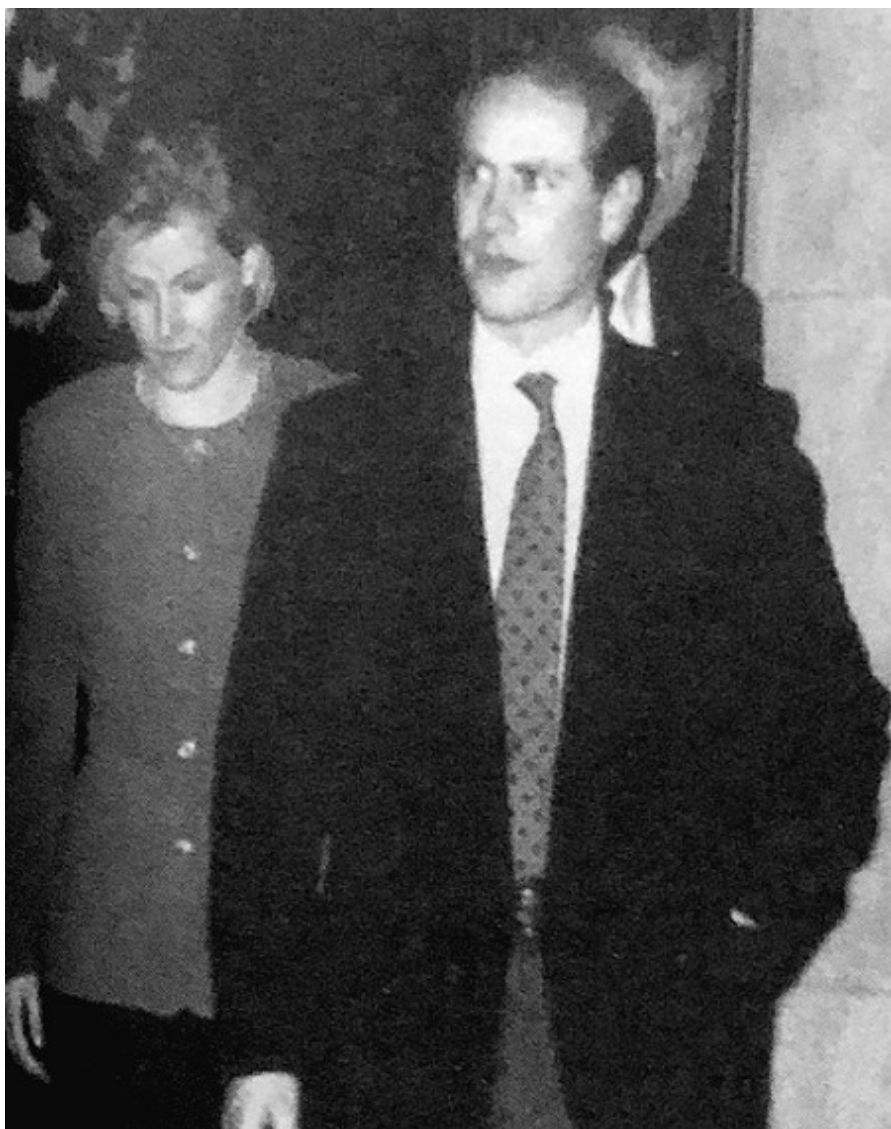
Русият синеок принц, който се оженва за Елизабет и става Единбургски херцог, заслепява жените. Извадка от едно от няколкото писма, които авторката получи по време на проучванията за тази книга, в което ѝ предлагат да ѝ продадат любовните писма, вероятно написани от принц Филип до друга жена на Ланки от Балморал, Сандрингам и „Британия“.

Покойната филмова звезда Мерл Оберон, друга близка приятелка, е любимата холивудска домакиня на Филип.

Елен Корде, също интимна приятелка, е първата жена, за която публично се говори, че е любовница на Филип.

Софи Райс Джоунс с НКВ принц Едуард, който моли да го наричат мистър Уиндзор по времето, когато си изкарва прехраната, правейки документални филми за телевизията. Вечер настоява да се обръщат към него с Ваше кралско височество. След като се запознават през 1993 г., кралицата им позволява да споделят апартамента на Едуард в Бъкингамския дворец.

Кралицата-майка на своя деветдесет и четвърти рожден ден, заобиколена от по-голямата част от кралското семейство. Отзад, отляво надясно: Ан, кралска принцеса; рицарят Тим Лорънс; виконт Линли и съпругата му Серена; Питър Филипс, син на принцеса Ан; сър Ангъс Оджилви; принцеса Александра; принц Едуард; принц Андрю (извърнат настрани). В предната редица, отляво надясно: Нейно величество; Зара Филипс, дъщеря на принцеса Ан; кралицата-майка; принц Уилям; принцеса Маргарет; принц Чарлс; принц Хари.

Херцогът и херцогинята на Уиндзор наричат кралицата-майка зад гърба ѝ Сладкишче заради влечението ѝ към лакомствата. Тя на свой ред говори за херцогинята като за „онази жена“ и ѝ попречва да получи статута на Кралско височество. Враждата между тях продължава през целия им живот.

Херцогинята на Уиндзор на прозореца на Бъкингамския дворец след погребението на съпруга ѝ през 1972 година.

Чарлс и лорд Маунтбатън или чичо Дики, както го нарича кралското семейство. Той съветва младия принц да стане „подвижна мишена за жените“. Пише му: „Предполагам, че в случай като твоя, мъжът трябва да сее дивите си семена и да има толкова връзки, колкото може, преди да се установи...“.

Чарлс се влюбва в Камила Шанд, но тя се омъжва за Андрю Паркър Боулс.

Чарлс с двадесет и две годишната дъщеря на граф Спенсър, Сара, през 1977 г. в Кодрой, Съсекс, където той играе поло.

Чарлс следва съвета на Маунтбатън да си избере „подходящо, привлекателно и добро по характер момиче, преди то да срещне някой друг, в когото да се влюби“. Той се сгодява за лейди Даяна Спенсър през 1981 година.

*Принцът и принцесата на Уелс след сватбата им в катедралата
„Сейнт Пол“ на 29 юли 1981 година.*

Бащата на Даяна граф Спенсър с втората си съпруга Рейн пред семейното имение Олторп.

Дейм Барбара Картланд, авторка на любовни романи, майка на Рейн Спенсър. „Изкуствените ѝ мигли приличат на две врани, летящи над Белите скали на Дувър“, казва Даяна, която не желае да я покани на кралската сватба.

Даяна и майка ѝ Франсис, която напуска баща ѝ, за да се омъжи за Питър Шанд Кид. Обвинена в прелюбодеяние, Франсис загубва попечителството над децата си, след като майка ѝ лейди Рут Фърмой свидетелства срещу нея при развода.

Братът на Даяна, Чарлс Спенсър, който наследява титлата на баща си, е известен в пресата като Чарли-Шампанското.

Даяна се е отчуждила от по-голямата си сестра Джейн, която е омъжена за сър Робърт Фелоус, личния секретар на кралицата.

*Младата принцеса на Уелс в двата крайни стадия на булимията,
преди да победи болестта и да се остави на влиянието на английското
модно списание „Вог“.*

Бляскавата принцеса се превръща в най-сниманата жена в света.

Даяна е първата от кралското семейство, която докосва болен от СПИН.

"Аз съм хуманитаристка" — заявява Даяна по време на обиколката си в Ангола през 1997 г., — „винаги съм била и ще бъда“. След като посещава деца с ампутирани крайници, тя критикува правителствата, че продължават да произвеждат смъртоносни оръжия, и призовава за международна забрана на противопехотните мини.

"Най-вълнуващото ми преживяване", казва Даяна за танца си с Джон Траволта, звездата от „Треска в събота вечер“, в Белия дом през 1985 година.

"Принцът едва не падна от стола", споделя кралският балетист Уейн Слийп по повод на стремежа на Даяна да изненада съпруга си със своята поява на сцената на Ковънт Гардън в бяла сатенена рокля. Тя тайно е репетирала танца, който изпълнява пред 2600 души, невиджали никога кралска особа да се носи съблазнително пред очите на толкова хора. По-късно Чарлс заявява, че „ексхибиционизмът“ ѝ го смущава.

След като разбира за връзката на съпруга си с Камила Паркър Боулс, Даяна се впуска в любовна авантюра с майор Джеймс Хюит.

Английският капитан по ръгби Уил Карлинг, друг семеен мъж, близък на принцесата на Уелс. Съпругата му заплашва да назове Даяна като виновница за разтрогването на брака им.

Даяна с артдилъра Оливър Хоур. Вестниците пишат, че в продължение на осемнадесет месеца принцесата го е обсипвала с

*анонимни телефонни обаждания и е изливала пороица от обидни думи
върху съпругата му.*

*Английският търговец на коли Джеймс Гилби, чиито телефонни
разговори с Даяна са записани тайно от мистериозна личност. В един
от тях Гилби успокоява принцесата, която нарича Скуинджи, че няма
опасност да забременее.*

"Никога не съм изглеждала по-добре", казва Сара Фъргюсън по повод на сватбата си на 23 юли 1986 г. с НКВ херцога на Йорк, любимия син на кралицата.

"В един момент тежах 113 килограма. Винаги съм имала проблеми с теглото" — твърди херцогинята на Йорк, известна също така като Фърджи. — „Правех упражнения, но после изях дах по десет сандвича

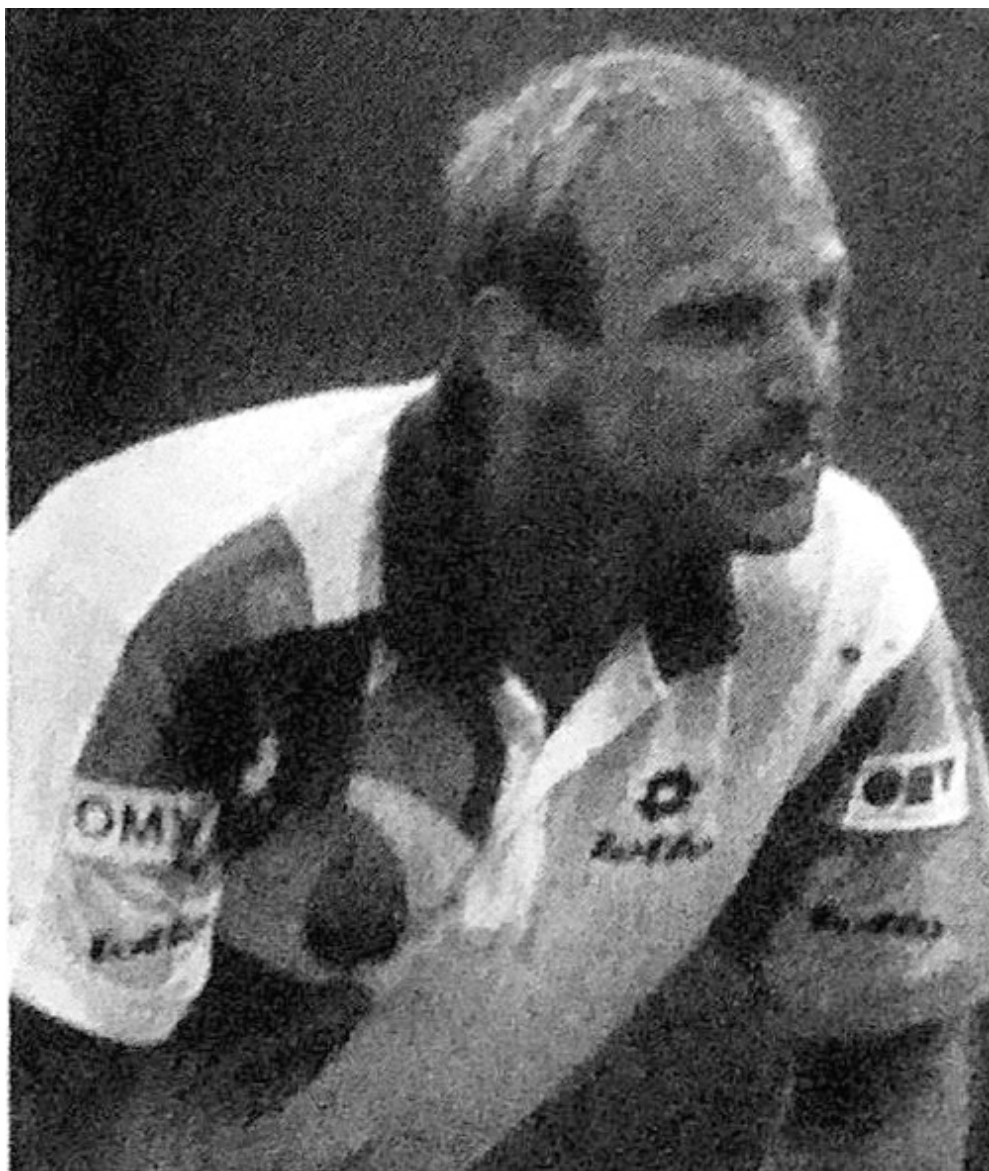
*с гъста майонеза“. По-късно тя отслабва с 45 килограма и става
говорителка на Уейт Уотчърс Интернешънъл.*

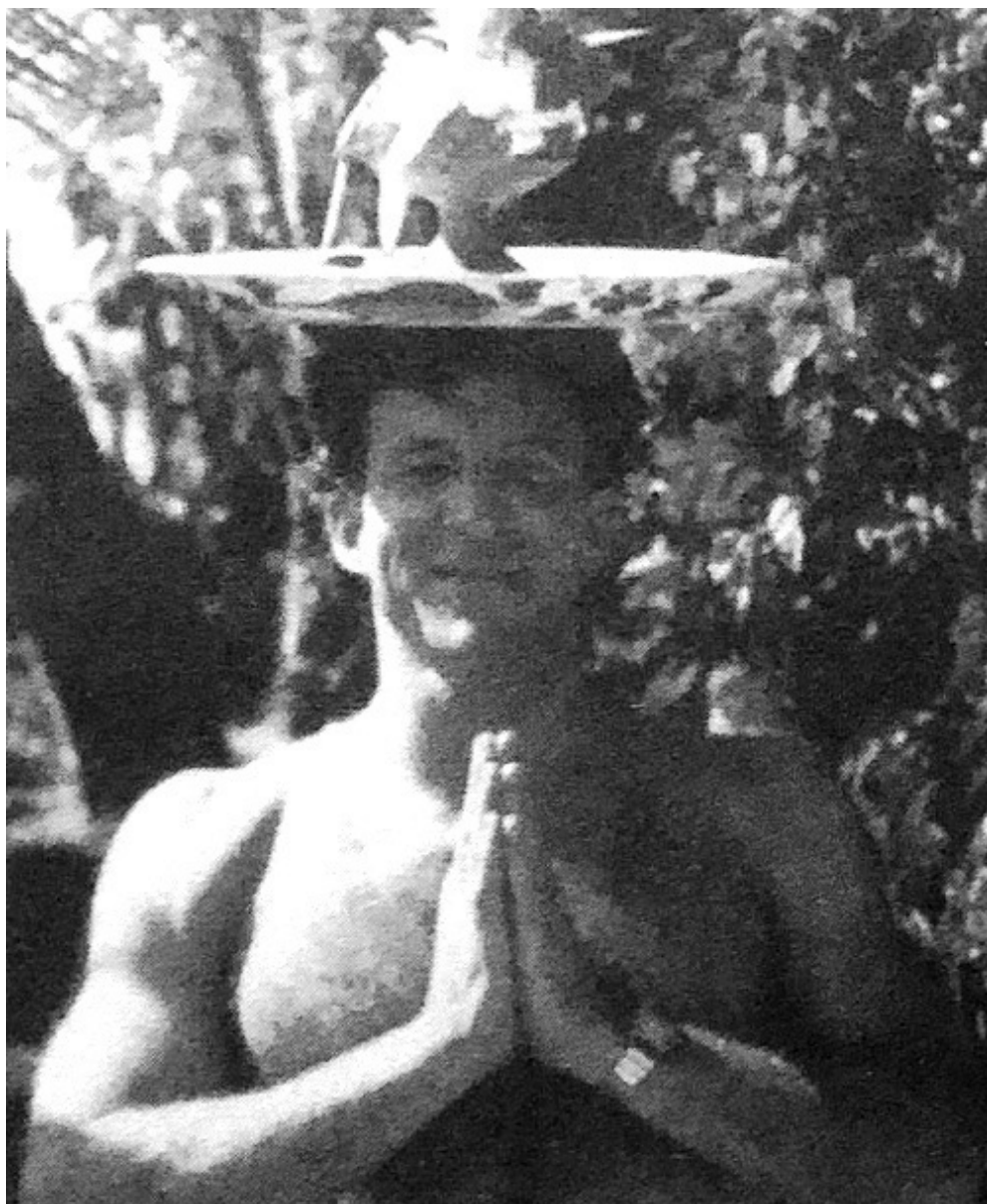
"Най-сетне бляскава", възкликва Фърджи през 1991 г. след месеци сурова диета. Също като принцесата на Уелс, и тя има извънбрачни връзки. Извинението ѝ: „Той непрекъснато беше далеч в морето.“ „Но все още е най-добрият ми приятел“, добавя.

Джони Браян, чиито лудории с Фърджи и децата ѝ край един басейн в Южна Франция през 1992 г. са заснети от папараци. Снимките на гологърдата херцогиня и смучещия пръстите на краката ѝ финансов съветник предизвикват международен скандал.

"Обичам атлетични мъже", казва Фърджи, която ухажва австралийската тенис-звезда Томас Мъстър.

Тексасецът Стив Уайът „беше любовта на живота ми“, признава Фърджи. Тя е бременна в петия месец, когато се запознават. „Той отегчаваше всички до смърт“ — казва журналистът Таки Теодоракопулос — с приказките си за диети, добра карма и останалите дивотии, с които ни занимават съвременните американци.

Като самотни майки, Дияна и Сара започват нов живот. Принцесата на Уелс с двете си деца, принц Хари и принц Уилям. Херцогинята на Йорк с двете си дъщери, принцеса Биатрис и принцеса Юджини.

Софи Райс Джоунс с НКВ принц Едуард, който моли да го наричат мистър Уиндзор по времето, когато си изкарва прехраната, правейки документални филми за телевизията. Вечер настоява да се обръщат към него с Ваше кралско височество. След като се запознават през 1993 г., кралицата им позволява да споделят апартамента на Едуард в Бъкингамския дворец.

Кралицата-майка на своя деветдесет и четвърти рожден ден, заобиколена от по-голямата част от кралското семейство. Отзад, отляво надясно: Ан, кралска принцеса; рицарят Тим Лорънс; виконт Линли и съпругата му Серена; Питър Филипс, син на принцеса Ан; сър Ангъс Оджилви; принцеса Александра; принц Едуард; принц Андрю (извърнат настрани). В предната редица, отляво надясно: Нейно величество; Зара Филипс, дъщеря на принцеса Ан; кралицата-майка; принц Уилям; принцеса Маргарет; принц Чарлс; принц Хари.

Принц Уилям, който може би ще стане крал.

*БЕДИТЕ НА ПРИНЦЕСА ДИ (ОТПЛАТА) от Калвин
Трилин*

*О, Ди. За твоите беди кой би забравил,
когато изброяват се събития трагични.
Какви ли не тегла животът ти е предоставил:
с принца, здравето и с любовника обичен.*

*Сега кълнеш се някак тъй да стане,
че Уилям да е крал, а не бащата.
Добре, ако с това ще свърши циркът странен,
то нека ден по-скоро си осъществиш мечтата.*

Доверява своите мечти на съквартирантките, които започват да ровят из гардеробите си, за да й намерят подходящи дрехи за срещите с принца. Те никога не виждат бъдещия английски крал, защото той никога не посещава апартамента на Даяна. Нито пък идва да я вземе, когато излизат. „Нямаше и много подаръци — спомня си една от тях. — Книга за Коледа, акварел, който бе нарисувал в Балморал, един букет,

след като се сгодиха, донесен от камериера му с картичка, и малка зелена пластмасова жаба, която Даяна държеше на таблото на колата си. Тя се беше пошегувала с Чарлс, че няма да ѝ се наложи да целува повече жаби, защото накрая е намерила своя принц. Предполагам, че той се е съгласил.“

По време на шестмесечното ухажване Чарлс рядко се обажда на Даяна и разчита на адютанта си да отправя поканите в последната минута. От нея се очаква сама да отиде до мястото на срещата, където и да е то. „Наричахме принца «сър» — казва една от съквартирантките ѝ, — защото в началото Даяна трябваше да се обръща така към него... Ние ѝ помагахме да разработва стратегията си. Беше много забавно и нещо като игра.“

Младите жени, които Чарлс нарича „глупавите съквартирантки“ на Даяна, делят апартамент на Коулхърн Корт №60 в Лондон, близо до универсалния магазин „Хародс“. Тя е купила тристайното жилище с наследените от прабаба ѝ пари. „Това беше подаръкът за пълнолетието ми“, обяснява Даяна. Също като двете си по-големи сестри тя получава парите (75 000 долара) на осемнадесетия си рожден ден. Майка ѝ я съветва да ги инвестира в недвижим имот в Лондон и Даяна го прави. За да плаща ипотеката, взема наем от три приятелки и изготвя график за почистване. „Честно казано, Даяна вършеше по-голямата част от домакинската работа — споделя една от тях. — Обичаше да чисти. Гордост от жилището и така нататък.“

В юношеската си възраст Даяна е най-педантичният член на семейството. Прекарва часове в лъскане, търкане, пренареждане на чекмеджетата и окачване на дрехите си. Сортира обувките си по цветове и оправя леглото си всеки ден, внимателно подпъхвайки ъгълчетата. Постоянно минава с прахосмукачката и се научава да пере, защото по думите ѝ обичала миризмата на току-що изгладени ризи. Същинска Пепеляшка, тя с радост работи като прислужница при по-голямата си сестра, която ѝ плаща по 2 долара на час, за да поддържа лондонския ѝ апартамент. Години по-късно Даяна казва пред приятели, че психиатърът ѝ обяснявал тази страст към чистенето като опит да въведе ред в хаоса около себе си. Давайки си сметка за своята склонност към мании, тя избягва успокоителните от страх, че ще се пристрасти.

Семейството ѝ е разстроено от развод, алкохолизъм и изблици на жестокост. През първите десет години от брака баща ѝ е обвинявал майка ѝ, че не е родила мъжки наследник. „Това е бил ужасен период за родителите ми и вероятно — основата за развода им — твърди братът на Даяна, Чарлс, — защото не мисля, че съумяха да го преодолеят.“

Бащата на Даяна Едуард Джон Спенсър е известен неофициално като Джони Спенсър. Като виконт Олторп той е наследник на голямо състояние и на имение от тринадесет хиляди акра — Олторп Хаус, придобито от предците му през XVI век. Бивш флигел-адютант на крал Джордж VI и на кралица Елизабет II, той е предопределен да стане осмият граф Спенсър, когато наследи титлата, и има нужда от син, на когото да я предаде. През 1954 година се оженва за Франсис Рош, красивата руса дъщеря на четвъртия лорд Фърмой. Преместват се в Парк Хаус в Норфолк, в имението Сандрингам. Първото им дете Сара е родено на следващата година, а две години по-късно, през 1957-а, се сдобиват с още едно момиченце, Джейн. Джони Спенсър иска момче и настоява жена му да бъде прегледана от специалисти. Готова да опита отново, Франсис забременява през 1958-а и ражда момче през януари 1959-а. Бебето е кръстено Джон, на името на баща си. „Така и не го видях. Не го взех на ръце — споделя Франсис. — Той беше 3,5-килограмово момченце с увреждане на белите дробове, което означава, че не можеше да оцелее“. Десет часа след раждането си бебето умира, Франсис опитва отново и осемнадесет месеца по-късно, на 1 юли 1961 година, ражда трета дъщеря, която наричат Даяна Франсис. „Аз трябваше да бъда момчето“, казва тя след години.

Джони Спенсър започва да прекалява с пиенето и да обижда жена си. Изпраща я отново при специалистите на Харли Стрийт в Лондон, за да разберат какво не ѝ е „наред“. Три години по-късно, когато е на тридесет и осем, ражда син. „Най-накрая изпълних дълга си“, отдъхва си тя. Кралицата е поканена за кръстница.

Наследникът Чарлс Едуард Морис Спенсър е известен като Почитаемия Чарлс Спенсър, докато дядо му, граф Спенсър, е жив. След смъртта на графа през 1975-а Джони Спенсър наследява бащината си титла и синът му Чарлс, тогава деветгодишен, става виконт Олторп.

„Едно вечно очакване да си получи наследството“, с нотка на горчивина описва Франсис живота на съпруга си, преди да наследи титлата на своя баща. По това време тя вече се е влюбила в динамичен

женен мъж, който според нейните думи ѝ вдъхнал желание да живее. Макар Питър Шанд Кид, четиридесет и две годишен, да няма титла, той е богат и бляскав и притежава невероятно чувство за хумор. За разлика от Джони Спенсър — придворен, благоговеещ пред кралските особи, Кид не се впечатлява от тях. След една вечеря с кралицата казва на децата си, че Нейно величество е била „скучна, както винаги“, а „Бъкингамският дворец е нещо като дяволска къща на мечтите“.

Кид е наследник на богатство, натрупано от продажба на тапети, и бивш морски офицер, притежаващ земи в Англия, Шотландия и Австралия. Баща е на три малки деца.

„Това не спря Франсис — разказва един от синовете му. — Тя е жестока — истински хищник. След като си набеляза баща ми, майка ми нямаше никакъв шанс.“

Даяна е на шест години през 1967-а, когато майка ѝ напуска баща ѝ и се премества в апартамент под наем в Челси, Лондон, за да бъде поблизо до своя любовник. Франсис заявява на съпруга си, че иска развод, и очаква да получи родителските права над децата им. Пияният Джони я нарича „предателка“ и в гнева си я набива. След като изтрезнява, плаче и я умолява да се върне у дома. Тя прави опит да се помирят, но решава, че това е мъчение, напуска Парк Хаус и се връща в Лондон.

Малко след това мисис Питър Шанд Кид подава молба за развод и посочва Франсис като виновница. Джони Спенсър се чувства толкова унижен от прелюбодеянието на съпругата си, че я съди за родителските права. Подкрепя го майката на Франсис лейди Рут Фърмой, придворна дама на кралицата-майка. Тя свидетелства под клетва, че децата на Спенсърви изглеждат по-щастливи с баща си, отколкото с майка си. Също така заявява, че никога не е виждала Спенсър да излиза от кожата си.

„Рут беше заклета роялистка — от скромен шотландски род, но невероятна снобка — и е била в кралските среди през целия си живот — твърди член на семейство Спенсър. — Обожавах я и тя се държеше прекрасно с мен, ала трябва да призная, че отношението ѝ към собствените ѝ деца беше отвратително, особено към Франсис. В борбата за родителските права Рут застана на страната на Джони, защото, както ми довери и както свидетелства в съда, в действителност никога не го била виждала да удря Франсис. Тя не беше присъствала на пиянските побоища, затова можеше без угризения да се закълне, че не е

ставала свидетел на физическа жестокост от страна на Джони. А Франсис никога не би споменала на майка си за отношението на съпруга си; първо — не бяха толкова близки, а и в онези дни тази тема не се обсъждаше свободно.

Рут никога не би подкрепила някого — дори собствената си дъщеря, — който поставя в неудобно положение придворен на кралицата. Но истинската причина да се опълчи срещу дъщеря си беше желанието ѝ да предпази внуците си. Не искаше те да живеят с простосмъртен, когато можеха да живеят с аристократ. Франсис така и не прости на майка си. Не си говореха в продължение на девет години, а и след това — съвсем рядко.“

Писателката Пени Джунър потвърждава. „Лейди Фърмой наистина не можеше да повярва, че дъщеря ѝ ще напусне истински граф заради един търговец.“

Съдът решава делото в полза на виконт Олторп, тъй че Даяна и брат ѝ, които са се преместили в Лондон при майка си, се връщат обратно в Парк Хаус, за да живеят с баща си. Двете им по-големи сестри Сара и Джейн остават в училищния пансион. През същата 1969 година Франсис се омъжва за Питър Шанд Кид, който е толкова разстроен от мисълта, че е изоставил децата си, та едва не се отказва от брака. „Никога не преодоля чувството за вина — казва един от най-близките му приятели, — и това заедно с пиенето по-късно вероятно доведе до развода с Франсис през 1990-а.“

Дете от разпаднал се брак, Даяна трудно се научава да чете. Брат ѝ я дразни, че е бавна и тъпа, защото едва успява да преминава от клас в клас. Единствената награда, която получава, е „Палмър къп“ за домашен любимец заради грижите за морското си свинче. Тя обича да танцува и прекарва часове пред огледалото, упражнявайки пръсти-пети и балетни стъпки, но с ученето не се справя. Така че напуска училище на шестнадесет години и баща ѝ, който се безпокои за образованието ѝ, я записва в швейцарско девическо училище (института „Алпин Видеманете“ в Гщаад). Тя постъпва там неохотно и изучава без желание готварство и френски. Прекарва по-голямата част от времето си в каране на ски. След три месеца заявява, че ѝ е прекалено мъчно за въкщи. Измолва позволението на баща си да се прибере у дома, а след смъртта на дядо ѝ това е огромното имение Олторп от епохата на крал Джеймс I.

Баща ѝ продължава да се тревожи за нейното бъдеще, но Даяна е равнодушна. След като прочита в „Дейли телеграф“ статия за провалили се в учението хора, които по-късно са постигнали огромни успехи в живота, тя я изрязва и я мушва под вратата му. После започва да му вади душата да ѝ позволи да се премести в Лондон. Исква да си купи апартамент, като по-големите си сестри.

„Не можех повече да понасям Олторп — заявява тя. — Валеше силен Дъжд^[3]“.

Дъждът е дъщерята на известната Барбара Картланд. По-смирена от майка си, четиридесет и седем годишната Рейн след брака си е известна като лейди Дартмът. Тя е последователка на торите, по примера на Маргарет Тачър. Среща Джони Спенсър на местно политическо събрание и го кани на вечеря в лондонския си апартамент, докато съпругът ѝ отсъства. Спенсър, толкова самотен след развода си, разцъфва от вниманието ѝ. Привлечен от силата ѝ, той търси нейните напътствия особено относно управлението на Олторп. Тя го съветва да обнови имението и да заплати за това, като продаде някои от семейните си реликви, включително три картини на Ван Дайк. Предлага му да опъне в градината гигантска палатка, да я изпълни с огромни букети изкуствени цветя и да сервира чай в пластмасови чашки на посетителите срещу заплащане. Препоръчва му да превърне конюшните в магазин за подаръци и да продава сувенири. Дори му прави списък на нещата, които биха се харесали на туристите, в това число полицейски свирки и романите на майка ѝ.

Децата на Спенсър са ужасени. „Никак не я харесвахме — спомня си Чарлс. — Децата по интуиция усещат някои неща, а нея аз наистина инстинктивно не приемах.“

Даяна е по-малко откровена от брат си, но също толкова враждебна. Зад гърба на Рейн тя се подиграва на претенциозните ѝ бални рокли, взети, както казва, на заем от филмовите студии. Нарича я Графиня Ела-да-танцуваш след един филм на Британската телевизия за балните зали. Сестра ѝ Джейн се отнася с Рейн като с мебел, но Сара е по-открита.

„След като дядо ми почина и се преместихме в Олторп — казва тя на една приятелка, — лейди Дартмът започна да ни посещава твърде редовно.“ Когато един репортер се обажда, за да говори с новия граф

Спенсър, Сара отвърща директно: „Баща ми е в леглото с лейди Дартмът^[4] и не бих си и помислила да ги притеснявам.“

Даяна тича из коридорите на Олторп с брат си, припявайки детското стихче „Дъжд, дъжд, върви си“. Наричат любовницата на баща си Киселинен дъжд и се цупят в нейно присъствие. Чарлс отказва да разговаря с нея, а Даяна я тормози с анонимни злобни писма и й звъни, след което затваря телефона — тактика на сплашване, която се твърди, че е използвала и спрямо други хора години по-късно. Щом Рейн настоява да бъдат облечени официално за вечеря, децата идват на масата по джинси.

Подобно на Франсис Шанд Кид Рейн е все още омъжена, когато започва любовната си връзка. Тя също е опозорена от обвинението в прелюбодеяние в молбата за развод на съпруга ѝ и губи попечителство над децата си. „Беше много тежко време за всички ни — по думите на един от синовете ѝ. — Баща ми никога не ѝ прости.“

Съпругът на Рейн Джералд Лег — граф на Дартмът — е толкова засегнат, че наема един художник да я заличи от семейния портрет; замества я с дърво.

По това време Рейн се е преместила в Олторп с куфарите си. Децата на Спенсър го молят да я отпрати, но той е омагьосан. През 1976 година те се оженват и тя става графиня Спенсър^[5]. Никое от децата им не присъства на гражданската церемония.

„Не бяхме поканени — казва Сара пред един репортер. — Не сме достатъчно важни.“

„Намекът е безпочвен — реагира рязко Барбара Картланд. — В края на краищата дъщеря ми се отказа от един шестнадесети граф заради осми граф. Това едва ли би могло да се нарече издигане в социалната стълбица.“

На Рейн ѝ допада титлата на Спенсър, богатството му и имението. Всъщност обича всичко в новия си брак, освен децата. „Направо ми се гади от мита за «злата мащеха» — казва тя години по-късно. — Никога няма да успеете да ме изкарате човешко същество, защото на хората им харесва мисълта, че съм майката на Дракула, но в началото наистина беше ужасно... Сара се дразнеше от мен, дори от мястото ми начело на масата, и даваше нареждания на слугите през главата ми. Джейн не ми проговори две години, даже и когато се сблъскахме в коридора. Даяна

беше сладка, винаги се занимаваше със своите си работи... а Чарлс, е, той беше направо непоносим.“

Рейн е по-злопамятна в първите месеци на брака си. „Сара е невъзможна, а Джейн е поносима, стига да продължава да ражда деца. Май само за това я бива. Що се отнася до Даяна, как можеш да проведеш интелигентен разговор с някого, който няма нито една отлична оценка? Ако споменеш пред нея «Афганистан», тя ще си помисли, че е някакво сирене.“

Враждебността между мащехата и заварените ѝ деца се разгаря още по-буйно през септември 1978 година, когато Джони Спенсър едва не умира от мозъчен кръвоизлив. Остава в кома в продължение на два месеца и лежи в болницата още толкова. Рейн го посещава всеки ден и седи до леглото му, пуска му плочи с оперни арии и се моли да оздравее. Разправя се с децата му за лечението и им забранява да го виждат, докато е в кома. Заявява, че не желае да изцеждат жизнената му енергия, която според нея му е необходима, за да се възстанови. Лекарите се опитват да я подготвят за смъртен изход, но тя не желае да приеме диагнозата им. Настоява, че съпругът ѝ ще живее, стига да бъде лекуван с едно силно ново немско лекарство (аслоцилин), все още нелицензирано в Англия. Позовавайки се на законовите забрани, медиците са категорични, че не могат да му предпишат препарата, дори и да го намерят. Така че Рейн премества съпруга си в друга болница и използва своето влияние, за да бъде внесено лекарството за експериментиране. Успява и — както предрича — граф Спенсър се съвзема и възстановява, но не напълно. Мозъкът му е частично увреден, което се отразява на речта и подвижността му.

„Бих могла да спася живота на съпруга си още десет пъти и да изхарча всичките си пари за тази цел — споделя тя с един писател, — ала това с нищо не би променило отношението на децата му към мен.“

Но аз съм от победителите, а хората го забравят в моменти на изпитания. Гръбнакът ми е от чиста стомана. Никой не може да ме сломи и никой няма да сломи Джони, докато аз съм до леглото му... и вливам своята жизнена сила в него.“

Рейн оценява възможността за социално издигане и приветства връзката на Даяна с Чарлс. А баща ѝ е поласкан, че любимата му дъщеря е привлякла погледа на Уелския принц. Майка ѝ обаче е обезпокоена. Франсис Шанд Кид е свидетелка как по-голямата ѝ

дъщеря е била пометена от кралската метла и си спомня смущението на Сара, след като я изхвърлят от списъка с гостите на кралското семейство. Сара, която се бори с анорексията^[6], докато се среща с Чарлс, високо е ценила поканите му и е наела новинарска агенция да ѝ изпраща всичко, публикувано за тях двамата. Гордо започва да попълва албум с изрезки, показващ я като една от малкото избраници. След интервюто за „боклукчията“ обаче няма повече нито статии, нито покани. Сега ги получава по-малката ѝ сестра.

Принц Чарлс е достатъчно заинтригуван от разговора с Даяна по време на уикенда през юли, за да я покани на опера. Прави го чрез секретаря си — в последната минута. Но Даяна не я е грижа: тя е във възторг. Приема и се преструва, че споделя възхищението му от музиката на Верди. По-късно Чарлс я поканва да го гледа как играе поло в Каудри, да го гледа как стреля в Сандрингам, да го гледа как язди в Лъдлоу. Даяна приема — и го наблюдава с обожание. „Най-вече — доверява тя на майка си — просто ми е приятно да съм с него.“

Даяна се качва с Чарлс на борда на кралската яхта „Британия“, за да гледа регатата в Кауз, и седмица по-късно приема поканата му за вечеря в Бъкингамския дворец в тесен кръг. Признава, че се страхува от такива негови приятели като Никълъс (Шишко) Соумс, който е много по-възрастен, но успява да спечели благоразположението им и да намери мястото си сред тях. Те особено ценят младежкото ѝ обожание спрямо принца. „Тя определено беше решена да го спечели и ентусиазирана от връзката им — спомня си Пати Палмър-Томкинсън, съпругата на един от най-близките приятели на Чарлс, — и много силно го желаше.“ Години по-късно биографът на Даяна Андрю Мортън ще го каже направо. „По време на странното ухажване тя е вярното кученце, което застава на задните си крака, щом той му свирне.“

Даяна е разкрита от пресата едва през есента на 1980 година. Тогава мощният бинокъл на репортера Джеймс Уитакър и неговия фотограф Артър Едуарде я засича през дърветата, седнала до Чарлс на брега на река Дий, да го гледа как лови риба. Когато вижда, че я наблюдават, Даяна дискретно се оттегля. Те я проследяват до Лондон и след няколко дни „лукавият мистър Уитакър“, както тя шеговито нарича лидера на репортерите от таблоидите, запознава читателите си с „лейди Ди“.

„Беше хубава, но не и главозамайваща — спомня си той. — Притежаваше чар, но не и магия. И все пак пред очите ми извърши чудо и се превърна в най-пленителната жена на света, боготворена от медиите и публиката“.

Еlegantният репортер, носещ копринени кърпички в джобчето на блейзърите си със златни копчета, става за Даяна онова, което е вълшебницата за Пепеляшка. Уитакър замахва с магическата пръчка на рекламата и статия след статия я представя като „най-подходящия избор за наша бъдеща кралица“. Хвали „невинността“ ѝ и „приятния ѝ чар“, „благословената ѝ скромност“. Славослови „невероятната ѝ свежест“ и „царственото ѝ поведение“. Колегите му следват неговия пример с различни вариации.

В разстояние на два месеца сладката графска дъщеря е завладяла кралството, което не иска за неженения си принц нищо повече от една красива руса принцеса. Даяна е идеална за това. Повече англичанка от Чарлс, който ѝ е шестнадесети братовчед по линия на крал Джеймс I, тя е аристократка от петото поколение потомци на Чарлс II. „Също така е в родствени отношения с практически всички френски аристократи — подчертава Харолд Брукс-Бейкър, редактор на «Дибретс», библията на генеалогията. — Роднина е дори с брата на Наполеон и с осем американски президенти, включително и с Джордж Вашингтон.“

И най-важното, лейди Даяна Спенсър е протестантка без минало. Девствеността ѝ я превръща в най-подходящата кандидатка за кралица и майка на престолонаследника. Дори принц Филип я одобрява. „Тя може да подобри поколението“, заключава той, сякаш говори за разплодна кобила.

Британската преса е също толкова омагьосана, колкото и обществеността, и не може да се насити на младата жена, която прославя като „скромната Ди“. Отпечатват снимката ѝ на първите страници на вестниците със свенливо наклонена настрани глава или скромно сведени надолу очи. „Тя е на деветнадесет и е истинска английска роза“, възхищава се „Сън“. В набраните си блузи е символ на ученическата невинност. „Дивна“, превъзнася я „Мирър“. Репортерите я дебнат на всяка крачка, преследват малката ѝ червена кола и се катерят по покривите, за да я снимат. Чакат я всеки ден долу на улицата пред дома ѝ, обаждат ѝ се по телефона, изпровождат я до работата ѝ.

„Скъпа, как се оправяш с тези проклети създания“, пита я принц Чарлс.

„Обичам да работя с деца и съм се научила да бъда много търпелива с тях — отвръща Даяна. — Държа се с представителите на пресата все едно са хлапета.“

Любезно сгълчава фотографите, станали прекалено фамилиарни. „Здрасти, Ди — подвиква ѝ един. — Завърти се наляво.“

Тя се усмихва мило. „Казвам се Даяна“, отвръща спокойно. Никога не спира да се усмихва.

В началото непоклатимо сдържана, тя избухва в сълзи, когато няколко репортерски коли едва не изхвърлят автомобила ѝ от пътя. При друг случай разкажат се журналисти оставят на предното стъкло на колата ѝ бележка: „Не искахме да стане така. Приемете искрените ни извинения.“ Съгласява се да позира за снимка едва след като един фотограф изплашва децата от детската градина, в която работи, като се покатерва през прозореца на тоалетната с дрънчащата си апаратура.

„Разполагате с две минути“, казва му строго. Той заснема четири пози и стряска двете деца, които са се вкопчили в нея, търсейки закрила. Снимките дават за първи път възможност на света да я види и оставят най-трайното впечатление за привлекателната красавица. Притиснала единия малчуган до тялото си и хванала другия за ръка, тя не съзнава, че слънцето минава през тънката ѝ пола прозира и разкрива онова, което принц Чарлс доволно описва като „чифт страхотни крака“. Снимката е „неволната грешка на лейди Даяна“. Британските вестници призовават Чарлс да направи простодушието момиче бъдещата кралица на Англия.

„Сънди таймс“ я определя като идеална за целта: „сериозна, но не скучна; сладка, но не сладникава; забавна, но не глупава; спортна, но не груба; и секси, без да е безсрамна“.

„Казаха ми, че е идеална — споделя Найджъл Демстър от «Дейли мейл». — Обявиха, че е физически годна за раждане на деца.“

След години Даяна отрича, че е трябвало да се подложи на медицински преглед от посочени от Двореца лекари.

Едно заглавие съветва: „Чарлс, не се колебай^[7]“. Друго крещи: „Ние сме за Ди“.

Пресата очаква принцът да направи предложение на тридесет и втория си рожден ден през ноември 1980-а, когато Даяна прекарва

уикенда с него и кралското семейство в Сандрингам. Така че репортерите обсаждат имението в очакване на съобщението. Наблюдават пристигането на избраницата в петък и заминаването ѝ в неделя. След отпътуването ѝ Чарлс минава покрай тях, разхождайки кучето си.

„Защо не се приберете у дома при съпругите си? — пита ги той. — Знам, че очаквахте новини в петък и ми е ясно, че сте разочаровани. Но много скоро ще бъдете известени.“

Към принца е оправен упрек в уводна публикация на „Гардиън“: „Дворцовият циркуляр, разпространен от Бъкингамския дворец снощи — пише вестникът, — е дълбоко разочарование за нацията, която, обременена от икономически и политически противоречия, за кратко повярва, че злокобният им тътен ще бъде заглушен от звъна на камбаните за кралската сватба.“

Любовният роман едва не приключва, когато на 16 ноември 1980 година „Сънди мирър“ отпечатва на първа страница статията „Кралски влак на любовта“. Вестникът цитира анонимен полицаи, според когото лейди Даяна е прекарала тайно две нощи с принц Чарлс в кралския влак. Влакът, с неговата изискана кухня, дневна и спалня, се използва само от членове на кралското семейство при официални пътувания. Авторът твърди, че Чарлс прекарал нощта във влака след ангажимент в херцогството Корнуол и извикал Даяна, която била тайно преведена през полицейския кордон. Текстът под снимката на уединения влак в Уилтшир е: „Любов в черния коловоз“.

„Абсолютно мерзко и напълно невярно — заявява прессекретарят на кралицата. — Нейно величество е силно оскърбена.“ Дворецът настоява за опровержение и извинение, но редакторът Робърт Едуарде не отстъпва. Твърди, че притежава клетвена декларация от очевидец, според когото две нощи подред във влака се качвала жена, прекарвала по няколко часа с принца в спалнята му и си тръгвала крадешком. Редакторът обаче допуска една грешка: приема, че блондинката е Даяна.

„Това беше Камила Паркър Боулс“ — казва Джон Берът. — „Тя възобнови връзката си с Чарлс след смъртта на Маунтбатън, когато се обади да поднесе съболезнованията си. Знам, защото по това време опаковах разни неща в Броудландс и бях в постоянен контакт с принца. Той не криеше факта, че мисис Паркър Боулс се е върнала в живота му.

Споделяше, че му помагала да се справя. Прекарваха часове заедно — язدهа, ловуваха, стреляха. Тя изпълняваше ролята на домакиня, когато той устройваше партита, организираше обеда, уикенди, и, естествено, определяше списъка на гостите. Чарлс я наричаше своя «предана помощничка».

„Беше идеална за него — едра и сговорлива. Чарлс е като всички мъже от династията Уиндзор, тук включвам и лорд Луис и принц Филип. Те обичат мъжки тип жени. Дълги крака в жокейски бричове. Искат жените им да приличат на кобилите им. Жените на Маунтбатън, на Филип, на Чарлс — всички сякаш са излезли от един калъп, като се започне със Саша (херцогинята на Абъркорн), която е братовчедка на кралицата. Тя беше любовница на Маунтбатън, преди да я прехвърли на Филип, защото така правят в тяхното семейство. Лорд Луис и Филип деляха и онова същество без брадичка (Берът визира съпругата на един от най-близките приятели на Филип), което Чарлс също наследи. Камила беше различна. Тя не мина през Маунтбатън и Филип, преди да стигне до Чарлс. Беше негова от самото начало.“

Уелският принц продължава да се вижда с Камила, докато съпругът ѝ, подполковник Андрю Паркър Боулс е в Родезия (днешно Зимбабве)^[8], за да помогне на бившата британска колония да се преустрои като независима държава. Жена му не го придружава отвъд океана.

„Чарлс заяви, че не може да понесе заминаването ѝ, така че тя остана — казва приятелка, чиито коне биват отглеждани заедно с тези на Камила. — Съпругът ѝ не страдаше от отсъствието ѝ, защото вече имаше връзка с друга жена.“

Даяна не си дава сметка за трудностите, пред които е изправена. Знае, че Камила е постоянното присъствие, накъдето и да се обърне, и се чуди откъде по-възрастната жена е толкова добре осведомена за връзката ѝ с Чарлс. Ала все още не се чувства достатъчно уверена, за да разпитва принца за бившата му любовница. Споделя съмнението си със съквартирантките и сестра си, но не отронва дума пред Чарлс. Гневът му след инцидента с кралския влак донякъде я успокоява; той се нахвърля върху представителите на пресата и ги нарича „проклети лешояди“. След като редакторът отказва да се извини и да отрече публикуваното, Чарлс настоява Дворецът да пусне второ опровержение.

Няколко дни по-късно заминава за Индия — пътуване, планирано преди месеци, и Даяна го придружава до летището, за да се сбогува. Когато той равнодушно изтичва по стълбата към кралския самолет, без да се обърне назад, тя се облива в сълзи.

Журналистите следват Чарлс при посещението му в Тадж Махал и го питат какво мисли за величествения паметник на любовта, издигнат от моголския владетел в памет на жена му. „Прекрасна идея — отвърща принцът, — да построиш нещо толкова красиво за човек, когото някога страстно си обичал.“ Един индийски репортер се интересува как самият принц гледа на перспективата да си намери съпруга и Чарлс го зашеметява със странния си отговор: „Успокоявам се с мисълта, че ако стана мюсюлманин, ще мога да имам много съпруги.“

Британските кореспонденти се споглеждат неловко, чудейки се дали принцът се шегува. Никой от тях не го цитира дословно. Дори и след пристигането на австралиеца Рупърт Мърдок^[9] и таблоидите му британските репортери остават почтителни към кралските особи. Както винаги са смекчавали материалите си за кралицата и наследника ѝ, пропускайки някои струващи си огласяването подробности, и в този случай не цитират многозначителния отговор. Вместо това пишат като покорни слуги на Нейно величество. Интерпретират репликата на Чарлс така: „Мога да разбера любовта, накарала един мъж да построи Тадж Махал за съпругата си. Някой ден бих желал да доведе жена си тук.“

В Англия отгласите от историята с кралския влак продължават да тормозят Даяна, която изпада в истерия, когато прочита в „Сънди таймс“ съобщението за „жалкия инцидент“. „Независимо какво очаква от нея обществото“ — пише вестникът на 30 ноември 1980 година, „монархията трябва да съхранява репутацията си неопетнена. До голяма степен лейди Даяна е подходяща именно поради факта че — ако използваме евфемизма на Флийт Стрийт^[10] — е «момиче без минало», тоест без предишни любовници.“

До този момент Даяна е оставала на своя пиедестал. Всяка дума, написана за нея, е била хвалебствена. Сега тя е изплашена и се обаждат на майка си, обляна в сълзи. Разстроена и ядосана, Франсис Шанд Кид изпраща писмо до „Таймс“, осъждайки „злонамерените лъжи“ и „измислените истории“, които вестниците разпространяват за дъщеря ѝ. Настоява репортерите да престанат да тормозят Даяна и писмото ѝ

подтиква шестдесет членове на парламента да напишат обръщение, „осъждащо начина, по който медиите третират лейди Даяна Спенсър“. „Гардиън“ публикува уводна статия, озаглавена „Деветнадесетгодишна под обсада“, в която заявява, че тийнейджърката заслужава да бъде подложена на това изпитание.

Страхувайки се, че майка ѝ може да е прекалила, Даяна се обажда на Джеймс Уитакър в „Дейли стар“, за да се разграничи от писмото. Тя изтъква, че не възнамерява да враждува с пресата, но трябва да защити невинността си.

„Даяна не искаше нищо, освен да стане съпруга на Чарлс — спомня си Уитакър. — Всички го желяеха, включително и кралицата. Даяна ми се обади, за да отрече участието си в инцидента с кралския влак. «Моля, повярвайте ми. Никога не съм стъпвала в този влак. Дори не съм го и виждала.» Пуснах статията и цитирах уверенията ѝ, че цяла вечер е била вкъщи със съквартирантките си и е гледала телевизия.“

Повечето хора, вероятно с изключение на мащехата ѝ, вярват, че Даяна е чиста като Порция^[11]. Тя никога не е разтръбявала девствеността си — директно, — но години по-късно биографът ѝ Андрю Мортън го прави вместо нея. Той твърди, че дори като малко момиче е усещала предопределеността си за бъдещия брак. „Знаех, че трябва да се пазя неопетнена за онова, което ме очакваше.“ Мащехата е на друго мнение. Рейн подозира, че Даяна е изгубила девствеността си през 1978 година, когато се е срещала с Джеймс Гилби — член на богатата фамилия Гилби, производителка на джин. Лейди Спенсър чула разговори между седемнадесетгодишната си заварена дъщеря и закачливия лондонски ерген, който от време на време я пренебрегва, за да излезе с друга. Даяна си го връща с таен среднощен набег до дома му. Заедно със съквартирантката си намазват паркираната му отпред кола със смес от брашно и яйца.

Рейн наблюдава с неодобрение как Даяна всяка седмица взема мръсното пране на Гилби, изпира и изглажда с любов ризите му и ги отнася на закачалки в апартамента му. При едно предишно увлечение е правила същото за Рори Скот, лейтенант в шотландската гвардия.

Тревогата за опетнения в пресата имидж на Даяна споделя и майката на Рейн Барбара Картланд, която е натрупала милиони, разбирайки предимството на сладката лъжа пред суровата истина: едното възпламенява фантазията, докато другото разбива сърцето. Тя

приема негласното споразумение между кралските особи и простосмъртните: те се правят на по-висши същества, а ние се преструваме, че им вярваме. Така че осемдесетгодишната писателка се облича в розов пух от марабу и вика в дома си един репортер, за да потвърди невинността на Даяна. Дава интервюто в леглото си, заобиколена от пет пудела с каишки от изкуствени диаманти.

„Принц Чарлс трябва да се ожени за невинна млада жена — казва Барбара Картланд. — Не мисля, че Даяна някога е имала приятел. Тя е непоковарена като героините ми. Това е прекрасно. Направо идеално.“

Рейн съзнава, че е необходимо нещо повече от страстните твърдения на майка ѝ. Съветва се с адвокат, тъй като е разтревожена и от слуховете, че в пресата могат да се появят голи снимки на Даяна. „Особено се страхуваше от «Прайвит ай» по думите на адвоката. Рейн си спомнила как Даяна се кикотела по телефона с приятелки за някакви снимки, направени ѝ край швейцарски басейн, където свалила банския си костюм. Адвокатът успокоява Рейн, че може да се издейства съдебно разпореждане, забраняващо публикуването на подобни фотографии. След това я съветва да се обърне към някой аристократ, който публично да потвърди доброто име на Даяна. Така че Рейн се свързва с вуйчо ѝ лорд Фърмой и го моли да защити семейната чест. Страдащият от маниакална депресия благородник, който четири години по-късно ще извърши самоубийство, с готовност се съгласява да даде изявление в пресата.“

„Мога да ви уверя, че Даяна никога не е имала любовник — казва той пред един репортер. — Невинността се котира на висока цена в момента, когато се обсъжда вероятната кралска невеста на принц Чарлс. След една-две от неотдавнашните му приятелки този факт не ме учудва. Доколкото ми е известно, Даяна никога не е била свързана по такъв начин с когото и да било. Това е хубаво.“

„Така важното целомъдрие е непокътнато“, заявява „Нюзуик“. Репортажите за любовната история се нажежават, докато усърдните репортери следват Уелския принц навсякъде и го тормозят с въпроси за намеренията му. През януари 1981 година кралското семейство има усещането, че е под домашен арест в Сандрингам заради струпалите се отпред журналисти и фотографии.

„Прилича на дяволско бдение“, казва принц Филип на помощника си, поглеждайки през прозореца.

Кралицата се оплаква, че не може да отиде да язди, без подир нея да се втурне „цялата сган от репортери“.

„Една сутрин Нейно величество се държа като рибарка и, с извинение, ми рече да «си го начукам» — споделя Джеймс Уитакър, който си спомня инцидента в Сандрингам, сякаш е било вчера. — Тогава написах, че кралицата е казала: «Махайте се. Не можете ли да ни оставите на мира?» Но тя беше далеч по-категорична.

Бях с двама фотографи, когато излезе от конюшната, яхнала един от кралските коне. Отиде дотам с кола, за да избегне представителите на пресата, и после се появи на коня си, ала ние бяхме достатъчно близо, за да се доберем до нея. Бяхме трима: фотографите Лес Уилсън и Джими Грей и аз. Кралицата се втурна в галоп към нас, погледна право към мен и изсъска: «Разкарай се, шиб...» Отдръпнах се, преди да успее да довърши изречението.“

„Мадам — рекох, — готвя се да направя тъкмо това. Да се махна.“ Хукнах и извиках през рамо на двамата фотографи да действат. Единият замръзна, другият отстъпи назад. „Ако си мислиш, че ще отклоня шибаната кралица от шибания ѝ път, за да ѝ направя шибана снимка — каза той, — значи си шибан откачен. И също побягна. Никой от нас не беше достатъчно смел, за да отрази сцената.“

Когато по-късно същия ден репортерите се обръщат към принц Филип, за да му честитят Новата година, той е не по-малко вулгарен. „Майната ви“, изръмжава. Навежда глава и минава стремглаво през групата репортери, продължавайки да ги псува.

Една журналистка от „Сън“ казва, че ловната група, включваща Филип и принц Чарлс, обсипала колата ѝ със сачми. А един фотограф на „Дейли мирър“ бил посъветван от шестнадесетгодишния принц Едуард да се махне от общественото шосе близо до семейното имение. „Аз не бих стоял тук — рекъл му принцът. — Може да ви застрелят.“

Чарлс е разгневен от преследването и при среща с репортери му е много трудно да се държи любезно. „Мога ли да се възползвам от възможността да пожелаая на всички ви щастлива Нова година — процежда през зъби, — а за издателите ви дано да е особено гадна.“

Даяна пристига няколко дни по-късно и предизвиква вълнение сред фотографите, които блокират входовете на Сандрингам, опитвайки се да направят снимки. С изчерпано търпение кралицата заявява на сина си: „Идеята тази връзка да продължи още една година е

неприемлива от всяка гледна точка.“ Принц Филип е по-ясен. Той казва на малодушния си син, че трябва да вземе решение, независимо какво ще бъде то, преди да е съсипал репутацията на Даяна.

Филип, винаги по-внимателният от двамата родители, наблюдава жените, с които Чарлс се среща. Не одобрява слабостта на сина си към тъмни жени и се прави, че не забелязва връзката му с един от моделите за плакат на „ПентХаус“. Знае за историята му с Камила Паркър Боулс и го предупреждава, че подобна незаконна авантюра може да застраши монархията. Подтиквайки го към брак, той е загрижен за жената, която Чарлс би избрал за съпруга, защото която и да е тя, представлява бъдещето на Фирмата. Филип е инвестирал живота си в монархията и възнамерява да брани своето вложение. След като Чарлс навършва тридесет години^[12], баща му става особено бдителен и не се колебае да отсъди коя е подходяща и коя — не. Докато се среща със Сабрина Гинъс от занимаващия се с банково дело клон на една пивоварска фамилия, Чарлс я кани на парти у приятели на кралското семейство. Пресата научава, което предизвиква порой от предположения за новата жена в живота на Чарлс. „Той отново ли е влюбен?“, гласи едно заглавие. Това толкова разгневява Филип, че той се обажда на домакините и им нарежда да оттеглят поканата си към младата жена. За да бъде сигурен, че ще го сторят, споменава, че ще пристигне към пет часа следобед същия ден.

Покрусени, приятелите постъпват както им е наредено и съобщават на мис Гинъс, че „ще е добре да си тръгне“ навреме, „за да избегне неудобството“ при посещението на принц Филип.

Той обаче пристига по-рано и среща младата жена тъкмо когато тя е на вратата. Нарежда ѝ да го последва в дневната. Няма нито престорени любезности, нито дори бегло „добър ден“. Неумолим като гилотина, Филип ѝ заповядва да изчезне от живота на сина му. Заявява ѝ, че не желае повече да вижда името ѝ, свързано с това на принц Чарлс. Накрая направо я приканва да се измита от къщата. Тя побягва, обляна в сълзи.

Филип разговаря със сина си по същия груб начин за брака с Даяна Спенсър. Не го насилва да се ожени за нея, а просто да вземе решение. „Приключи с това, Чарлс“, казва му той.

„Разликата между бащата и сина — обяснява един от секретарите на кралицата — е, че Чарлс е колеблив, а Филип хваща бика за рогата.“

Чарлс прекарва следващите четири седмици, измъчвайки се над дилемата дали да се ожени за Даяна, или не. Излива „объркаността и тревогата си“ в своя дневник и се съветва с любовницата си Камила Паркър Боулс. Тя му казва, че би одобрила подобна стъпка, и описва Даяна пред приятели като „мишка“. В писмо до свой приятел Чарлс споделя: „Цялата работа е, че трябва да се хвърля в нещо непознато, и тази мисъл непрекъснато ме тревожи, но предполагам, че в крайна сметка това ще се окаже правилното решение... Всичко изглежда толкова нелепо, защото на мен наистина много ми се иска да направя онова, което ще бъде добро за тази страна и за семейството ми — ала понякога се ужасявам от възможността да се обвържа с обещание, за което после бих могъл да съжалявам.“ Години по-късно обвинява баща си, че го е принудил да се реши на брак, който той е приел неохотно.

И все пак въпреки съмненията си на 6 февруари 1981 година Чарлс прави предложението в апартамента си на третия етаж на Бъкингамския дворец по време на вечерята за двама. Даяна приема с готовност и той се извинява, че няма пръстен, който да ѝ подари. Няколко дни по-късно се свързва с „Гарардс“, кралските бижутери, които пристигат с няколко черни кадифени подноса, отрупани с пръстени. Даяна се спира на шесткаратов сапфир, обточен с осемнадесет диаманта. Цена: 50 000 долара. „Очите на кралицата се ококориха, когато избрах най-големия — казва тя през смях, — но на мен ми харесва.“

Годежът на Уелския принц с лейди Даяна Спенсър е официално обявен на 24 февруари 1981 година. „Не бих могъл да се обвържа с жена, която английският народ не би харесал“, заявява Чарлс. По-голямата част от страната се присъединява към радостта на кралското семейство. Но майката на Даяна Франсис Шанд Кид се бои за дъщеря си.

„Плаках в продължение на шест седмици — признава тя пред свой роднина. — Имах ужасни предчувствия за онова, което ще се случи с Даяна, когато се омъжи в това семейство.“

[1] Макар и отношенията между кралицата и Маунтбатън винаги да са били топли, една тема става причина да охладнеят: Япония. През 1971 година Нейно величество кани император Хирохито в Англия на официално посещение. И връща на седемдесет и четири годишния

Микадо Ордена на Жартиерата, отнет му, след като японските въоръжени сили атакуват съюзниците през 1941-ва. Визитата му вбесява Маунтбатън. Той се разгневява още повече през 1975-а, когато кралицата отива на държавно посещение в Япония. „Трябваше да изчакаш, докато умра“, казва ѝ той. Маунтбатън, който се е сражавал с японците повече от три години и е бил върховен главнокомандващ на съюзническите сили за Югоизточна Азия, никога не прощава на Япония бруталността ѝ през войната. Но кралицата изтъква, че е минало много време, откакто враждата е отмряла, и че според нея има нужда от помирение. „Сега императорът е стар човек, Дики“, изтъква тя. Маунтбатън изсумтява: „Той е изкуфял, невеж, дърт фашист“. — Б.а. ↑

[2] Американска философска школа, повлияна от идеята на Кант за априорното познание. — Б.пр. ↑

[3] Непреводима игра на думи. На английски rain (дъжд) и името Raine се произнасят еднакво. — Б.пр. ↑

[4] Съпругът на Рейн Джералд Дартмът подава молба за развод на 29 май 1976 година и заплашва да посочи Джони Спенсър като причина за разпадането на брака. Когато Рейн признава прелюбодеянието си, съпругът ѝ маха името на Спенсър от официалните документи и го цитира само като „мъжа, срещу когото обвиненията не са доказани“. — Б.а. ↑

[5] При пътуване до Ню Йорк през 1980 година Рейн поправя един американски журналист, който я нарича графинята на Спенсър. Обяснява, че тя носи титлата на съпруга си, а той е граф Спенсър, не граф на Спенсър. Добавя, че графовете, чиито имена са част от титлата, са по-издигнати в социално отношение от онези, чиито титли включват географски названия. — Б.а. ↑

[6] Болезнена липса на апетит. — Б.пр. ↑

[7] Непреводима игра на думи — на англ. колебая се е dither, а във въпросното заглавие думата е изписана Dither. — Б.пр. ↑

[8] През март 1980-а „Прайвит ай“ публикува статия за Андрю Паркър Боулс, изпълняващ своята мисия без съпругата си, която предпочела да остане в Англия: „Андрю, тридесет и девет годишен, е женен за бившата (?) възлюблена на принц Чарлс Камила Шанд и ако открия кралския астън мартин пред дома на Паркър Боулс, докато галантният полковник изпълнява дълга си откъд океана, ще съм наясно какъв е моят дълг.“ На следващия месец „Дейли мейл“ съобщава, че

принц Чарлс ще присъства в Зимбабве на празненствата по случай обявяването на независимостта. Официалната му придружителка е „неговата любов, мисис Камила Паркър Боулс“. Добавяйки, че Андрю Паркър Боулс ще си бъде в Англия по това време, репортерът завършва: „Служителите на Бъкингхамския дворец винаги са били доволни да виждат Чарлс в компанията на щастливо омъжени жени, защото подобни гледки не могат да предизвикат слухове.“ — Б.а. ↑

[9] Един от най-крупните собственици на съвременния информационен мултимедиен пазар. — Б.пр. ↑

[10] Улица в Лондон, на която са разположени редакциите на много от вестниците. — Б.пр. ↑

[11] Героиня на Шекспир от „Венецианския търговец“. — Б.пр. ↑

[12] На никой друг Уелски принц след Чарлс II от триста години насам не му е било необходимо толкова време, за да реши за кого да се ожени. Само двама други — Джеймс Стюарт и Хенри V, дори от по-стари времена — са били все още неженени на тридесет години. — Б.а.

↑

В това представление наградата за най-добра поддържаща роля трябва да се присъди на роклята на лейди Даяна Спенсър — дръзка, черна, без презрамки.

Когато се появява така оскъдно облечена в Лъндън Голдсмит Хол през 1981 година, и тя, и роклята ѝ предизвикват ахване. Това е първата ѝ публична поява с принц Чарлс след годежа и пресата се нахвърля върху тях като кондор върху мърша. Бляскат светкавици и ги обграждат хидроглави микрофони.

Докато двойката върви към Кралската опера, коментаторът на Би Би Си заеква, опитвайки се да опише главозамайващата рокля. Запъва се на думата „деколте“ и се мъчи да не гледа към цепката между гърдите на Даяна. С извираща от дълбоко изрязаната рокля плът тя се усмихва срамежливо. Зад камерата хората от Би Би Си си шептят: „Ето една гръд, достойна да покори нацията.“ Американски репортер подсвирва тихо и цитира думите на Реймънд Чандлър от „Сбогом, красавице“: „Беше блондинка. Блондинка, способна да накара епископ да пробие дупка в стъклопис.“

Даяна внимателно е избрала тоалета си за вечерта. Черната дреха от тафта, продаваща се за 1000 долара, ѝ е предоставена от дизайнерите Дейвид и Елизабет Емануел, които шият сватбената ѝ рокля. Тя им е казала, че трябва да изглежда „убийствено красива“, защото на бенефиса ще се срещне с любимата си кинозвезда Грейс Кели и по-късно ще вечеря с нея в Бъкингамския дворец. Даяна не съзнава, че Нейна светлост вероятно е поканена в двореца само защото участва в благотворителното представление.

Кралицата на Англия продължава да възприема принцесата на Монако като холивудско момиче, омъжило се за позьор от малко княжество. Нейно величество не се трогва от ентусиазма на съпруга си, принц Филип, по отношение на красивата руса американка, която е била любимка и на лорд Маунтбатън. Когато Грейс Кели се омъжва за принц Рение през 1956 година, Елизабет отказва да присъства на

сватбата им. „Твърде много кинозвезди“, са думите ѝ. Що се отнася до нея, тя не смята хората като Рение за кралски особи, макар той да е на трона най-дълго^[1] от всички короновани глави в Европа.

„Нейно величество може да бъде доста тесногръда, когато става дума за подобни неща — споделя една от придворните ѝ дами. — Твърде много бижута, кожени палта и бързи коли. Новобогаташи, нали разбирате. Принц Филип обаче не мисли по същия начин, особено ако съпругата е хубава.“

Даяна също е очарована от бившата кинозвезда и седи като омагьосана, докато тя рецитира поезия по време на бенефиса. След едночасовия рецитал Даяна влиза на приема за пресата, търкайки хълбока си. Някой я пита дали не си е ударила гърба.

„Не, съвсем не — отвръща весело тя. — Просто усещам иглички на дупето си от това, че седях неподвижна толкова дълго.“

Спонтанността ѝ очарова всички. „Беше просто пленителна“ — казва британската журналистка Виктория Мадър. — Толкова свежа и очарователна. На онзи прием разля малко червено вино върху ръкавиците си, вдигна ръце, за да видим петното, и се засмя. „Оп-па — рече тя. — Май ще трябва да отскоча до «Скечли» (лондонска фирма за химическо чистене).“

Секунди по-късно Даяна показва годежния си пръстен и предлага на една възхитена жена да го пробва. „Но ще трябва да ми го върнете — шегува се тя. — Иначе няма да познаят коя съм.“

Жената се прехласва, съзерцавайки пръстена на ръката си. „О! — възкликва. — Прекрасен е. Никога не съм виждала такъв голям камък.“

„Знам — отвръща Даяна. — Онзи ден дори си одрасках носа с него. Толкова е голям — имам предвид камъка.“

Питат я как се чувства сега, след като се е преместила от Кларънс Хаус в Бъкингамския дворец. „Не е зле — изчуруликва тя. — Но има твърде много официални вечери. Пффф.“

Един млад мъж пристъпва напред. „Мога ли да целуна ръката на моята бъдеща кралица?“

Даяна се усмихва свенливо и накланя глава настрани. „Да, можете“, отвръща и му протяга ръката си.

Младежът целува леко китката ѝ и всички ръкопляскат. Той се изчервява от удоволствие.

„Ще има да си спомняте за това цял живот“, подхвърля шеговито Даяна.

Доволни репортери се тълпят, а операторите разбутват гостите, за да се доберат до нея. Принц Чарлс се насочва да поздрави някого, очаквайки представителите на медиите да го последват, но те са завладени от Даяна. Смутена от суматохата, която предизвиква, тя се извинява и изчезва в дамската тоалетна с Грейс Кели. Бъдещата принцеса споделя притеснението си от непрестанния интерес на журналистите и пита Нейна светлост как тя се справя с това. Кинозвездата, станала принцеса, успокоява тийнейджърката, която ще се превърне в кралска кинозвезда. Принцеса Грейс, привикнала към нежеланото внимание от страна на пресата, съветва Даяна да гледа на него като на времето. „Ще стане още по-лошо“, предупреждава я тя с топла усмивка.

И предсказанието ѝ се сбъдва — още на следващия ден. Вестниците са пълни със задъхани описания на Даяна и роклята ѝ, съпроводени от красноречиви снимки и двусмислени заглавия. „Лейди Ди прави решителната крачка“, крещи първата страница на „Мирър“. „Ди провокаторката“, възкликва „Сън“. „Скромната Ди шокира“, съобщава „Дейли експрес“. Дори консервативните издания забелязват роклята, която изглежда твърде екстравагантна за скромната учителка в детска градина. „Скромната Ди е погребана“, е текстът под снимката в „Таймс“.

Даяна е озадачена. „Не разбирам защо всички вдигат толкова шум — шегува се тя пред камериера на принца. — Бих носила подобна рокля така или иначе.“

Камериерът свежда поглед. „Е, определено привлече вниманието на всички“, отбелязва неодобрително. Уволнен е един месец след сватбата.

Репортерката на „Дейли експрес“ хвали решението на Даяна да избере рокля без презрамки. „Нейната «отнесена от вихъра» рокля... изисква смелост и нещо много повече, за да се задържи върху тялото ѝ — пише Джийн Рук. — Но Ди трябва да се научи да обръща внимание на уловените от телевизионните камери тлъстинки, които прилепналите бодита открояват под мишниците на момичетата.“

Даяна се свива от ужас, докато чете отзивите за „надарената си фигура“ и „цъфтящата си физика“. Изпищява, когато вижда

телевизионния материал.

„Изглеждам отвратително дебела — простенва тя. — Дебела като крава. Не мога да го понеса.“

Чарлс, който не е забравил колко му е било неприятно, когато съучениците му са го наричали Шишко, я подкача. Фанатично решен да запази фигурата си елегантна, той спортува като маниак и се храни като монах. При пътуванията си носи пакетчета с пшеничен зародиш, ленено семе и сушени сини сливи. У дома вечерята му се състои от две резенчета сушена риба или омлет с гъби, но без жълтък, зелена салата и пиене от изстискан лимон и английска сол, което Даяна обявява за „отвратително“. Чарлс казва, че сместа му е необходима, за да „регулира дейността на червата“. Укорява я за слабостта ѝ към сладкишите и я нарича пухкавелка. Докато тя страда заради снимките си във вестниците, той не престава да я закача. „Никакви пудинги вече за теб“, казва ѝ. Подхвърлил е забележката между другото, без да съзнава, че това ще я тласне към булимия^[2]. Но след като се вижда по телевизията, Даяна толкова се разстройва, че скоро започва да се тъпче и да повръща.

Проблемите с храненето се коренят в разбития брак на родителите ѝ, довел най-голямата ѝ сестра Сара до анорексия. Младата жена гладува, докато не достига ужасяващото тегло на дете и семейството ѝ не я принуждава да потърси помощ. Даяна също реагира на страховете си, като тайно започва да гладува. След това обаче отстъпва пред глада и изяжда по няколко купички зърнени варива със захар и гъста сметана от Грънзи^[3]. Поглъща цели пликчета с меки желирани бонбони, последвани от ванилови сладки с бяла глазура, които след това бързо повръща.

Даяна се премества в Бъкингамския дворец няколко месеца преди сватбата, за да свикне с начина на живот в кралското семейство, и когато Чарлс пътува, се храни сама. Повечето пъти ѝ сервират в стаята ѝ. В началото оставя подносите недокоснати и това разтревожва готвача, който смята, че не успява да ѝ угоди. След като започва да я пита за причината, тя изхвърля храната в тоалетната.

„Задигнала толкова много кутии с бисквити «Келогс» от килера — разказва кралският репортер Рос Бенсън, — че един от лакеите бил обвинен в кражба и едва не загубил работата си. Тогава Даяна признала, че тя е виновна за липсите.“

Отначало никой не ѝ вярва. Персоналът не е готов да приеме, че бъдещата кралица е лакомница, която редовно се тъпче и повръща. „Да си представим лейди Даяна, надвесена над порцелановата чиния — не, не, не — заявява потръпвайки, член на кралското домакинство. — Това беше немислимо за нас.“ Служителите отказват да видят каквито и да било мрачни краски зад слънчевата фасада. „Нямате представа колко сладка изглеждаше — външно — казва една от дворцовите камериерки. — Няколкото избухвания отдадохме на предсватбената треска и с всички сили се стараехме да ѝ бъдем полезни.“ Персоналът не допуска, че Даяна поглъща липсващата храна. Даже след като си признава, смятат, че просто защитава лакея, когото и по-рано са подозирали за дребни кражби. Не приемат случващото се, докато камериерката почистваща апартамента ѝ не съобщава, че е открила следи от повръщане в банята. Дори и тогава повечето от служителите не вярват.

Когато започва да слабее, Даяна ускорява гибелния цикъл на тъпчене и повръщане, достигайки до честота пет пъти на ден. В разстояние на три месеца е отслабнала с девет килограма. Чарлс не си дава сметка за проблема, защото много често не я вижда по цял ден.

През пролетта на 1981 година в продължение на пет седмици той пътува във връзка с поети по-рано ангажименти; прави обиколки из Съединените щати, Нова Зеландия и Австралия, където проучва възможностите за истинска работа. От известно време кралицата и съпругът ѝ се тревожат от факта, че Чарлс се хвърля безцелно от една кауза към друга. „Той не довежда нищо докрай“, оплаква се Филип, който някога е обвинявал жена си, че е нехайна майка. По време на вечерно парти, на което присъства и един американец, кимва към кралицата и нарича Чарлс „твоят син“. И двамата се отчайват всеки път, когато той говори страстно за безработните, бездомните или бедните. Особено Единбургският херцог, който се дразни от загрижеността му за унижените и онеправданите. „Кърши ръце като някоя старица — коментира Филип след една от речите на Чарлс. — Защо не остави мировата скръб на викариите?“ Той предупреждава сина си да не се бърка в политиката и да не обсъжда „свещени крави“, като Англиканската църква и Министерството на здравеопазването. Казва му, че единствената институция, която може да бъде обиждана, е пресата — „Аз самият съм го правил с удоволствие“, заявява Филип,

— никоя друга. Чарлс пренебрегва съвета на баща си. Той се дразни, че го приемат като фигурант. Исква да гледат на него по-сериозно, а не като на облечен в златоткани дрехи и махащ за поздрав търговец. „Не ме бива за панаирджийска маймуна“, казва той. Баща му не е съгласен. Смята, че е идеален за ролята си.

Като студент Чарлс е бил в Австралия на разменни начала, затова възприема идеята на майка си да работи там след сватбата. Възнамерява да се преместят с Даяна в столицата Канбера и той да стане генерал-губернатор. Заплатата е по-висока от тази на министър-председателя, но постът не му предоставя голяма власт, освен като главнокомандващ на въоръжените сили. Според австралийската конституция би имал правото да свиква и да разпуска парламента и това би го натоварило с отговорност, а кралицата смята, че синът ѝ има нужда от подобно нещо. Обсъдила е назначението с министър-председателката си Маргарет Тачър, която от своя страна през 1981 година се консултира по този въпрос с външното министерство; след това докладва на кралицата, че на Чарлс се дава разрешението да „проучи неофициално възможностите“ по време на следващото си посещение в Австралия. Но при тази визита той решава, че ако му предложат поста, ще трябва да откаже, тъй като австралийският министър-председател бил твърде сериозен.

„Лошото е, че няма никакво чувство за хумор — казва Чарлс на Даяна по телефона от Австралия — разговор, който тайно е записан. — Ужасно е досаден. Правя неимоверни усилия да бъда забавен, а той през цялото време само ме гледа втрещено.“

Това е един от записаните пет телефонни разговора на Чарлс с годеницата и майка му. Записите, направени от австралийската телефонна компания под давление на антибритански настроени републиканци, са предоставени на един британски репортер на свободна практика, който се опитва да ги продаде в Англия. Тъй като се страхуват от по-нататъшно обтягане на отношенията с Австралия, която от известно време заплашва да излезе от Британската общност, придворните действат светкавично. Обаждат се на адвокатите на кралицата и те заявяват, че записите не са автентични^[4]. Кралският съд приема заключението и издава разпореждане, забраняващо огласяването им в Англия. След това кралските адвокати се опитват да издействат подобна забрана и за Западна Германия, но се оказва, че са

закъснели: в списание „Ди актуеле“ вече са се появили откъси, които после са преведени от немски на английски и са публикувани в „Айриш индипендънт“.

В един от въпросните разговори Даяна споменава за сватбената подготовка и се оплаква от поведението на мащехата си Рейн пред телевизията. Застанала до щастливо усмихнатия си съпруг, графиня Спенсър изобщо не му дава думата. Граф Спенсър, който така и не се възстановява напълно от удара, се усмихва добродушно.

„Накарала е татко да подписва снимки и да ги продава в магазина за сувенири — казва Даяна. — Толкова е унижително.“ Добавя, че мащехата ѝ развежда посетителите из имението срещу заплащане. В цената от 2,50 долара се включва чай с „ужасната розова дама“, както Даяна сега нарича Барбара Картланд. „Сватбата — отбелязва тя — ще бъде пълна катастрофа, ако Рейн продължава в този дух.“

„Не се безпокой толкова много за това“ — успокоява я Чарлс. „Едуард (Адийн) може да организира всичко, когато се върнем. Ще видиш, че кралицата ще съумее да даде необходимите нареждания така, че да няма възражения.“

„Да, знам — отвърща Даяна. — Ала нима не ще имам думата за собствената си сватба?“

„Как не, но позволи на майка ти да те съветва.“

„Добре, обещавам — съгласява се Даяна. — Наистина не искам да се оплаквам, Чарлс, наистина. Утре ще обсъдя всичко с мама. Тя има много добър усет за подобни работи. Толкова е разумна.“

Списание „Спектейтър“ вече е призовало майката на Даяна да поеме нещата в свои ръце. След телевизионното интервю на Рейн консервативното издание пледира: „Елате си у дома, мисис Шанд Кид, вашата страна има нужда от вас.“ В уводна статия, насочена срещу участието на Рейн Спенсър и Барбара Картланд в кралската сватба, Александър Ченсълър пише: „Ако е необходим специален декрет на парламента, то нека го приемат. Защото ще бъде повече от нечестно към всички, ако на тези две абсурдно театрални дами им бъде позволено да превърнат националния празник в пантомима.“

Даяна няма как да отстрани мащехата си от сватбата, но е непреклонна по отношение на майка ѝ. „Тя зачерта Барбара Картланд от списъка на гостите“, казва бивш помощник на принц Чарлс, който се опитал да се застъпи за нея. Шест месеца по-късно бива уволнен.

„Беше толкова жестоко спрямо Барбара“ — споделя той. — „Тя беше съкрушена, наистина се почувства дълбоко наранена, но не можехме да направим нищо.“ Даяна настоява да не бъде допусната до катедралата „Сейнт Пол“ и кралицата не възразява. „Барбара се чувства толкова унижена, че иска да замине в чужбина за деня на сватбата, но синовете ѝ я разколебават, понеже така би изглеждало, сякаш е прогонена.“

За да запази достойнството си, Барбара Картланд устройва парти за доброволците от групата за спешна медицинска помощ на „Сейнт Джон“. Изоставяйки обичайния си костюм от щраусови пера, тя облича шитата по поръчка кафява униформа на Ордена на Сейнт Джон и се появява по телевизията в предаване за организацията. Изтъква, че доброволците от „Сейнт Джон“ са се посветили на каузата да „отвърщат по християнски на проблемите в този тревожен и материалистичен свят“.

По това време дори духовниците гледат да забогатеят от кралската сватба. Архиепископът на Кентърбъри разкрива пред медиите подробности от частния си разговор с Чарлс и Даяна^[5]. А трите хора в катедралата „Сейнт Пол“ вземат по 1200 долара всеки за 250 хористи. В сравнение с всичко това Барбара Картланд изглежда направо великодушна.

В един от разговорите с Чарлс, докато той е в Австралия, Даяна признава, че се чувства смазана от необходимостта да научи толкова много неща за толкова кратко време. „Ужасно се вълнувам и това ми пречи да се концентрирам — споделя тя. — Липсваш ми.“

„И ти ми липсваш — отвръща той и добавя, че закъснява за парти, но домакините му ще трябва да почакаат. — Цял ден изпълнявах дълга си, но сега разговарям с годеницата си, която много обичам.“ Разказва ѝ за „двойничките на Ди“, които са го посрещнали на летището в Австралия. „Но не са толкова хубави като истинската“, добавя той. Тя се смее. Чарлс се оплаква от пресата.

„През цялото пътуване един тип, изглежда, нямаше какво друго да прави, освен да се опитва да заснеме плешивината на темето ми.“

Даяна подхвърля закачливо. „Не знаех, че имаш плешивина.“

„Страшно е глупаво. Върша толкова неща, а единственото, което ги интересува, са тези нелепи подробности.“

„Мисля, че е много забавно.“

„Да. Като деца ужасно се забавлявахме, гледайки как баща ни се опитва да прикрие плешивината си.“

„О, наистина се надявам твоята да не е толкова голяма колкото неговата — отвръща тя. — Във всеки случай, изглежда, ти се веселиш много повече от мен.“

Това е единственото оплакване на Даяна от кралското ѝ обучение. Пред Чарлс се преструва, че обожават кралицата-майка, но пред приятели споделя, че е била „буквално пренебрегвана“ през няколкото дни, в които е живяла с нея в Кларънс Хаус. След преместването си в Бъкингамския дворец получава малък кабинет до този на Оливър Еверет, помощника на личния секретар на Чарлс. Еверет е развеселен, когато Даяна нахълтва за първи път в кабинета му със слушалки на главата и спортен клин. Скоро научава, че седмичният ѝ урок по танци е с предимство пред всички останали дейности и че тя обожават рокендрола. „Всъщност исках да бъда танцьорка — признава Даяна, — но доста надраснах допустимата височина.“ Гледа телевизия денонощно и е страстна почитателка на сапунените опери. Придворният започва да обучава Даяна за ролята на принцеса, запознавайки я с кралските ѝ ангажменти, които са средно по 170 на година и включват Аскот, тържественото посрещане на знамето, Бадминтонските конни състезания, откриването на парламента, изложението на цветя в Челси, Уимбълдън, градински партита, регатата в Кауз, болнични и други благотворителни изяви и всичко, свързано с войските.

Придворната дама на кралицата Сюзан Хъси, помага на Еверет да преведе бъдещата принцеса през лабиринта от кралски правила: носи шапки на обществени места и се обличай в ярки цветове, за да се отличава; махай с ръка от лакътя, не от китката; никога не ползвай обществени тоалетни. „Най-ужасното нещо в това да си принцеса — споделя Даяна години по-късно — е да ти се допишка.“

Еверет среща първата непредвидена спънка, когато препоръчва курс на обучение и ѝ дава да прочете няколко исторически книги във връзка с бъдещата ѝ роля като Уелска принцеса. Бореца се с булимията и тъгуваща за Чарлс, тя отказва. След като флигел-адютантът излязъл от стаята, хвърлила книгите на пода, както доверява по-късно на един приятел. „Ако си мисли, че ще чета това — рекла тя, — много е сбъркал.“

Изтощена от загубата на тегло, Даяна често рухва от напрежението при подготовката на една от най-внушителните церемонии в английската история. „Струва ми се, че вече напълно осъзнавам значението на всичко това — споделя тя пред един репортер, — и се чувствам все по-уплашена.“ Избухва в сълзи пред фотографите на един мач по поло и се налага майка ѝ да я отведе. „Дойде ѝ малко много“, обяснява принц Чарлс на пресата. Пред приятели обаче не скрива, че е разтревожен. „Чудя се дали ще е в състояние да се справи с напрежението.“

Страстна тенисистка, Даяна присъства на финалите в Уимбълдън, но напуска кралската ложа, преди знаменитият американски състезател Джон Макенроу да победи. Той се разправя, ругае и проклина съдията. „Винаги съм бил онеправдаван от шибаните съдии в тази страна“, изръмжава.

„Сега сватбата е немислима — казва телевизионният коментатор, наблюдавайки внезапното оттегляне на бъдещата принцеса. — Ушите на лейди Даяна вече не са девствени.“

В чайната зала долу тя среща шампионката на Уимбълдън при жените Крис Евърт, която я пита защо принц Чарлс не е с нея.

„Не го свърта на едно място — отвръща Даяна. — Той е като голямо бебе. Но се надявам някой ден да го укротя дотолкова, че да ми е приятно.“

Тя споделя пред тенис звездата, че е нервна заради предстоящата сватба. „Аз я уверих, че бракът е страхотно нещо и че няма от какво да се тревожи — казва Евърт, тогава омъжена за английската тенис звезда Джон Лойд, с когото по-късно се развежда. — Посъветвах я да се отпусне и да мисли за други неща.“

Хората, които работят за принц Чарлс, също се опитват да я ободрят и да ѝ помогнат да приеме спокойно бъдещите си отговорности. Показват ѝ дневните и месечните календари с ангажиментите и ѝ разясняват разписанието на пътуванията, които се планират шест месеца предварително. Голямата ѝ тревога обаче са връзките на Чарлс с други жени. Приближените му не знаят как да се справят с настоящите ѝ лични въпроси. „Попитах Чарлс дали още е влюбен в Камила Паркър Боулс — споделя Даяна с Франсис Корниш, — а той не ми даде ясен отговор. Как трябва да постъпя?“ Помощникът на личния му секретар свежда поглед и променя темата.

Няколко дни по-късно Майкъл Колбърн, личен помощник на Чарлс, е подложен на по-тежко изпитание. Даяна намира на бюрото му гривна, която Колбърн е поръчал от името на Уелския принц като прощален подарък за любовницата му. Върху златния накит с камък лапис лазули са изгравирани инициалите П.П. (предана помощничка). Даяна притиска Колбърн и настоява да ѝ каже за кого е предназначен. „Знам, че е за Камила — заявява му тя. — Така че защо го криеш? Какво означава това? Защо го прави Чарлс?“ Колбърн неохотно смотолева, че е поръчал гривната, но отказва да отговаря на други въпроси. Той също загубва работата си малко след сватбата.

Даяна изтръгва от Чарлс признанието, че бижутото от „Асприс“ е за Камила Паркър Боулс. Той казва, че е възнамерявал да ѝ го даде лично, за да се сбогуват. Твърди, че прощалният подарък щял да сложи край на връзката им. Даяна не му вярва. Скарват се и тя напуска кабинета му, обляна в сълзи. По-късно споделя пред сестрите си, че не желае да се обвърже с мъж, който все още обича любовницата си. „Нямаш късмет, Дъч — подхвърля сестра ѝ Сара, използвайки семейния прякор на Даяна. — Образът ти вече е отпечатан върху салфетките за чай, така че е много късно да се отказваш.“ От седмици феминистките носят значки, които я предупреждават: „Не го прави, Ди!“

На следващия ден Даяна си отмъщава, като зачертава името на Камила от списъка на гостите за сватбената закуска. Заличава името и на лейди Дейл (Канга) Трайън. Не може да ги отстрани от сватбата, но настоява да не бъдат допуснати на закуската. Чарлс, който е израснал, наблюдавайки как баща му сменя любовниците си като носни кърпички, решава да не разисква темата с докачливата си годеница. Казва на своя личен секретар, че не разбира внезапните сръдни и лоши настроения на Даяна, а пристъпите ѝ на плач го изнервят. Споделя също, че е разтревожен от съобщението на един от адютантите си за това как седяла часове наред свита в стола, опряла глава на коленете си, напълно безутешна. Чарлс изтъква, че смята подобно поведение за неразумно и неуместно. Личният му секретар го отдава на предсватбена нервност.

Чарлс, който винаги е бил колеблив, започва да се съмнява в правилността на решението да се ожени за Даяна. Посещава сестра си в Гетком Парк и ѝ доверява съмненията си. Принцеса Ан, която след

месец очаква раждането на второто си дете, не е в настроение да слуша изповедите на брат си и лекомислено го нарича страхливец. „Чарлс — заявява му тя, — ще трябва да изсърбаш попарата, която си надробил.“ Повтаря му съвета на кралица Виктория към дъщеря ѝ как да се справя с любовта: „Просто затвори очи и мисли за Англия“.

Продължавайки да размишлява над решението си, принцът посещава бившата си любовница Зое Салис в Лондон.

Апартаментът ѝ на Ебъри Стрийт е на няколко ярда от полицейското управление, откъдето един патрул вижда как Чарлс пристига и си тръгва. За да не го познаят, той е нахлупил на челото си сива мека шапка. Няколкото полицаи, които го наблюдават от прозореца, се смеят на кралската маскировка. Един от тях подхвърля: „Прилича на момче с големи уши, което си е сложило боне.“

„По-късно Зое ми каза, че принц Чарлс споделил с нея притесненията и страха си от брака с Даяна — спомня си работещият за «Тайм» Роланд Фламини, — но чувствал, че трябва да следва дълга си.“

Подчинявайки се на благоразумието вместо на страстта, Чарлс посещава Броудландс, където възнамерява да прекара първата част от медения си месец. „Пет дни преди кралската сватба — разказва Джон Берът, клатейки глава, — Чарлс сподели пред мен и лорд Ромзи (внука на Маунтбатън), че Камила е единствената жена, която някога е обичал. Заяви ни: «Никога няма да изпитам към Даяна същото, което изпитвам към Камила.» Лорд Ромзи го увери, че по всяка вероятност чувствата му ще се променят.“

Въпреки че булката страда от булимия, а младоженецът кръшка, външно те са идеалната двойка. Обществеността е очарована от романа им: принцът най-сетне е намерил своята принцеса и след сватбата на 29 юли 1981 година двамата ще живеят щастливо до края на живота си. Абракадабра и фокус-мокус-барба-фокус. Повечето британци имат нужда да повярват в тази вълшебна приказка, за да се откъснат от ужасната реалност на градските безредици, атентатите на ИРА и огромната безработица.

Кралицата разбира какво магическо въздействие може да окаже кралската сватба върху обеднялата страна. Въпреки че безработните са над три милиона, Нейно величество не се колебае да харчи парите на данъкоплатците. Тя усеща, че всеки разход по церемонията (само

гравирани покани струват 10 000 долара) е преграда пред безнадеждността. Колкото и да ненавижда полъха на шоубизнеса и сравненията между кралските особи и знаменитостите, Елизабет поставя едно достойно за Холивуд пищно зрелище, с барабани, тропети и каляски. Продукцията ѝ съчетава романтичността на Висшето общество с магията на Фантазията. В нея има по-добри костюми и повече коне, отколкото в „Бен Хур“^[6]. Кралската сватба, която Нейно величество устройва през 1981 година, донася на британската монархия най-високия рейтинг до този момент, а на британския туризъм — най-внушителните приходи. Кралицата съзнава, че короната и страната ѝ зависят от подобни зрелищни мигове. „Това го правим най-добре“, казва нейният лорд-чембърлейн.

Място на действието е катедралата „Сейнт Пол“, тъй като може да побере повече хора от Уестминстърското абатство. „Радвам се, че ще е там — признава Даяна. — Би било твърде болезнено за мен да се омъжа за Чарлс на същото място, където родителите ми са се свързали за цял живот.“ Избраният от нея сватбен химн набляга на „любовта, която не задава въпроси, любовта, която плаща цената и се принася в жертва пред олтара.“

Кралицата разпраща 2500 покани^[7] до приятели, роднини и държавни глави, плюс коронованите особи на Европа. Испанският крал Хуан Карлос отклонява поканата, когато научава, че младоженците ще се качат на кралската яхта в Гибралтар по време на медения си месец. Испания отдавна протестира срещу британската окупация на малката колония на края на Иберийския полуостров и кралят изтъква, че решението на Англия „Британия“ да чака Чарлс и Даяна именно там е груба дипломатическа грешка. Принц Филип заявява в лицето на Хуан Карлос, че е идиот. „До гуша ни дойде от тази история с Гибралтар — казва той — и ни струва много скъпо при това.“

Президентът на Съединените щати също не се отзовава на поканата на кралицата, но само защото служителите на Белия дом настояват. Те заявяват на Роналд Рейгън, че първото му пътуване в чужбина като президент не бива да бъде заради бляскавия спектакъл на британската монархия. Хората можели да останат с погрешно впечатление. Така че съпругата му заминава без него. „Направо съм луда по принц Чарлс“, казва Нанси Рейгън, която пристига с двадесет и

шест куфара, единадесет кутии за шапки, седемнадесет служители от секретните служби и чифт взети под наем обеци, струващи 880 000 долара.

Американските телевизионни компании също нахлуват в Лондон, наддавайки за цената на прозорците по маршрута на шествието. Пресслужбата на Двореца редовно издава бюлетини за церемонията, които телевизията предава за 750 милиона зрители. Незапознатите с титлите журналисти научават, че лейди Даяна Спенсър скоро ще стане по-високопоставена от всички жени в кралството, с изключение на кралицата и кралицата-майка. Като дъщеря на граф тя е по-нисшестояща от тридесет и осем категории британски жени, имащи титли, по-високи от нейната. Но след брака си ще се издигне до върха на социалната стълбица. Древната титла на Уелска принцеса ѝ дава правото на дълбоки реверанси от страна на всички други жени кралски особи, включително и на зълва ѝ, принцеса Ан и на лелята на съпруга ѝ принцеса Маргарет.

„По-точно казано, такъв е протоколът“ — обяснява икономът на Маргарет, — но не и действителността. Никога няма да видите принцеса Маргарет да прави реверанс на друго, освен на Нейно величество или на майка си. В края на краищата Маргарет е с кралска кръв; а Даяна само се омъжи за кралска особа. Има голяма разлика. А що се отнася до принцеса Ан, е, както каза веднъж баща ѝ: „Ако не пърди и не яде сено, изобщо не я интересува.“

Дворцовата пресслужба огласява официалния статут на лейди Даяна Спенсър. „След сватбата ще бъде известна като Даяна, принцесата на Уелс — казва един от служителите. — Тя не е принцеса Даяна, защото не е родена принцеса, нито е принцесата Даяна, защото само децата на суверена имат право на определителен член след титлите си.“ Американците, които не са наясно с подобни тънкости, я наричат принцеса Ди.

В „Тайм“ британският литературен критик Малкълм Магеридж изразява скептицизъм по отношение на най-грандиозната сватба на века: „Само гадателите, марксистите и Свидетелите на Йехова могат да се ангажират с прогнози дали принц Чарлс и лейди Даяна наистина един ден ще се възкачат на трона като крал и кралица на Англия. През петдесетте години активна журналистическа работа съм видял твърде много катаклизми, за да бъда сигурен в нещо или в някого...

Популярността, колкото и да изглежда непоклонима и всеобхватна, може да се изпари за един следобед, а институции, просъществували векове, да изчезнат за една нощ. Така че не ми остава нищо друго, освен да завърша със: «Бог да благослови принца и принцесата на Уелс.» Петнадесет години по-късно думите на критика изглеждат пророчески.“

Вечерта преди сватбата кралското семейство се събира на балкона на Бъкингамския дворец за най-голямата демонстрация на фойерверки след въздушните нападения през Втората световна война. Британската полиция изчислява, че по тротоарите около катедралата „Сейнт Пол“ са се струпани 175 000 души, за да наблюдават процесията от каляски. Тълпите започват да се оформят още предишния ден, когато аристократите пристигат в двореца за бала, който дава кралицата.

„В онази вечер витаеше усещането за Ватерло — спомня си една титулувана англичанка. — Почти се долавяше миризмата на формалдехид от нафталина. Тогава за последен път сложих тиарата си. Беше невероятно забавно. Вървахме по Мел с диамантите, с изисканите си тоалети, запътили се към едно невероятно величествено събитие, на което всеки искаше да присъства, освен онези, които бяха причината за него.“

След бала Даяна прекарва нощта в Кларънс Хаус. Чарлс — в обятията на своята любовница. Камила Паркър Боулс по-късно доверява на девера си, че е спала с принца в неговия апартамент в двореца. „Тя се успокояваше с мисълта, че притежава сърцето му дори в мига, когато той се жени за Даяна“, казва Ричард Паркър Боулс.

На следващия ден, докато се заклева във вечна вяност, нервната булка разменя реда на първите две имена на младоженеца: Чарлс Филип Артър Джордж става Филип Чарлс Артър Джордж. Въпреки грешката си обаче тя е все така очарователна. „Е — оправдава се по-късно, — при четири имена е трудно човек да се оправи.“ Докато дава обет да сподели с нея всичките си земни блага, младоженецът също е напрегнат. Забравя да спомене думата „земни“. Пророчески пропуск, като се има предвид с какво се разделя петнадесет години по-късно.

Принцесата на Уелс не е готова да отстъпи съпруга си на любовницата му. Даяна е твърдо решена да заздрави брака си, като забременее. Екипира се подходящо за медения си месец със зеления

бански костюм, който Чарлс харесва, шест роби от сатен и дантела и няколко прозрачни нощници. Той взема риболовните си принадлежности и пет научни книги от Лорънс Ван дер Пост, които иска да прочете заедно с жена си. Тя пък снабдява с два романа на Даниел Стийл, макар и да знае, че Чарлс не одобрява подобни книги. „Той не обича да чета глупави романи — казва Даяна, — но аз ги харесвам.“

След години тя попада на психологически очерк за един атентатор, чиито престъпления се приписват на саможивостта му. Математически гений на десетгодишна възраст, за една ваканция той си взема книгата „Пътешествие от събирането до висшата математика“. „Напомня ми за Чарлс по време на медения ни месец“, отбелязва Даяна.

На борда на кралската яхта „Британия“ принцесата очарова екипажа от 256 моряци, особено кухненския персонал, от които иска допълнителни десерти. Край кралските покои служителите ходят по чехли с гумени подметки, та да не вдигат шум и да не безпокоят височайшата двойка. „Беше ни наредено да бъдем незабележими“ — разказва морякът Филип Бенджамин. — Трябваше да действаме като невидими. Ако не ни заговореха, не продумвахме, просто гледахме право пред себе си. Но на моменти ни беше дяволски трудно да се правим на слепи, когато принцесата на Уелс тичаше насам-натам по нощница.

Спомням си как един следобед излезе от кралския апартамент по прозрачна бяла нощница с розова сатенена панделка на гърдите — незавързана. Опитваше се да съблазни принца и да го откъсне от книгите му.

„Чърлс — рече му тя предизвикателно, — ела тук и изпълни дълга си. Той четеше на един шезлонг, а Даяна искаше да го накара да влезе вътре и да направи наследник. Аз стоях на пост на няколко крачки и не смеех да извърна очи. Тя се изкиска, когато осъзна, че съм я чул, но не се смути. Продължи да подканя Чарлс да я придружи в леглото. Принцесата често се шегуваше. Не съм ставал свидетел на лошите ѝ настроения, от които Негово кралско височество се оплакваше по-късно.“

Чарлс доверява на биографа си Джонатан Димбълби, че по време на медения месец разбрал за булимията на младата си съпруга. Според

принца това предизвиквало внезапни смени на настроението и в един момент Даяна била весела, а в следващия — мрачна. Подир две седмици на борда на яхтата двойката се присъединява към кралското семейство в Балморал. На моменти Даяна се чувства потисната от обременяващото присъствие на роднините на съпруга ѝ и напуска масата, за да повръща. Чарлс толкова се разтревожва от проблемите ѝ с яденето, че се свързва с Лорънс Ван дер Пост и го умолява да му помогне. Възрастният мъж, на когото Даяна вярва, разговаря мило с нея при всеки сеанс, но бързо осъзнава, че тя има нужда от по-професионална помощ. Той дава на Чарлс името на един психиатър, който прави дискретни посещения, за да съветва двойката. Терапевтът се среща с тях в апартамента им в Балморал всеки ден в единадесет сутринта за по един час. Прекарва по тридесет минути с двамата заедно и после още половин час само с Даяна, опитвайки се да разговаря с нея за тревогите ѝ. Чарлс казва, че се безпокои за емоционалното ѝ състояние. „Тя е толкова напрегната“, споделя той. Чуди се дали жена му не страда от маниакална депресия. „Как иначе могат да се обяснят настроенията ѝ — жизнерадостна чаровност сутрин и словесни атаки вечер?“ Терапевтът препоръчва транквиланти. След медения месец Даяна продължава психотерапията в Лондон, но отказва да взема успокоителни. Булимията я преследва още единадесет години.

„Това е коварна болест, от която е трудно да се отървеш — признава тя години по-късно. — Човек си я докарва, защото има ниско самочувствие и не се смята за достоен и значим. Напълваш стомаха си догоре по четири или пет пъти на ден и това ти донася известно успокоение. Сякаш някой те е прегърнал, но то е временно. После се отвърщаваш от претъпкания си стомах и повръщаш всичко... Това е повтарящ се и невероятно пагубен цикъл.“

Край Балморал са се събрали представители на пресата от различни страни. Те блокират входовете и настояват да снимат. Чарлс гневно им заявява, че имат достатъчно материал, след като са преследвали „Британия“ в продължение на две седмици с нахалните си мощни обективи. Дразни се и от братовчеда на кралицата Патрик Личфийлд, който продава из целия свят фотографията, направена от него на кралската сватба. „Той дори не изпрати снимките на кралицата“, роптае Чарлс. На ненадейната снимка след церемонията

принцът и принцесата на Уелс стоят заедно с гостите си на стъпалата пред тронната зала и се превиват от смях. Чарлс смята, че както са уловени в момент на отпускане, изглеждат лишени от достойнство. След като е дал на Личфийлд изключителното право да фотографира на сватбата, принцът се чувства използван. Не е очаквал той да продава снимките, без да поиска разрешение. „Не мога да повярвам, че лорд Личфийлд би могъл да ни предаде по този начин“, споделя Чарлс. По-късно Личфийлд прави копия на известната снимка и ги раздава вместо визитни картички.

„И на мен ми даде една — казва фотографът Дейвид Хюм Кенърли спечелил наградата «Пулицър». — Той е арогантен тип, но снимката на Чарлс и Даяна е страхотна.“

Принцът не е в настроение да любезничи с пресата, ала на четвъртия ден от балморалския период на медения месец няма избор. Кралското семейство се чувства обсадено и кралицата изпраща пресекретаря си да преговаря: интервю с младоженците, плюс снимки, в замяна на уединение. Сделката е сключена и от мърморещия Чарлс се иска съдействие.

Принцът на Уелс е главнокомандващ полковник на шотландските Гордони, така че за интервюто се облича в пълна шотландска носия — дълги до коленете чорапи, карирана пола и кожена торбичка (която се носи отпред на полата). В уречения час се появява на срещата с новинарите, хванал ръката на жена си.

„Къде искате да направим интервюто?“, пита той.

„Тук е съвсем добре, Ваше кралско височество“, отвърща един репортер.

Чарлс го разпознава. „Надявам се, че ви е било приятно да обикаляте Средиземноморието.“

„Малко скъпичко“, отговаря репортерът.

„Добре“, казва Чарлс с кисела усмивка.

Камерите бръмчат и фотоапаратите щракат, докато грубият принц и чаровната принцеса бърбят с пресата.

„Как беше меденият месец?“

„Прекрасен“, възкликва Даяна.

„А брачният живот?“

„Горещо го препоръчвам“, изрича тя, щастливо усмихната.

„Приготвяли ли сте вече закуска на съпруга си?“

„Аз не закусвам.“

Чарлс изглежда смаян. „Сигурно ще стане много вълнуващо телевизионно предаване“, процежда той саркастично. Даяна свежда очи и се усмихва. След секунди той целува ръката ѝ, тя се засмива весело и фотографите бързат да ги заснемат.

Докато двойката се готви да си тръгне, един от операторите подарява на принцесата букет цветя.

„Благодаря ви. Предполагам, че някой от вас го е вписал в служебните си разходи“, шегува се Даяна.

Два месеца по-късно, на 5 ноември 1981 година, Дворецът съобщава, че принцесата е бременна. Тя се опитва да продължи да изпълнява кралските си ангажименти, но честите пристъпи на сутрешно гадене я принуждават да ги отменя. Съпругът ѝ обяснява на репортерите.

„Всички имате съпруги, знаете какви са проблемите... По-добре е да не се претоварва... След около три месеца нещата вероятно ще се подобрят.“ И добавя неофициално: „Готов съм да поема пълната отговорност.“

Няколко дни по-късно принцесата възобновява ангажиментите си, но докато минава през тълпите и приема букети, получава пристъпи на гадене. Не се опитва да скрие дискомфорта си. „Това е ужасно, мръщи се тя. — Никой не ми е казвал, че ще се чувствам така.“ Виждайки една бременна жена в Дарбишир, хваща ръцете ѝ съчувствено. „О, това сутрешно гадене, не е ли отвратително!“

При всяко излизане е следвана от пресата. Тя се държи безупречно на обществени места, но всяка поява изсмуква енергията ѝ и я оставя емоционално изтощена. У дома губи самообладание. „Зад затворените врати имаше сълзи и гневни избухвания“, спомня си дворцов помощник. Чарлс не знае как да се справя с променливите състояния на съпругата си. Обажда се на любовницата си за съвет и по-често играе поло. „Трябва да изляза — току казва на бодигарда си. — Твърде много хормони.“

Колкото повече Чарлс ѝ се изплъзва, толкова по-тревожна става Даяна. Обвинява го, че се измъква, за да се среща с Камила, и ревността ѝ го вбесява до такава степен, че напуска демонстративно стаята, което само я ядосва още повече. Сърдита от отсъствията му, любопитна за местонахождението му и разстроена от наглите обективи

на фотографите, Даяна се оплаква горчиво на кралицата, която е изнервена от истеричното поведение на снаха си. Обвинявайки за това пресата, Елизабет събира редакторите от Флийт Стрийт, за да ги призове да оставят принцесата на мира. Кралският прессекретар Майкъл Ший се среща с тях пръв.

„Очаквахме, че след медения месец вниманието на журналистите малко ще намалее — подхваща той. — Но това изобщо не се случи. Принцесата на Уелс се чувства като обсадена. Хората, които я обичат и са загрижени за нея, започват да се безпокоят от отражението, което подобни атаки биха могли да имат върху състоянието ѝ.“

Кралицата влиза в залата, за да се присъедини към посланието. Заявява, че не е почтено от страна на фотографите да се крият в храстите с телефото обективи, за да следят принцесата без нейно знание. Тя се позовава на публикуваната предишния ден снимка, на която Даяна е обвила ръце около врата на съпруга си и се усмихва нежно, докато стоят пред Хайгроув, къщата им в Глостършир. След кралския упрек журналистите се съгласяват да се оттеглят. В уводна статия на „Таймс“, озаглавена „Принцесата пленница“, се казва: „Би било добре да покажем, че сме достатъчно зрели да не държим една принцеса затворена в двореца.“ Примирието продължава шест седмици.

Малко след коледните празници в Сандрингам Даяна предупреждава Чарлс, че ако я остави отново сама и отиде да язди, ще се самоубие. Когато той затръшва вратата разярен, тя се хвърля надолу по малка стълба. Осемдесет и една годишната кралица-майка чува суматохата и намира принцесата свита на кълбо и хлипаща. Един лакей отвежда Даяна в стаята ѝ и повиква лекаря ѝ. След прегледа той заявява, че е добре, с изключение на леко охлузване в коремната област; плодът е невредим. Няколко часа по-късно лакеят продава информацията за инцидента на вестник „Сън“, доказвайки, че нищо не тежи повече от струващата пари кралска тайна. На следващия ден таблоидът пуска новината на първа страница, но не споменава, че падането е било явен опит за самоубийство.

„Принцесата просто мразеше да ходи в Сандрингам за Коледа — казва фризьорът ѝ Ричард Далтън. — Довери ми, че било ужасно студено и че празничният обяд приключвал в три часа. «Часът е три и е време да ме гледате по телевизията», казваше тя, имитирайки знаете

кого. Кралското семейство трябвало да гледа коледното обръщение на кралицата. Това било задължително.“

Кралицата-майка разговаря с племенника си Джон Боус-Лайън за поведението на Даяна, което, изглежда, се влошавало вследствие физическо заболяване. „Имала пристъпи, продължаващи по няколко минути, по време на които била като луда и ставала неконтролируема“ — твърди Боус-Лайън^[8]. — И после всичко свършвало също толкова бързо, както и започвало.

Отначало лекарите смятаха, че изблиците ѝ може да се дължат на епилепсия, но това предположение бе отхвърлено, тъй като не гълташе езика си, нито имаше други епилептични симптоми. Очевидно заболяването ѝ трябва да беше наследствено — в рода Фърмой се срещаха и други такива случаи, така че уведомиха кралското семейство.

През следващите три години Даяна още няколко пъти ще се помъчи да сложи край на живота си в изблик на отчаян порив за самоунищожение. „Правих го четири или пет пъти“, споделя с д-р Морис Липседж, специалист по проблеми на храненето в лондонската „Гайс Хоспитъл“. Описва му различните си опити за самоубийство: два пъти срязва вените на ръцете си с нож за лимони; прокарва нож по вената на единия си крак; хвърля се върху стъклен шкаф.

„Когато никой не ти обръща внимание или имаш такова усещане, започват да се случват най-различни неща — добавя Даяна. — Тези опити бяха моят вик за помощ.“

След като Елизабет забелязва първите признаци на раздор между съпрузите, тя им предлага да предприемат пътуване. „В подобни ситуации Нейно величество винаги препоръчва бягство — отбелязва неин приятел. — Според кралицата решението е двамата да заминат, да си изяснят нещата и всичко ще е наред. При нея винаги е действало. Защо да не подейства и при тях?“

Няколко дни по-късно принцът и принцесата заминават за остров Уиндмиър на Бахамите. „Даяна има нужда от ваканция на слънце — казва Чарлс, — за да се подготви за раждането.“ Двойката отново е следвана от дългите обективи на фотографите на свободна практика, които заснемат принцесата, бременна в петия месец, да подскача сред вълните по оранжев бански костюм. И отново снимката ѝ се появява на първите страници на таблоидите, а кралицата е разярена. „Това е един

от най-черните дни в английската журналистика“, обявява тя чрез своя прессекретар. По-късно „Сън“ публикува извинението си и повторно отпечатва фотографията, в случай че петте му милиона читатели се зачудят за какво се извинява.

Нейно величество отново се опарва от „Сън“ и мъжа, доминиращ британските медии чрез закупуването на „Сън“, „Сънди таймс“, „Таймс ъф Лъндън“ и Скай Телевижън. Рупърш Мърдок дава урок на кралицата, доказвайки ѝ, че нейните мизерни надници не могат да се мерят с доходоносната му журналистика. Всяка пикантна подробност от живота в Двореца е за продан и той харчи със замах за сензационни разкрития. Като австралиец Мърдок няма задръжки спрямо Короната и не е монархист. Така че непочтителните му вестници бързо забогатяват за сметка на кралското семейство, отпечатвайки неразкрасени статии и красноречиви снимки. Лишени от защитната пелена на респекта, кралските особи пляскат с криле и крякат като гъски при вида на пушка. Кралицата поучава редакторите, изисква (и получава) съдебни запрещения и накрая се обръща към съда, за да попречи на служителите си да продават тайни. Призовава към санкциониране на пресата и води дела за нанесени нематериални щети.

„Нейно величество много се ядоса, след като в печата се появи снимка, на която шестгодишният ѝ внук Питър държеше за врата един мъртъв фазан по време на лов — спомня си член на кралското домакинство. — Нареди да изгоним репортерите и фотографите от имението Сандрингам и им забрани достъпа до Уиндзор. Опитва се да ги държи настрана от всички семейни събития, включително и от кралските кръщавки.“

Първото дете на Чарлс и Даяна, престолонаследникът на британския трон, се ражда на 21 юни 1982 година и хусарите от Кралската конна артилерия изстрелват традиционните четиридесет и един салюта в чест на новия принц. Русото синеоко момче е известно като „бебето Уелс“ в продължение на седем дни, докато родителите му се карат за името. „Имахме малък спор за това как да го наречем“, признава Чарлс пред репортерите. Двойката накрая се споразумява за Уилям Артър Филип Луис в чест на Вилхелм Завоевателя, легендарния крал Артур, Единбургския херцог и лорд Луис Маунтбатън. Принц Уилям (за родителите си — Уилс) трябва да бъде кръстен на осемдесет и втория рожден ден на кралицата-майка.

„Беше много тежка бременност — не се чувствах добре през цялото време — споделя Даяна в едно телевизионно интервю. — Но усещах, че цялата страна ми съчувства... така че до раждането на Уилям това ми беше голяма утеха.“

Британците празнуват, с изключение на своенравната леля на бебето, която е на посещение на добра воля в Съединените щати, когато Даяна ражда, и се дразни от въпросите на пресата.

„Ваше кралско височество, нещо ново за принцеса Даяна?“

„Не знам нищо — сопва се тя. — Вие ми кажете“.

„Каква е реакцията ви за това, че има син?“

Ан вдига рамене. „Изобщо не знаех.“

„Тази сутрин.“

„О, чудесно — отвръща саркастично. — Не е ли хубаво?“

„Доволна ли сте от визитата в Ню Мексико?“

„Задръжете въпросите за себе си.“

„Мадам, как се чувствате като леля?“

„Това си е моя работа, благодаря ви.“

Раздразнителната принцеса изпада на дъното на кралската класация по популярност. „Чупката, Ан“, безцеремонен е „Дейли мейл“, твърдейки, че тя завижда заради суетната около Даяна. Други вестници наричат дъщерята на кралицата груба, начумерена и жалка. След десет години учените глави ще променят мнението си. Със своята благотворителна дейност в организацията „Спасете децата“ Ан ще се превърне в една от най-уважаваните жени във Великобритания. Някои проучвания ще покажат, че обществеността я смята за по-достойна от Чарлс да се възкачи на трона. Но през 1982 година е сред най-охулваните личности в Обединеното кралство.

Вътре в кралското семейство отношенията между принцеса Ан и принцесата на Уелс са ясни: те взаимно се ненавиждат. Ан смята Даяна за суетна, лекомислена и невротична. „Твърде лигава към децата“, заявява тя.

Даяна пък определя зълва си като мъжкарана. „Мисля, че се бръсне.“

„Забравяш — казва един приятел, — че Ан беше единствената жена участничка в олимпийските игри в Монреал (1976 година), на която не й направиха тест за пола.“

„Резултатите биха били твърде смущаващи — шегува се Даяна. — Тя е Филип в женски дрехи.“

Принцесата на Уелс не разбира жени като Ан, които сякаш твърдо са решили да не допуснат нищо женствено у себе си. Тя отказва да си слага грим, стяга косата си на кок и носи дрехи, като че купени от магазин за преоценени облекла. Даяна е чула за прелюбодеянието на Ан с човек от охраната на двореца, но не разбира каква сексуална привлекателност би могло да има у нея. „Какво намират мъжете в тази жена?“, учудва се тя.

Рязка като куршум, Ан не прави нищо, за да се харесва на останалите, особено на пресата, която ненавижда. „Вие сте истинска напаст дори само по силата на този фотоапарат в ръката ви“, сопва се тя на един фотограф, който се опитва да я заснеме.

Чарлс не отрича, че Ан е труден човек, но казва, че тя е единствената му сестра и че му е направила голяма чест, като го е поканила за кръстник на първородния си син. Така че предлага да върнат жеста и Ан да бъде една от кръстниците на принц Уилям. Даяна отказва.

„Скъпа, моля те — увещава я Чарлс. — Моля те.“

Даяна е непреклонна и след вълнителен опит да промени решението ѝ Чарлс се предава. Няколко дни по-късно обявяват избраните кръстници: принцеса Александра; херцогинята на Уестминстър; лейди Сюзън Хъси; гръцкият крал Константин II; лорд Ромзи; сър Лорънс Ван дер Пост.

На кръщавката архиепископът на Кентърбъри облива главата на бебето с вода и подава на баща му запалена свещ, за да ознаменува приемането на младия принц в лоното на църквата.

„Прозорците бяха отворени, слънцето проникваше вътре — разказва сър Лорънс пред списание «Хороскоп». — И внезапно небето притъмня като пред буря. Точно когато архиепископът поднесе запалената свещ, през прозореца нахлу силен порив на вятъра. Свещта потрепна, но не изгасна.“

Мъдрецът вижда в това поличба за принца и принцесата на Уелс, които вярват в мистичното. Ван дер Пост казва, че е добър знак и обяснява, че трепналата свещ означава криза в живота на принц Уилям, която обаче той ще преодолее.

Две години по-късно, след раждането на втория им син, Чарлс отново предлага да поканят сестра му за кръстница, но Даяна отново отказва. Вместо това се спира на лейди Силия Вести; лейди Сара Армстронг-Джоунс, дъщерята на принцеса Маргарет; и Каролин Прайд Бартоломю, бившата ѝ съквартирантка от Коулхърн Корт. За кръстници Чарлс избира брат си Андрю, херцога на Йорк; художника Браян Орган, който рисува ласкателни портрети на кралското семейство; и Джералд Уорд, богат състезател по поло.

Обявяването на кръстниците на бебето разпалва бурен скандал в кралското семейство. Принц Филип е толкова сърдит на Чарлс, задето втори път пренебрегва Ан, че не разговаря с него, нито посещава новородения си внук в продължение на шест седмици. В края на годината изпраща на Чарлс бележка, в която му заявява, че не изпълнява дълга си на несъмнен престолонаследник. Филип хвали Ан, любимото си дете, като най-дейния член на кралското семейство. „Тя е представляла Короната на 201 събития, докато записките показват, че ти си се появявал на подобни изяви 93 пъти, а съпругата ти — 51. Дори събрани, цифрите (за 1984 година) говорят за далеч по-слаба активност в сравнение с усилията, които полага сестра ти.“

Три години по-късно кралицата възнаграждава всеотдайността на дъщеря си, като я нарича Кралска принцеса, най-високата чест, с която един суверен би могъл да дари жена в кралското семейство.

Но Ан е силно оскърбена, че за втори път е пренебрегната като кръстница, и отказва да присъства на кръщаването на принц Хенри Чарлс Албърт Дейвид (за родителите си — Хари). Заявява, че датата съвпада с лова, който са планирали със съпруга ѝ. За да бъде церемонията по-близо до имението на Ан, кралицата и принц Чарлс избират вместо Бъкингамския дворец параклиса „Сейнт Джордж“ в Уиндзор с надеждата лелята на бебето да промени решението си. Тя обаче не го прави. Пресекретарят на кралицата ѝ звъни по телефона и я умолява да отмени лова, изтъквайки, че отсъствието ѝ ще бъде интерпретирано от пресата като обида спрямо принцесата на Уелс.

„Е, и какво от това? — отвръща Ан, която изпраща децата си да я представляват. — Питър и Зара ще присъстват, а то е напълно достатъчно.“

Майкъл Ший продължава да моли, но безрезултатно. Както той предугажда, вестниците на Мърдок охуват дъщерята на кралицата,

като я наричат сприхава и отмъстителна. Същевременно издигат в култ принцесата на Уелс и я обявяват за най-обичаната личност в кралството след кралицата-майка.

[1] Към 1996 година само принцът на Монако Рение и кралят на Тайланд Бумибол Адуладей са властвали по-дълго от кралица Елизабет II. — Б.а. ↑

[2] Патологично нарастване на апетита. — Б.пр. ↑

[3] Остров в Ла Манша, който изнася за Лондон пресни зеленчуци и млечни произведения. — Б.пр. ↑

[4] През 1993 година Алистър Форбс оспорва в „Дейли телеграф“ кралското опровержение и казва, че автентичността на записаните разговори „ми беше потвърдена недвусмислено, независимо от наглите изявления на Двореца“. — Б.а. ↑

[5] Години по-късно, след оттеглянето си, бившият архиепископ доверява на своя биограф, че Уелският принц бил ужасно потиснат преди сватбата, защото бил влюбен в друга жена. А Даяна описва като „интригантка“. — Б.а. ↑

[6] Филм на режисьора Уилям Уайлър (1959). Една от така наречените суперпродукции с много костюми и голям касов успех. — Б. пр. ↑

[7] На булката е позволено да покани сто души, а на родителите ѝ — петдесет. На младоженеца са дадени триста покани, които той разпределя между хора като любимата си бавачка Мейбъл Андерсън, бивши приятели като Сабрина Гинъс и Сюзан Джордж и, разбира се, любовницата си Камила Паркър Боулс и съпруга ѝ Андрю Паркър Боулс. — Б.а. ↑

[8] „На Джон Боус-Лайън му се наложи да се извини на Даяна, когато бе огласено, че за няколко секунди на устата ѝ се появявала пяна“ — разправя журналистът Таки Теодоракопулос през 1993 година. — Тя страда от леко заболяване, наподобяващо епилепсията, за което Джон Боус-Лайън знаеше от кралицата-майка. Той ми каза за това и аз, разбира се, споделих с Найджъл (Демстър), който като тъпо лайно използва информацията в книгата си („Зад вратите на Двореца“, написана през 1993 година съвместно с Питър Евънс). Когато книгата излезе, Джон трябваше да изпрати на Даяна бележка: „Извинявам се, нямам нищо общо с това.“ — Б.а. ↑

„До гуша ми дойде от проклетите ви мерки за сигурност — избухва Единбургският херцог. — Да тръгваме.“

„Съжалявам, сър — отвърща агентът от американските секретни служби, — но не мога да сторя нищо, докато колата на президента не потегли.“

Кралицата и херцогът, обикалящи Калифорния през 1983 година като гости на семейство Рейгън, седят на задната седалка на лимузината си и чакат автоколоната да потегли по мокрите от дъжда улици на Сан Франсиско. Филип е напрегнат и нетърпелив.

„Казах тази кола да тръгва“, сопва се той.

„Сър, чакаме автомобила на президента Рейгън.“

Кралицата гледа право пред себе си. Минават секунди. Разгневен, Филип грабва едно списание от джоба на седалката, свива го на руло и удря шофьора по главата.

„Подкарай шибаната кола — изкрещява той. — И то веднага!“

Кралицата седи невъзмутимо и не проронва дума, докато съпругът ѝ налага агента, като че ли е кон. Час по-късно, когато пристигат в хотела, тя изпраща представителя на британското посолство в стаята на агента с покана да се присъедини към кралското семейство за по едно питие преди лягане.

„Не, благодаря“, отказва той. Не прави опит да прикрие гнева си от отношението на съпруга на кралицата спрямо него и от нейното равнодушие към инцидента.

„Моля ви, сър. Трябва да приемете поканата на Нейно величество.“

„Казах: «Не, благодаря.» Не възнамерявам да бъда в тяхната компания повече от необходимото.“

Пратеникът на кралицата апелира към присъстващия там служител на Белия дом. „Моля ви, сър, умолявам ви. Не мога да се върна при Нейно величество и да ѝ кажа, че поканата ѝ е била отхвърлена. Ще загубя работата си. Признавам, че Единбургският

херцог е ужасен — непоправим грубиян, — но ви моля като лична услуга да приемете поканата.“

Служителят на Белия дом поглежда агента от секретните служби, който наблюдава разтревожения англичанин и в миг променя решението си. „Искам да подчертая — казва той, — че ще го направя заради вас, не заради тях.“

По време на цялата визита секретните служби на САЩ се стараят да осигурят възможно най-добрата охрана на кралската двойка, но Единбургският херцог възразява срещу всяка предложена мярка за сигурност. Предишната вечер е запалил лампичката в лимузината си.

„Съжалявам, сър — настоява агентът. — Трябва да ви помоля да загасите светлината. Тя ви прави прекалено лесна мишена.“

„Проклет да съм, ако го сторя — реагира остро Филип. — Защо мислите, че са излезли тези хора? Те желаят да ме видят, а пък аз искам да им помахам.“

Шефът на протокола на САЩ Селва Рузвелт се застъпва за американските служители. „Сър, тези мъже само си вършат работата — заявява тя. — Ако ви се случи нещо, ще се отчете като техен пропуск. Моля ви, не си го изкарвайте на тях. Те са получили определени заповеди.“ Излизайки от колата, Филип затръшва вратата под носа ѝ. След няколко часа, по време на вечерята, той ѝ се извинява.

От Сан Диего до Сан Франсиско и до ранчото на Рейгън в Санта Барбара херцогът фучи заради охраната. „Тези проклети песоглавци“, мърмори пред кралицата, която също се дразни от прекалените мерки за сигурност. Насаме се съгласява със съпруга си. Публично не казва нищо. Тя е на посещение на добра воля — петото в Съединените щати, и нейната визита е продиктувана от настоятелната молба на правителството ѝ да заздравя онова, което двете страни наричат „специална връзка“. Британската министър-председателка Маргарет Тачър, политическа съмишленичка на Роналд Рейгън, има нужда от помощта на САЩ, така че задоволява апетита на американците към кралските особи, като изпраща кралицата на посещение.

Рейгън е подкрепил Тачър, когато през 1982 година английските войски са нахлули на Фолклендските острови, за да си ги възвърнат от Аржентина. Цената: 237 английски военнослужещи и 3,7 милиарда долара. Мнозина са смятали, че Великобритания е твърде бедна и пасивна, за да предприеме подобна атака, така че инвазията издига

престижа на страната. Капитулацията на Аржентина през юни 1982 година позволява на енергичната министър-председателка да стане известна и уважавана като Желязната лейди. Принц Андрю, любимото дете на кралицата, управлява военноморски хеликоптер в тази война и се завръща у дома като герой.

„Специалната връзка“ между Лондон и Вашингтон се обтяга след инвазията на САЩ в Гренада, бивша английска колония в Карибско море, останала член на Британската общност. Като кралица на Англия Елизабет II е също така и кралица на Гренада и не гледа с добро око на агресорите, особено ако са съюзници. „Тя е извънредно недоволна от президента Рейгън заради този инцидент“, заявява говорителят на лейбъристите. Кралицата извиква Маргарет Тачър в Двореца, за да обясни защо Нейно величество е трябвало да чуе новината от Би Би Си, а не лично от министър-председателката. Мисис Тачър отговаря, че не е знаела, докато не се обадила на президента преди броени минути. „Това е благородна инвазия“, казал ѝ Рейгън, твърдейки, че след комунистическия преврат от острова трябвало да бъдат евакуирани хиляда американци. Мисис Тачър уверява кралицата, че и тя е обезпокоена, но Великобритания няма да заклейми агресията. „Ние подкрепяме Съединените щати и ще продължим да го правим и в по-големите международни обединения — изтъква министър-председателката. — Америка е единственият гарант за свободата в Европа.“

Кралицата показва раздразнението си по време на срещата, като не предлага на Тачър да седне. След това коментира реакцията ѝ: „Само два реверанса днес.“ Прекомерната почтителност на министър-председателката, която говори за себе си в множествено число — „ние“, — развеселява кралското семейство. Принц Филип я отхвърля като „бакалската дъщеря“, защото е родена в апартамента над семейната бакалница в Грантъм. Кралицата, известна с умението си да имитира другите, умира от удоволствие да разказва вицове за Маргарет Тачър. Любимият ѝ е как министър-председателката посещава старчески дом.

„Знаете ли коя съм?“, казва кралицата, наподобявайки надутия тон на Тачър, която стиска ръката на възрастен обитател на дома.

„Не — отвръща обърканият старец, — но ако попитате старшата сестра, тя ще ви каже.“

Веднъж обаче една нейна шега ѝ излиза солено. Говори се, и вероятно е истина, за дипломат от Британската общност, който отишъл в Бъкингамския дворец да представи акредитивните си писма. Когато решила, че е излязъл, кралицата започнала да го имитира, а после, за свой ужас, видяла, че е все още в стаята. „Не е зле, мадам — рекъл любезно той, докато се оттеглял, — никак не е зле.“

Пресекретарят ѝ се опитва да я очовечи, като набляга на чувството ѝ за хумор, което често остава скрито зад суровата фасада. Разкрива, че кралското семейство нарича Елизабет Мис Прасешко лице, когато изглежда отегчена или недоволна. Тя също използва за себе си това прозвище. Докато гледала видеозапис на кралската сватба, викнала на съпруга си: „Филип, ела да видиш. Тук съм с Прасешкото си лице.“

„Понякога, но, разбира се, невинаги, Нейно величество обича да гледа своето превъплъщение в «Спитинг имидж», твърди пресекретарят ѝ. Той има предвид сатиричното шоу, което използва гумени кукли, за да осмива кралското семейство и други известни личности. В един от развеселилите кралицата скечове гумената карикатура на министър-председателката — силно начервени бузи, остър нос и добре зализана коса, разговаря с куклата-кралица, облечена в старомоден плетен костюм и със забрадка върху короната.“

„Ние поне не се перчим със смешни малки шапчици“, казва куклата на Маргарет Тачър.

„Но много ви се иска, нали“, отвръща куклата-кралица.

Отношенията между Елизабет II и Маргарет Тачър винаги са били благоприлични и сърдечни, ала никога толкова топли и приятелски, както с Уинстън Чърчил и Харолд Уилсън. Една от причините е предпочитанието на кралицата към мъжете. „Тя приема нископоставеността на жените като нещо в реда на нещата“, казва английският историк Дейвид Кенъдин. „Другата причина беше самата Маргарет Тачър — отбелязва Чарлс пред своя биограф. — Тя бе твърде страшна.“ Принцът споделя пред редактора на „Сънди експрес“, че министър-председателката „малко ми напомня за строга учителка“. По-късно Чарлс дотолкова се разочарова от консервативната политика на Тачър, че изпраща паметна записка до кралицата, умолявайки я да направи нещо, преди министър-председателката да е съсипала страната. Елизабет, която, е съгласна с мнението на сина си, не е в

състояние да стори нищо, но понякога споделя недоволството си с лидерите от Британската общност.

„Нейно величество не одобряваше политиката на Маргарет Тачър — казва Робърт Хоук, бивш министър-председател на Австралия. — Смяташе я за опасна.“ По време на една вечеря с лорд Шоукрос кралицата не скрива гнева си по повод на това, че Маргарет Тачър се е отменала от обещанието да даде на шаха на Иран убежище в Англия. „Щом веднъж си дал дума — заявява тя, — трябва да я удържиш.“

Въпреки негативните си чувства кралицата все пак награждава министър-председателката с Ордена на Жартиерата след оттеглянето ѝ. С ограничението да бъде носен от двадесет и четирима граждани Ордена на Жартиерата, най-високото рицарско отличие, обикновено се присъжда от монарха на оттеглил се министър-председател, който не е претърпял крах на общи избори. Тачър подава оставка през 1990 година.

Кралицата е подозрителна и спрямо политическите възгледи на Маргарет Тачър, която казва пред помощниците си консерватори, че Нейно величество не е „една от нас“. Желязната лейди влиза в конфликт с Елизабет във връзка със становището на Британската общност срещу апартейда. Тя не споделя привързаността на монарха към Общността; повече я интересува авторитетът на Великобритания в Европа. Всъщност нарича Британската общност тайфа алчни просяци.

Кралицата доверява на Антъни Бен, депутат от Лейбъристката партия, че ненавижда Общия пазар и смята лидерите му за груби, цинични и лишени от идеали. В дневника си Бен изказва предположението, че негативното отношение на височайшата особа произтича от факта, че не вижда роля за себе си в Европейския съюз. Републиканецът Бен осмива кралицата, отбелязвайки, че е неспособна да каже дори „Добро утро“, без да ѝ е предварително написано от някой придворен.

И все пак, независимо от мнението на министър-председателката, кралицата остава вярна на доминионите си. И прави всичко възможно да укрепи разклатената представа за монархията, особено в Канада и Австралия, където републиканските чувства са силно изразени. До 1982 година е осъществила дванадесет обиколки в Канада и девет в Австралия. И затвърждава присъствието на Короната

в двете страни, като редовно изпраща членове на семейството си на посещения там. През 1983-та принцът и принцесата на Уелс прекарват в Австралия шест седмици, макар че отначало Даяна отказва да замине. След известни препирни тя се съгласява, но настоява да вземат със себе си деветмесечното бебе и бавачката му.

„Не си забравил как си се чувствал — казва Даяна на Чарлс. — Страдал си, когато майка ти те е оставяла за месеци наред, а си бил по-голям от Уилс.“ Напомня на съпруга си какво ѝ е разказвал за самотното си детство. Даяна смята, че той е бил емоционално увреден от родителите си, които поради постоянните пътувания са били прекалено заети, за да му обръщат внимание. „Няма да причиня това на Уилс“, заявява тя пред персонала. Позовава се на книгите, в които е чела, че през първите две години от живота на детето се оформя неговото самочувствие и усещането му за сигурност. „Знам, че е още бебе — добавя принцесата, — но въпреки това има нужда от вниманието ни.“

Даяна е привърженичка на осезателното майчинство или, както тя го определя, „много прегръдки и гушкане“. Често стряска бавачката Барбара Барне, връхлитайки в детската стая по никое време, когато бебето спи. „Дойдох само да го целуна“, казва Даяна, докато протяга ръце към Уилс и го събужда. Грижовна майка, тя се суети около кошчето му и се тревожи, когато плаче. „Сигурна ли сте, че е добре?“ Бавачката, която Уилс нарича Баба, се дразни от страха на принцесата да не бъде изместена. Няколко години по-късно Даяна усеща, че детето ѝ се затруднява да направи разликата между „Баба“ и „Мама“, така че уволнява бавачката.

Когато Чарлс предлага да вземат бебето при пътуването през 1983 година, кралицата се колебае. Но той обяснява, че Даяна не иска да бъде разделена от детето в продължение на шест седмици. Кралицата го изслушва търпеливо и се съгласява да предприеме съвместно с Външното министерство необходимата подготовка, за да може двойката да пътува със сина си. И въпреки това е загрижена.

Поведението на Даяна тревожи кралицата особено след ски ваканцията им с Чарлс в Австрия няколко месеца по-рано. Принцът и принцесата са привлекли тълпи от папараци, които се струпат по пистите, магазините и ресторантите и предизвикват безредици. Блъскайки се и крещейки, за да се доберат по-близо до

високопоставената двойка, представителите на пресата разбутват насъбралите се туристи. Курортното градче сякаш е превзето от лунатици, всички с фотоапарати и микрофони. Фотографите, даващи мило и драго да заснемат Даяна, разбиват врати и чупят витрини на магазини. Необходима е намесата на полицията, за да се възстанови редът.

Някога очарователна и съдействаща на медиите, сега принцесата отказва да позира. Дразни се, че я преследват всеки път, когато се появи на публично място. Крие лице в яката на палтото си, мушва ръце в джобовете си и свежда глава. Нахлупва шапката си за ски над очите, носи големи скиорски очила и отказва да се усмихне.

На пистите принц Чарлс се опитва да я склони. „Моля те, скъпа, моля те — увещава я той. — Усмихни им се и да приключим с това.“ Даяна гледа втренчено надолу.

„Моля те, не се крий по този начин“, настоява Чарлс и я прегръща. Тя замръзва, отдръпва се и не отлепя очи от земята.

„Даяна, държиш се направо глупаво — казва той раздражено. — Моля те, скъпа, трябва да го направиш.“ Тя не желае да вдигне поглед.

„Ваше кралско височество — приканва я един фотограф, — една малка усмивчица. Като в доброто старо време.“ Даяна скрива лице в шепите си и остава така цели пет минути, като още повече разстройва Чарлс и фотографите.

В английската преса всеки ден се появяват снимки на намръщената принцеса и нещастния ѝ съпруг, придружени с описания на суматохата, която тя предизвиква: редят се истории за автомобилни преследвания със сто мили в час, когато принцесата се опитва да избяга от фотографите, както и за русокоси примамки, които изпраща, за да ги заблуди; за издигнати барикади и заграждения пред пресата; за грубо отношение към репортерите и за изтласкани от пътя коли на фотографи. След като прочита за фотограф, окървавен от кралския телохранител, кралицата изпраща член на персонала с умиротворителна мисия.

Виктор Чапман, канадски дипломат с чудесно чувство за хумор, отлита за Лихтенщайн същия следобед заедно с Франсис Корниш, един от служителите на Чарлс, за да се справят с принцесата. По време на срещата си с двойката Корниш започва да изрежда на Даяна задълженията ѝ като кралска особа. Заявява ѝ строго, че е длъжна

заради Нейно величество да сътрудничи на хората от пресата. Даяна, която вече не може да търпи придворните, не обръща внимание на Корниш, но се поддава на лекия флирт на Чапман, който ѝ намига по време на суровата лекция.

„Вик беше страхотен човек — спомня си един от приятелите му. — Беше се женил два пъти и имаше пет дъщери. Обичаше жените и знаеше точно как да се справи с Даяна. Ласкаеше я, придумваше я, шегуваше се.“

В онези дни в душата на принцесата цари хаос. Но тя изглежда великолепно, след като с гладуване е свалила килограмите (цели 24), качени по време на бременността. Дни наред е обикаляла магазините, за да не мисли за глада, и резултатите са забележителни. Даяна съзнава, че стилът е най-важното за една кралска особа, и е твърдо решена да се наложи като най-добре облечената Уелска принцеса в историята. По-късно ще покаже, че зад изящната външност се крие нещо по-стойностно; за момента обаче я интересува единствено да прави зашеметяващо впечатление. Внимателно разглежда снимките си във вестниците и чете коментарите за облеклото си. Консултира се с модни специалисти и дизайнери. Дава им да разберат, че възнамерява да внесе стил и блясък в ролята си и да се открои от останалите жени от династията Уиндзор с техните бели чантички, шапки за градински партита и здрави ниски обувки. С блестящата си руса коса и целогодишен тен тя изглежда не по-малко пленителна, от която и да е кинозвезда. „Единствената дума за нея е «великолепна» — въздиша списание «Вог». — Главозамайващо великолепно.“

Разбира се, малцина подозират, че принцесата страда от булимия, както и от следродилна депресия. Придворните са на мнение, че просто се държи разглезено и своенравно. По-късно тя споделя с Чапман, че е отегчена от кралските си задължения и възнамерява да забременее отново възможно най-скоро. „Предпочитам да ям и да раждам бебета^[1], отколкото да приемам букети“, казва Даяна.

„Напълно съм съгласен с вас, мадам — отваряща той, — но ви моля засега да не споделяме това с Франсис (Корниш).“ Чапман постига такова топло разбирателство с принцесата, че кралицата го изпраща да придружи високопоставената двойка в Австралия през 1983 година.

„Именно там той коренно промени Даяна“ — спомня си жена, също участвала в пътуването. — Вик ѝ показва как да бъде принцеса. Напътстваше я: „Ще бъде чудесно, ако изтанцувате един танц със съпруга си пред камерите“, каза ѝ преди благотворителния бал в „Саудърн Крос хотел“ в Мелбърн. Даяна направи физиономия, но той я окуражи. „Забавлявайте се. Покажете им стила си.“ Поласка я, увери я, че е най-добрата танцьорка, която някога е виждал.

„Най-добрата?“, удиви се Даяна.

„Вик се засмя. Най-добрата — след Дейм Марго Фонтейн. А това е само защото тя има Нуреев“. Принцесата отвърна, че на нея ръцете ѝ са вързани — Чарлс ни беше признал какъв ужас изпитва, когато на официални вечери трябва да стане и да открие танците. „Уверявам ви — каза ни той, — сърцето ми направо се свива от необходимостта да се кълчим като палячовци.“

Вик се държеше игриво с Даяна. Помагаше ѝ да се отпусне. Тя му правеше физиономии, докато придворната дама се суетеше с бижутата ѝ същата вечер. Даяна взе колието и го нахлузи през главата, вместо да изчака да ѝ го сложат около шията. То обаче заседна на ръба на носа ѝ. „Човката ми е прекалено голяма“, засмя се тя. Вик изпадна във възторг: „Оставете го така. Младежко е и е забавно, също като вас. Просто бъдете прекрасна, каквато сте. Всичко, което искат, е една красива принцеса. Много ще ви харесат.“

И той не се излъгва. Снимката на танцуващите Чарлс и Даяна успокоява британците, които са започнали да се тревожат за не съвсем идеалната си принцеса. С увитите около главата ѝ смарагди на кралица Мери танцуващата под звуците на дискомузиката Ди е истински триумф.

След приключването на обиколката Даяна подарява на придворната си дама Ан Бекуит-Смит чифт скъпи обеци. На картичката е написано: „Не бих могла да се справя без теб.“

Проблемът на принцесата е разрешен, но решението безпокои принца. „В беда сме — споделя Чапман с приятелката си Каролин Таунсенд след своето завръщане в Англия. — Тя е твърде популярна, а на него това никак не му харесва.“

Принцът не разбира в какво се състои привлекателността на съпругата му. Очаквал е неговата интелигентност да бъде ценена по-високо от нейната красота и се дразни от възторга, който тя поражда

сред тълпите, които искат да зърнат нея, а не него. Страда, когато вижда минувачите да пресичат улиците, за да бъдат от нейната страна, а не от неговата. С ангелската външност и с аурата си на принцеса Даяна удовлетворява фантазиите на хората по начин, непостижим за него. И той завижда. Тя разбужда емоции, родени от мечтите и подхранвани от вълшебните приказки, като предизвикващ възхищение идеален образ. Титлата Нейно кралско височество, придобита чрез брака ѝ, я издига в очите на хората. Подобно на светица тя автоматично е почитана и смятана достойна за обожание. Облича се изискано и красотата ѝ заедно с природната топлина я прави магнетично привлекателна. Чарлс, независимо от всичките си стойностни дела, изглежда скучен, докато Даяна заслепява.

„Едно от малкото верни за цялото човечество обобщения — пише Саймън Сибег Монтефиоре в «Сайколъджи тудей» — е, че всички народи, включително английският и американският, се преборват със скуката на всекидневието, като обожават или презират блясъка и недостатъците на своите династии.“

И така подобно на Жаклин Кенеди Онасис и принцеса Грейс Монакска преди нея принцесата на Уелс се превръща във фокус за нацията. Третирана като природен феномен, тя става обект на всеобща истерия. Хората се трупат с часове, за да я видят как минава. Протягат се, за да я докоснат, и се чувстват благословени, ако се усмихне в тяхна посока. За разлика от сериозния си съпруг Даяна вълнува тълпите. Тя притежава блясъка на кинозвездите, а той не може да го понесе.

„Вик прозрял нагряващия в Австралия конфликт — спомня си Таунсенд, — така че се опитал да помогне на Чарлс. Предложил му няколко шеговити забележки, които да подхвърли на прощалния банкет в Оукланд в чудесния стил на президента Кенеди, представил се като мъжа, придружаващ Жаклин Кенеди в Париж, при това, наслаждавайки се на всяка минута. Но Чарлс не е Джон Ф. Кенеди.“

Винаги когато се мъчи да се самоиронизира, принцът звучи напрегнато и неестествено. Виждайки някой да маха с букет към Даяна, той понечва да ѝ го предаде. „Напоследък съм се превърнал в събирач на цветя“, казва с горчивина. Поведението му напомня за грешник, който вижда изкупление в самоиронията, но не може да се насили да направи съдбоносната крачка. Въпреки че се чувства ужасно неловко да се надсмива над себе си, той все пак се опитва. „Стигнах до

извода, че наистина би било много по-лесно, ако имах две съпруги — споделя Чарлс. — Тогава те биха могли да покриват двете страни на улицата, а аз да си вървя по средата и да напътствам операторите.“

Тъй като той е Уелският принц, всички се засмиват. Но Чапман съзнава колко е трудно за Чарлс да отстъпи встрани и да остави съпругата си да бъде звездата.

„Вик беше с нас в провинцията“ — разказва Таунсенд — и Уелският принц му звънесе късно вечерта, разтревожен примерно от някаква отрицателна статия. „Нищо не може да се направи по въпроса“, отвърщаше Вик. Останалите хора около принца шикалкавеха и го извъртаха: „О, да, Ваше кралско височество, напълно сте прав, сър. Такива мръсотии. Възмутително е. Наистина. Да, сър. Да, сър. Прекалено е, сър“. Но не и Вик. Той беше пряк и казваше на Чарлс истината.

„Даяна изгризваше ноктите си до живеца, защото се тревожеше от публикациите в таблоидите, които не се нравеха на Двореца. Веднъж се появи с нова прическа, с която за нещастие затъмни кралицата при откриването на парламента. Принцеса Маргарет се вбеси и каза нещо на Чарлс, който направи Даяна на пух и прах. Горкичката, трепереше в онези дни. Ноктите ѝ я издаваха: ако бяха къси и изгризани, значи имаше неприятности.“

Английската преса съобщава, че през първите три години от брака си Даяна е изрекла само петстотин думи на публични места. Прекалено е изплашена, за да произнесе реч или да се появи без съпруга си. Първата ѝ самостоятелна изява е във Франция, а не в Англия, когато присъства на погребението на принцеса Грейс Монакска. По силата на единствената им среща Даяна гледа на принцесата като на близка приятелка. „Бяхме физически свързани“, казва на дъщерята на Грейс Каролин. Даяна, която вярва в астрологията и номерологията, смята, че с принцесата на Монако са родени под една и съща звезда и имат общи мистични характеристики. Наистина и двете произлизат от разбити семейства. И двете са трети деца. И двете са се омъжили за принцове. И двете стават по-известни от съпрузите си. И двете плащат висока цена.

Даяна вижда потвърждение на предположенията си няколко години по-късно, когато Робърт Лейси публикува биографията „Грейс“, в която разкрива злоупотребата на принцесата с алкохол, разстройства ѝ

брак, извънбрачните ѝ любовни връзки. Даяна отбелязва, че книгата доказва онова, което е усещала интуитивно. Когато Грейс умира през 1982 година, Уелската принцеса трябва да се бори, за да отиде на погребението ѝ. Дворецът не иска тя да замине, макар че никой друг от кралското семейство не изразява желание да го стори. Даяна казва по-късно, че горещите похвали от страна на пресата за присъствието ѝ на траурната церемония са я уверили, че е постъпила правилно.

Чарлс е по-загрижен да получи одобрение за собствените си дела. Изтъква, че е първият кръводарител в кралското семейство, ала никой не му обръща внимание. „Направих го, за да вдъхна кураж на страната, след като страхът от СПИН предизвика рязък спад в донорството, но цялата преса се интересуваше единствено от роклите на Даяна — оплаква се той на флигел-адютанта си. — Журналистите са мръсници — проклетите драскачи, всички до един.“

Адютантът съзнава колко силно копнее Уелският принц да получи признание като хуманитарист. „Ще ми се да бях Боб Гелдоф“, казва Чарлс, след като ирландският рокер е спечелил всеобщото уважение за събраните от него милиони за подпомагане на гладуващите в Етиопия.

Горейки от желание да зарадва господаря си, адютантът се обажда на един журналист и му споменава, че принцът носи донорска карта, в която упълномощава лекарите да използват органите му при животоспасяващи операции. Материалът излиза, но не прави почти никакво впечатление, защото предишната вечер Даяна се е появила на бенефис с тясна сребриста рокля само с една презрамка и снимките ѝ доминират във вестниците.

След няколко дни упоритият адютант се обажда в едно предаване на Би Би Си, за да съобщи, че принцът проучва причините за безредиците в бедняшките квартали. Добавя, че Чарлс е прекарал една нощ, вървейки из тъмните улици на Лондон, посетил е приюти и е разговарял с бездомни.

Заплененият от играта на поло принц се вижда като човек от народа, но сестра му заявява, че е „прекалено изискан“ за тази роля. Посочва, че служителите му в Хайгроув трябва да носят специални униформи, включително и герба на Уелския принц, и да се покланят всеки ден при първата си среща с него. Напускайки стаята, те обикновено излизат заднишком. Камериерът, който му служи от

дванадесет години, е на същото мнение: „Имах късмета да го познавам добре — казва Стивън Бери, — но никога не бих могъл да забравя, че той е господарят, а аз — слугата.“

Чарлс не схваща иронията в това, че проповядва пестене на гориво, докато в същото време кара харчещо по един галон^[2] на десет мили бентли. Описва себе си като земеделец благородник, принуден да свиква с градския живот, когато не се занимава с провинциалното си имение. Макар и да е един от най-богатите хора в света, той страстно се ангажира с проблемите на бедните. Демонстрира загрижеността си по време на двудневна визита в Съединените щати: прекарва първия ден, обикаляйки бедняшките квартали на Питсбърг, а втория играе поло в Палм Бийч. Възстановява се и от двете прояви, като отлита на ски в Швейцария.

В Англия Чарлс копнее да участва в дискусиите за социалната политика. През май 1984-та се възползва от предоставилата му се възможност, когато чете поздравително слово пред Кралския институт на британските архитекти по случай 150-та му годишнина. Архитектите очакват похвала, но Уелският принц ги упреква за елитаризма им. Изтъква, че строгите им решения не са съобразени с чувствата и с желанията на обикновените хора. Посочва като пример замисъла за модерната пристройка от стъкло и стомана към Националната галерия на изкуството в Лондон. Чарлс казва, че проектът е „чудовищен цирей върху лицето на обичан и елегантен приятел“.

Речта му е цитирана на първите страници на английските вестници и той е много доволен особено след като въпросният проект е отхвърлен. „Боря се упорито, за да играя някаква роля като принц на Уелс — споделя той пред редактора на «Сънди телеграф» по време на частен обяд. — Чувствам, че положението ми ме задължава да върша и да казвам неща, които, надявам се, биха могли да разбудят съзнанието на страната, нещо като леко убождане.“ Някои от архитектите негодуват, че той прави по-скоро второто, отколкото първото.

„По-късно се почувствах длъжен да поставя под съмнение мнението му“ — отбелязва Гордън Греъм, бивш президент на Кралската академия на британските архитекти. „Любезно, но го сторих.“ Греъм твърди, че не е забелязал кралската реч да е имала никакви последици, ала приятелите му не са съгласни.

„Глупости — заявява Йън Колтър, международен консултант, някога работил за Рандолф Чърчил. — Гордън Греъм се прости с рицарското звание след тази реч. Предизвиквайки директно несъмнения престолонаследник, той се хвърли срещу най-голямата вятърна мелница — срещу всички тях. Щом кралят-слънце ти обърне гръб, оставаш в неговата сянка. Кралските особи покровителстват и подкрепят и ако се отдръпнат от теб, ти си труп.“

Чарлс съзнава властта си, но не разбира критиките. Свикнал е с неимоверни хвалебствия, ала вече от месеци списанията и вестниците осмиват и него, и жена му, и брака им. „Венити феър“ пише, че той е „под чехъл сега и вовеки веков“. Любовницата му е описала жена му като мишка, но останалите я виждат като цар-плъх. Прочистила е персонала му от над четиридесет души, които или са напуснали, или са били уволнени. Изгонила е по-голямата част от „розовата мафия“, както нарича хомосексуалистите сред прислугата на Чарлс, защото не иска да се навъртат около невръстните й синове. Прогонва дори стария лабрадор на своя съпруг, понеже кучето не може да сдържа урината си.

Даяна се дразни не по-малко от Чарлс от писанията на таблоидите за „манията й да пазарува“ и за „безбожните суми“, които „профуква“ за „висша мода“. Един вестник изчислява, че след като английското списание „Вог“ започва да я съветва, тя изхарчва 1,4 милиона долара за една година — за 373 тоалета заедно с аксесоари като шапки, колани, обувки и чанти. „Не е вярно, не е вярно — стене принцесата. — В началото, разбира се, непрекъснато трябваше да си набавям нови неща, защото при пътуванията се налага да се преобличаш по три или четири пъти на ден. Налагаше се да си купувам нови неща. Не можех да ходя по Евино облекло.“

Оттогава обаче гардеробите й са се разраснали до шест апартамента в Кенсингтънския дворец. Една стая е запазена само за обувките: „Триста и двадесет чифта — казва весело на приятелката си Сара Фъргюсън, — а тук не включвам маратонките.“ Даяна скоро се научава да изпраща сметките за дизайнерските тоалети, които слага при кралски пътувания, на британското външно министерство. За шестнадесетдневната обиколка в Оман, Катар, Бахрейн и Саудитска Арабия сметката й за облекло е 122 000 долара.

Потресена е от статиите за това как от невинна девойка се е преобразила в самовлюбена вещица. Чувства се, несправедливо

обвинена, че е превърнала съпруга си в оглупял мистик, на когото не разрешава вече да стреля и да ловува.

Чарлс постоянно се дразни от начина, по който го описват медиите. Не чете таблоидите, които нарича „евтината и безочлива жълта преса“. Но се оплаква, че и стойностните вестници, които все пак преглежда, не отразяват по заслуги старанието му. По време на частен обяд негодува пред редакторката на „Сънди телеграф“ Перигрин Уърстхорн: „Понякога се чудя защо не взема да си вдигна партакешите и да прекарвам цялото си време в игра на поло.“

Подобно на политиците, които живеят с изборите, Чарлс и Даяна се мъчат да напипат вярната струна. Търсят съвети навред, допитват се до торите в парламента, до дискретни редактори и до почитани придворни. Вслушват се в съвети на адвокати и медийни консултанти, канят ги всичките в Кенсингтънския дворец, за да използват идеите им.

„Беше през ноември 1984 година, когато обядвах с тях“ — пише в спомените си Джон Джунър, бивш редактор на „Сънди експрес“. — Принцът спомена, че се надява принцеса Даяна да започне да дава интервюта. После добави: „Може би не веднага. Вероятно ще е по-умно да изчакаме, докато натрупа повече опит.“

Принцесата се съгласи. „Направо мразя звука на собствения си глас — каза тя. — Не мога да го понасям. Миналата седмица, когато кръщавах онзи нов лайнер, доста се зачудих, чувайки се след това. Изобщо не звучеше като моя глас.“

Принцът се засмя. „Аз се чувствам по същия начин. Не мога да повярвам, че този надут глас е моят. Толкова високомерен.“

Чарлс иска съвета на Джунър как да осъществява връзките с обществеността и да се пребори с „идиотските истории“, които се появяват в пресата. Принцът излага надълго и нашироко тревогите си — неблагоприятното положение на младежта в страната, неадекватността на Англиканската църква — и редакторът слуша. Също и Даяна, докато Джунър не се обръща към нея, за да я включи в разговора.

„Скъпа, много съжалявам — казва Чарлс. — Изобщо не ти дадох думата. Искаше ли да добавиш нещо?“

Принцесата кимва. После излива негодуванието си от атаките срещу нея, че е настроила съпруга си против ловуването.

Принцът се намесва: „И аз съм ядосан от това. Защото съпругата ми не е виновна. Всъщност тя обича лова. Аз съм този, който е против.“

„Решението си е изцяло негово — заявява Даяна пред друг журналист. — Израснала съм в провинцията и обичам лова. Застрелях сърна в Балморал по време на медения ни месец. Мисля, че това е само някаква прищявка на Чарлс.“

Очарован от принцесата, Джон Джунър има известни резерви спрямо принца. „Чарлс беше сериозен, може би прекалено сериозен млад мъж, обладаван от идеята да служи на нацията, донякъде изложен на опасността да съкруши съпругата си и дори на още по-голямата опасност да я отегчи.“

След продължили седмици наред консултации със съветниците им, включително с един астролог, принцът и принцесата решават да се появят по телевизията. Заявяват, че искат да бъдат интервюирани („от уважаван журналист, разбира се“, уточнява Чарлс), така че да могат да се представят пред народа без субективното посредничество на вестниците. „Нека хората ни видят такива, каквито сме наистина“, казва Даяна. В замяна на привилегията да направи интервюто Индипендънт Телевижън им предоставя редакторския контрол и им обещава меко осветление. „Не бих искал плешивината ми да заслепи зрителите“, шегува се Чарлс.

Извикват филмовия режисьор сър Ричард Атънбъро да ги подготви. Под негово ръководство те стават първокласни актьори. Чарлс играе ролята на романтика; Даяна е красивото наивно момиче. Двамата малки принцове Уилс и Хари са във второстепенните роли, блъскащи по пианото на заден план. Като бъдещ крал Чарлс трябва да изглежда силен, решителен и достоен за доверие. Като негова съпруга Даяна трябва да стои до него, нежна и подкрепяща. До октомври 1985 година са научили ролите си до съвършенство.

„Хората очакват много от нас — започва Чарлс сериозно, — и аз винаги внимавам — сигурен съм, че и ти, скъпа — да не ги разочаровам, да не разочаровам нашата страна.“ Даяна го поглежда свенливо и кима.

Питат я за нейната роля. „Да подкрепям съпруга си — отговаря принцесата, — и винаги да съм до него и да му вдъхвам кураж. И нещо още по-важно, да бъда съпруга и майка.“

В продължение на четиридесет и пет минути те се представят безукорно. Тя казва, че никога не се е подлагала на диета; той дори не знаел как изглежда спиритическата масичка. Тя отрича да има страст към пазаруването; той не е привърженик на хомеопатията. Тя заявява, че безкрайно много уважава принцеса Ан. Той няма предубеждения към архитектурата.

Когато интервюиращият внимателно загатва за слуховете, че Даяна е властна съпруга и определя вкусовете на мъжа си, принцесата изглежда изненадана. „Е, може от време на време да си позволи да му подбере вратовръзката — казва тя, — но нищо повече.“ По-късно Чарлс се заливал от смях, спомняйки си неистовите й опити да промени външността му. Дни наред е тършувала из гардеробите му, махайки сините ризи — „толкова скучни“ — и заменяйки ги с раирани, от „Търнбъл енд Асър“, пренебрегвайки едноредните сака в полза на двуредни блейзъри, захвърляйки обувките с връзки — „твърде старомодни“ — и донасяйки мокасини с пискюли. Изпраща го дори при фризьора си с инструкции да му направят прическата със сешоар: „Прикрийте плешивината.“ Заради големите му уши го заставя да не носи шапки. „Ще приличаш на фолксваген с широко отворени врати.“

По телевизията двамата се държат приятелски и шеговито един към друг и това разсейва слуховете за разстроения им брак. Разменят си добродушни закачки, усмихват се често и очароват зрителите. Интервюто им по-късно е излъчено по американската телевизия по време на посещението им във Вашингтон през 1985 година. Това е първата визита на Даяна в Съединените щати, кралицата изпраща прессекретаря на Двореца, за да се оправя с медиите. Майкъл Ший инструктира американските репортери как трябва да се държат, напомня им да отправят въпросите си към принца, а не към принцесата. „Тя няма да ви отговори — заявява той, — така че изобщо не опитвайте.“

През цялата двудневна визита Даяна не казва публично нищо. Преди да си заминат, й задават въпроса дали Вашингтон ѝ е харесал.

„Много — отвърща тя меко, — аз...“

Чарлс я прекъсва. „Като неин говорител, искам да кажа — заявява с гръмък глас, — че го намира за прекрасен.“

Ший хвърля укорителен поглед към репортера, осмелил се да отправи въпроса си към принцесата вместо към принца. Журналистът

измества поглед.

„Добре тогава, сър — продължава той, гледайки Чарлс, — на принцесата хареса ли ѝ вечерята в Белия дом?“

„Мисля, че ти хареса, нали, скъпа? — казва Чарлс. — Би била пълна идиотка, ако не ѝ харесва да танцува с Джон Траволта, не е ли така?“

Дни преди организираните от семейство Рейгън танци за височайшата двойка съпругата на президента поръчва „Марин Бенд“ да репетира музиката от филма „Треска в събота вечер“, така че звездата Джон Траволта да може да полети с принцесата из Голямото фоайе на Белия дом. Знаейки за някогашната мечта на Даяна да стане балерина, мисис Рейгън я е настанила до Михаил Баришников, директор на Американския балетен театър. Първата дама поканва също и любимите звезди на Даяна: Нийл Даймънд, Том Селек и Клинт Истуд. Колкото и да обича принц Чарлс, републиканската първа дама не включва в списъка на гостите неговата предпочитана звезда Барбра Стрейзънд, защото тя е либерална демократка. По щастливо съвпадение всички любими знаменитости на Даяна са мъже и консервативни републиканци, които са подкрепили Роналд Рейгън.

И все пак принцесата не е впечатлена от президента и първата дама. Пред приятели Даяна нарича Рейгън „боклук“, което на нейния жаргон означава скучен старец, а пред Андрю Нийл (редактор на „Лъндън сънди таймс“) споделя, че смята Нанси Рейгън за вулгарна американка. Казва, че единствената причина първата дама да дойде предишната година в Лондон е била да се снима с кралската двойка и принц Уилям.

В Белия дом президентът настоява да открие танците с принцесата, която трябва да прехапе устни, за да не се разсмее, когато той обърква името ѝ по време на словото си след вечерята. Изправяйки се на крака, за да приветства двойката, Рейгън вдига тост за принц Чарлс и за „неговата прелестна дама принцеса Дейвид“. Бързо се поправя и я нарича „принцеса Диан“.

„Какво каза? — прошепва балерината Сузан Феръл. — Принцеса Дейвид ли?“

„Не се безпокой — отвръща ѝ актьорът Питър Устинов. — Той просто си мисли за следващия уикенд в Кемп Даяна^[3]“.

Вечерята в Белия дом в чест на Чарлс и Даяна е обявена за най-бляскавото парти на годината. Но представителите на английската преса не са впечатлени. Те се надсмиват над семейство Рейгън и неуморните им усилия да общуват с кралските особи и критикуват прес корпуса на Белия дом за леността му. „Не знаят дори как да висят на прага“, отбелязва Джеймс Уитакър от „Дейли мейл“. Той и колегите му се гордеят с това, че дебнат нежелаещите да им сътрудничат жертви на праговете им. Тъй като мисис Рейгън е забранила достъпа на пресата до вечерните танци, английските кореспонденти преследват кинозвездите до хотелите им. „Причакахме ги, за да научим какво е станало — казва гордо Уитакър. — На американските журналисти не им пукаше. Отидоха си вкъщи да спят. Показаха се като неописуемо мързеливи“. От своя страна американските репортери заявяват, че англичаните може да изглеждат изискани, но се държат като животни.

Кореспондентът на Би Би Си дава тон за презрителните коментари на британските медии, отразявайки пристигането на двойката в Белия дом: „Президентът Рейгън посрещна принца и принцесата, облечен с карирано сако, което поразително приличаше на килима в замъка Балморал.“

Същата вечер, след като откриват танците, първата дама се обръща към Траволта. „Време е, Джон“, казва му тя. Кинозвездата отива до масата на принцесата и я кани на танц. „Бях във възторг“, споделя Даяна. Всички спират да говорят, за да ги гледат, и не обръщат никакво внимание на Уелския принц, който танцува с балерината Сузан Феръл.

„Принцесата усети, че това е особен момент — спомня си Траволта, — и като че наистина полетя. Показа страхотно чувство за ритъм. Правехме завъртания и обръщания. Танцувахме нещо като модерен фокстрот и тя ме следваше много добре. Беше една прекрасна малка танцьорка.“

Гостите бурно ръкопляскаат, когато музиката спира, и Траволта придружава Даяна до мястото ѝ. Поруменяла от вълнение, гъвкавата принцеса иска отново да танцува. Прошепва на Клинт Истуд колко би се радвала да танцува с по-висок от нея мъж. Доверява му, че тъй като е близо метър и осемдесет, са я посъветвали да носи ниски обувки, за да не се извисява над съпруга си.

„Вие обаче сте над метър и осемдесет“, казва тя на актьора с остри черти на лицето.

„Бих ви поканил на танц — преструва се на сериозен Истуд привидно сериозно, — но вие сте твърде възрастна за мен.“

„Та аз съм само на двадесет и четири“, отвръща Даяна, флиртувайки.

„О, добре — съгласява се петдесет и пет годишният актьор. — Ще направя изключение“.

Истуд описва танца си с Даяна, перифразирайки една реплика, станала известна от филмите му за Мръсния Хари^[4]: „Тя осмисли деня ми.“^[5]

Както знаменитостите са очаровани да се запознаят с Даяна, така и тя е възхитена от възможността да се срещне с тях, включително и с изследователя Жак Ив Кусто, кълкьорката Доръти Хамил, художника Дейвид Хокни, гимнастичката Мери Лу Ретън и актрисата Брук Шийлдс. Казва на Баришников, че е взела автограф от него години по-рано, когато е танцувал в Ковънт Гардън.

„Бях едно от онези момичета, които ви чакаха часове наред след представлението“, признава му тя.

Пита Доръти Хамил дали и в Америка има жълти и светски списания, както в Англия. „Могат да бъдат толкова мили — казва Даяна. — Задават ти три прекрасни въпроса и след това те затапват с четвъртия.“ Интересува се и от телевизионните токшоута^[6] и иска да научи нещо повече за Джони Карсън и неговото шоу „Тунайт“.

„Разбира се, стигнахме и до името на Джоан Ривърс“ — спомня си Доръти Хамил, която е настанена на масата на Даяна, — и Баришников се намеси: „Не, не го правете! Не се появявайте в шоуто на Джоан Ривърс.“

По време на обяда на следващия ден в Ъпървил, Вирджиния, в имението на филантропа Пол Мелън, английската двойка е представена на Каролин Кенеди и Джон Ф. Кенеди-младши. Няколко дни по-късно на благотворителен бал в Палм Бийч принцът и принцесата се запознават с Боб Хоуп, Грегъри Пек и Джоан Колинс, чийто съпруг, с когото неотдавна са сключили брак, е шестнадесет години по-млад от нея. Даяна е очарована от петдесет и три годишната телевизионна звезда от „Династията“ и кара един репортер от „Дейли

мейл“ да ѝ разкаже за сватбата на Колинс. „Тя е невероятна — възхищава ѝ се Даяна. — На нейната възраст. Съпруг номер четири.“

Във Вашингтон и Палм Бийч по улиците се събират многобройни тълпи, за да посрещнат принца и принцесата.

Млади момичета подскочат и пищят от възмущение при вида на Даяна. Принцесата на Уелс се е превърнала във всепочитана икона, която предизвиква същите оглушителни викове като рокзвездите. Когато придружава съпруга си на религиозните служби във Вашингтонската национална катедрала, повече от дванадесет хиляди души се обръщат да я зърнат. „Мисля, че се дължеше на шапката ѝ, подобна на летяща чиния“, отбелязва принц Чарлс. И описва с ръка голям кръг над главата на жена си.

При шеговития прощален тост във Вашингтон той казва: „Един джентълмен от пресата ме попита, много тактично, струва ми се, защо този път пред катедралата имало повече хора, отколкото като бях тук сам. Отговорът, разбира се, е, че всички те се стекоха, за да видят новите ми дрехи.“

Публиката оценява хумора му и отново се засмива, когато той определя сватбата си като продукция на свещения шоубизнес. „Съпругата ми и аз сме смаяни от невероятния, ентусиазиран и дружелюбен прием, който намерихме тук — изтъква Чарлс. — Може би се дължи на факта, че преди четири години се оженихме в една добре известна лондонска клерикална арена за борба с бикове, но всъщност това не беше филм, заснет в Холивуд.“

Макар и вниманието да е съсредоточено повече върху Даяна с нейната младост и красота, Чарлс, съвсем не изненадващо, очарова някои по-възрастни жени. „Трябва да призная, че според мен той беше по-интересният от двамата — пише шефката на протокола на Съединените щати Селва Рузвелт в мемоарите си. — Начетен е, говори красиво, притежава чара на баща си и невероятно чувство за хумор.“ Дъщерята на президента Рейгън Морийн е по-откровена. „Всички харесахме Чарлс — отбелязва тя, — но Даяна е глупава. Някой трябва да ѝ каже, че този нейн унесен поглед през ресниците не върши работа.“

До завръщането си в Лондон принцесата на Уелс вече се е превърнала в подвижен паметник. Английските допитвания до общественото мнение сочат, че тя е най-голямата туристическа

атракция в страната — по-привлекателна от Трафалгар Скуеър и сградата на парламента, взети заедно. Едно национално проучване показва, че от 1983 до 1985 година е донесла 66,6 милиона долара приходи на държавната хазна от списания, книги и туристи. Приветствана е като единствения член на кралското семейство, който се ръкува без ръкавици, дава автографи, целува държавни глави и прегръща болни от СПИН. Тя придава чар на бездушната династия Уиндзор, а вечерта на 23 декември 1985 година излъчва също така и сексапил.

Придружила е принц Чарлс в Ковънт Гардън на бенефиса в полза на Лондонския кралски оперен театър. По време на антракта тя се извинява. Оставя го сам в кралската ложа и бързо се промъква зад кулисите, за да подготви изненадата.

Когато завесата се вдига, една стройна, подобна на тръстика блондинка се завърта от края към центъра на сцената в ефирна бяла сатенена рокля с тънки като спагети презрамки. Хората доловимо ахват, щом разпознават танцърката, която се носи под звуците на популярната песен на Били Джоел „Богаташко момиче“:

*Богаташкото момиче,
то своя богаташки свят обича,
ала горещата му кръв поиска своя дял
и то сега си търси мъж от бедния квартал.*

С белите си сатенени обувки на токчета принцесата на Уелс видимо се извисява над партньора си Уейн Слийп. Балетистът, който е влязъл в Книгата на Гинес за това, че е направил повече подскоци ножица от Нижински, почти не бива забелязан. Всички очи са вперени в Даяна.

Тя тайно е репетирала танца в Кенсингтънския дворец като коледен подарък за съпруга си. Поднася му го пред 2600 души, които никога не са виждали кралска особа да се носи съблазнително по сцената.

„Принцът едва не падна от стола си — разказва Слийп — особено когато тя отскачаше над главата ми... Тези скокове взривиха залата... Не можех да повярвам колко е добра. Беше толкова уверена и

сигурна в себе си, че дори направи реверанс към кралската лежа.“ Слийп я вдига на ръце и я изнася зад кулисите. „Аз бях нервният от нас двамата — признава той. — Съзнавах, че държа бъдещата кралица на Англия.“

Публиката крещи одобрително и става на крака, за да аплодира поппринцесата. Извикват я осем пъти на бис и тя се покланя, гледа право към съпруга си и се усмихва. И иска да излязат и да потанцуват още. „Аз казах «не», — спомня си Слийп, — защото щяха да започнат да ни намират недостатъци. Тя е добра танцьорка, но не е професионалистка. Опитва се да започне отново и ми се наложи да я изнеса насила. Толкова ѝ хареса.“

Няколко месеца по-късно Даяна се връща на сцената, привлечена от музиката на „Фантома на операта“. След като гледа мюзикъла на Андрю Лойд Уебър шест пъти, тя заявява на мениджъра на театъра на Нейно величество в Лондон, че държи да я заснемат как танцува под звуците на любовната песен „Всичко, което искам от теб“. Казва, че това ще бъде подарък за рождения ден на съпруга ѝ. Тъй като става дума за молба на Уелската принцеса за принца, мениджърът на театъра се съгласява да ѝ осигури сцена и оркестър. По-късно тя признава, че никога не е имала намерение да подарява видеозаписа на Чарлс, а го е искала за себе си.

Не възразява, когато официалният фотограф на операта продава снимките от смелия ѝ танц с Уейн Слийп за хиляди долари. „Това беше най-сексапилното представление, което някога съм виждал в Ковънт Гардън“, казва фотографът.

За съжаление принцът, който пред хората става на крака, за да аплодира жена си, насаме я ругае, че се е изложила по такъв недостоеен начин. Отхвърля подарения танц като нарцистично себепоказване и заявява, че това не е нищо друго, освен един от коварните ѝ планове да го затъмни. Не изпитва никаква гордост от таланта ѝ. Вместо това се чувства унижен и се утешава в успокояващите обятия на любовницата си.

[1] След няколко месеца принцесата забременява и съобщава новината на кралското семейство в Балморал. Кралицата нарежда да донесат шампанско, за да отпразнуват събитието. Седмица по-късно

Даяна прави спонтанен аборт. Забременява за трети път през 1983 година и на 15 септември 1984-та ражда принц Хари. — Б.а. ↑

[2] Англ. 1 галон = 4,54 л., амер. 1 галон = 3,78 л. — Б.пр. ↑

[3] Има предвид Кемп Дейвид. — Б.пр. ↑

[4] Прякор на инспектор Хари Калахан от филма на Дон Сигъл „Мръсният Хари“. — Б.пр. ↑

[5] Когато авторката се обади на актьора през 1996 година, за да потвърди достоверността на случая от 1985-а, агентът на Истуд поиска да бъде махнат цитатът за „осмисления ден“: „Вече не използваме тази реплика.“ — Б.а. ↑

[6] От англ. talk (говоря, разговарям) — публицистично или забавно предаване с участие на събеседници. — Б.пр. ↑

Сара Фъргюсън беше пациентка, която не искахме да видим никога повече. Беше противна — груба, властна и вулгарна — разказва Стивън Мейтин, лондонски хомеопат. — Няколко месеца преди сватбата си дойде в клиниката ни на Виктория Стрийт, за да лекуваме затлъстяването ѝ. Доведе я дизайнерката на сватбената ѝ рокля, която отчаяно искаше да я вкара във форма.

„Дизайнерката Линдка Сиера изтърпяваше адски мъчения, опитвайки се да застави Сара да отслабне — и да се успокои. Лекувахме я в клиниката с игли и лекарства, а колегата ми се занимаваше с нея и в Бъкингамския дворец, където тя живееше. Но след няколко сеанса си измихме ръцете. Очакваше да ѝ бъдем на разположение денонощно: ако гуляеше, от нас се искаше да зарежем всичко и да се заемем с нея. Ако беше напрегната, трябваше да я успокоим. Ако имаше махмурлук, налагаше се да я масажираме. Независимо дали ставаше дума за храна, секс или алкохол, апетитът ѝ беше неутолим; прекаляваше с всичко — без изключение. Тъпчеше се с твърде много кокаин, амфетамини, шампанско. Храна, храна, храна и секс непрестанно.“

Пролетта на 1986 година е трудно време за Сара Маргарет Фъргюсън, двадесет и шест годишната жена, известна като Фърджи и сгодена за принц Андрю. „Сара определено се нуждаеше от помощ — казва Линдка Сиера — и аз се опитах да ѝ я осигуря... Вкарвах я в клиниката през задния вход и я оставях да плаща чрез мен за лечението, така че никой да не разбере.“

Съобщението за годежа и предстоящата венчавка с Негово кралско височество принц Андрю е възбудило семейството ѝ. Камериерът на принца Джеймс Бери си спомня реакцията на баща ѝ, когато огласили новината официално. „Той подскачаше на един крак, невероятно щастлив, хапеше пръстите на ръката си и крещеше радостно.“

„Наистина го приехме много емоционално“, признава мащехата на Сара — Сюзън Фъргюсън, която месеци след това продължава да изпитва благоговение. Английският вестник „Соушълст уъркър“ е публикувал вестта под заглавието „Паразит се жени за авантаджийка“. Направеното през февруари съобщение неприятно изненадва пресекретаря на кралицата, който от месеци съветва репортерите да не придават особено значение на връзката, предполагайки, че темпераментната Фърджи ще остане просто едно от завоеванията на двадесет и шест годишния син на Нейно величество.

Андрю, създал си репутацията на ерген, който се ръководи от принципа „прелъсти я и я изостави“, изглежда предпочита актриси и манекенки, а луничавата Фърджи едва ли спада към тази категория.

„Спомням си как Майкъл (Ший) ни покани с още един колега на кралската яхта «Британия», за да ни осведоми за романа между Андрю и Фърджи — споделя Стив Линас, тогава репортер на вестник «Тудей». — Ший ни увери: «Няма шанс тези двамата да се сгодят.» Ние пуснахме съобщението. Но след няколко дни годежът беше обявен.“

Един карикатурист посреща новината, рисувайки Сара и Андрю като парцалените кукли Ан и Анди^[1]. Те стоят пред свещеника. „Ти, Похотливке, вземаш ли Похотливия Анди за свой законен...“

В редакцията на „Бъркс Пиъридж“, библията на аристокрацията, са ужасени, че принц Андрю, четвърти претендент за трона, е избрал жена като Сара Фъргюсън, „чийто личен живот е бил не само неортодоксален според схващанията на кралското семейство, но и добре документиран в националната преса... шест любовни връзки за шест години... далеч от викторианските разбирания“.

Бащата на Сара Роналд Фъргюсън, бивш майор от армията, сумти подигравателно. „Ако на двадесет и шест години няма минало — заявява той, — хората биха казали, че нещо не ѝ е наред.“

Някои смяташ, че именно поради миналото си Фърджи е идеална за Андрю, който определя правенето на любов като „джогинг в хоризонтално положение“ и чиято представа за шега е да пусне жив омар в банския костюм на приятелката си. Буйното му поведение озадачава приятелите му. „Веднъж го попитах — разказва Ферди Макдоналд, познат на принца от ранните ергенски години — Сър, защо винаги поливате момичетата с вода и ги замеряте с разни неща?“ Той изглеждаше объркан. „На тях им харесва, не е ли така? — отвърна

ми. — Когато ги поливам с вода, пицят. Това не означава ли, че им харесва?“

Фърджи също обича да си прави гадни шеги и да сменя любовниците си. Не се извинява за разпуснатия си любовен живот. „Аз съм съвременна жена“, заявява тя. Псува с лекота, пуши по една кутия на ден и си разменя мръсни закачки с момчетата. В едно от първите си телевизионни интервюта използва думата „кур“. Духовита и буйна, тя се държи като единствената дама, раздадена в игра на покер. Казва „аха“ вместо „да“. Когато един репортер на Би Би Си я пита какво е имала за закуска, тя отвръща саркастично: „Наденици и мигрена.“

Твърди, че страдала от тежки мигрени поради многобройните падания от понитата като дете. Безразсъдна атлетка, Фърджи печели шампионати по ски, плуване и езда. След като се състезава в среднощно конно надбягване с препятствия, е удостоена с почетно членство в Клуба на опасните спортове, което ѝ позволява да носи значката му със златните патерици. Тя е единствената жена в надбягването. Никога не надраства буйното, палаво момиче, което се катери по дърветата и върши лудории. Ходи като каубой, с изкривени крака и широки крачки, и говори през ъгълчето на устата си.

Съученичките ѝ от Хърст Лодж, пансион в Сънингдейл, Бъркшир, я помнят с чудесния ѝ апетит. Наричат я „Допълнителното“, защото се нарежда по два пъти за всяко ядене. Експанзивна и ентусиазирана, тя също така е и щедра и понякога кара приятелките си да се чувстват неудобно, като им изпраща огромни букети и скъпи подаръци. За да се издържа, се захваща с какво ли не — става продавачка, куриер на пътнически агенти, сервитьорка, шофьор и екскурзовод. За да плаща ски ваканциите си в Швейцария, работи като камериерка и чисти хотелски стаи.

След гимназията се записва в Лондонския кралски колеж за секретарки. „Не ѝ личи да е повлияна от образованието“, отбелязва един от учителите ѝ. След като завършва последна по успех в класа, тя се хвали, че почти не умее да пише на машина. Вдига рамене щастливо и казва: „Харесва ми повече да яздя, отколкото да чета.“

Баща ѝ също предпочита конете пред книгите. Когато майор Рон, както обича да го наричат, е обвинен, че използва годежа на дъщеря си, за да подобри общественото си положение, той изтъква, че няма нужда от социално издигане, особено пък чрез кралското семейство.

„Моминското име на майка ми е Мариан Луиза Монтагю Дъглас Скот, дъщеря на лорд Хърбърт Монтагю Дъглас Скот, пети син на шестия херцог на Бъкли — казва той. — За моя изненада семейството на майка ми винаги е смятало Бъклинския си произход за по-високопоставен от този на Уиндзорите!“ Фъргюсън прави всичко възможно пресата да научи, че родословното му дърво включва четирима херцози и такива предци като крал Чарлс II и неговата любовница Люси Уолтърс. Майорът също така е братовчед на Робърт Фелоус, личният секретар на кралицата.

„Таймс“ пише, че Сара Фъргюсън произлиза от семейство на дребни благородници, по-скоро земевладелци, отколкото аристократи, които от поколения наред служат в кавалерията: „Мъжете от всички поколения, включително и баща ѝ, служат като офицери в Лейбгвардейските кавалерийски полкове — отбелязва вестникът. — Това е род със стари пари, но не много.“

Търсенето на пари става необходимост през 1970 година, когато майор Рон приема да работи безплатно като поло-мениджър на принц Чарлс. След като пропада на изпита за полковник в Лейбгвардейските полкове, което слага край на издигането му в армията, майорът се оттегля от войската. Отваря офис в „Гардс поло к्लъб“ в Уиндзор и окачва на стената календар с хубави момичета. Дори като цивилен настоява да се обръщат към него с военния му чин. „Повечето хора ме наричат «майоре», заявява на един писател, който е използвал обръщението «мистър Фъргюсън». Озаглавява мемоарите си «Галопирацията майор».“

Принцът на Уелс е двадесет и една годишен, когато предлага на Фъргюсън почетната служба да организира мачовете му по поло, и майорът, който е страстен играч, приема с благодарност. Изнамира спонсори, като „Картие“ и „Ролекс“, които горят от желание да бъдат свързани с принца на Уелс, и ги моли да обезпечават турнирите по поло и да покриват разходите на Чарлс. Този изгоден патронаж включва също и хубави компенсации за мениджъра на принца.

„Роналд прие с възторг предложението на Чарлс — спомня си първата му жена Сюзън. — Това му позволяваше да прекарва много време с принца, а също така му даваше възможност да се потопи в света, който го интересуваше най-много, света на конете.“

Две години по-късно, през 1972-ра, майорът се разделя със съпругата си. Тогава Сара и сестра ѝ Джейн са тийнейджърки. Роналд Фъргюсън споделя с приятели, че Сюън е имала любовна връзка с принц Филип, докато двамата мъже играели заедно поло през шестдесетте години. Сюън с дългата си коса и стройни нозе е толкова спортна и елегантна, че дизайнерът Ралф Лорен някога мислел да я помоли да позира за реклама на поло. „Тя определено беше от типа на Филип“, твърди дъщеря ѝ. Публично майор Фъргюсън казва за Сюън и принц Филип само това, че съпругът на кралицата „видимо харесваше компанията на жена ми много повече от моята собствена“.

Сюън Фъргюсън отрича да е имала връзка с принц Филип по време на първия си брак и се кълне, че е била вярна на съпруга си. „Роналд беше този, който се виждаше с други жени — пише тя в мемоарите си — дори когато бях бременна... Флиртовете му ми причиняваха много страдания... Плачех непрекъснато.“

Но не разкрива нищо за връзката си с принц Филип след края на втория си брак. Дъщеря ѝ Сара обаче често загатва за тайния им роман. Пред познати в Ню Йорк споменава, че майка ѝ е била с Филип в Аржентина при една визита от името на Световната фондация за опазване на природата през ноември 1992 година. „Това беше вечерта на пожара в замъка Уиндзор, която съвпаднаше също така с четиридесет и петата годишнина от сватбата на кралицата — спомня си един от доверениците на Фърджи. — Докато Филип беше в Буенос Айрес със Сузи, нейно величество беше сама и мъкнеше кофи в Уиндзор, опитвайки се да загаси огъня.“ Роналд Фъргюсън не е изненадан. „Винаги съм подозирал, че принц Филип харесва Сузи — пише той през 1994 година. — Разбира се, те си остават приятели и до днес.“

След шестнадесетгодишен брак Сюън напуска Рон Фъргюсън заради друг мъж и губи правото на попечителство над децата си. Дъщерите ѝ остават в Англия с баща си в селцето Дамър, Хемпшир, на шестдесет мили югозападно от Лондон. Щом бракоразводното дело приключва, Сюън се омъжва за Хектор Барант, елегантния аржентинец, който е бил най-големият противник на Роналд Фъргюсън на игрището за поло. Двойката се премества в Буенос Айрес, където Барант отглежда и обучава едни от най-добрите понита за поло в света.

„Майор Рон изпитваше горчивина години наред — казва писателят Никълъс Монсън. — Все още страдаше от раздялата, когато

го интервюирах през 1986 година и го попитах дали заради Фолклендската война Аржентина няма да може да играе поло срещу Англия. «По дяволите, не» — отвърна ми той. — Аржентина не може да играе тук, защото едно от онези копелета избяга с жена ми.“

Майор Фъргюсън признава, че е бил травмиран от развода. „Меко казано, беше страшно, за всички ни — споделя той, — защото в една уязвима възраст дъщерите ми останаха без майка, така че баща им пое нещата в свои ръце и направи най-доброто според силите си.“ Никога не прощава на съпругата си. „Тази жена, не бива да забравяте, изостави децата си“, казва пред познати. През 1976 година се жени повторно и създава ново семейство със Сюзън Дептфорд, дъщеря на богат фермер. Сара шеговито я представя на приятели като „моята зла мащеха“. Втората Сюзън Фъргюсън много скоро научава, че и тя ще трябва да търпи унижението, че съпругът ѝ кръшка.

„Съвсем приемливо поведение за някои мъже“, заявява Роналд Фъргюсън, след като го хващат да посещава салон за масаж, в който работят проститутки. „Всъщност това е първото, което харесах в принц Андрю. Той си беше създал доста добра репутация на женкар, от което изпитах голямо облекчение. Значи беше един нормален млад моряк, имал множество приятелки; изглеждаше много здравословно от моя гледна точка.“

След станалата обществено достояние любовна връзка на Андрю с американската актриса Ку Старк принцът бива описван от пресата като „похотливия Анди“. Таблоидите публикуват голи снимки на Ку от най-касовия английски софтверно филм, в който тя играе лесбийка. На тези фотографии се вижда как си взема душ с друга жена. След няколко месеца се появяват снимки на Андрю, който се къпе гол в Канада: „Сбогом на дрехите, когато голият принц Андрю лудува в реката.“ Едно жълто списание отпечатва снимката заедно куплетче:

*Розата е червена,
а Ку — извратена.
Похотливец е Анди на всичко отгоре.
А Нейно величество какво може да стори?*

Сатиричното телевизионно шоу „Спитинг имидж“ представя хубавия принц като гола кукла с чаша шампанско в ръка и наденици, увити около горната част на бедрата му. Дворецът заплашва да съди продуцентите на шоуто, но главният прокурор увещава кралското семейство да се въздържа от подобни действия. „Ако бях на ваше място — съветва той адвокатите на кралицата, — щях да забравя за това, защото заведете ли дело, те ще дойдат в съда с тази кукла.“ Дворецът отстъпва.

След няколко седмици „Фейбър енд Фейбър“, издателите на Т. С. Елиът, огласяват плановете си да публикуват книга със снимка на куклата, представляваща голия принц Андрю^[2]. Този път, вместо да заплашва с процес, Дворецът опитва тактиката на въздействие върху чувството за срам.

„Прессекретарят на кралицата ми се обади“ — спомня си Матю Евънс, управител на „Фейбър енд Фейбър“ — и ми каза: „Много сме разочаровани, че издателство от вашия ранг разпространява подобна безвкусна книга. Молим ви да не отпечатвате допълнителни екземпляри.“ Евънс моментално вдига тиража на петстотин хиляди бройки и книгата се превръща в национален бестселър.

„Кралицата побесня — разправя секретарят й. — Каза, че не вижда никаква разлика между престижния издател на Т. С. Елиът и жълтата преса на Мърдок.“

Преди време Нейно величество е съдила вестника на Мърдок „Сън“ за публикация, в която се твърди, че след като се забавлява с жени в личния си апартамент в двореца, принц Андрю имал навика да поръчва закуска в леглото. „Всички жени бяха млади и хубави — съобщава на таблоида бивш служител в кухнята на Двореца, — а Андрю винаги беше толкова сигурен в успеха си — толкова нагъл — че от вечерта поръчваше две порции яйца с бекон за закуска.“

Продавайки информацията, бившият служител нарушава декларацията за спазване на поверителността, която е подписал като условие за постъпването си на работа. Кралицата е по-разгневена тъкмо от този факт, отколкото от разкритията му. Но вестникът на Мърдок му плаща повече от половината (3500 долара) от заплатата, която е получавал за цяла година при Нейно величество. Така че бившият кухненски помощник изплюва камъчето. Казва, че любовницата на Андрю Ку Старк вилнеела из кухнята на двореца по

къси поли и тесни тениски, като си слагала и яркочервените военни отличителни знаци, подарени ѝ от Андрю след Фолклендската война. Четири години по-възрастната от него актриса дава нареждания на персонала, организира пикници за себе си и принца и си взема от любимите шоколадови бонбони на кралицата. Първата част на материала завършва с любопитен анонс: „Утре: «Когато босоногата Ди намаза препечената ми филийка с масло».“

Кралицата, която по това време е на обиколка, се свързва с адвокатите си в Лондон и за броени часове те издействат постоянно съдебно запрещение. Заглавието на следващия ден: „Кралицата запущва устата на «Сън». Тогава Елизабет предявява иск към Мърдок за щети и Дворецът подкрепя безпрецедентното действие на монарха със сбито съобщение“:

Служителят е нарушил декларацията за спазване на поверителността, която всички членове на персонала подписват. С нея те приемат да не правят никакви разкрития за работата си в Двореца. Това е официален документ според гражданското право.

„Може да въведем политика на санкции — предупреждава репортерите дворцовият прессекретар. — Трябва да се направи разлика между законния публичен интерес, който всички представители на кралското семейство разбират, и скверното равение в личния им живот.“ На кралицата са признати щети за 6600 долара. „Сън“ се съгласява да изплати сумата на Вестникарския прес фонд, както и да поеме разноските на Двореца по делото.

Единбургският херцог се обажда на сина си и му заявява, че връзката му с Ку Старк е приключила. „Край, Андрю“ — отсича строго Филип. Двадесет и три годишният принц дори и не помисля да протестира. Твърде много се бои от баща си и достатъчно се страхува да не разстрои майка си. Влюбен, но парализиран от страх, той не знае какво да прави. Така че не предприема нищо. Въпреки че се е клел в любов на Ку и ѝ е предлагал брак, сега се отдръпва. Изобщо не ѝ се извинява, нито ѝ дава никакви обяснения. Просто не я търси и не отговаря на нейните обаждания.

„Животът на Ку Старк бе провален заради Андрю“, казва приятелката ѝ Луиз Алън Джоунс.

Макар и зашеметена и съкрушена, актрисата се оттегля елегантно и запазва дискретно мълчание. Няколко месеца по-късно се омъжва и се опитва да поднови кариерата си. Никога обаче не успява да се пребори с това, че я свързват с Андрю. Бракът ѝ завършва с развод, но тя не вижда Андрю в продължение на години. Въпреки че се среща с други жени, той остава влюбен в Ку, докато принцесата на Уелс не решава да го обвърже с приятелката си Сара Фъргюсън.

Даяна се запознава с Фърджи на един мач по поло още преди да се омъжи и те бързо се сприятеляват. И двете са очаровани от астролозите, ясновидците и гадателите с карти „Таро“ и сравняват бележките си след всеки сеанс. По време на брака си Фърджи редовно се отбива в партерния апартамент на известната като мадам Васо, лечителка чрез вяра и молитви, която я слага под синя пластмасова пирамида и пее псалми, Фърджи казва, че мадам Васо я е пречистила, грижейки се за психическото ѝ здраве.

Сара е присъствала на сватбата на Даяна и я посещава няколко пъти в Кенсингтънския дворец, като винаги успява да я разсмее, колкото и потисната да е принцесата. Тя е единственият човек, поканен на обяд в Бъкингамския дворец на двадесет и първия рожден ден на Даяна. „Много е забавна“, изтъква Даяна пред Андрю, който е нейният любимец от роднините на мъжа ѝ. Подхвърля името на Сара на кралицата — като млада и неомъжена жена, която да бъде включена в списъка на гостите за партито в замъка Уиндзор по време на надбягванията в Аскот.

В онези дни Фърджи се надява да се омъжи за Пади Макнели, автомобилен състезател, с когото живее в непрекъснато сноване между Англия и Швейцария. По време на тригодишната им връзка няколко пъти му е отправяла подобно предложение, но Макнели, четиридесет и осем годишен вдовец с деца, продължава да отказва. Накрая тя му поставя ултиматум: или ще се ожени за нея, или тя ще си отиде. Той предлага да ѝ помогне да си събере багажа.

„Мъжете са се държали отвратително с нея“, споделя приятелката ѝ Ингрид Сюард, редактор в списание „Меджисти“.

Също както баща ѝ е постъпвал с майка ѝ, и Макнели често я докарва до сълзи, като открито преследва други жени. Сега с

надеждата да го застави да ревнува Сара размахва поканата на кралицата за Кралските надбягвания в Аскот. Но той я окуражава да се възползва от възможността за сближаване с кралското семейство. Дори я закарва до Уиндзор за уикенда и я предава в ръцете на един кралски лакей. После весело ѝ помахва за сбогуване и ѝ пожелава приятно прекарване.

По време на обяда преди надбягванията Сара и Андрю се запознават. Или по-скоро отново се запознават: срещнали са се като деца, преди двадесет години, на един кралски турнир по поло. При тази нова среща той я тъпче със сладкиши, а тя го удря по ръката, заявявайки му, че от тях се дебелее. Той се опитва да ѝ ги напъха в устата и тя шеговито го заплашва да го замери с храна. И двамата шумни и необуздани, те имат еднакво цинично чувство за хумор и страст към телесните звуци — оригване, хълцане и сумтене. „Тя се кикотеше и изразяваше без задръжки одобрението си на всичките му пръдливи майтапи — спомня си сервитьорът, който ги обслужва в замъка Уиндзор. — По-късно на шега му подари анатомически точно изработена кукла и той сложи гнусното нещо в апартамента си в Бъкингамския дворец.“

Невъзпитаният принц, който шумно оставя сребърните си прибори на масата и си взема от ястията, преди да е сервирано на останалите, е описан от някои свои познати като „типичен германец, с дебелашки обноски и фукльо, копие на баща си“. Други го аплодират като единственото дете на кралицата, „което върши истинска работа във флота“. Също така той учи фотография и играе голф като професионалист.

Подобно на праядо си, дядо си и баща си Андрю се отказва от университетското образование, за да постъпи във флота. Когато отива да служи, той е втори претендент за трона, така че получава кралски привилегии. Не се храни с останалите офицери и настоява да му се сервира в личната каюта. Отпред на униформата му е пришит знак с „НКВ принц Андрю“. Прякорът му е „В“ от височество.

През 1981-ва сключва дванадесетгодишен договор с флота. На следващата година, по време на Фолклендската война, се отличава като пилот на хеликоптер. Когато през 1985-а среща Сара, той е лейтенант на борда на фрегата на Нейно величество „Брейзън“. Няколко дни

след кралските надбягвания в Аскот се връща на кораба си. Но преди това изпраща на Сара рози и подписва картичката с „А“.

Принцесата на Уелс помага за ухажването, като урежда да посети кораба на Андрю с четиригодишния си син принц Уилям. Кани Сара като своя придворна дама и пресата се появява в пълен състав, за да ги снима. Фърджи е изумена от медийната суетня.

„Божичко, за какво е всичко това?“, пита тя стреснато, когато фотографите ги притискат.

По-късно принцесата кани Сара и Андрю да прекарват усамотени уикенди в Хайгроув. Икономката си спомня как Фърджи си прибрала бланките за писма и поискала още. „Непременно трябва да напиша няколко писма върху бланката на Хайгроув — заявява тя, кикотейки се. — Обещах на един приятел, който ще бъде толкова ужасно впечатлен.“ Икономката ѝ донася допълнителните бланки заедно с изпраните ѝ дрехи. „Всеки път, когато идваше — спомня си тя, — трябваше да перем и гладим всичките ѝ мръсни дрехи.“

Ухажването преминава най-вече в уединението на провинциалните имения на приятели, на чиито гости не убягва несъмненото физическо привличане между двамата, както и някои прекалено груби шеги. По време на един зимен уикенд през 1985 година, докато играят на „сляпа баба“, Андрю се скрива под една маса и Сара, със завързани очи, лази по пода да го търси. Когато го намира, опщипва го по задника — силно. „Престани! — виква той. — Не ти е позволено да стискаш кралския ми задник — *все още*“ Същата вечер ѝ прави предложение.

Сара отвърща: „Като се събудиш утре сутринта, току-виж ми кажеш, че всичко е една голяма шега.“

На следващата сутрин Андрю потвърждава предложението си и ѝ подарява рубинен пръстен за 37 000 долара.

Сара моментално се обажда на баща си. „Тате, той ме помоли да се омъжа за него — извиква тя. — Накарах го да ми направи предложението два пъти, просто за да съм сигурна.“ Предупреждава баща си да не казва нищо, докато Андрю не получи разрешението на кралицата.

Твърдо решена да се хареса на кралското семейство, Сара прекарва уикендите в Уиндзор, когато Андрю е в отпуск. Сутрин излиза да язди с кралицата — нещо, което Нейно величество никога не

би могла да направи с Даяна, която се бои от коне. Като дете тя е била хвърлена от един кон и си е счупила ръката; оттогава не е яздила. За разлика от нея Сара умее да разиграва шаради и харесва всички игри на карти, които Нейно величество обича. „Сара шмекерува дори повече от майка ми“, казва кралицата на баба й. Елизабет се обръща към бъдещата си снаха с малкото й име. „Никога не я наричаше Фърджи — спомня си един прислужник, — винаги Сара.“ Нейно величество се радва на чудесната хармония между сина й и неговата годеница и наблюдава одобрително. „Този път си намери майстора.“ Докато си разменят остроумни реплики с принц Филип, Сара се смее гръмогласно на неприличните му шеги и го моли да я научи на любимия си спорт — надпреварата с открити карети. „Мисля, че тя ще бъде ценна придобивка“, отбелязва Филип пред пресата. Принц Чарлс се съгласява. „Толкова е смела, такава ентусиастка — превъзнася я той.“ „Възхитителна компаньонка. Направо невероятна.“

Андрю очевидно е безумно влюбен. „Знам, че бракът ни със Сара е и винаги ще бъде, най-доброто, към което някога съм пристъпвал или ще пристъпя през живота си“, заявява той. Чувства се особено уверен в това, когато тя го уведомява за намерението си да вземе четиридесет часа по пилотаж, та да може да сподели кариерата му на пилот на хеликоптер. „Ще бъде страхотна съпруга за флотски офицер“, казва той на семейството си.

В лицето на Андрю Сара най-после е открила мъж, който да се отнася с уважение към нея. „Най-важното нещо у него... е удивителната му способност да те накара да се чувстваш като дама, като жена... Просто не мога да забравя, че в моя страничен живот, както го наричам, има толкова много мъже, които се перчат и се мислят за страшно интелигентни, а се държат направо гадно с жените.“

Нетърпелива да се утвърди, Сара предлага да придружи Андрю при един от малкото му кралски ангажименти. Докато минават по коридорите на един санаториум, тя забелязва басейна, който се използва за физиотерапия, и лекомислено предлага на Андрю да се гмурне. Знае, че се страхува от водата и не се е научил да плува. Принцът се усмихва на забележката й, но изглежда леко притеснен. „О, Божичко — казва тя на един пациент, — той мисли, че съм твърде превъзбудена.“

Сара превъзнася пред баща си уикендите в замъка Уиндзор. „Или е влюбена в Андрю, или в кралското семейство — подхвърля майор Рон пред пресата, — но аз мисля, че е по-скоро второто.“ Кралското семейство приема на драго сърце Сара Фъргюсън в средата си, ала други хора се съмняват доколко е подходяща. Някои аристократи смятат, че тя ще донесе катастрофа за кралското семейство. „Запомнете думите ми — предсказва Рут Фърмой, придворна дама на кралицата-майка. — Нищо хубаво няма да излезе от едно обикновено момиче.“

Поне един редактор от флийт Стрийт се съгласява със суровата аристократка. „Фърджи ще съсипе династията Уиндзор“, пророкува Браян Вайн от „Дейли мейл“.

Изданията за мода атакуват Сара за това, че е „едра“, със „закръглена фигура“, „Рубенсов тип“. Един журналист я нарича „бъдещата херцогиня на Порк^[3]“. Друг пише: „Тя е налята и земна като домат.“

„Аз не съм дебела — брани се тя — и не пазя диети. Нямам такъв проблем. Жената трябва да има стегната талия, хубав «балкон» и достатъчно отзад, но не прекалено — сочна женствена фигура.“

Когато нейната е изложена в музея на восъчните фигури на мадам Тисо, скулпторът, взел мерките ѝ, не желае да ги разкрие. Един вестник обаче радостно ги изчислява: 49-39-59^[4] и заявява: „Ето я булката, 41 инча^[5] широка.“ Веднъж, докато се качва с ескалатор, вятърът вдига полата над коленете, а фотографите щракат ли щракат. Снимката излиза със заглавието „Нейно кралско бедрочество“.

„Фърджи е едно весело дебеличко момиче — казва редактор от модно списание. — Полъх свеж въздух. Много енергия. Да, прашаща енергия. Отскача, като топка.“

Без грим и с вързана на опашка коса тя прилича на провинциалистка, загубила се в големия град. Модните дизайнери сноби я смятат за истинско бедствие — с луничките и ситно накъдрената ѝ коса, — но публиката харесва свежестта ѝ и приема широките ѝ рокли и изядените ѝ токове. Също и кралицата, чийто единствен съвет към бъдещата ѝ снаха е да маха по-бавно. Фърджи имитира махането на Нейно величество, което нарича „завинтване на крушки“. Но тя е игрива като едноседмично кутре и никога не се научава на сдържаност. Вместо това се втурва към тълпите подобно на

сърдечно ръкуващ се политик. „Здравейте, здравейте, здравейте“, повтаря, стиска ръце и събира букети.

По това време Даяна вече е станала любимка на английската модна индустрия и в дизайнерските си дрехи излъчва такъв кинематографичен блясък, че я наричат „лъскавата принцеса“. „Рийдърс дайджест“ я определя като „световна знаменитост номер едно“. Международно проучване на списанията през 1986 година показва, че лицето ѝ е украсявало повече корици от това на която и да било друга жена, включително Жаклин Кенеди Онасис. Фърджи, с торбестите си пуловери и хоризонталните райета, е прикрепена към кориците на „Седъл ъп“ и „Уейт уотчърс^[6]“.

„Някои от дрехите, които носеше, бяха ужасни — признава баща ѝ, — но Сара не слушаше никого.“ Естествено, тя е наранена от нелюбезните коментари на модните издания, особено когато я сравняват с принцеса Даяна. „Аз не желая да бъда втора Даяна“, негодува Сара.

„Няма причини за безпокойство“, отвърща ѝ английският „Вог“.

Фърджи се опитва да се преструва, че изобщо не иска да бъде стройна и елегантна, но моли дизайнерката на сватбената си рокля Линдка Сиера да я направи да изглежда красива. Изпитва страх от петстотинте милиона души, които ще гледат церемонията по телевизията.

Сутринта в деня на сватбата, 23 юли 1986 година, кралицата удостоява сина си с титлите херцог на Йорк, граф на Ивърнес и барон Килили. Неговата булка Сара става Нейно кралско височество, херцогинята на Йорк. Титлата не е давана от 1936-а насам, когато предишната херцогиня на Йорк става кралица-консорт. Сега тя е кралица Елизабет кралицата-майка и на осемдесет и шест годишна възраст остава най-обичаната личност в страната. Внезапното издигане на Сара до кралска особа ѝ предоставя правото да бъде наричана Ваше височество и да получава почтителен поклон от врата от мъжете и дълбоки реверанси от жените, с изключение на единствените три в кралството, които са по-високопоставени от нея — кралицата, кралицата-майка и принцесата на Уелс. Фърджи казва, че е „безкрайно щастлива“.

Педант по отношение на протокола, до дванадесетгодишната си възраст тя е изучила до съвършенство основните принципи на етикета

и настоява баща ѝ да уволни иконома, който не знае каква е разликата между къс голф и голфа „плюс четири“. В едно телевизионно интервю след огласяването на годежа ѝ я питат дали чичо ѝ, който работи като прислужник, ще бъде поканен на сватбата. „Разбира се — отвръща тя. — Ама че абсурд. Но той познава достатъчно добре етикета, за да не дойде.“ Коментарът ѝ е изрязан от интервюто. Пред един писател смъмря принц Андрю за далеч не изискания му език. „Използва думи, които изобщо не отговарят на положението му — дразни се тя. — Сигурно ги е научил във флота: огледало вместо огледално стъкло; ще ти дрънна; клозет вместо тоалетна — поне не казва нужник!“

Като херцогиня на Йорк Сара очаква да бъде наричана Ваше кралско височество при запознаване. След това към нея трябва да се обръщат с „мадам“. „Римува се със салам“, шегува се тя.

Знаейки, че има право си поръчва герб с едра мъхеста пчела и магарешки бодил, като избира мотото „Ex Adversis Felicitas“ (Щастието идва от нещастие).

След женитбата си настоява семейството ѝ да се държи с нея с дължимата почтителност, което означава, че баща ѝ трябва да ѝ се покланя, а сестра ѝ — да прави реверанс. Освобождава приятелите си от тези задължения, но нарежда на прислугата да уведомява непознатите за кралския протокол. При пътуванията в чужбина, особено в Съединените щати, носи списък с инструкции, който се раздава на присъстващите, преди тя да се появи:

1. *Не разговаряйте, освен ако не ви заговори.*
2. *Не ѝ подавайте ръка, освен ако тя не ви подаде първа.*
3. *Не подемайте никакви теми за разговор.*
4. *Обръщайте се към нея с кралската ѝ титла, която не е Ваше величество, а Ваше кралско височество.*

Като херцог на Йорк Андрю получава увеличение на издръжката си по Цивилната листа, която става 100 000 долара годишно в добавка към годишната заплата от флота в размер на 20 000 долара. Също така има доходи от сложения от майка му под попечителство 1 милион долара. Но Фърджи запазва работата си в едно издателство със заплата 35 000 долара годишно. Кралицата плаща струващата 350 000 долара сватба и подарява на булката диамантена тиара, диамантена гривна и диамантена огърлица. Нейно величество подарява на младата двойка също така пет акра земя и плаща 7 милиона долара за сградата

Сънингхил парк, тяхната къща с четиридесет и шест стаи, отдалечена на пет мили от замъка Уиндзор. „Направих го за Ан — казва кралицата. — Така че, разбира се, ще го направя и за Андрю.“ Несиметричната къща, наподобяваща ранчо, за която Сара и Андрю сами решават как да изглежда, има дванадесет спални, плюс басейн, противобомбено скривалище и средновековна менестрелска^[7] галерия. Също и две господарски спални и господарска баня с музикални поставки за тоалетна хартия, които пеят „Боже, пази кралицата“. Кръглата вана върху белия мраморен под е толкова голяма, че строителните работници я кръщават Нейно кралско височество *Фърджи*. Принц Филип казва: „Прилича на будоар на проститутка.“ Внушителната резиденция бива наричана подигравателно „петдесетстайна пицария“ и „Саутйорк“ по името на ранчото Саутфорк от сериала „Далас“, излъчван през осемдесетте години.

Сутринта в деня на сватбата тълпите започват да се събират отрано, за да наблюдават кралската процесия от каляски и знаменитости. Майор Фъргюсън се любува на хората, които на места са се струпали в редици по десетина. „Погледнете само това множество — сочи той, — дошло е да види моята миризлива дъщеричка.“

Първата дама на Америка Нанси Рейгън е съпроводена до Уестминстърското абатство от двадесет и двама агенти на американските тайни служби. Козметичното величие Есте Ааудер влиза заедно с кинозвездата Майкъл Кейн. Поппевецът Елтън Джон, с морави очила и опашка, маха на тълпите, както и принцът на Монако Албер. След броени минути пристига министър-председателката Маргарет Тачър, но тя е освиркана, тъй като е изпратила конна полиция срещу миньорска стачка.

Тълпите избухват в шумни приветствия при вида на червенокосата булка, която изглежда стройна и прекрасна във викторианската си рокля с цвят на слонова кост. Със сатенен воал, дълъг 5,33 м., украсен с котвички и инициала А, тя изкачва стъпалата към абатството. В миг спира, неспособна да помръдне. Обръща се и дърпа роклята си.

„Кой, по дяволите, е стъпил върху воала ми?“, извиква тя. Дизайнерката на сватбения тоалет коленичи и бързо пренарежда диплите. Булката продължава и хваща ръката на баща си.

„Хайде, татко — подканва го тя, — дай да им покажем как се прави.“

Майор Фъргюсън нервно тръгва по дългата пътека на построеното през XI век абатство с дъщеря си, която не спира да се усмихва. Прави физиономия на един от присъстващите, вдига палец към друг и пуска шеги за чуждоземните премени на някои от 1800-те гости.

Майор Фъргюсън е обезсилен. „Когато стигнахме до водещия към олтара свод, където стояха кралицата и принц Андрю и се взираха очаквателно в нас — спомня си той, — се наложи да кажа: «Хайде. Сега трябва да бъдеш сериозна.» Фърджи се опитва да се стегне, но напрежението ѝ си личи. Пред олтара принц Андрю пристъпва напред с фолклендските си медали, окачени на гърдите върху униформата му на лейтенант от флота. «Изглеждаш прекрасно», казва той.“

„Благодаря ти, скъпи — отвърща тя усмихната. — Забравих да си взема четката за зъби.“

„Няма значение“, отговаря щастливият херцог.

Нейно величество, която на моменти поема дълбоко въздух, за да контролира емоциите си по време на службата, не е в състояние да сваля очи от сина си.

Принцесата на Кент, омъжена за братовчеда на кралицата, е приковала поглед в булката. „Цялото това отвратително смигане, докато идваше по пътеката — отбелязва тя. — Толкова просташко.“

Принцесата на Уелс като че ли не забелязва. Седнала с кралското семейство на розово-златните столове, встрани от останалите гости, тя изглежда тъжна и разсеяна, вперила поглед в пространството. Лицето ѝ се оживява само когато вижда сина си Уилям, един от четиримата малки шафери. Облечен в моряшко костюмче, четиригодишният принц дърпа шапката си, слага връзката ѝ пред носа си, дъвче я като карамел и после изважда церемониалната си кама, за да закача шестгодишната шаферка, която стои до него.

След като е събрала Сара и Андрю, Даяна е чакала с нетърпение да има за етърва приятелка, с която да споделя „кралското бreme“, както тя го нарича. Но не е подготвена да раздели с нея всеобщото внимание. Внезапно насочилият се към Фърджи интерес на медиите неприятно изненадва Даяна, свикнала да бъде център внимание за пресата. Обаче временно минава на втори план. Опитва се да се

пошегува с променената ситуация, като подмята на репортерите: „Сега няма да съм ви необходима. Имате си Фърджи.“

Сватбата на Сара и Андрю е описана най-забавно от един италиански вестник, миланския „Ил джорно“: „И в заключение, ако е вярно, както Флобер ни уверява, че, за да си щастлив, е необходимо да не си много интелигентен, да си малко арогантен и най-вече с добро здраве, тогава несъмнено бъдещето на Андрю и Сара ще бъде сред най-славните.“ И то е такова. Страхотно. За известно време.

[1] Герои от детските книжки на Джони Грул. — Б.пр. ↑

[2] Този образ на принц Андрю като силно желан ерген се появява в „Отвратително непочтителната книга на «Спитинг имидж».“ Снимката е озаглавена „Хот-дог“ и под нея пише: „Анди определено е най-хубавичкият от всички кралски особи и не притежава много от генетично предаваните недъзи, които развалят кралското потомство. Не е наследил нито гърбицата на Ричард III, нито умопомрачените брътвежи на Кнут (995–1035, крал на Англия, Дания и Норвегия. — Б.пр.), а по-скоро легендарните гениталии на Катбърт Орача (815–820), който според легендата изоравал малка бразда, където и да отидел.“ — Б.а. ↑

[3] Pork (англ.) — прасе. След женитбата си Сара Фъргюсън става херцогиня на Йорк. — Б.пр. ↑

[4] В сантиметри това е: гръдна обиколка — 99,06 см; талия — 124,49 см; ханш — 149,86 см. — Б.пр. ↑

[5] 41 инча = 104,14 см. — Б. пр. ↑

[6] „Saddle up“ — оседлай коня, „Weight watchers“ — хора, които внимателно следят теглото си. — Б.пр. ↑

[7] Менестрел — средновековен странстващ поет-музикант, който обикновено не бил от знатен произход. — Б.пр. ↑

Уелският принц е убеден, че съпругата му има любовна връзка с бодигарда си. Бари Манакий, дружелюбен сержант от полицията, е назначен да охранява Даяна през 1985 година, когато бракът на принца и принцесата на Уелс започва да се разпада. Той я придружава навсякъде и тъй като Чарлс прекарва все повече време далеч от съпругата си, тя търси компанията на частния си детектив.

„Той беше като всички телохранители на кралски особи“^[1], казва бившият шеф на Скотланд Ярд, получил след пенсионирането си благородническа титла. — „Избираме ги заради деликатността и дипломатичността им. Те са много добри като телохранители и непрекъснато носят оръжие, но също така винаги трябва да се сливат с обстановката. Това изисква доста широк кръг от умения — да карат ски, да управляват яхта, да яздят, да ловуват, дори да управляват карета. Момчетата от кралската охрана имат скъпи прически и носят ризи «Търнбъл енд Асър». Те са хубави, чаровни и съблазнителни.“

Тридесет и девет годишният телохранител на Уелската принцеса е женен, с две деца, така че добре се разбира с тригодишния принц Уилям. „Бари беше толкова колоритен и непосредствен — спомня си домакинът на Хайгроув. — Много забавен и всички го обожаваха. Идеалният бодигард за принцесата... Тя жадно поглъщаше всяка негова дума, флиртуваше настървено и го потупваше по крака по начин, който издаваше близостта им. Имаше много слухове за връзка помежду им, но аз съм сигурен, че не отговарят на действителността. За Даяна Бари беше просто приятел, някой, на когото може да разчита и комуто да вярва.“

Детективът на принцесата я придружава при всичките ѝ многобройни пазарувания и я извежда на дълги разходки с колата по хълмовете на Балморал, когато съпругът ѝ отива на риболов сам и тя иска да избяга от кралското семейство. Обръща се към Манакий, щом е разстроена, а това се случва често 6 онези дни, и той ѝ предлага утеха

и силно рамо, на което да поплаче. Успокоява я в мигове на напрегнатост преди обществени ангажименти.

„Един път тя непрекъснато повтаряше, че не може да издържа повече, и направо се срути в ръцете ми — спомня си Манакий. — Прегърнах я и спрях сълзите ѝ. А вие какво бихте направили на мое място?“

Полицаят става довереник на Даяна, с него тя споделя и своите подозрения относно съпруга си и Камила Паркър Боулс. Изразява пред Манакий увереността си, че въпреки обещанията преди сватбата Чарлс се е върнал при любовницата си. Казва, че съмненията ѝ са се потвърдили, когато пристигнала в Хайгроув един уикенд и него го нямало. Помощникът му я уведомил, че принцът е заминал броени минути преди пристигането ѝ, отправяйки сам със спортната си кола. Не споменал къде отива, нито оставил номер, на който да го открият в случай на нужда.

Даяна влязла в кабинета му и натиснала запаметяващия бутон на мобифона, който позвънил в имението на Паркър Боулс. Когато икономът вдигнал, тя затворила. Проверила в личния календар на Чарлс и видяла на тази дата буквата „К“. Преровила чекмеджетата на бюрото му и, както споделила с бодигарда си, открила връзка писма от Камила. Някои били клюкарски, други — твърде интимни, адресирани до „моя любим“.

След този случай Манакий изпитва още по-голямо желание да закриля принцесата, която през сълзи го пита защо съпругът ѝ се е отвърнал от нея. „Той е глупак — отвръща Манакий, клатейки глава. — Проклет глупак.“ Даяна е трогната от лоялността на детектива, а лондонският му работнически акцент я кара да се усмихва. Той става неин близък приятел и дори моден консултант. Обръща се към него така, както съпругата се обръща към съпруга си, търсейки одобрение. Прислужниците си спомнят много случаи, когато принцесата се обличала за публични изяви и излизала от стаята си да пита бодигарда за мнението му.

„Бари, как изглеждам? Мислиш ли, че тези обеци са подходящи?“

„Идеални са“, възкликва той. Тя се завърта пред него, приглаждайки вечерната си рокля и си слага още гланц за устни.

„Сигурен ли си? — критично се поглежда в огледалото. — Добре ли изглеждам?“

„Сензационно, както добре знаете — отговаря той през смях. — Аз самият бих ви харесал.“

„Но ти вече ме харесваш, нали?“, стрелва го тя закачливо.

Техните дружелюбни шеги тревожат Чарлс, който има двоен стандарт: споделя с градинаря си в Хайгроув, че бракът му е плачевно състояние, но не може да понесе това, че Даяна се доверява на бодигарда си. Обвинява я, че не спазва благоприличие и че държането ѝ с персонала е недопустимо.

Смущава се, че брачните им кавги, които досега са протичали при затворени врати, вече се водят пред прислугата. Обвинява Даяна в открита война, защото е започнала да му отвръща. В началото на брака им тя е била твърде неуверена, за да го прави. Но постепенно е преодоляла болезнената си почтителност и когато самоувереността ѝ нараства заедно с популярността ѝ, не желае повече да отстъпва.

Обикновено сдържана на публични места, принцесата се освобождава от задръжките си насаме с Чарлс. Хули „раболепните“ приятели на съпруга си, отдадеността му на полото, вечерните му партита с „отегчителни старци, които вонят на пури“ и самотните му пътувания, за да лови риба, да рисува и да кара ски. Заявява, че екскурзиите му са само претекст да избяга от нея.

Принцът отвръща, че има нужда от тях, за да възстанови душевния си мир, след като е търпял невротичното ѝ поведение. Подиграва я за проблемите ѝ с храненето, заради които ѝ прилошава на публични места. „Вечно ти се гади — казва Чарлс с отвращение. Защо не можеш да приличаш малко повече на Фърджи?“ На масата я подкача: „Дали това ще се появи отново по-късно? Какво прахосничество.“

Даяна отвръща на ударите му, като го обвинява, че е егоист и скръндза, а Чарлс ѝ крещи, че е екстравагантна. „Колкото по-стиснат ставате той, толкова повече прахосваше тя — разказва декораторът Никълъс Хаслъм, близък приятел на кралското семейство. — Тази негова стиснатост я влудяваше, но кралските особи обичат да се правят на бедни. Камила е същата; не може да понася да харчи пари и Чарлс обожава това нейно качество. Те взаимно се възбуждат със скъперничеството си. Когато Камила вземе да се възмущава от цените

на химическото чистене, Чарлс се разпалва и започва да се оплаква колко много плаща и той за същото. И двамата се надпреварват да се вайкат колко им струва да почистват дрехите си. Едва не се задушават от възмущение, че трябва да пилеят парите си за такова нещо“

Принцесата роптае, че стиснатостта му я лишава от тенискорт в Хайгроуа.

„Знаеш, че това е единственото нещо, което съм искала тук“, заявява му тя.

Чарлс отвръща, че не може да си позволи да даде 20 000 долара за построяването на тенискорта.

„Не говориш сериозно — реагира ядно Даяна. — Какво ще кажеш за хилядите, които хвърляш за безценната си проклета градина и всичко останало, което ти хрумне? Мисля, че не осъзнаваш усилията, които полагам, за да се съобразявам непрекъснато с прищевките ти. Ами моите желания?“

Той вдига рамене и напуска стаята. Даяна му крещи през затворената врата. Този ден не се появява за вечеря. Докато Чарлс седи в трапезарията и я чака, тя се храни сама в детската стая, където според думите ѝ не ѝ е необходимо да проси нечия любов.

По време на най-разгорещените им спорове те си разменят обиди и се замерват с предмети. След една бурна кавга Чарлс изхвърчава през вратата, скача в колата си и отпрашва от Хайгроув. Даяна отваря прозореца и изкрещява с всичка сила: „Ти си лайно, Чарлс, абсолютно лайно!“ По време на друг скандал го замерва с чайника, излиза от стаята и затръшва вратата, като едва не събаря един лакей.

Извиква през рамо: „Ти си шибано животно, Чарлс, и аз те мразя!“

Не след дълго Найджъл Демстър, водещият светската рубрика в „Дейли мейл“, който твърди, че общува с кралските особи, порицава Даяна във вестника. Нарича я разглезено, демонично чудовище, което превръща живота на принца на Уелс в „невероятен кошмар“.

Нарастващото ѝ недоверие към Чарлс и ревността ѝ от Камила Паркър Боулс я правят — в очите на съпруга ѝ — неразумна. Чарлс очаква, че ще може да върши, каквото си поиска — без протести от страна на Даяна. Съзливите ѝ избухвания заради дългите му отсъствия само го убеждават в душевната ѝ нестабилност. И нещо по-лошо, той е отегчен от нея. Презира интересите ѝ — дрехи, танци,

рокендрол — заради тривиалността им. Твърди, че посещенията ѝ в болниците са показни, а чувството ѝ за хумор, което някога го е забавлявало, сега му лази по нервите.

Университетски възпитаник с претенции за интелектуалец, Чарлс се смущава, че е обвързан с жена, незавършила дори и гимназия, за която той казва, че не прави разлика между Сахаров и Солженицин. Когато през 1986 година записват в Хайгроув едно интервю за телевизията, тя се самоиронизира за това, че е пропаднала на изпитите за колежа. „Мозъкът ми е колкото грахово зърно“, изчуруликва. Чарлс настоява забележката ѝ да бъде изрязана. От своя страна Даяна иска да бъдат изрязани собствените му думи за това как разговарял с растенията в градината си в Хайгроув. „Много е важно да им се говори“, казва той на зрителите. „Хората ще си помислят, че превърташ“, заявява му тя. Това е последното телевизионно интервю, което двамата дават заедно.

Но Даяна е права. Репликата на Чарлс го прави ексцентричен, ако не и смешен в очите на хората. „Той наистина не е плещещият глупости откачен, за когото четете във вестниците“, твърди брат му Андрю.

„Понякога Чарлс се оплаквал пред приятели от грубия според него, ако не и вулгарен хумор на Даяна“ — пише журналистът Никълъс Дейвис. — Веднъж двойката обядвала със стария приятел на Чарлс, южноафриканския философ сър Лорънс Ван дер Пост. Двамата мъже водели сериозен разговор за проблемите на съжителстващите в Южна Африка чернокожи и бели, когато Даяна изведнъж ги прекъснала: „Каква е дефиницията за масово объркване?“

Те придобили озадачен вид.

„Денят на бащата в Брикстън (квартал в Лондон, населен предимно с чернокожи)“, заявила им весело тя.

„Не мога да повярвам, че каза подобно нещо“, поклатил глава Чарлс.

„О, добре, щом ви липсва чувство за хумор, няма да ви досаждам“, рекла Даяна, напускайки масата.

Нещастен, на 11 март 1986 година Чарлс пише на един приятел, че бракът му е „като да попаднеш в задънена улица, от която няма как да се измъкнеш“. Обръща се към поезията на Ричард Лавлейс (1618–1658), за да опише отчаянието си: „Стените каменни не са затвор, нито

решетките са клетка...“ Претенциите на Даяна за внимание го изкарват от търпение и той няма желание да я насърчава преди всеки обществен ангажимент. В миналото ѝ е цитирал Шекспировия „Хенри V“ и ѝ е казал да „стегне мускули, кръвта да разбунтува...“ Сега не я поглежда или ѝ се сопва раздражено: „Просто върви и приключвай с това.“ Оплаква се на биографа си от самовлюбеността и прекомерната ѝ суетност и му доверява, че тя прекарва часове наред всеки ден да разглежда вестници и списания, за да види какво пише за нея.

Приятелката ѝ Каролин Бартоломю я защитава пред писателя Андрю Мортън: „Как може да не си самовлюбен, след като половината свят следи всяка твоя стъпка?“

Чарлс, по-рано сдържан и любезен на публични места, сега губи самоконтрол. Скарва се с Даяна по време на един мач по поло, когато тя позира пред фотографите, седнаха на гюрука на неговия астън мартин, производство 1970 година. Редкият автомобил, струващ по това време 125 000 долара, е подарък за двадесет и първия му рожден ден от майка му.

„О! Какво правиш с прекрасната ми кола? — изкрещява той. — Как си позволяваш! Слизай! Каросерията ще се вдлъбне.“

Даяна е шокирана от избухването му. Бързо се плъзва по бронята и лукаво протяга крак, за да го ритне. Изненадан, Чарлс я сграбчва за ръката и започва да я притиска към колата, но тя се измъква и скача вътре. Той понечва да я плесне зад врата, ала осъзнава, че хората са взели да се трупат, и се отказва. Усмивва се леко, преструвайки се, че инцидентът е бил шега.

По време на друга разгорещена разправия Чарлс замерва Даяна с дървена обувалка. „Как смееш да ми говориш така? — крещи той. — Знаеш ли кой съм?“

В началото е отвързвал на избухванията ѝ с мрачно мълчание. Сега се опитва да се владее, но невинаги успява. Веднъж излиза гордо от стаята, влиза в банята си и пред своя камериер Кен Стронах изтръгва порцелановия умивалник и го разбива в пода. „Трябваше да го направя — рекъл той, по думите на камериера. — Разбираш ме, нали? Нали?“ Ококореният прислужник кимва.

Въпреки свирепите си изблици Чарлс отрича някога да е удрял жена си. Всъщност обвинява нея, че е хвърляла лампи и е трошила прозорци. При едно свое посещение в Олторп, имението на нейното

семејство, отсядат в току-що ремонтиран апартамент, който бащата на Даяна признава, че са оставили „леко повреден“. Едно старинно огледало е счупено, един прозорец е пукнат, един безценен стол — разбит. „Имаше грандиозен скандал — казва граф Спенсър, като бързо добавя, че всички семейни двойки се карат. — Но това не е нищо. Даяна все още е много влюбена в Чарлс.“

Тя престава да ходи в Олторп заради съпругата на баща си. Така че граф Спенсър трябва да пътува до Лондон, за да вижда дъщеря си и внуците. След сватбата на брат си Даяна заявява, че повече не може да издържа присъствието на „онази жена“ (мащехата ѝ). Наблюдавайки как Рейн господства над семейния дом на Спенсерови по време на партито в чест на брат ѝ, Даяна се разгневява. Приема го като оскърбление към майка си Франсис Шанд Кид. Неотдавна Франсис е била изоставена от съпруга си заради друга жена след деветнадесетгодишен брак. Макар да е напуснала Джони Спенсър, преди той да наследи Олторп, Даяна и останалите деца на Франсис смятат, може би неоснователно, че Рейн е узурпирала мястото, принадлежащо по право на майка им. Дори и като възрастни те продължават да хулят мащехата си.

По време на тържеството в Олторп преди сватбата на брат ѝ Даяна гледа как мащехата ѝ влиза в детската стая и любезно налива чай за внуците на съпруга си. След като излиза оттам и се насочва към голямото стълбище, Даяна тръгва след нея, в миг се хвърля напред и я блъсва с рамото си. Петдесет и осем годишната жена пада на колене, полита по стъпалата и се просва на първата площадка. Даяна минава покрай нея и без да каже нито дума, се присъединява към празнуващите.

Нападението стряска личната помощничка на графинята Сю Инграм. „Исках да изтичам по стълбите и да попитам Нейно благородие дали е добре, ала бях прекалено смутена, не само заради себе си, но и заради нея — казва тя. — И прислужниците, и аз се престорихме, че нищо не се е случило — просто извърнахме поглед.“

По-късно Рейн споменава за инцидента пред помощничката си. „Какво става с Даяна?“ — чуди се тя. „Защо такова поведение? Просто не го разбирам това момиче.“

Изтормозена от проблемите с храненето и от изневерите на съпруга си, Даяна е като вулкан, който често изригва. След една от

безкрайните им кавги Чарлс я намира обляна в сълзи в спалнята да излива пред телохранителя своята мъка от среднощните разговори на съпруга си с Камила Паркър Боулс и необяснимите му отсъствия. Принцът е ужасен от недискретността ѝ.

След броени дни детективът, пазил принцесата в продължение на година, внезапно е прехвърлен в Групата за охрана на дипломатическия корпус. Един от служителите на Чарлс казва пред репортер, че преместването се дължи на „прекалената фамилиарност“ между сержанта и принцесата.

„Той просто ме наказва“, горчиво споделя Даяна пред приятели.

„Бях преместен по семейни причини — признава Манакий пред пресата, — но не възнамерявам да ги обсъждам.“

Принцът, който се държи любезно, ала високомерно с прислугата, не одобрява фамилиарниченето на съпругата си със слугите. Той ги държи на разстояние и очаква от нея да прави същото. Тя обаче се отнася към гардеробиерката, бодигарда и икономка като към членове на семейството.

„Недейте да тълкувате превратно поведението на принца — казва един от флигел-адютантите му. — От него се излъчва подобаваща дистанцираност, която се дължи на това, че е отгледан като кралска особа.“

Даяна, която е чужда на подобна дистанцираност, се държи с прислужниците като с приятели. Тя няма нищо против да се храни в кухнята за персонала, където първият ѝ въпрос след всяко пристигане в Сандрингам, Балморал или Бъкингамския дворец обикновено е: „Какво има за вечеря?“ Ходи на организирани от служителите партита, носи плочи и иска слугите да танцуват с нея. Съпругът ѝ рядко отива на тези събирания, защото знае, че присъствието му ще наложи неподходяща официалност. И все пак смята, че поведението на жена му е съвсем неуместно.

Безразборните ѝ прояви на привързаност също го дразнят. Казва, че тя целува всеки, когото срещне, дори и непознати. Не прави разлика между работниците по пътищата и държавните глави. На мачовете по поло целува майор Рон Фъргюсън. След сватбата целува лорд-чембърлейна, за да му благодари. По време на медения месец целува на сбогуване президента на Египет Ануар ал-Садат. В Нова Зеландия

търка нос с маорските жени. При завръщането си у дома целува прислужниците си.

Когато семейството отива на бала, устроен за членовете на домакинството в Бъкингамския дворец, Даяна обикаля цялата зала с тиарата си, за да се ръкува с всички. Тя разбира колко много означава титлата ѝ и колко се радват хората на присъствието ѝ. „Виждах как Чарлс я следи с периферното си зрение — спомня си Уенди Бери, работила в Хайгроув. — Втреци се, когато тя взе майката на един от слугите в обятията си и я разцелува сърдечно по бузите. Изражението на Чарлс издаваше едновременно ужас и изумление, че неговата жена може да се държи толкова непосредствено с обикновените хора.“

Осем месеца, след като Бари Манакий е преместен от Групата за охрана на кралското семейство, една кола блъска мотоциклета му и той загива. Новината незабавно е съобщена на Чарлс, който обаче изчаква двадесет и четири часа, преди да каже на Даяна. Докато пътуват към летището, за да отлетят за филмовия фестивал в Кан, той се обръща към нея мигове, преди тя да излезе от лимузината и да застане пред фотографите.

„О, между другото — подхвърля — вчера ми се обадиха от Групата за охрана, че горкият Бари е загинал. Някаква злополука с мотоциклета. Ужасна работа, нали?“

Даяна избухва в сълзи в момента, когато лимузината спира пред кралския самолет. Чарлс я побутва да слезе.

„Да вървим, скъпа — казва ѝ саркастично. — Твоята преса те чака.“

Принцесата не вярва, че смъртта на Бари наистина е следствие от злополука. Убедена е, че бившият ѝ телохранител е бил убит от хора на МИ 5 (британските секретни служби), подучени от ревнивия ѝ съпруг. В крайна сметка Даяна приема факта, но никога не прощава на съпруга си жестокия начин, по който ѝ е съобщил лошата новина. Разказва случая пред приятели, за да илюстрира безсърдечието му и да покаже какво сатанинско удоволствие изпитва да я мъчи.

В личен план вълшебната приказка е свършила, но публиката все още не вижда пукнатините зад фасадата. Завесата се повдига за първи път, когато след един мач по поло, който отборът му е загубил, Чарлс целува съпругата си пред стотиците хора; тя бързо извързва глава, сякаш току-що я е близнало лигавещо се куче.

„Сигурно трябваше да забележа, че нещо не е наред, когато през 1985 година интервюирах принц Чарлс във връзка с моята биография на покойния поет-лауреат Джон Бетджъмн“ — казва Бевис Хилиър. — Но аз не търсех пукнатини във връзката им. Прехвърлила съм петдесетте и съм израснала, пеейки „Боже, пази краля“. Сега пея „Боже, пази милостивата ни кралица“. Монархията е нещо като религия за мен и, колкото и абсурдно да звучи, искам да оцелее...

С принца разговаряхме в кабинета му в Кенсингтънския дворец, където часовникът бие на всеки петнадесет минути. Той беше много объркан — по пода имаше купища документи и из цялата стая бяха разхвърляни червени кожени кутии, украсени със златния герб на Уелския принц. Но Чарлс беше мил и едва ли би могъл да бъде неприятен.

Задах последния си въпрос: „Кое е любимото ви стихотворение от Бетджъмн?“ Той прелисти книгата и спря на едно, в което се говори за сексуалния нагон и възрастта. Прочете последната строфа:

*Ний твърде дълго глезихме телата.
Сега сме отвратени
от мислите, които се роят в главата,
от тази похот ненавременна.*

Усмихна се унило и каза: „Бих избрал «Закъсняла похот», но предполагам, че ще е по-добре да не го правя.“ Вместо това посочи „Игрите на закрито край Нюбъри“. „Принцът внимателно е подбрал стихотворението за децата, които се държат за ръце в килера.“

„Разбрах, че нещо не е наред през есента на 1986 година, след едно неофициално интервю с принц Чарлс в Хайгроув — спомня си шефът на лондонското бюро на «Таим». — Бях помолен да не задавам въпроси за семейството му. Разговаряхме в неговия кабинет, където имаше поне четиридесет снимки в рамки от чисто сребро — кралицата, кралицата-майка, Единбургския херцог, крал Хуан Карлос, Маунтбатън, Уилс и Хари, коня на принца, кучетата на принца. Но нито една снимка на съпругата на принца. Макар и Даяна да беше най-

сниманата жена в света, фотографията ѝ не можеше да се види в кабинета на съпруга ѝ.“

Репортерите от таблоидите забелязват обтегнатите отношения между принца и принцесата и съобщават, че двойката е прекарала тридесет и седем поредни нощи в Англия, без нито веднъж да сподели спалнята. Отбелязват, че Чарлс се връща по-рано и сам от ваканциите и че дори когато с Даяна заминават за едно и също място, пристигат там поотделно. Тя посещава модни ревюта и рокконцерти в Лондон с други хора, докато той работи сам в градината си в Хайгроув, на сто и тринадесет мили западно от града. Когато той отива да лови риба в Балморал, тя остава в Кенсингтънския дворец с децата им.

Един норвежки производител натрупва пари от раздора, като превръща принца и принцесата на Уелс в символ на хора, които са твърде заети, за да си готвят. Рекламните табла в Осло показват как тъжните лица на Чарлс и Даяна се взират в консервите с макарони и телешко задушено с надпис „Middag for en“ — „Вечеря за един“. И все пак официозните английски издания не приемат сериозно слуховете за разрыв. Отхвърлят писанията в жълтата преса като „долнопробни измишльотини“ и се обръщат към авторитетни личности като Харолд Брукс-Бейкър от „Дибретс Пиърдъж“, за да разсее мълвата.

Почтителният монархист откликва с готовност: „Възмутително, направо възмутително — заявява той. — Тези приказки за брачен раздор петният образа на кралското семейство и принизяват монархията. На това трябва да се сложи край. Никога няма да се стигне до раздяла между принца и принцесата на Уелс, и, разбира се, никога не ще има развод.“

Неговото опровержение не накърнява достоверността на таблоидите в очите на кралската прислуга. „По-голямата част от информацията беше точна и вярна“ — казва един от икономите на принцеса Маргарет с изумление. — Знаехме, че вероятно идваше от вътрешен човек. Някой от нас. Кралското семейство също го знаеше. Но не могат да направят нищо с прислужниците, които продават тайни от живота на височайшите особи, освен, разбира се, ако не ги хванат на местопрестъплението. Тогава може да бъдем уволнени, глобени или дори хвърлени в затвора.

„Единствените хора, които знаеха, че принцът и принцесата на Уелс вече не делят леглото, бяха личните им камериери. Нейно

величество едва ли го знаеше. Нито пък искаше да го знае. Принцеса Маргарет често повтаряше, че сестра ѝ трябва да чете вестниците поне, за да научава какво става в собственото ѝ семейство. Грандиозните разправии между Чарлс и Даяна бяха известни на служителите им, а мълвата бързо се разнася из кралските резиденции.“

Икономът предлага обяснение за противоречието между официозната преса, която твърди, че бракът е здрав, и таблоидите, които го описват като разклатен. Казва, че един лакей в Хайгроув видял как принцесата замерва принца с чайник и избягва от стаята, обляна в сълзи. Няколко часа по-късно двамата са се успокоили и се появяват заедно на един бенефис. Усмивнатите им снимки в „Дейли телеграф“ правят инцидента с чайника в „Мирър“ да изглежда скалъпен. „Всъщност и двете истории бяха верни — казва икономът, — но таблоидите пускаха по-пикантните късчета.“

Даяна се дразни от предположенията за брака ѝ в пресата, ала не знае какво да предприеме. „Това, че излизам без съпруга си — протестира тя, — съвсем не означава, че бракът ми е разбит.“ Принцесата е поела доста обществени ангажменти — 299 през 1985 година, със 70 процента повече от тези (177) през 1984-та — и в над половината от тях съпругът ѝ не участва. Трогнат от нарастващата ѝ всеотдайност към кралските задължения, принц Филип я съветва да не обръща внимание на слуховете и тя се опитва.

„В началото, след като се оженихме — споделя Даяна, — олицетворявахме всеобщата представа за идеалната двойка в света. Сега говорят, че водим отделни съществувания. Предполагам, че следващото, което ще прочета, е, че имам чернокож любовник католик.“

Неотслабващият натиск да се появява на публични места и да бъде любезна с пресата, която се държи като стрелкова рота, я изтощава. По време на посещението в една детска градина училищният инспектор я пита дали не иска да удовлетвори желанието на фотографите, които напират отвън.

„Не виждам защо трябва да правя нещо за тях — отбелязва тя. — Те никога не правят нищо за мен.“

На следващия ден „Сън“ отваря на удара ѝ с уводна статия: „Принцеса Даяна пита: «Какво са направили вестниците за мен?» «Сън» може да отговори на Нейна прелест с една дума — всичко!

Превърнаха я в една от най-известните жени в света. Дариха я с аура от блясък и романтика. Без тях цялата династия Уиндзор скоро би станала толкова скучна, колкото са владетелите на Дания и Швеция.“

Бремето да си изгражда сияен обществен имидж изсмуква силите ѝ. „Никой не ми помага да нося този товар“, оплаква се тя на придворната си дама. Подобно на съпруга ѝ, и Дворецът очаква принцесата на Уелс да изпълнява дълга си без коментари: показвай се и си затваряй устата. Но Даяна има нужда от окуражаване. Без Бари Манакий до себе си тя няма на кого да се опре, няма кой да ѝ дава съвети и да я обгражда с обич. Съпругът ѝ е започнал да я възприема като глезла. „О, Господи, сега пък какво има“, дразни се той, когато тя се обръща към него. Даяна се чувства все по-изолирана сред кралското семейство и изпитва неудобство да се довери на сестрите си, особено на Джейн, която е омъжена за помощник-личния секретар на кралицата.

Трябва да внимава и със Сара Фъргюсън, която според нея гори от желание да се хареса на Чарлс. От друга страна, не желае да разочарова приятелите си, разкривайки, че приказният ѝ брак е една лъжа, така че не отронва дума. Когато нейната бивша съквартирантка Каролин Прайд Бартоломю забелязва поразителното ѝ отслабване, Даяна накрая доверява проблемите си с храненето и казва, че повръща по четири или пет пъти на ден, защото е ужасно нещастна. Принцесата споделя, че нейният принц вече не е чаровен^[2].

Когато в Австралия репортерите притискат мисис Бартоломю с въпроси за състоянието на брака на Даяна, тя отказва да коментира. Питат я за отделните квартири и самостоятелните ваканции на двойката и тя отново не отговаря нищо. Един репортер изтъква тринадесетгодишната разлика във възрастта и изказва предположението, че двадесет и шест годишната принцеса е отегчена от тридесет и девет годишния принц.

„О, не“, отвръща мисис Бартоломю.

„Е, какво общо биха могли да имат?“

„Ами... хммм... хммм... те... хммм... имат децата си.“

Даяна е най-уязвима през 1986 година, когато среща капитан Джеймс Хюит на един коктейл. Двадесет и седем годишният ерген знае как да флиртува с една принцеса, без да премине границата. Представен ѝ е като умел ездач от Лейбгвардейската дивизия. Даяна му

казва, че се бои от конете, откакто в своето детство е паднала от понито си. Споделя, че страхът ѝ от ездата разочарова съпруга ѝ и семейството му, което обича конете, и че иска да направи нещо в това отношение. Хубавият кавалерийски офицер се усмихва и ѝ предлага помощта си. След два дни тя му се обаждат за уроци по езда.

След като завършва частния колеж „Милфийлд“, Джеймс Хюит получава военното си образование в Сендхърст, постъпва в Лейбгвардията и посвещава живота си на армията. За него е чест да служи в елитната лична охрана на суверена. Когато не е с униформа, офицерът се носи като джентълмен с двуредни блейзъри, мокасини „Гучи“ и златни копчета за ръкавели. Слага копринени вратовръзки, играе поло и се учи на добри обноски. И слуша записките на изявленията на Уинстън Чърчил през войната, за да подобри образованието си. С чуплива червеникавокафява коса, пълни устни и лениви сини очи, той има магическо въздействие върху жените. „Всичко, от което разбирам — казва, — са конете и сексът.“ Години по-късно се хвали, че е споделил и двете с принцесата на Уелс.

Любовният им роман започва в конюшните на Нйтсбриджкия гарнизон. През първите два месеца Даяна пристига всяка седмица за урока по езда, придружена от бодигарда и придворната си дама. Скоро придворната дама е оставена да чака. А бодигардът стои дискретно в казармата, докато принцесата и инструкторът ѝ яздят сами по пътеките, смеят се и разговарят. „Конете им — спомня си конярят Малкълм Лийт — рядко бяха яздени.“ По-късно той продава спомените си на един вестник.

В лицето на Джеймс Хюит Даяна открива мъж на нейната възраст, който страшно харесва жените и се отнася към тях със същото внимание, с което се занимава с лесно възбудимите коне. Успокоява ги и ги утешава.

Принцесата на Уелс прекрачва класовите бариери, за да открие Хюит, роден в семейството на флотски капитан и зъболекарска дъщеря. Пред една приятелка Даяна го описва като „моята душа“ и споделя, че независимо от различния си произход много си приличат. И двамата са грациозни атлети, които се опиват от телата си, и са невероятно суетни по отношение на своята външност. Обичат да се издокарват и прекарват часове, за да се приготвят за излизане. И двамата са изкусители, които знаят как да използват чара си.

В по-дълбок план те са свързани чрез травмата от разводите на родителите си. Даяна заявява, че е твърдо решена да не позволи децата ѝ да изстрадат същото детство като нейното. И все пак въпреки всичките си усилия, тя ги прави свидетели на същите жестоки кавги и мрачни взаимни обвинения, които е наблюдавала между родителите си. Хюит е избягнал опасността от подобни грешки, като не се е оженил. Той е единствен син и е разглезен от майка си и обожаван от двете си сестри, с които е все така близък.

За разлика от Чарлс Хюит жадно поглъща думите на Даяна. Слуша я внимателно, като му разказва за благотворителната си дейност и колко обича кралските задължения, когато „те“ (придворните) я оставят на мира, за дадената и от Бога способност да помага на болните и умиращите, която усеща в себе си. Казва, че това целебно докосване идва от „духовете“, които я напътстват. Така тя излиза извън рамките на церемониалната роля на принцеса, посещаваща болници. Вижда себе си като Майка Тереза с корона. Споделя, че се отъждествява с жертвите и усеща болката им. Макар да не разбира мистицизма ѝ, Хюит я слуша с възхищение и не оспорва преценките ѝ, за разлика от епископа на Норуич, който е стреснат от твърденията на Даяна. Когато ми казва, че е преродена душа, живяла и преди, той изглежда озадачен. А след като споделя, че е закриляна от душите на познати хора, които са починали, свещеникът, по думите ѝ, бил ужасен. Но Хюит е обикновен човек, не особено религиозен, и мълчанието му я окуражава да продължава да говори.

Разказва му за децата си, които нарича „моите малки рицари в блестящи доспехи“, и споделя, че те са най-важното в живота ѝ. В продължение на няколко седмици превежда Хюит през неволите на брака си и докато му разкрива мрачните си тайни — булимията, опитите за самоубийство, отделните спални и любовницата, — той вижда една страдаща, отхвърлена жена. Като повечето мъже, които се запознават с Даяна, и Хюит изпитва желанието да я закриля.

Но е достатъчно мъдър да я остави да предприеме първата крачка и тя го прави, като го кани на гости в Кенсингтънския дворец, когато Чарлс е в Хайгроуб. Даяна освобождава по-голямата част от персонала си и развълнувано посреща Хюит на вратата. Въвежда го в личната си дневна и му подава бутилка шампанско. Казва, че рядко пие, но поводът е специален. Той пълни чашите, докато тя седи на

дивана на бежови и бели райета. Хюит оглежда стаята и се изкиска, когато вижда избродираното на една от разпръснатите възглавнички.

Ако мислиш, че парите не могат да ти купят любов,
значи не знаеш къде да пазаруваш.

Той оценява умениято ѝ да пазарува в най-добрите лондонски магазини, защото е имал късмета да се облагодетелства от няколко такива щедри прахосвания. Казва ѝ, че хората от полка му са били впечатлени от изпратените в казармата подаръци. Тя свежда поглед и се засмива.

„Независимо дали става дума за приятели, любовници или роднини, Даяна е много щедра — уверява декораторът Никълъс Хасълм. — Неспособна е да не прави подаръци. Винаги пристига в апартамента ми с нещо прекрасно — вратовръзка, растение, книга. За разлика от останалите кралски особи тя умее да харчи пари за други хора.“

Сред подаръците, които Хюит получава от принцесата, има ръждивокафяв кашмирен пуловер от „Хародс“, четири копринени вратовръзки „Хермес“ и чифт ръчно изработени ботуши за езда за 1500 долара от „Лобс“, най-добрия производител на обувки в Лондон. Също и сако за езда от туид с велурени кръпки и кожени копчета, три ушити по поръчка костюма, десет ризи „Търнбъл енд Асър“ с подходящи вратовръзки, два блейзъра, златни копчета за ръкавели, инкрустирана с диаманти игла за вратовръзка и осемнадесеткаратов златен часовник от Аспри, кралския бижутер.

Ограничен от заплатата си — 50 000 долара годишно, кавалерийският офицер не може да си позволи да се реваншира по същия внушителен начин. „Вместо това ѝ дадох дрехите от гърба си“, казва той весело. Тя го моли за тениската му, за да спи с нея, и за пуловера му за крикет, който да облича под грейката си за ски. Също така иска едно от плътните му якета, което често носи по време на разходки. Най-люксовият му подарък е чифт обеци с диаманти и смарагди, които ѝ праща като награда, че не си е гризала ноктите.

След първата им вечеря в Кенсингтънския дворец Даяна му сервира кафе на дивана в дневната. Загасва настолната лампа, плъзва

се в скута му и обвива ръце около врата му. Малко след това, както споделя той с биографа си, тя става и, без да каже дума, го въвежда в спалнята си.

През следващите осемнадесет месеца връзката им е страстна, пламенна и не особено дискретна. Посещават Олторп и по думите на Хюит се любят в закрития басейн. Отсядат при майка му в Девън и правят любов в градината ѝ. Прекарват заедно вечери в Кенсингтънския дворец с децата на Даяна и уикенди в Хайгроув, когато Чарлс пътува. Младите принцове дотолкова свикват с присъствието на Хюит, че му викат „чичо Джеймс“. Той с часове ги учи да яздят. Води ги в казармата и те остават очаровани от мъжете с униформи. Обучава малките момчета да маршируват, да отдават чест и да държат пистолет.

В замяна Даяна кани бащата на Хюит и двете му сестри в Лондон на частна вечеря. Джеймс е споделил с тях за връзката им. Тя го придружава в Девън и прекарва дни наред с майка му, която ръководи училище по езда. „Винаги ми помагаше да изнасям съдовете след обяда“ — спомня си Шърли Хюит. — Миеше чиниите и веднъж дори ми помогна да почистя бюфета. Възкликна: „Какво е това? Отвратително е! — после извади всичко и го лъсна.“ При тези гостувания Даяна спечелва сърцето на мисис Хюит с момичешките си въпроси за детството на Джеймс. Заедно го закачат, докато разглеждат семейните албуми и се взират в бебешките му снимки.

Хюит казва, че не е имал намерение да се влюбва в принцесата, която описва като емоционално уязвима и нещастна. „Но — признава той свенливо, — това стана... Много разговаряхме какво би могло да ни донесе бъдещето. Мисля, че навярно се забавлявахме да си фантазираме и да вярваме в нещо, което по всяка вероятност нямаше да се осъществи... мечтата да можем да прекараме остатъка от живота си заедно.“

Шегува се нервно със закона за измяната от 1351 година и се чуди гласно дали няма да го изпатят в Тауър и да го обезглавят за това, че е спал с Даяна. Древният закон забранява прелюбодеянието със съпругата на престолонаследника, за да бъде сигурно, че всички наследници са законни. Когато Хюит разгласява връзката си с принцесата, а Даяна потвърждава думите му, някои кралски биографи забелязват поразителна прилика между меднокосия инструктор по езда

и ръждиво косия принц Хари. Но Хюит отхвърля подобни намеци и твърдо заявява, че се е запознал с Даяна едва две години след раждането на втория ѝ син. „Всъщност — твърди «Прайвит ай» — Хюит за първи път среща Даяна пет години по-рано — на един мач по поло през 1981-ва, още преди да се е омъжила.“

Принцесата не проявява благоразумие във връзката с кавалерийския офицер. Внимава да преправя гласа си, когато му се обажда по общия телефон в казармата, но не взема почти никакви други предпазни мерки. В известен смисъл смята, че е имунизирана срещу скандали, тъй като са свикнали да я виждат на публични места в компанията на майор Дейвид Уотър Хаус и банкера Филип Дън. Така че общуването ѝ с други мъже вече не е нещо необичайно. Разчита на безкрайната добронамереност, на която се радва като Уелска принцеса, и знае, че повечето хора никога не биха я заподозрели в изневяра, особено с мъж, отговарящ за военните конюшни.

„Това беше направо немислимо — отбелязва една от най-близките ѝ приятелки. — Дори след като призна по телевизията, че е вярно — че е изменила на съпруга си с този мерзавец, който натрупа пари от връзката си с нея, като написа книга — пак не можех да повярвам.“

Нито пък брат ѝ Чарлс Спенсър, който, независимо от доказателствата за противното я защитава и реагира срещу приказките за разпуснатостта ѝ. „С ръка на сърцето мога да заявя — казва той, — че сестра ми Даяна е спала само с един мъж през живота си и това е нейният съпруг.“

Някои от служещите в полка на Хюит подозират за връзката от самото начало, сбутват се и весело си смигат, щом се спомене за принцесата и инструктора ѝ по езда, чието прозвище е Червения сетер. Но никой от тях не смее публично да загатне за нещо непристойно. „Дори когато ги видях да се целуват и да се натискат наред училището по езда, бях толкова шокиран, че не казах на никого, дори на жена си, в продължение на година и половина, докато не напуснах армията“, според бившия коняр.

Описва какво е видял: „Беше в средата на ноември 1988 година и Хюит беше прехвърлен в казармата на Комърмиър, недалеч от Уиндзор. Подготвих коня на принцесата за урока ѝ в три и половина следобед... и го заведох в училището по езда, защото времето навън

беше ужасно... Двамата се бяха срещнали вътре и аз останах до една преграда да ги наблюдавам. Видях как ръцете му се плъзнаха отзад под блузата ѝ, която беше извадена над брича за езда. Тя го милваше навсякъде. Той я милваше навсякъде.“

С развитието на отношенията им Даяна привлича бившата си съквартирантка Каролин Бартоломю за своя довереничка, както и приятелката си Мара Берни, собственичка на ресторанта „Сан Лоренцо“ в Найтсбридж, където двамата с Хюит често обядват. Разчита също така и на бодигарда си Кен Уорф, който ги придружава, така че пътуванията им да изглеждат по-скоро като безобидни екскурзии, отколкото като романтични излети.

Даяна включва любовника си сред гостите на кралицата за официалния бал през ноември 1988-а в чест на четиридесетия рожден ден на принц Чарлс. Без да преглежда списъка на петстотинте души, знае, че Чарлс ще покани любовницата си. Така че добавя името на инструктора си по езда след това на своя любим дизайнер Брус Олдфийлд.

Всички членове на кралското семейство присъстват на бала в Бъкингамския дворец, с изключение на принц Андрю, който е на борда на кораба на Нейно величество „Единбург“ в австралийски води. Крал Хуан Карлос и кралица София долитат от Испания, за да се присъединят към краля на Норвегия, ерцхерцога на Люксембург, принца на Лихтенщайн и брата на София Константин, детронирания крал на Гърция. Херцозите на Нортъмбърланд и Уестминстър танцуват и пият шампанско до три часа през нощта с рокзвезди, дискожокери и индустриалци.

Чарлс е започнал деня си с посещение в бедняшките квартали на Бирмингам, северозападно от Лондон, където основаната от него през 1976 година благотворителна фондация намира работа на изпаднали в затруднение младежи. Той пристига сутринта със значка, на която пише „Животът започва на 40“ — подарък от децата му, и е посрещнат възторжено от тълпите, които в хор го поздравяват с „Честит рожден ден“.

„Кога ще станете крал?“, подвиква един механик.

„Де да знам — отвръща Чарлс. — Може да ме бутне автобус, преди да стигна до трона.“

Празненството в бедняшкия район не впечатлява председателя на Лейбъристката партия. „Така действа великодушната върхушка — изтъква Денис Скинър. — Хвърлят от масата си няколко трохи на бедните и онеправданите... за да успокоят съвестта си и да си създадат репутацията на човеколюбци.“

Партито в Двореца същата вечер предизвиква дори още по-силно възмущение. „За това празненство ще пропилят толкова, колкото доста изнемогващи семейства не ще похарчат за цял живот — заявява Скинър. — Онези, привилегированите, трябва много да внимават да не се отнасят към бедните с презрение. Това парти е все едно да хвърляш пясък в очите на хората от дъното на социалната стълбица.“

Чарлс отговаря, че критиките няма да го спрат, особено след като идват от страна на мърморковци. „Сега, когато съм на четиридесет, се чувствам много, много по-уверен в това, което върша.“ Смята, че работата му в полза на онеправданите англичани е достойна за кралска особа, и изтъква, че покровителството на съпругата му над болните от СПИН е „неподходящо“ и че репортажите за визитите ѝ на моменти са „сентиментални“ и „пресилени“. Заявява, че предвиденото ѝ за след няколко месеца посещение в нюйоркската „Харлем Хоспитъл“ е напълно ненужно. След като отказва да я придружи в Харлем, столицата на черна Америка, тя отива сама. Тогава той определя пренебрежително снимката във вестниците, на която Даяна прегръща едно умиращо от СПИН чернокожо бебе, като „предвидима“.

Отговорът на принцесата е добре обмислен. Докато лети обратно към Лондон, разговаря с фотографа на „Дейли мирър“ за вихреното си пътуване и споделя с него колко напрегната се е чувствала, докато е прехвърчала от един ангажимент към друг. „Става ми много мъчно, като си помисля как държах онова момченце на ръце — подхвърля тя. — Толкова се трогнах. Може би защото съм жена, която пътува сама. Никога не ми е така тежко, когато съпругът ми е с мен.“

Дворецът тълкува коментара ѝ като завоалирана атака срещу съпруга ѝ и бърза да излъчи съобщение, в което се намеква, че е пренатоварена: „Посещението в «Харлем Хоспитъл» бе силно емоционално преживяване за нея. Тя работи непрекъснато в продължение на два дни и пълното въздействие на умората едва сега започва да се проявява.“ Това е първият куршум, изстрелян в медийната война между хитрите придворни и упоритата принцеса.

„Даяна играеше играта на превъзходство като виртуоз — казва лондонският журналист Рос Бенсън. — Когато с Чарлс посетиха един музикален колеж, го придумаха да изсвири нещо на виолончело. Това беше твърде добра възможност за нея, за да я изпусне. Докато той свиреше, тя прескочи сцената, седна до пианото, вдигна капака и подхвана началната фраза от «Концерт за пиано №2» на Рахманинов. Всички камери се завъртяха, за да я проследят, а Чарлс бе пренебрегнат и унижен.“

Въпреки възраженията му, Даяна настоява да придружи съпруга си на партито по случай рождения ден на Анабел Елиът, сестрата на Камила Паркър Боулс. Четиридесетте гости са част от хората, които пренебрежително нарича скучната хайгроувска група на Чарлс, така че никой не очаква тя да присъства. Но принцесата е твърдо решена да се изправи очи в очи с любовницата на съпруга си.

„Спомням си, че я срещнах на това парти малко след посещението ѝ в Харлем — разказва лондонски адвокат, — и си помислих, че или е глупачка, или е преуморена, тъй като не можеше да проведе дори най-обикновен разговор. Непрекъснато наблюдаваше Чарлс, който я беше зарязал и цялата вечер стоеше в един ъгъл с Камила. Не схващах какво става, едва по-късно жена ми ми обясни всичко.“

Към края на партито Даяна отива при Камила и казва, че иска да говори с нея насаме. Изчаква, докато и последният гост излиза от стаята. После, гледайки съперницата си право в очите, заговаря без церемонии: „Защо не оставиш съпруга ми на мира?“ Хваната неподготвена, Камила понечва да протестира, но Даяна я спира с думите, че знае всичко за връзката им. Позовава се на телефонните разговори, на любовните писма, на лова на лисици, на посещенията в неделя вечер. Заявява ѝ, че знае кой изпълнява ролята на домакиня в Хайгроув в нейно отсъствие и че присъствието на Камила в дома ѝ никак не ѝ е приятно. Обвинява я, че е откъснала Чарлс от децата и е съсипала брака им. След тази тирада Даяна излиза от стаята и заявява на Чарлс, че иска да се прибере у дома.

На следващата сутрин се обажда на Каролин Бартоломю и ѝ разказва какво е направила. Звъни също и на Джеймс Хюит и споделя всеки детайл от сблъсъка, опивайки се от смелото си поведение. Твърди, че най-сетне се чувства свободна от лапите на Камила. „Защо,

о, защо — възкликва пред него — не й наговорих тези неща много порано? Колко различно щеше да е всичко“.

Хюит й казва, че заслужава орден за храброст, и я пита за реакцията на Чарлс.

„Ледена като камък ярост“ — отвърща гордо тя — и „как изобщо съм могла.“

През май 1989 година бащата на Даяна кани двойката на партито по случай шестдесетия рожден ден на съпругата си. Но Чарлс е планирал обиколка в Турция и не желае да я отмени. „Ще пътувам“, съобщава той в бележка. Това е начинът, по който контактува със съпругата си, за да избегне разправиите. Тихомълком се е изнесъл от Кенсингтънския дворец и живее в Хайгроув, където децата го посещават през уикендите. Не казва на жена си, че ще замине за Турция с Камила Паркър Боулс и със съпруга й Андрю, но Даяна научава.

Когато разказва на Хюит за пътуването, тя заявява, че вече не й пука за Чарлс и Камила и „Андрю Парк-Йор-Болс^[3]“, прозвището на бригадният генерал Боулс, което е прочела в „Прайвит ай“^[4]. Хюит подозира обаче, че все още й пука, и още как, и независимо че го отрича, иска да възроди брака си. Но той не казва нищо и с готовност приема поканата да я придружи на устройвания от баща й бал. „Тъй като ще има петстотин гости, ще сме в безопасност“, уверява го тя.

Скоро след това Хюит получава заповед за преместването си в Германия, за да командва танков ескадрон. Развълнуван от повишението, той се тревожи как ще съобщи на Даяна, че ще изчезне от живота ѝ за две години. По-късно споделя, че тя го е наругала, задето я изоставя и поставя кариерата си над връзката им. В продължение на месеци не отговаря на обажданията му и той заминава, без да я види.

В рамките на няколко седмици Даяна издирва мъжа, по когото е била увлечена като седемнадесетгодишно момиче. Този път Джеймс Гилби е много по-отзивчив. По време на обеда и тихи вечери той слуша почтително, докато тя му разправя сагата на нещастния си брак. И става неин утешител. Започнали са да се виждат отново след едно частно вечерно парти в дома на техни приятели — телевизионния водещ Дейвид Фрост и жена му Карина. Когато Даяна и Гилби си тръгват същата вечер, те са заснети пред дома на Фрост как се целуват

за довиждане. Целувката е толкова страстна, че фотографът решава да заеме позицията край апартамента на Гилби на Ленъкс Гардънс, близо до универсалния магазин „Хародс“. След няколко дни е възнаграден със снимка на принцесата, напускаща апартамента в 1:15 през нощта. Гилби заявява, че са играли бридж, но добавя: „Предполагам, че не беше много умно да се срещаме с Даяна при тези обстоятелства.“

От този момент нататък принцесата действа много по-предпазливо. Вместо да посещава Гилби в жилището му, тя урежда да се срещат тайно в дома на Мара Берни, близо до ресторанта „Сан Лоренцо“. Купува уред за откриване на подслушвателни устройства за кабинета си в Кенсингтънския дворец. Използва пощенски кутии за личната си кореспонденция и говори закодирано по телефона. Предпочита мобифоните, защото ги смята за по-сигурни. Открива обаче, че съвсем не е така, и ги изоставя. Когато се обаждат от телефоните в Кенсингтънския дворец, често затваря вратите на апартамента си и включва телевизора, та слугите да не могат да подслушват.

Въпреки усилията ѝ да не бъде разкрита, телефонният ѝ разговор с Джеймс Гилби от 31 декември 1989 година е подслушан и записан от неизвестен радиолюбител. Когато английските таблоиди публикуват текста три години по-късно, пропускат един красноречив десетминутен откъс, в който принцесата и любовникът ѝ обсъждат мастурбацията. Разговарят също и за страховете на Даяна от забременяване. „Скъпа, това няма да се случи — уверява я Гилби. — Няма да забременееш.“ Тя споделя, че се е разтревожила, след като същия следобед гледала някаква сапунена опера, в която една от главните героини родила бебе. „Всички си мислеха, че е от съпруга ѝ — заявява принцесата. — Но то беше от друг мъж.“ Двамата с Гилби се засмиват.

„Скуиджи^[5] (неговото обръщение към Даяна), целуни ме... О, боже. Толкова е прекрасно, нали, това усещане? На теб харесва ли ти?“

„Обожавам го, обожавам го“, отвърща тя.

Преди известния като „Скуиджигейт“ разговор да стане публично достояние, принцесата ще е паднала от пиедестала си в пропастта и ще се бори да не се удави в мръсотията.

[1] Групата за охрана на кралските особи в Скотланд Ярд осигурява пълна защита на монарха, съпруга ѝ, кралицата-майка и всички деца на суверена. Частична охрана се обезпечава на някои от братовчедите на кралицата, когато изпълняват обществени задължения, не и на техните брачни партньори обаче. „През повечето време принц Майкъл има охрана — казва бившият шеф на групата, — но не и жена му.“ — Б.а. ↑

[2] Prince Charming (англ.) — Чаровният принц, герой от приказките. — Б.пр. ↑

[3] Park-Your-Balls (англ.) — паркирай си топките. — Б.пр. ↑

[4] Зад гърба им Даяна нарича членовете на кралското семейство с прякорите, дадени им от „Прайвит ай“: кралицата е Бренда, Единбургският херцог е Кийт, принцеса Маргарет е Ивон, Чарлс е Браян; Едуард е Клед (съкращението на Питър Филип за чичо Ед), а самата Даяна е Черил. — Б.а. ↑

[5] Пискунче (жарг.). — Б.пр. ↑

Херцогинята се колебае. Няколко седмици преди сватбата си тя се е отклонила от пътеката на „дълга и благоприличието“. И е обвинена, че е повела принцесата на Уелс по кривия път. Двете жени са заснети в Аскот как мушкат един мъж в седалищните части с върховете на чадърчетата си. Няколко дни след това се преобличат като полицайки, за да направят внезапна проверка на ергенското парти на принц Андрю. С полицейски значки и палки нахълтват в нощния клуб „Анабел“ и се настаняват на бара с пиене в ръка. Британската преса отразява инцидента на разбираем за американците език: професионалната лига срещу младежката лига. Сара е прикована към позорния стълб като дяволска мъжкарана. Даяна, сладурчето в съседство, се отървава невредима. Като във вълшебната приказка за двете принцеси: едната отваря устата си и от нея излизат рубини и диаманти. Другата заговаря и оттам изскачат крастави жаби.

„На принцесата на Уелс ѝ се разминава, защото е по-хубава — пише журналистът от «Сънди таймс» Крейг Браун, — и по-малко биеща на очи от херцогинята на Йорк. По някакъв странен начин херцогинята сякаш е огледално отражение на съвременна Англия с нейната пошлост, безсрамие и крещяща липса на загадъчност.“

През първата година от брака си херцогинята на Йорк става херцогиня на Йък^[1]. Позволява си 120-дневна ваканция и въпреки това се оплаква, че е претоварена. Поема 55 кралски ангажимента срещу 429 от страна на принцеса Ан. Това спечелва на Сара Фъргюсън титлата херцогиня на Ду Литъл^[2]. След като качва двадесет и два килограма по време на първата си бременност, тя е прекръстена на херцогинята на Порк. Когато приема безплатни самолетни билети за първа класа, безплатни хотелски апартаменти и безплатни лимузини, става „авантаджийката Фърджи“. Не отказва също и безплатни часовници от „Картие“ и безплатни куфари от „Луи Вюитон“. Като херцогиня на Доу^[3] очаква интервютата да ѝ се плащат и моли създателите на висшата мода да ѝ подаряват скъпи дрехи. Френският

дизайнер Ив Сен Лоран се съгласява, но англичанката Зандра Роудс я отрязва с думите: „Нямам нужда от реклама.“

Сара е разтърсвана от противоречия като замаян от алкохола пияница. Видяна е да замерва закачливо съпруга си с хлебчета на публично място. В друг случай изсипва върху косата му солница и го пръска с шампанско. Като аукционер на благотворителна разпродажба тя подтиква наддаващите да предлагат по-солидни суми. „Хайде, Джордж — подканва един мъж и го стряска, — жена ти те иска голяма“ На частно парти в чест на емир от Средния изток се хвърля на пода пред очите на четиридесетте гости и започва да подвиква на стриптийзьорката: „Свали го! Свали го!“

„Фърджи смята, че като замерва хората с храна, може да се отъждестви с нисшите прослойки, което само потвърждава вулгарността ѝ“ — изтъква журналистът Таки Теодоракопулос. — Ако желаете да прогоните застоялите се прекалено до късно натрапници от някоя лондонска квартира, просто кажете: „О, Фърджи. Най-сетне. Как си?“ Хората моментално ще се разбягат. Щом иска да разсмее кралицата, Филип вдига телефона и изрича: „Какво? Казвате, че Фърджи била блъсната от камион и избягала?“

Пресата я критикува дори когато отива на лов с кралското семейство и си одрасква челото с оптичeskия мерник на пушката. Един журналист изказва своето съжаление, че Фърджи се наранила, докато „се е наслаждавала на невинното момичешко удоволствие да убива големи бозайници просто заради спорта“.

„Донякъде — признава баща ѝ — това, че стана херцогиня на Йорк, наистина я главозамая. Тя невинаги тълкуваше правилата, както трябва. Кралското семейство наистина има привилегии, но и те са в определени граници. Сара си мислеше, че ще се измъква безнаказано в далеч по-голяма степен, отколкото това стана в действителност. В началото Андрю трябваше да бъде много по-твърд, да я напътства и съветва, а той не го направи.“

Андрю не се колебае да я мъмри публично, когато тя прекалява особено с алкохола. Веднъж, след поредната му забележка, Сара се нахвърля върху него: „Защо непрекъснато трябва да ме поставяш в неудобно положение и пред хората да ми показваш, че съм сгрешила? Не е много благородно. Понякога си толкова лош, също като баща си.“

Фърджи, която се дразни от отрицателните отзиви за нея в пресата, се опитва да спечели благоволенieto на репортерите, докато Андрю ги пренебрегва. „Не разговаряй с тях — съветва я той. — Те са критикари. Създават герои и после ги сриват в прахта.“

„Какво да правя? — пита тя една своя приятелка. — Андрю ми казва да не обръщам внимание, но той е далеч, на кораба си, а не в центъра на събитията.“

Нападките на журналистите стихват през февруари 1988 година, когато семейство Йорк се съгласява да посети Лос Анжелос, за да спомогне за популяризирането на британското изкуство и индустрия. Бременна в третия месец, Сара пристига облечена с френски тоалет. Но бързо признава, че бельото ѝ е произведено в Англия.

„Кюлотите ми са от «Маркс и Спаркс» — изчуруликва тя, използвайки името, с което е известен «Маркс енд Спенсър», държавният универсален магазин, където пазаруват английските домакини от средната класа.“

В очакване на височайшата визита търговците от Чайнатаун са издигнали плакат: „ДОБРЕ ДОШЛА, ФЪРДЖИ, И К'ВО МУ БЕШЕ ИМЕТО“. Като го вижда, Андрю се ухилва добродушно. Напъхан в костюма си на ситни райета, той изглежда така, сякаш току-що е спечелил състезание по надяждане. При предишното му посещение в Лос Анжелос са го нарекли кралското изчадие, след като насочил бояджийска пръскачка към представителите на пресата. Налага се британското консулство да заплати на един фотограф 1200 долара за нанесени щети и официално да се извини.

„Дадоха ми чека, за да поправа фотоапаратурата си“ — спомня си фотографът Крие Галкън. — Казаха ми: „Нейно величество държи да знаете, че тези пари са от личните средства на Андрю, а не от обществените фондове на английския народ.“

Един лосанджелиски телевизионен коментатор определя посещението на Андрю през 1984 година в Калифорния като „най-неприятната британска визита, откакто опожариха Белия дом във войната през 1812-а“.

Министър-председателката е толкова разтревожена от материалите за него в пресата, че поръчва едно поверително изследване на специалисти по връзки с обществеността от лондонския офис на „Саачи енд Саачи“, за да се опита да подобри имиджа на

Андрю. Докладът на мисис Тачър е изпратен на кралицата, която отказва да го прочете. „Не мисля, че имам нужда да бъда съветвана по семейни въпроси от една ужасна невзрачна женица“, заявява тя.

При това посещение Андрю се държи по-добре. След като пристигат в Лонг Бийч с кралската яхта „Британия“, двамата със Сара прекарват десет дни, пътувайки из Южна Калифорния. Посещават училища и супермаркети, където тя изпраща въздушни целувки, а той раздава автографи. Фърджи се появява с малки американски и британски знаменца в косата и казва на фотографите: „Обърнете внимание на фризурата ми, момчета.“ По време на обиколката из „Бълокс Уилшър“, универсален магазин в Лос Анжелос, двойката посещава бутиците на няколко английски дизайнери. Андрю забелязва едно черно велурено сако, което му харесва, така че управителят на магазина нарежда да му го опаковат. Той приема подаръка, но после решава, че предпочита нещо по-съвременно, като например морскосиньо пилотско яке. Замяната мигом е извършена.

Учениците, които никога преди не са виждали херцогиня, наобикалят Фърджи и я обсипват с въпроси за живота в замък. Тя им отговаря, че най-трудното нещо е ходенето по нужда. Децата ококорват очи, когато им разказва за старомодните тоалетни на кралицата. „Трябва да дърпаш синджирчето на казанчето, а не да натискаш ръчката — обяснява Фърджи. — Аз винаги го развалям.“

Британската преса използва сравнението груба като ревящо магаре. Някога описвана като глътка свеж въздух, сега се превръща в скункс^[4] на градинско парти. „Тя е международен срам — вайка се лондонският «Сънди таймс». — Вероятно американците ще се оттеглят на своите много по-изтънчени вечерни партита, за да си разказват вицове за ужасната вулгарност на англичаните.“

Същата вечер херцогинята се появява на едно празненство, обкичена с диамантите, които е получила от кралицата. Блестейки с тиарата, огърлицата, обеците и гривната си, тя подмята саркастично на вперилите очи в нея: „Камъните ли броите?“ Когато някой я пита дали харесва Гилбърт и Съливан^[5], Сара отвръща, че предпочита „Дайър Стрейтс“. Един лондонски журналист се свива от срам. „Надявахме се на изисканост — казва той, — но сбъркахме адреса.“

Американците обаче са очаровани от жизнената червенокоска, особено филмовите звезди, които се трупат в Холивуд, за да се

запознат с нея. Морган Феърчайлд прави притеснено реверанс, а Пиърс Броснън онемява. „Не знаех какво да ѝ кажа“, признава той, изчервявайки се. Джак Никълсън не е толкова сдържан.

„Сподели разочарованието си, че не е сложена да седи до мен — разказва той с характерната за него дяволитост. — Отвърнах ѝ, че може би е извадила късмет, защото не се знае какво бих могъл да ѝ сторя, ако бяхме един до друг.“

Фърджи бързо се запътва към Джон Траволта, за да му каже, че принцесата на Уелс все още се хвали с танца им в Белия дом. „Съобщи ми, че Даяна не спира да говори за това“, споделя Траволта с усмивка.

На една галавечеря херцогинята се появява с рокля, наподобяваща спортна площадка от розови тюлени вафли, обсипана с розови сатенени рози. Лондонският „Сънди таймс“ коментира презрително: „Изглеждаше така, сякаш е спечелила трето място в конкурс за двойнички на Кармен Миранда.“

На следващата вечер Сара се появява в „Балтимор хотел“ дълга черна рокля с каскада от дипли от оранжева коприна. Дизайнерът мистър Блекуъл обявява тоалета за „дяволски отвратителен“ и слага Фърджи начело на списъка си на най-зле облечени личности през 1988 година, като „херцогинята, която има походката на куца патица“. Дългата ѝ червена коса е завита и увъртяна в рояк от непослушни къдрици, обуздавани от диамантени гребени, и пада на масури по раменете ѝ. Ефектът е смайващ дори и за холивудските ексцентрични стандарти.

Когато се приближава до микрофона същата вечер, тя оглежда 750-те души, всеки от които е платил по 1000 долара, за да бъде в обкръжението на кралска особа. Намига весело на Роджър Мур, церемониалмайстора, и като забелязва актьора Джордж Хамилтън, млясва с устни. „Всички тези мъже наоколо“, изрича високо.

Един темпераментен гост се провиква: „Обичаме те, Фърджи!“

Тя му отвръща: „Ще се видим по-късно.“

„Така стана с Фърджи — разказва журналистът Рос Бенсън, клатейки глава съчувствено. — Това беше началото на края. Пуснах материал, че е била голям хит в Съединените щати, но останалите британски репортери буквално я разпердушиниха. Разтръбиха, че поведението ѝ било позорно, и с вродения английски снобизъм я нарекоха презрително «невъзпитаната дъщеря на коняр в блейзър».“

От Лос Анжелос семейство Йорк отпътува за Палм Спрингс, където са поканени за уикенда от Уолтър и Дий Аненберг в „Сънилендс“, 208-акровото им имение, разположено в пустинята. Бившият американски посланик във Великобритания и съпругата му посрещат кралския хеликоптер на частната си писта. Аненбергови са осигурили цял автопарк коли за голф с гюруци като на ролс-ройс, за да транспортират херцога и херцогинята, гардеробиерите, помощниците, охраната и багажа им.

Фърджи скача от хеликоптера с голяма златна шнола във формата на китара в косите, върху която е изписано „рок“. Андрю е обут с мокасини с пискюли. Те се мятат в две от колите за голф и като деца на картинг започват да карат нагоре и надолу по пистата с палячовска невъздържаност.

На следващия ден присъстват на мач по поло и на официална вечеря. „О, ще дойдат само неколцина приятели“, казва мисис Аненберг за партито, на което са поканени сто души. Кучетата на Министерството на външните работи на САЩ душат за бомби, докато пристигат кинозвезди и знаменитости. Актьорът Майкъл Йорк („Не сме роднини“, шегува се Фърджи.) прави снимки и херцогинята моли Франк Синатра да ѝ изпее една песен; той удовлетворява желанието ѝ с „Дамата е скитница“.

„Ужасно съм засегнат от критиките към херцога и херцогинята в английската преса — негодува лосанджелиският шеф на протокола. — Кметът Брадли намери херцогинята за много забавна, а обиколката им из Южна Калифорния бе огромен успех.“

Други американци също застават на страната на Фърджи и смятат херцогинята-лудетина за изключително симпатична с вечните ѝ гримаси и забавните ѝ реплики. „Няма значение, че модните изказвания на Фърджи понякога завършват с въпросителна — пише «Ю Ес Ей тудей». — С нейната блестяща индивидуалност човек може да се облече и с абажур и пак да огрява стаята.“

На свой ред Фърджи също отдава заслуженото на американците. „Обичам да посещавам Съединените щати — заявява тя пред аудиторията в Националния прес клуб във Вашингтон няколко години по-късно, — защото американците са толкова мили с мен. Сигурно съм била американка в предишния си живот.“ Публиката я аплодира очевидно, без да си дава сметка, че херцогинята вярва в прераждането.

Тя добавя, че особено обича пътуванията до Ню Йорк. „Там наистина се зареждам с всичко“, казва за маратонските си пазарувания. При едно завръщане в Лондон авиолинията ѝ взема 1200 долара за петдесет и едно парчета свръхбагаж.

„Тези екскурзии до САЩ започнаха да ѝ излизат през носа по отношение на тукашния ѝ имидж“, твърди английската журналистка Ингрид Сюзард, която ѝ е и лична приятелка.

Но Сара нехае. Тъй като съпругът ѝ е в морето, тя скучае. Така че често отскача с конкорда до Ню Йорк, където присъствието ѝ предизвиква безсрамни интриги сред новобогаташите.

Социалният престиж на титлата ѝ привлича заможни люде и магнати, които правят всичко възможно, за да се запознаят с нея. „Много е хубава — възхищава ѝ се мултимиллионерът Доналд Тръмп, — толкова вълнуваща, с изключителна индивидуалност.“

Сара винаги успява да развеселява и забавлява. Тя угощава новите си приятели с анекдоти за кралското семейство. Позовавайки се на пиетета на кралицата към неприличния хумор, тя повтаря любимите шеги на Нейно величество, включително историята за държавното посещение на нигерийския генерал Говон.

Кралицата посрещнала президента Говон на гара „Виктория“ и пътувала с него в каретата, когато един от конете вдигнал опашката си и пръднал.

Нейно величество се обърнала към президента Говон. „О, много се извинявам. Не е особено добро начало за посещението ви.“

„Ама моля ви, не се извинявайте — отвърнал Говон. — Аз и без това си помислих, че е един от конете.“

След няколко чашки Сара продължава с репертоара си от пикантни анекдоти, сред които любимият ѝ е този за кралицата, която е гост на радиопредаване, наречено „Какво е това?“. Водещите съобщават отговора на слушателите, преди да обявят госта. Той има право на двадесет въпроса, за да познае отговора.

Вечерта, когато гостува височайшата особа, отговорът е „конски член“.

Проницателната кралица се насочва право към целта още с първия си въпрос. „Животно, растение или минерал?“

„Животно“, отговарят ѝ.

„Можеш ли да го целунеш?“

„Ами, хммм, да... предполагам, че човек би могъл да го целуне, ако има такова желание.“

„За конски член ли става дума?“, пита кралицата.

Сара избухва в смях, докато изрича заключителната реплика, което изненадва една от домакините й. „Определено не си представях така една херцогиня — подхвърля предпазливо тя, — но беше много жизнена и винаги ни изпращаше благодарствено писмо.“ Писмата на Сара от Бъкингамския дворец са написани върху бланки с отличителния й знак — малка корона над голямо „С“.

Изкусна имитаторка, тя забавлява новите си приятели и като пародира роднините на съпруга си. Подражава на принц Филип, марширувайки важно из стаята подобно на немски войник и излайвайки заповеди. После смръщва силно лице и казва: „Това е Нейно величество, когато й викаме Мис Прасешко лице“. „Наподобява походката на кралицата с висеща от лакътя й чантичка.“ След това, за изненада на публиката, взема един кухненски нож и посвещава в рицарство кучето на домакините си. Докато опира неръждаемостта до всяко от ушите на палето, тя изписуква като кралицата: „Изправете се, сър Ръдърфорд.“

Що се отнася до скандалното поведение, херцогинята си намира достоен противник на едно вечерно парти в Ню Йорк, устроено от първия й литературен агент — Морт Дженклоу, който я настанява на масата срещу писателя Норман Мейлър.

„Никога не съм чела ваша книга — признава тя, — така че с коя трябва да започна?“

„Мъжагите не танцуват“ — отвръща Мейлър.

„За какво става дума?“

„За путки“, отговаря той.

Писателят Том Уолф шумно си поема въздух, но херцогинята не трепва.

„Знаете ли, мистър Мейлър — казва тя, — в този момент ми е най-интересно да наблюдавам лицата на хората около тази маса.“

Мейлър е впечатлен от бързия й отговор. „Добре го измисли — признава той, припомняйки си вечерта с известно съжаление. — Тогаво сякаш ме беше обладал дяволът... Казах, че в книгата има интересна дискусия за разликата между путка и шунда. Не отричам, че херцогинята наистина беше фантастична. Много хора се престориха на

оскърбени, но Сара Фъргюсън едва ли би могла да се държи по-добре в случая. Направи си труда да увери мнозина от присъстващите, че изобщо не е обидена. Аз се чувствах отвратително после, защото вестниците я охулиха, а това едва ли ѝ се е отразило добре в Англия.“

Когато Сара се връща в кабинета си в Бъкингамския дворец, посреща я суровото лице на сър Робърт Фелоус, който се е издигнал до личен секретар на кралицата^[6], пост предоставящ голяма власт. Той влиза, размахвайки куп изрезки от вестници.

„Е, изглежда, днес пак не сме се справили много добре, а?“ — и поклаща неодобрително глава. Хвърля вестникарските статии на бюрото ѝ, сякаш са умряла мишка. Тя го поглежда гневно.

„О, Робърт, наистина“, казва раздражено.

„Сигурно е голямо разочарование за вас“, подхвърля, поглеждайки я над металните рамки на очилата си. Обръща се и вече на вратата добавя: „Защото знам, че за Нейно величество е.“

Фелоус или „Белоус“^[7], както го нарича Фърджи, е първи братовчед на баща ѝ и човек, когото не може да понася. Ужасява се от посещенията му в кабинета ѝ, понеже винаги пристига със строг поглед и размахва свитък изрезки, регистриращи последните ѝ гафове. Казва на приятелите си, че я заболява стомахът още щом го зърне да се приближава. „Направо изгаряше от нетърпение да ми покаже статията за депутата, който рекъл, че скандално позоря кралското име“, оплаква се тя.

„Той беше нейният лорд-екзекутор“, потвърждава една нюйоркска бизнесдама, която херцогинята е взела за своя неофициална съветничка. — Белоус Лошата новина, както го наричахме, правеше живота на Сара истински ад. Тя трябваше да се изправи сама срещу тази неуморна дворцова машина, чиято единствена цел бе да сломи възхитителния ѝ дух. Нямаше кой да ѝ помогне. Дори съпругът ѝ. Колкото и да я обичаше, Андрю не желаше да я защити от придворните. Истината е, че и той самият твърде много се боеше от тях.

„Тя усещаше тежестта и мощта на монархията да се стоварва върху нея; даваше си сметка, че е в беда, но не можеше да се опре на никого за съвет. Никой не желаше да ѝ помогне. Кралицата я обожаваше, ала не тя е всемогъщата в Двореца. Принц Филип ръководи всичко и щом веднъж бе решил, че Сара не си струва

неприятностите, които причинява, с нея беше свършено. Всяка седмица в морето, Андрю го нямаше да я подкрепя. Принцесата на Уелс пък виждаше в нейно лице съперница. Майката на Сара се занимаваше с умиращия си съпруг в Бразилия. Сестра ѝ Джейн трябваше да се оправя със собствения си развод в Австралия. А баща ѝ не можеше с нищо да помогне, след като самият той се забърка в сексуален скандал. Така че като нейна приятелка се опитах да направя каквото мога.“

Нюйоркчанката съветва херцогинята да подобри имиджа си, като поеме повече кралски ангажименти и се захване активно с благотворителна дейност в полза на деца инвалиди и умствено изоставащи. „Казах ѝ да си поиска своя дял от Даяна — споделя съветничката ѝ. Тя обяснява приливите и отливите в отношенията между херцогинята и принцесата със съперничество и дребнава ревност. — Сара усещаше, че я принасят в жертва, за да направят място за Даяна като бъдеща кралица. Дразнеше се от несправедливите сравнения между тях двете в пресата — описваха Даяна като любяща майка, а Сара — като вятърничаво момиче, което зарязва децата си в продължение на месеци, за да ходи по луксозни почивки.“

Ски-инструкторът ѝ в Швейцария Бруно Шпрехер я определя като жена, която не харесва другите жени. „Винаги караше добре — казва той, макар че тя спира на всеки двадесет минути, за да запали цигара, — и беше голяма приятелка с мъжете в групата, но не обичаше да има конкурентки.“

Нюйоркската ѝ съветничка вижда нещата по друг начин. „За съжаление Сара беше прекалено откровена, за да ѝ е добре. Признаваше, че никога не си е падала особено много по бебетата, преди да си роди свое. Даяна, разбира се, бе представяна като мадона, която обожаваше децата. Но Сара имаше резерви към принцесата като майка особено когато се опита да настрои момчетата срещу Чарлс. Тя непрекъснато питала малките принцове: «Кой ви обича най-много? Кой ви обича повече от всичко на този свят?» И от момчетата се очаквало да отговорят: «Ти, мамо. Ти.» Сара смяташе, че това не е редно. Не беше съгласна и с ужасяващия образ на Чарлс, който Даяна рисуваше. Според Сара той просто не бил толкова лош. Глупав, да, ала не и чудовището, за което говореше съпругата му.“

Нюйоркската бизнесдама продължава: „Сара никога не критикуваше публично принцесата на Уелс — не беше толкова неразумна, — но много пъти се чувстваше използвана по най-ужасен начин от Даяна. Например принцесата не ѝ беше никаква опора по време на неприятния инцидент с баща ѝ. (През май 1988 година майор Рон е разкрит от таблоидите като редовен посетител на салоните за масаж. «Прайвит ай» обявява конкурс за анаграма на «Роналд Фъргюсън». Първите места печелят следните предложения: «природно недоразумение» и «забавлението на стария похотливец». Четири години по-късно любовната му връзка с Лесли Плейър става публично достояние и тя признава, че е направила аборт от него; тогава принц Чарлс го уволнява като свой поло мениджър.) Даяна мъдро се оттеглила на възможно най-голяма дистанция от майора, като дори извеждала децата си от игрището за поло, за да не се заразят от присъствието му. Сара беше наранена и унижена от поведението на баща си, но, както изтъкна тя, семейството на Даяна не е чак толкова образцово, че да се прави на такава светица.“

Малко след сватбата си братът на Даяна Чарлс Спенсър се обажда на водещия светската рубрика в „Дейли мейл“, за да признае извънбрачното си прегрешение с една бивша приятелка, преди разказът ѝ да се появи в жълтата преса. Изповедта на Спенсър предизвиква сензация по първите страници на английските вестници. „Причиних на съпругата си повече мъка, отколкото бих желал да преживее за цял живот с мен — казва той, — и поемам отговорността за безумната си постъпка. Сега, след раждането на нашето бебе, ние много се обичаме и бракът е най-важното нещо в живота ни.“

По-късно Спенсър заявява, че съпругата му, бившата манекенка Виктория Локууд, била много неуравновесена и страдала от анорексия и алкохолизъм. Имала нужда от лечение и била настанена в детоксикационен център за три месеца заради „сериозни психологически проблеми“, по думите на съпруга ѝ. В словото си на един свой рожден ден Чарлс Спенсър, известен преди сватбата си като Чарли Шампанското, се показва безразличен към проблемите на съпругата си. Казва, че баща му го е посъветвал да си намери жена, която да бъде до него в мигове на слабост и сила. „Е — казва той на гостите си, — тези от вас, които познават Виктория, добре знаят, че е необходима немалка сила, за да търпиш глупостта ѝ, а че е слаба, е

очевидно.“ Шест години след това двойката, която има четири деца, се разделя.

Публично херцогинята на Йорк застава до баща си, след като го хващат в салона за масаж, но пред приятели споделя с горчивина, че се чувства омърсена от скандала. Твърди, че злополучната му известност е намалила шансовете ѝ за разгръщане на благотворителна дейност, която ѝ е необходима, за да възстанови доброто си име. Споделя, че Галопирацията майор, както е започнал да се нарича, я е направил най-малкото недостойна за уважение в очите на хората. Търсещите кралски патронаж институции, особено онези, които искат да набират средства и да си извоюват достойно име, я отбягват. Принцесата на Уелс е патрон на 120 благотворителни организации; херцогинята на Йорк — само на петнадесет.

„Имах приятели наркомани — казва Сара, — така че попитах дали мога да се включа в движението срещу токсикоманията.“ Става патрон на Центъра за борба с химическата зависимост. „Хората са склонни да се отнасят с предубеждение към наркоманите — отбелязва тя. — Но аз ги приемам като равни.“ По това време Сара също е наркоманка. „Организмът ѝ беше станал зависим от онези лекарства за отслабване (амфетамините) и това бе началото на сгромолясването ѝ — споделя седемдесет и девет годишният Джак Темпъл, един от многото лечители, към които се обръща за помощ. — Хапчетата замъгляваха мозъка ѝ. Действията ѝ не бяха нормални.“

От Ню Йорк американската ѝ съветничка наблюдава слисано как пресата все по-често описва херцогинята като човек, който върви през света с протегнати напред ръце като магнити. Продава изключителните права за едно интервю на английски вестник срещу 201 600 долара. Поради некоректност от нейна страна обаче част от сумата е удържана, тъй като тя е отрекла, че е бременна. А в деня, когато статията излиза, споменава пред един телевизионен репортер, че очаква второто си дете. „Забравих“, заявява пред представител на вестника и настоява за изплащане на цялата сума. Заплашва да ги съди, но кралицата се намесва и тя отстъпва.

Сара прибира 500 000 долара, за да покаже дома си Сънингхил Парк на „Хелоу!“, списание с големи лъскави снимки, което ласкае знаменитостите, най-вече кралските особи. Изданието, което плаща огромни хонорари за изключителни права, е любимо на Сара; през

следващите десет години снимката ѝ се появява няколко пъти на кориците му. Продава специални интервюта, както и фотографии — свои, на съпруга си, на децата си, на майка си, на баща си и на сестра си. В първия материал позират със съпруга ѝ, докато сменят памперсите на бебетата. На четиридесет и осем страници списанието помещава седемдесет снимки на херцога и херцогинята на Йорк с дъщерите им, принцесите Биатрис и Юджини. А текстът на корицата тръби: „Херцогът и херцогинята на Йорк дават най-задушевното си интервю, за първи път отварят вратите на своя дом и ни канят да споделим интимните им семейни мигове.“ Кралицата отбелязва, че изглежда като филмово списание, лансиращо млада холивудска звезда. Дори писателката Барбара Картланд, която правителството на мисис Тачър е направило дейм на Британската империя, изразява отвращението си. „Със същия успех можехме да видим снимки на кралицата-майка, която сваля дрехите си и влиза във ваната.“

Нюйоркската помощничка на херцогинята е претрупана с работа: „Материалите във вестниците станаха толкова ужасяващи, че накрая я посъветвах да престане да дава интервюта, защото спонтанните ѝ реплики я убиваха. Тя подхвърляше нещо повърхностно и забавно, което неизменно се тълкуваше превратно или пък излизаше безочливо и глупаво. Така че секретарят ѝ започна да иска от репортерите да предават въпросите си писмено. Сара ми ги изпращаше по факса заедно с това, което желаше да отговори; аз редактирах коментарите ѝ и ѝ връщах онова, което трябва да каже. Този механизъм действаше за известно време...“

Нюйоркската бизнесдама се опитва да закриля Сара от пресата, но най-големият враг на херцогинята е самата херцогиня. Тя не следва съветите на приятелката си, нито се учи от собствените си грешки. Вместо това се вайка заради обществения си имидж и обвинява всички наоколо — придворните, пресата, принцесата на Уелс („Знам, че дава на журналистите информация за мен“), баща си и дори съпруга си, когото сега определя пред приятели като „отегчителен... любим, но отегчителен любим“. Оплаква се, че Андрю не печели достатъчно, за да поддържа кралски начин на живот. Очарована от размаха, с който харчат новите ѝ американски приятели, особено богатите като Крез тексасци, тя се заема да увеличи своите доходи.

По време на първата си бременност решава да напише детска книжка, макар и да признава, че любимите ѝ часове в училище са били тези по модерни танци. Директорката на Хърст Лодж веднъж я описва в един отчет като „ентусиазирана ученичка, която разведрява с веселия си характер живота в Лодж... (но)... редовно не се представя добре на писмените работи“.

Сара обаче е непоколебима и заявява, че не желае да звучи като писател, който е изгълтал речника. Така че поставя името си върху една проста история за хеликоптерчето Бъджи (прозвище на австралийско зелено папагалче), на което по-големите летателни машини гледат отвисоко, докато не извършва героизъм. „Седнах зад масата в трапезарията с голяма купчина хартия пред себе си — използвах празните гърбове на разни фотокопия и разпечатки — казва херцогинята пред «Пъблишърс уикли» — и започнах да пиша само с един молив.“

С този молив тя натрупва цяло състояние. Получава аванс от 1 милион долара от „Саймън енд Шустър“ и в течение на три години съчинява четири книжки за Бъджи; те ѝ донасят повече от 2,5 милиона долара от правата за поредицата, правата за превод в чужбина и правата за издаване с меки корици. По-късно с помощта на своя финансов съветник Сара продава правата за създаването на анимационни филми, навиващи се играчки, тениски, шапки и кутии за обяд. Книжките стават бестселъри в Англия, въпреки че литературните критици ги определят като „посредствени и противни“ и „пълнен боклук“.

Сара е толкова жестоко критикувана, задето се е възползвала от кралската си титла, че Робърт Фелоус стро го я съветва да дари поне 10 процента от хонорара си за благотворителни цели. В началото тя се противи, изтъквайки, че „Бъджи“ е единственият ѝ източник на значителни приходи. Но след като осъзнава, че „съветът“ идва от страна на Нейно величество, бързо отстъпва. Сара знае, че заповедите на кралицата обикновено излизат през тънките устни на Робърт Фелоус. Когато я обвиняват в плагиатство^[8], тя съобщава, че ще дари определен процент^[9]. Но след като прави публичното съобщение, променя решението си и си задържа хонорарите. Малко по-късно книжките ѝ за Бъджи предизвикват големи брожения.

Един наблюдателен читател е поразен от сходствата между „Бъджи — малкото хеликоптерче“ от НКВ херцогинята на Йорк и „Хеликоптера Хектор“ от Артър У. Болдуин, англичанин, починал няколко години по-рано.

Сюжетите и на двете книги се въртят около приключенията на малко хеликоптерче с мигли; и двете са сходно илюстрирани, и двете разказват горе-долу една и съща история.

Перипетиите на Болдуиновия Хектор започват с това, че хеликоптерът се чувства „ненужен и забравен“, защото е оставен да безделничи в хангара, докато останалите самолети летят до екзотични места. Бъджи също е обезсърчен и безделничи, защото всички самолети от неговия хангар отиват на въздушно шоу.

Хектор заспива и сънува „чудесен сън“. Същото става и с Бъджи. След като се събужда, Хектор отива на разходка. Както и Бъджи. Хектор се развеселява. „В далечината виждаше морето, което проблясваше и блещукаше в светлината на утрото.“ „Бъджи също се развеселява“. Морето блещукаше и студеният вятър плющеше по бузите му. И Хектор, и Бъджи изпълняват спасителни операции за спасението на попаднали в опасност хора; и двете хеликоптерчета си спечелват уважението на големите самолети; и двете живеят щастливо след това.

Херцогинята твърди, че Бъджи е нейно собствено творение — и не желае да отстъпи. „Книгите са си напълно мои. Всеки ред.“ Издателят, който държи авторските права на „Хектор“, не е особено убеден, но не оспорва публично твърденията на Сара. „За нас е трудно да кажем, че нещо е литературно «прекопирано» — пише Джейн Муър, юрисконсулт на «Рийд интернешънъл букс» в едно писмо, — но ако не е това основният източник на вдъхновение за книжките «Бъджи», то тогава е някакво забележително съвпадение.“ Запазва мълчание по това дали съвпадението е случайно, или показателно.

През ноември 1989 година, по време на втората си бременност, Сара заминава за Тексас като почетен гост на Лин и Оскар Уайът. Семейство Уайът притежава 8 милиарда долара и води луксозен живот с частни самолети и вили във Франция. Лин, наследничка на универсалния магазин „Саковиц“, е четвъртата жена на Оскар. Оскар, петролен магнат, притежава „Коустал корпорейшън“. Подобно на деца, които колекционират куклите Барби и Кен, семейство Уайът

колекционира знаменитости — кинозвезди, манекени, художници, дизайнери и кралски особи. „Грейс и Рение са ни съседни в Южна Франция“, подхвърля провлачено Лин Уайът, сякаш принцът и принцесата на Монако са „просто приятели“ от съседното ранчо. Привлекателна руса красавица, включена в международната класация за най-добре облечени личности, Лин Уайът обича да общува с хора като Анди Уорхол, Мик Джагар, Джери Хол, Лайза Минели, Нанси Рейгън, принцеса Маргарет и Ага Хан.

„Уайътови са подвижни портфейли“, казва Фърджи на свой приятел, описвайки принадлежащите към световния хайлайф съпрузи и широкия размах, с който харчат. Въодушевено говори за разточителността на бала в Спортния клуб на Монте Карло, устроен от Лин Уайът. „Докара със самолет четири хиляди жълти рози — щраква с пръсти фърджи, — и окото ѝ не мигна.“

Като патрон на Хюстън Гранд Опера Лин Уайът е поканила херцогинята да представлява кралското семейство на бенефиса в полза на Британската опера. Тя дава вечеря в чест на Сара и включва сред гостите двамата си синове от първия брак. Мисис Уайът настанява по-големия, тридесет и шест годишния Стив, до Сара. Той живее в Лондон и работи в петролната империя на пастрока си, занимава се с продажбите за Близкия изток. Пристигнал е в Хюстън само за да присъства на партито на майка си в чест на херцогинята на Йорк.

Фърджи определено харесва високия строен тексасец, който има гъста черна коса, целогодишен тен и добре очертани мускули. Той се представя като спиритуалист и казва, че дължи това на мадам Васо, която по-късно твърди, че любовната връзка между Сара и Стив е започнала, когато Сара е била бременна в петия месец. Тя предлага тази информация на един нийоркски редактор с надеждата да продаде книгата си през 1996 година. Но журналистът отхвърля жеста с думите, че хората не се интересуват от любовните авантюри на херцогинята.

Сара, която редовно се консултира с астролози, споделя с един от тях, че не може да устои на тексасеца. Добавя, че е „невероятно сладък... като синеок пудинг“. Също така споменава пред баща си, че Фред, кодовото ѝ название за Уайът, е необуздан в леглото. Отначало майор Фъргюсън се противопоставя на връзката им и настоява Сара да я прекрати.

„Наистина ли го желаеш?“, пита тя.

„Да, наистина — отвръща майорът. — Направи го. Веднага.“

„Сигурно не очакваш от мен да стоя сама нощ след нощ“, възразява Сара. Не продумва на баща си в продължение на шест месеца.

„И други хора я съветвах да престане да се вижда със Стив Уайът — признава майор Фъргюсън, — и на тях също не им говореше с месеци.“

Стив Уайът е осиновен от втория съпруг на майка му, след като истинският му баща Робърт Липман е осъден за убийството на жена под влияние на наркотици и излежава шест години затвор. Стив издига в култ своя безгрижен пастрок Оскар Уайът и рядко споменава истинския си баща. Ако го попитат, загатва, че Липман е починал още преди раждането му. От майка си е научил основните правила на издигането във висшето общество; ласкае богатите съпруги и се държи почтително с богатите им съпрузи.

И Стив, и Сара говорят на езика на Ню Ейдж — езика на мистиците, медиумите и на кристалите с електромагнитни полета, които те смятат за целебни и тонизиращи. Тя му разказва за гласовете, които чува в главата си, и за духовете, които я закрилят от злото. Стив споделя с нея, че е сложил над леглото си една от пирамидите на мадам Весо, за да предпази душата си. Той медитира всяка сутрин и се храни здравословно. „Отегчаваше всички до смърт с приказките си за диети, добра карма и останалите дивотии, с които ни занимават съвременните американци“, казва журналистът Таки Теодоракопулос.

Уайът ненавижда цигарите, така че Сара се опитва да не пуши пред него. Горещ привърженик на добрата физическа форма, неговото верую е: „Моето тяло е моят храм.“ Херцогинята отвръща, че в такъв случай би искала да му стане поклонничка. И двамата се смеят от сърце.

След вечерното парти Оскар Уайът предлага въздушна обиколка над своето ранчо, разположено върху 29 000 акра, близо до Корпус Кристи; взема Сара с личния си хеликоптер и ѝ позволява да поеме управлението. Стив се възхищава на авиаторските ѝ умения. „Съпругът ти ли те научи да го правиш?“, пита той.

„Съпругът ми няма много време да ме учи на каквото и да било“, отговоря тя.

„Ама че прахосничество“, възкликва Уайът. Той е очарован от снахата на кралицата и ѝ го показва.

Сара му е дала личния си телефонен номер в двореца и му е казала да ѝ се обади, като се върне в Лондон. Стив не закъснява да го стори и тя веднага го кани да пийнат по нещо. Той ѝ се отплаща с партита, вечери в ресторанти и ваканции. Сара го посещава в апартамента му на Кадоган Скуеър. След няколко седмици го представя на нищо неподозиращия си съпруг, а когато Андрю се отправя към морето, завежда Уайът в техния дом в Бъркшир. Кани го на освещаването на къщата си, на кръщавката на дъщеря си и на вечеря с роднините на съпруга си. И дори го настанява на почетното място до кралицата.

Малко след като Андрю се връща на кораба си през януари 1990 година, Сара му се обажда и му заявява, че се чувства обезверена. Пита го как могат да поддържат един брак, който е подложен на продължаващи с месеци раздели. Андрю ѝ припомня какво ѝ е казал, преди да се оженят: че той е принц и морски офицер, а едва след това съпруг. Изразява предположението, че тя се чувства объркана заради бременността си, но Сара настоява, че желае да се отърве от брака и от придворните. „Искам да живея в Аржентина с майка си“, проплаква тя. Разговорът им е записан от непознат радиолюбител, който го продава на английската преса.

Андрю бърза да се прибере у дома на 23 март 1990 година, когато се ражда втората им дъщеря, и остава вкъщи шест седмици. Докато той и бавачката се грижат за бебето, Стив Уайът отвежда с частен самолет Сара и двегодишната Биатрис на ваканция в Мароко. Следващия месец Уайът и Сара са в Южна Франция, където майка му е наела вила. След няколко седмици, през август 1990-а, той я моли да приеме в Бъкингамския дворец д-р Рамзи Салман, иракския министър на петрола. Сара изобщо не се колебае.

Тя кани любовника си и иракския му бизнеспартньор на вечеря в апартамента си на втория етаж в двореца. С наивността си не помисля за политическите последици от това, че е приела представителя на Саддам Хюсеин дни след нахлуването на Ирак в Кувейт. Когато научава какво е направила, принц Филип се нахвърля върху нея заради неблагоприятието ѝ. Член на кралското семейство да приеме гост от Ирак с отворени обятия, когато английските войници може би ще

воюват срещу страната му, е „безотговорно“ и „направо безумно глупаво“. Сара обвинява придворните. „Някой трябваше да ми каже“, заявява.

След вечерята тя е завела двамата си гости в „Дьо Гаврош“, един от най-хубавите френски ресторанти в Лондон, за да се присъединят към малка компания, чийто домакин е Алистър Макалпин, бивш касиер на Консервативната партия. Лорд и лейди Макалпин са приятели на семейство Йорк и неведнъж са вечеряли в Сънингхил Парк; те обичат херцогинята, но не горят от желание да предлагат гостоприемството си и на пратеника на Саддам Хюсеин. Разтревожени са и от безсрамното поведение на Сара и Стив Уайът. „Това беше такова демонстриране на взаимни ласки, каквото не съм виждал в ресторант с три звезди“, казва един от гостите на Макалпин.

„Херцогинята притежава независим дух — пише по-късно Алистър Макалпин — и инстинкт, който според нея оправдава всяка нейна постъпка, независимо колко нелепи или неуместни са действията ѝ.“

За голяма изненада Сара, която владее до съвършенство така наречения от списание „Пънч“ „снобски протокол“, не осъзнава светските последици от факта, че си е хванала американски любовник — и то такъв, който звучи като Сами Глик с южняшки акцент. Това е културологичен сблъсък между аристократи и броненосци на остров, почитащ аристократите. Независимо от парите на баща си, тексасецът не може да си извоюва място сред британската върхушка. Социалните бариери са твърде високи дори и за професионален алпинист като Стив Уайът. Една американка, опитала се да изкачи стената, свършва с това, че живее в изгнание — а тя се е омъжила за краля на Англия. „Мнението на повечето англичани е, че американците са диваци“, казва Харълд Брукс-Бейкър.

През 1990 година всички, освен съпруга на Сара знаят, че бракът ѝ е приключил. Любовникът ѝ, който продължава да спи с други жени, все още се опива от кралското внимание. „За едно еврейско момче от Хюстън, чийто истински баща е замесен в скандал — пише «Дейли мейл», — едва ли може да има по-голям социален триумф от личната покана на херцогинята на Йорк за бала в Бъкингамския дворец през декември 1990 година, на който се празнуват рождените дни на

кралицата-майка (90), принцеса Маргарет (60), принцеса Ан (40) и херцога на Йорк (30)“.

Скоро обаче той престава да получава подобни покани. Чрез своите флигел-адютанти кралицата изразява неудоволствието си от връзката и принуждава херцогинята да не се вижда повече с амбициозния тексасец. „По-скоро на бика ще му израснат цици, отколкото да причиня неудобства на тази мила лейди“, казва Оскар Уайът на свой бизнеспартньор. За да не обиди Нейно величество, той сътрудничи на Двореца и прехвърля сина си на работа в Съединените щати. „Беше много неудобно положение — обяснява Лин Уайът на един водещ светска рубрика журналист. — Принц Андрю дори се обади на Стив, за да го увери колко съжالياва за всичко това.“

При преместването си от апартамента на Кадоган Скуеър Стив Уайът оставя там 120 снимки от ваканцията през май 1990 година в Мароко със Сара и дъщеря ѝ. Един хамалин намира любителските фотографии, разпознава херцогинята на Йорк и ги продава на таблоидите. Сара е в Палм Бийч с баща си и любовницата му, когато съпругът ѝ се обажда, за да я уведоми за предстоящата публикация.

Андрю е на борда на кораба си, когато от Двореца се свързват с него по повод на снимките. Прессекретарят на кралицата му предлага той да съобщи на съпругата си. Така че Андрю покорно се обажда на Сара, която приема разговора на летището в Палм Бийч. Започва да му крещи, че не я е защитил.

„Не че не знаеше за тези снимки — напада го тя. — Ти ги видя. Знаеше за ваканцията. Искаше да замина. Защо не им го каза? Защо никога не ме защитаваш пред тези копелета?“ Трясва слушалката и същата вечер се напива. Жестоко.

Признава, че е прекалила с алкохола, когато на следващия ден говори пред Асоциацията за борба със заболяванията на двигателната мускулатура. „Снощи изпих твърде много коктейли“, казва на публиката. Живва по време на посещението си в „Конър Нърсъри“ в Уест Палм Бийч, където позира за снимки с чернокожи деца, болни от СПИН. Същата вечер отива на вечеря в частния „Евърглейдс клуб“ в Палм Бийч и на следващия ден е сурово разкритикувана от вестниците, че е удостоила с височайшето си присъствие, дори и непреднамерено, клуб, в който не се допускат чернокожи и евреи.^[10]

По време на обратния полет до Лондон тя отново пие. След втората чаша шампанско започва да замерва баща си с пакетчета захар. Хвърля мокри кърпички по любовницата му и мята фъстъци из кабината. „След това Сара си нахлупи торбичка за повръщане върху главата — спомня си любовницата на майора, — и взе да издава звуци, наподобяващи телефонен сигнал. Заливахме се от смях като глупави ученички.“ Останалите пътници наблюдават лудориите. Сред тях трима журналисти си водят бележки.

„Начинът, по който беше разкрасена историята — възмущава се майор Фъргюсън, — ме убеди повече от всичко друго, че пресата се е заела да дискредитира дъщеря ми.“ Два месеца по-късно, на 19 март^[11] 1992 година, Дворецът обявява, че херцогът и херцогинята на Йорк се разделят. Пресекретарят на кралицата Чарлс Ансън информира насаме кореспондента на Би Би Си, който съобщава: „В Двореца вече са наточили ножовете за Фърджи.“ И добавя, че кралицата е много разстроена от поведението на херцогинята, а останалата част от кралското семейство я смята за недостойна да бъде една от тях.

„Бях бесен — спомня си баща й — и се обадох на сър Робърт Фелоус, за да му кажа колко чудовищно е това според мен... беше непростимо.“

Придворният отвърща хладнокръвно: „Моята работа е да пазя семейството и особено кралицата. Налага се.“

„Не се налага да стигате чак дотам“, отвърща Фъргюсън.

В крайна сметка пресекретарят се извинява на Сара за недискретността си и си подава оставката пред кралицата, която обаче не я приема.^[12] Дори напротив, четири години по-късно го прави рицар.

„Вулгарна, вулгарна, вулгарна.“ Това е думата, която лорд Чартърис използва — изречена три пъти, — за даzakлейми херцогинята. Чартърис, бившият личен секретар на кралицата, порицава Сара в интервю, дадено пред журналистката от „Спектейтър“ Норийн Тейлър. А журналистът от „Мейл он сънди“ Джон Джунър обявява херцогинята за „ужасно неморална“. Нарича я пренебрежително „кралски велосипед“ — каран от всички.

По това време тя вече е напълно опозорена като съпруга и майка. Но за нея още по-съкрушителна е новината, че мъжът, когото нарича любовта на своя живот, Стив Уайът, я напуска заради друга: той се

жени за американската красавица от висшето общество Кейт Мадженис. Когато съобщава на Сара, тя се опитва да му пожелае всичко хубаво. По-късно обаче признава, че почти е плачела. След сватбата казва: „Не мога да имам мъжа, когото обичам, защото той е женен. Какво не ми е наред? Защо не пожела да се ожени за мен?“

Още преди следите на Уайът да са изстинали, във водите наоколо вече кръжи друг сладкодумен тексасец. „Ако искаш да се изкачиш от дъното на повърхността бързо и безопасно — пише Труман Капоти в една своя повест, — най-сигурният начин е да си избереш някоя акула и да се прикачиш към нея като риба-лоцман.“

През следващите три години ще бъде трудно да се разбере кой е акулата и кой — рибата-лоцман, но херцогинята се готви да предприеме пътуването на живота си.

[1] Жаргонно възклицание, което се използва за нещо нелепо и абсурдно. — Б.пр. ↑

[2] Do little (англ.) — бездействам, мързелувам. Този алегоричен образ се появява и в разказа на Уошингтън Ървинг „Рип Ван Уинкъл“. — Б.пр. ↑

[3] Dough (англ., жарг.) — пари, мангизи. — Б.пр. ↑

[4] Неголямо хищно зверче от рода на пора, което в случай на опасност изпуска от специални жлези силно миризлива течност. — Б.пр. ↑

[5] Сър Уилям Гилбърт (1836–1911) — английски драматург; сър Артър Съливан (1842–1900) — английски композитор. Двамата заедно създават няколко популярни оперети. — Б.пр. ↑

[6] По време на управлението си досега кралицата е имала шестима лични секретари — всички до един мъже. Първите четирима са: сър Алън Ласелс (1952–1953); сър Майкъл Адийн (1953–1972); сър Мартин Чартърис (1972–1977); сър Филип Муър (1977–1986). Всички те са по-възрастни от нея. Последните двама са по-млади: сър Уилям Хезелтайн (1986–1990); сър Робърт Фелоус (1990-). Към 1990 година предпочитанието на кралицата към мъжете си проличава по назначенията на ръководни постове в кралското домакинство. От четиридесет и девет длъжности само четири са заети от жени и една от тях е принудена да напусне, след като се обвързва с разведен мъж. Макар че по-голямата част от жителите на Британската общност са

чернокожи, сред деветстотинте служители на кралицата има само десет чернокожи и те работят като прислужници. — Б.а. ↑

[7] Bellows (англ) — духало, мях. — Б.пр. ↑

[8] Херцогинята на Йорк не е първият член на кралското семейство, уличен в плагиатство. През 1986 година принцесата на Кент, която написва „Коронована в далечна страна“ („Уейдънфелд енд Никълсън“), е обвинена, че е преписвала от писателката Дафна Бенет. Принцесата е принудена да плати на Бенет няколко хиляди долара. — Б.а. ↑

[9] Херцогинята на Йорк не отговори на писмените молби на авторката през 1993, 1994 и 1995 година, за да потвърди, че е правила благотворителни дарения от получените за „Бъджи“ хонорари. Личният ѝ секретар заяви: „Тя даваше определен процент много дълго време, после изведнъж хонорарите секнаха.“ — Б.а. ↑

[10] „Евърглейдс к्लъб“ олицетворява чрез своята политика старомодния, макар и уж префинен фанатизъм, който не се различава особено по същността си от долнопробното тесногърдие на онези, които носят качулки и чаршафи — казва Артур Тайтелбаум, директор на южния клон на Антиклеветническата лига, която се бори с антисемитизма. — „Ние уведомихме посолството, като очаквахме, че то милее достатъчно за репутацията и чувствата на кралското семейство, за да посъветва херцогинята да не присъства на въпросната вечеря. Те предпочетоха да си затворят очите пред естеството на клуба, което според нас е жалко.“ — Б.а. ↑

[11] Дворецът, който се съобразява със суеверията на кралицата, избира 19 март, за да съобщи за раздялата на семейство Йорк. Това е датата, на която е обявена раздялата на принцеса Маргарет и съпруга ѝ през 1976 година, както и годежът на Сара и Андрю през 1986-а. — Б.а. ↑

[12] „Кралицата не прие оставката на Чарлс — обяснява Максин Чемпиън, добър приятел на Ансън, — защото беше съгласна с него. Така ни каза той, когато дойде във Вашингтон. Един път вечеряхме заедно и ни разказа всичко за бъркотията с Фърджи.“ — Б.а. ↑

„Абсолютен Връх е по отношение на парите — разправя херцогинята на Йорк. — Истински, истински връх.“

Със склонността си да използва жаргон Сара описва на съпруга си Джон Браян като факир. Предлага да седнат с тридесет и пет годишния американец и да обсъдят финансите си. „Той може да ни помогне — казва тя. — Просто съм сигурна, че може.“

През 1991 година херцогът и херцогинята харчат четири пъти повече от годишния си доход и кралицата вече не желае да плаща надхвърлящите кредита им суми. Сара, която прахосва с размах, отказва да се ограничи. Колкото повече бракът ѝ се срина, толкова полудешки пилее тя и натрупва зашеметяващи сметки. Продуктите в кухнята ѝ включват хайвер, малини (в сезона и извън него), голямо разнообразие от вносни сирена и поне тринадесет вида сладолед. В течение само на една година похарчва 102 000 долара за подаръци и 84 560 долара за медиуми. Тогава Стив Уайът я представя на приятеля си Антъни Джон Ейдриън Браян младши, известен сред семейството и приятелите си като Джони. Той обещава да ѝ се притече на помощ с финансови съвети. „Джони се появи на хоризонта — пише журналистът Таки Теодоракопулос — и се зае с финансите на Фърджи, така да се каже.“

Самообявилият се за финансов магьосник Джон Браян владее изкуството да сключва сделки. Познава сложните пътища за откриване на сметка в швейцарска банка, както и начините за укриване на данъци. Разнищил е мистерията на сложните финанси и е свел заплетените транзакции до проста логика. Той вдъхва увереност на хора като Сара и Андрю, които не знаят как да се оправят с парите си. След като Браян им обяснява какви са данъчните предимства, ако литературните изяви на Сара и приходите ѝ от „Бъджи“ минават през корпорация, те с готовност се съгласяват да я регистрират. Браян им помага да основат „АСБ (Андрю Сара Браян) пбблишинг Инк.“ и по настояване на Андрю и Сара става член на борда.

Херцогът и херцогинята, податливи на въздействието на разни гуру, астролози и гадателки, са привлечени от бързорекия американец. Техните цели са и негови цели: да направят пари — големи пари — или, както той го нарича, мегамилиони.

По време на първата им среща, спомня си секретарят, присъствал в стаята, Браян си спечелва благоволенieto на херцога на Йорк, като предлага да подобри имиджа на херцогинята в пресата. „Почти всичко, написано за нея, е пълен боклук“, заявява Браян. Андрю кимва в знак на съгласие. Въпреки проблемите в брака им той продължава да изпитва привързаност към съпругата си и иска и останалата част от света да я види с неговите очи.

„Сър — казва почтително Браян, — желая да покажа всеотдайността, с която Нейно кралско височество се посвещава на благотворителната дейност, и да подчертая колко очаровано е кралското семейство от добрите ѝ дела.“ Сара се усмихва, докато Браян хвърля стръвта си, без да трепне. Говори спокойно и авторитетно. По-късно споделя с един писател, че се ръководи от принципа „леко, внимателно... улови рибата“. След първите петнадесет минути от срещата латернаджията е хванал леко и внимателно херцога на Йорк на въдицата си.

Андрю и Сара седят като омагьосани, докато американецът превръща дълговете им в активи. Рисува финансовото им бъдеще като блестящо. Плешивият чародеец звучи така, сякаш може да продаде перуки и на растафарийците^[1]. И е толкова сладкодумен, че в неговата уста молците заприличват на пеперуди.

„Беше умен и определено разбираше от бизнес — твърди един англичанин, запознал се с Браян след преместването му в Лондон. — Но и амбициозен като Гордън Геко от (филма) «Уолстрийт». Джони много се натоварваше, влагаше невероятна енергия; живееше на ръба. Както казвате вие, американците, работеше на батерии.“

Джон Браян изпълнява силнотоковия си номер със стил. Той разбира значението на външния вид и на първото впечатление. Изглежда богат. Облича се с шити по поръчка костюми, носи ръчно изработени кожени обувки и златни копчета за ръкавели. Кара ски, играе голф и скуош в частни клубове. Състезава се пламенно на тенискорта. Излиза с манекенки и дебютантки.

Но зад луксозната фасада няма почти нищо. Браян не притежава никоя от отличителните черти на богатството — нито имоти, нито пари. Харчи почти всичко, което изкарва — че и повече. Когато бизнесът му в Ню Йорк, Лондон и Мюнхен започва да буксува и остава без средства, той обявява банкрут и напуска града.

Прави така за първи път в Ню Йорк. След като приключва с обучението си в Тексаския университет през 1979 година, получава магистърска степен по бизнесадминистрация в Питсбъргския университет. Премества се в Манхатън и основава малка комуникационна компания с 1 милион долара, набрани от частни инвеститори. Обещава им големи приходи, но след четири години компанията фалира.

„Загубих над 50 000 долара заради този тип — разказва казва Таки Теодоракупулос. — Инвестирах заради приятелството... и трябва да призная, че съм дълбоко разочарован. Каза ми, че вложението е сигурно, че не може да загубим и че моите 50 000 долара ще се превърнат в милиони. След като компанията се срина, за известно време той се покри и после се появи в Лондон с Фърджи.“

Британското Министерство на вътрешните работи не желае да му издаде разрешително за работа, защото не е убедено, че той може да се издържа. Лондонският му апартамент, който едновременно му служи и за офис, е взет под наем. Също и мебелите. Наема и провинциална къща в Глостършир. „Именно там го срещнах — спомня си журналистът Рори Найт Брус. — Беше облечен с американски костюм от туид и пушеше марихуана.“

С взетата под наем кола натрупва толкова много квитанции за неправилно паркиране, че го арестуват и глобяват 800 долара. След като заплаща глобата, продължава да прави нарушения. Накрая полицията прибира колата и му се налага да пътува с таксита. От време на време наема лимузини, които минава за сметка на бизнеса си — преди бизнесът му да пропадне. Рядко плаща в брой за каквото и да било, освен понякога за кокаин.^[2] „Фърджи също доста смъркаше — казва Таки, който дружи с двойката. — Нямаше как да не го знам. И аз имах своя дял.“

Макар Браян да е описван като тексаски мултимиллионер, той е роден в Уилмингтън, Делауер. На деветгодишна възраст отива да живее в Хюстън, след като баща му се развежда с майка му и се жени

за тексаската наследничка Джоузефин Ебъркромби. По време на втория си брак баща му започва любовна връзка с Памела Зодерер Саковиц (за която по-късно се жени), съпругата на наследника на универсалния магазин „Саковиц“ Робърт Саковиц — вуйчо на Стив Уайът.

Пред един писател Браян се хвали, че е член на „американското висше общество“, защото Феликс Дюпон му е кръстник, а майка му, която се е омъжвала три пъти, е вписана в Социалния регистър^[3]. Пред гаджета се фука, че майка му някога е излизала с Франк Синатра и че роденият му в Англия баща е завършил Харвардския бизнес колеж.

„Едва ли е чиста случайност, че бащата на Джони си поставяше за цел да завърти главите на богати, влиятелни и понякога омъжени жени, включително и моята“, казва Памела Зодерер Саковиц след развода си с него. Макар че бащата се е женил четири пъти, и то успешно, никога не е имал за съпруга херцогиня.

Плъзгайки се по повърхността на лондонското общество, Джон Браян посещава сервиращи по сметка ресторанти и нощни клубове като „Анабелс“ и „Тремпс“. След като става финансов съветник на семейство Йорк, той прониква в по-изискани кръгове. И все пак изключителният свят на „Уайтс“ и „Брукс“ (частни мъжки клубове в Лондон) остава недостъпен за него. За английската аристокрация той е американски мошеник, преследващ кариера. За херцогинята на Йорк обаче е рицар на бял кон.

Обещал е да я направи богата и да възстанови имиджа ѝ. Благоговее пред титлата ѝ, колкото и самата тя, и я хвали, задето е поправила Мария Шрайвър пред камерата, когато репортерката на Ен Би Си се е обърнала към нея със „Сара Фъргюсън“. „Аз съм Нейно кралско височество — изтъкнала е Сара. — Аз съм херцогинята на Йорк.“ Браян посочва колко е важна титлата ѝ за бизнеса. „Твоят имидж е всичко, с което разполагаш — повтаря ѝ отново и отново. — Стопроцентово това е най-големият ти актив.“

Правейки капитал от Фърджи, той я превръща в най-важната си клиентка и придобивка. Броени дни след раздялата ѝ с Андрю Браян поема контрола над живота ѝ. „Когато Сара се прехвърля от Сънингхил Парк в къщата под наем «Роменда Лодж» в Уентуърт, Джон ѝ помагаше в такива подробности като договорите с прислугата,

споразуменията за наема, охраната, декларациите за спазване на поверителността“, спомня си баща ѝ майор Фъргюсън.

След преместването Сара твърди, че ще получи нервна криза, ако не отиде на почивка. Така че Джей Би, както го наричат тя и децата ѝ, организира екстравагантно шестседмично пътуване до Далечния изток. Той планира маршрута заедно с чартърните полети, лимузините и луксозните хотели. Заявява, че ще поеме разходите: 135 000 долара. Присъединява се към херцогинята, двете ѝ деца, бавачката им и телохранителите във Факет, курортен остров близо до Тайланд, и пътешества с тях през Индонезия.

Фотографиран е с херцогинята и е описан като неизвестния мъж, видян да носи принцеса Юджини на раменете си. По-късно той обяснява, че е семеен приятел, изпълняващ ролята на брачен съветник на херцога и херцогинята, който се опитва да ги помири. Заявява също и че е бил помолен от кралицата и принц Андрю да се заеме с финансите на Сара. „Пълен абсурд е да се намеква, че има нещо непрофесионално в приятелството ми с херцогинята — отсича той. — Действам единствено в качеството си на експерт.“

След няколко седмици двамата със Сара посещават майка ѝ във фермата ѝ за отглеждане на понита за поло на четиристотин мили западно от Буенос Айрес. Сара иска Браян да посъветва Сюзън Барантес как да ръководи имотите на съпруга си. Той ѝ заявява, че може да я превърне^[4] в „мегамиллионерка“, ако се съгласи да направи филм за играта на поло в Аржентина.

През цялото лято на 1992 година Браян и Сара са забелязвани да пазаруват в Ню Йорк, да ходят по партита в Лондон и да танцуват в Париж. И все пак той продължава да твърди, че връзката им е само платонична. Когато Клив Гудман от „Нюз ъф дъ уърлд“ го пита за романа им, Браян се преструва на засегнат: „Дори предположението за подобно нещо е не само грубо, но и нелепо и оскърбително.“ По това време е прехвърлил дрехите си в гардероба ѝ в „Роменда Лодж“ и е оставил чехлите си под леглото ѝ.

С военна прецизност Браян се заема да управлява финансите ѝ. Въпреки че самият той е голям прахосник, Браян изразява изненадата си от размаха, с който тя харчи — по негови изчисления близо 81 000 долара на месец. Казва ѝ, че разходите ѝ са почти 1 милион долара годишно, далеч повече, отколкото печели. Сара вдига рамене. Все още

е снаха на най-богатата жена в света. „Беше лудост — споделя той по-късно — да харчиш заради самото харчене, без да мислиш за настоящето, да не говорим за бъдещето.“ По онова време обаче се шегува, че ще основе благотворителна фондация, наречена „Херцогинята в беда“.

Финансовият съветник е очарован от инвестицията си. Когато писателката Елизабет Кей го сравнява с Пепеляшка, Джон Браян не възразява. „Аз наистина съм като Пепеляшка — казва той. — Това е такава прекрасна любовна история.“ Съвсем сериозно очаква да се ожени за херцогинята след развода ѝ, но приятелят му Таки е скептичен „Това никога не ще се случи — предрича той. — Браян няма достатъчно пари за Фърджи.“

Превръщайки се в незаменим за нея човек, Браян се грижи за инвестициите ѝ, за ваканциите ѝ, за гардероба ѝ и дори за диетата ѝ. „За Джони беше много важно Сара да изглежда добре и да продължава да отслабва“, твърди майка му. Нищо не убягва от вниманието му. Той дори подрежда мебелите ѝ. Редовно събира репортери, за да ги осведомява за работата ѝ в Асоциацията за борба със заболяванията на двигателната мускулатура. Гордо заявява, че 25 процента от приходите на благотворителната организация са нейна заслуга.

Благодарната херцогиня му се отплаща с щедри подаръци: куфар от „Луи Вюитон“ за 1500 долара, върху който са гравирани инициалите му; часовник „Таг Хюър“; ризи „Търнбъл енд Асър“ с огромен джоб за мобифона му; кафемашина от „Хародс“; копринени виненочервени боксерки; екскурзия до Париж; и струващо 20 000 долара парти за рождения му ден под специален навес с джубокс, свирещ любимите му песни.

За тридесет и третия ѝ рожден ден той ѝ се отплаща с бельо за 1000 долара, включително роба за 330 и жартиери за 22.

„Сякаш си бяха обявили състезание по разточителство — разказва техен приятел, според когото победител е Джон Браян с пътуването до Сен Тропе през лятото на 1992 година. — Поне що се отнася до радиоактивния отглас.“ Той намеква за сензационните снимки, направени тайно от мощен широкообхватен фотообектив, докато херцогинята и любовникът ѝ се забавляват край един басейн. Тя е без горнището на банския си костюм на червени и жълти цветчета и

пикантните полуголи снимки от лудориите им на Лазурния бряг във Франция предизвикват истински скандал.

Сара е заснета да се излежава на шезлонга до Браян, чиято плешива глава блести на слънцето. Уловен е как вдига стъпалото ѝ, за да целуне свода. Щрак. Масажира крака ѝ, трие нос в рамото ѝ, гали гърдите ѝ. Щрак. Щрак. Тя маже плешивата му глава с плажно масло. Той става от шезлонга си и ляга върху нея. Щрак. Щрак. Щрак. Тя обвива ръце около него и го целува по устата. Щрак. Щрак. Пушат обща цигара. Около тях играят двете деца на Сара; до момичетата двамата кралски телохранители се пекат на слънце. По-късно те загубват работата си.

Смущаващите фотографии са публикувани, докато Сара почива с кралското семейство в замъка Балморал в Шотландия. Тя е пристигнала с охладнелия си съпруг и децата им за една седмица. Сутринта в четвъртък, 20 август 1992 година, херцогът и херцогинята се появяват за закуска, а дъщерите им остават в детската стая. Сара и Андрю са предупредени за предстоящото публикуване на снимките, но не са ги виждали. Така че не са подготвени за шока: на първата страница на „Дейли мирър“ е Джон Браян по плувки, легнал върху Сара, която е с голи гърди. „Откраднатите целувки на Фърджи“, гласи текстът. „Ивнинг стандарт“ пуска снимките под тлъсто заглавие: „Херцогинята опозорена“.

Когато вижда вестниците на масата, Сара пребледнява. „Едва не се задавих“, спомня си тя. След броени секунди Единбургският херцог е застанал до нея. Преди няколко месеца я е наругал, че е присъствала на партито по случай четиридесетия рожден ден на Елтън Джон, за когото вестниците тръбят, че е замесен в сексуален скандал. Той я критикува, че е удостоила с кралското си присъствие човек, предизвикал сензационни публикации. Тя се чувства реабилитирана, когато рокзвездата прибира 1,8 милиона долара по извънсъдебно споразумение със „Сън“, който несправедливо го е изобличил, че е използвал услугите на мъжка проститутка. Но дотогава Филип вече е хвърлил срещу нея обвинението, че е поставила кралското семейство в неудобно положение, като е отишла на ски ваканция по време на войната в Залива. Така че сега Сара очаква нов удар.

Но Филип, известен със слабостта си към женския пол, я поглежда със съчувствие. „Виж какво — казва ѝ меко той, — може би

ще искаш да знаеш, че с волята божия аз съм до теб.“ Изправя рамене и високо обявява, че възнамерява да отиде на лов за яребици с Чарлс и Андрю. Обръща се рязко и излиза от стаята.

Сара остава в Балморал още три дни, докато сър Робърт Фелоус не ѝ намеква многозначително, че „може би ще се чувства по-спокойно, ако отведе децата си у дома“. Думите му имат силата на заповед. Усещайки кралския ритник, Сара заминава.

След раздялата ѝ е забранено да представлява кралското семейство на публични места. Тя показва безразличие към изключването ѝ от събития като Аскот и тържественото посрещане на знамето с думите: „Голяма работа! Тъкмо ще спестя от шапките“. Но доброто ѝ настроение помръква, когато не я допускат в кабинета ѝ в Бъкингхамския дворец. Обвинява придворните, които нарича „ротвайлерите на кралицата“.

За нейно огорчение вестниците по цял свят отразяват с пълна сила полуголите ѝ лудории. „Монархията е в калта“, крещи италианският „Да Стампа“. Масово четеният в Германия „Билд“ тръби: „Фърджи гола по време на любовна игра“. „Ню Йорк дейли нюз“ пуска снимка на Джон Браян със следния текст: („Аз не смучех пръстите на краката ѝ, а целувах свода на стъпалото ѝ“) под заглавието: „Кракосмукачът и херцогинята на Вулгарността“. „Ю Ес Ей тудей“: „Обективът не лъже“.

Редакторът на уводната страница в „Уошингтън поуст“ отбелязва: „Ако някоя средностатистическа американска майка, която получава социални помощи, бе фотографирана като нея, с голи гърди как я опипва любовникът ѝ пред очите на невръстните ѝ деца, това вероятно щеше да е достатъчно социалният работник да получи съдебно разпореждане да отведе децата от нейния дом. Ние бихме използвали думи като «неморална» и «извратена».“

Но майката на херцогинята я защитава — в известен смисъл. „Сара не съжалява, че са я хванали без горнище с Браян — казва Съзън Барантес пред италианското списание «Дженте». — Тъй като с принц Андрю са разделени, тя може да прави каквото си иска. Но ѝ е тъжно, защото е сигурна... че някой... е искал да се добере до нея и да я представи в лоша светлина преди развода.“

Джон Браян, който се е опитал и не е успял да получи съдебна забрана за публикуването на снимките, се захваща за работа. „Ще

обърнем нещата в наша полза — обещава на Сара. — Повярвай ми. Ще му видим сметката на това копеле... Ще хвана тези дворцови копелдаци за топките.“ Той завежда във Франция дело за 5 милиона долара срещу нарушилият уединението им фотограф, който се е окопал в частна собственост в продължение на два дни с мощните си обективи. Браян съди и „Пари мач“, заявявайки, че френското списание е имало намерение да навреди на херцогинята. „От личност, бъдеща възхищение — пише в документите от процеса, — тя се превърна във фигура, предизвикваща подигравки.“ Един френски съдия проявява разбиране и ѝ присъжда 94 000 долара. Тя обявява, че парите ще отидат в Британския институт за умствено увредени деца. „Уместно е, не мислите ли? — отбелязва Сара. — Повечето журналисти също са умствено увредени.“

И все пак тя съзнава, че световната преса я представя като глупачка. „През последните седем години толкова ме критикуваха, че загубих самоувереност и самоуважение“, споделя. Плаче от текста под една снимка: „Фърджи — заключителна бележка под линия“. И се свива, когато вижда уличните търговци в Лондон да продават пръсти на крака, направени от шоколад. „Ужасно е — казва на баща си. — Нямам сили да чета вестници.“ Един английски репортер пише, че откакто тя е станала херцогиня на Йорк, да „отразяваш кралското семейство е като да пътуваш по канал с отходни води в лодка със стъклено дъно“. Някои писатели се ровят в историята, за да правят злонамерени сравнения между Фърджи и дебелията, безвкусна Каролин Брунsvик, която се омъжва за Уелския принц през 1795 година. Английският критик Макс Биърбоум казва за склонната към промискуитет^[5] принцеса: „Съдбата ѝ отреди най-страшната трагедия и тя я изигра по чорапогащи.“

Сара обаче не гледа толкова безгрижно на нападките. Крие се в къщата си в продължение на пет дни, за да не ѝ се налага да вижда хора. Една жена я съжалява и ѝ пише писмо, предлагайки ѝ „приятелско рамо“, на което да поплаче.

„Просто си помислих: «Горкичката!» — казва Тио Елърт, шефка на «Ейнджълс интернешънъл». Благотворителната фондация със седалище в Лондон набира пари за болните от левкемия деца в Полша“. — „Състоянието на херцогинята беше отчайващо и когато ѝ предложих да дойде с мен в Полша, тя моментално се съгласи и рече:

«Имам нужда да се занимавам с другите, за да отклоня мислите си от себе си.»“

Джон Браян вижда в пътуването възможност да възстанови имиджа ѝ. Той е твърдо решен да я представи като вършещата добри дела херцогиня. „Ако се наложи, сами ще платим за пътуването, така че никой да не може отново да излезе с номера за «авантаджийката Фърджи», заявява на секретаря ѝ.“ „Забрави английската преса. Ще разгласим изявата ти по американската телевизия, където си струва... Ще дадем изключителен достъп на някой като Даян Сойър в Праймтайм лив^[6]... тя е най-добрата... има нужда от рейтинга... но без лични въпроси... само сериозно интервю, по същество, за работата ти...”

С френетична енергия Браян започва да преговаря зад кулисите. „Използваше една съпружеска двойка за прикритие — спомня си продуцентът на Ей Би Си за Прайт тайм лив, — но определено той ръководеше всичко.“ Браян казва на Сара, че ще контролира интервюто и въпросите, които ще ѝ бъдат задавани. Даян Сойър обаче не си спомня такова нещо. Продуцентът ѝ споделя, че Сара се е страхувала най-много от въпроси за отношенията ѝ с принцесата на Уелс и с останалите членове на кралското семейство. „Това я тревожеше повече от снимките със смученето на пръстите“, споделя той. В края на интервюто Даян Сойър вмъква въпрос за Джон Браян. „Какви са отношенията ви? Какво можете да ни кажете за него?“

Сара е подготвена. „Той свърши чудесна работа, що се отнася до финансовите ми проблеми — заявява тя в ефира, — и ми беше фантастичен приятел.“

„Но той не е само финансов съветник“, притиска я Сойър.

„Не съм споменала такова нещо. Казах, че ми беше фантастичен приятел, който ми помагаше да се справям с финансовите си проблеми.“

Въпреки смелото ѝ представяне „Ейнджълс интернешънъл“ се отказват от нея. „Репутацията ѝ беше лоша и от фондацията не желаеха да имат нищо общо с херцогинята — споделя Тио Елърт. — Казах им: «Ако не искате нея, не можете да имате и мен.» И те се отказаха от услугите ми.“ Така че Тио Елърт помага на Сара да основе своя собствена благотворителна фондация — „Деца в криза“, за да набира средства за децата в бедни страни като Албания, Полша и бивша

Югославия. След създаването на тази организация на херцогинята най-сетне ѝ се предоставя възможност да си спечели добро име. Ала не умее да следва поетия път. „Сара имаше всичко — пише баща ѝ в мемоарите си, — но го захвърли.“

Тя се опитва да се превърне в посланик на добрата воля, подобно на принцесата на Уелс, критикуват я обаче, че търси лична изгода. „Не мога да се сетя за по-неподходящ човек за този пост (главен пълномощник на Обединените нации за бежанците) — казва депутатът на торите сър Никълъс Феърбеърн. — Тя е дама, която не може да се похвали с хубава външност, не умее да се облича, има фигура на чудовище от Джурасик парк, много е алчна, не се слави с такт и иска да засенчи всички останали.“ Фърджи не е назначена.

Кралските военновъздушни сили не желаят да я приемат за свой почетен полковник, тъй като според висш офицер тя е „повлекана и не смятаме, че притежава необходимия имидж“.

Когато повежда група умствено изостанали деца на алпинистка експедиция в Непал, я иронизират, че си е взела апартамент в най-люксозния хотел на Катманду. По време на изкачването тя носи само шишенцето си с парфюм, подтиквайки „Спектейтър“ да ѝ се присмее:

*Добрата стара херцогиня на Йорк
качи до върха в планината
своите десет хиляди мъже
и пак ги свали на земята.*

Когато двадесет и две годишният шерп приема поканата ѝ да напусне отдалеченото си селце в Хималаите и пътува за Англия с нея, я обвиняват в експлоатация. „Може би капризната херцогиня просто спазва благородната аристократична традиция да си наеме туземец и да си го доведе у дома“, отбелязва презрително „Дейли телеграф“. Шерпът, който ѝ е готвил и ѝ е носил раницата, докато се е катерила в планината, се оказва, че трябва да прави почти същото в „Роменда Лудж“. Една жена казва: „Тя го използваше като момче за всичко и не му плащаше.“

„Той е гост на херцогинята — заявява говорителката ѝ. — Тя сметна, че за него ще е добре да види друга част от света.“

Сара, която е убедена, че придворните ще използват всякакви средства, за да намалят шансовете ѝ за изгодно бракоразводно споразумение^[7], нарежда на шерпа да си стяга багажа. Браян се опитва да разсее страховете ѝ, като отново се кълне да ѝ осигури „мегамиллиони“. Жадуващ да създаде благоприятен за нея климат, той се опитва да дискредитира съпруга ѝ.

Обажда се във вестник „Пийпъл“, английска версия на „Ю Ес Ей тудей“ и съобщава, че принц Андрю има любовна връзка. „Знам с абсолютна сигурност, че излиза с момичето, знам също и че тя често прекарва нощта в Южен Йорк — заявява Браян. — Ще ви кажа име. Но искам 30 000 долара, защото ще ми се наложи да преровя личното му тефтерче с адреси... и държа всичко това да бъде публикувано, маце. Настоявам да ми се плати веднага.“

В редакцията изготвят договор и Браян го коригира три или четири пъти. Когато най-сетне разкрива името на предполагаемата любовница на Андрю, вестникът решава, че в тази история няма нищо вярно и не я пуска. Вместо това е публикуван записът на разговора му с представител на Пийпъл: „Богаташът Джон иска 20 000 долара за лъжата си за Андрю.“

Без изобщо да се смути, Браян твърди, че това е било само практична шега. Казва, че е предизвиквал вестника. Но Сара е съсипана. „Разкрещя ми се: Няма да си позволяваш подобни неща с херцога на Йорк — това е напълно безотговорно“, доверява Браян на свой приятел, разказвайки му за редовните си разпратки с херцогинята. При този случай тя го изхвърля от дома си. Но след няколко дни те се сдобряват и той се връща обратно. За „добре дошъл“ му подарява сребърен глобус, върху който е написано „Заедно можем да го завладеем“.

След като пресата публикува скандалните снимки с интимните им лудории на Лазурния бряг, двамата решават да бъдат дискретни. Вярвайки, че могат да скрият връзката си, те вече не се появяват заедно на публични места. Когато Браян пътува от Лондон до къщата на Сара в Съри, тя изпраща човек от персонала си да го чака на гарата. Дегизиран с бейзболна шапка и слънчеви очила, той се скрива в багажника на колата ѝ и бива откаран до „Ромен-да Лодж“ като крадена стока. Публично Сара си дава вид, че е смутена от развода с Андрю. Казва, че го смята за свой „най-добър приятел“. Но пред

близки се оплаква от него. „Според мен тя съзнаваше, че никога не би могла да легне отново с него — твърди Тио Елърт, — че сексуалният им живот не е бил добър от самото начало и не може да бъде спасен сега.“ Мисис Елърт прави тези коментари след горчивата си раздяля с херцогинята; споделя, че Фърджи не я е подкрепила като главен ръководител на благотворителната им организация. „Според мен тя смяташе, че ѝ отнемам от славата.“

Търсейки напътствия от всички около себе си, Сара се консултира със своя кръг от медиуми, астролози и гадатели. Обажда се на мистиците от Ню Ейдж в Лос Анжелос, на медиуми в Ню Йорк и ясновидци в Лондон. Съветва се също и с един босненски свещеник, известен в светите места в Меджугорий като Очите на Христос.

„Върни се при съпруга си — напътства я отец Светозар Крайчевич. — Най-доброто нещо за теб, за душата ти, за твоите деца и за кралското семейство е да се помирите.“

„Не мога — простенва Сара. — Ако го сторя, ще трябва да живея като монахиня.“

Той ѝ препоръчва да прекара известно време с монахините в един метох в Босна. „Те ще те научат как да живееш непорочно“, казва ѝ.

Отхвърляйки суровия му съвет, търси мнението на приятеля си Алистър Макалпин, който пише по повод на частния им обяд: „Тя често иска съвет, благодари разпалено на събеседника си и после прави онова, което си е наумила от самото начало. Може би смята, че онези, които ѝ дават съвети, ще останат доволни от самата чест, че се е обърнала към тях. Колко погрешна е представата ѝ за човешката природа.“

Сара казва на лорд Макалпин, че иска да се разведе със съпруга си. „Той е толкова скучен — заявява тя. — Интересуват го само голфът и научнофантастичните видеофилми.“

Лорд Макалпин я съветва да не се развежда. „Именно тогава ме уведоми, че принцесата на Уелс мислела да напусне съпруга си в същия ден, но решила да изчака месец-два, според думите на херцогинята, «за да види как се справям аз».“

Докато Даяна остава на завет, Сара решава да скочи във водовъртежа. Но признава, че се бои от обществената реакция и от

това как ще се отнесе към нея кралското семейство. Макалпин пояснява: „Тя, разбира се, имаше предвид — финансово.“

Като катеричка, която подскача и търси жълъди, Джон Браян припка във всички посоки, опитвайки се да осигури пари за Сара. Непрекъснато е на телефона. Бомбардира медиите с предложения и ѝ урежда най-високите цени: 25 000 долара за специални снимки и между 50 000 и 200 000 за интервюта. Диктува правилата на журналистите: дава им въпросите и иска редакторски контрол върху отговорите. Когато договаря снимка на корицата със списание „Дарпър енд Куин“, държи да дойде най-добрият им моден фотограф, а след това настоява за правата върху фотографиите. „Знаете ли колко снимки използва тя годишно? — спори той. — Понякога изпращаме хиляда, може би дори две хиляди. Те са ѝ необходими за благотворителни брошури, за програми, за корици на книги, за коледни картички... Искане да има свободен и неограничен достъп до снимките по лични причини, да ги използва така, както намери за добре“.

Докато излага изискванията си, става шумен и напорист, като високоскоростно водно колело, цепещо водите на Темза. „Мистър Браян караше всички да правят реверанси и да приготвят чай“ — спомня си една изтощена секретарка. — „Много го биваше да подвиква: «Мадам, ако обичате», щом някой от нас за момент забравеше да раболепничи пред Нейно кралско височество.“

Разколебани от настъпателността му, представителите на списанието накрая се оттеглят от преговорите, защото Сара не желае да даде интервю. Искане снимката ѝ да се появи на лъскавата корица, но отказва да отговаря на въпроси. Свързва се с редакторката Вики Уудс, за да се опита да промени решението ѝ. Мис Уудс по-късно пише, че е била изтощена от непрекъснатите, „ужасни телефонни обаждания“ от страна на Джон Браян.

„Горкичката — казва Сара на мис Уудс. — Сигурно си мислите, че се смятам за знаменитост... но аз съм сериозен човек и не го правя само за да си осигуря безплатни коледни картички или нещо такова...“

Редакторката заявява на херцогинята, че може да се уговори с фотографа както желае, списанието обаче няма да плати, без да получи интервю от нея. Сара се позовава на дворцовия протокол и започва да се оплаква: „Винаги аз опирам пешкира, винаги мен обвиняват за подобни неща; винаги аз греша и вече ми дойде до гуша; затова искам

да се измъкна от всичко това, за да мога да продължа живота си... Толкова съм уморена да нося отговорността заради всички тях. Бях изкупителната жертва на принца и принцесата на Уелс през последните четири години.“

След като снимките са готови, Джон Браян се обажда да дразни редакторката. „Това е най-страхотната колекция, която някога ми е попадала — изтъква той. — Наистина изгубихте... Едва ли някога ще постигнете нашия стил. Тя е дяволска професионалистка, а не някакъв си тъп, обикновен, шибан, скапан, нищо и никакъв модел.“

През следващите шестнадесет месеца Браян непрекъснато лети между Ню Йорк, Лондон и Париж, сключвайки сделки за Кейно кралско височество. Опитва се да я пласира като модел, писателка, посланичка. Ухажва издатели и продуценти, за да продаде правата върху „Бъджи — малкото хеликоптерче“ за телевизионен анимационен сериал. „Това дело беше напълно мъртво, когато се заех с него — спомня си той. — Нямахме никакви шансове, никой не желаше да се захване с него — никой не искаше да го докосне дори и отдалеч с прът...“

Но Браян успява да пробута творението на телевизията, след което продава търговските права за какви ли не артикули с образа на Бъджи: водни пояси, бански костюми, плажни хавлии, поздравителни картички, опаковъчна хартия за подаръци, нощни лампи, абажури, балони. Изгодният договор гарантира на херцогинята 3 милиона долара, плюс процент от продажбите. Британските медии съобщават за сделката с известно страхопочитание и с огромна завист.

Кралицата-майка чува новината, докато седи в дневната си в Кларънс Хаус и отпива джинс с тоник. След още две чашки ще вдигне телефона и ще се обади на кралицата.

„Мога да ви уверя, че тя не беше пияна — казва бившият иконом, обиден от предположението. — Кейно величество кралица Елизабет кралицата-майка не се напива. А точно онази вечер не беше дори и пийнала.“

Кралицата-майка внимателно изслушва съобщението по телевизията:

Херцогинята на Йорк се готви да получи осем милиона лири (около 12 милиона долара) — произнася напевно говорителят. — Нейната книга „Бъджи — малкото хеликоптерче“ тръгва по телевизионните канали из целия свят. Херцогинята е продала авторските права за заснемането на телевизионен сериал. Също така е подписала лицензни договори с тринадесет американски фирми за изработването на сувенири, вариращи от прибори за хранене до седалки за тоалетни чинии.

„Седалки за тоалетни чинии? Седалки за тоалетни чинии ли каза?“, пита кралицата-майка.

„Да, мадам — отвърща икономът с въздишка. — Боя се, че тъкмо това каза.“

Кралицата-майка махва да ѝ донесе още един джин с тоник и иска вестниците от деня. След няколко минути получава ново питие от масичката, която служи като барче в дневната ѝ. Откриването на вестниците отнема малко повече време; тя вече рядко чете заради пердето на лявото си око. Икономът се появява с брой на „Дейли мейл“ от същия ден, 19 април 1994 година, и го отваря на интересувания я материал.

Кралицата-майка остава безизразна, докато той ѝ чете на глас статията за посещението на херцогинята в Кан през уикенда: Сара е дала по думите ѝ „грандиозна вечеря“ за двестате ключови купувачи, присъстващи на най-голямото в света събиране на телевизионни продуценти.

„Невероятно доволна съм — цитирана е Сара. — Сключих търговски сделки с представители от цял свят благодарение на малката книжка, която написах през 1989 година.“

Кралицата-майка въздъхва, но остава привидно равнодушна. Тя никога не е изричала публично нито една критична дума за Сара Фъргюсън. Преструва се на спокойна дори и когато научава за шегите на Фърджи за нейна сметка. В отдела за хранителни стоки на лондонския универсален магазин „Хародс“ експанзивната херцогиня забелязала метална кутия с бисквити, която ѝ напомня за кралицата-

майка. Тя изумила околните, като почукала по капачето и започнала да вика: „Вътре ли сте, скъпа?“

По време на месечните срещи със служителите си Сара ги скандализира още повече, говорейки за смъртта на кралицата-майка като за начин да се измъкне от задължения, които са ѝ неприятни. Един от участниците си спомня: „Ако в близко бъдеще имаше някакъв тежък ангажимент, тя подхвърляше: «О, добре, погледни по-оптимистично на нещата — кралицата-майка може да умре и ще трябва да отменим всичко заради траура».“

От пиедестала, на който я е издигнало обществото, кралицата-майка гледа снисходително на Сара Фъргюсън. На пръв поглед те имат общи черти. И двете са простосмъртни, които са се омъжили за втория син на монарха, за да станат херцогини на Йорк; и двете са майки на две дъщери. И двете са дружелюбни, общителни жени със силна воля, които копнеят да бъдат център на внимание; и двете са невероятни във флиртовете и обичат мъжката компания. Херцогинята има слабост към млади, хетеросексуални мъже, докато кралицата-майка се задоволява с възрастни хомосексуалисти. Нарича ги „моите дружки по плетка“ и „кралиците на кралицата“. Толкова е толерантна към извратената котерия, че веднъж звънва в кухнята на Кларънс Хаус и казва: „Чуите ме, стари кралици такива, кога ще престанете да клюкарствате там долу? Тази стара кралица тук, горе, има нужда от едно питие.“

Шестдесетте години, които разделят кралицата-майка от херцогинята на Йорк, обуславят различията. По-възрастната жена е традиционалистка; по-младата е модерна. Първата приема високата цена, която трябва да заплати, за да бъде член на кралското семейство; втората отказва да го стори. Вследствие на това вдовстващата кралица е почитана като кралска особа, запазила връзката си с простите хора; младата херцогиня е охулвана, защото си е останала прост човек.

След като икономът прочита на кралицата-майка материала за Кан, той ѝ подава вестника. Но тя махва с отвращение. „Дори Уолис в най-лошите си моменти не е била толкова безсрамна“, заявява, споменавайки заклетия си враг, херцогинята на Уиндзор. Поръчва си още един джин с тоник и вдига телефона да се обади на дъщеря си, кралицата.

„За Фърджи това беше целувката на смъртта — казва един слуга в Кларънс Хаус. — Можете да начертаете графиката на краха ѝ, като

започнете от онази вечер.“

Сара вече е лишена от повечето привилегии — кралската охрана, кралския влак, кралските ангажименти, кралските покани. Отнето ѝ е правото да изпраща безплатно писмата си по пощата. Забранено ѝ е да придружи съпруга и децата си в замъка Уиндзор за Великден, но кралицата се чувства виновна, че е трябвало да я изключи от празненството. Както казва Сара на баща си: „Няма да ходя. Андрю ще ходи. Очевидно кралицата ме иска, останалата част от семейството обаче — не.“

Сара е загубила мястото си в кралската ложа на турнира „Уимбълдън“, а восъчната ѝ фигура в действителност е махната от музея на мадам Тисо. След като ѝ е отказан достъп до кралските конни надбягвания в Аскот, тя представлява трогателна гледка, застанала встрани от пътя, хванала децата си за ръце и махаща на кралицата, докато минава с каляската си. Без покровителството на Нейно величество херцогинята ще загуби и малкото, което е останало от положението ѝ в английското общество. А тя няма никакъв шанс да запази добронамереността на кралицата без подкрепата на кралицата-майка.

Прогонена, от Двореца, херцогинята скоро изпада в отчаяние и търси помощта на психиатър. Но без кралската охрана вече не може да разчита на закрила върху личния ѝ живот и посещенията ѝ при лекаря стават публично достояние. Един фотограф я проследява до психиатричната клиника и заснема влизането и излизането ѝ.

„Беше ужасно — казва Фърджи. — Мога единствено да се моля на Бога за помощ.“

Деветдесет и четири годишната кралица-майка знае, че няма защо да си губи времето с херцогинята. На този етап стига и един телефонен разговор. След като разменя няколко думи с Нейно величество, кралицата-майка е убедена, че семейството най-сетне ще се отърве от създаващата неприятности млада жена, която по-късно ги поставя в неудобно положение с признанието, че три пъти си е правила тест за СПИН.

Кралицата-майка знае, че тепърва трябва да се уреди и досадният въпрос с бракоразводното споразумение, но това са само пари. След като бъдат платени, херцогинята на Йорк няма да е нищо повече от една бележка под линия в историята. Възрастната кралица не

възнамерява да си отвлича вниманието с дреболии. Като централен стълб, на който се крепи голямата шатра, тя остава съсредоточена върху главното събитие и запазва намаляващата си енергия за онова, което се случва в цирка с три арени.

[1] Религиозна секта в Ямайка, проповядваща мир, любов и марихуана, известна с оплетените си като въжета плитки. — Б.пр. ↑

[2] В „Моята история: херцогинята на Йорк, баща ѝ и аз“ („Харпър Колинс Пъблишърс“, 1993) Лесли Плейър пише, че Джон Браян е употребявал кокаин. Тя твърди, че я е поканил заедно с друга жена в апартамента си и там е смъркал дрогата. Браян не коментира книгата, но Алън Старки, неговият бизнеспартньор в „Оконикс Дойчланд“, германска строителна компания, отрича написаното от Плейър. „Онази вечер бях в апартамента на Джон в Челси и определено не видях никой да взема дрога.“ Според Плейър са присъствали само трима души — тя, приятелка на Браян и самият той.

Старки, който придружава херцогинята на Йорк при благотворителните ѝ пътувания в Източна Европа, по-късно е арестуван в Германия, когато „Оконикс“ се срива. Прекарва в германския затвор пет месеца, докато полицията разследва компанията, оставила дългове от 15 милиона долара. През 1995 година за Браян, който се е върнал в Съединените щати, се твърди, че е предлагал кокаин и проститутки, за да привлече инвеститори за една сделка с недвижими имоти в Лас Вегас. „Инвеститорите“ са британски репортери от таблоида „Нюз ъф дъ уърлд“, които публикуват историята под заглавието „Бившият на Фърджи сред порок и наркотици“. — Б.а. ↑

[3] Списък на хората, за които се смята, че принадлежат към висшите слоеве на обществото. — Б.пр. ↑

[4] Браян води преговори и от името на сестрата на Сара Джейн Фъргюсън Людек. Той продава на списание „Хелоу!“ изключителните права за отразяване на втората ѝ сватба за 300 000 долара, но Джейн и съпругът ѝ получават само 217 000 долара. Те съдят Браян за останалите 83 000. Сара е вбесена. Вземайки страна, тя престава да говори на сестра си. Съдът решава Браян да възстанови парите, плюс лихва и всички съдебни разноски. До юли 1996 година той не е платил нищо. На следващия месец обявява банкрут. — Б.а. ↑

[5] След като е заварена в компрометиращо положение с един морски офицер, Каролин бива съдена за прелюбодеяние. „Замесеният мъж адмирал ли беше?“, питат я. „О, не знам — отговаря тя. — Не си беше сложил шапката.“ Не я осъждат. — Б.а. ↑

[6] Предавания на живо в най-гледаното телевизионно време — Б.пр. ↑

[7] Сара иска да ѝ се плати наведнъж сумата от 10 милиона долара, плюс 5000 месечна издръжка за децата, както и да запази титлата си. Тя получава 750 000 долара за себе си и 2,1 милиона в попечителски фонд за децата ѝ, а също така губи титлата. — Б.а. ↑

Шестдесет и осем годишният граф Спенсър лежи в една лондонска болница болен от пневмония и Даяна го посещава в деня, преди да замине на ски в Швейцария. Не е говорила на баща си няколко месеца и отивайки да го види, взема синовете си заради смекчаващото им присъствие.

За съжаление и останалите деца на граф Спенсър не му говорят, когато той умира. „Много ни е мъчно — казва синът му Чарлс, — че никой не беше при него в последния му час.“ Разгневени от нововъведенията в Олторп, децата му публично са критикували баща си и своята мащеха за намерението им да платят 3,5 милиона долара за реставрацията. Те обвиняват графа и съпругата му, че петнят семейното име и продават наследствени вещи, включително и единадесет картини на Ван Дайк, за да „натруфят“ порутеното имение, както Даяна описва ремонта на Олторп. Особено много я вбесява вестта, че баща ѝ е продал на японците търговските права за копия на сватбената ѝ рокля. Пред приятели споделя, че е направо отвратена. А също и че изпитва неудобство от „пълната липса на стил“ в декора, дело на мащехата ѝ, и от „безграничната“ комерсиалност на баща си. След това семейството започва да си разменя удари — по първите страници на вестниците.

Графът, който е привързан към втората си съпруга, обвинява децата си, че омаловажават усилията ѝ да направи Олторп доходоносно имение. С горчивина посочва като най-непримирима Даяна.

„Дал съм на Даяна страшно много пари — между 750 000 и 1,5 милиона долара, за да ги инвестира от името на Хари“, казва той и разкрива загрижеността на дъщеря си за бъдещето на втория ѝ син. На първородния ѝ Уилям, предопределен да стане Уелски принц и в крайна сметка крал, му е гарантирано огромно богатство. Но не и на Хари.

„Даяна нищо не разбира от пари — заявява баща ѝ. — Тя няма никакъв опит. Твърде млада е.“ Той обвинява всичките си деца във „финансова незрялост“, твърди, че са разглезени и „неблагодарни“ и че не осъзнават какво означава да се ръководи голямо имение.^[1] Скоро те престават да посещават Олторп, както и да разговарят с баща си.

Минути, след като Даяна научава за смъртта му — в неделя, 29 март 1992 година, придворната ѝ дама се втурва в гардеробното помещение в швейцарския ски курорт и изважда траурните дрехи, които прислужниците обикновено слагат в багажа на кралските особи, за да са под ръка в случай на смърт. Даяна иска да се прибере вкъщи сама, но съпругът ѝ настоява да я придружи. Тя се съпротивлява. „Твърде късно е за преструвки“, сопва му се. Той обаче съзнава колко неуместно би било да се върне сама. Но Даяна настоява Чарлс да остане с децата на ски. Желанието му да използва смъртта на баща ѝ, за да се прави на любящ съпруг, я дразни.

Личният секретар на принца усеща безизходното положение на двойката и се обажда на секретаря на кралицата. Едва когато Нейно величество се намесва и разговаря с Даяна, принцесата се съгласява да пътува заедно със съпруга си. На следващия ден слиза от самолета със зачервени очи, смазана от мъка.

„Около това погребение имаше толкова препирни“, споделя един роднина, който мрачно си припомня подвеждащото заглавие в „Таймс“: „Граф Спенсър отива да почива в мир със семейството си“. В действителност фамилните антипатии следват покойния граф до гроба му. Обтегнатите отношения между Джони Спенсър и баща му са принудили сина да се изнесе от семейното имение. Той не се завръща до смъртта на баща си. После повтаря жлъчното му поведение спрямо собствения си син Чарлс, който е охладнял към него в навечерието на смъртта му.

Децата на Спенсър приемат подобно ожесточение като житейски факт. Те са израснали, наблюдавайки как баща им изпитва враждебност към своя баща и как майка им отхвърля своята майка. Били са свидетели на грозни кавги между родителите си, които не свършват с развода. Макар и двамата да се оженват повторно, те продължават да се състезават за вниманието и привързаността на децата си, като ги отрупват със скъпи подаръци. „Подобно поведение те превръща в голям материалист“, признава синът им по-късно.

В хвалебственото си слово за граф Спенсър лордът на Фосли се опитва да омаловажи семейните раздори. „Птичките цвърчат и се кълват в гнездата си — казва той — дори и когато те са позлатени.“ Уверява събралите се в малката провинциална църква в Нортамптъншир, че граф Спенсър е обичал цялото си семейство, особено принцесата на Уелс.

Венецът от Даяна за баща ѝ е положен на видно място пред дъбовия му ковчег със саморъчно написаната от нея картичка: „Страшно ми липсваш, скъпи татко, ще те обичам вечно... Даяна“. По-назад и почти незабележими са цветята, изпратени от принца на Уелс. „С най-мили спомени.“

Пред пресата четирите деца на Спенсър са сърдечни с мащехата си, като в един момент Даяна дори хваща съчувствено ръката ѝ. „От тази гледка... направо ми се догади“, казва Сю Инграм, работила при Рейн Спенсър в продължение на седемнадесет години. Помощничката, уволнена от новия граф Спенсър в деня след погребението, си спомня какво е ставало зад кулисите. Когато Рейн, която се изнася от Олторп четиридесет и осем часа след смъртта на съпруга си, за да освободи къщата за новия наследник, изпраща своята камериерка да прибере дрехите ѝ, Даяна и брат ѝ я чакат.

Камериерката пристига и подрежда вещите в два куфара „Луи Вюитон“ с монограма на Спенсър „С“. Даяна не ѝ дава да тръгне. „Какво си сложила там“? — запитва я. — Това са куфарите на баща ми. Те не ти принадлежат.

Камериерката обяснява, че Рейн е купила куфарите за едно пътуване до Япония, така че да бъдат еднакви с нейните с инициали „Р.С.“.

Даяна ѝ нарежда да ги изпразни в черни найлонови торби за боклук. Камериерката се подчинява и Даяна грабва куфарите. Брат ѝ изритва торбите надолу по стълбите.

Няколко дни по-късно, когато Рейн идва с руло червена лепенка, за да отбележи мебелите, които иска да вземе, пред нея се изправя адвокатът на заварения ѝ син. Той ѝ заявява, че няма да получи и един пирон от Олторп, докато не представи доказателства, че го е купила лично.

„Наложи ѝ се да се обади на новия граф, за да уточнят подробностите около възпоменателната литургия (състояла се шест

седмици по-късно в Уестминстърското абатство) — казва помощничката ѝ, — а той нареди на адвокатата си да ѝ изпрати факс.“ Когато полагат праха на съпруга ѝ в гробницата на Спенсърви, Рейн не е поканена на семейната церемония.

Последният договор, който граф Спенсър подписва преди смъртта си, е с издателя на „Даяна: нейната истинска история“. След като го уверяват, че семейството му ще бъде представено в положителна светлина, особено дъщеря му, той продава правата за осемдесет снимки от семейния албум на Спенсърви. Този път Даяна не възразява.

Тя иска снимките да илюстрират книгата, за която се надява, че ще я освободи от брака ѝ. Няколко месеца преди това е дала разрешение на неколцина приятели да говорят свободно с автора Андрю Мортън. През очите на брат си, най-добрата си приятелка, любовника и масажиста си Даяна представя една покъртителна възшебна приказка: целунала е принца и той се е превърнал в крастава жаба. Любовта му към друга жена я е тласнала към булимията и към пет опита за самоубийство. Била е изоставена от семейството му, което не оценява опитите ѝ да вдъхне живот на мрачната им династия.

Откъси от книгата се появяват в „Сънди таймс“. Това, че са отпечатани на първа страница на някога уважавания вестник, им придава много по-голяма достоверност от брътвежите на жълтата преса. А очевидното одобрение на Уелската принцеса дори още повече възбужда интереса към произведението. Министър-председателката, членовете на парламента и председателят на Комисията за оплаквания от пресата^[2] го обявяват за долнопробно и гонещо сензации. Архиепископът на Кентърбъри заявява, че книгата е обида за общество, претендиращо да уважава човешките ценности. „Хародс“ отказва да я продава. „Клиентите ни едва ли очакват от нас да предлагаме подобно вулгарно четиво — казва говорителят на магазина. — «Спек-шейтър» я нарича «куп глупости».“

Книгата моментално става бестселър, но авторът ѝ е заклеймен от британската преса като бивш репортер на таблоид, чийто баща е правил рамки за картини. Снобската забележка като че ли го обвинява за лошия късмет да се роди в работническо семейство: той е републиканец в страна, която благоговее пред кралските особи. „Попитах Андрю Мортън дали няма опасност да убие кокошката,

която му снася златните яйца“ — казва Майкъл Кол, бивш кореспондент на Би Би Си. — Той ми отвърна: — „Е, през следващите двадесет години мога съвсем спокойно да живея и от пепелта на династията Уиндзор.“

Само два от единадесетте английски национални вестника не поместват откъси. От „Файненшъл таймс“ отсичат: „Не е по нашата част“. А редакторът на „Дейли телеграф“ определя съдържанието като отвратително. „Противно е“, пише той в „Спектейтър“, обяснявайки защо няма да допусне публикация в своето издание. „Телеграф“, който понякога е наричан „Ториграф“, е любимият вестник на кралското семейство и редакторът му Макс Хейстингс е близък приятел на принц Андрю. „Ако вярваш на писанията в таблоидите за брака на принца и принцесата на Уелс“, изтъква Хейстингс, — „може да вземеш простака за джентълмен.“

Сутринта, когато излизат откъсите, принцът на Уелс не е на себе си. „Бих казал, че беше на ръба на паниката“, спомня си икономът на Хайгроув. По време на закуската Чарлс прочита материалите, които неговият прессекретар му е изпратил по факса от Лондон. Принцът е знаел, че се готви издаването на книга, вдъхновена от Даяна, но е предполагал, че ще бъде просто една хвалебствена равностметка на благотворителната ѝ дейност, плюс красиви снимки. Изобщо не е подготвен за нападки срещу него като мъж, баща и съпруг.

След като приключва с четенето, става от масата и отива в стаята на Даяна с изрезките в ръка. Подобно на Ричард III и той има само един въпрос към жена си: „Защо заплю ме?“ По-късно тя сравнява разправията им със сцената от „Кръстникът“, в която Ал Пачино ругае Даян Кийтън, че го е унизила с желанието си да се освободи от брака им. Това не е първият път, в който Даяна сравнява монархията с мафията. „Единствената разлика — казва тя на братовчедка си — е, че тези престъпници носят корони.“ Броени минути, след като Чарлс изхвърчава от стаята ѝ, Даяна напуска Хайгроув, обляна в сълзи. Макар да е отрекла, че има пръст в подготовката на книгата, съпругът ѝ е на друго мнение.

„Просто я чувам да казва тези неща — споделя той с личния си секретар Ричард Айлард. — Това са точно нейни думи.“

Бабата на Даяна лейди Рут Фърмой посещава Хайгроув няколко дена по-късно, за да успокои Чарлс. Той прегръща крехката осемдесет

и три годишна жена и я кани да отиде с него в градината. „Рут никога не прости на Даяна, че стана причина за раздялата — казва една кръщелница на лейди Фърмой. — Тя смяташе, че внучката ѝ е посрамила семейството си, като не е съхранила брака. Не говореше на Даяна до последните няколко дни от живота си, а дори и тогава Рут ми довери, че не можела да ѝ прости предателството спрямо монархията.“

Чарлс е изумен от дързостта на съпругата му да наруши кралския етикет на мълчанието и да разкрие любовницата му. Даяна отива дори по-далеч, наричайки Камила Ротвайлера и описвайки я като куче убиец, което е впило зъбите си в брака ѝ и не желае да я остави на мира. Телевизионната звезда Джоан Колинс заявява, че иска да участва в сапунена опера за кралското семейство. „Мога да играя Камила Паркър Боулс — отбелязва тя. — Ще се позагрозя за случая.“ Пресата нелюбезно описва Камила като „грозновата“ и „приличаща на коня си“. „Скотиш хералд“ пише презрително: „Тя пуши, разказва вицове и е способна да се облече за вечеря, без да си направи труда да вземе душ, след като е прекарала цял ден върху седлото.“ Разкритието, че Уелският принц отдавна е влюбен в нея, толкова разстройва обществеността, че когато тя отива в супермаркета, разгневени купувачи я напердашват с фразели.

Чарлс е пренебрегвал натякванията на съпругата си за любовницата му като пубертетска ревност. Той не разбира нито отчаянието на Даяна, нито желанието ѝ да отвърне на удара. Очаквал е тя да се примири с лишения от любов брак в замяна на привилегията да бъде принцеса на Уелс. Затова е изненадан от бунта ѝ и се чувства съсипан от сатанинския си образ в книгата. Дворецът бързо му се притичва на помощ.

Сър Робърт Фелоус се обажда на Даяна, преди тя да напусне Хайгроув. „Трябва да знам докъде се простира участието ти“, изрича сурово. Бракът му със сестрата на Даяна Джейн на моменти е обтягал семейните отношения. Даяна разстроено отвръща, че никога не е виждала автора, нито му е давала интервю. Треперещият ѝ глас убеждава зет ѝ, че му казва истината. Той не осъзнава, че тя просто се е паникьосала от суматохата, която е предизвикала.

Но объркването ѝ е само временно. По-късно споделя с един от астролозите си, че не съжалява за решението си да сътрудничи, тъй като съпругът ѝ не заслужава закрилата на мълчанието — най-малко

пък, изтъква тя, защото е принц на Уелс. „Предполага се, че той трябва да служи за образец на хората — заявява Даяна. — Нали ще става проклет Защитник на вярата.“ След единадесетгодишен брак тя решава, че изневярата му трябва да бъде извадена наяве. Както предупреждава Робърт Луис Стивънсън, когато се жениш, „доброволно допускаш свидетел в живота си... и вече не можеш да си затваряш очите пред непристойните си постъпки, а си длъжен честно и почтено да поемеш пълната отговорност за действията си“. Ако Чарлс не желае да го стори, то Даяна желае. Но дори тя е стресната от резултата.

Ужасена е от множеството подробности в книгата и се чувства предадена от брат си, който я е обрисувал като лъжкия. Той споделя, че тя е човек, на когото му е „трудно да казва истината просто защото обича да разкроява нещата“. Спомня си: „Докато се връщахме от училище един ден, съпругата на викария спря колата и рече: «Даяна Спенсър, ако продължиш да лъжеш по този начин, ще те накарам да се прибереш вкъщи пеша».“ Добавя, че в една от училищните ѝ характеристики пишело: „Даяна Спенсър е най-нечестното момиченце, което някога съм виждал.“

Изненадват я и забележките на Джеймс Гилби. Според нея той я представя като маниачка на тема самоубийства. Знае, че Гилби е говорил само защото тя му е позволила, и е сигурна, че ѝ е мислил доброто, но е слисана от жалкия образ, който обрисова. След излизането на книгата Даяна го изхвърля от живота си.

Уверенията ѝ, че няма нищо общо с изданието, подтикват личния секретар на кралицата да подаде няколко протеста до Комисията за оплаквания от пресата. Също така ѝ написва публично изявление, в което тя да отрече „нелепите“ твърдения, че е сътрудничила при подготовката. Заявява ѝ, че единствено официално опровержение би прозвучало убедително. Обществеността е готова да повярва в най-лошото след всичко прочетено и видяно през последната година.

Няколко месеца по-рано принц Уилям случайно е ударен по главата със стик за голф, получава фрактура на черепа и се нуждае от спешна хирургическа намеса. Даяна научава новината в ресторанта „Сан Лоренцо“ и бърза да отиде при сина си, като прекарва с него в болницата две нощи, докато състоянието му не ѝ позволява да се прибере у дома. Чарлс го посещава за няколко минути след операцията, но иначе не променя програмата си. Казва, че трябва да

присъства на представление на „Тоска“. Пресата е ужасена. „Що за баща сте вие?“, гласи заглавието в „Сън“. Джийн Руук от „Дейли експрес“ пише: „Какъв е този баща, който напуска болницата, преди да разбере изхода от операцията на осемгодишното си момче, чийто череп едва не е разбит със стик за голф, и то за да прекара вечерта в операта?“

Чарлс обвинява Даяна, задето е направила така, че да изглежда безчувствен баща. Изпитвайки известни угризения, той се погрижва няколко седмици по-късно да бъде фотографиран как кара колело със синовете си, но Даяна заявява пред пресата, че двадесет и четири часа след това е оставил момчетата, за да отиде на мач по поло. Джийн Рук обвинява Чарлс, че се отнася към синовете си като към „добре хранени животинчета, които знаят мястото си в света на своя напълно самовглъбен баща. Сигурно на Уилям и Хари им е болно да го виждат по-често по телевизията, отколкото на живо“.

Появяват се снимки как Чарлс отива със синовете си на църква в Сандрингам, но когато някой от тълпата го пита къде е принцесата, той отвръща с кисела усмивка: „Днес не е тук, така че можете да си получите парите обратно.“

Други фотоси също свидетелстват за раздор между съпрузите. По време на една официална обиколка в Индия Даяна е заснета да седи сама пред Тадж Махал. Тази тъжна снимка (за която някои репортери твърдят, че е била инсценирана от принцесата) напомня за визитата на принц Чарлс в Индия преди женитбата му. Той е обещал да доведе булката си при светилището от XVII век — световноизвестния паметник на вечната любов. Но когато през 1992 година с Даяна идват на четиридневно посещение, те не си говорят. Пристигнали са в Индия с различни самолети; той — от Оман, а тя — от Лондон. Имат различни програми. Отседнали са в различни апартаменти на различни етажи в хотела в Ню Делхи и общуват чрез служителите си. Усмиват се само пред камерите.

После се появява снимка на принцесата пред пирамидите — отново сама. Даяна дава да се разбере, че докато тя е на официално посещение в Египет, съпругът ѝ се развлича в Турция с любовницата си. Следват нови фотоси, как играе поло, докато Даяна обикаля бедните колонии; как Чарлс стреля по птици в Сандрингам, докато тя утешава болни от рак пациенти в Ливърпул; как се забавлява със

султана на Бруней, най-богатия мъж на планетата, докато Даяна разговаря с Майка Тереза, която се грижи за най-бедните в света.

Дворецът се опитва да направи нещо относно контрастиращите образи на принца и принцесата и техния брак, но като жаби от блато непрекъснато изскачат все нови и нови разкрития. Когато Андрю Джакс, телохранител в Хайгроув, разгласява, че двамата водят независими съществувания, Дворецът нарича твърденията му измислица на таблоидите. Полицаят, който работи в Хайгроув от четири години, не отстъпва. „Срещат се единствено на масата“ — заявява той — „и много често това приключва с оглушителна кавга, която всички чуват.“ Разказва, че принц Чарлс спи сам в една от спалните (в компанията на плюшеното мече от детството си), докато принцесата се оттегля в господарската спалня. „Те никога не се усмихват, нито правят нещо заедно... За четири години съм го видял само веднъж да я целува за довиждане и това беше небрежна целувка по бузата.“

Както може и да се очаква, официозната преса се обръща към експерта по благородническото съсловие Харолд Брукс-Бейкър с молба да отвърне на изявленията на полицая и, естествено, роденият в Америка роялист откликва. „Не се съсипва лесно брак като техния, който е бил подлаган на такива изпитания от страна на журналистите — изтъква авторитетът пред «Ню Йорк таймс». — Вестниците вдигнаха много шум около факта, че те не бяха заедно на тридесетия ѝ рожден ден миналия месец, но пропуснаха да споменат, че през следващия уикенд съпрузите бяха заедно; тогава имаше празнична торта и той ѝ подари прекрасна гривна.“

Бившата икономка на Хайгроув разкрива, че подаръкът на Чарлс е бил с изкуствени скъпоценни камъни. В дневника, който си е водила, докато е работила за принца и принцесата на Уелс, тя отбелязва, че когато Даяна открила това, избухнала в сълзи. Свикнала да получава скъпи вещи, принцесата е разстроена, че съпругът ѝ подарява на любовницата си диамантена огърлица, а на нея — накити без всякаква стойност. Икономката цитира думите на Даяна: „Не искам тези проклетни фалшиви бижута. Мислех си, че неверните съпрузи много внимават да угаждат на съпругите си с истински неща, като запазват безвкусните дрънкулки за уличниците си.“

Чарлс предлага да устрои парти за тридесетия ѝ рожден ден. Но Даяна не желае да празнува с него. Така че отказва и отбелязва събитието насаме с любовника си Джеймс Хюит, който наскоро се е върнал от войната в Залива. Чарлс е засегнат от обвиненията на пресата, че е пренебрегнал рождения ден на съпругата си, и поръчва на един свой приятел да се обади на Найджъл Демстър и да изясни нещата. Водещият светска рубрика журналист откликва със статия за жеста на обич от страна на принца, която излиза на първа страница в „Лейди мейл“. Даяна отвърща на следващия ден чрез своя приятелка, която казва пред „Сън“, че принцесата не е искала бал със „скучните приятели“ на съпруга си.

Принцеса Ан, отвратена от вестникарския двубой, обвинява Даяна, че е превърнала брака си в медийно сражение. „Преди да се появиш ти, почти нямаше изтичане на информация — заявява кралската принцеса. — Сега на кораба има толкова много дупки, та нищо чудно, че потъва.“

Даяна се втрещва сурово в зълва си, без да пророни дума. Но Ан не трепва.

„Ако бях на твое място, не бих тръгнала да разпространявам разни опашати истории — предупреждава я тя. — Някой ден всичко това може да се обърне срещу теб.“

След упреците на Ан Даяна се убеждава, че цялото кралско семейство е срещу нея. Тогава решава да помогне на Андрю Мортън, като позволи на приятелите си да говорят с него за безрадостния ѝ брак. „Постъпете както смятате за добре“, казва им тя, когато ѝ звънят да искат мнението ѝ. Но се погрижва авторът да не научи нищо за любовната ѝ връзка с Джеймс Хюит.

Няколко месеца по-късно Даяна трудно би могла да заклеми книгата, така че когато Робърт Фелоус се обаждат да ѝ прочете подготвеното за публикуване изявление, тя не го одобрява. Той настоява принцесата публично да изрази възмущението си от творбата, но реакцията ѝ е следната: „Не мога да нося отговорност за онова, което казват приятелите ми.“

Докато чака отговора на Даяна, редакторът на „Сънди таймс“ започва да нервничи. „Мислехме си, че тя ще рухне от напрежението“ — спомня си Андрю Нийл. — Не бихме се учудили, ако в този момент бе посегнала на живота си. Толкова нестабилна беше.

„Отначало не повярвах на книгата. Дори за миг. Принцесата на Уелс да страда от булимия, да повръща в тоалетните и да прави опити за самоубийство? Невъзможно. Но притиснах Андрю Мортън, поисках имената на източниците му и направих интервюта с всички тях. След като се уверих в достоверността на книгата, реших да я подкрепя, ако двамата основни свидетели, Каролин Бартоломю и Джеймс Гилби, подпишат клетвени декларации, потвърждаващи истинността на казаното от тях.“

Сензационните откъси се появяват във вестника сутринта на 7 юни 1992 година. Същия следобед кралицата кани Камила Паркър Боулс и съпруга ѝ да се присъединят към кралското семейство в ложата им в Уиндзор, за да гледат мач по поло. Даяна приема жеста като още един ритник в зъбите. Пред приятели поставя под въпрос деликатността на кралицата. „Ако иска бракът да просъществува, защо не се държи като почтена свекърва?“

На следващия ден „Сънди телеграф“ пише, че редакторът на „Сънди таймс“ е интригант, който заслужава да бъде нашибан с камшик. Андрю Нийл публикува изявлението на Джеймс Гилби:

„Мога да потвърдя, че принцесата неведнъж ми е говорила за опитите си за самоубийство, както е постъпвала и с други близки приятели.“

Редакторът на „Сънди таймс“ казва, че си е дал сметка за упадъка на монархията, когато в подкрепа на публикацията започнали да се обаждат аристократи като Алън Кларк, бивш вътрешен министър в правителство на торите. „Срамота е — заявил Кларк пред Андрю Нийл, — но не е голяма загуба. Кралското семейство е само шайка германци с нездрав цвят на лицето.“

Лавина от нови разкрития, уводни статии и телевизионни дискусии поставя под въпрос онова, което някога е приемано като неподлежащо на коментар — бъдещето на монархията и дали Англия наистина има нужда от кралско семейство. Обсъжда се дори преданата на дълга си кралица, която отделя повече време на кучетата и конете си, отколкото на децата си. Проучванията на общественото мнение показват съкрушителна подкрепа за принцесата, особено сред

американските жени. Списание „Пийпъл“, чиито двадесет милиона читатели седмично са предимно жени, за шестнадесет години я е сложило четиридесет и един пъти на своите корици; а броят, в който снимката ѝ е придружена с откъс от книгата на Мортън, е най-успешно продаденият в историята на изданието. Американската писателка Камий Палиа обявява принцесата за икона на XX век: „Даяна може би се е превърнала в най-атрактивния образ в днешната световна масова култура.“

Разстроените помощници в пресслужбата на Двореца се мъчат да бъдат любезни. Първоначалната им реакция спрямо книгата е недвусмислена: „оскърбително безотговорна“. Постепенно обаче те отстъпват. „Засега няма да коментираме повече.“ Произношението им става все по-отсечено, сякаш кристалната дикция ще предотврати по-нататъшни въпроси.

Докато пресслужбата се опитва да притъпи интереса към извънбрачната авантюра на Уелския принц, се появява вътрешна разпоредба, която посочва какво поведение очаква кралицата от служителите си. Управителят на имението ѝ в Балморал е отправил „любезно припомняне“ до всички допринесли по някакъв начин за незаконната любовна връзка. Записката заплашва с изгонване от дома на Нейно величество. „Ако живеете в грях — предупреждава управителят на кралицата, — може да изгубите дома си.“ Дворецът се старае да се разграничи от заплашителния тон. „Всичко са направили на своя глава“, твърди един прес служител. Но Даяна заявява, че кралицата би трябвало да отправи подобно „любезно напомняне“ и до сина си. Макар и в тесен кръг да има да казва много неща за книгата на Мортън, Даяна не прави никакви публични изявления. И тъй като от нея няма отговор, в „Сънди таймс“ започват да се тревожат. „Не знаех какво да сторя, за да възвърна доверието към вестника“, казва Андрю Нийл. След броени часове го спасява анонимното обаждане на една жена. Тя съобщава на Пресасоциацията, английска национална осведомителна агенция, че принцесата на Уелс ще посети дома на Каролин Бартоломю. Снимката, на която се вижда как Даяна прегръща приятелката си — основният източник на информация в книгата, убеждава дори и скептиците.

След публикуването ѝ сър Робърт Фелоус разбира, че принцесата го е измамила. Тъй като неправилно е уверил кралицата, че Даяна няма

нищо общо с книгата, той си подава оставката, но Нейно величество я отхвърля. Тя извиква Чарлс и Даяна в Уиндзор на 15 юни 1992 година за семеен разговор. Подтиквана от чувство за самосъхранение, настоява публично да демонстрират единството си, като се започне от кралските надбягвания в Аскот. Съпругът ѝ се сопва: „Защо са тези преструвки, по дяволите? Да приключваме с това.“ Но няколко дни по-рано кралицата е видяла с какви овации хората са посрещнали Даяна, както и размахваните плакати: „Даяна, ние те обичаме“ и „Бог да благослови принцесата на Уелс“. Елизабет знае, че многобройните ѝ почитателки ще се разгневят, ако не участва в традиционната кралска процесия в Аскот. Тя набляга на това, колко е важно да не разочароват народа. Обръща се към снаха си и я пита: „Разбираш ли?“

Даяна няма смелостта — тогава — открито да се противопостави на кралицата, така че постъпва, както ѝ е наредено. „Знам задълженията си“, отвърща тя и свежда поглед. Щом тълпите я виждат заедно с кралицата-майка в каретата зад тази на кралицата и на принц Чарлс, започват възторжено да крещат и да аплодират втората каляска много повече, отколкото първата. Единбургският херцог се мръщи.

„Той открито пренебрегна Даяна в онзи ден — разказва репортерът Джеймс Уитакър. — Когато тя влезе в кралската ложа, Филип ѝ обърна гръб и не ѝ проговори. Принцесата седеше безмълвно, а той беше забил нос в програмата. Не вдигна поглед, нито показва с нещо, че е забелязал присъствието ѝ, но нея, изглежда, не я беше грижа.“

Когато някой загатва за безцеремонното поведение на херцога, Даяна вдига рамене и казва: „Този човек е сърдечен като айсберг.“ Тя е окуражена от шумните приветствия, с които са я посрещнали, но по-късно радостта ѝ се изпарява заедно със самочувствието ѝ.

На срещата в замък Уиндзор кралицата пита Даяна какво иска. „Официална раздяла“, отвърща тя. Вместо това Нейно величество препоръчва време за размисъл. „Ще се върнем на този въпрос след шест месеца“, заявява и добавя, че очаква двойката да осъществи отдавнашното си намерение да посети Южна Корея. Те се съгласяват, но пътуването е пълен провал, що се отнася до връзките с обществеността. Дипломатическите съобщения показват, че напрежението между Чарлс и Даяна е почти толкова голямо, колкото между Северна и Южна Корея. Снимките в пресата потвърждават

строго секретните каблограни, летящи между Сеул и Лондон: на тях са запечатани един строг принц и една мрачна принцеса, които очевидно не могат да се търпят.

Когато вижда, кралицата се обажда на сина си. „Чарлс, не разбирам“, казва му тя. Подтекстът е, че той не се старее достатъчно.

„Не съзнаваш ли, че тя е луда? — отвърща сърдито принцът. — Луда е!“

Преди кралицата да успее да реагира, Чарлс е затворил телефона на майка си.

След завръщането си в Англия Даяна доверява на приятели, че не смята съпруга си достоен да бъде крал. В миналото е споделяла увереността си, че никога няма да стане кралица и че Чарлс ще се възкачи на трона без нея. Сега подлага на съмнение способността му да управлява. Казва, че мнението ѝ се базира на инстинкта ѝ и на интимното познаване на съпруга ѝ. Това повдига въпроси относно Чарлс, когото помнят като срамежливо малко момче, което вечно изглеждало, сякаш всеки миг ще заплаче. „Не е ли прекалено плах, за да стане крал?“, пита авторът на една уводна статия под заглавие: „Неверен И нерешителен?“

Чарлс иска да отговори, но не знае как най-добре да се защити. Ревностният му флигел-адютант го подтиква да сътрудничи на журналиста Джонатан Димбълби, който пише книга за живота му. Така че принцът решава да даде на уважавания журналист безпрецедентен достъп до дневниците и писмата си. Излизането на биографията, която ще се предхожда от специално телевизионно интервю, е насрочено да съвпадне с двадесет и петия юбилей на Чарлс като Уелски принц.

Такива годишнини дават възможност на кралското семейство да устрои вълнуващи паради и фойерверки. Но през 1992-ра кралицата, която празнува четиридесет години от възкачването си на трона^[3], отменя планираните грандиозни тържества. Тя спира набирането на средства за струващия 3,6 милиона долара фонтан, който са възнамерявали да построят на Парламент Скуеър и отказва военен парад. „Последната година не е от онези, за които ще си спомням с особено удоволствие — отбелязва в своя реч. — По думите на един от съчувстващите ми кореспонденти, тя се оказа annus horribilis^[4]“. Забележката ѝ е изведена като заглавие: „Една гадна година“. Друг вестник я критикува, че е използвала латинския, за да опише нелепите

ситуации, които през цялата година достатъчно ясно са били отразявани и на английски:

Януари: Публикувани са снимките на херцогинята на Йорк и Стив Уайът от ваканцията им в Мароко. Дворецът отрича да има проблеми в брака на херцога и херцогинята на Йорк.

Февруари: Принцесата на Уелс е критикувана, че не е патриотка, когато заменя английския си ягуар с немски мерцедес. „Това е нов пример, че кралското семейство не крие презрението си към английските работници — заявява Денис Скинър, депутат от лейбъристите. — Живеят в разкош с парите на данъкоплатците, идващи най-вече от английските работници, и после се изплюват в лицата им.“ По настояване на кралицата Даяна се отказва от мерцедеса — седем месеца по-късно.

Март: Дворецът обявява раздялата на херцога и херцогинята на Йорк.

Април: След тригодишна раздяла принцеса Ан се развежда с капитан Марк Филипс. Една новозеландска учителка завежда процес за бащинство срещу Филипс, твърдейки, че е заченала след „любов за една нощ“. Без да признае бащинството, Филипс се съгласява да плати на майката неизвестна сума за „консултации във връзка с конете“.

Май: Съобщава се за любовна връзка между четиридесет и две годишната принцеса Ани тридесет и седем годишния офицер от флота Тимъти Лорънс. Това подтиква един журналист да възкликне: „Не отново, Ан!“ Друг предупреждава: „Долу ръцете от персонала.“ Дворецът отрича принцесата да има нещо общо с флигел-адютанта. Седем месеца по-късно тя се омъжва за него в Шотландия, където разводът е позволен. Някои придворни смятат брака за неравен, не защото височайшата булка е разведена, а защото прапрапрадядото на младоженеца е бил евреин. През 1826 година семейството му си е сменило

името от Леви на Лорънс. Почти два века по-късно това все още предизвиква коментари. Един кореспондент пише: „Човек не може да забрави... (за) еврейските му предци.“

Юни: Принц Едуард, двадесет и осем годишният син на кралицата, отново отрича, че е хомосексуалист. След което пък отрича, че е направил опровержението, подтикнало един журналист от „Уошингтън поуст“ да отбележи: „Най-младият син е най-добре третиран от пресата според уиндзорските стандарти, което означава, че не всеки втори вторник от месеца му се налага да отрича писмено, че е жена.“

Юли: Масажистът на Даяна заявява пред медиите, че тя иска да сложи край на „непрекъснатите лъжи, нещастieto и неудовлетвореността“ от брака си. „Това положение трябва да приключи — казва Стивън Туиг, който от три години редовно посещава Кенсингтънския дворец, за да прави масаж на принцесата. — Иначе ще се случи някаква трагедия.“ След броени часове Даяна го уволнява.

Август: Във вестниците се появяват снимки на гологърдата Сара Фъргюсън с Джон Брайн в Южна Франция. Няколко дни по-късно „Сън“ публикува записа на телефонния разговор между Даяна и Джеймс Гилби, в който тя се оплаква от отношението на кралското семейство към нея. „Животът ми е същинско мъчение — не скрива принцесата. — Истински ад. И то след всичко, което съм направила за това проклето семейство.“

Септември: Дворецът отрича, че има проблеми в брака на принца и принцесата на Уелс.

Октомври: Кралицата е освиркана в Германия. Жителите на Дрезден замерват колата ѝ с яйца малко след като англичаните са открили в Лондон статуя на маршала от военновъздушните сили Артър (Бомбардировача) Харис, ръководил бомбардировките на Дрезден през Втората световна война.

„Ноември донесе най-лошото“, казва кралицата. В петък сутринта на 20 ноември 1992 година небето над Уиндзор се изпълва с оранжеви пламъци, поръбени с черни облаци задушлив дим. Огънят тръгва от една лампа, подпалила завесите в параклиса на Нейно величество, и заплашва да изпепели замъка, който Самюел Пепис нарича „най-романтичния в света“. Вместо да вдигне тревога и да извика пожарната, персоналът призовава всички служители на помощ. Принц Андрю, който е в Уиндзор за уикенда, се втурва да спасява съкровищата на майка си. Той се присъединява към живата верига от служители, които си предават картини, маси и часовници от ръка на ръка, за да ги съхранят на безопасно място. Пожарникарите изливат милион и половина галона вода върху зданието, но огънят продължава да вилнее петнадесет часа.

„Кралицата е съсипана, напълно съсипана — заявява Андрю пред камерите на Си Ен Ен малко след като майка му пристига от Лондон. — Тя помага за изнасянето на вещи от замъка — произведения на изкуството. — Там е от тридесет минути.“

Чарлс идва на следващия ден, за да огледа щетите. Нарича инцидента „трагедия“, после заминава на лов в Сандрингам. Другите деца на кралицата, принцеса Ан и принц Едуард, изобщо не се появяват.

Шестдесет и шест годишната Елизабет изглежда изтощена и смазана, докато крачи сред овъглените развалини. От всичките резиденции замъкът Уиндзор, символът на династията, ѝ е най-скъпата. Там е живяла като дете през Втората световна война. Това е и основното хранилище на произведенията на изкуството, считани за най-стойностната частна колекция в света. Сред тях са творби на Рембранд, Да Винчи, Холбайн, Рубенс и Вермеер, както и безценен порцелан, гоблени, мебели и доспехи от времето на Вилхелм Завоевателя.

С дъждобран с качулка и гумени ботуши, тя тъжно наблюдава множеството камиони, маркучи и стълби. Това е денят на четиридесет и петата годишнина от сватбата ѝ, а съпругът ѝ е в Аржентина — с друга жена. „Филип пътуваше с нас като президент на Световната фондация за защита на природата — казва член на групата — и докато аз не си спомням да съм го виждал със Сюзън Барантес (както твърди по-късно дъщеря ѝ Сара Фъргюсън), имаше слухове за него и

секретарката му... Онова, което се е запечатало в съзнанието ми, е срещата на борда на директорите на сутринта след пожара... Всички говорехме за телевизионния репортаж, който показваше как кралицата и принц Андрю изнасят предмети от замъка Уиндзор. Филип влезе в стаята (в Буенос Айрес) и започна дело, без да спомене нито дума за пожара, за съпругата си или за сина си. Не можехме да повярваме. Нито дума.“

Британският министър на културното наследство обявява пожара за национално бедствие и изразява съчувствието на нацията. Обещава на кралицата, че правителството ще реставрира замъка. Но тъй като няма застраховка срещу пожар, той изтъква, че това ще струва на данъкоплатците около 80 милиона долара. И добавя, че хората щели да бъдат „горди“ да поемат бремето. Англия обаче е обхваната от рецесия и поданиците на Нейно величество се дразнят от намека, че те трябва да заплатят за реставрацията.

„Докато замъкът бе невредим, беше техен — пише Джанет Дейли в «Таймс», — а когато се запали, е наш.“

Дворецът отвърща, че е задължение на правителството да направи застраховката на кралицата срещу пожар.

„За най-богатата жена в света?“, възкликва един парламентарист.

„Тя не е най-богатата“, отговаря един придворен. Мотивира се с наскоро публикувания списък на най-богатите жени в страната, в който кралицата е на десето място с авоари от около 150 милиона долара, което опровергава предишната оценка на състоянието ѝ на 7,5 милиарда долара. Дворецът признава разликата между „имащите“ и „нямащи“; но за някои от поданиците ѝ Нейно величество просто има твърде много. Така че когато списание „Бизнес ейдж“ пише, че тя е най-богатата личност в Англия, Дворецът изпраща протест до Комисията за оплаквания от пресата. Придворните на кралицата заявяват, че не е справедливо да се включват кралските резиденции, произведенията на изкуството и бижутата на короната към личното ѝ богатство. Комисията се съгласява и казва, че оценката трябва да се снижи от милиарди на милиони.

„Сигурен съм, че това ще действа невероятно успокояващо на безработните ми избиратели“, подхвърля въпросният парламентарист.

Най-продаващият се таблоид в страната „Нюз ъф дъ уърлд“ призовава читателите си да изразят своето мнение. Като дава два

телефонни номера, вестникът ги подканя да звънят на единия, ако смятат, че „трябва да платим“, и на другия, ако смятат, че „тя трябва да плати“. Следват шестнадесет хиляди обаждания и петнадесет хиляди от тях са в подкрепа на това, че „тя трябва да плати“.

„Тя“ прави добре премислен ход. Подобно на бизнес магнат, който усеща, че би могъл да натрупа пари, ако върви в крак с времето, и кралицата си дава сметка, че се налага да спасява династията си с нестандартни стъпки.

Дори и британската монархия не може да оцелява до безкрайност в разредения въздух на безбройните си привилегии. Така че чрез министър-председателя си Елизабет обявява своето решение да започне да плаща данъци. Също така се съгласява да отваря Бъкингамския дворец за посещения два месеца в годината. Оповестява, че ще иска по 12 долара входна такса, за да подпомогне реставрирането на замъка Уиндзор. За възстановителните работи ще отиват и печалбите от магазина за сувенири в Двореца, от който туристите могат да си купуват за спомен сервизи за чай (36 долара) и шоколади във формата на корона (6 долара). Въпреки възраженията на съпруга си, тя се съгласява да се откаже от кралската яхта „Британия“ през 1997 година. За тогава е насрочено изваждането ѝ на сух док, за да се спести на данъкоплатците основният ѝ ремонт^[5]. Също така за изумление на роднините си заличава повечето от тях от Цивилната листа и възстановява на правителството похарчените пари, освен своите, на съпруга си и на майка си. Този жест връща на данъкоплатците приблизително 14 милиона долара. Но тя остава в Цивилната листа с 11 850 000 годишно, майка ѝ — с 972 000, а съпругът ѝ — с 547 000 долара.

Може би, за да се самоизтъкне, през 1993 година Филип се е съгласил журналистката Фиамета Роко да му направи портрет в „Индипендънт он сьнди“. От кабинета му са ѝ предоставили телефонните номера на петдесет души, на които да се обади. Най-интересното ѝ интервю обаче се оказва със самия херцог. „Пристигнах в двореца в деня, в който кралицата произнесе речта си за *annus horribilis* — спомня си Фиамета Роко, която е трябвало да предаде въпросите си предварително. — Той бе забранил всякакви лични теми, отнасящи се до семейството му — родителите му, съпругата му и децата му. Искаше да разговаряме, но не за всичко. Не можех да питам

за правото на жените да бъдат ръкополагани в духовен сан, междувременно той говореше неуморно за Световната фондация за защита на природата.“

В хода на интервюто авторката леко се отклонява от сценария. Подхвърля, че Филип е мъж, обграден от множество митове. Той видимо се оживява, така че тя продължава.

„Един от митовете е, че сте имали много любовници.“

Филип изглежда раздразнен. „Някога да ви е хрумвало, че през последните четиридесет години не съм направил и крачка, без да ме придружава полицаи? Така че как, по дяволите, бих могъл да сторя безнаказано подобно нещо?“ Той се втренчва право пред себе си и чака следващия въпрос. С тази тема е приключено.

Отговорът му развеселява бившия шеф на групата за охрана на кралското семейство, който се изсмива, прочитайки го. „Истината е, че нашата работа е да защитаваме човека, а не морала... Ако той е в апартамента на жена, ние оставаме отвън. Не се интересуваме какво прави вътре, стига да излезе оттам невредим... така че може да се отърве безнаказано, от каквото си иска... Там сме не, за да вардим съпруга на кралицата, а за да охраняваме Единбургския херцог... има значителна разлика...“

Британският историк и писател Ричард Хау, който прекарва известно време с Филип през седемдесетте години, събирайки материал за книга, и пътува с него на „Британия“, признава съществуването на други жени в живота му. „На борда имаше две секретарки, и двете много хубави — спомня си той. — Знам също, че поддържа любовница... някъде в Нотинг Хил. Но той е много дискретен.“ Години по-рано, когато го питат за тайната на успешния брак, Филип подчертава значението на дискретността. „Собствен дом — казва, — и здрав разум.“

Фиамета Роко минава неусетно нататък. „Вторият мит е, че принц Андрю всъщност не е ваш син, а на лорд Порчестър (мениджърът на кралските конни надбягвания).“

Филип не трепва. Знаейки, че всяка негова реакция ще предизвика сензация на първите страници на вестниците, той запазва мълчание. Седи непроницаем като камък. „Подобно на дете с овесена каша в устата“, отбелязва по-късно журналистката пред свой колега. Повдигнала е въпроса за бащинството, тъй като е бил засегнат няколко

седмици преди това в списание „Ню Йорк таймс“: „Вземете снимка на принц Андрю и някоя на лорд Порчестър на същата възраст — цитиран е Демстър да споделя с писателя Кристофър Хитченс. — Ще видите, че принц Филип изобщо не би могъл да е бащата на Анди.“

Дворецът не оспорва предположението, не го прави и Филип. Когато мълчанието става неловко, Роко продължава.

„Третият мит е, че някога сте имали връзка с Валери Жискар д’Естен“, казва тя.

Филип се разсмява. „О, Жискар е симпатично старо момче, но аз никога не съм отсядал в Елисейския дворец, докато беше държавен глава. Бил съм там, когато (Венсан) Ориол беше президент (1947–1954), а той беше невероятен мръсник.“

Репортерката също се засмива, сякаш за да потвърди, че наглият ѝ въпрос напълно си е заслужил лукавия му отговор. Няколко дни по-късно един придворен почуква на вратата ѝ и ѝ предава плик. Грубата бяла бланка на замъка Уиндзор съдържа лаконично послание от НКВ принц Филип: „Не включвайте репликата за Ориол в материала си.“ А прессекретарят на кралицата се обажда на редактора ѝ да се оплаче от нейното безочие. И двамата журналисти са извикани в Двореца за среща с личния секретар на принц Филип сър Браян Макгрот. Той им напомня, че им е предоставил имената и телефонните номера на хора, чиито изявления ще придадат достоверност на портрета. „Поне докато имате разрешението да ги използвате“, добавя придворният. Намекът е ясен. Ако журналистите използват коментара на Филип, ще получат отказ от онези, които са склонили да бъдат цитирани само защото Филип е дал съгласието си. Без техните имена на портрета ще му липсва ефектност, това на журналистите им е ясно.

Те изтъкват, че забележката за покойния президент на Франция показва чувството за хумор на принц Филип. Дворецът не се оставя да бъде подведен. Сделката е сключена: вестникът няма да използва коментара, а Дворецът няма да оттегли източниците си.

Филип заявява, че никога повече не ще даде интервю на английски журналист. Но по това време личният му живот, за който пресата вече тръби без задръжки, е станал уязвим. „Индипендънт он сънди“ съобщава, че с кралицата спят в отделни спални. „Венити феър“ пише, че той поддържа любовница. „Ню Йоркър“ заявява, че става дума за „низ от актриси любовници, които често се появяват по

телевизията и карат осведомените да се усмихват и да подхвърлят“: „Тази е една от неговите.“ За неосведомените пък „Тетлър“ публикува „Кралската колекция“, съдържаща имената, биографиите и снимките на тринадесет жени, описани като „фенклуба на Единбургския херцог“. В списъка са включени второстепенни английски звезди, но са пропуснати големите американски знаменитости като Джейн Ръсел, За За Габор и Шърли Маклейн. Английските аристократи добавят и две принцеси, една херцогиня, една графиня и пет титулувани лейди, включително и седемдесетгодишната съпруга на един от бившите флигел-адютанти на кралицата. „Отвратително е, като си го представя — тъща ми в леглото с принц Филип“ — казва зетят на въпросната жена. — Звучи ми като „любов сред руините“.

„Списъкът на «Тетлър» беше добър, но съвсем не пълен“, заявява журналистът Таки Теодоракопулос. — Всички знаят, че Саша (херцогинята на Абъркорн) е любовница на Филип... При това за най-дълго време — между шест и осем години... Той не се колебае да се качи на „Британия“, за да се отправи към Карибско море и да присъства на премиера в Сейнт Ките^[6], тъй като тя щяла да е там. Снимка от подобно пътуване е продадена на вестниците. На нея Филип е само с една кърпа около кръста. Прегърнал е херцогинята, която е по бански костюм. Съпругът ѝ Джеймс, който стои на няколко крачки зад нея, е изрязан от снимката. „Джеймс е най-добрият човек в света“ — казва Таки. — „И би трябвало да е такъв, за да търпи Филип“.

Преди да умре през 1993 година, Джон Берът, личен секретар на лорд Маунтбатън в продължение на двадесет години, също говори за извънбрачните връзки на принца. „Херцогинята на Абъркорн сега е на Филип, но Маунтбатън я имаше пръв — тя беше негова кръщелница и той много я обичаше, макар и да беше четиридесет години по-млада. После я прехвърли на Филип...“

Кралицата може да бъде доста надменна и студена. Направо сурова. Така че е напълно разбираемо защо съпругът ѝ отива другаде и не допуска грешки в това отношение. Но не е имал толкова връзки, колкото хората си мислят. Много жени копнеят да се издигнат по този начин. За тях е чест да ги смятат за любовници на съпруга на кралицата... Бих сложил Патриша Клъдж в тази категория — казва Берът, имайки предвид бившата ливърпулска танцьорка в софтверно филми. — Преди развода си с американския магнат Джон У. Клъдж, тя

го накара да ѝ купи имение близо до Балморал и да наеме тренъора на Филип да я обучава да кара карета, любимият спорт на Единбургския херцог... Вечно звънеше да ни уведоми: „Ще правя парти и бих желала да дойдете и да доведете свои приятели.“ Покрай съпруга си, притежаващ 6 милиарда долара, беше твърде богата, за да бъде пренебрегната от кралското семейство. Филип и Чарлс я придумаха да даде над 500 000 долара, за да спонсорира Кралското изложение на коне в Уиндзор, но аз много се съмнявам Филип да е кривнал от правия път заради нея...

Берът продължава: „Принцеса Александра (дъщерята на принцеса Марина, съпруга на херцога на Кент) е различна... Те с Филип имаха дълга връзка... Тя е първа братовчедка на кралицата — висока руса красавица, която се омъжи за сър Ангъс Оджилви... Външно прилича на принцеса Ан, любимото дете на Филип. Ще забележите, че много от любовниците му са високи и стройни като дъщеря му. Същите едри зъби, бухнала коса, найтсбриджки (елегантни) нозе...“

„В общи линии Филип не е щастлив човек. Има здрав, но не и щастлив брак... Той е невероятно енергичен; пътува непрекъснато, за да запълни празнотата в живота си като съпруг на кралицата... Вероятно е трябвало да се ожени за някоя богата американка, да се позабавлява и после да се разведе с нея. Така поне би имал лична свобода. Ами да, той е всъщност поддържан мъж, а за горд човек като него това е унижително.“

Кралицата не обръща внимание на онова, което не става пред очите ѝ, и съпругът ѝ дискретно продължава флиртовете си. С изключение на някоя актриса от време на време Филип се ограничава с омъжени жени от аристокрацията. Благородническите съпруги са впечатлени от кралския му произход и се опиват от вниманието му. Няколкото, които не се чувстват поласкани, се преструват, че са, тъй като той е съпруг на кралицата. „Това е прикрита форма на изнудване“, твърди една жена, която е била подложена, по думите ѝ, на „прекомерно преследване“ от страна на Единбургския херцог.

Когато един от банкерите на кралицата е поканен в Балморал на парти, взема със себе си своята изключително привлекателна съпруга. Филип настоява тя и останалите гостенки да участват с него в музикална игра. Нарежда ги в кръг и застава в центъра. Слага бутилка

от вино между краката си и казва на жените, че трябва да я махнат оттам, без да използват ръцете си. Състезанието се състои в това да му отнемат бутилката с крака, преди музиката да спре. „Хайде, без ръце — подканва той съпругата на банкера. — Без ръце“. Силно смутена, тя се подчинява на волята на херцога, защото според твърдението било грубо да откаже.

„Жена ми се почувства по същия начин, когато той я покани на танц“ — споделя Робин Найт Брус, армейски офицер. — Филип е главнокомандващ полковник на Кралските ирландски хусари и идва на празничните вечери на полковете, за да опипва офицерските съпруги. Когато го направи с жена ми, отидох при началника си и рекох: „Не позволявайте на шибания Единбургски херцог отново да танцува с жена ми или ще го изритам по топките, а също и тя.“

За изискан мъж, който говори три езика, обиколил е света, колекционира произведения на изкуството, рисува и е публикувал множество книги, Единбургският херцог понякога се държи като невъзпитано пубертетче. Една от младите приятелки на сина му споменава, че е била „ужасно смутена“ от детинското му поведение. Роми Адлингтън е на шестнадесет години, когато прекарва първия си уикенд с принц Едуард и кралското семейство. Тя разправя, че шестдесет и шест годишният херцог ѝ хвърлял похотливи погледи и ѝ намигал, плеснал я по задника, докато прекосявала коридора към стаята си, и гледал с копнеж деколтето ѝ по време на вечерята. Не си е давала сметка, че би могло да бъде и по-лошо.

„Пожелае ли нещо, получава го“, посочва един от бившите му адютанти, разказвайки за откровените коментари на Филип относно жените и секса. Бившият служител описва с усмивка херцога като „мъжко момче“. В негова защита помощникът вдига рамене с думите „момчетата са си момчета“. Разсмя се, като си спомня забележката на Филип за Елизабет Тейлър на една филмова премиера. Докато наблюдавал опашката от чакащи да поздравят звездата, херцогът обърнал внимание на разголената ѝ рокля и гърдите ѝ, които оприличил на две възглавници. Погледнал помощника си и му рекъл: „Скачай отгоре.“

Според неговата теория разликата между двата пола се илюстрира най-добре от способността на жените да плетат. „Наистина смятам, че доказва уменията на момчетата да разграничават това,

което правят с ръцете си, от онова, което става в ума им — казва той на писателката Гленис Робъртс. — Именно затова могат да работят на поточните линии, които интелектуалците заклеят като убийствени. Веднъж попитах една млада фабрична работничка за какво си мисли, докато е на конвейера. Отвърна ми, че си мислела за приятеля си, за пазаруването, за филма, който щяла да отиде да гледа. Невероятно.“

Филип изказва мнения по широк кръг от въпроси, като винаги е оригинален, но понякога и обижда. От съюза на майките във Великобритания са оскърбени, когато той сравнява проститутките със съпругите. Защиатавайки ловуването, заявява, че що се отнася до морала няма разлика дали убиваш животни заради спорта или заради пари. „Също като в секса — добавя. — Не мисля, че проститутката е по-морална от съпругата, но те правят едно и също.“

Когато един парламентарист го пита как може да бъде президент на Световната фондация за защита на природата, след като толкова обича кървавите спортове, Филип се сопва: „Вие вегетарианец ли сте?“

„Не“, отвърща парламентаристът Антъни Бомон-Дарк.

„Ядете ли телешко?“, продължава Филип.

„Да, но това е по-различно, отколкото да убиваш нещастните птички в небето.“

Принцът не е съгласен. „Все едно да кажеш, че прелюбодеянието е в реда на нещата, стига да не ти доставя удоволствие.“

Депутатът се усмихва. „Вие, сър — отбелязва той, — сигурно знаете повече от мен по този въпрос.“

[1] Покойният граф Спенсър се оказва прав. След смъртта му неговият син се мъчи да се оправя с Олторп, имение от петнадесет хиляди акра, оценявано на 132 милиона долара. Четири години по-късно новият граф Спенсър се обръща към мениджър, който дава имота под наем за корпоративни конференции срещу 5262 долара на ден. Младият Спенсър се премества в Южна Африка със съпругата си и четирите си деца. По-късно се разделя с жена си, но остава да живее в Южна Африка. И той като баща си използва името Спенсър за извличане на доходи. През 1996 година продава на търг няколко от почетните титли на фамилията, да плати за новата водопроводна инсталация. — Б.а. ↑

[2] Правителството може да ограничава журналистите, защото в Англия няма формални гаранции за свободата на словото. Вместо да бъдат ограничавани от закона, английските журналисти решават да си налагат ограниченията сами, като през 1991 година създават Комисия за оплаквания от пресата, за да се самоконтролират. Комисията от седемнадесет души включва редактори от местни, регионални и национални медии. Тя няма власт да принуждава, но е задължена да публикува заключенията си. — Б.а. ↑

[3] За да отбележи този юбилей, Нейно величество дава разрешение на Би Би Си да заснеме телевизионен документален филм: „Елизабет: една година от живота на кралицата“. Акцентът е поставен върху работата ѝ като държавен глава, семейството е на заден план. „Дворецът сметна, че може би е необходимо да се напомни на хората какво прави кралицата и колко е всеотдайна към задълженията си — казва продуцентът Едуард Мирзоеф. — Ние умишлено се опитахме да не разкриваме всичко от живота ѝ.“ „Ню Йорк таймс“ го определя като „най-скучният внесен от Би Би Си филм, показван някога по американската обществена телевизия“. Кралицата обаче е очарована и посвещава продуцента в рицарство. — Б.а. ↑

[4] Ужасна година (лат.). — Б.пр. ↑

[5] „Шест месеца преди «Британия» да бъде извадена на сух док, министърът на отбраната съобщава, че за златния юбилей на кралицата през 2002 година ще бъде построен нов кораб, струващ 100 милиона долара. «Британия» е символ на короната, кралството и традициите му в мореплаването — казва той, — и трябва да бъде финансиран от нацията.“ — Б.а. ↑

[6] Другото име на Сейнт Кристофър и Нейвис — държава в Централна Америка от групата на Подветрените острови. — Б.пр. ↑

Принцесата на Уелс е застанала в средата на помещението с обувките и сочи трите реда с ниски токове. Махва с ръка към тях — носила ги е, за да не се извисява над съпруга си — и казва на своята гардеробиерка: „Можете да изхвърлите тези джуджета. Повече няма да имам нужда от тях.“ След броени дни си слага обувките с най-високите токове — онези с каишки около глезена и изрязани отпред, които нарича своите „проститутски крачета“. Заявлението на министър-председателя пред Камарата на общините ѝ е донесло свободата:

От Бъкингамския дворец ни съобщиха, че принцът и принцесата на Уелс със съжаление са решили да се разделят. Техни кралски височества не възнамеряват да се развеждат и конституционното им положение остава незасегнато.

До това решение те са стигнали като приятели...

Макар и да са натъжени, кралицата и Единбургският херцог проявяват разбиране и съчувствие относно трудностите, довели до тази стъпка...

Докато прави съобщението, министър-председателят има вид на човек, натоварен да произнесе надгробно слово. Думите му са внимателно обмислени от адвокатите и придворните на кралицата, така че да предадат тъжната новина, без да разкриват истината. Въпреки уверенията пред обществото двойката възнамерява да се разведе, решението им не е приятелско и конституционното им положение е засегнато. Кралицата и Единбургският херцог не са натъжени, а разгневени. И не проявяват нито разбиране, нито съчувствие. Те са на мнение, че в името на монархията бракът трябва да бъде запазен, независимо че е непоносим.

На 9 декември 1992 година телевизионните станции нарушават програмите си, за да излъчат изявлението на министър-председателя, и когато той става да говори, в Камарата на общините настъпва странна тишина. След това буйният лейбъристски депутат Денис Скинър заявява: „Кралското семейство току-що натисна копчето, с което ще се самоунищожи.“ Моментално е прекъснат от възмутени викове. Но той продължава: „Време е да сложим край на шарадата да се кълнем във вярогност на кралицата, наследниците и потомците ѝ, защото понякога не знаем кои са те... Сегашната кралица може би ще е последната.“

Министър-председателят избухва. „Предполагам, че не говорите от името на нацията или на определена част от нея.“

Но министър-председателят греши. Според проучванията на общественото мнение след съобщението три четвърти от англичаните смятат, че династията Уиндзор се руши.

Кралицата, която е в Сандрингам, не гледа прякото предаване от Камарата на общините; тя разхожда кучетата си. Когато се връща, пажът ѝ я чака, за да изрази своето съчувствие. Елизабет кимва бегло и казва: „Ще видиш, струва ми се, че това ще е за добро.“

Чарлс е по-словоохотлив със служителите си в Хайгроув. „Изпитвам невероятно чувство на облекчение“, признава им той. Вече е започнал преобразуванията в освободените от Даяна стаи. Нарезда всички нейни вещи, които не е взела, да бъдат изгорени, включително и някои от старите играчки на децата. Най-отгоре върху купчината е дървеното люлеещо се конче — подарък за рождения ден на принц Уилям от президента на Съединените щати и мисис Рейгън.

След съобщението на министър-председателя репортерите обграждат дома на Камила Паркър Боулс в Уилтшир, ала тя се преструва на безразлична към раздялата на принца и принцесата на Уелс. „Естествено, че им съчувствам за провала на брака им — заявява тя. — Но не знам нищо повече от който и да било случаен човек на улицата. Знам само онова, което чувам по телевизията.“ На петдесет мили оттам съпругът ѝ излиза от лондонския си апартамент. Женени от деветнадесет години, те тихомълком са заживели отделно и се виждат рядко през някой уикенд. Когато репортерите го питат за реакцията му, Андрю Паркър Боулс продължава да върви. „Като на всички останали — отвърща той, — това натъжава човек.“ Дразни се от един репортер, който намеква, че съпругата му е изиграла решаваща роля за разрива.

„Не, не е вярно. Колко пъти трябва да го повтарям? Тези истории са пълни измислици.“

Някои от хората по улиците споделят с журналистите, че се чувстват предадени. „Предполага се, че кралското семейство трябва да е по-добро от нас — заявява една жена на средна възраст. — Предполага се, че те трябва да ни служат за образец на поведение. В противен случай за какво са ни?“

Реакциите разделят поколенията. Онези, които са прекарвали детските си нощи, свити в лондонските подземия по време на Втората световна война, гледат на височайшите особи като на светини. Другите, израснали с музиката на „Бийтълс“, а не с рева на бомбите, смятат кралското семейство за отживелица. За следвоенните поколения, особено за закърмените с видеоигри, монархията изглежда направо глупава. Един деветнадесетгодишен студент от Ливърпул казва: „Просто шайка старомодни, тесногръди богаташи.“

Но роялистът Сейнт Джон, лорд на Фосли, не е съгласен. Според него кралската фамилия е емблематична за съвременното дисфункционално семейство. След Съединените щати Великобритания е втора по броя на разводите в западния свят, което рефлектира и върху нейните кралски особи. „През този век монархията е била пример за семейна стабилност — заявява той със сериозно изражение. — Е, това не може да продължава. Така че кралското семейство трябва да се приспособи към новите обстоятелства. В известен смисъл така, то ще е по-близо до хората, защото ще има същите семейни проблеми, пред които всички ние сме се изправяли.“

Никоя династия не е учила по-категорично поданиците си да се пазят от развода — и никоя не е давала повече поводи за това. През 1992 година всички женени деца на монарха са официално разделени с партньорите си и възнамеряват да се разведат. „Страхотните сватби — отбелязва писателката Валъри Гроув — явно не се отразяват добре на браковете.“

Половината страна сега вярва, че до края на ХХІ век с монархията ще е свършено и Англия няма да страда от това. Пресата отразява настроенията на обществеността. „Чарлс няма да бъде крал — предсказва «Сън», — Ди няма да бъде кралица.“ „Дейли мейл“ пише: „Последната кралска бъркотия е същинска подигравка с монархията.

Ако не се вземат мерки, тази подигравка ще разруши самата монархия.“

Чарлс не е оправдал очакванията на хората и рейтингът му е паднал обезпокоително. Дори торите в парламента поставят под съмнение правото му да се възкачи на трона. Страхувайки се от конституционна криза, той се обажда на приятеля си лорд Арнолд Гудман за съвет. Видният адвокат го уверява, че разводът няма да му попречи да стане крал — но евентуален втори брак със сигурност. Затова Чарлс съобщава, че не възнамерява да се жени повторно, и твърдо заявява: „Аз ще бъда следващият крал.“

Раздялата има международен отзвук. В музеите в Германия восьмичните фигури на Чарлс и на Даяна са поставени на приемливо разстояние. В Австралия правителството премахва от клетвата си за вярност текста, свързан с кралица Елизабет II. В Англия лейбъристият депутат Антъни Бен внася законопроект за отменяне на монархията. Той предлага кралицата да се замени с пряко избран президент, да се отдели църквата от държавата и Уелс и Шотландия да имат собствени парламенти. Законопроектът на Бен така и не влиза за обсъждане, но милеещите за монархията са разтревожени.

От Съединените щати някогашният холивудски прес-агент на Филип предлага услугите си. Хенри Роджърс от „Роджърс енд Кауън“ е ръководил рекламата на принца при пътуването му до Лос Анжелос през 1966 година. Двамата мъже са се срещнали по препоръка на холивудския приятел на Филип Франк Синатра, клиент на „Роджърс ендКауън“. Двадесет и шест години по-късно отеглилият се от активна дейност Роджърс е готов да се върне, за да помогне отново. Филип му благодари със саморъчно написано писмо от замъка Уиндзор:

Скъпи Хенри,

Животът, изглежда, се е променил до неузнаваемост. Който и да е казал „Злото никога не идва само“, е бил истински пророк!! Толкова неща се случиха наведнъж, и то за лош късмет, на мрачния фон на рецесията.

Въпреки драматизираното на ситуацията от страна на медиите, ние получихме невероятна подкрепа от най-

различни хора, които ни писаха. Силно се надявам, че през тази година нещата ще тръгнат към по-добро.

Но все пак ти благодаря, че щедро ни предложи помощта си...

Кралското семейство изглежда спокойно и се опитва да се държи твърдо, особено кралицата-майка. Тя знае, че страната е преглъщала лоши крале, луди крале, слаби крале, глупави крале, хомосексуални крале и дори крале, родени в чужбина. На деветдесет и две години умът ѝ не е толкова пъргав, както някога, но е решена да помогне на Чарлс, любимия си внук, да постигне онова, което тя вижда като негова съдба. А кралицата-майка умее да създава крале. Навремето е влязла стомана в гръбнака на слабия си съпруг и е направила така, че да изглежда силен в очите на поданиците си. Сега копнее да стори същото за своя изпаднал в беда внук.

Но тя се противопоставя на развода — до такава степен, че не позволява на Чарлс да се премести при нея след раздялата, докато чака да ремонтират апартамента му в двореца Сейнт Джеймс. Кралицата-майка е израснала във време, когато разводът е бил достатъчен повод за обществено презрение, и продължава да е убедена, че единствената истинска заплаха за монархията е именно разтрогването на брака. Тя приема всякакъв вид отклонения от общоприетото поведение в семейството си — от алкохолизъм до зависимост от наркотици. Но не подкрепя развода. Твърди, че това е смъртоносен удар по семейната стабилност, с която според нея династията Уиндзор трябва да бъде отъждествявана, за да оцелее. Отказва да присъства на втората сватба на принцеса Ан в Шотландия, защото не иска да поощри нов развод в кралското семейство. Въпреки предубежденията си накрая все пак отстъпва.

Отхвърля становищата, че монархията е в криза, щом кралските особи са слезли от пиедестала си, за да се оженят за простосмъртни като Сара Фъргюсън и Даяна Спенсър. Самата тя простосмъртна, кралицата-майка естествено не е съгласна. Твърди, че проблемът е разводът и че Сара и Даяна са „неподходящи“, защото са деца на разведени родители.

Майките и на двете са избягали от домовете си и са изоставили семействата си, за да търсят щастие с други мъже. Нито Сара, нито Даяна са видели брак, прераснал в партньорство за цял живот, което преодолява препятствията и скуката. Вместо това са наблюдавали как майките им поставят личното си удоволствие над дълга и отговорността. А за кралицата-майка тъкмо това са белезите на кралските особи. Сега дъщерите тръгват по стъпките на своенравните си майки, като престъпват брачните клетви. И с това предават короната и страната си.

„Вземи в дома си две момичета от разбити семейства — е казала кралицата, — и виж как ти се отплащат.“

Кралицата-майка е съгласна с нея. Особено остро обвинява Даяна, че е позволила на света да види „жалката“ същност на брака ѝ. Кралицата-майка е използвала тази дума в разговор с внука си. Чарлс я е предупредил за „неуравновесеността“ на съпругата си и за нейната „ужасна неразумност“, но височайшата особа не е подготвена за отвратителните разкрития на Даяна.

„Булимията... историята с преяждането и повръщането след това напълно я отвращаваше — разказва една от приятелките ѝ. — Образът на бъдещата кралица на Англия, яхнала порцелановата тоалетна чиния, бе, ами... Боя се, че не можеше да се отърси от представата за това как принцесата на Уелс се е свила над тоалетната чиния и се освобождава от пудингите.“

„В дома ни влезе предател“, казва кралицата-майка на своята придворна дама. Лейди Фърмой се съгласява, но с тъга — предателят е собствената ѝ внучка.

„Твоята плът и кръв, семейството ти не означават много, когато си роялист“ — споделя една кръщелница на Рут Фърмой, — а Рут беше роялистка до мозъка на костите си. Обърна се срещу Даяна, след като тя се раздели с Чарлс, когото Рут направо обожаваше. Каза ми, че това бил най-тъжният ден в живота ѝ. Въпреки писанията, че двете с кралицата-майка са уредили брака, Рут ми довери, че не е искала Даяна да се омъжи за Чарлс. Навремето я предупредила с какво ще се сблъска, когато стане част от кралското семейство. Но Даяна била безпомощно влюбена и уверила баба Рут, както я наричала, че желае да посвети живота си на Чарлс.

Даяна заглади положението малко преди Рут да умре — но не съвсем. Бях там, когато посети апартамента на Итън Скуеър за последен път, и ми стана мъчно за нея, като си тръгна, защото Рут ми призна, че въпреки всичко не ѝ е простила за онова, което е сторила.

Ала същото важи и за майката на Даяна. Тя (Франсис Шанд Кид) ми каза, и това са точните ѝ думи: „Знам, че Чарлс ужасно я е наранил, но аз го обичам и отказвам да взема страна.“ Представяте ли си, собствената ѝ майка.

„А що се отнася до кралицата-майка... тя насъска кучетата си и от този момент нататък за Даяна настана истински ад.“

Пред хората кралицата-майка, която избягва всякакъв род неприятности, никога не напуска добрия тон, не се кара, не ръмжи. За тази цел тя „насъсква кучетата си“, т.е. своите емисари, предаващи мненията ѝ на пресата. Подобно на дъщеря си настоява да поддържа мита, че никога не дава интервюта, макар и двете да говорят пред избрани писатели. След съобщението на министър-председателя за раздялата лорд Уайът излиза да коментира поведението на Уелската принцеса.

Той е представен като „близък личен приятел на кралицата-майка“, така че от читателите на „Сънди таймс“ се очаква да се досетят чие мнение изразява:

Принцеса Даяна никога не би могла да си спечели университетско място, но си спечели принц и не успя да го задържи. Тя е пристрастена към сценичните светлини, с които бракът я е дарил. Те са като наркотик; за да утоли жаждата си, не би се спряла пред нищо, дори ако се наложи да унищожи трона, който тържествено се е заклела да брани.

През следващите седмици Даяна е описана като жена, срещу която са извършени повече грехове, отколкото самата тя е сторила. На 12 януари 1993 година е публикуван интимен телефонен разговор между съпруга ѝ и неговата любовница. Тайният запис, известен като „Камилагейт“, е направен на 18 декември 1989-а, няколко дни преди тайния запис на телефонния разговор между Даяна и Джеймс Гилби,

известен като „Скуиджигейт“. И двата записа са дело на мъже — радиолюбители, които твърдят, че са засекли разговорите през свободното си време. Но склонните да търсят конспирации намекуват за по-зловеща версия: че публикуването на записите три години след като са били направени, говори за нещо повече от съвпадение. Те смятат, че зад всичко това стоят английските секретни служби, МИ5, а целта е да се очерни кралското семейство и да се дестабилизира монархията. Очернянето е пълно. По думите на един писател обществеността е „силно и истински шокирана“ да чуе бъдещия глава на Англиканската църква да изповядва страстта си към съпругата на друг мъж. „Искам да те усещам, цялата, нагоре и надолу, вътре и вън... особено вътре и вън — казва Чарлс на Камила. — Просто ще живея в панталона ти или нещо такова. Така ще е много по-лесно...“

По време на среднощния разговор Чарлс предлага да живее вътре в Камила като „тампон“, което тя намира за страхотно. „О, каква чудесна идея“, възкликва. Той прави пауза. „И да имам късмет да бъда хвърлен в тоалетната и завинаги да се въртя на повърхността, никога да не потъна.“ Камила му казва очарована, че го желае ден и нощ... „отчаяно, отчаяно, отчаяно“.

В деня на публикацията репортерите обграждат дома ѝ. Когато чува защо са там, тя е потресена. „Не мога да повярвам. Не мога да повярвам. Трябва да разговарям със съпруга си. Той е на път за къщи.“ После затръшва вратата и оставя телефона отворен.

„Шестминутният любовен запис може да коства на Чарлс трона“, крещи „Сън“, но „Лъндън ивнинг стандарт“ пита: „Че какво му има на един крал, който умее да говори мръсотии?“ Чарлс заявява, че е ужасен, и звъни на приятелите си да им се извини, задето ги е поставил в неудобно положение. Те порицават факта, че личен разговор е бил записан, размножен, продаден и огласен в писмен вид. „Можете да твърдите, че Чарлс и Камила заслужават неудобството — казва неговата биографка Пени Джунър, — но със сигурност не и децата им.“

За деветгодишния Уилс вече е съобщавано, че се е бил със съучениците си в училище, където пхнал главата на едно момче в тоалетната чиния. Дълбоко потиснат от разправиите на родителите си, той седи заключен в банята с часове и оценките му се понижават. Помалкият му брат Хари е заловен да внася цигари в училище. И двете

момчета си смучат палците и подмокрят леглата си. Томас Паркър Боулс, синът-тийнейджър на Камила и Андрю, е арестуван за притежаване на наркотици. Не е заплашен да бъде изхвърлен от Оксфорд, защото е бил извън района на учебното заведение, когато полицията го хваща с канабис и таблетки екстази. За да избегне подигравките на приятелите си, той започва да се нарича Том Боулс. Не признава, че второто му малко име е Чарлс в чест на кръстника му, принца на Уелс.

Въпреки че таблоидите заклеят Чарлс като негодник, той намира съчувствие на съвсем неочаквано място: Питър Маккий пише в „Лъндън ивнинг стандарт“, че шестминутният разговор е „глупав, трогателен и мръсен... но подобри мнението ми за Чарлс... В него той изглежда като отчаян романтик, който умира да скочи под юргана и много си пада по сексуалните шеги.“ Писателката Фей Уелдън казва, че намира запис за вълнуващ. „Какво общо има това с перспективата Чарлс да стане крал не ми е ясно. Мнението ми за него се подобрява, защото се вижда, че той изпитва съвсем нормални чувства...“

Но по-голямата част от хората са отворатени и при следващата си поява на обществено място принцът е освиркан. При един официален ангажимент мъж от тълпата извиква: „Нямаш ли срам?“ Проучванията на общественото мнение показват, че само един от трима англичани смята, че Чарлс има право да стане крал. Те — съвсем неправилно — го възприемат като политик, който може да бъде лишен от своя пост заради лошия си имидж. Неговият приятел и бивш флигел-адютант Никълъс Соумс бърза да напомни принципа на унаследяването. Той обяснява, че правото на Чарлс да се възкачи на трона не е свързано с популярността му: ако не абдикира или няма съответен акт на парламента, Чарлс е недосегаем. „Тронът е негов дълг, негова отговорност, негова съдба — казва Соумс. — Той не е нещо, към което Чарлс се стреми, а което му се полага по право... Хиляда и двеста години английска история няма да бъдат преобърнати с главата надолу от републиканската преса на мистър Мърдок, заела се да води вестникарска война. Престолонаследникът ще бъде следващият крал и точка.“

Друг негов близък приятел заявява: „Това беше ужасен момент, най-лошият в живота му... Той искаше да го приемат сериозно. Искрено вярваше, че има да казва важни неща. И с един шестминутен

личен разговор, който не засягаше никого, освен него и жената, с която разговаряше, репутацията му беше съсипана... Чарлс наистина не заслужаваше да бъде унищожен така открито и толкова жестоко.“

Дори далечните острови Фиджи са разтревожени. Правителството обявява, че занапред рожденият ден на принца на Уелс не ще бъде национален празник, защото за тях той вече не представлява величие. В Австралия съпругата на министър-председателя отказва да му направи реверанс, а заместник министър-председателят предлага да не бъде поканен да открие Олимпийските игри през 2000 година. „Да извикаме принц Уилям да го направи — който и да било, но не и баща му.“

Нищо друго, сторено от Чарлс, освен може би блудство с дете, не би могло да настрои повече бъдещите му поданици срещу него. Чрез Фонда на принца той е основал една от най-големите благотворителни организации в страната в полза на онеправданите деца, но никакви дарения за бедните младежи вече не могат да го издигнат в очите на хората. Както казва биографът му Антъни Холдън: „Никой не слуша добродетелните проповеди на мъжа, изневеряващ на най-желаната жена в света.“

Потресен от реакциите, Чарлс извиква шестима приятели в Сандрингам, за да го съветват. След това един от тях е натоварен да заяви пред „Телеграф“, че принцът е готов да направи всякаква саможертва, за да си осигури възкачването на трона. На следващия ден заглавието на първа страница гласи: „Принцът на Уелс избира безбрачието“.

Опитите да си възвърне доверието на обществото са безплодни. Нищо не може да спре жилещите шеги. „Ето един пакет «Чарлис», подсмивва се лондонски продавач, размахвайки пакет дамски превръзки“. Един карикатурист рисува лицето на Чарлс като чашка за яйце, чийто жълтък се стича от носа му. Появяват се поздравителни картички с карикатурния му образ: „За рождения ти ден бих искал да вдигна наздравица с коктейл «Чък и Ди». Студен, заскрежен и с кубчета лед“^[1]. Накрая Дворецът се намесва, за да предотврати появата на плакат за безопасен секс по английските рекламни табла. Въпросният плакат представлява сватбена снимка на принца и принцесата на Уелс, които се целуват на балкона на Бъкингамския дворец пред огромна тълпа. Надписът гласи: „Външността понякога

лъже. Използвай презерватив «Джони».“ Говорителката на Английския комитет за безопасен секс е подразнена от намесата на Двореца: „Наистина едва ли би могло по-малко да ни интересува какво мислят кралските особи“ — заявява Фиона Харкъм. — „Ползата е далеч по-голяма от обидата, която би могла да бъде нанесена на кралицата.“

Чарлс се чувства унижен. „Негово кралско височество не искаше да излезе от дома си — спомня си един от неговите телохранители, — но приятелите му го уговориха да не се крие. «Нека те видят как помагаш на хората», съветваха го те. Той обаче се боеше. Личеше си по очите му. Като заек, хванат в капан.“

Когато посещава мястото на причинен от танкер петролен разлив близо до Шетландските острови, Чарлс поставя условието „никакви деца“. Помощникът му обяснява: „Те имат навика да задават много неудобни въпроси.“ Принцът пристига с измъчен и тревожен вид. Оредяващата му коса е сресана така, че да прикрива плешивината, и той изглежда унижен и съсипан. Избягва пресата, докато обикаля подгизналите от петрол полета и се мъчи да води непринудени разговори с фермерите, чиито земи и посеви са погребани от разлива. По-късно на сутрешния прием отказва портокаловия сок и си поръчва уиски. „Помолихме НКВ Филип да посети петролния разлив като президент на Световната фондация за опазване на природата“ — казва бившият директор по комуникациите на фондацията, — „но служителите на Чарлс не го искаха... Те имаха нужда от положителни отзиви за принца на Уелс. Фондацията е най-престижната природозащитническа организация в света и нашето присъствие там беше наложително... Накрая направихме така, че и двамата да отидат и да следват отделни програми. Чарлс предварително съобщи, че няма да сътрудничи на пресата, докато Филип се съгласи да дава интервюта. Но още след първия въпрос загуби търпение.“ Един телевизионен репортер го пита дали посещението му не е затъмнено от заглавията, тръбящи за връзката на сина му с Камила Паркър Боулс.

„Двете нямат нищо общо — реагира рязко Филип. Вбесен, той се нахвърля върху представителя на медиите. — Трябваше да се досетя, че някой като вас ще ми зададе този въпрос. Кого представлявате?“

„Ай Ти Ен (Индипендънт Телевижън Нюз)“, отвръща репортерът.

„Ясно“, отсича Филип и обръща гръб ядосано.

Единбургският херцог се оплаква на директора по комуникациите на Световната фондация за защита на природата, че въпросите са били груби и дебелашки. „Репортерът на «Ай Ти Ен» не се държа непочтително, просто беше пряк“ — казва служителят на фондацията. — Но неуважението, прокраднало се в тона му, не убегна на НКВ...

Пълната липса на коленопреклонна почтителност разтърсва страната през май 1993 година. Повече от петстотин души се стичат в Конферентния център на кралица Елизабет II в Лондон, за да слушат продължилите цял ден дебати между роялистите и републиканците за бъдещето на монархията. Събралите се на форума деветдесет говорители изразяват всеобщото безпокойство. Те обсъждат Короната и защо — или дори дали — тя има значение за Англия в XX век.

„Нещо умря — заявява професор Стивън Хеслър — и то е преклонението на британския народ пред монархията.“ Историчката Елизабет Лонгфорд е на друго мнение: тя се изказва в полза на това принц Чарлс да стане крал. Драматургът Дейвид Хеър обаче препоръчва да се премахне монархията, защото за него тя е първоизточникът на фалша и снобизма. Някъде по средата е лорд Рийс-Мог, бивш редактор на „Таймс“, който се нарича роялист, но признава необходимостта от конституционна реформа. Отбелязва, че институция, която е оцеляла от VI век насам, може да бъде премахната само чрез война или революция. И тъй като и двете възможности не са желателни за страната, той призовава аудиторията да повярва в способността на монархията да се приспособи.

Но кралицата е настъпателна като мъх. По-малко от три години, след като е обявила, че ще плаща данъци (върху обществения си доход, не върху личните си инвестиции), решава да лети с пътнически самолети. Като не използва никой от единадесетте реактивни кралски самолета, тя спестява на данъкоплатците около 3 милиона долара от едно пътуване. „Нейно величество откупи цялата първа класа — казва новозеландски стюард, — но така и трябваше да бъде. В края на краищата тя е кралицата на Англия, а не на някаква второстепенна монархия.“

Кралицата обаче лети с пътнически самолет само веднъж. За свое удобство предпочита кралските самолети. Така че вместо това решава да спестява чрез икономии в домакинството си. Получава 70

милиона долара годишно от бюджета за пътни разноски, разходи по охраната и поддържането на осемте си резиденции. Намалява разходите, като лишава служителите си от традиционните им привилегии: шофьорът ѝ, който взема 9000 долара годишно, вече трябва сам да заплаща за поправка на обувките си. Прислужниците, печелещи по 8000 долара годишно, вече нямат право на безплатен сапун. А изкарващите по 60 000 долара на година придворни, които придружават кралицата при пътуванията ѝ в чужбина, не бива да очакват безплатни апартаменти. „Вместо това ще им се дават пари в брой — обявява Дворецът. — Искаме да подобрим организацията и ефективността на работата.“

Все в този дух кралицата се отказва от първоначалното си намерение да даде парични награди на двестате служители в замъка Уиндзор, помогнали за спасяването на съкровищата ѝ по време на пожара през 1992 година. Вместо пари тя им предлага безплатна обиколка из библиотеката на замъка. Малцина приемат.

Кралското семейство стои настрани от дебатите за неговото бъдеще. Бившият флигел-адютант на кралицата лорд Чартърис твърди, че идеята за република никога не е прониквала през стените на двореца. Лейди Лонгфорд, приятелка на кралицата, е на друго мнение: „Те бяха напълно отворени за нея“, заявява тя. Още от 1966 година, когато посещават Канада, височайшите особи обсъждат възможността Англия да стане република. Ако не друго, поне се отнасят към този въпрос спокойно. „Ще се оттеглим тихо“, казва кралицата. Филип се шегува, че можел да си стегне багажа за един ден, но на нея щели да ѝ бъдат необходими няколко седмици. „С толкова много проклети кучета“, подкача я той. Когато един следобед влиза в кабинета ѝ в Бъкингамския дворец, поглежда през прозореца и пита: „Приготвиха ли гилотината?“

Кралицата също проявява чувство за хумор на конференцията на Британската общност в Кийър. Пристигнала е там през есента на 1993 година на борда на кралската си яхта. След вечеря тя се отпуска с гостите си. Когато казва, че не би се обзаложила дали ще има подобна конференция на Общността след четиридесет години, те разбират, че е прегледала неотдавнашните проучвания на общественото мнение в Канада, Австралия и Нова Зеландия, сочещи нарастваща подкрепа на идеята за независимост от Короната. „Единственото сигурно нещо е,

че ще има трима отсъстващи — принц Филип, «Британия» и аз — отбелязва спокойно кралицата. — Но човек никога не знае... Натрупала съм вече достатъчно опит, не само в конните надбягвания, за да се въздържа да заложа за това колко страни ще останат в Британската общност след четиридесет години, кои ще бъдат и къде ще се проведе срещата.“

Що се отнася до кралското семейство, Нейно величество не се нуждае от списък с данни за състезателите, за да разбере кой тича добре в калта и кой дава признаци за слаби колене. Тя чете резултатите от проучванията, които свидетелстват, че отчуждената ѝ снаха печели надбягването, докато синът ѝ все още е затворен в конюшната. Чарлс се олюлява, опитвайки се да възстанови достойнството си, но дори и когато се насилва да се пошегува с положението си, думите му звучат по-скоро като самосъжаление, отколкото като самоирония. Слагайки автографа си върху футболната топка на младежите в един лондонски физкултурен център, той им казва: „Сега името ми е върху нея. Можете да го ритате колкото си искате.“ Отказва се изцяло от полото; реже ленти, полага венци, ходи във фабрики, посещава войските в Босна, отива в бивш концентрационен лагер в Полша.

Но не може да се мери със съпругата си, която блести в пресата, подобно на кинозвезда, издигнала се до ранга на светица. Както се казва в едно заглавие: „Принцесата се обгражда с ореол и казва сбогом на критиците си“. Обикаля приюти, домове за сираци, кухни на Червения кръст. В Индия докосва парии. В Непал прегръща прокажени. Отваря обятия за отхвърлените и сипва супа на гладуващите бежанци. Хората масово се стичат да я видят, омагьосани от топлотата ѝ, от красотата ѝ, от блясъка ѝ.

Въпреки че Чарлс не привлича тълпи като Даяна, флигел-адютантът му твърди, че той се чувства добре, след като се е разделил с нея. Според него принцът е станал по-самоуверен, понеже вече се е освободил от бремето на принцесата и не му се налага „да се впуска в неискрени ръкостискания“. Вместо да охулва Даяна, флигел-адютантът му би сторил по-добре, ако беше съобщил, че господарят му се е проснал върху стъпалата на Кентърбърийската катедрала, за да изкупи прелюбодеянието си, както е постъпил неговият праотец, за да потърси опрощение за убийството на Томас Бекет^[2]. Обществеността обожава принцесата и тя се опива от вниманието.

Редовно я снимат как посещава приюти за бездомни и разговаря с малтретирани съпруги. Изглежда особено впечатлена от една жена, която признава, че е заляла съпруга си с бензин и го е подпалила, докато спял. Жената твърди, че той я е докарал до лудост, пледира, че не е виновна за убийството, и бива освободена. Принцесата я прегръща и изрича: „Проявили сте такава смелост“. По-късно, когато Чарлс отива в приют в бедняшки квартал, той се ръкува с жена от тълпата, която му казва, че се е запознала със съпругата му. Принцът прави гримаса: „Доживяхте да го разкажете, нали?“

Ако се съди по вестникарските материали, между Даяна и Чарлс не може да става сравнение. Една фирма за изследване на медиите измерва отделеното в пресата място на всеки от тях през първите шест дни на март 1993 година: на Даяна се падат 91 м текст срещу 6 за Чарлс.

Известната английска журналистка Линда Лий-Потър съветва принца да не обръща внимание на съпругата си и да се оттегли от състезанието. „Той не бива да се включва в играта на жена си — пише тя. — Трябва да запази търпение и достойнство.“ Изтъква, че Даяна е обявила открита война на съпруга си. „Тя желае да бъде напълно реабилитирана. Копнее да унизи принц Чарлс. Търси отмъщение, а не просто справедливост. Но продължителната публична битка, която планира, би могла да се осъществи само ако съпругът ѝ и семейството му отвърнат със същото. Сторят ли го обаче, може и да загубят. Ако откажат да се бият, със сигурност ще спечелят.“

Но тогава срещу принцесата се изправя Дворецът. Придворните привидно подкрепят благотворителната ѝ дейност, ала зад кулисите я саботират. Попречват ѝ да стане президент на британския Червен кръст и не желаят да я препоръчат за ръководител на УНИЦЕФ. Позволяват ѝ да изнесе няколко речи, но се мръщят, когато споменава за булимията и депресията. Придворните, все мъже на средна възраст, не приемат признанието ѝ, че е жертва, като плюс за жена, чието ниско самочувствие някога я е карало да смята, че заслужава болестите си. Обявяват изказванията ѝ за глупави самоизвинения.

Задават се от негодувание, когато тя говори по въпроси, които според тях не са от нейната компетентност. Даяна не им обръща внимание. На една национална конференция по проблемите на СПИН заявява: „Ужасно трудно е да се бориш срещу СПИН-а в страна като

Англия, където все още съществува значително нежелание да се водят откровени и открити дискусии по емоционални въпроси. Ние трябва да се научим как да преодолеем бариерата на задръжките...”

Когато принцесата получава от Би Би Си престижна покана да изнесе лекция и да изкаже възгледите си за болестта на века, придворните най-сетне преминават в настъпление. Поканата е оттеглена.

Онова, което не ѝ отнемат те, взема ѝ го Чарлс. Той иска тя да бъде прогонена от обществения живот, да ѝ се забрани достъпа до кралските самолети, до кралския влак, до кралската яхта и до останалите привилегирани форми на транспортиране за височайшите особи. Всъщност желае да бъде лишена от всички кралски привилегии. Но кралицата се тревожи относно изолирането на Даяна и евентуалното му отражение върху разстроената ѝ психика. Монархът изпраща министър-председателя в Кенсингтънския дворец, за да увери принцесата, че ролята ѝ не е приключила. След това Нейно величество включва посещението му в Дворцовия циркуляр, така че и обществеността, и Даяна да останат с впечатлението, че на нея все още се гледа като на важна личност.

Придворните ѝ разрешават да предприеме няколко пътувания на добра воля, но инструктирани от Чарлс ѝ отнемат почестите, които някога е получавала. Повече никакви високопоставени лица и придворни дами. В самолета мястото ѝ вече не е в първа класа, а в туристическата, Дворецът забранява да се свири националният химн при пристигането ѝ в Непал. Таблоидите, които я обожават, съобщават за жалките обиди и в уводни статии призовават за по-достойно отношение към майката на бъдещия крал.

Но придворните спускат завесата пред звездата и лека-полека я избутват от сцената. Вече не я канят да присъства с кралското семейство на събития като тържественото посрещане на знамето. Когато през 1993 година Елизабет не ѝ изпраща покана за кралските надбягвания в Аскот, Даяна отвежда момчетата си в „Планета Холивуд“. На следващия ден вестниците показват една всеотдайна майка по дънки, забавляваща се с децата си край снимка на кралското семейство, махащо от каретите си. Едно заглавие в таблоид улавя контраста: „Любвеобилната и Високомерните“.

Даяна не е поканена и на партито по случай рождения ден на кралицата-майка през август 1993 година. Така че тя извежда децата си на разходка с кабриолет. И отново снимката как се весели със синовете си се появява на първите страници. Когато кралицата заминава за Унгария, първото ѝ посещение в посткомунистическа държава, Даяна отива в Париж да пазарува. Пресата отделя минимално внимание на пътуването на Нейно величество, докато Даяна отново е на челно място. В уводната си статия „Ивнинг стандарт“ подхвърля: „Дали няма да е уместно принцесата да бъде поставяна под домашен арест, когато обиколките в чужбина на по-висшестоящите от нея, но и по-малко интересни за медиите кралски особи са неизбежни?“

Държейки да я възприемат като ангел на милосърдието, Даяна иска да присъства на възпоменателната служба за двете деца, убити от бомба на ИРА в чеширския град Уорингтън. Но Дворецът казва „не“ и изпраща вместо нея принц Филип. Даяна дава да се разбере, че умее да играе и грубо: тя се обажда на съкрушените майки на жертвите.

„Искам да съм там, при вас, и да ви прегърна — казва им, — но не мога, защото изпращат свекъра ми.“

Дори критиците ѝ отбелязват, че Дворецът изглежда жалък в злобата си.

Даяна съзнава, че кралското семейство взема страната на съпруга ѝ и се настройва срещу нея. Той гледа на нещата по друг начин и заявява, че получава по-голяма подкрепа от своите приятели, отколкото от семейството си. Баща му поддържа връзка с него, като му изпраща съобщения чрез портативния си компютър, не всички, от които са приети с благодарност. „О, да, херцогът и неговите полезни бюлетини“, спомня си един от помощниците на Чарлс. Вдигнатите му вежди издават, че посланията не са били добре дошли. Помощникът не споменава нищо за кралицата, която се държи на хладна дистанция от наследника си. Понякога придворните на майката и сина се сблъскват като бойни петли.

„Едва не полудях, опитвайки се да им угодя“ — разказва декораторът Никълъс Хасълм. — Състезанието между двете групировки е яростно и убийствено. Никакво зачитане на връзката между майка и син: абсолютно никакво. Това е остра борба: Нейно величество кралицата срещу принца-парвеню, който чака да стане крал...

Отидох в Бъкингамския дворец през 1993 година по покана на принц Чарлс, който искаше да направя украсата за вечерята в чест на Кралския Шекспиров театър. Огледах няколко стаи заедно с един от хората на кралицата и помолих да пренаредят столовете, за да стане обстановката по-приветлива и гостоприемна.

„В никакъв случай — рече служителят на кралицата. — Нейно величество няма да одобри.“

Поисках да преместим някои маси с аргумента, че принцът ще дава вечеря за триста души и ще ни е необходимо повече пространство.

„Нейно величество предпочита масите да си останат по местата.“

„Бях на ръба на отчаянието“ — продължава декораторът. — Изобщо не повдигнах въпроса за свещите, тъй като „Нейно величество не одобрява вечерите на свещи“.

„Беше кошмар да представляваш Чарлс в царството на майка му, но накрая успях да уредя нещата и той ми беше много благодарен. Каза ми, че Бъкингамският дворец никога не е изглеждал по-хубав. Разбира се, състарих се с петдесет години, докато се опитвах да се уговоря за приготовленията с всички служители на кралицата.“

Тъй като майка му отсъства през въпросната вечер, Чарлс издига флага на Уелския принц над Бъкингамския дворец. Той се харесва на гостите си със своите забележки след вечерята. „През последната година добре опознах творбите на Шекспир. Преживях «Веселите уиндзорки», «Напразни усилия на любовта» и «Укротяване на опърничавата»... Но вече е време за «Всичко е добре, щом свърши добре». Обира овациите.“

При случай Даяна също си прави шеги с положението си. Посещавайки едно лондонско общежитие за малтретирани съпруги, присъства на терапевтичен сеанс и слуша как жените говорят за преустройство на живота си. Когато я питат дали иска да се включи, тя подръпва блузата си и започва да си вее: „Усещам, че ме облива гореща вълна.“

Постоянният ѝ ескорт от журналисти от таблоидите се радва на лукавите ѝ забележки, особено ако са насочени срещу колегите им от официозите. „О, вие сте от «Файненшъл таймс» обръща се Даяна към един мъж. — У дома го получавахме. Да, струва ми се, че го слагахме в клетката на папагалчето.“ Един от постоянно следващите я

репортери ѝ прави комплимент за чудесната ѝ форма. Тя изненадва групата, питайки дали си я спомнят като по-млада, с големи гърди.

„О, да, мадам, не беше ли хубаво в доброто старо време?“, шегува се любимият ѝ фотограф Артър Едуарде. Той я снима от деветнадесетгодишна, когато е чакала предложението на Уелския принц. По онова време тя излязла през главния вход на дома си на Коулхърн Корт и избухнала в сълзи при вида на рояка журналисти, блокирали колата ѝ. Едуарде разбутал тълпата, за да ѝ помогне. „Не им позволявайте да ви виждат как плачете — посъветвал я той. — За вас залогът е да станете кралица Ди, а когато най-сетне получите поста, може би ще ме направите сър Артър!“

След този случай Даяна дарява фотографа с най-милите си усмивки. Когато му прилошава, тя му дава лекарство. „Нарича ме с малкото ми име, и то от самото начало — споделя той. — Принц Чарлс все още ми вика мистър Едуарде и е строго официален. Мисля, че в днешно време това е неуместно.“

Фотографът на „Сън“ не си прави илюзии за причините, поради които принцесата го ухажва. „Най-вероятно то е, за да могат тринадесет милиона читатели да я видят в най-страхотната ѝ форма — казва той. — Колкото и да е странно, точно към вестниците с най-голям тираж Даяна е най-благоразположена.“

Винаги когато принцесата се появява в зашеметяваща нова рокля, фотографът подвиква одобрително: „Тази вечер изглеждате прекрасно, мадам.“ Ако е с нещо, което е обличала и преди, се цупи. — „О, не отново това.“

Тя му отвръща: „Артър, предполагам, че ти би предпочел да се появя гола.“

Той не: „Е, в този случай поне бих могъл да ви заснема и да отпечатам снимката във вестника.“

„Аз ще пускам шегите, Артър“, набляга тя укорително.

По-късно Едуарт използва отговора ѝ за заглавие на книгата си със спомени за кралските особи. Даяна му дава да разбере, че не одобрява начинанието му. Въздържайки се от обичайната си усмивка, тя го пита: „Колко книги си продал, Артър?“

Той се усмихва смутено. „Аз смятам, че сте прекрасна, мадам. Никога не бих направил нещо, с което да ви навредя.“

Бащата на Даяна, покойният граф Спенсър, някога е казал, че отвътре тя е „истинска стомана“, и Артър Едуарде от време на време изпитва върху гърба си ударите ѝ. Коментирайки новата ѝ прическа, той подхвърля, че ако косата ѝ е малко по-къса, би приличала на Шиниъд О'Конър, ирландската попзвезда, която бръсне главата си.

„Аз поне имам малко коса“, отбелязва Даяна и хвърля многозначителен поглед към плешивото теме на фотографа.

Щом се почувства обидена, репортерите усещат жилото ѝ. Една млада жена бива подчертано пренебрегвана от принцесата, след като е писала, че Даяна е била облечена с удобни, но безвкусни дрехи по време на официално пътуване. Докато летят към дома, Даяна поглежда дългата до глезените пола на журналистката и поклаща глава: „Няма да я бъде дълго.“ Като чува принцесата да обсъжда плановите си за други презокеански пътувания, младата репортерка възкликва: „О, още пътешествия?“ Без да се усмихне, Даяна отвръща: „Още пътешествия и още безвкусни дрехи.“

Обикновено тя ухахва медиите, особено след раздялата, когато със съпруга си се състезават за вниманието им и ги използват, за да си нанасят удари. И двамата са вербували национални вестници, за да предадат всеки своята версия за брачните недоразумения. Материалите за нея са по-благоприятни, защото Даяна се държи приятелски с репортерите: дава коктейли за онези, които отразяват официалните пътувания, изпраща им бележки, когато е особено доволна от статиите им, и помни рождениите им дни. Редовно осведомява кореспондента на „Дейли мейл“ Ричард Кий, който е сниман да си шепне с нея в една кола. Кани медийния барон Рупърт Мърдок на обяд в Кенсингтънския дворец и изпраща подобни покани до телевизионните знаменитости Опра Уинфри и Барбара Уолтърс. Всички те приемат. Спечелва си симпатиите на Катарин Греъм, председателка на „Уошингтън поуст къмпани“, като я посещава в Мартас Вайнярд^[3] и Вашингтон. Даяна присъства и на партита, спонсорирани от „Пийпъл“, „Харпърс базар“ и „Венити феър“. Позира за „Вог“. Толкова е благоразположена към фотографите, които я придружават на ски ваканцията с децата ѝ, та поддръжниците на принц Чарлс я обвиняват, че използва синовете си, за да изглежда идеалната майка за негова сметка. Той ѝ отвръща с екзотични ваканции с момчетата в Италия и на гръцките острови. Тя го сразява, като ги завежда в Дисни уърлд във Флорида. Чарлс обаче е

твърдо решен да не се остави да бъде победен. Когато отива с тях в Балморал за Великден, той им подарява две футболни врати, екипировка за бадминтон, планински велосипеди, батут, пушки за лов на зайци и гарги и два минимотоциклета, всеки от които струва по 3000 долара. Но дори и аранжираните снимки със синовете му не могат да го направят популярен.

„Голямата беда на някои от кралските особи е, че се отнасят към представителите на медиите като към телеграфни стълбове — казва Артър Едуарде. — Минават покрай тях, все едно не съществуват. Това е една от причината за лошите отзиви, които получават... Даяна преодоля повече от половината път, за да предотврати това.“

Тя става най-сниманата жена в света и фотографите печелят хиляди долари благодарение на нея. Припомнено ѝ е в каква ценна стока се е превърнала от лейди Елизабет Джонстън, приятелка на кралското семейство, която живее близо до Грейт Уиндзор Парк. Чула от фризьорката си, че Даяна тайно била заснета по време на седмичните ѝ упражнения във фитнесцентъра. Лейди Джонстън я предупреждава, че именно собственикът на центъра е Дългоносият любопитко.

„О, Господи — възкликва принцесата. — В приличен вид ли съм?“

„Доколкото ми е известно, да.“

„Слава богу. Свекърва ми би получила удар.“

На следващия ден Даяна моли детектива си Кен Уорф да провери тази история. Той разговаря със собственика на фитнесцентъра „Ел Ей“ Брайс Тейлър, който отрича да е снимал Даяна.

„За бога — обижда се едва ли не Тейлър. — Та тя идва вече от близо три години. Вие винаги сте с нея. Някога имало ли е проблем със сигурността?“

Детективът се задоволява с обиколка из клуба. Не предприема щателна проверка на помещенията, но дори и да беше го сторил, би могъл и да не забележи пробитата в тавана дупчица.

Шест месеца по-късно на първата страница на „Сънди мирър“ се появява направена тайно снимка на Даяна по спортен клин и прилепнало тюркоазено трико. Вестникът се е съгласил да плати 250 000 долара за фотосите, на които тя вдига раменна преса с широко разтворени крака. Снимките не са ласкателни, дори и за млада жена,

красива като принцесата, а безжалостните снимачни ъгли подчертават тази ѝ, разкривайки всяка издутинка, извивка и сгъвка около ханша.

Като гледат воайорските снимки, мнозина имат усещането, че на една нищо неподозираща девица е бил изигран мръсен номер. Въпреки че е родила две деца и е имала любовници, Даяна си е запазила аурата на непорочност и невинност. Хората са виждали снимки на дълбокото ѝ деколте и как подскача по сцената в ефирна сатенена рокля; виждали са я дори бременна по бански костюм от две части. Но никога не са я виждали да изглежда порочна.

„Това беше вулгарна снимка, гадна и долнопробна — възмущава се един редактор на списание. — Недостойна и отвратителна.“

Кралският биограф Браян Хоуи казва, че фотографиите никога е нямало да бъдат публикувани в Англия, ако Даяна не е била разделена е принц Чарлс. „Сега медиите я третират със същото неуважение и пренебрежение, с които се отнасят към кинозвездите или... към Фърджи.“

Даяна е оскърбена и обидена. „Избухнах в сълзи, когато видях тази снимка — не скрива тя. — Почувствах се засегната, унижена и опетнена...“

Дворецът и парламентът се обединяват в нейна защита, порицавайки грубото нахълтване в личния ѝ живот. Съпругът ѝ смята, че си е получила онова, което ексхибиционистите заслужават, но свекърът ѝ я подтиква да заведе дело. Фурорът около публикациите занимава медиите дни наред, като политиките настояват за озаптяване на печата, а издателите протестират. „Мирър Груп“, собственик на вестника, поместил оскърбителната снимка, се оттегля от Комисията за оплаквания от пресата, а редакторът му признава, че е „задник“. Ала притежателят на фитнесцентъра не съжалява.

„Онова, което сторих, беше подло, подмолно и предварително замислено — заявява Брайс Тейлър. — Не се извинявам... Беше непочтено... Но ако ви кажа, че имам напълно законен план, който не вреди на никого и ще ви донесе милиони лири, не бихте ли отвърнали «да»?“

Той наема прес агент и сключва договор с една фотоагенция, за да пласира осемдесет и двете снимки на Даяна, които е направил. Адвокатите на принцесата издействат съдебна забрана и така замразяват парите, които Тейлър е очаквал да получи. С пълната

подкрепя на кралицата Даяна съди вестника и фотографа. В официалните съдебни документи са записани думите ѝ:

Останах шокирана, когато видях снимките от тренировките си в клуба, публикувани в „Сънди мирър“ на 7 ноември и в „Дейли мирър“ на 8 ноември 1993 година. Нямах представа, че се прави подобно нещо и никога не съм давала съгласието си да бъде фотографирана в клуба. Смятам поведението на мистър Тейлър за предателство спрямо доверието, което съм му гласувала.

Принцесата възнамерява да провокира в Англия приемането на закон за правото на личен живот и е готова да свидетелства в съда. „Ще сторя всичко необходимо, за да възтържествува справедливостта“, казва тя. Прави изявление, в което изразява благодарността си към всички, заклеили действията на вестниците от „Мирър Груп“. За броени седмици опозореният собственик на фитнесцентъра фалира, опитвайки се да се защити. Но според английското законодателство сега той има право на експертни съвети, защото е лишен от средства отговорник по дело, което преследва създаването на нов закон. Така че Тейлър подава молба до съда и съдията назначава за негов защитник един от най-известните адвокати в страната — Джефри Робъртсън от Кралския съвет.

И изведнъж делото, което е изглеждало почти спечелено от принцесата, се оказва сблъсък на равни сили. Робъртсън е достоен противник на умелия адвокат на Даяна, Антъни Джулиъс от правната фирма „Мишон де Рея“. Собственикът на фитнес центъра има късмет, тъй като Робъртсън е австралиец с републикански убеждения и не се впечатлява от кралските особи. За него принцесата на Уелс е само богата тъжителка на име Даяна Уиндзор. Официалните съдебни документи показват, че той говори за нея като за мисис Уиндзор; Антъни Джулиъс я нарича Нейно кралско височество принцесата на Уелс.

За броени дни защитническият екип на Робъртсън снима показания на служители, които се заклеват, че принцесата активно е насърчавала вниманието и интереса към нея в центъра, като е

тренирала пред един прозорец, така че да даде възможност на публиката да я наблюдава. Неколцина заявяват, че е флиртувала открито с мъжете в клуба и се е обличала с предизвикателни, плътно прилепнали тоалети, подчертаващи тялото ѝ. Не скриват, че им изглеждала като лесна плячка.

Адвокатите на Даяна отвързват, че винаги е ходила в салона с подходящо за тренировки облекло, но независимо от дрехите тя има право на усамотение. Те представят писмо от Брайс Тейлър от 25 септември 1990 година, в което той обещава да я пази от пресата.

Неговите адвокати контрират, че щом е приела тригодишното членство като подарък, няма правата на онзи, който си е платил. Претендират, че възползвайки се от предложението за безплатно членство, доброволно се е лишила от привилегията да ѝ бъде осигурявана дискретност, особено след като се е съгласила да я претеглят и да ѝ снемат мерките. Прилагат собственоръчно попълнен от нея формуляр с личните ѝ данни на името на бившата ѝ секретарка Сали Хюс:

Кръвно налягане — 120/60

Ръст в сантиметри — 183

Тегло — 60,5

Мерки в инчове

Рамене — 40 (101 см)

Гръдна обиколка — 35 (89 см)

Дясна ръка — 91/7 (23 см)

Талия — 27 (68 см)

Дясно бедро — 22 (55 см)

Прасец — 13 1/2 (24 см)

Дворецът е изумен, когато се оказва, че някои от заявените под клетва твърдения на Даяна се разминават с тези на личния ѝ детектив. След като е вписан като свидетел на защитата, Кен Уорф бързо е прехвърлен на друга служба. Шофьорът на Даяна пък решава, че иска да работи за принц Чарлс. Не е взето съгласието ѝ нито за едно от тези премествания. Загубата на двамата мъже, които служат при нея от няколко години, силно я разстройва. Няколко часа, след като научава за това, тя се появява на едно театрално галапредставление със зачервени и подпухнали очи. Остава по-малко от час, после изтичва хлипаща навън. Дворецът обяснява поведението ѝ с мигрена.

На следващия ден във вестниците излизат материали за „изтерзаната психика на принцесата“ и се правят догадки дали не страда от нов пристъп на булимия. Пресата тълкува преместването на служителите ѝ като дворцов заговор за нейното дестабилизиране.

Три дни по-късно тя се опитва да изясни въпроса в реч пред представители на една благотворителна организация: „Дами и господа, имате късмет, че днес патронът ви е с вас. Предполага се, че трябва да стоя надвесена над тоалетната чиния почти през целия ден... И едва ли не в мига, в който изляза оттук, да бъда отведена от мъже в бели престилки.“

Аудиторията аплодира чувството ѝ за хумор. „Ако нямате нищо против — завършва тя, — мисля да отложа нервния си срив за по-подходящ момент.“ И добавя с усмивка: „Невероятно е до какво може да доведе мигрената.“

Кралицата вече е променила решението си да подкрепи Даяна. Съмнява се, че емоционалната принцеса ще издържи на тежкия кръстосан разпит. Нещо повече, разтревожена е от новината, че бившият ѝ любовник Джеймс Хюит гостува в дома на Джефри Робъртсън. Адвокатът намеква, че може да го призове за свидетел, за да покаже истинското отношение на принцесата към намесата в личния ѝ живот. Кралицата е смутена от публикувания във вестниците отговор на Хюит на зададения от съпругата на Робъртсън Кати Лет въпрос що за човек всъщност е Даяна: „Тя има лош дъх — казва той, — и непрекъснато иска секс.“

Пресата не скрива радостта си от перспективата за процес и повече от деветстотин репортери са подали молби за акредитиране в съдебната зала със седемдесет и пет места. Кралицата е загрижена от международния медиен интерес и не желае член на кралското семейство да застане на свидетелското място. Препоръчва делото да се реши с извънсъдебно споразумение.

Отправено е предложение към Брайс Тейлър, но без процес, той не ще има право на юридическа помощ и ще трябва сам да заплати съдебните си разноски. Така че подобен вариант не е изгоден за него. Тъй като е банкрутирал, той разчита на сензационния процес, за да продаде в целия свят правата върху пикантните истории. По думите на прес-агента му: „За него всичко беше въпрос на пари — единствено на пари“.

Личният секретар на Нейно величество се свързва с лорд Питър Палъмбо, близък приятел на Даяна, за да му съобщи, че кралицата иска да спести на принцесата изпитанието да бъде призована на свидетелската скамейка. Лорд Палъмбо разбира. Макар че Даяна настоява да продължават битката, кралицата е против. Така че той преговаря с някои от замесените адвокати и изработва поверително споразумение, което устройва всички: принцесата изглежда като победителка; вестниците избягват ограничаващия ги закон; Дългоносият любопитко се отървава от нищетата. Основните пунктове:

1. „Мирър нюзпейпър груп“ се съгласява да отправи публично извинение, да внесе за благотворителни цели от името на Даяна 40 000 долара за нанесените ѝ щети и да не пише за случая.

2. Брайс Тейлър се съгласява да даде на Даяна снимките и негативите и публично да ѝ се извини. В замяна на уверението, че никога не ще обсъжда случая, всеки месец ще получава от таен фонд определени суми, възлизащи общо на 450 000 долара. Той не знае кой осигурява парите, но подозира, че това е крал Хуан Карлос, тъй като тайният фонд е регистриран в Испания. Последната вноска е направена през юни 1996 година. Фондът също така трябва да заплати данъците на Тейлър и съдебните му разноски.

3. Част от разноските на Даяна по делото следва да бъдат възстановени със замразените от съдебната забрана пари; а от останалата част, която не може да бъде покрита с тези пари, правната фирма на лорд Ми-шон се отказва.

4. Всички страни подписват споразумения за спазване на поверителността, с които се задължават да не разкриват подробностите.

След съобщението за помирителния протокол „Нюз ъф дъ уърлд“ въздиша облекчено: „Кралското семейство е в безопасност.“ В огромно

количество материали останалите лондонски вестници погрешно ликуват за „Съкрушителната победа на Ди“.

„Предполагам, че можехме да спечелим — казва един от редакторите на «Мирър», — но би ни струвало твърде много. Не става дума за пари, а за омразата на обществеността, особено от страна на читателите на жълтата преса, които обожават Даяна.“

Макар че медиите я описват като победителка, тя съзнава, че е победена. Повечето от служителите ѝ са напуснали — готвачът ѝ, флигел-адютантът, гардеробиерката, шофьорът, детективът. Даяна отвърща на удара, като уволнява икономата си Харолд Браун, който служи при нея от началото на брака ѝ с Чарлс и остава и след раздялата. Сега тя настоява той да напусне „колкото е възможно по-скоро“ и да освободи апартамента в Кенсингтънския дворец. Когато принцесата на Кент предлага да наеме високия, изискан иконом, работил през целия си съзнателен живот за кралското семейство, Даяна възразява.

Обезпокоен от поведението ѝ, принцът на Уелс изпраща да повикаш мъжа. „Толкова съжалявам за онова, което тя ви причинява — подема той, — но не съм в състояние да се намеся... Не мога дори да ви наема аз. Искam обаче да знаете, че съм наясно какво става. Кралицата също е уведомена за постъпката на принцесата.“

Икономът в крайна сметка е нает от Маргарет, която му разрешава да запази безплатния си апартамент. „Принцесата на Уелс не би посмяла да казва на принцеса Маргарет кого да наема — заявява служител на Маргарет. — В края на краищата принцеса Маргарет е кралска особа по рождение. А Даяна е кралска особа само по силата на брака си. Има огромна разлика. Макар и Даяна да е повисокопоставена от Маргарет от гледна точка на протокола, то е само на хартия. Всъщност не е така. Принцеса Маргарет е сестра на кралицата и Даяна не може да се държи отвисоко с кралска особа по рождение, както си позволява да го прави с принцесата на Кент“.

По това време кралските задължения на Даяна са силно ограничени и съпругът ѝ е отхвърлил предложението ѝ за помирение. Той изтъква, че по-скоро би умрял, отколкото да живее отново с нея. Тя се чувства отритната от кралското семейство и преследвана от пресата. Така че решава да се оттегли от сцената. На 3 декември 1993 година, отново обляна в сълзи, открито заявява, че иска да я оставят на мира.

„Когато преди дванадесет години започнах публичните си изяви“, казва на обяда със служителите от Националната асоциация по лицево-черепни дефекти, — „си давах сметка, че медиите вероятно ще се интересуват от онова, което правя... но нямах представа колко потискащо може да стане това внимание, нито пък до каква степен то ще се отрази както върху обществения, така и върху личния ми живот, по начин, който е направо непоносим.“ И после хвърля бомбата: „Възнамерявам да сведа до минимум обществените ангажименти, които поемах досега.“

На следващия ден един таблоид излиза с тлъстото заглавие: „Аб-Ди-Кация“.

Почитателите ѝ оплакват оттеглянето ѝ като национална трагедия; хулителите ѝ я очернят като умела актриса, търсеща съчувствието на обществеността. Решението ѝ предизвиква множество коментари в пресата. Дори „Айриш таймс“ звучи нажалено. В Съединените щати журналистът Калвин Трилин я моли да размисли със следното забавно стихотворение:

*„О, Ди“, жълтата преса шепти.
Ти греховете ни прости.
Не ще те черним с клевети,
тъй както правехме преди.
Нуждаем се от тебе, Ди.
Защо ли? — Принцът не блести
с това, с което караш ти
читателят да заламти
за вестника ни да плати.
Е, хайде, мила ти бъди.
Не ще те вкарваме в беди.
Не ще те папарак следи
да снима твоите гърди.
Нали не казваш сбогом ти,
а Ди?*

[1] Непреводима игра на думи. На английски „on the rocks“ означава както „сервиран с кубчета лед“, така и „брак в криза“. — Б.пр.

↑

[2] Томас Бекет (1118–1170) — архиепископ на Кентърбъри, убит по заповед на крал Хенри II. През 1173 година е канонизиран. — Б.пр.

↑

[3] Летен курорт южно от Кейп Код. — Б.пр. ↑

Членовете на английското кралско семейство все повече заприличват на самозванци: носят бижута, обличат се в златоткани дрехи и се возят в каляски. Ала не се държат като кралски особи.

Опитват се да изглеждат смели и искрени, но не са дори добросърдечни. Не разбират кралското задължение да постъпват честно, да вършат добро, да служат за пример. Кралските традиции, предавани през годините от литературата и изкуството, като че са им чужди. Забравили са легендите за крал Артур и неговите славни Рицари на Кръглата маса.

Много от лоялните им поданици, някога заплениени от тях, са се разочаровали. Някои са безразлични, други имат леко негативно отношение, а трети са категорично враждебни. Едновременно уважение и дори благоговение на обществото пред Короната сериозно е ерозирано. Преклонението вече не е разбиращо се от само себе си. Само кралицата-майка с перата и воалите си като че е в състояние да предизвиква истинска обич.

Нейно величество, която неохотно се е съгласила да плаща данъци, да ореже Цивилната листа, да отвори Бъкингамския дворец и да се откаже от „Британия“, едва-едва е удостоявана с обичайните любезности. В разрыв с нормите на вежливостта, мнението ѝ не е поискано, когато Британският национален център по кръводаряване маха короната от емблемата си. В Нова Зеландия представителят ѝ е подигран от един протестиращ маор, който разголил татуирания си задник и се изплюл на земята. А правителството на Южноафриканската република я е помолило да върне кълинанските диаманти, подарени на прадядо ѝ Едуард VII.

Кралското семейство затъва в собствената си кал и проблемите им бъдат неприятни усещания, наподобявайки гниещ опосум пред парадния вход на страната. Пресата започва да се пали. Лондонският „Сънди таймс“ става трибуна за анти роялистки настроения:

„Отнесени от Уиндзорите“^[1]. „Ню Йорк таймс“ е не по-малко остроумен: „Уинрзори и губещи“^[2].

Монархистите търсещите рецепти за поведение в театъра „моралите“^[3], се оказват натикани в сензационна сапунена опера, изпълнена с незаконен секс, с телефонен секс, и по думите на камериера на Чарлс с градински секс. Служителят, продал новината на един таблоид, твърди, че е намерил изцапаната от тревата пижама, с която принцът бил облечен, докато лудувал с любовницата си в градината на Хайгроув

Някога послушни слуги на монархията, сега медиите са се превърнали в господари. Носят се толкова много слухове, че Дворецът нарушава обичайната си поза „Без коментар“ и започва да отговаря и на най-пикантните клюки. Когато мълвата за здравето на принц Андрю става упорита, придворните отричат, че е серопозитивен.

„Винаги сме имали твърда позиция спрямо слуховете — заявява официален представител на Двореца пред кореспондента на «Сън». — Намеците, че херцогът на Йорк е болен от СПИН, са пълни глупости... Той командва военнослужещи и не биха му разрешили да продължава да изпълнява задълженията си, ако съществуваха някакви съмнения относно здравето и формата му.“

Мълвата тръгва, след като съпругата на Андрю Сара Фъргюсън три пъти си прави тест за СПИН. Това, че е употребявала наркотици и е имала чести сексуални контакти с наркомани, буди тревога дали не е заразила съпруга си. Най-близките му приятели се безпокоят, но не му споменаващ нищо. „Не бихме посмели — признава негова приятелка. — И определено не бихме казали нещо обидно за Сара. Той не даваше да се изрече и дума срещу нея.“

Четири месеца, след като Дворецът отрича, че е болен от СПИН, Андрю напуска флота под предлог, че като самотен баща трябва да прекарва повече време с децата си. Други предполагат, че капитанът трети ранг се оттегля след седемнадесетгодишна служба, защото няма необходимата квалификация, за да се издигне до командващ на флотилия. Флотът бърза да заяви, че Андрю е „високо компетентен и благонадежден офицер“.

По традиция военната служба потвърждава мъжествеността и патриотизма на мъжете от кралското семейство. Тридесет и четири годишният херцог е постъпил в Кралския флот подобно на баща си,

заслужил морски ветеран от Втората световна война, и на дядо си принц Алберт, който взема участие в битката за Ютландия през Първата световна война и по-късно става крал Джордж VI. Андрю се е отличил като пилот на хеликоптер по време на войната на Фолклендските острови. Той е последен принц с кралска кръв в армията на Нейно величество.

По-малкият му брат Едуард постъпва във флота, но след деветдесет дни в униформа напуска. Решението му силно разстройва семейството. Майка му го умолява да размисли, изтъквайки, че вече няма да му бъде позволено да носи военна униформа на официални церемонии. Сестра му Ан се бои, че ще му лепнат клеймото на кръшкач и слабак. Но Едуард, тогава двадесет и две годишен, заявява, че не може да продължи суровото обучение. Баща му, почетен генерал-полковник от Кралския флот, му крещи да се вземе в ръце и да спести на семейството срама. Младият принц рухва и плаче часове наред. Но на следващия ден напуска службата. Заглавието в „Ню Йорк поуст“ е „Ревълото на Уиндзор“.

Принц Филип пише до командващия флота, изразявайки раздразнението си. „Това, естествено, е голямо разочарование — посочва той, — но не мога да се отърся от чувството, че пламъкът на публичността не прави нещата по-лесни за него. Мисля, че сега той ще трябва да се изправи пред тежкия проблем на приспособяването.“

Когато личното писмо на Филип е публикувано, кралицата осъжда вестника за нанесени щети, но страната вече знае за рухналите надежди на бащата по отношение на сина. Един комедиант съобщава по английската телевизия: „Носят се упорити слухове, че принц Филип е създал нежелан син, който заплашва да го кара да се черви до края на дните му. (Дълга пауза.) Неговото име е Едуард.“

След като младият принц решава да стане актьор и се включва в театралната труппа на Андрю Лойд Уебър, отново го осмиват. Журналистът Таки Теодоракопулос отбелязва в „Спектейтър“, че на Едуард „му се плаща от обществената кесия, за да преследва театрална кариера и подбрани ергени“. Намекът за хомосексуалността на принца, за която дотогава само се е шепнало, сега излиза в пресата. Медиите подигравателно го охарактеризират като „най-младият син на кралицата, заклет ерген“. Сексуалните подмятания прозвучават и в

шеговития диалог от австралийския филм „Присила, кралицата на пустинята“, когато един травестит пита друг травестит:

„Може ли детето на стара кралица да се окаже нормално?“

„Ами да, виж принц Чарлс.“

„Да, но все пак стои въпросът за принц Едуард.“

Независимо дали е оскърбителна клевета, или иронично подхвърлена истина, загатването за хомосексуалността на принца се приема като факт. Когато принц Уилям постъпва в Итън, директорът цензурира една статия в училищното списание, в която се твърди, че кралското семейство е „пълно с хомосексуалисти“. Мотивира се с това, че не иска да разстройва младия принц. Но намекът се появява отново в „Ню Йоркър“, където писателят Джулиан Барне посочва, че „както изглежда, невъзможно е принц Едуард да бъде оженен“. В своя лекция, изнесена в Смитсъновия институт, историкът Дейвид Кенъдин изразява мнението си: „Кралицата се безпокои, че Едуард не е разведен. Тя смята, че той не е нормален.“ Писателят Кристофър Хитчънс казва в едно интервю: „Хомосексуалните ми приятели наричат принц Едуард Дорис Парцала. «Сваляйте полите» — подвикват те, — идва Дорис Парцала“. Гор Видал по-късно поправя Хитчънс: „Той не е Дорис Парцала, а Дорис Докерката.“ След като Найджъл Демстър, водещият светска рубрика в „Дейли мейл“ разкрива, че Едуард има „трогателна дружба“ с един актьор, младият принц най-сетне отвърща сърдите на предизвикателствата: „Аз не съм гей“.

Когато тридесет и една годишният син на кралицата започва да излиза със Софи Райс-Джоунс, романът им е определен от един вестник като „прах в очите на обществото“. Таблоидите изказват предположението, че високият рус принц и красивата му приятелка са примамки, заложени от Двореца, за да се отвлече вниманието от останалите членове на кралското семейство. Едуард, който винаги е докачлив спрямо критиките, изпраща факс до лондонските новинарски агенции, в който изисква репортерите да „оставят мен и приятелката ми на мира и да не се бъркат в личния ни живот“. Кралицата му помага, като дава да се разбере, че е позволила на Софи да прекарва нощите със сина ѝ в апартамента му в Бъкингамския дворец. Архидяконът на Йорк порицава Нейно величество, че разрешава на двойката да живее в грях. „Ние все още очакваме от кралското

семејство да служи за пример“, казва той, призовавайки династијата Уиндзор да се вјрне към правилото „никакъв секс преди брака“. Кралицата не обрѣща внимание на свещеника, а принц Филип го нарича надутото магаре.

През јуни 1994 година принцѣт на Уелс дрѣпва едно конче и наблюдава невярващо как стариннијт гоблен на монархијата започва да се разплита. Той признава пред телевизията, че не е бил верен на својата сѣпруга. Но твѣрди, че вѣпреки изневјарата си ще бѣде следващият крал. „Цял живот сѣм бил възпитаван да... изпълнявам дълга си.“

Проведеното от Джонатан Димбѣлби телевизионно интервју е замислено от принца като „око за око, зѣб за зѣб“ по отношение на принцесата. Грѣмогласнијт лай на неговия прочут журналист ще заглуши тихото рѣмжене на нейните таблоид ни кутрета. Ако книгата на Андрју Мортѣн е поразклатила шатрата, то тази на Джонатан Димбѣлби направо я срутва. Представяйки својата версија за брака си, Чарлс е пренебрегнал мѣдрата поговорка: „Който гроб копае другиму, сам в него пада.“

Той не се сѣобразява сѣс сѣветите на семејството си, на приятелите и на любовницата си, които го предупреджават, че откровенията му няма да доведат до добро. Любимата му баба заявљава, че не желае да има нищо общо с начинанието. Но личнијт му секретар, рицарѣт Ричард Айлард, е погѣделичкал гордостта и суетата му с довода, че принцѣт трябва да възстанови доброто си име. „Покажете својата гледна точка, сѣр“, сѣветва го той. Убеждава го, че ще е най-добре да сѣтрудничи на журналиста и да му предостави безпрецедентен достѣп до личната кореспонденция и до дневниците си. Ревностнијт флигел-адјутант е твѣрдо решен да помогне на господаря си да отмѣсти на принцесата. Според него Димбѣлби ще бѣде идеалното средство за това — и всеотдаен васал. Айлард си представя сензационнијт проект така: първо — ласкателен документален филм: „Чарлс: човекѣт, общественикѣт“, после — хвалебствена книга: „Принцѣт на Уелс“.

В телевизионното интервју Чарлс се опитва да докаже качествата си на дѣржавник, засягайки щекотливите вѣпроси из религијата, политиката и секса. Представя се като достоен да бѣде крал-философ: с диплома от Оксбридж, художник, капитан на миночистачен кораб,

фермер по природа, бизнесмен, филантроп, спортист, посланик, хуманитарист.

Оплаква се от медиите и от степента на намесата им в живота му — „досадни, натрапчиви, заядливи, надуты, критикуващи, изследващи, непрестанно измислящи сапунени опери, опитващи се да превърнат всекиго в знаменитост“.

Споменава също и за ролята на монарха като Защитник на вярата и казва, че би предпочел да представлява не една, а по-скоро всички религии. Най-запомнящо се обаче е признанието му в изневяра.

„Да си оближеш пръстите“, не скриват задоволството си таблоидите, след като чуват принца на Уелс да говори открито за прелюбодеянието си по телевизията. Докато те го порицават, поддръжниците му го хвалят. Историчката Елизабет Лонгфорд аплодира честността му, но повечето хора са направо ужасени. „Сън“ провежда телефонно допитване „Вие сте съдниците“ и съобщава, че две трети от обадилите се не желаят Чарлс да става крал — никога. „Дейли мейл“ пуска уводна статия, в която се заявява: „Той далеч не е първият мъж с кралско потекло, който е бил неверен. Но е първият, появил се пред 25 милиона свои поданици, за да си го признае.“

Асоциацията на скаутите обмисля дали да не бъде изменен обетът им за вярност към Бога и монархията. „Ние ценим честността, искреността и светостта на брака“, казва нейният говорител. — „А принц Чарлс не възплащава тези добродетели.“ Джонатан Димбълби го защитава по радиото като дълбоко духовен човек. „Той коленичи за молитва всяка вечер“, изтъква биографът. Това не трогва един слушател, който се обажда, за да подчертае, че да коленичиш за молитва е лесно. „Трудното е да се изправиш и да се държиш достойно.“

Кралицата е настояла да види интервюто предварително. Тя се безпокои какво ще каже Чарлс по телевизията, особено след забележката му няколко седмици преди това, че скандинавските монархии са „по-величествени, по-помпозни и по-труднодостъпни от нас“. Сега Нейно величество гледа продължаващия два часа и половина документален филм без много коментари. Хвърля на флигел-адютанта поглед, когато Чарлс препоръчва Англия да дава под наем войската си на други страни като „ченгета под наем“. Вдига вежди, чувайки го да се оплаква, че персоналът му го претоварва, и въздъхва,

когато охулва нейните служители. „Те ме влудяват“, казва Чарлс за придворните на кралицата.

Говори се, че Филип избухнал, след като гледал филма. „О, Господи“, викнал той и измърморил нещо от рода, че чавка е изпила мозъка на сина му. После добавил саркастично: „Може би той е «липсващото звено».“ Филип има предвид неразгаданата мистерия на Пилтдаунския човек, смятан за неизвестната връзка между хората и маймуните.

„В онзи момент“ — отбелязва един от присъствалите в стаята, — не беше подходящо да припомним на херцога някогашните му думи: „Всяко поколение получава точно онова младо поколение, което заслужава.“ Той е свикнал с избухванията на Филип. За да го защити, добавя: „Има една поговорка, че когато единственото ти оръдие е чукът, всичко ти прилича на пирон.“

Кралицата не скрива, че според нея интервюто е „необмислено“. Ясно показва неодобрението си спрямо интерпретацията на Чарлс относно ролята на монарха като „Защитник на вяра“ вместо „Защитник на Вярата“. Според престолонаследника липсата на определителен член допуска и други религии, не само протестантската. „Аз принадлежа към наследствена монархия“ — подчертава той. „Разбирам ограниченията, но съм готов от време на време да ги поразтегля, тъй като държа на някои неща.“ Майка му, която му е забранила да присъства на литургия на папата по време на визита в Рим, се тревожи от странното отношение на сина си към Англиканската църква. Баща му пък е убеден, че четиридесет и пет годишният му син току-що е поставил рекорд по глупост.

Дворецът не коментира интервюто, но почти всички останали го правят. „Таим“ му лепва заглавието „Невярното сърце на Чарлс“, а „Нюзуик“ определя деня на излъчването му като „ден на лошия престолонаследник“. Също така сравнява документалния филм с „неуспешен секс: болезнено отегчителна любовна игра, последвана от светкавична кулминация“. „Дейли мейл“ озаглавява материала си: „Чарлс: когато бях неверен“, докато „Сън“ напомня: „Ди ти го каза“. Един карикатурист рисува принца на Уелс в леглото, усмихнат глупаво, с килната настрани корона. Седнал е между две жени и ги е прегърнал. Текстът отдолу гласи: „Кралят-лъжец^[4]“. Друга карикатура го

изобразява застанал пред скрижалите с Десетте Божии заповеди как зачертава шестата — „Не прелюбодействай“.

Бившият личен секретар на кралицата въздъхва. „С времето ще се забрави — твърди лорд Мартин Чартър пред писателя Норийн Тейлър. — Хората ще му простят. Може много да се каже за честността.“ Придворният тъжно добавя, че не за първи път монархията е изправена пред трудности. „Но кралицата е достатъчно голяма реалистка — добавя той, — за да осъзнае, че няма какво друго да се направи, освен да се изчака отгласът да стихне.“

Изчакването е нейна специалност. Така че тя чака седмици, ужасявайки се от биографията, която трябва да излезе след телевизионното интервю на сина ѝ. За нещастие книгата се появява в навечерието на заминаването ѝ за Русия. Това е първото посещение на английски монарх там след визитата на Едуард VII през 1908-а. Десет години по-късно, когато дядото на кралицата Джордж V отказва да изпрати флота да спаси братовчедите му, болшевиките убиват царя и неговото семейство по особено жесток начин. След Руската революция английското правителство отказва всички покани за държавно посещение в Москва с аргумента, че комунистите са унищожили царската фамилия. Впоследствие някои членове на кралското семейство все пак отиват в Съветския съюз, но правителството не позволява на кралицата да го стори. До този момент. Кабинетът най-накрая ѝ дава позволение си след трудното отърсване на Русия от комунизма. Тя гледа на това пътуване като на най-важната визита по време на управлението ѝ. Но докато стои на Червения площад, протягайки ръка за приятелство, у дома получава удар от страна на сина си — чрез онази дълго чакана книга.

С помощта на одобрения от него биограф Чарлс представя кралицата като студена и безразлична майка. Казва, че е израснал „емоционално пренебрегван“ и копнее за обич, която тя „или е била неспособна, или не е искала да му даде“. Обрисова баща си като човек с остър език, педантичен по отношение на дисциплината, а учителите си в „Гордънстаун“ като тирани. Описва съпругата си като самовлюбена невротичка с неуравновесена психика. Твърди, че тя е болезнено ревнива и природно „избухлива“, „истерична“, „вманиачена“ и освен това склонна към „внезапни промени на настроението“, „черни периоди“ и „пристъпи на депресия“. Признава,

че се е оженил за нея само защото баща му го е притиснал. Принцът, вече на средна възраст, звучи като нещастния момък в датския балет „Младежът трябва да се ожени“, който е принуден от семейството си да се обвърже и се оказва сгоден за момиче с три глави. Чрез Димбълби Чарлс дава да се разбере, че Даяна не е нищо повече от утроба под наем.

Степента на презрението му разочарова хората, очакващи от бъдещия си крал да бъде благороден и с голямо сърце. С помощта на автора Чарлс се опитва да лансира каузата си и да поправи истинските и въображаеми злини, които според него са му сторени. Но изглежда жалък и дребнав, обижда съпругата си, родителите си, сестра си, братята си, децата си. Успява да нарани дори любимата си кинозвезда Барбра Стрейзънд, която някога е описвал като „единствената актриса, чийто плакат имам... поразително привлекателна и с огромен сексапил“.

Няколко месеца преди това звездата му е направила серенада пред дванадесет хиляди свои фенове на лондонския стадион „Уембли“, нейният първи публичен ангажимент от двадесет и осем години. Изпява „Някой ден моят принц ще дойде“ и споделя с английската си публика, че особено обича песни за измислени принцове. „Онова, което прави събитието твърде специално, е, че тази вечер сред публиката има един истински принц“, казва тя, гледайки закачливо към кралската лежа, където седи принц Чарлс. Той се усмихва весело. Барбара си спомня първата им среща и признава, че не е била много любезна. „Кой знае, ако се бях държала мило, може би щях да бъда първата истинска еврейска принцеса — принцеса Бабс!“

Импровизира относно заглавията във вестниците, които вероятно биха съпътствали романа им: „Подпийналата принцеса преобръща Двореца“ и „Барбра забива нокти в принца на Уелс“. Чарлс се смее с всички останали и изглежда доволен, когато тя изпява: „Като че ли никога не сме си казвали «сбогом».“ „Публиката пощуряла и две минути я аплодира на крака. Барбра събира повече от 250 000 долара за Фонда на принца. И все пак в книгата на Димбълби Чарлс споменава, че нейната «привлекателност малко е намаляла».“

Изкупва вината си пред примадоната, като няколко месеца по-късно я кани за едно денонощие в Хайгроув. Обаче едва не оттегля поканата си, когато секретарката ѝ се обажда, за да уточни

предварително подробностите. Тя заявява на Уелския принц, че звездата иска само бели цветя в спалнята си, а за закуска — омлет от белтъци. Чарлс се оплаква на приятеля си Джефри Кент. „Струва ми се, че не е много наред.“ Но цяла нощ седи със Стрейзънд, която по думите му пристигнала с осем куфара. „Разговаряхме за философия“, споделя с приятели.

В книгата на Димбълби Чарлс описва своята бавачка и любовницата си с едни и същи думи — „любяща“, „топлосърдечна“, „мила“, „нежна“ и „грижовна“ — определения, които едно дете би използвало, за да обрисова майка си. Също така си признава за три любовни периода с Камила: първия, преди тя да се омъжи през 1973 година, втория — след като ражда децата си, и третия — през 1986-а, когато според твърденията му неговият брак с Даяна бил „непоправимо съсипан“.

Родителите му са силно смутени. „Те нямаха представа какво възнамерява да каже — спомня си техен приятел, прекарал един уикенд с кралицата и принц Филип по-рано същото лято. — Не ще навлизам в подробности, защото и те не го правят — никога... Просто споменаха между другото безпокойството си относно една книга — това е всичко. Една книга. Предположихме, че става дума за ужасно недискретните разкрития на Джеймс Хюит... — Приятелят на кралицата махва пренебрежително с ръка, за да се разбере, че става дума за книгата «Влюбената принцеса», която подробно разказва за петгодишната любовна връзка на Хюит с Уелската принцеса. — Но кралицата като че не беше особено развълнувана от дрънканиците на майор Хюит. Тревожеше я онова, което Чарлс възнамеряваше да каже...“

Разкритията на принца се оказват също толкова скандални, колкото продадените от служителите му тайни. Нарушавайки съдържаността на кралските особи, той изумява дори онези, които са свикнали с пошлите сензации. „Глупава и жалка официална версия“ — е мнението на „Гардиън“. Ляво ориентираният вестник скоро се обявява за републикански, същото прави и „Индипендънт он сънди“. Умереният „Икономист“ нарича монархията „идея, чието време е отминало“. Дори консервативният „Дейли телеграф“ упреква принца. Журналистът Джон Джунър го критикува като „злонамерен“ и предполага, че сигурно има наклонности на „самоубиец“. „Уошингтън

поуст“ го кръщава „Принцът на Плача^[5]“ за това, че е забравил основното правило на монархията: „Синът никога не злослови срещу Британската империя“.

Единбургският херцог също изразява презрението си — публично. „Никога не съм обсъждал лични въпроси, не мисля, че и кралицата го е правила“, заявява той пред репортерите, които го питат за реакцията му спрямо книгата на неговия син. „За четиридесет години не съм коментирал нито един член на семейството и нямам намерение сега да започвам.“ Братята на Чарлс и сестра му го критикуват, че е използвал книгата, за да хули родителите им. Но самосъжаляващият се принц не вижда нещата по същия начин. Той смята, че на неговата възраст има право на известно щастие. Добавя, че е искал да изповяда всичко. „Ще видите — предсказва. — Накрая ще излезе, че е било за добро.“ Ала не за първи път се оказва, че е сгрешил.

На настрадалия се съпруг на неговата любовница му е дошло до гуша. Години наред Андрю Паркър Боулс стоически е търпял клюките в своите среди за страстта на принца към жена му. „Всъщност някои хора смятаха, че на него му е приятно — казва Джослин Грей, близка приятелка на принц Андрю. — Апетитът на бъдещия английски крал към съпругата ти носи известен престиж... в определени кръгове.“ Едва сдържайки усмивката си, английският писател Антъни Холдън обяснява по американската телевизия, че някои старомодни англичани смятат за чест да споделят съпругите си със своя монарх. „Което идва от френското право на феодала да прекара първата брачна нощ с булката на васала си, както и от това, че господарят на дома спи с прислужниците си...“

Когато Андрю Паркър Боулс се вижда подигравателно описан в пресата като „мъжа, пожертвал съпругата си за родината“, той побеснява. Две години по-рано се е отказал от развода само защото Чарлс го е помолил да изчака. По думите на принца след собствената му раздяла монархията едва ли би могла да издържи на още един семеен скандал. „Боя се, че малко обърках нещата“, казва Чарлс извинително. Така че съпругът на любовницата му, който е и негов приятел и бивш помощник, се съгласява да не предприема официални постъпки за развод, понеже това би могло да постави кралското семейство в неудобно положение.

Като подполковник, командващ личната кавалерия на Нейно величество, Андрю Паркър Боулс заема почетния пост на висш придворен офицер, което му дава право да придружава кралицата на официални церемонии, когато тя открива парламента, той я води, като върви пред нея заднишком и носи сребърен жезъл. Дори и след любовната си връзка с принцеса Ан през 1970 Година Боулс остава близък с кралското семейство, особено с кралицата-майка. Но след като Чарлс го прави рогоносец известен на цялата страна, той разбира, че няма избор. „Не мога да продължавам да живея нечий чужд живот“, заявява. Въпреки че е ревностен католик, решава да поиска развод.

Предишната година Андрю и Камила Паркър Боулс са отпразнували двадесетата годишнина от сватбата си с голямо парти в провинциалното си имение. Някои от поканените са им осигурявали дискретното си гостоприемство, когато единият или другият е искал да се позабавлява. Същите тези приятели, част от ловната група на Чарлс, сега се правят на изненадани от намерението им да се разведат. „Отдалечили сме се един от друг до такава степен... че между нас не съществува почти никакъв взаимен интерес“, пише в заявлението на двойката. Получават развод през януари 1995-а и по-малко от година след това Андрю Паркър Боулс се жени повторно. Камила продава къщата им и си купува друга, по-близо до Чарлс.

Даяна изглежда безразлична към развода на любовницата на съпруга си. Усмивва се на фотографите, докато отива рано сутрин в друг фитнесцентър. Но далеч от камерите цялата кипи. Споделя с репортера на „Дейли мейл“, че приема раздялата на Паркър Боулс като част от „големия план“ да я прогонят от обществения живот, в който постепенно си е извоювала място. Тревожи се за влиянието на Камила над децата ѝ. Бълнува за „врагове“, които се опитват да се докопат до нея. „Те“ искат да ѝ навредят. Бои се, че телефоните ѝ в Кенсингтънския дворец се подслушват, така че вика хора да „прочистят“ линиите по електронен път. Говори за „кампания чрез слухове“, провеждана от приятели на Чарлс, като Никълъс Соумс, и членове на персонала му в двореца Сейнт Джеймс.

Даяна е поканила кореспондента на „Дейли мейл“ на тричасова аудиенция. Слага си слънчеви очила и бейзболна шапка, когато отива да се срещне с него в лондонския Уест Енд, където той се качва в колата ѝ, за да разговарят. При всичките им срещи тя говори свободно

и журналистът я цитира като „приятел на принцесата“. Той публикува толкова много специални материали за нея, че става известен като неин неофициален говорител. Колегите го подкачат, че е „устата на мадам“. Репортерът Джеймс Уитакър, помогнал при ухажването на Даяна, се жалва, че е бил „предаден“. Реалистично и без злоба той обяснява защо е бил подменен като неин любим репортер: „Дейли мейл“ е вестникът на нейния кръг. Това четат. По-престижен е от моя таблоид.

В действителност всеки ред за Уелската принцеса, излязъл изпод перото на Ричард Кий, се смята за идващ директно от нея. Той е съобщил, че тя категорично отрича да е имала връзка с Джеймс Хюит. „Ние никога не сме били любовници“, заклева се Даяна пред репортера, макар и по-късно да признава по телевизията, че е извършила прелюбодеяние с Хюит. Опровергава пред Ричард Кий и твърденията за историята ѝ с Джеймс Гилби, въпреки че записаният телефонен разговор между тях разкрива страховете ѝ от забременяване. Отхвърля също и намеците за връзката ѝ с капитана на отбора по ръгби Уил Карлинг, независимо от публичната заплаха на Джулия Карлинг да назове Даяна като „другата жена“ в бракоразводното дело поради изневяра.

„Виждал съм принцесата да вкарва мъже през задния вход на Кенсингтънския дворец — казва един иконом в кралското домакинство, — защото ги превеждаше покрай моя апартамент... Нямахме как да не забележка, тъй като тя трябваше да мине пред прозореца ми.“

Пикантните подмятания за принцесата вдъхновяват груби шеги в сатиричните предавания късно вечер. В Щатите „Дана Карви шоу“ загубва двама спонсори след излъчването на един скеч, в който комикът играе ролята на префърцунена църковна деятелка и кудкудяка неодобрително, че Даяна е „мръсница“. В шоуто „Тунайт“ Джей Лено се шегува: „Днес принцеса Даяна претърпя злополука, но бързо се възстановява. Скоро ще излезе от болницата и отново ще легне по гръб.“

В повечето от специалните материали на Ричард Кий принцесата бива представяна като образец на съвършенство. Когато му разказва как нейното телефонно обаждане е спасило живота на даващ се човек, Кий пише драматично: „Тя се втурнала към водата и помогнала да

изтеглят загубилия съзнание скитник на брега, където му било направено изкуствено дишане уста в уста.“ Щом споделя, че е завела децата си на тайно посещение в един приют за бездомни, за да видят как живеят непривилегированите, Кий пуска статия, изпълваща цялата първа страница: „Принцовете и просяците“.

Даяна се опива от ролята си на майка и се чувства заплашена, след като Чарлс наема Александра Лег-Бурк, за да организира дейностите на момчетата, когато са с него. Бившата учителка в детска градина, известна като Тиги, постъпва на работа при принца няколко месеца след раздялата му с Даяна. Постепенно тя се сближава с децата, които се забавляват от шумния ѝ ентусиазъм. Принцесата признава, че „стомахът ѝ се свил“, когато за първи път зърнала как Тиги се втурва да прегърне момчетата и ги нарича „моите бебчета“. Чувства се засенчена като майка, виждайки снимките на двадесет и девет годишната помощничка, която кара ски с децата в Клостерс, Швейцария, ловува с тях в Сандрингам и дебне елени в Балморал. Цитирани са думите ѝ: „Аз давам на момчетата онова, от което се нуждаят на този етап: чист въздух, пушка и кон.“ Принцесата беснее. „Тя разваля момчетата ми“, твърди. Оплаква се от страстта на Тиги към цигарите и заявява, че не желае младата жена да пуши пред децата. „Какво става с Чарлс, който претендира, че ненавижда пушенето и пристрастените към цигарите жени?“, пита тя, намеквайки за Камила Паркър Боулс, която също пуши по пакет на ден. Когато обаче прочита в пресата, че Тиги е „нежна и весела“ и „прекрасна заместник-майка“, Даяна избухва.

Кисело изтъква пред Ричард Кий, че ако тя наеме „заместник-баща“, ще я разкритикуват като лоша майка. За разлика от своя съпруг, който взема Тиги със себе си на празненства в училищата на момчетата и на ваканциите с децата, Даяна подчертава, че не изпитва необходимост да води мъж, когато посещава синовете си или отива на почивка с тях. След като на три пъти се появяват снимки, на които Чарлс прегръща Тиги и я посреща с целувка по устните, принцесата подхвърля, че принцът „вероятно има връзка с малкото слугинче“.

Целувката поражда въпроси от страна на репортерите, но рицарят Айлард омаловажава демонстрираната публично привързаност на Чарлс. „Тиги е член на домакинството — казва Айлард — и стара приятелка на семейството.“ Той добавя, че майка ѝ е

придворна дама на принцеса Ан, леля ѝ е допълнителна придворна дама, а брат ѝ е бил почетен паж на кралицата. Когато по-късно принцът и принцесата започват да водят преговори за развод, помощничката нарича себе си „Тиги по средата“.

По това време Даяна се чувства изместена като майка, така че изстрелва директиви към съпруга си във връзка с ролята на Тиги в живота на децата. Принцесата забранява достъпа на младата жена в спалните и баните на момчетата. Добавя, че тя не трябва да се набива в очи в случаите, в които те се появяват на публични места. „Не е нужно нито да се вози в тяхната кола, нито да бъде фотографирана близо до тях.“ Настоява, когато момчетата ѝ се обаждат от Сандрингам по Коледа, да разговарят с нея насаме. „Никой друг, никакви слуги и служители не бива да присъстват по време на разговорите ни.“

Даяна публично възстановява образа си като майка на бъдещ крал в разговор с Ричард Кий за първородния си син.

Хвали се, че на тринадесет години той е „по-висок от баща си... и толкова различен“. Тя принизява Чарлс, като издига Уилям: синът е „решителен“; синът е „разумен и чувствителен“; синът „приема хората по това какви, а не кои са“. Синът е хубав, а не „обременен“ с щръкнали уши. „Кажете му, че е хубав“ — пише Ричард Кий след посещението си при Даяна, — „и Уилс ще ви отвърне, че не може да е така, защото това би го направило суетен.“ За разлика от баща си грижовният син закриля майка си. След като Уилс вижда в жълтата преса писание за увлечението на Даяна по Том Хенкс, когато според вестника бомбардирала с телефонни обаждания, тя казва на сина си, че е готова да го отмине със смях, но той настоява да пусне опровержение. „Както ядосано заявява на свой приятел от училище: «В този материал майка ми изглеждаше като проститутка».“

На 20 август 1994 година, събота, принцесата се обажда на репортера ужасно разстроена. „Някой някъде иска да ме изкара луда“, хлипа тя. Току-що е научила за намерението на вестниците на следващия ден да съобщят, че от осемнадесет месеца засипва артдилъра Оливър Хоур с анонимни телефонни обаждания. Подозират я, че непрекъснато звъни в дома на Хоур и затваря, когато съпругата му вдигне телефона. Понякога обажданият се държи слушалката, без да каже нито дума. Даян Хоур се оплаква на съпруга си от мълчаливите атаки, които ѝ играят по нервите. След като мистериозната жена

изкрещява порой от обидни думи, Даян Хоур настоява съпругът ѝ да уведоми полицията. Отначало артдилърът, специалист по ислямско изкуство, се страхува, че семейството му е заплашено от терористи. Така че настоява той да вдига телефона. Ала когато злокобните мълчаливи обаждания продължават, си дава сметка, че онзи, който го прави, просто иска да чуе гласа му.

„Държах се любезно и казвах: «Ало, кой е? Кой е там»? — споделя той. — Но от другата страна имаше само мълчание. Беше зловещо.“

След като започва да подслушва телефона на Хоур, полицията проследява обажданията по личните телефонни линии на Даяна и Чарлс в Кенсингтънския дворец, по мобифона на Даяна, по телефона на сестрата на Даяна в дните, когато тя ѝ е на гости. Следователят от Групата за борба с телефонния тероризъм предполага, че принцесата е използвала различни телефони, за да не могат да я хванат.

„Мистър Хоур пребледня като платно, щом видя доклада ни — разказва служителят. — Дори и в най-необузданите си мечти не си беше представял, че Даяна може да е човекът, който му се обажда.“

Семейство Хоур са близки приятели на принц Чарлс и познават принцесата от началото на брака им, така че му показват полицейския доклад, в който е отбелязан часът на всяко обаждане. Една поверителна извадка от 13 януари 1994 година гласи следното:

8:45 сутринта. Телефонът звъни. Хоур натиска полицейския код. Номерът, който излиза, е на частен кабинет в Кенсингтънския дворец.

8:49 сутринта. Телефонът звъни. Хоур: „Кой се обажда?“ Кодът показва личния телефон на Даяна.

8:54 сутринта. Телефонът звъни. Мълчание. Кодът показва служебния телефон на Чарлс в Кенсингтънския дворец. (Чарлс вече нито живее, нито работи в Кенсингтънския дворец.)

2:12 следобед. Телефонът звъни. Мълчание. Кодът показва кабинета на Чарлс в Кенсингтънския дворец.

7:55 вечерта. Телефонът звъни. Мълчание. Кодът показва телефона на Чарлс в Кенсингтънския дворец.

8:19 вечерта. Телефонът звъни. Мълчание. Кодът показва телефона на Чарлс в Кенсингтънския дворец.

Принцът поклаща тъжно глава и изразява загриженост за децата си. „Те ще пострадат от това и ще изживеят всичко отново, когато се

върнат в училище“, безпокои се той. Семейство Хоур се отказват да заведат дело, но някой от Скотланд Ярд разправя историята на пресата и Даяна изглежда жалка. Хората започват да се съмняват в нормалността ѝ. „Дали принцесата на Уелс не полудява?“, пита авторът на една уводна статия. „Тя е истеричка, която очевидно е на ръба на нервен срыв“, пише друг журналист.

Нейните терапевти определят предполагаемото ѝ патологично поведение като типично за страдащ от булимия, който се чувства самотен и изолиран. „На жена, на която ѝ е трудно да се изправи срещу хората и която се бори за контрол — обяснява един специалист, лекувал Даяна, — телефонният тормоз създава усещането за власт. Това е безопасен начин за отмъщение.“

След това стават известни някои пикантни подробности. Артдилърът, красив женен мъж и баща на две деца, очевидно е предложил приятелството си на разстроената принцеса и тя се е превърнала във вманиачена натрапница. Но това не е съвсем вярно, подхвърля шофьорът на Оливър Хоур, Бари Ходж. Той проговаря, след като Хоур го уволнява по неизвестни причини. Шофьорът твърди, че Даяна и артдилърът са имали връзка. Добавя, че двойката си е свила „любовно гнездо“ в Пимлико, където са се срещали по три-четири пъти седмично в продължение на почти четири години. Шофьорът заявява, че Хоур, който не искал да напуска своята богата съпруга аристократка, е бил доста увлечен по принцесата. Разкрива също, че тайно са вечеряли в домовете на приятели като Лусиа Флеча де Лима, жена на бразилски дипломат. Додава, че принцесата „понякога се обаждаше (в лимузината) повече от двадесет пъти на ден“.

Когато публикуват версията на Ходж, Даяна се свързва с Ричард Кий, който пише, че по думите на очевидци „твърденията на шофьора са накарали принцесата на Уелс да се залива от смях“.

Оливър Хоур признава, че се е срещал с Даяна няколко пъти, но само за да ѝ дава съвети и да я утешава във връзка с брака ѝ. И все пак съпругата му настоява за раздяла, така че той се премества в едностаен апартамент в Пимлико. Няколко месеца по-късно те се сдобряват и артдилърът се връща у дома.

„Знаем само, че мистър Хоур не желал да заведе дело срещу принцесата на Уелс — казва следователят от лондонското полицейско

управление «Метрополитен». — Той се съгласи да оттегли жалбата си и заяви, че ще разговаря с дамата лично.“

Даяна отрича да го е тормозила по телефона. „В това няма абсолютно нищо вярно“, цитира я Ричард Кий. Тя му показва извадки от календара си, за да докаже, че е обядвала с приятели или е била на кино по времето, когато са засечени някои от обажданията. „Опитват се да изкарат, че съм имала връзка с този мъж или че съм била фатално привлечена от него... Това просто не е вярно и е толкова нечестно... С какво съм го заслужила? Усещам, че искат да ме унищожат.“

Кий я слуша със съчувствие. Когато признава, че с Хоур са били „приятели“ и че „от време на време“ са разговаряли по телефона, той я пита дали някога не му се е обаждала отвън.

„Едва ли говориш сериозно — реагира тя възмутено. — Аз не знам дори как се използват апаратите за паркиране, какво остава за телефонна будка.“

Отговорът ѝ кара Джеймс Хюит да се усмихне мрачно. Той си спомня как Даяна винаги променяла гласа си, когато го търсела в казармата. Споменавала му, че звъни отвън, така че обаждането ѝ да не попадне в преглежданите от Чарлс телефонни разпечатки. „Изпитах съжаление към нея — казва Хюит. — Огромно съжаление.“

Не такива чувства обаче вълнуват карикатуристите, които я осмиват безжалостно. Един от тях рисува принцесата на телефона да изрича: „Момент. Някой звъни на вратата...“ През прозореца се виждат двама мъже в бели престилки с мрежи и белезници. На друга карикатура една възрастна жена вдига телефона. Като не чува нищо, освен тежко дишане, тя се обръща към съпруга си. „Мисля, че те търси принцеса Ди.“

Чарлс се възползва от разклатеното положение на съпругата си. Преди това я е обрисувал като интелектуално ограничена и телевизионна маниачка, а сега твърди, че единствената ѝ цел в живота е да изпразни бутиците на „Шанел“ и да натъпче гардеробите си за негова сметка. На едно лондонско вечерно парти разпалено се оплаква от разходите ѝ за пътувания и облекло и заявява, че му струва 13 900 долара месечно за „разкрасяване“. Когато чува за забележката му, Даяна е раздразнена: „Разкрасяването ми не струва и половината от онова, което харчи за проклетите си понита за поло.“ Няколко дни по-късно на хората е предоставена възможност сами да си съставят

мнение, след като годишните ѝ разходи за „разкрасяване“ се появяват във вестниците:

\$25 000: маникюр и педикюр

\$24 000: прическа — боядисване, подстригване и всекидневно фризиране.

\$7000: фитнесинструктор.

\$4300: колонна иригация^[6].

\$4290: рефлексотерапия^[7].

\$10 400: масаж.

\$3800: ароматерапия, плюс домашни посещения.

\$1000: акупунктура.

\$2000: хипнотерапия.

\$65 000: астролози, медиуми и наставници.

\$20 000: психотерапия.

Даяна отново се обажда изумена на Ричард Кий. „Това е явен опит да бъде дискредитирана“, подчертава тя. Не отрича терапиите, нито цените им. По-скоро твърди, че „някой“ в Двореца иска да я изкара поклонничка на Ню Ейдж, която всяка седмица си прочиства червата, защото е обзета от манията да бъде слаба и няма какво друго да прави с времето си или с парите на своя съпруг. Репортерът цитира „приятел на принцесата“, който рекъл: „Ако принцът не се беше държал с нея толкова отворително, нямаше да ѝ се налага да се обръща към скъпоплатени терапевти.“

Нейната етърва херцогинята на Йорк ѝ се обажда да споделят болката си. Тя също се чувства преследвана от дворцовата машина.

„Наумили са си да ни съсипят — особено Белоус, — казва Фърджи, използвайки прозвището на личния секретар на кралицата, сър Робърт Фелоус, който е зет на Даяна. — Първо мен, сега — теб... Ние сме лошите момичета и трябва да бъдем наказани.“

По време на продължителните бракоразводни преговори Фърджи е обвинена от Двореца в „безумно разточителство“ заради разходите ѝ, възлизащи на 3 милиона долара разходи. Подробности за разноските ѝ — 6500 долара за двадесет чифта обувки и 85 000 за дванадесет рокли, стигат до пресата. След публикуването им Дворецът обявява, че кралицата няма да плати сметките на херцогинята. Един от говорителите заявява: „Тя живее по-разкошно, отколкото позволяват средствата ѝ — и нашите също.“

Фърджи признава, че е станала „параноичка“ по отношение на придворните. Започва да носи със себе си апарат за унищожаване на документи при всичките си пътувания. И престава да си води дневник от страх, че някой може да разгласи личния ѝ живот. „Андрю ми пишеше прекрасни писма от кораба, но не съм ги запазила — споделя тя със своя приятел, телевизионния журналист Дейвид Фрост. — Известно време ги държах в банката, после обаче си рекох, че и банката може да бъде обрана.“

Даяна, която също използва такъв апарат за кореспонденцията си и слага противоподслушвателни устройства на телефоните си, подкрепя конспиративната теория на Фърджи. И тя не вярва на придворните, включително на зет си, и е убедена, че се опитват да я дестабилизируют. „Като начало ни смятат за луди — шегуват се с Фърджи, — но не бяхме откачени, докато не се омъжихме в това семейство...“

След разделите със съпрузите си младите жени се консултират с психотерапевти и пият антидепресанти. Измъчени от наложените им като височайши съпруги ограничения, и двете са имали любовници, които са ги предали за пари. Сега, емоционално раними и изплашени за бъдещето си, те се обръщат към своите астролози, нумеролози и спиритуалисти за помощ. Но много от тези гуру на знаменитости също ги продават. След като научава, че козметичката, хиромантът и зонотерапевтът ѝ пишат книги, Даяна престава да се вижда с тях и споделя с приятели, че не може да разчита на никого от заобикалящите я. „Тя е сама и е толкова нещастна — казва петдесет и три годишната Лусиа Флеча де Лима, която се е сближила с принцесата след посещението ѝ в Бразилия през 1991 година. — Не знае на кого би могла да вярва.“

Фърджи наема адвокати, за да предотврати публикуването на книги от страна на бившия ѝ готвач, бившия ѝ медиум и бизнеспартньора на бившия ѝ любовник. Но не е в състояние да попречи на бившия си иконом да продаде спомените си за това как тя и Джон Браян са се плискали заедно във ваната. „Когато правеха любов във ваната, винаги бяха много шумни — разкрива икономът. — Фърджи пишеше пронизително.“

По-късно херцогинята и принцесата обединяват силите си, за да се справят с пресата. След като вече не са членове на кралското

семејство и не получаваат пари от државата, те се борят за правото си на личен живот.

Подават жалба в съда и искат съдебна забрана срещу фотографите, които навлизат в частен имот на френската Ривиера, за да ги снимат по време на ваканцията им. Наемат адвокати, за да уведомят британската Комисия за оплаквания от пресата, че повече няма да търпят натрапничество в личния си живот, и Даяна получава съдебно разпореждане срещу един папарак на свободна практика, за когото твърди, че я преследва. Тя подава клетвена декларация в съда, в която пише: „Той като че ли знае всяка моя стъпка. Ставам жертва на неприемлив психологически натиск, който ще ме разболеє.“

Тъй като се чувстват предадени от всички, двете жени следят нападите в печата и съставят списък на репортерите, на които може да се вярва — кратък списък. Звънят си по телефона, когато се появяват отрицателни материали, и обсъждат своята тактика, Фърджи обикновено е за преки действия и се обаждат директно на засегнатия автор.

„Тя ми телефонира от Лондон — разказва журналистката от «Ню Йорк поуст» Синди Адаме, — за да ме наругае, загдето съм писала, че е закъсняла при последната си визита“.

В този случай обаждането има резултат. При следващото си пътуване до Ню Йорк херцогинята кани Синди Адаме на чай и журналистката е поласкана. Съобщава на читателите си: „Останах очарована... от Нейно стройно височество.“

И все пак списъкът на заслужаващите доверие автори непрекъснато се смалжава. Даяна, която някога е направила комплимент на Линда Лий-Потър от „Дейли мейл“ за проникателните ѝ статии, я нарича продажна, след като журналистката пише, че принцесата е пристрастена към хвалбите.

„Тя отпада от списъка“, отсича Даяна. Зачертава също и Криси Айли от „Манчестър ивнинг нюз“ за това, че се присмива на тайните ѝ среднощни посещения в болниците, за да успокоява страдащите и умиращите. Журналистката е обидила принцесата, като я е нарекла „супермъченица“ и „крадла на съпрузи“. Когато Норийн Тейлър публикува есе, озаглавено: „Даяна: влюбената... в себе си принцеса“, също отпада от въпросния списък. Норийн Тейлър изразява учудване защо след разпадането на брака си Даяна е дала да се разбере, че

обикновено прекарва Коледа сама. Отбелязвайки, че тя има майка, две сестри, брат и безброй приятели, журналистката задава въпроса: „Дали това не е още един зов за вниманието на публиката, която принцесата смята за безумно влюбена в нея?“

Даяна се обажда на Фърджи, за да ѝ се оплаче.

„Жените са най-лоши — простенва херцогинята. — Такива кучки са.“ Изключва Ингрид Сюард, редакторката на списание „Меджъсти“. „Ингри е сваяна, а съпругът ѝ (журналистът Рос Бенсън) изглежда божествено.“ Даяна не споделя ентусиазма на Фърджи спрямо Бенсън, защото той се е обявил твърдо на страната на Чарлс във войната му с нея. Двете са единомислещи, че мъжете журналисти се отнасят много по-добре към тях, отколкото жените, с изключение на водещите светски рубрики, като Найджъл Демстър. Но и Даяна, и Фърджи го отхвърлят като „стара баба“.

Когато журналистката от „Дейли телеграф“ Виктория Мадър описва Фърджи в една от „прословутите ѝ впити в задника рокли на цветчета“, тя отново вдига телефона да протестира.

„Обажда се херцогинята на Йорк — обявява важно, — и бих искала да разговаряме за вашите прибързани преценки.“

„Добър ден, Ваше височество“, отвръща журналистката и включва касетофона си.

Фърджи пита: „Защо написахте тази злостна статия?“ И без да чака отговор, продължава: „Разбирам, че журналистиката — че трябва да си вършите работата, — но да се обсъжда теглото на хората... размерите на задниците им и роклите на цветчета... е толкова дълбоко... толкова жалко... Аз все още върша толкова добра работа... толкова добра работа... Никой не знае колко добра работа върша...“

Репортерката слуша почтително, докато херцогинята изглежда готова да ревне. Тя нарежда все в този дух още двадесет минути: „В днешното време, когато цяла Босна е пълна със слепи деца и слепи възрастни, вие падате дотам да се нахвърляте върху някого и да говорите, че има голям задник. Искам да кажа, че това е напълно нелепо... може би трябва да дойдете с мен в Босна... и да видите какъв е истинският свят и какво представлява истинският живот. Искам да кажа, на кого му пука дали някой носи номер четиринадесет или номер осемнадесет? Наистина е жалко...“

На Фърджи обаче ѝ пука и още как. Тя опитва всичко, за да отслабне — хапчета, диети, хипноза. „Дори преминах от бяло вино на червено — споделя със свой приятел, — за да намаля пиенето.“ Накрая открива един „алтернативен лечител“, който ѝ дава напътствия как да се храни и ѝ помага да преодолее пристрастеността си към хапчетата за отслабване. След като сваля деветнадесет килограма, тя излиза от клиниката му — една колиба в полето на Съри — и съобщава за намерението си да стане професионален фотомодел. „Когато съм слаба, като сега, краката ми са по-хубави от тези на Уелската принцеса“, заявява доволно. Наема агенция за връзки с обществеността и позира пред фотографите. Снимката ѝ, показваща една нова — слаба и блестящо направена — Фърджи, се появява на корицата на „Пари Мач“. Но лондонският „Сънди таймс“ не е впечатлен: „Малко повече спира на очите — напада я вестникът, — и китайците ще започнат да изпращат в Лондон панди за чифтосване.“

Критиките от страна на пресата настройват Фърджи отбранително и предизвикателно. „Тук може да ни мразят — казва тя на Даяна, — но в Америка ни обичат.“ И двете жени с радост пътуват до Съединените щати, където ги третира като кралски особи, а не като кралски отпадъци. Даяна, която редовно се появява в Обединеното кралство с блузи, на които пише „U. S. A.“, кара ски в Колорадо, пазарува в Ню Йорк и ходи на почивка в Мартас Вайнярд. Но Фърджи отива в Щатите да търси злато.

След като продава правата за „Бъджи“ на един консорциум в Ню Джърси за 3 милиона долара, тя учредява недоходоносна благотворителна фондация в Манхатън. С „Шанс за децата, инк.“ се опитва да се наложи като хуманитаристка. Изтъква, че фондацията е основана, за да ѝ даде възможност да изпълнява хуманната си мисия в Америка. За една година корпорацията похарчва 89 384 долара и дава 62 295 долара на нуждаещи се деца. Бедната компания с малкия си бюджет, стоята под наем и секретарката на половин щат не изглежда подходяща за набирането на значителен капитал. Но дава на Фърджи извинение — законно — да търси средства там, където иска да си създаде връзки: Ню Йорк, Кънектикът, Флорида и Калифорния. Тя подчертава, че ѝ допада да върши добро, когато и на нея това ѝ се отразява добре.

При посещение в Гринуич, Кънектикът, се появява на един прием с шампанско и вечеря, за който гостите са платили по 500 долара. Докато обикаля залата, трите ѝ асистентки вървят по петите ѝ с екземпляри от „Виктория и Алберт: семейният живот в Озбърн Хаус“ и питат: „Искате ли да купите книгата на херцогинята? Струва 100 долара. Тя ще ви я надпише!“

Фърджи твърди, че парите са ѝ необходими, за да издържа себе си и децата си. Както казва пред Националния пресклуб във Вашингтон: „Не е вярно, че съм богата... Не мога да си позволя да си купя къща... Наела съм имение в Съри и не е изключено да ме изгонят оттам с едномесечно предизвестие... Съпругът ми поема само училищните такси. Всичко останало трябва да плащам аз... Аз съм Нейно кралско височество херцогинята на Йорк, но не и милионерка.“

Тя роптае срещу критиците, които не одобряват планове ѝ за печелене на пари, включително и аванса от 2 милиона долара от един американски издател, за да напише ръководство за самотни работещи майки. „Истината е, че аз съм разделена със съпруга си майка на две деца и съм отговорна за финансите на своето семейство — заявява. — Така че голяма част от времето ми трябва да бъде, трябва да бъде заето с комерсиални дейности. Независимо дали вярвате, или не, това е истината.“

Неоспоримата истина е, че Фърджи приема щедростта на богати приятели и пламенни поклонници. Нейното обяснение: не може да се издържа сама. Така че иска хонорари, за да присъства на благотворителни изяви и да участва в предавания. Получава 75 000 долара, за да отлети за Сидни и да лансира платената телевизионна мрежа на Рупърт Мърдок. Остава в Пекин на откриването на струващ 8 милиона долара ресторант, защото собственикът ѝ е платил. Даяна е по-дискретна, но и тя не страда от предразсъдъци и не отказва паричните подаръци, които получава като кралска особа. И двете жени са приятелки на екстравагантния основател на империята „Върджин“ Ричард Брансън и се радват на безплатни пътувания с „Върджин атлантик еърлейс“ и на безплатни почивки в хотелите „Върджин“, като предпочитат остров Некер в Карибско море, където престоят струва 15 000 долара седмично. Фърджи и Даяна се отплащат на Брансън, като му дават кралската си подкрепа. Присъстват на промоциите му,

позират с него за снимки и се появяват на обществени места, облечени с тениските на компанията му.

Приятелите на Даяна, които предпочитат връзката ѝ със светицата Майка Тереза, я предупреждават относно имащата лоша слава херцогиня. „Авантаджийката Фърджи е най-неподходящата приятелка“, пише Джон Джунър, но принцесата смята, че етърва ѝ е единствената ѝ съюзничка. „Тя е минала през същите перипетии“, казва Даяна за Фърджи.

В миналото двете са имали обтегнати отношения. Разделени от съревнованието и завистта, те са се избягвали и са се нападали взаимно пред приятели. В записания разговор с Джеймс Хюит Даяна презрително нарича Фърджи „червенокосата“, която се опитва да се възползва от добрия ѝ имидж. От своя страна херцогинята смята имиджа на Даяна за манипулиран и незаслужен. По време на експедицията си до Еверест тя пита фотографите кой би искал да я снима до едно маркировъчно колче: „Нали не изглежда нагласено? Не е като онези снимки пред Тадж Махал, нали?“

След разпадането на браковете им двете млади жени се вкопчват една в друга като единствените оцелели след корабокрушение. Отхвърлени от кралското семейство и „извън мрежата“, както се изразява Даяна, търсят спасение една в друга. Усещат, че никой не разбира проблемите им така добре, както те биха могли да се разберат. Постоянно разговарят за дворцовата машина, която ги смила. Взаимно се подкрепят, за да се противопоставят на придворните, превърнали се в техни врагове.

След две години официална раздяла и двете могат да подадат молби за развод, но никоя от тях не желае да изглежда като агресор, слагайки край на брака си.

„Няма хляб в тази работа“, отсича Даяна, която с нокти и зъби се стреми да запази образа си на онеправдана съпруга.

„Особено без подписано финансово споразумение“, отвърща прагматичната херцогиня, която иска обезщетение от 10 милиона долара. Освен това се надява да запази статута си на Нейно кралско височество. Фърджи без титла е като Саудитска Арабия без петрол.

Даяна също е твърдо решена да се бори за привилегиите си, но адвокатите ѝ я съветват да остави своята приятелка да мине първа през лабиринта на развода. Те наричат херцогинята „жълтото канарче“

(имайки предвид птичката, която миньорите вземат под земята, за да проверяват за смъртоносен газ; ако канарчето умре, те излизат навън).

Макар че и двете жени тайно преговарят за финансови споразумения, публично се правят твърдо на омъжени. „Между съпруга ми и мен никога не е ставало въпрос за развод“, заявява Даяна пред Ричард Кий през есента на 1995 година. По това време принцесата се старае да създава впечатление за добродетелна. Наречена „разрушителка на семейства“ от съпругата на Уил Карлинг, тя е обвинена, че е съсипала брака ѝ за по-малко от година. „Правила го е и преди — твърди Джулия Карлинг, която изглежда като по-младо, по-русо копие на Даяна — и човек може единствено да се надява да престане, но очевидно ще го стори. Този път обаче е избрала неподходяща двойка, защото всичко това само ще ни направи по-силни.“

Ала след броени дни семейството се разделя, за което Джулия Карлинг обвинява принцесата. Заявявайки пред репортерите, че съпругът ѝ е имал връзка с Даяна, тя казва: „Винаги съм смятала брака си за най-важното и святото в живота. Боли ме, че трябва да загубя съпруга си заради нещо, което е извън моя контрол.“

Връзката на Даяна с капитана на отбора по ръгби инспирира „Нюз ъф дъ уърлд“ да излезе със заглавието „Тайните срещи на Ди с Карлинг“. Тя мигновено са обаждат на Ричард Кий и го уверява, че „невинната ѝ история“ с Карлинг е започнала само защото синовете ѝ са луди по ръгбито. Извиква главния редактор на „Нюз ъф дъ уърлд“ в Кенсингтънския дворец и го умолява да престане. Свързва се също и с „Дейли мирър“ и настоява, че приятелството ѝ с Карлинг е платонично. Вестникът я цитира: „Аз нямам нужда от любовник.“ Изпаднала в беда, звъни на приятелите си — „непрекъснато“, спомня си една жена, която накрая изгубва търпение спрямо принцесата. Даяна също така се консултира и с психотерапевтката си Сюзи Орбах, която започва да я приема всекидневно.

„Чрез тези сеанси Нейно кралско височество реши да поеме контрола над живота си“, обяснява един приятел, разговарял с Даяна през този период. Думите звучат премерено, сякаш са били написани предварително. „Накрая поиска да се изправи пред уважаван форум, за да покаже, че не е нито разстроена, нито психически неуравновесена...

Тя разбираше, че трябва да отговори на критиците си, да потвърди устойчивостта си и да докаже силата си...”

Докато две години по-рано е молила да я оставят да живее спокойно, сега Даяна търси изяви на световната сцена. Решава, че единственият начин да се пребори с образа си на психически лабилна жена е да даде телевизионно интервю. Окуражена е от Фърджи, една от малцината, на които се доверява и която ѝ казва, че тя е спечелила, като се е появила на екрана и е признала грешките си. Така че подтиква Даяна да стори същото. Фърджи приема, че предварително „Панорама“, спечелила награда за умело поднасяне на злободневни проблеми, е подходяща трибуна, за да бъде възприета сериозно. Но предупреждава Даяна да пази плана си в тайна, защото ако кралицата научи, ще попречи на интервюто. Принцесата се вслушва в съвета ѝ.

Подкована от психотерапевтката си и уверена в умението си да се държи подобаващо пред телевизията, на 5 ноември 1995 година тя се среща тайно с Мартин Башър от Би Би Си и екипа му в Кенсингтънския дворец, за да говори за себе си, за съпруга си, за брака си и за живота си в кралското семейство. Не е поискала разрешение от Двореца. И информира кралицата дни, преди предаването да бъде излъчено. Би Би Си обявява „специалното интервю“ няколко часа, след като е излъчен националният химн в чест на четиридесет и седмия рожден ден на принц Чарлс. Прессекретарят на Даяна, който не е бил уведомен за намеренията ѝ, е толкова бесен, че на следващия ден си подава оставката. Личният ѝ секретар, също толкова неподготвен и ядосан, изчаква още няколко седмици, преди да напусне. От своя страна кралицата проявява дребнава злоба и си отмъщава, като слага край на шестдесетгодишния монопол на Би Би Си по отношение на коледното ѝ обръщение. Тя дава правата на една частна телевизия за две години, като казва, че след изтичането на този срок двете телевизионни мрежи ще се редуват в излъчването му.

Вечерта на 20 ноември 1995 година повече от двадесет и два милиона британци сядат пред телевизорите си да гледат представлението на принцесата. „И това наистина беше представление — изтъква кралската биографка Пени Джунър. — Брилянтно изпълнение — напълно правдоподобно. Чар, скромност и уязвимост... но само изпълнение — играене на роля.“

Електроинженерите прибягват до допълнителна електроцентраля, за да посрещнат очакваната свръхупотреба на електричество след 9:40 вечерта; те изчисляват, че мегаватите, надхвърлящи обичайното потребление, се равняват на едновременното включване на триста хиляди чайника. Излъчено по-късно в цял свят, шоуто е гледано от около двеста милиона души в сто страни.

Спокойно и уравновесено Даяна описва своята следродилна депресия, опитите си за самоубийство, пристъпите на плач и булимията си. Казва, че е страдала, защото съпругът ѝ я е карал да се чувства безполезна и нежелана — пълен провал. Добавя, че си е намерил любовница и после е обвинил нея, съпругата си, за което е разстроена. Той твърди, че тя е срам за кралското семейство, а приятелите му, „кръгът, в който се омъжих“, я смятат за достатъчно неуравновесена, за да бъде настанена в психиатрична клиника. Изтъква, че съпругът ѝ ревнува, „защото медиите винаги са ми обръщали по-подчертано внимание и защото моята работа е повече и за нея се говори в много по-голяма степен, отколкото за неговата“. И все пак тя заявява, че не иска развод.

Признава, че не е била вярна съпруга. Отрича да е имала връзка с Джеймс Гилби или Оливър Хоур, но не крие, че е била влюбена в Джеймс Хюит. „Да, аз го обожавах. Ала много се разочаровах.“ Не е споделила с децата си за Хюит, казала им е за изневярата на баща им с Камила Паркър Боулс. „Но го направих внимателно, без злоба или гняв.“

Вини пресата за нахалството ѝ. „Никога не съм окуражавала медиите. По-рано между нас съществуваше определена връзка, но сега не мога да ги толерирам, защото започнаха да се държат оскърбително и да ме тормозят.“

Допускайки, че никога няма да стане кралица на страната, тя моли вместо това да я приемат за кралица на човешките сърца. „Бих искала да бъда посланик“, заявява тя.

Интервюиращият пита: „На какво основание смятате, че имате правото да мислите за себе си като за посланик?“

Даяна отвръща: „Бях в привилегировано положение в продължение на петнадесет години. Натрупала съм огромни познания за хората и умея да общувам, така че искам да използвам това.“

След няколко минути я питат дали мисли, че съпругът ѝ някога ще стане крал. Тя вдига гримираните си очи към камерата и: „Струва ми се, че никой от нас не е в състояние да отговори на този въпрос. Кой знае какво може да поднесе съдбата, кой знае до какво могат да доведат обстоятелствата?“ Изразява надеждата, че измъченият ѝ съпруг ще намери спокойствие на духа. Без да каже нито една обидна дума, не премълчава съмнението си в способността му да управлява. „Смятам, че тази най-висша длъжност, както аз я наричам, ще му донесе огромни ограничения и не знам дали той ще успее да се приспособи.“ Може би, завършва тя, поради „конflikта“ около възможността да стане крал, би трябвало да се откаже от трона и да разреши короната да премине направо във владение на сина им, принц Уилям, когато стане пълнолетен.

„Човек почти можеше да чуе дружното ахване на страната“, казва телевизионният коментатор в късните новини.

На следващия ден абсолютно всички английски вестници посвещават първите си страници на Даяна. Всеки аспект от интервюто е щателно разнищен: облеклото (шит по поръчка тъмносин блейзър, непрозрачен черен чорапогащник), осветлението (силно), поведението (сдържано), речника (впечатляващ, според „Тайм“, който докладва, че е използвала „при все че“ пет пъти и „обезкуражаващо“ или „обезсърчаващо“ четиринадесет пъти).

Малцина я критикуват, но Никълъс Соумс, приятелят на Чарлс, е вбесен. Атаката му придава правдоподобност на отправените от нея обвинения. „Принцът беше оклеветен“, кипи Соумс. Той обявява представянето ѝ за „отвратително“ и добавя, че тя е в „първата фаза на параноята“.

Но работническата класа е във възторг от принцесата. Проучванията на общественото мнение показват, че подкрепата за нея е достигнала до 85 процента. Журналистът и историкът Пол Джонсън я обявява за героиня. Прощава ѝ сексуалните прегрешения, защото е била „целомъдрена, когато принцът е започнал изневерите си“. В защита на Даяна той цитира думите на Джейн Остин за кралица Каролин, нелюбимата съпруга на Джордж IV: „Тя бе лоша, но не би станала толкова лоша, ако той не грешеше постоянно.“

Лагерите на Чарлс и на Даяна се оформят по класов признак. Възрастните благородници тори и протестантските епископи

поддържат принца, докато мнозинството от работниците и католиците подкрепят принцесата. Емоциите и от двете страни разделят страната. Вестниците умоляват принца и принцесата да сложат край на нещастния си брак. Торите в парламента отправят молба към министър-председателя да се консултира с кралицата относно развод. „Превърнахме се в международно посмешище — негодува един депутат. — В зрелище.“

Броени часове след интервюто на Даяна „Олимпъс“ е подготвил реклама на цяла страница, за да лансира новия си фотоапарат. Рекламата представлява снимка на принцесата, кацнала скромно на стола си в Кенсингтънския дворец, отрязана от шията нагоре. Текстът: „Попречете на роднините на вашия партньор да ви отрежат главата тази Коледа.“

В Съединените щати „Омнипойнт комюникейшънс“ искат Даяна да лансира новата им мобифонна мрежа. „Идеята ми“ — казва президентът на компанията — тя да държи един дигитален телефон и да заяви: „Ако имах такъв, можех да стана кралица.“

В Норвегия една реклама на презервативи използва снимката на Даяна точно в мига, в който признава изневярата си. Текстът: „Отвън е трудно да се разбере дали някой е имал случайни сексуални връзки.“

Кралицата е готова да послуша министър-председателя. Той пристига за седмичната им среща, осигурил си подкрепата на бившия премиер Джеймс Калахан и на архиепископа на Кентърбъри. Изтъква пред кралицата, че несигурността около брака на принца и принцесата на Уелс пречи на бизнеса в страната. Англия се излага и монархията е унижена. „Аз съм само съветник на Ваше величество“, добавя почтително Джон Мейджър. След това препоръчва кралицата да се намеси и да предотврати хаоса.

На 17 декември 1995 година тя пише на Чарлс и Даяна, като им препоръчва в името на децата да разрешат проблемите си „приятелски и цивилизовано“. Моли ги да се съгласят на развод и да ѝ съобщят решението си възможно най-бързо. Казва, че очаква с нетърпение традиционното семейно събиране за коледните празници, и ги уверява в привързаността си и в искрената си подкрепа в трудни моменти. Изпраща писмата по куриери и два дни по-късно упълномощава Двореца да потвърди връчването им.

Даяна е шокирана от публичното разкритие на кралицата и чувства, че то я тласка към развод, който тя не желае. Обаждат се на адвокатите си, които я съветват да не взема прибързани решения. Те имат нужда от време, за да преговарят. Принцесата сърдито се отказва от намерението си да се присъедини към кралското семейство за Коледа.

В деня, в който пристига писмото на кралицата, Даяна получава известие и от адвокатите на Тиги Лег-Бурк, младата помощничка, планираща излетите и заниманията на Уилс и Хари. Тя иска Даяна да се отрече от „голословните си твърдения“ по неин адрес и да признае, че онова, което е казала няколко дни по-рано на коледното парти на персонала, е „напълно невярно“. Принцесата е пристигнала в „Лейнсбъро Хотел“ за годишния празничен обяд на служителите на семейство Уелс. Вместо да се направи, че не забелязва застаналата до входа Тиги, Даяна отива при нея и я напада.

„Толкова съжалявам за бебето“, подхвърля ѝ презрително.

Младата жена е стресната. После осъзнава, че подигравката се базира на слуховете, че е забременяла и е направила аборт. Съкрушена от обвинението на Даяна, Тиги изтичва в една усамотена стая, където камериерът на принц Чарлс я утешава. Тя се връща на партито, но споделя обидата с рицаря Айлард, който съобщава за това на Уелския принц. Чарлс я съветва да се свърже с Питър Картър-Рък, един от най-известните адвокати по дела за клевети в Англия.

Два дни, след като уведомява принцесата, адвокатът разпраща до вестниците писма, в които ги предупреждава, че подмятанията на Даяна са голословни. „До нея (Тиги) и семейството ѝ е достигнала информация, че в пресата циркулират множество злостни клевети, които петнят моралния облик на нашата клиентка. Тези твърдения са абсолютно безпочвени.“

С пълната подкрепа на Чарлс Тиги е готова да съди Даяна за репликата ѝ. Но приятелите го предупреждават, че принцесата няма да отстъпи и дори ще се зарадва на възможността да вкара кралското семейство в съдебна битка. Чарлс се съгласява и след дълги разговори с адвокатите си Тиги решава да не се стига до съд.

Непочтената атака на Даяна е извършена броени часове, след като принцесата е била обявена за Хуманитарист на годината. Тя отива на коледното парти на персонала след завръщането си от Ню Йорк,

където е получила престижната награда „Юнайтид Серибръл Ползи“ от бившия държавен секретар Хенри Кисинджър. Седемдесет и две годишният държавник изглежда омагьосан от принцесата с дълбоко изрязана рокля и наднича в деколтето ѝ като гимназист. В прочувственото си слово той нарича Даяна символ на състраданието и загрижеността за човечеството.

„Тя е тук като член на кралското семейство, с което САЩ поддържат традиционни отношения на сътрудничество, приятелство и партньорство — заявява Кисинджър. — Но тази вечер ние награждаваме принцесата за личните ѝ заслуги, за това, че се е посветила на болните, страдащите и онеправданите.“

Седемстотин души плащат по 1000 долара, за да присъстват на вечерята, и аплодират Даяна, когато тя тръгва към микрофона, блестяйки с диамантите си. Говори трогателно за това, че мислите ѝ винаги са с родителите, бдящи до леглата на фатално болните си деца, които може и да не доживеят до сутринта.

Тогава една жена от публиката се провиква: „Къде са вашите деца, Даяна?“

„В училище“, отговаря принцесата, почти без да вдигне поглед. И продължава словото си. Когато свършва, хората стават на крака и я аплодират, сякаш за да заличат впечатлението от грубото прекъсване.

След това един репортер се приближава до жената на средна възраст и я пита защо е креснала на Уелската принцеса, учуден, че някой изобщо си е позволил да вика на кралска особа. Без да се извини, жената отвръща: „Не обичам да ми се четат лекции по човеколюбие.“

[1] Игра на думи: Уинд (wind) на английски означава вятър, вихър. — Б.пр. ↑

[2] Игра на думи: Уин (win) на английски означава побеждавам, печеля. — Б.пр. ↑

[3] От фр. *moralite* — нравственост, морал. Жанр в европейския театър от XIV в., в който по алегоричен начин се представя борбата между доброто и злото, духа и плътта, като винаги побеждават духът и доброто. — Б.пр. ↑

[4] На английски „lying“ означава както лежащ, така и лъжещ. — Б.пр. ↑

[5] Непреводима игра на думи: на английски принцът на Уелс (Wales) и принцът на Плача (Wails) звучат почти еднакво. — Б.пр. ↑

[6] Прочистване на червата. — Б.пр. ↑

[7] Лечение чрез манипулации на дланите и стъпалата. — Б. пр. ↑

Назрява кралска схватка. Вече два месеца кралицата чака принцесата да реагира на писмото ѝ. Личният секретар на Нейно величество ѝ се е обаждал три пъти, но Даяна продължава да протака. Тогава ѝ пише принц Чарлс. Накрая тя благоволява да отговори.

Телефонира на съпруга си и му предлага да се срещнат на 28 февруари 1996 година в 4:30 следобед в кабинета му в двореца Сейнт Джеймс. Настоява да бъдат сами — без адвокати, без флигел-адютанти, без секретари. В уречения час Чарлс и Даяна излизат на сцената. Придворните му възразяват срещу ограниченията, защото искат да си водят бележки, но принцът им махва с ръка да си вървят. Когато и последният от тях излиза, Даяна подхвърля: „Вероятно са натъпкали стаята с микрофони.“

По-късно тя споделя с Ричард Кий от „Дейли мейл“, че е казала на Чарлс: „Обичах те и винаги ще те обичам, защото си баща на децата ми.“ Но след като вижда това изявление отпечатано във вестниците, Чарлс побеснява. Кълна се пред един от помощниците си, че тя никога не е произнасяла тези думи. Онова, което ясно си спомнял — и никога нямало да забрави, — е отправената от съпругата му заплаха няколко месеца по-рано. Цитира: „Ти никога няма да бъдеш крал. Аз ще те унищожа.“

Когато прочита в „Мейл“ интерпретацията на Даяна за срещата им, той решава да поиска съдебно запрещение на изявленията ѝ. Настоява в бракоразводното споразумение да бъде включена клауза, която да ѝ забранява да пише или да говори за брака им. Тя го обвинява в изнудване и предявява искане той също да подпише подобна декларация, но принцът отказва. Заявява, че честната му дума е достатъчна.

По време на срещата в неговия кабинет, Даяна му е казала, че ако изясни пред света, че той, а не тя иска развод, ще се съгласи да продължи с преговорите. Дори предлага да се откаже от кралския си статут. Титлата ѝ става препъникамък, но отначало принцесата твърди,

че не се интересува от нея. След срещата се обажда на Нейно величество, за да ѝ съобщи, че се е съгласила на развод „с дълбоко съжаление“. Уверява кралицата, че това е „най-тъжният ден“ в живота ѝ.

После адвокатите ѝ започват да се пазарят. Настояват да ѝ бъде изплатена наведнъж сумата от 75 милиона долара. Неговите адвокати протестираят както срещу размера, така и срещу начина на плащане: Чарлс иска да плати по-малко и на месечни вноски, вместо наведнъж. По този начин би могъл да си спести известна част от парите, ако Даяна не спази условията в споразумението. Но тя е категорична. За нея важи правилото или всичко, или нищо. Когато той възразява срещу покриването на съдебните ѝ разходи, които според него са „прекалени“, преговорите биват прекратени. Нейният екип напомня на адвокатите му кой иска развода. Тя заплашва да се оттегли и да го принуди да чака още две години, за да получи развод не по взаимно съгласие, а автоматично, тъй като ще е изпълнено законовото изискване да са живели разделени в продължение на пет години. Но за кралицата забавянето е немислимо. Тя се намесва и Чарлс плаща съдебните разходи на съпругата си — 120 000 долара.

След петмесечни спорове почти по всички въпроси адвокатите на двете страни изготвят документ, не по-малко сложен от договор между два воюващи народа. „Единственият липсващ елемент беше картата, очертаваща разгръщането на армиите“ — шегува се запознат със споразумението. — Всичко останало го имаше — гербове, титли, собственост, дори границите. (Даяна се задължава да иска позволенията на кралицата при напускане на страната, освен когато заминава на почивка. С височайшето разрешение може да използва самолетите на Нейно величество, но само ако е придружена от децата си.) Даяна има правото да запази всички подарени ѝ кралски бижута (чиято стойност се изчислява на над 100 милиона долара) до края на живота си.

Тя се задължава да не залага и да не продава накитите, подарени ѝ от кралското семейство, включително и тридесеткаратовата сапфирена брошка, сватбен подарък от кралицата-майка. След смъртта на Даяна бижутата стават собственост на сина ѝ Уилям за бъдещата Уелска принцеса. Допълнението към завещанието ѝ, изясняващо този въпрос, е прикрепено към бракоразводното споразумение.

Единственото, което не се обсъжда, са децата: Чарлс и Даяна се споразумяват да споделят отговорността за отглеждането на синовете си, да имат еднакъв достъп до тях и равни попечителски права. Всеки друг аспект от техния нещастен брак е различен — до последния квадратен метър от площта на офиса, отпуснат на Даяна. Чарлс се съгласява да ѝ изплати около 26 милиона долара, включително и данъците ѝ, за период от пет години. В допълнение ще плаща по 600 000 долара годишно за персонала на офиса ѝ, снабдяването и оборудването^[1] му. Даяна запазва правото да използва резиденцията си в Кенсингтънския дворец, докато не реши да се премести или да се омъжи отново.

По средата на преговорите променя становището си относно кралския статут. Заявява, че иска да запази титлата „заради момчетата“. Преди това се е шегувала: „Аз нямам нужда от друга титла — родила съм се с титла.“ Но приятелите ѝ подчертават, че ако лейди Даяна може да ѝ осигури място в автобуса, то Нейно кралско височество принцесата на Уелс ще реквизира и автобуса, и шофьора и всички кланящи се пътници. Уверяват я, че титлата НКВ би я предпазила от унищожението.

В класово разделеното общество да си кралска особа е толкова важно, че приятелите на Даяна не желаят тя да прави реверанси на други. Нито пък да я видят паднала в очите на обществото като опозорената Сара Фъргюсън, която е принудена да се прости с кралския си статут след развода. Лишена от титлата НКВ, горката херцогиня се превръща в национално посмешище. Често подигравана като алчна и жадна за пари, тя е напълно презряна след развода си. Вдигнатото по случай тридесет и седмия ѝ рожден ден национално знаме е свалено четири часа по-късно, когато някои от поданиците протестират, че тя не заслужава подобна чест. Обаждат се в Бъкингамския дворец и заявяват, че единственият ден, който трябва да бъде отбелязван по този начин, е рожденият ден на кралицата. „След всичко, което чухме за любовния живот на Фърджи — отбелязва един от тях, — ще е по-добре да развоят кюлоти от пилоната.“

След като херцогинята подписва договор за книга на стойност 2,2 милиона долара, един вестник пуска съобщението заедно с карикатура, показваща двама мъже как вървят през парка. Единият, свел засрамено глава, казва: „Аз лъгах. Мамих. Предадох съпругата си.

Шефа си. Приятелите си. И моя суверен. Опетних репутацията си... Аз съм най-долното същество..." Другият отвръща: „Обади се на издателя на Фърджи.“

Когато Сара изпраща екстравагантен букет на Маргарет по случай рождения ѝ ден, принцесата изхвърля цветята. След това пише на Фърджи: „Вие направихте повече, отколкото някой би могъл да си представи, за да покриете семейството със срам. Нито веднъж, дори за минута, не сведохте разкаяно глава след онези позорни снимки. Очевидно никога не сте се замисляли какво ни причинявате. Как смеете да ни позорите по този начин и как си позволихте да ми изпратите онези цветя?“

След публикуването на разкритията на бивши любовници и бивши служители Сара остава заключена в дома си дни наред и плаче безутешно. Вестниците съобщават, че кралицата толкова се разтревожила, та я сложила под наблюдение, да не би да се самоубие. Но Дворецът отрича това и намеква, че Нейно величество едва ли би могла по-малко да се интересува какво ще стори със себе си бившата ѝ снаха. Официалната реакция като че ли е индиректно разрешение за атака. Няколко дни след това „Сън“ провежда анкета: „С кого бихте предпочели да си определите среща — с Фърджи или с коза?“ Козата печели със седем към едно.^[2]

Наблюдавайки какво се случва с Фърджи, след като е загубила титлата си, Даяна не желае да се откаже от своята. Когато адвокатите на Чарлс предлагат да замени НКВ принцесата на Уелс с херцогинята на Корнуол, тя не се съгласява. Тогава те подхвърлят варианта НКВ (Нейно бивше кралско височество). Даяна се обръща към поддръжниците си в медиите, които разискват предложението, умолявайки кралицата да запази статута на Даяна и да я остави в кралското семейство. Изтъкват, че като майка на бъдещия крал тя заслужава поне това. Историкът Джон Григ пише: „*Reductio ad absurdum*“^[3] е, че ако престане да бъде НКВ, ще трябва да прави реверанс на принцесата на Кент.“ И на собствените си синове.

Чарлс твърди, че му е безразлично дали съпругата му ще запази кралския си статут, или не. Но не скрива, че за родителите му не е така, особено за баща му, който е категоричен, че Даяна няма право да бъде третирана като кралска особа. В очите на Филип тя е предала Фирмата и недискретността и нелоялността ѝ не ѝ дават право на нищо друго,

освен на официална любезност. Разярен е от искането ѝ всички деца, които би могла да има от друг мъж, да бъдат удостоени с наследствени титли. Даяна наистина прекалява, когато предлага Кларънс Хаус да стане нейна официална резиденция след смъртта на кралицата-майка. Филип настоява да ѝ отнемат титлата и кралицата се съгласява.

„В края на краищата стана ясно — казва един от представителите на Даяна, — че агнето ще бъде остригано.“ Така че Даяна е посъветвана да се откаже доброволно от онова, което така или иначе ще ѝ бъде отнето. Адвокатите ѝ опитват да запазят достойнството ѝ, преговаряйки за титла, която звучи като онази, на която се е радвала по време на петнадесетгодишния си брак. Договарят се за Даяна, принцеса на Уелс. Също така вмъкват в окончателното споразумение клауза, че тя ще бъде „смятана при случай за член на кралското семейство“. Един запознат с документа скептик реалистично определя този „случай“ като „когато кучетата полетят“.

Даяна споделя, че е престанала да се бори за титлата си, след като е разговаряла с четиринадесетгодишния си син. Попитала Уилс дали би имал нещо против, ако не я наричат Нейно кралско височество. „Не ме интересува как те наричат — отвърнал младият принц. — Ти си мама.“

И все пак според стандартите на нейния свят тя е лишена от онова, което я е правило най-ценна. След като вече не е НКВ, загубва високото си положение в обществото. Като Даяна, принцеса на Уелс, е на по-ниско стъпало в социалната йерархия от собствените си деца. Понеже не е кралска особа, тя се оттегля от патронажа на повече от сто благотворителни организации и се отказва от военните си полкове. Приятелите ѝ се тревожат как ще понесе този удар. „Боя се за нея“ — пише историкът Пол Джонсън, един от най-твърдите ѝ защитници. — Достопочтена матрона ми каза вчера: „Ако аз бях публично отритната по този начин, наистина мисля, че бих се изкушила да посегна на себе си.“

За външния свят тридесет и пет годишната принцеса продължава да излъчва царственост. Сияещата ѝ красота ѝ придава романтичния ореол на „бляскавото момиче“ от поемата на Иейтс, вдъхновило странстващия поет да откъсне „сребърните ябълки на Луната“. Но в собствения си свят тя вече не е съперница. „Ди нокаутирана в настървената борба с Двореца за титлата“, е преценката на един

вестник. Дори анти роялистите, които се отнасят с презрение към социалните привилегии, признават, че Даяна е победена. „Тронът срещу нищо“, както се изразява един мъж. „Тя загуби нещо, което според нейните разбирания е безкрайно ценно“, пише Стивън Глоувър в „Дейли телеграф“.

След броени дни става ясно какво е загубила. Някога почтителните журналисти започват да се отнасят подигравателно. Фотографите пак се надпреварват да я снимат, защото тя си остава най-прочутата жена в света. Но вече се държат като хулигани, подвиквайки ѝ така, както не биха посмели преди. Докато е кралска особа, те се умилкват: „Моля ви, мадам, още една снимка.“ След като вече не е, са далеч по-непочтителни. Фотограф, подканящ я да му се усмихне, ѝ подхвърля: „Ей, Ди, кривни се малко наляво, а?“ Появяват се неласкави снимки: един я е хванал да излиза от колата с разрошена коса; друг показва как полата ѝ се е вдигнала нагоре по бедрата. Някои от фотографите, които по-рано са я обожавали, се държат така, сякаш им е нанесла лична обида, като е изгубила кралския си статут.

За отмъщение обръщат към нея същите безпощадни обективи, с които преследват модните примадони и рокзвездите. Без закрилата на кралския си ореол Даяна пада до положението на фураж за обективите — като Мик, Майкъл и Мадона.

Докато пазарува в „Харви Никълс“, любимия ѝ лондонски универсален магазин, ѝ е нанесено ново оскърбление. Един мъж от охраната насочва контролната камера право към гърдите ѝ и дълбокото деколте. Пазачът е арестуван и отведен в съда, където лентата е представена като доказателство. Той е обвинен във видео насилие, но адвокатката му отправя стрелите срещу Даяна. „Щом една жена, независимо дали е кралска особа или не, има желанието да се появи навън с подобно деколте, не ѝ подобава да се оплаква, че някой я е снимал.“

Няколко седмици по-късно един лондонски таблоид публикува неясни снимки от домашно видео, за които се твърди, че са на Даяна по сутиен, докато прави стриптийз пред бившия си любовник Джеймс Хюит, преди да скочи върху него и да го яхне. Снимките са публикувани в целия свят. Но видеофилмът се оказва фалшив и вестникът се извинява на първа страница. „Бяхме подведени от ловки мошеници и съжаляваме за болката и обидата, които сме причинили.“

Остава недоизказано, че предишното поведение на Даяна е подготвило почвата редакторите — и читателите — да приемат измамата като чиста монета.

Разводът става факт на 28 август 1996 година и „Сън“ съобщава новината триумфално: „Чао, чао, Големи уши“. Дори Майка Тереза е доволна. „Знам, че би трябвало да проповядвам семейна обич и разбирателство — казва осемдесет и пет годишната монахиня пред един репортер в Индия, — но така или иначе никой не беше щастлив.“ Английският министър-председател бърза да увери страната, че Чарлс няма „непосредствени“ планове да се жени повторно. После информира Нейно величество и я предупреждава, че повторен брак, особено с Камила Паркър Боулс, ще бъде пагубен за монархията. И на министър-председателя, и на кралицата убягва иронията: Англиканската църква е създадена точно заради желанието на крал Хенри VIII да се разведе със съпругата си и да се ожени за друга.

Чарлс сякаш има вродена дарба сам да си вреди. Той уведомява пресата, че е разпратил писма до четиридесет магазина, където Даяна редовно пазарува: „Смятано от 2 септември 1996 година, всички разходи, направени лично или от името на Нейно кралско височество принцесата на Уелс, трябва да бъдат изпращани в офиса ѝ, апартамент 7, Кенсингтънския дворец, Лондон.“ После съобщава за намерението си да отпразнува развода си в Хайгроув — като организира коктейл с шампанско.

Чувствата на страната са най-добре изразени от карикатуриста, нарисувал пред Бъкингамския дворец амбулантен търговец, който предлага карти за игра. Дъвчейки пура, продавачът пробутва тесте на един смутен младеж. „Съвсем като обикновено тесте е, синко, но без Кралицата на сърцата.“^[4]

Монархията загубва най-ярката си звезда, Нейно величество е решена шоуто да продължи без нея. Тя инструктира магазините за сувенири в Балморал, замъка Уиндзор и Бъкингамския дворец да махнат всички предмети с образа на Даяна — пепелници, чаши, пощенски картички. Освен това зачертава името на принцесата от официалните молитви за кралското семейство в парламента. Този акт изглежда „смешно отмъстителен“ в очите на депутатата на торите Джери Хейс. „Повечето хора — казва той, — възприемат това като опит

принцесата да бъде заличена от обществения живот по сталински маниер.“

„Сънди мейл“ е на същото мнение. „Даяна трябва да продължи да присъства в молитвите ни, се заявява в уводната статия, порицаваща парламента за неговото «подло и недостойно» решение. — Добре е да си спомним, че прошката е първата християнска добродетел.“

Последното унижение идва, когато кралицата нарежда на „Лъндън газет“^[5] да публикува Летърс Пейтънт: това е официалното съобщение на Нейно величество, адресирано до правителството, посолствата и дипломатическите ѝ мисии, с което отнема кралските привилегии на двете си бивши снахи.

„Пак тая Уолис, нали?“, казва кралицата-майка, клатейки глава. Получила е предварително копие от документа, което лишава Сара Фъргюсън и Даяна Спенсър от кралския им статут, без дори да ги споменава по име. Кралицата-майка е подкрепила стъпката „непослушните момичета“ да останат без титлите си и е толкова настоятелна в чистката, колкото е била при лишаването на херцогинята на Уиндзор от кралския ѝ статут. И сега, както тогава, придворните са мазни като лепило. Те определят сухото съобщение като рутинен въпрос на протокол: да се информират хората за правилната форма на обръщение към двете жени. Но почти всички останали го възприемат като нетактично и отмъстително. Отново стават свидетели как монархът използва Летърс Пейтънт като метла.

„Първо обгаряш раната с нажежено желязо — посочва един от съветниците на кралицата, — и после я лекуваш.“ В писмо до нея той е цитирал мъдростта на английския философ от XVI век франсис Бейкън: „Онзи, който не прилага нови церове, трябва да очаква нови злини, тъй като времето е най-големият новатор.“

Но седемдесетгодишната кралица не смята, че има нужда от този съвет. След четиридесет и пет години на трона, тя си е създала собствен стереотип за приключване на отношенията. Без умен министър-председател, какъвто кралица Виктория е имала в лицето на Дизраели, Елизабет се опира на придворните си. И те като нея вярват, че тя е богопомазана. Тъй като мястото ѝ е отредено от Бога, не смята за необходимо да се съобразява с прищевките на общественото мнение, както правят политиците. Гледа на монархията като на свещена съдба, а не като на съревнование по популярност.

Но когато властта ѝ е застрашена, си дава сметка, че миналото е само пролог. Дядо ѝ е създал династията Уиндзор по необходимост, за да може монархията да оцелее по време на Първата световна война. Като прикрива германските си корени и се преобразява в англичанин, крал Джордж V успокоява своите поданици, мразещи хуните. „Той познаваше и разбираше народа си, както и времето, в което живееше — казва депутатът Клемънт Атли, бивш министър-председател, — и вървеше напред заедно с него.“ Баварският благородник граф Албрехт фон Монтгелас вижда нещата по друг начин: „Истинските кралски традиции умряха в онзи ден през 1917 година, когато заради една война крал Джордж V смени името си.“

Кралицата съзнава цената, която дядо ѝ е платил, за да спаси монархията, и възнамерява да запази инвестицията му. Тя прави първата крачка към оцеляването с безпрецедентното за английските монарси от XX век решение да плаща данъци. После изважда повечето членове на семейството си от Цивилната листа. Когато поданиците ѝ отказват да поемат реставрирането на замъка Уиндзор, тя отваря Бъкингамския дворец за посещения и взема входна такса. Дори прави жест към най-силно разпространеното вероизповедание в страната си, посещавайки римокатолическа църква. За първи път от четиристотин години управляващ британски монарх се решава на подобно нещо. През 1996-а Англиканската църква обхваща само 2 процента от населението, докато римокатолиците са 43 процента от вярващите британци.

Въпреки отстъпките на кралицата монархията на прага на 2000 година изглежда уязвима. Сравнена със златна каляска, институцията, представляваща Англия пред света, е опетнена и абсурдно помпозна. Шасито се клати, а колелетата скърцат. Лишена от величието си, каляската едва се влачи.

Кралицата знае, че ще има възраждане на благоговението, когато кралицата-майка умре. Но си дава сметка, че страстите бързо ще се уталожат след изтичането на националния траур. Като прагматична личност, тя не желае да се занимава с обстойните планове около погребението на майка си.

„Не е необходимо да обсъждаме този въпрос сега, нали?“, казва Нейно величество, побутвайки настрани папката, съдържаща меморандума с кодово название „Операция Лъв“. Петте страници

очертават правилата, които медиите трябва да следват след смъртта на кралицата-майка. Нейно величество е убедена, че майка ѝ ще бъде удостоена с най-величественото погребение след онова на Уинстън Чърчил. Тя ще бъде изложена за поклонение в продължение на три дни преди заупокойната служба в Уестминстърското абатство. В знак на почит се планира да прекратят излъчването на реклами. Отразяването на погребението трябва да бъде тържествено и вълнуващо, като се пускат и документални филми за кралското семейство от времето на Втората световна война. Историческите кадри ще показват крал Джордж VI и кралица Елизабет как махат от балкона на Бъкингамския дворец заедно с двете малки принцеси — „Ние четиримата“, както кралят нарича семейството си.

Церемониите са замислени така, че да напомнят на британците за славното минало, когато страната е устояла на нацистките бомби и поведението на монархията е било достойно за възхищение. С пълни военни почести Нейно величество кралица Елизабет кралицата-майка ще бъде положена да почива в мир с екстравагантната титла, която си е дала след смъртта на съпруга си.

Нейно величество, която рядко проявява сантименталност, отказва да се занимава със суровата реалност на евентуалната смърт на майка си, дори и след като кралицата-майка навлиза в деветото си десетилетие. „Най-големият ми страх — споделя тя с приятелка — е, че мама ще умре, а после Маргарет. И аз ще остана сама.“

Най-големият страх на поданиците ѝ е, че кралицата може да умре и да ги остави сами с Чарлс. Неодобрението към наследника ѝ е нараснало чувствително след развода му. Проучванията сочат, че той няма подкрепата на бъдещите си поданици. Повечето твърдят, че не желаят Чарлс да стане крал, и техните представители в парламента не искат да жертват постове си заради един непопулярен престолонаследник.

„Чарлс не е годен за крал — заявява лейбъристкия депутат Рон Дейвис по телевизията. — Той е прелюбодеец, който не зачита църковните предписания... Прекарва времето си в разговори с дървета, цветя и зеленчуци и... окуражава синовете си да излизат сред природата, за да убиват диви животни и птици само за удоволствие...“

Лидерът на Лейбъристката партия Тони Блеър, който през 1997-а става министър-председател, иска от депутата да оттегли думите си.

Така че той неохотно се извинява, задето е нарекъл бъдещия крал извратен природозащитник, който прегръща дървета и същевременно изпитва удоволствие от кървавите спортове. В хода на кампанията си Блеър не се уморява да повтаря, че партията му подкрепя съществуването на монархията. Той не може да си позволи да проиграе шансовете си, като застраши вродения консерватизъм на страната с радикални предложения. Но партията му, някога твърда привърженичка на монархията, вече не е единна. И неколцина непослушни депутати отказват да мълчат и предлагат премахването ѝ с парламентарен акт.

„Три четвърти от населението споделя мнението, че Чарлс не е годен за крал — изтъква Пол Флин, депутат с леви убеждения. — Забравете раболепните брътвежи, че кралските особи са някакви висши същества, излезли от вълшебна приказка. Тази представа е отмряла завинаги.“

Сякаш ястреби са се скупчили над монархията. Наричайки я анахронизъм, друг лейбъристски депутат иска в края на управлението на кралицата да се организира референдум дали Англия трябва да продължава да има наследствен държавен глава. Пресасоциацията провежда тайно гласуване сред лейбъристите и съобщава, че мнозинството се изказва в полза на открита дискусия за бъдещето на монархията.

„Заплашиха ме с убийство, когато направих същото предложение преди двадесет години — посочва бившият лейбъристски депутат Уили Хамилтън, размишлявайки върху драматичната промяна в начина на мислене. — Нареккоха ме чудак и комунист. В нашата страна беше по-лесно да критикуваш Бога, отколкото монархията. Но вече не е така.“

„В този повратен момент — пита вестник «Гардиън» през 1996 година — не е ли време сериозно да се замислим и върху механизмите за конструиране на Британската република?“

Въпросът изглежда нелеп за онези, които преценяват кралското семейство по развлекателната му стойност. „Американският отговор е прост — отбелязва «Ню Йорк таймс» в уводна статия и препоръчва англичаните да запазят монархията си. — Разбира се, че трябва да я съхранят — за наше забавление.“

Няма по-пикантни актьори от английското кралско семейство. Като стара водевилна трупa, те се появяват на сцената, за да изпълнят

добре отработените си роли. Сватбите и погребенията им напомнят за зрелищни спектакли. Облечени в костюмите си, те все още привличат неколцина редовни зрители, но са загубили големите тълпи с напускането на принцесата, изпълняваща ролята на невинното момиче. Наясно са, че изглеждат най-добре отдалеч; отблизо несъвършенствата им изпъкват.

Научили са на собствен гръб, и може би твърде късно, мъдростта на революционера от XVIII век Томас Пейн. „Монархията е нещо, скрито зад завесата — пише той — и обградено с много шум и суетня, както и с чудесна атмосфера на привидна тържественост. Но когато, по някаква случайност, завесата се отвори и публиката види какво има зад нея, избухва в смях.“

Колоритната трупа е подложена на подигравки, докато Фърджи изпълнява ролята на опърничавата. Но след като тя се покланя и напуска сцената, след нея остава един принц, който най-сетне е станал чаровен. По време на нещастния си брак Андрю се е научил да се държи с достойнство пред лицето на позора. Независимо от всичко, което бившата му съпруга прави, за да го унизи и да провокира критики, той остава благословено мълчалив, дискретен и непоколебим.

Баща му продължава да изпълнява водещата мъжка роля, макар и славата му да е поизбледняла. Красотата му се е стопила под старческите петна, които подчертават острите черти под опънатата кожа и му придават вид на ястреб. И все пак на седемдесет и пет години той успява да докосне някои сърца, докато марширува заедно с ветераните от Втората световна война. Вместо да остане с кралското семейство по време на церемонията по случай Деня на падналите във войните, Филип отива при колегите си от кораба. Благородният му жест просълзява мнозина от онези, които си спомнят изискания морски офицер, коленичил пред младата кралица в деня на коронацията ѝ с обещанието да ѝ бъде верен до гроб. След петдесетгодишен брак (с някоя и друга любовница) той все още е до нея със свит лакът, готов да поеме ръката ѝ.

Заради верността му към кралицата повечето хора се опитват да не забелязват гафове му. Но е трудно, особено когато дебелашките му забележки предизвикват международни конфликти. Във Франция вбесява половината от поданиците на съпругата си, като казва: „Англичанките не умеят да готвят.“ По време на пътуване до Холандия

отбелязва сърдито: „Холандците са толкова досадни.“ В Канада се сопва на официалните лица: „Не идваме тук за собствено удоволствие.“ В Египет се оплаква от задръстванията по улиците на Кайро. „На вас, египтяните, бедата ви е, че се размножавате твърде много“, подхвърля. В Перу му подаряват историята на град Лима, която той мушва в ръцете на помощника си с думите: „Ето, дръж това. Аз никога няма да го прочета.“ В Шотландия пита автомобилен инструктор: „Как успявате да държите туземците далеч от пиячката достатъчно дълго, за да вземат изпита?“ В Будапеща забелязва един английски турист. „Едва ли сте тук отдавна. Нямате бирено шкембе.“ В Китай предупреждава английските студенти: „Ако останете прекалено дълго, очите ви ще станат като цепки.“

Страстен ловец, Филип публично критикува английския законопроект за ограничаване употребата на пушки. В хода на дискусиата по повод избиването на шестнадесет ученици в Дънблейн, Шотландия, херцогът заявява, че пушките не са по-опасни от стикове за крикет. Родителите на убитите деца са шокирани от забележката му и националната преса се нахвърля върху съпруга на кралицата. „Нова грешка, принц Филип“, е заглавието на уводната статия в „Манчестър ивнинг нюз“, където го критикуват, „че приказва каквото му скимне, без да се съобразява с чувствата на другите“. На следващия ден Дворецът отправя извинение.

Но кралицата като че ли не се тревожи от дипломатическите гафове на съпруга си. Тя търпи темерутското му поведение и не се извинява за импровизираните му шеги. Чарлс е онзи, който се черви. Той най-силно се безпокои за спадащата популярност на семейството и обвинява пресата, че ги е превърнала в кралски особи-лумпени. Подканя родителите си да говорят за бъдещето — неговото бъдеще и да обмислят как монархията да се подготви за ХХІ век.

Изпод сенките на Балморал принцът дава да се разбере, че кралското семейство гледа напред. Подчертава, че той, родителите му, братята му, сестра му и съветниците му се срещат два пъти годишно. Комитетът им се нарича „Група «Напред» и неговата цел е да обнови разклатената династия Уиндзор.“ Обсъждат се идеи, които радикално ще реформират Короната. Една от тях е намерението на фамилията да се откаже от държавната издръжка. Те се съгласяват да сложат край на годишните плащания по Цивилната листа (приблизително 14 милиона

долара от данъкоплатците) и предлагат да се върнат към плащания от имотите на Короната. Тези имоти включват триста хиляди акра първокласна недвижима собственост, наемите и постъпленията, от които възлизат на над 100 милиона долара годишно. Предадени са на парламента от крал Джордж III през 1760 година.

„Дяволски хитро“, възкликва един министър от правителството с възхищението на дребен джебчия от банков обир. Той приема сумата (повече от 100 милиона долара) като облекчение за обществото и изгода за кралското семейство. „Това ще спести пари на данъкоплатците и многократно ще обогати монархията; същевременно ще измести Короната от общественото внимание и с пълно основание ще държи пресата на разстояние... Как биха могли медиите да оправдаят намесата си в личния живот на кралските особи, след като те вече не се издържат от бюджета? Съмнявам се, че ще мине в парламента, но предложението е достойно за възхищение с безочието си.“

Не по-малко новаторска е идеята на кралското семейство да се премахне законът от XI век за наследяването на трона от първородния син и да се дадат на жените еднакви права в това отношение. Също така височайшите особи възнамеряват да намалят броя си: повече никакви лели, чичовци и братовчеди с титлата НКВ. След смъртта на определени членове на кралското семейство Фирмата ще се състои само от монарха, консорта, децата им и онези внуци, които са преки наследници на трона.

Гласуването около масата в Балморал е единодушно: да се изхвърлят второстепенните кралски особи, като НКВ Майкъл принца на Кент, и съпругата му. Принцът и принцесата дали своя принос за лошата репутация на кралското семейство. Тя е хваната да напуска къщата на американския си любовник, дегизирана с перука и тъмни очила. Той е извличал финансова изгода от това, че е братовчед на кралицата; появил се е по телевизията, за да продава Колекцията на династията Уиндзор, чрез каталог за поръчки по пощата, който предлага евтини имитации на кралски украшения. След няколко месеца обаче начинанието претърпява финансова катастрофа, което само засилва срама. „Имаме си Али Баба — шегува се представител на кралското семейство. — Не ни трябва четиридесетте разбойници.“

Чарлс съзнава, че с акт на парламента може да бъде лишен от трона особено след изказването му, че не иска да бъде Защитник на вярата. Според Хартата за правата и Закона за държавното устройство суверенът трябва да се закълне, че ще закриля установените църкви — Англиканската и Шотландската. Чарлс не поддържа контакти нито с едната, нито с другата. Така че „Групата «Напред» предлага монархията да се отдели от религиозните структури и да се сложи край на връзките между държава и църква.“

Като суверен Чарлс ще бъде длъжен да осигури наследяването на трона от протестанти — нещо, което го тревожи. Не разбира защо е толкова важно най-вече римокатолиците да бъдат изключени като наследници на престола. Изтъква, че законът, забраняващ на суверена да сключи брак с римокатолик, е крайно несправедлив и дискриминационен спрямо онези, които представляват 10 процента от 60-милионното население на Англия. Така че предлага 295-годишната забрана да бъде премахната.

Престолонаследникът е твърдо решен да стигне до трона. Макар да е разочаровал бъдещите си поданици, като е пренебрегнал младата си съпруга и се е обвързал със застаряла любовница, той не желае да отстъпи. Независимо от засилващите се протести, Чарлс упорства. „Аз съм се заклел да върна величието на Англия — казва — и точно това възнамерявам да направя.“ Въпреки това, дори онези, които си спомнят Британската империя, не вярват той да стане крал.

В цялата страна хората продължават да се изправят на крака за тоста на лоялност по време на официални вечери. Вдигат чаши в чест на суверена: „За кралицата“, изричат в един глас. Дори уважавани републиканци, отдават тази почит. „Никой не препоръчва революция“ — посочва професор Стивън Хеслър, председател на Британското републиканско общество. — За повечето от нас, запътилите се към ХХІ век, молитвата е: „Боже, пази кралицата“, и после — „А нас пази от нейните наследници“.

Според професора монархията прилича на човек, когото всеки момент ще отведат до стената за една последна цигара. Той предрича повсеместно недоволство, ако принцът на Уелс се възкачи на трона. „Крал Чарлс III ще раздели народа на две — заявява. — Единственото решение, което ще ни предпази от нежеланата от никого анархия, е подкрепен от кралицата парламентарен акт, че след нейната смърт или

абдикация ще се сложи край на монархията и новият държавен глава ще бъде определен чрез избори.“

Републиканците искат от Нейно величество да разруши своята династия. Роялистите беснеят. Те предупреждават, че отказът от монархията ще травмира страната и ще предизвика големи катаклизми. Твърдят, че ще е необходимо реструктуриране на цялата система на правителството и създаване на писмена конституция. Предричат също, че класовата система ще изчезне и династията Уиндзор ще рухне. Републиканците се съгласяват и одобряват всичко това. Те изтъкват, че структурните промени са нужни, за да се съживи страната. Националните дебати са започнали и мненията, някога смятани за предателски, се изричат без задръжки.

Мнозинството обаче остава някъде между републиканците и роялистите. То иска да се запази монархията, но да се прескочи бъдещият монарх. „Толкова е просто — всеки друг, само не и Чарлс“, казва един депутат, препоръчвайки кралицата да посочи принцеса Ан за следващ монарх. През 1996 година проучванията показват голяма подкрепа за тази идея. Други предлагат да бъде пропуснат Чарлс и да се премине направо към първородния му син, както е подхвърлила Даяна.

„Най-добре ще е да прескочим едно поколение и да определим принц Уилям за наследник на кралицата — пише Пол Джонсън в «Спектейтър». — Този вариант елиминира глупавия и непопулярен Чарлс и може би ще се приеме най-благоприятно от обществото.“

Американците са съгласни. За тяхната луда по младостта и пощуряла по знаменитостите култура решението е идеално. Списание „Пийпъл“ описва младия принц като „красавец подобно на майка си“. „Тайм“ го слага на корицата си и пита: „Може ли това момче да спаси монархията?“ Британската коментаторка Джули Бърхил изразява съмнение. „Желая само добро на Уилс, но силно ще се учудя, ако се окаже нормален, защото това е най-откаченото семейство от Манстерс^[6] насам... Надали ще бъдем шокирани, ако стане ясно, че е травестит, който иска да се ожени за куче...“

Букмейкърите започват да правят облози за това дали монархията ще оцелее до следващия век, които скачат до сто към едно през 1994 година, но на следващата падат на пет към едно. Опитвайки се да предскаже непредсказуемостта, един лондонски букмейкър от

фирмата „Уилям хил“ през 1996-а предвещава: „Знаещите как да заложат парите си твърдят, че Нейно величество ще се оттегли на седемдесет и пет годишна възраст и ще предаде короната на Чарлс. В момента единствено така може бъде сигурна, че наследникът ѝ ще се възкачи на трона след нея. През идните пет години ще сключи сделка с министър-председателя. Дали правителството ще е на торите или на лейбъристите, няма никакво значение, защото и двете партии са заявили, че подкрепят монархията. Ако кралицата отправи молбата си, няма да ѝ бъде отказано.“

„Ако“-то може да бъде изпуснато. Някои букмейкъри се въздържат от облози, тъй като не са уверени в майчинския инстинкт на добросъвестната Елизабет. В най-добрия случай я виждат като безразлична майка, която вече не е склонна да предаде короната на своя син на средна възраст. „Тя е изцяло отдадена на дълга си — отбелязва един лондонски букмейкър. — Описала е работата си като работа за цял живот. Никога няма да абдикира. Като се има предвид това, не бих заложил, че кралицата ще се оттегли, преди да отиде при ангелите.“

Малцина критикуват Нейно величество като монарх. Майката е тази, която се е провалила. Тя е създала три деца, които са се развели, и едно, което все още ергенува. Това е тъжна равностметка за хора, чиято единствена работа в живота е да живеят щастливо до края на дните си. Те не са лоши, а себични. Но с това, че са нещастни и лишени от героичност, отнемат блясъка на династията Уиндзор и тя придобива застоял вид.

Преди много години Фарук, последният египетски крал, е предсказал, че повечето монархии ще изчезнат преди края на века. „Дотогава в света ще са останали само петима крале^[7]. Купа, пика, каро, спатия — и кралят на Англия.“ Той също е бил омагьосан от мистичността на британската монархия.

„В нейната мистерия е нейният живот — пише историкът Уолтър Байгот преди повече от сто години. — Не бива да позволяваме дневната светлина да разруши магията.“

Оттогава насетне властта на магията доста е намаляла. И все пак историята е доказала, че благоприятства оцеляването на институции, които продължават да се обновяват. Макар и поразклатена, английската монархия запазва своята способност да се приспособява и да прави

компромиси, почти неподатлива на унищожение. С мистични корени в религията и патриотизма тя не може да бъде премахната, без да остави зееща празнота в психиката на нацията. Вечна като Белите скали на Дувър институцията е съществувала 1200 години сред хора, които почитат тържествените шествия и ценят митологията. Магията не е напълно разгадана, дори и от предани монархисти, които признават, че не всички крале и кралици са били добри, благородни и мъдри. Но те са оцелели, защото поданиците им са имали нужда да вярват в тях. Този копнеж да почиташ някого или нещо величествено, дори грандиозно, все още съществува. Макар и божественият блясък да е помръкнал и институцията да е принижена, дори опозорена, нуждата от магия е жива и надеждата за обновление остава.

[1] През 1997-а годишното проучване за 1000-та най-богати хора в Англия нарежда Даяна на 916 място с лично състояние от 98 милиона долара. — Б.а. ↑

[2] Осмивана в Англия, Фърджи отива в САЩ, където към нея се отнасят като към кралска особа. Мемоарите ѝ — „Моята история“, стават бестселър, донесъл ѝ повече от 3,7 милиона долара. Плащат ѝ 1,2 милиона, за да участва в реклама на „Оушън Спрей Кренепъл Джус“ и още 1 милион, за да представлява „Уейт Уотчърс Интернешънъл“. Няколко седмици след доходните си американски промоции тя изумява bankerите на кралицата, като заплаща дълговете си, възлизащи на 6,2 милиона долара. „Обичам американците — заявява. — Те ме оставят да дишам спокойно.“ — Б.а. ↑

[3] Сведено до абсурд (лат.). — Б.пр. ↑

[4] Дама купа. — Б.пр. ↑

[5] Така се нарича английският „Държавен вестник“. — Б.пр. ↑

[6] Древно кралство на територията на Южна Ирландия (Ейре). — Б.пр. ↑

[7] На български king (крал) означава и „поп“. — Б.пр. ↑

СПЕЦИАЛЕН ПОСЛЕПИС

Династията Уиндзор потъва в мрак малко след полунощ на 31 август 1997-а, когато Даяна, тридесет и шест годишната принцеса на Уелс, умира. Преследвана от папараци на мотоциклети в Париж, тя загива, след като лимузината, в която пътува, се удря в бетонната стена на тунела. Шофьорът, починал на място, е бил пиан и е карал с прекалено висока скорост. Френската полиция огласява, че скоростомерът е спрял на 121 мили в час^[1]. Спътникът на Даяна Доди ал Файед е убит от удара. Единственият оцелял е телохранителят, пътувал на предната седалка.

Съобщението на Би Би Си за ужасната смърт на принцесата оставя зееща рана в сърцата на хората. Английското знаме е свалено наполовина и националният химн „Боже, пази кралицата“ е изсвирен в нейна памет, макар че тази чест ѝ е отнета само няколко месеца по-рано. „Чувствам се така, сякаш най-ярквата звезда е изтръгната от небосклона — казва една жена, когато чува новината — и сме потопени всички в кошмарен мрак.“

Едва сдържайки сълзите си, английският министър-председател Тони Блеър се опитва да успокои потъналата в скръб нация. „Тя беше принцеса на народа — изрича той — и такава ще остане, такава ще я пазим в нашите сърца и в паметта си завинаги.“

Хлипайки по улиците, хората се събират, за да си спомнят Даяна. В Лондон те се молят в църквите, стоят пред фитнесцентъра ѝ, полагат цветя пред любимите ѝ ресторанти. Тълпят се пред Кенсингтънския дворец, където е живяла, и трупат букети пред вратите от ковано желязо. „Родена като лейди, станала принцеса, умряла като светица“, пише на една картичка. На ръка някой е добавил: „Сега тя въздига като Кралица на разбитите сърца.“

Президентът на Съединените щати изказва съболезнования от името на страната си, същото прави и президентът на Южноафриканската република Нелсън Мандела, както и Майка Тереза от Калкута. Във Вашингтон, столица без кралски особи, хората

възприемат починалата принцеса като кралица. Стотици се събират пред английското посолство, за да отдадат последна почит, и чакат с часове на опашка, за да се подпишат в книгата за съболезнования. На „Ю Ес Оупън“ в Ню Йорк тенис звездата Андре Агаси си слага черна лента на ръката. А в Женева Международният Червен кръст сваля знамето си наполовина в памет на принцесата, чиято последна хуманитарна мисия е била кампанията срещу противопехотните мини в Босна.

Само седмици преди това проучванията на общественото мнение в Англия са показали за първи път, че мнозинството вече не подкрепя кралското семейство. Разочарованието от непристойното поведение на династията Уиндзор е всеобщо, особено сред младежите между осемнадесет и двадесет и четири години, които вярват, че страната ще е по-добре без монархия. „Шепа трохи за нас и пълен джоб с привилегии за тях“, е една от преценките. Сред опечаленото множество, събрало се пред Бъкингамския дворец да отдаде почит на Даяна, се допълва мълчалив укор към кралското семейство, останало затворено в замъка си в Балморал.

„Не може ли Нейно величество поне веднъж да слезе при своите поданици и да ги утеши? — хлипа една жена, коленичила пред Бъкингамския дворец. — Това няма да навреди на достойнството й... Само една дума, една сълза, някакъв жест — поне веднъж, — за да ни покаже, че това я интересува.“ В тези първи дни след трагедията кралицата остава няма.

Очевидно разстроен, принц Чарлс отлита за Париж заедно с двете сестри на Даяна, за да пренесат тленните й останки у дома. Той изглежда съсипан, застанал до ковчега й, който е покрит със знамето на кралското семейство. Почетна стража от Кралските военновъздушни сили вдига ковчега и го отнася в параклиса на двореца Сейнт Джеймс, личната резиденция на принца в Лондон. Чарлс моментално заминава за Балморал, за да бъде със синовете си — Уилям, на петнадесет години, и Хари, на дванадесет.

От дома си в Кейптаун, Южна Африка, братът на Даяна граф Спенсър прочита прочувствено изявление, обвинявайки медиите, че са убили сестра му. Заявява, че редакторите, хранещи се от имиджа й, са алчни ловци с кръв по дланите.

„Винаги съм вярвал, че накрая пресата ще я убие“ — казва той, — но дори аз не можех да си представя, че ще участва толкова пряко в смъртта ѝ, какъвто, изглежда, е случаят.

От страна на майка ѝ, шестдесет и една годишната Франсис Шанд Кид, която живее сама в Шотландия, няма никаква публична реакция. Тъжно е, че с Даяна не са си говорили. Тяхната крехка връзка се е разпаднала няколко седмици преди това, когато мисис Шанд Кид дава интервю пред списание „Хелоу!“. Принцесата горчиво се оплаква, че е била продадена. Говори се, че списанието е платило на майка ѝ 350 000 долара, за да разкаже за детството на Даяна, за проблемите ѝ с храненето и за отношенията ѝ с принц Чарлс. Въпреки че критикува и принца, и принцесата на Уелс за телевизионните им изповеди, мисис Шанд Кид не иска да застане на страната на дъщеря си при рухването на брака им. Нито пък отправя укорна дума срещу съпруга ѝ. Изглежда странно доволна, че след развода кралската титла е отнета на дъщеря ѝ, и заявява, че освобождаването ѝ от височайшия статут е „направо прекрасно“.

Пред репортера Ричард Кий Даяна признава, че е в „пълнен шок“ от интимните разкрития на майка си. Добавя също, че е горчиво разочарована и измамена в доверието си към списанието, което не я е уведомило предварително за статията. Смятала е, че от 1994 година между тях са се зародили специални отношения, тъй като изданието е купило — но така и не е публикувало — нейни снимки без горнище на банския костюм, направени в Испания. Въпреки това тя забранява на фотографите на „Хелоу“ да я снимат на следващия ѝ благотворителен ангажимент. „Дейли мейл“ съобщава за реакцията ѝ на 28 май 1997 година. Заглавието на първа страница: „ДАЯНА Е БЯСНА ОТ РАЗКАЗА НА МАЙКА СИ“.

Един жалец за смъртта ѝ чернокож мъж си спомня случая, докато стои пред Кенсингтънския дворец. „Тя се разочарова от всички около себе си — казва той. — От съпруга си, от любовниците си, от близките си — от истинското си семейство и от кралското семейство... Мисля, че ние сме единствените — обикновените хора като мен, — които истински я ценяхме, защото и тя ни ценеше.“ От тестето карти е извадил кралицата на сърцата и я полага върху килима от цветя.

Млада жена по тениска и дънки се приближава просълзена и оставя своя дар: снимка на принцесата с тиара, залепена над две

строфи от стихотворение на У. Х. Одън:

*Тя бе ми изток, запад, юг и север мой.
Тя бе ми трудов делник, бе мой празничен покой.
Тя бе ми пладне, нощ, тя бе ми песен, пристан тих.
Че любовта ще трае вечно мислех. Но сгреших.
Звезди не са ми нужни вече — пометете ги оттам.
Луната опаковайте. За слънцето — не искам и да
знам.
Махнете океана и изхвърлете тези дървеса.
Че нищо вече няма да е за добро. Не вярвам в чудеса.*

Между цветята и плюшените животинчета се вижда смачкан фотоапарат с картичка, на която пише: „Това е оръжието, убило нашата обична принцеса.“

Някои хора са намерили утеха във връзката на Даяна с новия мъж в живота ѝ — Емад Мохамед ал-файед, наричан от приятелите си Доди. Тя се е радвала на последната вечер от четвъртата си ваканция с него, траяла на пет седмици, когато и двамата загиват в резултат на истинска трагедия.

След като романът им става публично достояние, синът на мултимилionера Мохамед ал Файед, собственик на универсалния магазин „Хародс“ в Лондон и на хотел „Риц“ в Париж, вижда снимката си по страниците на всички вестници. Той е описан от „Нюз ъф дъ уърлд“, най-четения седмичник в Англия, като четиридесет и една годишен плейбой, „неподходящ“ да се ожени в средите на английската аристокрация. „Бива го да устройва разточителни партита, да пуши скъпи пури и да излиза с красиви жени — пише вестникът. — Но не е добър избор за пастрок на бъдещия крал на Англия.“ Забелязвайки пренебрежителния тон на британската преса спрямо новия ухажор на Даяна, „Ню Йорк таймс“ представя Доди като „млад, богат аутсайдер в английското класово разделено общество“.

Романът му с Даяна започва през юли 1997 година, когато баща му кани принцесата и двамата ѝ синове да прекарат известно време със семейството му на френската Ривиера. Пресата я критикува, че е приела поканата на човек, комуто английското правителство е отказало

гражданство. Макар Ал-Файед, арабин, роден в Египет, да признава, че е подкупвал членове на парламента, той изтъква, че причината да не бъде приет от британците е расовата дискриминация.

„Мистър Файед не е от хората, с които една обществена фигура като принцесата трябва съзнателно да обвързва себе си и синовете си“, обявява „Дейли телеграф“. На следващия ден на страниците на няколко вестника се появяват снимки на Даяна, прегърнала Мохамед ал-Файед на борда на яхтата му. Тя се усмихва щастливо, ако не и предизвикателно.

По време на това пътуване принцесата се приближава до английските репортери, които са я последвали в Сен Тропе. Моли ги да я оставят на мира и после ги предупреждава да се приготвят за сепващи новини. „Ще видите“ — казва тя. — Много ще се изненадате от следващото нещо, което ще направя...

„Моите момчета ме насърчават да напусна Англия. Твърдят, че това е единственият начин. Може би точно така трябва да постъпя. Те искат да живея в чужбина. А не да седя непрекъснато в Лондон, за да ме обиждат и следват навсякъде. Сега съм принудена да се махна оттук. Уилям е в стрес. Наистина е крайно изнервен. Надявах се това пътуване да бъде дискретно и спокойно.“

Когато на следващия ден вестниците съобщават, че принцесата възнамерява да напусне Англия, тя отрича да е споменавала подобно нещо пред репортерите. Въпреки нахалството им, по-късно Даяна споделя с Майкъл Кол, говорителя на „Дародс“, че с децата са прекарвали една идилична ваканция. „Никога не съм се чувствала толкова добре“, цитира я той. На Ричард Кий от „Дейли мейл“ доверява, че възнамерява да се оттегли от обществения, за да помисли за личния си живот. „Тогава тя щеше да може да живее, както винаги бе искала — пише той, — не като икона — как само мразеше да я наричаш така, — а като нормален човек.“

Образите на Доди и Даяна доминират в световните таблоиди и се твърди, че една заснета с телефото обектив неясна снимка, на която се целуват, е била продадена за 5 милиона долара. „Сънди мирър“ отбелязва, че всеки от двамата е открил сродна душа у другия: „И двамата са аутсайдери, сблъскали се с английската върхушка.“

В края на август, след целодневна разходка около Сардиния с яхтата на Мохамед Ал Файед двойката отлита за Париж със самолета

му, за да вечеря в „Риц“, неговия хотел. На следващия ден Даяна трябва да отпътува за Лондон, за да бъде известно време със синовете си, преди да се върнат в училище. Те прекарват ваканцията с баща си и останалата част от кралското семейство в Балморал. Но тя не доживява да види децата си отново.

Няколко дни по-късно, в събота, 6 септември, младите принцове Уилям и Хари трябва да застанат с баща си в Уестминстърското абатство, за да се сбогуват със своята майка. Даяна не е удостоена с величествено държавно погребение, с лафети и приглушени барабани, макар че е във властта на кралицата да ѝ отдаде подобна почит. Вместо това Дворецът обещава сбогуване, което ще бъде „уникален ритуал за уникална личност“. Две хиляди души получават лични покани да присъстват в абатството, където от хиляда години английските монарси са били короновани и изпращани в последния им път. По-късно принцесата трябва да бъде погребана в тесен кръг във фамиленото имение на семейство Спенсър в селцето Брингтън. Присъстващите в Уестминстърското абатство опечалени олицетворяват всички аспекти от краткия, но ярък път на Даяна от кралския статут до реалността. Насъбралите се отвън обаче стотици хиляди обикновени хора засвидетелстват далеч по-голяма почит на младата жена, дала много повече за представата за кралска особа, отколкото някога е получила в замяна.

Чрез смъртта си Даяна вдъхва живот на отмиращата британска монархия. Нейното необяснимо обаяние сякаш обгръща сина ѝ Уилям като гигантски ореол. Сърцата се свиват, когато младият мъж, копие на майка си, влиза в църквата с наведена глава в деня, в който тя умира. Трогнати от тъгата му, хората си спомнят желанието ѝ да го види крал. В този ден нищо не изглежда по-важно от това да се осъществи мечтата на красивата принцеса, дарила измъчената си страна с толкова добрина. Защото, както казва Шекспир: „Красив е онзи, който е добър.“

Даяна разбира по-добре от всеки друг член на кралското семейство какво означава да бъдеш принцеса през XX век. Тя протяга ръка на онези, които най-много се нуждаят от помощ. Онова, което неизменно поднася на бедните и болните, е златна длан — без белите ръкавици на кралска особа. Въпреки привилегированото си положение никога не се държи високомерно. Признава уязвимостта си и по този

начин влива у хората известна надежда за собствения им живот. Устойчивостта ѝ им носи радост и ги кара да повярват, че и те биха могли да се издигнат над обидите, да надживеят негодите и да победят нещастieto. Даяна не раздава мечти, а по-скоро прави онова, което подобава на една кралска особа. Самото ѝ присъствие помага на другите да се почувстват по-добре. С излъчването си внася светлина във всеки дом и затова, когато си отиде, хората в целия свят внезапно се почувстваха изоставени. Те осъзнаха, че са загубили един наистина незаменим човек.

[1] 1121 мили/час = 195 км/ч. — Б.пр. ↑

БЕЛЕЖКИ

В продължение на четири години повече от хиляда души дадоха своя принос за създаването на тази книга. Много от предоставилите информация са цитирани вътре в текста и в предисловието. Следното резюме, което по никакъв начин не може да се нарече всеобхватно, отразява някои аспекти от изследователската работа при подготовката на книгата.

1

По традиция кралските особи се приемат като златен еталон, според който останалите трябва да живеят. За илюстрация може да послужи един епизод от романа на Лайън Юъръс „Екзодус“, когато датският крал изпраща посланието си до всички датчани във връзка със заповедта на нацистите датските евреи да носят звездата на Давид:

„Кралят заявява, че всички датчани са еднакви. Той самият пръв ще си сложи звездата на Давид и очаква всеки лоялен датчанин да стори същото.“

На следващия ден жителите на Копенхаген се събират на градския площад с ленти със звездата на Давид на ръкавите. И германците отменят нареждането си.

Впечатлена от възхитителната смелост на краля, аз се обърнах към двореца в Дания с желанието да получа потвърждение за историческия случай и да науча повече за благородния монарх, проявил подобна доблест. Той е пример за това как трябва да се държи една кралска особа. Тъй като пишех за кралски особи, исках да дефинирам техните облагородяващи добродетели.

Когато обаче пристигна отговорът на датския лорд-чембърлейн, ми се искаше изобщо да не бях отправяла запитване. Затова пък получих добър урок относно фактите, легендите и измислиците около кралските особи:

Във връзка с описания от Лайън Юърс в „Екзодус“ (1958) случай можем да ви предоставим следната информация за отношението на крал Кристиан X Датски към евреите:

1. През 1933 година, след преврата на Хитлер, кралят присъства на служба в синагогата.

2. През 1941 година, след германската окупация, кралят изразява в лично писмо съболезнованията си на еврейската общност за опожаряването на синагогата.

3. През октомври 1943 година в лично писмо до Рибентроп кралят го предупреждава да не интернира датските евреи.

Крал Кристиан никога не е носил звездата на Давид и няма сигурни доказателства, че е заплашвал да го направи...

Писмото му до мен завършваше почти извинително: „Историята е много разпространена и е използвана от доста датски и чуждестранни автори.“

2/3

Информацията за връзките между САЩ и Обединеното кралство е получена по силата на наредбата за свобода на информацията от президентската библиотека на Франклин Д. Рузвелт; от свързаните с кралското семейство документи на американското Министерство на вътрешните работи за периода 1940–1945 г. Дипломатическите каблограми показват трудностите, които двете страни са имали в отношенията си с Уиндзорите. Ето една телеграма от 20 юли 1940 година, изпратена от американското посолство в Лисабон до министъра на вътрешните работи:

Херцогът и херцогинята на Уиндзор са недискретни и открито говорят срещу английското правителство. Присъствието им в Америка може да бъде смущаващо и конфузно. Твърдят, че възнамеряват да останат в Съединените щати, независимо дали на Чърчил това му,

харесва или не, и очевидно желаят да пропагандират мир. Ако министерството прекрати визите им, те биха могли да се прехвърлят на Бермудите, а оттам на Бахамите. Визите са им дадени от Генералното консулство.

Интервюта: с Робърт Лейси (18 април 1995 г.); с Майкъл Торнтън (13 ноември 1993 г.); с Никълъс Хаслъм (30 март 1994 г.); с Бевис Хилиър (16 април 1994 г.); с Флор Каулз (8 ноември 1993 г.); със Сю Таунсенд (19 април 1994 г.); с Майкъл Блоч (14 април 1994 г.).

Книги: „Хроника на кралското семейство“ от Рей Бостън; „Кралската династия Уиндзор“ от Елизабет Лонгфорд; „Крал Джордж V“ от Кенет Роуз.

Статии: „Нещастен и безславен“ от Ричард Томлинсън, „Индипендънт он сънди“, 12 юни 1994 г.; „Портрет“ от Анабел Голдсмит, „Дейли мейл“, 4 август 1994 г.

Относно: Връзките на кралското семейство с херцога и херцогинята на Уиндзор.

„Спомням си, когато Филип Циглер получи разрешението на Двореца да напише официалната биография на крал Едуард VIII“ — разказва един редактор в „Уилям Колинс сънс и Ко“. — Кралицата трябваше да одобри ръкописа, защото позволи на Циглер достъп до документи в архивите на замъка Уиндзор. Той го предаде в Двореца и височайшата особа направи бележките си в полетата. Текстът не му беше върнат. Вместо това един от флигел-адютантите ѝ го извикал и му казал: „На страница еди-коя си Нейно величество смята, че информацията може да бъде по-добре поднесена, а на страница еди-коя си информацията може да бъде премахната...“

В един момент флигел-адютантът се засмял и рекъл: „Тук Нейно величество е написала в полето: «Поведението им наистина е отвратително, нали»?“

Кралицата дава на майка си резюме на ръкописа и тя извиква автора в Кларънс Хаус, след като прочита за кръвната вражда между нея и херцогинята на Уиндзор. „Тогава кралицата-майка беше на деветдесет години — спомня си редакторът. — Циглер пристигнал и тя му казала много мило: «Откъде ви хрумна, че съм мразила мисис Симпсън? Че защо, аз съм се срещала с нея само веднъж» Както

споменах, тогава тя беше на деветдесет години и Циглер нямаше намерение да я въвлича в спор за ревизирането на историята.“

4

Документи: Общественият архив в Лондон; библиотеката на Франклин Д. Рузвелт — личните документи на президента и архивите на обществената служба към Белия дом, свързани с посещението на крал Джордж VI и кралица Елизабет в Съединените щати; Дъглас Феърбанкс (писмо от 1 ноември 1995 г.); Британската библиотека във връзка с порнографската колекция на маркиза на Милфорд Хейвън; непубликувани дневници на покойния вицеадмирал Харолд Том Бейли-Гроумън.

Статии: поредица публикации от Филип Циглер (19 февруари 1996 г.); „Лайф“, 3 август 1953 г.; „Тайм“, 28 октомври 1957 г.

Интервюта: с Пинелъпи Мортимър (9 май 1995 г.); с Фиамета Роко (22, 24 ноември 1993 г.).

Книги: „Кралицата“ от Ан Мороу; „Ф.Д.Р.^[1] — биография“ от Тед Морган; „Великобританците“ от Харолд Оксбъри „Оксфърд Юнивърсити прес“, 1985 г.; „Малката Глория най-сетне щастлива“ от Барбара Голдсмит.

5

За периода 1945–1947 г., включително кралската сватба на Елизабет и Филип, са използвани няколко източника.

Интервюта: с Лари Адлер (24 май, 22 ноември 1993 г.; 10 януари 1995 г.); с Гант Гийтър за любовта на Филип към Кобина Райт младша; със Сара Морисън (8 април 1994 г.); с Хю Байгот-Уеб (4 май 1995 г.); Норийн Тейлър (4, 5 май 1995 г.).

Относно: Данните за Маунтбатън в „Кой кой е“, както следва:

Флотски адмирал Луис Франсис Алберт Виктор Никълъс Маунтбатън, граф Маунтбатън на Бирма, барон Ромзи, КЖ (Кавалер на ордена на Жартиерата), ТСК (Таен съветник на краля), ОВЗ (Орден за военни заслуги), ПКЗИ (Почетен кавалер на Звездата на Индия), ПКИИ (Почетен кавалер на Индийската империя), ПКВО (Почетен кръст на

Викторианския орден), ПККВО (Почетен кавалер на Кралския викториански орден), ООЗ (Орден за особени заслуги), ЧКО (Член на кралското общество), Почетен ДГП (Почетен д-р по гражданско право), Почетен ДП (Почетен д-р по право), Почетен ДНк (Почетен д-р на науките), АЧИЕИ (Асоцииран член на Института на електроинженерите), АЧКИКС (Асоцииран член на Кралския институт на корабостроителите).

Объркана от множеството абривиатури в гореизложеното, писах на графиня Маунтбатън с молба за разяснения. В писмо от 30 март 1995 година помощникът ѝ ми отговори:

Тя съжалява, че сте срещнали такива затруднения да откриете какво означават тези главни букви след името на лорд Маунтбатън. Всъщност всички те са обяснени в главата „Абривиатури“, в началото както на „Кой кой е“ така и на „Дибретс Пиъридж“!

Лейди Маунтбатън ме помоли също да ви обърна внимание по повод на Почетен ДНк. Би трябвало да се изписва „Почетен Днк“ и означава не Почетен кръст за заслуги^[2], а Доктор на науките, а който няма почетно членство. Освен това ме помоли да обясня, че в „Кой кой е“ изреждат различните степени на Викторианския орден заедно с датите, на които са връчени, просто за сведение. По принцип след името му трябва да се спомене само най-високата степен.

Относно: Купонната система по време на войната.

Д-р Ина Цвайнигер-Баргеловска от Университетския колеж „Ейбъристуид“ в Уелс проучва Обществения архив в Лондон, за да документира, че по време на Втората световна война кралското семейство е получавало значително повече купони за облекло от поданиците си. Тя публикува данните в „Хистъри тудей“ през 1993 година; Филип Циглер, биографът на крал Джордж VI, нарича съобщението „пълни глупости“.

Кореспонденция с личния секретар на кралицата Чарлс Ансън и с неговата помощничка Пени Ръсел-Смит (27 януари 1995 г.); интервюта с Роланд Фламини (15 декември 1994 г.; 19 април 1995 г.); с Найджъл Демстър (23 май 1993 г.); с Антъни Холдън (25 март, 15 април 1994 г.); Портрет на крал Джордж VI от У. Ф. Дийдс, „Дейли телеграф“, 14 декември 1994 г.; кореспонденция с Норман Барсън (1 декември 1995 г.; 31 януари 1996 г.) относно работата му в кралското домакинство; телеграми на Външното министерство, свързани с кралската обиколка в Канада през 1951 година.

Библиотеката на Хари С. Труман ми предостави собственоръчно написано от президента писмо до крал Джордж VI след посещението на Филип и Елизабет в Белия дом през ноември 1951-ва. Труман го изпраща до английския посланик във Вашингтон с бележка. „Моля ви да препратите едно лично и поверително писмо до краля.“

Писмото:

5 ноември 1951 г.

Ваше величество,

Току-що ни посетиха една прекрасна лейди и нейният красив съпруг — техни Кралски височества принцеса Елизабет и Единбургският херцог.

Те покориха сърцата на всички граждани на Съединените щати. Опитавме се да ги направим щастливи тук.

Казвам ви го като баща на баща — ние можем да се гордеем с нашите дъщери. Но вие сте по-щастлив от мен — защото имате две!

Надявам се, че сте се възстановили бързо и напълно. Моля Ви, предайте благодарностите ми на Нейно величество кралицата за добротата ѝ спрямо моята Маргарет.

Искрено Ваш, Хари С. Труман

На 3 ноември 1951 година Единбургският херцог изпраща благодарствено писмо до мисис Труман, изпълнено с удивителни знаци:

Скъпа мисис Труман,
Пристигнахме в Монреал в невероятна снежна буря!
Сега сме в една хижа в Лореншън Маунтинс под почти два фута сняг! Мисълта за два дни спокойствие е „добре дошла“ — надявам се, че не ви карам да ни завиждате!

Не мога да намеря думи да ви благодаря за любезността и грижовността, с които ни дарихте в Блеър Хаус.

В иначе твърде мъглявите спомени за препускането ни из Вашингтон гостоприемството и дружелюбността на вашия дом и семейството ви изпъкват съвсем ясно.

Надявам се, че телевизионното шоу на Маргарет върви добре, без да влиза в конфликти с мистър Дюрант! Въпреки всичко сигурен съм, че ще се успокоите, когато тя замине на концертното си турне. Надявам се да бъде изключително успешно.

Много съжаляваме, че престоят ни беше толкова кратък, но вие ни отворихте апетит и ние със сигурност ще дойдем да ви видим отново, независимо дали в Белия дом или в Мизаура!

Искрено ваш

Филип

7

Кореспонденция с кралското Министерство на външните работи в Осло; интервюта с Филип Найтли (9, 19 ноември 1993 г.) и Морис Уийвър (3 март 1994 г.).

Книги: „Кралското семейство“ от Пиер Бертон („Алфред А. Нопф“, Ню Йорк, 1953 г.); „Тайният архив на Уиндзорския херцог“ от Майкъл Блоч, 1988 г.

Статии: „Принц Филип: най-неразбраният мъж в Англия“ от Кен У. Парди, „Лук“, 7 април 1964 г.; „Нюзуик“, 22 март 1954 г.; „Ивнинг

стар“, 11 октомври 1957 г.; „Човекът сам по себе си, ограничен от precedenta“ от Робърт Т. Елсън, „Лайф“, 6 март 1964 г.

Относно: Почитта на кралица Елизабет II към кралица Виктория.

„Тя ще се опита да скрие всичко, което смята за негативно в образа на кралица Виктория“ — казва бившият редактор на „Прайвйт ай“ Ричард Инграмс (24 ноември 1993 г.). — Моят дядо, сър Джеймс Райд, е бил лекар на кралица Виктория и е взел участие в погребението ѝ. Изпълнявайки нарежданията ѝ, той спазва списъка от неща, които трябва да се сложат в ковчега ѝ според традицията. Кралските особи да се съветват с някой селянин, така че Виктория е имала един шотландец от работническата класа, Джон Браун, за когото се говори, че ѝ е бил любовник. Тя се разпорежда определени неща да бъдат погребани с нея и едно от тях е снимката на майката на Джон Браун. Това се опитваше да прикрие Елизабет. Тя е настроена подчертано закрилнически спрямо кралица Виктория.

Открихме колко силно се противопоставя на публикуването на тази информация, когато съпругата ми Михаела се срещна с принцеса Маргарет на едно светско събиране. Принцесата каза: „Нямахте право да включвате това в книгата си. То принадлежи на сестра ми.“

„Принцесата била разстроена, защото кралицата се разстроила, а за Маргарет това е достатъчна причина да повдигне въпроса, след като е вече свършен факт. Майка ми писа на принцеса Маргарет, питайки я какво я интересува нея... И това сложи край на темата.“

Много историци са забелязали маниакалната привързаност на кралица Елизабет II към кралица Виктория. Стенли Уайнтроб, професор по изкуство и хуманитарни науки в Пенсилванския държавен университет, изтъква в една своя лекция, че Елизабет до такава степен брани образа на своята предшественичка, та не би открила „Голямата Венера“ в Лондон през 1993-та, ако знаеше, че закръглената статуя пародира Виктория. Едрата кралица, която, вече на години има талия метър и тридесет, е известна сред африканските си поданици като Великата слоница отвъд Големите води.

„Това е лична шега на скулптора с кралица Виктория в пълния ѝ разцвет“, твърди професор Уайнтроб.

Не е така, отрича Ферднандо Ботеро, най-знаменитият жив латиноамерикански творец. В писмо до автора Ботеро пише: „Тази творба всъщност борава с най-известната и разпространена тема в

скулптурата: полегналата женска фигура... Но съм сигурен, че заради огромната деформация статуята може да бъде предмет на различни интерпретации, включително и кралица Виктория в разцвета на силите ѝ.“

По време на своята обиколка из Британската общност през 1956 година Филип пропуска деветата годишнина от сватбата си, осмия рожден ден на сина си и първия му учебен ден извън Двореца. Консултирани източници: „Ню Йорк мирър“, 18 октомври 1957 г.; „Таим“, 12 октомври 1957 г.; списание „Ню Йорк таймс“, 3 февруари 1957 г. относно завръщането му: „Сънди експрес“, 17 февруари 1957 г., плюс записките на Сидни Смит, който пътува с Майкъл Паркър от Гибралтар до Лондон.

Въпросът за другите жени в живота на Филип става международна новина през 1957-а, когато „Балтимор сън“ помещава статия, намекваща, че съпругът на кралицата има извънбрачна връзка. Три десетилетия по-късно личният живот на Единбургския херцог продължава да предизвиква интерес, но английските издатели се въздържат от публикуването на материали, които биха могли да се тълкуват като неуважение към монарха. Докачливи спрямо намеците за връзките на Филип с други жени, те цензурират части от книги и статии, позовавайки се на английския закон срещу клеветите. В „Елизабет и Филип“ от американските автори Чарлс Хайъм и Рой Моусли („Дабълдей“, Ню Йорк, 1991 г.) се споменава за „тайнствените жени в живота на Филип. Една от тях е известна певица и танцьорка, друга е актриса, живееща над магазин за цигари, трета — гръцка кабаретна певица, а четвърта — някоя си «мисис С.», която, твърди се, е посещавал в апартамент в Челси“. В английското издание абзацът е цензуриран от адвокатите.

В добавка към личните спомени на дипломати и репортери, отразяващи Суецката криза, направих справки в „Оксфордска илюстрирана история“; „История на модерния свят“; „Оксфордска илюстрирана енциклопедия на световната история“.

Интервюта: с Уорън Роджърс, „Асошиейтид прес“ (март 1995 г.); с Лари Адлер (29 ноември 1993 г.); с Кристофър Силвестър (29 ноември 1993 г.; 27 юли 1995 г.).

Относно: Принц Чарлс като ученик.

Интервюто му пред Ей Би Си (6 декември 1984 г.), плюс личните спомени на съучениците и учителите му. Младият принц е запомнен с неговите „интересни“ възгледи. Един преподавател по история е изумен, че принцът защитава Джордж II, монархът с умствено разстройство. Но за момчето предшественикът му е достоен за възхищение, защото „е обичал изкуството и е бил страхотен като човек“. Чарлс заявява: „Аз пък одобрявам, ценя и подкрепям много от нещата, които е правил и е харесвал. За мен той е човек, когото бих се радвал да срещна в коридора. С удоволствие бих си поговорил с него. Бил е чудесен ексцентрик.“ Преподавателят отбелязва, че Джордж III е разговарял с дърветата в Хайд Парк, а Чарлс говори с растенията в Хайгроув.

9

Документи: личните записки и дневници на приятели на кралското семейство. Меморандум от „Дибретс Пиъридж Лимитид“ относно създаването на титла за по-голямата дъщеря на граф Маунтбатън на Бирма.

Статии: „Нъозуик“, 9 май 1960 г.; „Тайм“, 30 март 1962 г.; „Пари-Мач“; „Франс диманш“; „Дейли мейл“, 5 май, 1 ноември 1960 г.; „Дейли телеграф“ и „Морнинг поуст“, 4 май 1960 г.; „Дъндън таймс“, 27 февруари, 7 май 1960 г.; „Таймс“, 13 януари 1960 г.

Интервюта: със Сара Морисън (8 април 1994 г.); с Каролин Таунсенд (9 април 1994 г.); със съученик на Антъни Армстронг-Джоунс (9 април 1994 г.); със сър Озбърт Стъбс (20 юли 1995 г.).

Относно: Кралските портрети.

Кралските особи прекарват голяма част от времето си, позирайки пред художници. „Кралската поръчка би могла да означава много за един творец“, изтъква Норман Дъглас Хътчинсън, рисувал кралицата, кралицата-майка и Единбургския херцог. „Това не е привилегия — обясни ми той на 29 ноември 1993 година, — но е много добра възможност... защото може да увеличи броя на поръчките ти. Глупаво е наистина, ала някои хора ще платят скъпо и прескъпо, за да бъдат нарисувани от художника, избран от кралска особа.“

Талантливият творец, описващ себе си като копелето на графа на Дъглас, рисува кралицата с воал и черната рокля, с която е облечена по

време на срещата си с папата. „Исках да я изобразя представляваща поданиците си католици и бях остро критикуван за това.“

Художникът моли принц Филип да облече за портрета синята кадифена мантия на ордена на Жартиерата. „Накрая той се съгласи, но спореше с мен непрекъснато. Противопоставяше се на много неща. И искаше да обсъждаме всичко. «Защо ме рисувате в профил? Този портрет е за военните. Трябва да бъде във военна униформа», заяви ми той. Той е упорит човек, труден и крайно неприятен... Казах го на кралицата-майка, докато я рисувах, и тя се съгласи. «Понякога Филип може да бъде доста досаден», рече ми.“

За художника сеансите с кралицата-майка са най-приятните. „Тя е страхотна“ — възкликва Хътчинсън, — много мила, деликатна, очарователна. Всъщност направо ме впечатлиш. Наистина. А аз съм старо куче. Не е лесно да ме омагьосаш. Но бях зашеметен, изпълнен с благоговение към нея. Всяка година ѝ изпращам цветя за рождения ѝ ден... а придворната ѝ дама ми благодари с писмо от името на кралицата-майка...

Дойде на първия сеанс с тиара и много бижута. Очакваше да я нарисувам като предвзета и повърхностна лейди. Но аз ѝ казах, че я искам с обикновена, проста рокля, за да мога да се съсредоточа върху милото ѝ лице. Тя отиде и се преоблече. Когато се върна, рече: „Това е роклята, с която върша домакинска работа.“

10

Документи и архиви от президентската библиотека на Линдън В. Джонсън във връзка с погребението на Чърчил; документи от библиотеката на Джон Ф. Кенеди относно посещението на семейство Кенеди в Лондон през 1961 година; визитата на мисис Кенеди през 1962 година; Ранимид, май 1965 година; изваден от дневниците на американския посланик Дейвид Брус относно вечерята, която кралицата дава в чест на президента и мисис Кенеди.

Книги: „Кралският занаят“ от Дъглас Кий; „Показвайки посоката“ от Харолд Макмилан, „Харпър енд Роу“, Ню Йорк, 1972 г.; „Кралска енциклопедия“, под редакцията на Роналд Алисън и Сара Ридъл, „Макмилан прес“, Лондон, 1991 г.

Статии: „Трябва добре да се вгледаме в настоящето“, „Буенос Айрес хералд“, 24 март 1962 г.; „Последното кралско семейство на

Англия“ от Малкълм Магъридж, „Диз уик“, 20 октомври 1963 г.; „Кралската пресслужба: в услуга на публиката или в услуга на публичността?“ от Кати К. Димърест, „Джърнълизм стъдис ревю“, юли 1980 г.; „Подобаващ имидж“ от Рой Стронг, „Сънди таймс“, 30 май 1993 г.; „Ползотворна среща между Кенеди и Макмилан“ от Дру Мидълтън, „Ню Йорк таймс“, 6 юни 1961 г.; „Малко досадност в полза на благотворителността“, „Дейли телеграф“, 8 март 1968 г.

Интервюта: с Хенри Роджърс (19 август 1994 г.); с Еванджелин Брус (2 ноември 1995 г.); с Джоди Джейкъбс (4 юни 1995 г.) за партито на Мерл Оберон, на което присъства и принц Филип.

Относно: Отношението на кралицата към студентските вълнения.

„Тя посети университета Уоруик през юни 1970 година по време на една студентска демонстрация“, спомня си Лила Пенънт (25 април 1995 г.). Кралицата пристига около обед, докато студентите правят седяща стачка пред кабинета на ректора. Тя е била предупредена за вълненията, но остава невъзмутима... Избутва цивилните полицаи встрани, отказва определеното за нея място и се настанява до четирима студенти, с които би могла да разговаря. Телохранителите ѝ треперят в далечината, ала Нейно величество е напълно спокойна. Тя е жива, внимателна и заинтересувана. Обсъжда се и Виетнам, но големият въпрос за повечето студенти е движението „Освободете Мандела.“

11

Статии: „Майката на всичките ни беди“ от Саймън Хогарт, „Гардиън“, 20 април 1996 г.; „Бедите на една принцеса“ от Ан Стийчи и Джеръми Харт, „Маклиънс“, 9 ноември 1987 г.; „Прайвит ай“, 10 август 1973 г., 2 юли 1971 г., 5 декември 1969 г.; „Кралският Черен кораб“ (материал в две части) от Андрю Дънкан, „Лук“, 19 май 1970 г.; „Вог“, май 1993 г.; Портрет на кралицата в две части от Антъни Бейли, „Ню Йоркър“, април 1977 г.; бележки в „Спектейтър“, „Таймс“, 18 декември 1967 г.; „Предизвиквайки традицията“ от Хауъл Рейнс, списание „Ню Йорк таймс“, 21 февруари, 1988 г.

Интервюта: с Лестър Хаймън (25 юли 1995 г.); с Каролин Таунсенд (9 април 1994 г.); със Стивън Бирмингам (14 юли 1994 г.); с таен източник (8 април 1994 г.); с Бевис Хилиър (20 април 1994 г.); с Уилям С. Брюър (1 януари 1995 г.); с Фелисити Грийн (10 април 1994 г.); с Одри и Тони Чарлс (10 април 1994 г.); с Джеймс Уитакър (5 май

1995 г.); с Антъни Холдън (5 май 1995 г.); с Роджър Лоу (10 март 1996 г.).

Относно: Годежа на принцеса Ан с Марк Филипс.

Художественият директор на една лондонска рекламна агенция си спомня, че е бил принуден да се откаже от проекта за привличане на офицери, върху който са работили в продължение на цяла година, заради чувствителността на Двореца. Рекламната кампания трябвало да започне в деня, след като кралицата обявява годежа на дъщеря си с капитан Филипс. На една от снимките неколцина офицери стоят до танкове. Но не фотографията предизвиква тревогите, а съпровождащият я текст: „Някой ден, момчето ми, всичко това може да бъде твое.“

12

Статии: „Позор и богатство“ от Анджела Левин, „Дейли мейл“, 12 юни 1993 г.; Портрет на кралицата от Греъм Търнър, „Дейли телеграф“, 19 март 1996 г.; „Тайм“, 1 декември 1980 г.; „Таймс“, 26 ноември 1980 г.; „Принцеса Даяна“ от Джорджина Хауъл, „Вог“, май 1993 г.; „Англия отдава почит на лорд Маунтбатън“ от Бони Анджело; „Тайм-Лайф нюз сървиз“, 5 септември 1979 г.

Интервюта: с Джон Берът (21, 22, 23 ноември 1993 г.); с Каринтия Уест (14 април 1994 г.); с Адам Шанд Кид (19, 21 април 1994 г.); с роднина на семейство Спенсър (9 март 1996 г.); с лейди Колин Кембъл (10, 11 май 1995 г.).

Относно: Отношението на Даяна към пресата.

По време на ухажването ѝ от Чарлс лейди Даяна Спенсър иска да помогне на Джеймс Уитакър да спечели благоразположението на Уелския принц. Тя съветва репортера да напише съболезнователно писмо във връзка със смъртта на коня му Алибар. На 24 февруари 1981 година принцът е достатъчно трогнат, за да му отговори:

Скъпи мистър Уитакър,

Останах много трогнат от милото ви и изпълнено със съчувствие писмо. Наистина ми беше много тежко, защото силно се бях привързал към този стар кон, а и перспективите за бъдещето бяха толкова вълнуващи.

Съдбата обаче се намесва по странни начини.

Много ви благодаря за писмото.
Искрено ваш

Чарлс

Относно: Предполагаемата девственост на Даяна и физическата ѝ способност да роди наследник.

Найджъл Демстър съобщава в „Дейли мейл“ (февруари 1981 г.), че Даяна е минала през медицински преглед в Двореца, за да се установи дали може да ражда деца. „Беше обявена за физически годна.“ Дворецът твърди, че историята е „нелепа“. Същото казва и Даяна. Пет години по-късно, докато работи заедно с Питър Евънс върху книга за „Г. П. Путнамс сънс“, Демстър потвърждава историята. Във факс до съавтора си пише:

„Като се има предвид, че както Даяна, така и Сара Фъргюсън твърдо отричат да са били подлагани на тест за плодовитост и че ти директно споменавах името на Пинкър, кралския гинеколог, който е в правото си да направи опровержение, би ли изменил пасажа, тъй че да включиш историята като носещ се по онова време слух, но после да споменеш, че Даяна или Сара са били скандализирани или ужасени от подобно предположение. Би могъл да намекнеш, че тази мълга е била пусната от старите, недоволни привърженици на принц Чарлс като опит да се дискредитира Даяна или нещо от този род.

Трябва да внимаваме да не предизвикаме представител на семейство Спенсър, който в такъв случай би могъл да бъде изкушен от конкурентен вестник да очерни книгата.“

Относно: Тайнствената жена, качила се на кралския влак броени дни преди сватбата на Чарлс и Даяна през юли 1981 година.

„Седяхме в Найтсбриджката казарма, когато сензацията гръмна — спомня си Робин Нйт-Брус (11 май 1995 г.). — Андрю Паркър Боулс влезе и ние разбрахме, че Чарлс е бил с Камила, а не с Даяна в кралския влак.

Започнахме да тропаме по масата. Той се разгневи. Лицето му почервения. Взе си чиния с храна и ядосано напусна помещението. Всички се разсмяха...

Статии: „Принцесата“ от Робърт Лейси, „Гуд Хаускипинг“, септември 1982 г.; „Нашата принцеса“, „Дейли експрес“, 28 октомври 1981 г.; „Тайм“, 3 август 1981 г.; „Нова принцеса на Уелс тръгва по кралските стъпки“ от Антония Фрейзър, „Лайф“, април 1981 г.; „Нюзуик“, 18 май 1981 г.; „Айриш индипендънт“, 9 май 1981 г.; „Как Даяна ще съсипе Уиндзорите“ от А. Н. Уилсън, „Ивнинг стандарт“, 2 март 1993 г.

Интервюта: Джон Пиърсън (13 февруари, 30 април 1995 г.); Джон Тийнън (25 април 1994 г.); Филип Бенджамин (26 април 1994 г.); Дейвид Хюм Кинърли (25 март 1996 г.); Виктория Мадър (26 март, 12 юли 1994 г.); Таки Теодоракопулос (2 ноември 1993 г.); Ричард Далтън (17 януари 1997 г.).

14

Документи: Лични писма, огласени от президентската библиотека на Роналд Рейгън: в писмо до кралицата и Единбургския херцог от 18 юни 1982 година Рейгън им благодари за гостоприемството по време на посещението му в замъка Уиндзор и изразява подкрепата на САЩ за настъплението на Обединеното кралство срещу Фолклендските острови.

„Новината за победата ви в Южния Атлантис бе приета тук с радост и облекчение. Доволни сме, задето потвърдихте принципа, че въоръжената агресия не може да успее, а също така и от факта, че младите мъже на Обединеното кралство и Аржентина няма повече да бъдат под огън.“

Статии: „Америкън спектейтър“, май 1992 г.; „Файненшъл таймс“, 11 ноември 1985 г.; Перегрин Уорстърн, „Спектейтър“, 5 декември 1987 г.; „Британците се приземиха и Вашингтон е завладян“, от Франсис К. Клайнс, „Ню Йорк таймс“, 10 ноември 1985 г.; „Треска в събота вечер“, от Синди Стайвърс, „Ю Ес“, 16 декември 1985 г.

Интервюта: с Гордън Греъм (18 април 1994 г.); с Роберта Клайн (20 април 1994 г.); с гостите на официалната вечеря в Белия дом; Кристофър Оугдън (30 октомври 1993 г.); с любовницата на Вик Чапмън (9 април 1994 г.).

15

Статии: „Тайм“, 1 ноември 1982 г., 4 август 1986 г.; „Пийпъл“, 4 август 1986 г., 21 септември 1987 г.; „Лайф“, септември 1986 г.; „Таймс“, 13 август 1990 г.; „Нюзуик“, 22 юли 1991 г.; „Нюз ъф дъ уърлд“, 23 юли 1986 г.; „Един кралски наблюдател от таблоид отвърща на ухапването на дворецов пудел“ от Джеймс Уитакър, „Таймс“, 6 декември 1992 г.; „Буенос Айрес хералд“, 18,19,20, 21, 22 ноември 1992 г.; „Дейли мирър“, от Хауърд Саунс, 17 април 1996 г.; „Андрю и Фърджи“ от Дъглас Кий, „Гуд Хаускипинг“, април 1987 г.; Джефри Леви, „Дейли мейл“, 13 октомври 1989 г.

Интервюта: с Никълъс Монсън (1 май 1995 г.); с офицер от Колдстрийм Гардс (2 май 1995 г.); с Дейм Барбара Картланд (1 май 1995 г.); с Джослин Грей (11 май 1993 г., 14 април 1994 г.); със Стивън Мейтлин (27 ноември 1993 г.); с Линдка Сиера (29 ноември 1993 г.); със Сю Таунсенд (19 април 1994 г.); с Питър Казарис (31 март 1993 г.).

Относно: Ареста на Сара Фъргюсън в Ню Орлеанс.

Талбът Чърч, който казва, че е провел множество неофициални интервюта с херцога и херцогинята на Йорк във връзка с книгата си „Кралските влюбени птички“, пише за пътуването на Сара до Съединените щати с Шарлот Идън. Според неговия разказ младите жени са заловени при полицейска проверка в един бордей в Ню Орлеанс.

„Бяхме измъкнати от леглото посред нощ от двама огромни мъжаги в униформи и отведени в полицейското управление, където ни снимаха и ни снеха отпечатъците — разказва спътничката на Сара пред автора. — Аз бях онемяла, но Фърджи беше страхотна и накрая успя да ги убеди, че са направили ужасна грешка. Въпреки всичко унизително е да знаеш, че физиономията ти ще остане завинаги в архивите на полицейското управление в Ню Орлеанс. Както и тази на бъдещата снаха на английската кралица.“

През 1995 година детектив от Групата за борба с порока в ню орлеанската полиция твърди, че такива проверката били „рутинни“ и

срещу младите жени не са били повдигнати обвинения. Документите от ареста са били унищожени.

16

Статии: „Икономист“, 27 април 1996 г.; „Принцът на Гнева“ от Линда Лий-Потър, „Дейли мейл“; „Красивият коняр“, „Ху“, 14 септември 1992 г.; „Маклиънс“, 9 ноември 1987 г.; „Разклатена любов“, „Пийпъл“, 29 юни 1992 г.; „Уошингтън поуст“, 2 март 1993 г.; „Гардиън“, 2 август 1994 г.; Портрет на Елизабет Лонгфорд от Ан дьо Курси, „Дейли мейл“, 30 март 1993 г.

Интервюта: с Уна Мери Паркър (7, 11 април 1994 г.); с шефа на Скотланд Ярд (22 април 1994 г.); с Никълъс Хасълъм (7 април 1994 г.); с Рос Бенсън (22 март 1994 г.); с Норийн Тейлър (5 май 1995 г.).

17

Статии: „Палм Бийч дейли нюз“, 2 март 1988 г.; „Пийпъл“, 21, 30 март 1988 г.; „Интернешънъл експрес“, 14–20 септември 1994 г.; „Дейли мейл“, 2 февруари 1991 г.; „Ти Ви гайд“, 3 ноември 1995 г.; „Прес асосиейшън рипортс“, 24 юни 1992 г.; „Херцогинята говори за приятели-наркомани“ от Лин Дженкинс, „Дейли телеграф“, 24 ноември 1988 г.; „Мейл он сънди“, 8 януари 1996 г.; „Есента на династията Уиндзор“ от Стюърт Райд, „Америкън спектейтър“, май 1992 г.; „Адът на Даяна“ от Джорджина Хауъл, „Венити феър“, септември 1988 г.

Кореспонденция с Норман Мейлър (24 октомври 1994 г.); Джейн Муър, юрисконсулт на „Рийд интернешънъл букс“ (6 юли 1995 г.); Сара Фъргюсън в Националния пресклуб, 7 декември 1994 г.; поверително интервю с личния съветник на Сара Фъргюсън (24 март 1993 г.); Таки Теодоракопулос (12 ноември 1993 г.); Кристофър Гълкин, 3 февруари 1997 г.

18

Статии: „Не стреляйте по херцогинята“ от Вики Удс, „Харпърс енд Куийн“, 1993 г.; „Джон Браян, херцогинята и аз“ от Елизабет Кий, „Ескуайър“, юни 1995 г.; „Приятел на Фърджи арестуван“ „Дейли експрес“, 12 май 1994 г.; „Ню Йорк обзървър“, 10 август 1992 г.; „Дейли мирър“, 20, 21, 25 август, 10 декември 1992 г.; „Ю Ес Ей тудей“, 22 юни

1992 г.; „Смисълът на монархията“ от Мег Грийнфилд, „Уошингтон поуст“, 13 декември 1992 г.; „Прес асосиешън“, 19 август, 1992 г.; „Хелоу!“, декември 1994 г.; „Пийпъл“, 30 октомври 1995 г.; „Таймс“, 17 април 1996 г.;

Интервюта: със Сара Фъргюсън, Ей Би Си в Праймтайм лив; с Роузи Бойкот (27 април 1993 г.; 25 април 1995 г.; 31 май 1995 г.).

19

Статии: „Пийпъл“, 17 юни 1991 г.; Портрет на Единбургския херцог от Гленис Робъртс, списание „Телеграф сънди“, „Нюзуик“, 23 август 1993 г.; „Ивнинг стандарт“, 6 юни 1992 г.; „Ху“, 14 септември 1992 г.; „Нешънъл ревю“, 14 септември 1992 г.; „Сънди таймс“, 29 ноември 1992 г.; „Annus Horribilis“, от Алън Хамилтън, „Лъндън нюз“, 1993 г.; Макс Хастингс, „Спектейтър“, 19 септември 1992 г.; „Ню Йорк таймс“, 30 юли 1991 г. и 2 юни 1992 г.; „Как да създадем по-добър принц“, Уилям Тоуи, списание „Лос Анжелос таймс“, 6 май 1994 г.

Интервюта: с Джон Берът (23 ноември 1993 г.); с Франсис Уийм (23 ноември 1993 г.); с Кристофър Хитчънс (23 ноември 1994 г.); с Робин Найт-Брус (11 май 1995 г.); с Майкъл Кол (15 ноември 1993 г.); с Андрю Нийл (12 септември 1994 г.); с Таки Теодоракопулос (12 ноември 1993 г.); с таен източник от групата на Филип във Фондацията за защита на природата (15 март 1996 г.).

Относно: Мерките за сигурност по отношение на кралското семейство.

„Стана въпрос за това — казва шефът на групата за охрана на кралските особи и дипломатите — през юли 1982 година, когато Майкъл Фаган влезе с взлом в Бъкингамския дворец и стигна до спалнята на кралицата.“ Нарушителят се покатерва през оградата, изкачва се по петдесетфутова водосточна тръба и влиза през прозореца на спалнята. „Това беше провал за охраната. Несъмнено. След този случай трябваше да огледаме в домовете на всички кралски особи в цялата страна и докладът беше обсъден в парламента... Няма съмнение, полицията не си гледа работата както трябва... Великодушното предположение, че никой не би поискал да причини зло на «скъпата ни кралица», обяснява слабата охрана. Постегнахме дисциплината, но никога няма да стигнем до мерките, които американците предприемат за опазване на Белия дом, със стрелци по

дърветата, реагиращи на топлина сензори и детектори за метал. Дворецът не разполага с подобни съоръжения и никога няма да ги има.“

Човекът, изпратен от полицейска група за охрана да прецени мерките за сигурност, казва, че е разговарял с кралицата за инцидента през 1982 година. „Не можеш да разпитваш монарха — обяснява почтително. — Просто задаваш няколко въпроса.“ Признава, че не е попитал кралицата къде е бил съпругът ѝ по време на взлома. „Въпросът не беше необходим“, добавя той.

Дори когато е повикан на помощ, персоналът не се появява незабавно. „Трябваше да се преоблечем и да се срещим — казва член на кралското домакинство. — Би било нередно да се появим в неугледен вид пред монарха.“

Относно: Отношенията между кралското семейство и английската преса.

Следният забавен списък е публикуван за сведение на референтите:

„Таймс“ Чете се от хората, които управляват страната.

„Дейли мирър“ Чете се от хората, които си въобразяват, че управляват страната.

„Гардиън“ Чете се от хората, които смятат, че те трябва да управляват страната.

„Морнинг стар“ Чете се от хората, според които друга страна трябва да управлява нашата.

„Дейли мейл“ Чете се от съпругите на хората, които управляват страната.

„Файненшъл таймс“ Чете се от хората, които притежават страната.

„Дейли експрес“ Чете се от хората, които смятат, че страната трябва да се управлява както някога.

„Дейли телеграф“ Чете се от хората, които смятат, че все още е така.

„Сън“ Чете се от хората, които не ги е грижа кой управлява страната, стига да има големи цици.

Статии: „Дейли мейл“, 22 октомври 1994 г.; „Пийпъл“, 30 ноември 1992 г., 6 декември 1993 г.; „Нейшън“, 27 декември 1993 г.;

„Пъзелът Уиндзор“ от Антъни Хедън-Гест, „Ню Йорк обзървър“. 24 май 1993 г.; „Най-тъжният човек в света“ от Пени Джунър, „Йвнинг стандарт“, 13 януари 1993 г.; „Ройтерс“, 9 март 1996 г.; „Принцесата се обгражда с ореол и казва сбогом на критиците си“ от Робърт Хардмън, „Сънди телеграф“, 7 март 1993 г.; „Икономист“, 11 декември 1993 г.

Интервюта: с Питър Маккий (11 ноември 1993 г.); Джералдин Шарп-Нютън (18 март 1994 г.); с Шийла Хейли (18 март 1994 г.); поверително интервю с един адвокат (16 март 1994 г.); с Хенри С. Роджърс (19 август 1994 г.); с роднина на семейство Спенсър (9 януари 1993 г.).

21

Статии: „Гардиън“, 29 август 1996 г.; „Дейли телеграф“, 22 ноември 1995 г.; „Дейли мейл“, май-юни 1994 г., 11 януари 1995 г.; поверителни архиви на „Тайм“: 1991 г.; „Дейли телеграф“, 1992 г.; „Сънди таймс“, 28 август 1994 г.; „Ню Йорк таймс“, Уилям Е. Шмид, 28 август 1994 г.; „Таймс“, 19 октомври 1994 г.; „Икономист“, 22 октомври 1994 г.; „Дейли нюз“, 31 октомври 1994 г.; „Прямотата плаши приятелите на Чарлс“ от Уилям Рийс-Мог, „Таймс“, 17 октомври 1994 г.

Интервюта: с Антъни Холдън (7 април 1994 г.); с Джослин Грей (11 май 1993 г.); записът на интервюто на Виктория Мадър с херцогинята на Йорк (юни 1994 г.); с роднина на Хоур (6 март 1995 г.); с таен източник (31 май 1994 г.); с Дейвид Кенъдин, лекция в Смитсъновия институт, 1 декември 1994 г.

Относно: „Британия“ като плаващ дворец.

„Кралицата и принц Филип използваха кралската яхта за приемането на държавни гости“ — казва Филип Бенджамин (26 април 1994 г.), един от дванадесетте моряци, назначени да обслужват кралското семейство. — Най-паметната официална визита беше тази на краля на Мароко, който пристигна с пълен сандък бижута за кралицата. Сандъкът тежеше толкова много, че трябваше да го носят четирима мъже. Беше претъпкан със скъпоценности... Спомням си една златна камила колкото стол върху зелена мраморна основа, с палмови дървета и с кокосови орехи, изработени от рубини с големината на юмрук. Освен това имаше диаманти, сапфири и смарагди... Същинско чудо... сигурно струваха 10 милиона долара... Бих бил щастлив да имам само

един от тези камъни. Щях да си живея щастливо до края на дните си, сигурен съм.

Кралицата подари на краля сложена в сребърна рамка снимка с автограф, на която бяха двамата с Филип. Направо нищожно в сравнение с онова, което получавах в замяна, но на Нейно величество не й пукаше. Беше ядосана на краля, защото закъсня за вечерята. Чака го четиридесет и пет минути да се качи на борда, така че не възнамеряваше да му направи удоволствието да се впечатли от подаръка.

Бяха ни изредили признаците, по които да познаваме кога кралицата е раздразнена. Първо, потропва с крак и се оглежда. После се появява пудриерата. Това са първите два знака... В Двореца тя има звънец под бюрото си. Ако някой я отегчи, тя натиска бутона, разнася се тих звън отвън и пажът влиза, за да прогони посетителя. Но на борда на „Британия“ нямаме подобен звънец.

„По време на визитата на официални гости от Саудитска Арабия един от принцовете им пристигна със златни часовници «Ролекс» за всички. Нейно величество разреши на личните си служители да приемат подаръците, но ние, от кралската флота, трябваше да ги върнем. Кралицата отново поднесе сложена в сребърна рамка снимка, на която бяха с Филип...”

22

Статии: „Лайф“, 10 април 1950 г.; „Ню Йорк таймс“, 25 август 1996 г.; „Икономист“, 25 ноември 1995 г.; „Прес асосиешън“, 16 октомври 1996 г.; „Дейли мейл“, 20 август 1996 г.; „Шпионска видео мистерия“, „Ивнинг стандарт“, 8 октомври 1996 г.; „Проклятието на реверанса“, от Едуард Пиърс „Дейли мейл“, 19 юли 1996 г.

Относно: светските умения на Даяна.

Бившата секретарка в Белия дом Гал Бърт твърди, че съпругът ѝ Ричард, бивш посланик в Германия, бил очарован от Уелската принцеса. Срещнал я в дома на шефката на „Уошингтън поуст“ Катарин Греъм през октомври 1994 година. „Откакто ви видяхме за последен път, ни се роди момиченце. Много е красиво“, казал той на Даяна.

„Сигурно е наследила вашите гени“, отвърнала дяволито принцесата.

Бърт споделил с жена си, че Даяна е най-великият дипломат, когото някога е срещал.

Обикаляйки света с мисии на добра воля, произнасяйки речи и срещайки се със знаменитости, Даяна доказва, че е най-умелият британски пратеник. Тя кани Леа Рабин, вдовицата на убития израелски министър-председател Ицхак Рабин да я посети в Кенсингтънския дворец. Мисис Рабин ѝ отговаря: „Чувствам ви много близка, защото ние с вас сме двете най-трагични фигури в света. Само че вие имате бъдеще, а аз — единствено минало.“

Относно: Отношението на кралицата към вероизповеданията.

Макар да е аплодирана за посещението си в римокатолическа църква, през 1996 година я критикуват заради речта ѝ в парламента във Варшава, в която изобщо не споменава за страданията на полските евреи по време на Втората световна война. Служителите ѝ бързат да поправят пропуската, който е възприет като проява на безчувственост и недипломатичност. „Това се дължи на човешка грешка, за която съветниците на кралицата изцяло поемат вината“, заявява един говорител. Твърди се, че в речта е трябвало да присъства изречението: „Нито пък някога ще простим страданията на полския народ под нацистка окупация.“ Говорителят ѝ добавя: „Изречението е изпуснато съвсем неумишлено. Нейно величество възнамеряваше да го каже.“ Придворните бързо уреждат кралицата да положи венец пред Еврейския мемориал във Варшава.

Погрижват се също да отдаде дължимата почит и на ролята, която евреите играят в живота в Англия, когато през февруари 1997 година посреща първия президент на Израел, направил официално посещение в страната. Вдигайки чаша към Езер Вайцман, кралицата завършва словото си с един от най-популярните еврейски тостове: „Лехайим — казва тя. — За живота.“

Относно: Всеотдайността на кралицата към трона.

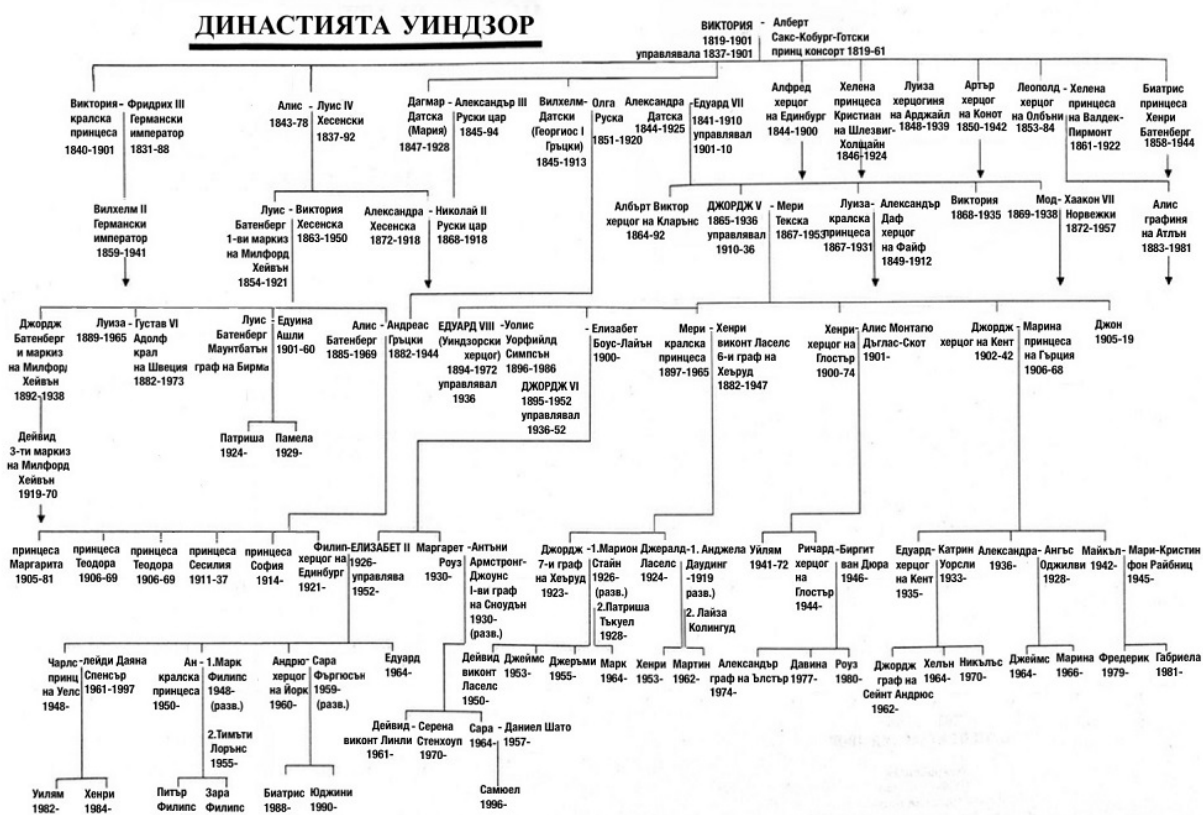
Веднъж е мислила за абдикация. През 1965-а, когато принц Чарлс е на седемнадесет години, тя се среща със съветниците си, за да обсъди бъдещето на своя син. Заявява, че иска да избегне „ситуация в стил Едуард VII“, нейния прадядо, наследил трона от кралица Виктория на петдесет и девет годишна възраст. Дотогава е прекарал по-голямата част от живота си, отпивайки шампанско в обятията на любовниците си. „Може би ще е по-мъдро — отбелязва кралицата според биографа ѝ

Робърт Лейси — да абдикирам, когато Чарлс ще е в състояние да се справи по-добре.“

Съпругът ѝ се шегува: „Вероятно си права. Докторите ще те поддържат жива достатъчно дълго, за да дочакаш този момент.“

Но до 1991-ва кралицата е променила намерението си. В коледното си обръщение тя казва на своите поданици: „С молитвите ви и с вашата помощ, както и с любовта и подкрепата на моето семейство, аз ще се старая да ви помагам през годините, които ни предстоят.“

Елизабет II като че ли е предопределена да изпълни пророчеството на сър Джон Колвил, който е бил личен секретар на Уинстън Чърчил и е участвал в обучаването ѝ за височайшата роля: „Вярвам, че кралицата ще управлява достатъчно дълго, за да отпразнува през 2002 година от новата ера златния си юбилей като монарх — петдесет години на трона.“

Кралска династия Уиндзор.

[1] Франклин Деляно Рузвелт. — Б.пр. ↑

[2] На английски двете абривиатури са почти еднакви — DSc (Доктор на науките) и DSC (Почетен кръст за заслуги). — Б.пр. [↑](#)

Издание:

Автор: Кити Кели

Заглавие: Вести от кралския двор

Преводач: Станислава Миланова

Година на превод: 1998

Език, от който е преведено: английски

Издание: първо

Издател: Издателство „Хемус“ ООД

Град на издателя: София

Година на издаване: 1998

Тип: биография (не е указано)

Националност: американска

Печатница: Полиграфически комбинат Димитър Благоев — 2"

ЕООД

Редактор: Галя Белинска

Художник: Веселин Цаков

ISBN: 954-428-162-2

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/16259>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.